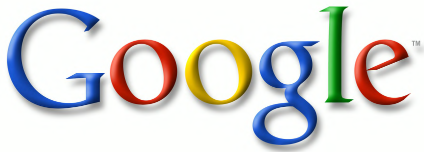
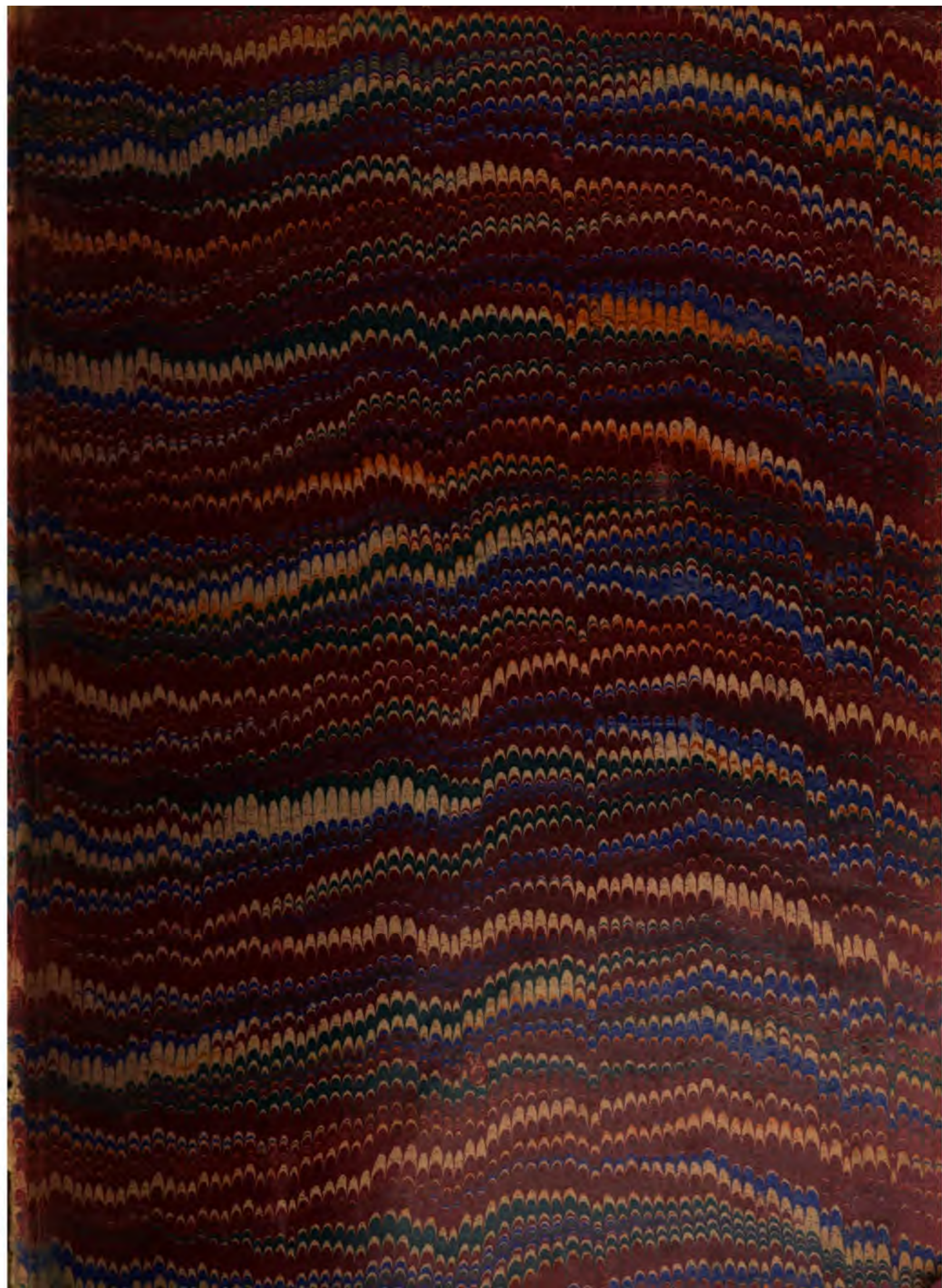

HET OUDE NEDERLANDSCHE LIED

WERELDLIJKE EN GEESTELIJKE LIEDEREN

UIT VROEGEREN TIJD

TEKSTEN EN MELODIEËN

VERZAMELD EN TOEGELICHT DOOR

FL. VAN DUYSE

TWEEDE DEEL

'S-GRAVENHAGE
MARTINUS NIJHOFF
ANTWERPEN
DE NEDERLANDSCHE BOEKHANDEL
1905

HET OUDE NEDERLANDSCHE LIED

HET OUDE NEDERLANDSCHE LIED

HET OUDE NEDERLANDSCHE LIED

WERELDLIJKE EN GEESTELIJKE LIEDEREN

UIT VROEGEREN TIJD

TEKSTEN EN MELODIEËN

VERZAMELD EN TOEGELICHT DOOR

FL. VAN DUYSE

TWEEDE DEEL

'S-GRAVENHAGE
MARTINUS NIJHOFF
ANTWERPEN
DE NEDERLANDSCHE BOEKHANDEL
1905

INHOUD VAN HET TWEEDE DEEL.

I. Het wereldlijk lied (*vervolg*).

ALPHABETISCH REGISTER DER LIEDEREN.

Nrs. 247—474 (Deel II).

E.

F.

J.

K.

L.

M.

N.

O.

P.

R.

T.

U.

V.

W.

Z.

---

247. Als wy soldaeten t'saem te velde gaen.

Als wy sol - dae - ten t' saem te vel - de gaen, trom - pet - ten,

trom -me - len seer lus - tigh slaen, den boer geeft ons den wyn, al ist hem

pyn Gheen bly - der tocht; dat 't al- tydt due - ren mocht.

1. Als wy soldaeten t'saem te velde gaen,
trompetten, trommelen seer lustigh slaen,
den boer geeft ons den wijn,
al ist hem pyn.
Gheen blyder tocht;
dat 'taltydt dueren mocht.

2. Maer als wy liggen in 's vyandts gewest,
om ons te moorden ieder doet syn best;
windt, reghen, hitt' en vorst,
hongher en dorst.
Zelden genucht,
die niet en wordt besucht.

Tekst en melodie. Gio. Giacomo Gastoldi, *Balletten met dry stemmen, ghestelt op Italiaensche rijmen: nu tot vermaeck van de Neder-landtsche jeugd, met Nederduytsche woorden verciert,* enz. Antw., by de erfgenamen van Peeter Phalesius, 1641, *Cantus,* bl. 13, met het opschrift: „Soldaeten" en de wijsaanduiding: Fin ch'avrò". — Op de keerzijde van het titelblad, vindt men een „Sonnet", opdracht aan de „Minnaers vande konst'", geteekend: „Vanden Bossche in 't veldt".

Over de verschillende Italiaansche en Nederlandsche uitgaven van de werken van den contrapuntist Giovanni Giacomo Gastoldi, geboren te Caravaggio, o. 1556, gestorven in 1622, zie Rob. Eitner, *Quellen-Lexicon*, IV (1901) bl. 168 vlg.

De *Cantus* (bovenstem) waaraan de melodie hier is ontleend, stemt, wat de muziek betreft, heel en al overeen met Gastoldi's *Balletti a tre voci, con suoi versi per cantare, sonare e ballare,* bij de voornoemde erfgenamen verschenen in 1631. Beide uitgaven bevatten zestien liederen en hebben dezelfde pagineering. Ziehier de aanvangstrophe van het als wijs opgegeven Italiaansche lied, op zijne beurt tot titel dragend: „In Costante":
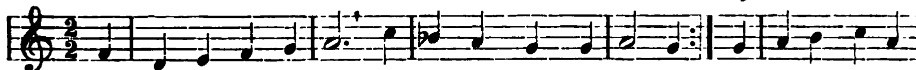
Fin ch'avrò vita vò seguir Amor,
Segua che vuol che sempr'il vò servir,
Ch'o spem' un giorno ancor per lui gioir.

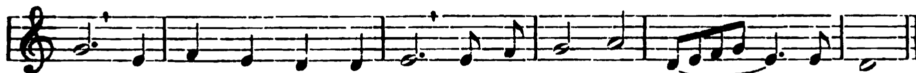
De Nederlandsche tekst is dus geene navolging van den Italiaanschen, en natuurlijk blijft zijn vervaardiger verantwoordelijk voor de manier waarop hij de Nederlandsche metriek verstond.

De melodie is oorspronkelijk genoteerd in de uitgave van 1631, met C 3, in die van 1641, met ₵ 3.

248. Ic weet een reyn casteel.

Naar A[1] en A[2].

1. Ic weet een reyn casteel
in een seer schoon landouwe,
noyt suyverder juweel,
de mueren zijn van gouwe,
canteelen altemael,
saphiers orientael,
't fondament is van cristael.

2. Rontom dat schoon pallays
daer stroomt een schoon riviere,
het isser altijt pays,
men hout daer goe maniere;
mocht ick eens smaken de vloet
van dat rivierken soet,
soo sou mijn jonck hart scheppen moet.

3. Die brug is excellent,
seer constich boven maten,
ghewrocht op't water jent
van gout en silveren platen:
carbonckel steenen pleyn,
ooc peerlen groot en cleyn,
en saphieren gesteken reyn.

4. De poorten van dat slot
zijn weerdich om lauderen,
voor trouwelijcste lot
mach ment extimeren,
als fijn robijnen root
end' oock diamanten bloot
en ammerauden zijn sy groot.

5. Op der rivieren cant
staen fiolierkens groene,
goutbloemkens oock gheplant
en olijftaxkens groene;
wt jonsten versaemt snel,
groeyt in deuchden wel,
zijt gratieus deur s' gheests bevel.

6. Al roem ick in't ghetal
niet meer dan dees drie spruyten,
men noemtse noch niet al
seer groot van virtuyten,
bloemkens noch cruyt men vint,
het is daer wel bekint,
t'is recht dat men dat slot bemint.

7. Binnen 't casteel playsant
staen lustige salen,
blinckende triumphant,
schoonder dan gulden schalen;
die vreed' des Heeren net
heeft Godt daer in gheset,
wijsheyt en is daer niet belet.

8. Trou en beleeftheyt
wordt oock aen t' slot bevonden,
liefde daer niet en scheyt,
seer suyver ist van gronden,
t'is weert lof, eere en prijs,
gratieus is zijn advijs,
het is een hemels paradijs.

9. Dit slot hooge vernaemt,
dat is een maghet puere;
sy en werdt noyt beschaemt,
al sien haer nijders stuere;
wou my dat edel graen
voor haer dienaer ontfaen,
so waer mijn treuren heel gedaen.

10. Viel my doch dit gheluc,
dat sy my consent gave
te spreken sonder druck,
dees maecht, daer ick om slave;
ic hope dat sy sal
blusschen myn groot misval,
en my troosten in 't aerdsche dal.

11. Edel Princesse weert,
moet ic u aenschijn derven,
soo sal des droefheyts sweert
mijn treurich hart deurkerven;
dus geeft my, liefste, raet,
reyn bloemken delicaet,
die u bemint in liefde staet.

1, 6. t.: *saphins*. — 5, 5. *Wt jonsten versaemt*, zinspreuk der *Violieren* van Antwerpen en ook van het *Jenette bloemken* van Lier; doch het geldt hier de zinspreuk der *Violieren*, die met de *Goudbloem* en den *Olyftak*, insgelijks van Antwerpen, genoemd worden in 5, 3—4.

Tekst. *Een Aemstelredams amoreus lb.*, 1589 (beschreven door J. Bolte, Tijdschrift voor nederl. taal- en letterk., Leiden 1891, bl. 175 vlg.), bl. 88*b*, „op de wijse: Cupido triumphant"; — *Nieu Amstelredams lb.*, 1591, bl. 84, zelfde wijsaanduiding, tekst hierboven weergegeven. Het lied is eene liefdesverklaring aan de „Maghet Rhetorica".

Varianten van het eerste vers, „Ic weet een reyn casteel", zijn: *a.* „Ic weet noch een casteel", stemaanduiding opgegeven door *Den nieuwen verbeterden lust-hof*, 1607, bl. 23, voor: „Alleen mijn sinnen staen"; — *b.* „Ik weet een schoon casteel", aangegeven door K. van Mander, *De gulden harpe*, Haerlem, 1627, bl. 381, voor: „Liefd' is de christeñ wet"; — *c.* „Noch weet ic een casteel", wijsaanduiding te vinden in *Het prieel der gheestelijcke melodie*, Brugge, 1609, bl. 28, voor: „Ghegroet soo moet ghy sijn"; — zelfde wijsaanduiding in *De schadt-kiste der philosophen*, Mechelen 1621, bl. 16, voor: „Bachus der vrueghden Godt"; — „Noch weet ic een casteel" of „Gegroet so moet ghy syn", in *Evangelische leeuwerck*, Antw. 1682, II, 236, voor: „Hoe schoon is dat geslacht".

De tekst: „Cupido triumphant // aenhoort mijn lamenteeren", met wijsaanduiding „alst begint", komt voor in *Een Aemst. amor. lb.*, bl. 15*b*, en in *Nieu Amst. lb.*, bl. 51.

Het lied „Ghegroet soo moet ghy zijn", waarvan wij onmiddellijk hierna de eerste strophe mededeelen, met de melodie, is ook te vinden bl. 100, in eene gedrukte liederverzameling, exemplaar zonder titelblad, waarvan de meeste liederen voorkomen in verschillende uitgaven van *Een nieu devoot geest. lb.* door NICOLAES IANSSENS VAN ROOSENDAEL, geest. goedk. 1594.

Melodie. A[1]. *Het prieel der gheest. mel.*, t. a. p.:

Ghe-groet so moet ghy zijn Ma - ri - a hoogh' ge - pre - sen /

Vol oot - moet dienst-maegt fijn Van dat dry - vou - dich we - sen /

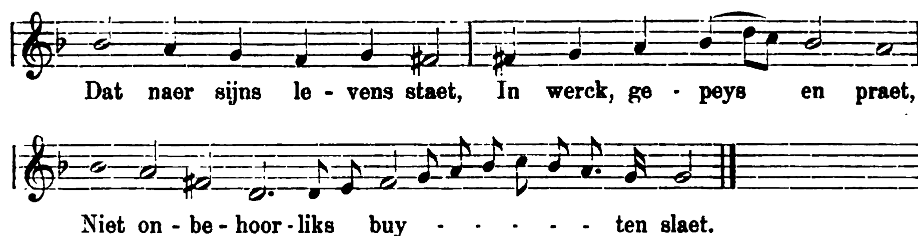
Ghy zijt vol gra - cy' soet / Moe - der en ma - ghet goet /

O Ma - ri - a weest dan ghe-groet.

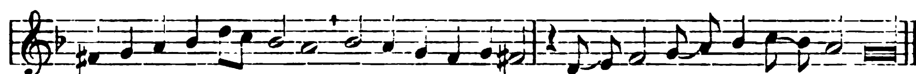
A[2]. Dr. LAND, *Luitb. van Thysius*, nr. 47, met opschrift: „Noch weet ick een casteel" en deze aanteekening: „de bewerking door Mr. Eman (Emanuel Adriaensen ?) uitgever van het luitb. *Pratum musicum*, Antw. 1584) heeft de melodie ietwat verduisterd". — De melodie A[1] heeft door de bijvoeging van onhebbelijke accidentalen niet minder geleden:

B. *Evangelische leeuwerck*, t. a. p.:
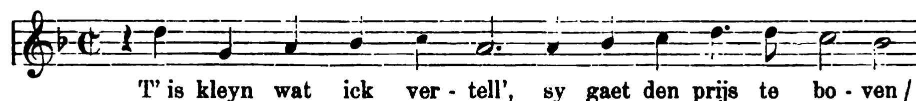
Hoe schoon is dat ge-slacht Voor Godt en 's mensch ge - sich - ten,
Dat van on - kuis - heit wacht En nie - mant komt t' ont - stich - ten.
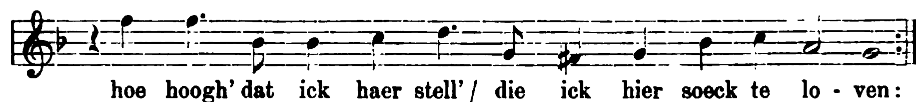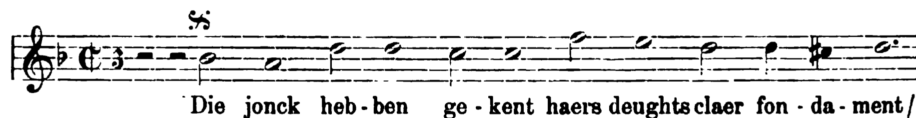

Van Haeften, *Den lust-hof der christelycke leeringhe*, Antw. 1622, bl. 244, met wijsaanduiding: „Bereydt u huys terstondt" (zie onder de geest. liederen onzer verzameling), voor het lied: „Betert, o sondaer quaed' // u leven ende seden", zelfde melodie als B met deze varianten:
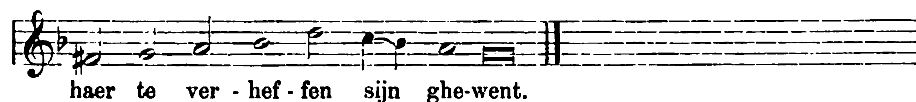

De volgende melodie met wijsaanduiding: „Cupido triumphant", enz., is te vinden in *Den bliiden requiem*, Antw. 1631, bl. 50:

249. Edel artisten koen.

Naar Stalpaert, 1631.

E - del ar - tis - ten koen, ghy jon - ge dom van sin - nen,
komt met u lief int groen; wy sul - len gaen be - gin - nen Re-
tho - ri - ca han - tie - ren, ma - ken so - laes en vreugt met Ve-nus ka - me-
nie - ren; want on - sen geest ver - heugt.

1. Edel artisten koen,
ghy jonge dom van sinnen,
komt met u lief int groen;
wy sullen gaen beginnen
Rethorica hantieren,
maken solaes en vreugt
met Venus kamenieren;
want onsen geest verheugt.

2. Den tijt is komen hier,
dat men sal vreugd beginnen;
lustig, gy joncheyt fier,
wilt met genuchten singen;
heft op met soete talen
Rethoricam delicaet,
op dat wy prijs behalen
van alle nijders quaet.

3. Dan sullen wy zijn vry
en met rust mogen praten.
Komt met u liefken by,
neemtse tot uwer baten;
schenckt uyt Mercurius schalen
en drinckt vrouw Venus dranck,
op dat op ons mach dalen
d' eer vanden wijngaertrank.

4. Ik sag de nimphen reyn
den rosekrans bereyden;
't was inde maneschijn,
daer ik my ging vermeyden;
op eenen tack van dooren
het nachtegaelken sanck;
het was my soet om hooren,
derwaers nam ik de gank.

5. Siende langs eenen kant
een maget komen treden
met bloemen in haer hant,
spelend met lustigheden,
ick docht in mijnen sin
wie dat sou mogen zijn?
So ikse wel ging sien,
was het de liefste mijn.

6. Doen ik mijn lief aensag
onder haer eerbaer oogen,
bood ick haer goeden dagh
om reyne min te toogen;
schaemroot wiert sy soo seere,
doen syt oog op my sloeg,
ende, uyt liefden teere,
heuslijck sy op my loegh.

7. Seer minnelijc, voorwaer,
gingen wy daer spanceren,
wy hadden genen vaer
voor klappers of komeren;
't was uyt getrouwe minne
en al met haren danck,
dat sy met hert en sinne
haer trouwe aen my schank.

8. „Segt my, maegdelijk greyn,
ben ick niet uwen beminden?"
— „Ja ghy," sprack sy certeyn,
„geen liever kan ik vinden;
mijns herten melody,
mijn troost, mijn toeverlaet,
schout alle vileyney
en alle klappers quaet."

9. Seer aerdig van fatsoen
en moedig van courage,
was ick in al mijn doen
als eenen kloecken page;
uyt enckel trouwigheyt
gaf ick dees maget, siet,
mijn trouw en eerbaerheyt;
z' en refuseerde's niet.

10. Ick sagh Aurora klaer
de duyster nacht verjagen,
en Phoebus koets daer naer
met sijnen gulden wagen;
ick sagh aen d' een contrey,
door Ceres wijs verstant,
over bergh en valey
veel vruchten schoon geplant.

11. Paris seer excellent
deed my om scheyden dencken;
voor een eerlijck present
ging ick de liefste schencken
een laurier-tacxken schoon
aen eenen rosen-hoet;
dit was dees blom te loon.
Siet wat de liefde doet.

7, 7. *al* bijgev.

Tekst. *Het Brabandts nachtegaelken met sijn dryerley gesangh*, Brussel 1656, bl. 70, „stem: Flora komt nu ten dans".

Melodie. I. Stalpaert, *Extractum catholicum*, Antw. 1631, bl. 48, en zelfde melodie, bl. 641, telkens met stemaanduiding: „Edel' artisten koen", voor de liederen: „Onsalig creatuir", en „Rechtvaerdig zydy, Heer". Gansch andere zangwijs, „op de wijse: Edel artisten koen", in *Den bliiden requiem*, 1631, bl. 180.

Aangehaald als stem in *Nieuw Geuzenliedboek* van van Lummel, bl. 431, voor: „Ghy steden stout en koen", te plaatsen tusschen 1611 (benoeming van den Arminiaan Vorstius tot hoogleeraar te Leiden en begin der bemoeiingen van steden

en Staten Generaal en Prins Maurits in de godsdiensttwisten) en 1619 (einde der Synode van Dordrecht en beslechting dier twisten); — *De Schadt-kiste der philosophen*, Mech. 1621, bl. 232, voor een lied: „Edele gheesten vroet", met zinspreuk: „Timmert met liefde", en uitgaande van den „Knaep van de jonge Vreuchden Blomme binnen Bergen op den Zoom"; — I. STALPAERT, *Gulde-iaers feest-dagen*, Antw. 1635, bl. 378, en 562, voor de liederen: „Ursmarus end' Ermijn!" en „Cunera! hebt goe moed!" — H. G. BOLOGNINO, *Den gheestelycken leeuwercker*, Antw., 1645, bl. 479, voor: „Die ick heb langh ghesocht"; — C. MAERTSZ, *Stichtelyke gesangen*, Hoorn, 1661, bl. 342, voor: „Mijn pen wil het ghebruyck". — *'t Groot achter-hofken*, Alckmaar 1664, bl. 96, „stemme: Edel artisten koen *ofte* Ick heb gesien den tijdt", voor: „Wat of het eelste zy".

250. Dats wildi vander waerheyt horen singen?

(Een liedeken van Sint Jacob)

Dats wil - di van-der waer-heyt ho - ren sin - gen? rijc hee - re God, so
la - tet mi vol- brin-gen die waer-heyt, die ic u sin - ghen sal van
va - der en - de van so - ne een won-der - lijck ghe - val.

A.

1. Dats wildi vander waerheyt horen singen?
rijc heere God, so latet mi volbringen
die waerheyt, die ic u singhen sal
van vader ende van sone
een wonderlijck gheval.

2. Die vader sprack tot sinen sone met liste,
een so goeden bevaert dat hi wiste
al op den wech sint Jacobs waert;
hi wilde wel versoecken
den milden onghespaert.

3. Mer doen si aenden wege quamen gaende,
eens waertshuis dat si daer vonden staende.
Die vader totten sone sprack:
„wi willen ons ghelt verteeren
ende houden ons ghemack."

4. Die weert sprack tot alle sine gasten:
„ick hebbe ons bereyt al vanden besten;
eet, drinct, ende weset vro,
wi willen genoechte hantieren."
Dat sprack die weert also.

5. Mer doen die goede broeders waren geseten,
die dochter vanden huyse quam ghestreken
costelijck in dier ghewaet;
den alder ioncsten broeder
thoonde si een fier ghelaet.

6. Die dochter sprac tot haren vader bouden:
„den alder ioncsten broeder wil ic behouden;
want hi is edel ende fijn;
scheyt hi nu van henen,
so swijcket dat herte mijn."

7. Die vader van sinen sone dat verhoorde;
hi antwoorde met so soeten woorde:
„myn sone met mi, ende ick met hem;
wi willen sint Jacob besoecken
als warachtich pellegrem."

8. Tsavonts, als die broeders slapen ginghen,
die dochter peynsde om haer valsce dingen
ende si nam eenen vergulden nap,
met verradenissen
stacken si in des vaders sack.

9. Tsmorgens, als die broeders waenden gangen,
so quam die valsche weert en dedese vangen.
Die weert tot sinen rechter sprac:
„dese heeft mi ghestolen
mijnen vergulden nap."

10. Die sone van sinen vader dat verhoorde.
Hi antwoorde met so soeten worden:
„ic wil voor mijnen vader staen;
alle sine schulden
wil ick op mi ontfaen."

11. Die heeren daer toe in rade ghinghen:
den sone dat si voor den vader hinghen;
den oudsten broeder lieten si gaen.
Mer hoe dat spel ten eynde quam,
dat sult ghi verstaen.

12. Mer doen die vader tot sint Jacob quam,
hi sprac: „heer sint Jacob, wat heb ic misdaen?
Ick hebbe verloren mijnen sone,
buyten sinen schulden.
Helpt heere God wten throone!"

13. Die vader offerde ende quite sijn bevaert,
ende ginck wederom tsinen lande waert,
daer hi sinen sone quam bi:
„och sone," sprack hi, „sone,
dese bevaert schencke ick dy."

14. Die sone tot sinen vader sprac wederomme:
„die bevaert is u gheworden suer om doene,
verblijt u nu ende weset vro:
sinte Jacob heeft mi geholpen,
Maria wt alder noot."

15. Die vader verhoorde dat so gheringhe,
hi ghinck tot dier herberghe binnen,
daer laghen drie hoenderen biden vier,
doen sprack tot hem die valsche waert:
„wat dinghe doet ghi hier?"

16. -- „Ic ben die selve broeder die sint Jacobs ginc,
doemen mijnen sone aender galgen hinck;
mijn sone leeft noch, hi en is niet doot;
sint Jacob heeft hem geholpen,
Maria wt alder noot."

17. Die valsche waert begon te grimmen:
„waerom liechdy met uwen schimmen?
Tis also waer, al overluyt,
als den ghebraden hoenderen
vlieghen ter doren wt."

18. Mer eer die waert dat woort wt sprack,
doen hoen na den anderen vanden speet brac;
si vloghen opter straten;
si vloghen op sinte Dominicus huys,
daer alle die broeders saten.

19. Mer doen die heeren dat verhoorden,
si riepen alle met luyde woorden:
„wel op, pastoor ende cappellaen,
wi willen met processie
onder dat gherechte gaen."

20. Mer doen si onder dat gerechte quamen,
den ontschuldighen man dat si af namen;
den waert datmen voor hem hinck;
die dochter wert ghedolven,
si haddet wel verdient.

21. Dit liedeken dat wi singhen is seker waer;
sint Jacob dede groot miracel daer.
Veel broederen tuyghent ooc met dien,
die met hare ooghen
dat wonder hebben ghesien.

B.

1. Dats wildi vander waerheyt hoeren singhen,
God vanden hemel dye laetse my volbringhen,
dye waerheyt dye ick u singhen sall:
van vader ende van soene, een wonderlyc ghevall.

2. Dye vader sprack tot zijne zoen mit listen,
van eender gueder bedevaert dye hij wiste,
all opden wech Sint Jacobs waert,
hy wilde wael besuecken den milden onghespaert.

3. Maer doen zy opten weghe quamen ghegangben,
eens werders huys dat sij daer vonden standen;
dye vader al totten soene sprack:
„wye willen ons gelt verteren en houden ons gemac."

4. Dye wert dye sprack tot allen zynen ghesten:
„ick hebbe gecoeckt, bereyt all vanden besten;
eet ende drinckt ende maeckt u vroo,
wy willen vruecht hantieren," sprac hij dy wert alzo.

5. Maer doen dye broeders allen waere gheseten,
dye dochter vanden huys dy quam voert gestreken
custelijck in haer ghewaet;
den alder ioncsten broeder toenden sy een fier gelaet.

6. Dye vader vanden soene das verhoerden
hy antwoerde met so soeten woerden:
„my soen by, end ic met hem;
Sint Jacob willen wy besoecken als waerachtich pelgrem."

7. . . . .
den alder ion[csten] . . . .
want hij is
och scheyt hij nu van henen, so brict dat herte myn.

8. Maer doen dye broeders allen slape gingen,
dye dochter dacht op hare valsce dinghen,
ind zij nam eenen vergulden napt:
al met veraderyen stack syten in svaders sack.

9. Dye dochter sprack tot haren vader boude:
„den alderoutsten broeder den wil wyr houden,
wy willen hem doen groet onghemack,
want dees heeft gestolen das eynen vergulden napt."

10. Des morgens, als dye broeders meynde ganghen,
doen quam dye valsche wert en deetse vanghen.
Dye wert all totten rechter sprack:
„dees heevet my gestolen das eynen vergulden napt."

11. Dye soen al vanden vader dat verhoerden;
hy antwoerden met so soeten woerden:
„ick will vuer mynen vader staen,
ind alle syne sculden wil ic op my ontfaen."

12. Dye heeren inden raede daer toe ginghen:
den soen alvoer den vader datsy hinghen;
den alsten broeder lieten sy gaen;
maer hoe dat spel voleynde, dat salstu wayl verstaen.

13. Maer doen dy vader in Sint Jacobs kerke quam:
„o grote heere Sint Jacob, wat heb ic u mesdaen?
ick heb verloren mynen soen
albuyten syne sculden, helpt heergod uyten throen!"

14. . . . .
. . . .
daer hij . . . .
„och sone, lieve sone, dees bevaert scenck ick dij."

15. Dye sone sprack tot zynen vader wederomme:
„dye bevaert is .u. gewoerden suer om doene,
verblyt u nu ende weeset vroo;
Sint Jacob heeft my gheholpen, Maria uyt alder noet."

16. Dye vader keerden hem wederom geringhe,
hy ghinck weder ter selver herberghen inne,
. . . .
. . . .

17. . . . .

18. Dye valsche wert in hij bestont te grimmen:
„hoe staedy hier in liecht mit luyder stemmen?
Dat is soe waer all overluyt,
als dees gebraden honder vliegt ter doren uyt."

19. Maer eer dye valsce weert dat woert ten halven sprack,
dat een hoen naden anderen al vanden speete brack;
sy vloghen daer ter dueren uyt,
sy vloghen op Sinte Dominicus huys; sy maecten een soete geluyt.

20. Dye heeren allen dat vernamen
. . . .
„welop, pastoer en cappellaen,
wy willen met processien onder tgerichte gaen!"

21. . . . .

1, 3; 4, 3; 13, 2. t.: *w* = u; vgl. 15, 3. — 4, 4. *wy willen vruecht vruecht hantiren.* — 6. Strophe met kleiner letter geschreven, doch vermoedelijk van dezelfde hand. — 7, 1—3. Wat hier ontbreekt is uit het Hs. verdwenen. — 8, 2. t.: *valste.* — 9, 3. t.: *onghemaeckt.* — 9, 4. t.: *vergulden apt.* — 14, 1—3. Wat hier ontbreekt is uit het Hs. verdwenen. — 16, 2—4, enz. Wat ontbreekt is in het Hs. open gebleven. — 18, 2. t.: *hoe staedy hier in licht*, enz.

Tekst. A. *Antw. lb.*, 1544, nr. 20, bl. 26, „een liedeken van sint Jacob"; overg. door Uhland, *Volksldr.*, nr. 303; — aangeh. door Dr. Kalff, *Het lied in de M. E.*, bl. 409.

B. Hs. vroeger in het bezit van C. P. Serrure, thans ter Gentsche Bibliotheek berustend; door hem beschreven in *Vaderlandsch Museum*, Gent, IV (1861), bl. 181 vlg., en aangeh. door Mone, *Uebersicht*, 1838, bl. 138, § 133, die bl. 240, § 329, ons lied vermeldt „mit dem Beisatz anno 1518 dem 14 Apr." en het een „historisch Lied" noemt. — Waarschijnlijk gaat deze lezing uit van iemand, die haar volgens zijn geheugen opschreef en hierin niet al te wel door dit geheugen werd gediend.

Volgens de legende werd in 829 het stoffelijk overblijfsel van den apostel Jacobus (Santiago), den jongere, den beschermheilige van Spanje, gebracht in de hoofdstad van het Koningrijk Galicië, in de provincie Coruña, ter plaatse die van daar Santiago de Compostéla werd genaamd. Vanouds werd deze stad eene beroemde bedevaart-

plaats, waar ieder pelgrim een getuigschrift (*compostéla*) van zijn bezoek ontving. Op hunne hoeden droegen de bedevaartgangers vroeger eene schelp, die den naam van St. Jacobsschelp verkreeg.

Dr. Kalff, t. a. p., doet opmerken, dat, ofschoon bedevaarten in vroegeren tijd niet tot de zeldzaamheden behoorden, toch weinig pelgrimsverhalen onder onze liederen te vinden zijn. Andere St. Jacobsliederen hebben nochtans ten onzent bestaan, zooals blijkt uit de wijsaanduidingen:

a. „Wie Sint Jacobs broeder wilt zijn", aangeh. in *Alle de Psalmen des H. coninklyken Propheten Davidts*, z. n. n. pl. 1567 (zie Wackernagel, *Lieder der niederl. Reform.*, bl. 22—24), en in *Schriftuerlicke liedekens*, Leyden 1595, bl. 320 v° (vermeld door Dr. F. C. Wieder, *De Schriftuurlijke Liedekens*, 's-Grav., bl. 66 en *Regist.* nr. 881, „Wie sint Jacobs broeder zijn wil"), voor: „Wie de ellendicheyt voldoen wil wel", navolging van het Duitsche lied: „Welcher das ellend bawen wil", te vinden bij Böhme, *Altd. lb.*, nr. 611*b*, bl. 722, op zijne beurt eene geestelijke navolging van het pelgrimslied: „Wer das elend bawen wil" (van *el* en *land* = ander, vreemde land; *bawen*, oorspronkelijk = wonen, dus = wie in den vreemde wonen wil); — *b.* „Die na Sint Jacob wandelen wilt" (in *Een nieu liedenboeck*, 1562, bl. 226 en in *Het tweede liedeboeck*, Amst. 1583, bl. 271, zie Wackernagel, bl. 14 en 80 en Dr. Wieder, bl. 66 en *Regist.* nr. 159), voor: „Die wil nae dat nieuwe Jerusalem"; — *c.* „Wie Sint Jacob besoecken wil" (in *Veelderhande Schriftuerlijcke nieuwe liedekens*, Utrecht 1593, bl. 313) voor: „Laet ons in sheeren tempel gaen", een lied dat ook tot stemaanduiding heeft: „Te mey, als alle de vogelkens singhen". Zie dit laatste hierna. Ongetwijfeld hebben de wijsaanduidingen *a*, *b*, *c* betrekking op eenzelfde, de bovenstaande en hierna aangehaalde, melodie.

Het reeds genoemde, ook het meest verspreide der Duitsche St. Jacobsliederen, gaf aanleiding tot verschillende geestelijke omwerkingen in „Jacobston". Zie Böhme, t. a. p., nrs. 610 en 611, bl. 718 en vlg., Erk u. Böhme, *Deutscher Liederhort*, III, nr. 2091, bl. 780 vlg.

Over de St. Jacobsliederen bij de Franschen, zie Alexis Socard, *Noëls et cantiques imprimés à Troyes*, Paris, 1885, bl. 69 vlg.

Het, volgens E. u. B., reeds in de 14de eeuw gezongen Duitsche lied „Wer das Elend", was en bleef zoo populair, dat Simrock het nog in 1850 te „Burgen im Moselthal" in eene vernieuwde lezing uit den volksmond mocht opteekenen.

Indien het Nederlandsche St. Jacobslied zulke diepe sporen niet heeft nagelaten, toch waren in de XVIIIde eeuw ten onzent de bedevaarten naar Spanje nog niet in onbruik geraakt. In een *Kluchtigh ende belachelyck verhael-dicht van allen het ghene men roept, singht ende schreeuwt soo op de merckten, als straten van de princelycke stadt Brussel*, Brussel 1708, leest men:

Men vinter oock die achter straet loopen
En roepen sonder iet te verkoopen,
Dat zyn bedelaers die de stadt passeren
En daer in gasthuysen logeren,

Al oft sy uyt vremde landen quamen,
Van S. Jacob uyt Galicien, en seggen veel namen
Van steden en plaetsen, en wat daer geschiet,
En singhen aen ieder deur S. Jacobs liet,
Quand nous passions le pont qui tramble, helas! mon Dieu.
Het roept en singter soo Mans als Vrouwen,
Jae, selfs clyne kinders hoort men den thoon houwen;
Sy draegen bordons van leir gegarniert,
Met schelpkens en kruyskens verciert.
Aen den riem draegen sy schoon callebassen,
Die op de custen van Spagnien wassen,
Om hunnen dranck daer in te bewaren.
En sy vercoopen oock somtydts al waeren,
Beldekens en paternosters van houdt oft steen,
Van amber oft eenigh fray been.

VANDER STRAETEN, *La mus. aux Pays-Bas,* VIII (1888), 405 vlg., die dezen tekst insgelijks aanhaalt, trachtte te vergeefs het aangeduide lied op te sporen. Ook de melodie bleef hem onbekend. Het bovenstaande Fransche vers is eene variante van het begin der veertiende strophe van „La grande chanson des Pélerins de Saint Jacques". Het lied vangt aan:

Quand nous partimes de france en grand désir,
Nous avons quitté Père et Mère, tristes et marris,
Au cœur avions si grand désir
D'aller à saint Jacques,
Avons quitté tous nos plaisirs,
Pour faire ce saint voyage;
Nous prions la Vierge Marie, son fils Jesus.

De veertiende strophe luidt:

Quand nous fûmes au pont qui tremble,
Bien étonnés,
A nous voir entre deux montagnes,
Si oppressés,
D'ouir les ondes de la mer
En grande tourmente,
Compagnons, nous faut cheminer
Sans faire demeurance:
Nous prions la Vierge Marie, son fils Jesus.

Het lied werd herdrukt door AL. SOCARD, t. a. p., bl. 75, naar: *Les chansons des Pèlerins de Saint Jacques,* kerk. goedk. Troyes, 1718. Maar het stuk moet ouder

zijn. Volgens VANDER STRAETEN dagteekent de eerste uitgave van het *Kluchtigh en belachelyck verhael-dicht,* van 1604. Het „air des Pélerins" moest toen reeds zeer bekend zijn. Eene parodie daarvan wordt gevonden, met de melodie, in de door BALLARD uitgegeven verzameling *La clef des chansonniers,* „ou Recueil des Vaudevilles depuis cent ans et plus", Paris 1717, I, 268, voor het lied: „Nous sommes de l'amour tranquille // les pelerins". Aan het laatste vers der voorgaande strophen, hierboven diplomatisch teruggegeven, wordt echter door die zangwijs geene plaats verleend. Verder vindt men den aanvang der voorzeide veertiende strophe en dezelfde melodie in een tooneelstuk: *Le temple de l'ennui,* „prologue représenté à la foire Saint-Germain en l'année 1716", voorkomend in *Œuvres de Le Sage,* Paris, 1823, dl. XIII, bl. 250, nr. 153 der muziekbijlagen.
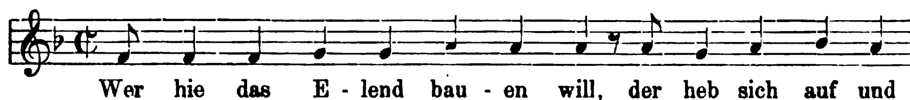
Melodie. Alhoewel HOFFMANN v. F., *Gesch. des deutschen Kirchenliedes,* 3de uitg. 1861, bl. 216, sprekende van het voormelde Duitsche en van het hier behandelde Nederlandsche St. Jacobslied, van meening is, dat beide liederen zijn: „im Ton des Jacobsliedes gedichtet", bestaat er nochtans tusschen de twee teksten verschil in opzicht van het metrum. Het Duitsche lied heeft den vorm der oude Lindensmidstrophe: 4 — a, 4 — a, 3 ⌣ b, 4 — x, 3 ⌣ b:

Wér das élend báwen wíl,
der mách sich áuff und zíeh dahín,
wol áuff sant Jácobs strásse,
zwéy par schúh die músz er hán,
ein schüssel únd ein fláschen.

Volgens den algemeenen strophengang zou de Nederlandsche tekst hebben tot schema: 4 — a, 4 — a, 4 — b, 3 ⌣ x, 3 ⌣ b.

Dit verschil in metrum zal wel niet belet hebben, dat de hier besproken Nederlandsche tekst op de melodie van het Duitsche lied werd voorgedragen, die ten onzent wordt teruggevonden in de zangwijs: „Ic weet nog eenen acker breit (zie nr. 37, bl. 207 hiervoren, en vgl.: „Bistu een crijgher", nr. 221, bl. 808 insgelijks hiervoren). Overigens hebben de hierboven aangehaalde liederen: „Die wil nae dat nieuwe Jerusalem"; — „Wie de ellendicheyt voldoen wil wel"; — „Laet ons in sheeren tempel gaen", het metrum van het Duitsche „Wer das elend", wat natuurlijk ook, voor den aanvangsregel het geval is met de wijsaanduiding: „Wie Sint Jacob besoecken wil".

De Duitsche melodie is te vinden bij BÖHME, t. a. p.; — ERK u. BÖHME, t. a. p.; — BÄUMKER, *Das kath. deutsche Kirchenl.,* II, nr. 88 en 184, bl. 144 en 203, en I, nr. 308, bl. 606; — ZAHN, *Die Melodien der deutschen evangelischen Kirchenldr.,* I, nr. 1707, bl 456. Ziehier de melodie, hierboven weergegeven naar dezen laatste en volgens eene verzameling van 1552, waar zij voor eene vergeestelijking dient:

zieh da - hin und geh des Her - ren Stras - se; Glaub und Ge - duld beid

darf er wohl, soll er die Welt ver - las - sen.

Over den *St. Jacob-Tanz*, een dans naar aanleiding van onze melodie, zie Böhme, *Geschichte des Tanzes*, I, 59, 252, 257.

251. Hier beghinnen wi nu an.

(Vanden regulier moninck)

Hier be-ghin-nen wi nu an een nyeu-we liet te sin-ghen, en-de sin-ghen van ee-nen re-gu-lier mo-ninck en-de van eender nay-er-in-ne.

1. Hier beghinnen wi nu an
een nyeuwe liet te singhen,
ende singhen van eenen regulier moninck
ende van eender nayerinne.

2. Die regulier in een waerts huys quam,
hi vraechde: „wat hebdy te eten?
ick soude tot eender naeyerssen gaen,
het was mi bi na vergheten".

3. Doen hi totter naeyerssen quam,
hi wert seer wel ontfanghen;
si nam hem in haren witten arm
ende si aten met malcander.

4. Doent was aender middernacht,
si hoorden dat clocxken clincken:
staet op, staet op, goet regulier moninck,
die metten moet ghi singhen.

5. Doen dat clocxken gheluydet was,
hi soude gaen inder metten:
„och wiste dit mijn heere den abt,
hi soude mi selver wecken".

6. Doen die moninc inden ommeganck quam,
die abt die quam hem teghen:
„bona dies, bona dies, ghi regulier moninc,
waer hebdy te nacht gheleghen?"

7. — „Daer ick te nacht gheleghen heb,
daer was ic seer wel ontfanghen;
men schencte mi daer den coelen wijn,
ic lach in mijns liefs armen."

8. Die abt al tot den moninck sprack
met also soeten worden:
„nu segt mi, goet regulier moninck,
houden dat onse oorden?"

9. Doen die moninc inder kercken quam,
die broederen liepen te samen,
die een moninc al tot den anderen sprack:
„desen moninck willen wi verbannen."

10. En dat verhoorde de regulier moninck,
hi liet zijn capken vallen:
„soude mi die naeyersse niet liever zijn,
mer dan mijn broeders allen?"

11. Die ons dit liedeken heeft ghemaect,
hi hevet seer wel ghesonghen;
dat heeft ghedaan een regulier moninck,
wt der cappen is hi ontspronghen.
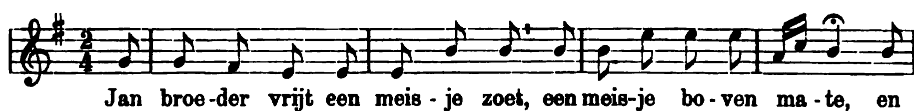
5, 1. t.: *gheluyt* was. — 7, 1. t.: *hebbe*.
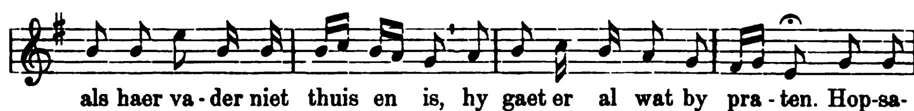
Tekst. *Antw. lb.*, 1544, nr. 57, bl. 86, „vanden regulier moninck". — Overgenomen door HOFFMANN v. F., *Niederl. Volksldr.*, nr. 47. bl. 123. — Aangeh. door Dr. KALFF, *Het lied in de M. E.*, bl. 405.
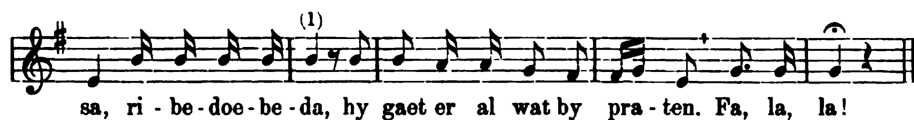
Duitsche aanverwante tekst, „Was woln wir aber heben an?", 9 strophen, van het jaar 1544, in *Vulpius' Curiositäten*, VI, 475, herdrukt door BÖHME, *Altd. Lb.*, nr. 481, bl. 596, en door ERK u. BÖHME, *Deutscher Liederhort*, I, nr. 137*a*, bl. 461, die nog een anderen Duitschen 15de-eeuwschen tekst vermelden.

Melodie. BÖHME, t. a. p., uit SCHMELTZEL, 1544, *Quodlibet* 20; — ERK u. BÖHME, t. a. p.
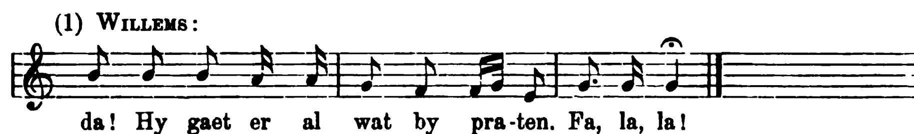
252. Jan broeder vrijt een meisje zoet.

(1) Willems:

1. Jan broeder vrijt een meisje zoet,
   een meisje boven mate,
   en als haer vader niet thuis en is,
   hy gaet er al wat by praten.
   Hopsasa, ribedoebeda,
   hy gaet er al wat by praten.
   Fa, la, la!

2. Het werd nu twalef van den nacht,
   de klokken luidegen alle;
   dat meisje tegen Jan broeder sprak:
   „ga en lees nu uw getyen.
   Hopsasa, ribedoebeda,
   ga en lees nu uw getyen."
   Fa, la, la!

3. — „Mijn getyen en lees ik niet,
de tijd is al lang vergane;
'k ben liever al by mijn zoete lief,
als by die inwoners alle.
Hopsasa, ribedoebeda,
als by die inwoners alle."
Fa, la, la!

4. Jan broeder over het kerkhof kwam,
de preekheer die kwam hem tegen;
de preekheer die tegen Jan broeder sprak:
„waer hebt gy van nacht gebleven?
Hopsasa, ribedoebeda,
waer hebt gy van nacht gebleven?"
Fa, la, la!

5. — „Waer ik van den nacht gebleven heb
dat en zal my nooit berouwen,
ze dronken daer bier en ze tapten daer wijn,
en ze spraken daer al van trouwen.
Hopsasa, ribedoebeda,
en ze spraken daer al van trouwen."
Fa, la, la!

6. Jan broeder in het klooster kwam,
de inwoners badegen allen;
den eenen die tegen den anderen sprak:
„Jan broeder zal worden gevangen.
Hopsasa, ribedoebeda,
Jan broeder zal worden gevangen."
Fa, la, la!

7. Als Jan broeder dat had verstaen,
dat hy zou worden gevangen,
met den eenen sprong hy de venster uit,
en hy liet zijn kappe daer hangen.
Hopsasa, ribedoebeda,
en hy liet zijn kappe daer hangen.
Fa, la, la!

8. Als hy een eind wegs geloopen had,
toen keek hy nog eens omme;
hy riep: „o kap, gy duivels kap,
gy en krijgt my niet weeromme.

Hopsasa, ribedoebeda,
gy en krijgt my niet weeromme."
Fa, la, la!

9. Die dit liedeken heeft gedicht,
en ja ook heeft gezongen,
hy was eenen pater en hy heetege Jan,
en hy heeft zijne kap ontsprongen.
Hopsasa, ribedoebeda,
en hy heeft zijne kap ontsprongen.
Fa, la, la!

6, 2. t.: *badigen.*
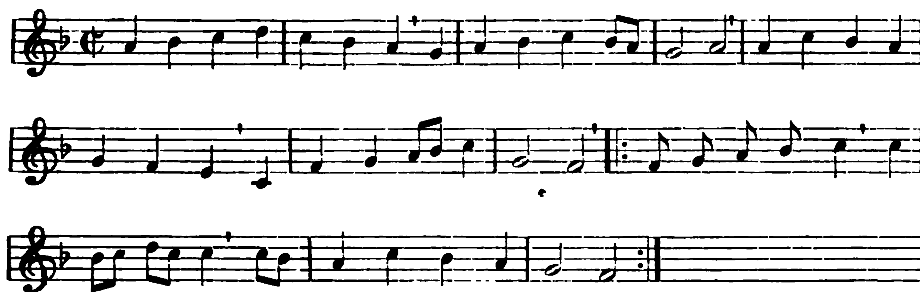
Tekst. Willems, *Oude Vl. ldr.*, nr. 233, bl. 486, met deze aanteekening van Snellaert: „In de omstreken van Gent leeft dat lied nog onder het volk. De toonzetting der wijze (d. i. de notatie) ben ik verschuldigd aan de heuschheid van den heer Reylof" (dezelfde, die de in Willems' verzameling uitgegeven „nieuwe wyze" van het lied „Des winters als het regent" noteerde (zie hiervoren nr. 229, bl. 842); tekst hierboven weergegeven; — Hoffmann v. F., *Niederl. Volksldr.*, nr. 50, bl. 127. De lezing door H. v. F. als „Vlämisch aus der Gegend von Antwerpen" medegedeeld, stemt, buiten zeer geringe afwijkingen in de spelling, heel en al overeen met den tekst van Willems. H. v. F. zelf bekent, dat *luidegen*, voor *luidden*, *badegen*, voor *baden*, *heetege*, voor *heette*, tot het Gentsch dialect behooren. Overigens wordt het stuk in Snellaert's *Oude en nieuwe liedjes*, 2de uitg., 1864, nr. 89, bl. 97, aangeduid als herkomstig van Destelbergen, een dorp gelegen in de nabijheid van Gent.

In de voormelde verzamelingen wordt het lied voorafgegaan van deze stereotiepe strophe:

Komt die wil hooren in een lied
wat dat ik hier zal zingen:
't is waerlijk eene vieze klucht,
die ik voor den dag zal brengen.
Hopsasa, ribedoebeda,
die ik voor den dag zal brengen.
Fa, la, la.

Melodie. Willems; — Snellaert, t. a. p.; — Het slot der melodie is bij Willems tegendraadsch genoteerd en daarenboven als eene drukfout aan te zien. Dit slot wordt door Gevaert, *La mélopée antique*, bl. 46, vergeleken met het slot van eene in Klein-Azië gevonden en van de eerste of tweede eeuw dagteekenende iastische melodie, waarvan de schrijver zegt: „La chute de tierce, en *portamento*, à la fin de l'air, doit être comprise comme une sorte de pointe musicale, propre peut-être aux chansons d'un contenu humoristique."

Voor een Duitsch meilied: „Der Mai, der Mai, der lustige Mei" (zie nr. 85, bl. 375—8 hiervoren, „Die mey die ons die groente geeft"), vindt men een met het bovenstaande overeenkomstig refrein: „Faldera, vidubbe, dubbedub"; terwijl men bij STALPAERT, *Gulde-iaers feest-dagen*, Antw. 1635, bl. 93, onder stemaanduiding „Dibe dibe dou", voor het lied: „Marius en Martha met // twee sonen zijn gekomen", de volgende melodie aantreft, welke aan een danslied doet denken:

Ook de fraaie in den ouden trant gecomponeerde „couplets", met aanvang: „Bonjour Fanchon, Bonjour Suzon", in GEVAERT's opera *Le Capitaine Henriot*, Parijs, 1864, hebben een aan het bovenstaande lied ontleend, echter oorspronkelijk gecomponeerd refrein: „Houp! sa sa, ribedoubeda".

253. Ik hoorde lest in deze dagen.

(Nonneklachten)

Ik hoor - de lest in de - ze da - gen een non - ne - ken
't Zei: „moet ik het hier al be - zu - ren tus-schen vier

kla - gen van zij - nen staet, maer 't was te laet.
mu - ren, of is er voor my gee - ne raed? Och neen, och

neen, 't is al ge - daen, 'k en mag niet spe - len noch wan-de - len gaen. Ach,

ach, ach, wat heb ik ge - daen, ach, ach, ach, wat heb ik ge - daen!

1. Ik hoorde lest in deze dagen
een nonneken klagen
van zijnen staet,
maer 't was te laet.
't Zei: „moet ik het hier al bezuren
tusschen vier muren,
of is er voor my geene raed?
Och neen, och neen, 't is al gedaen,
'k en mag niet spelen noch wandelen gaen.
Ach, ach, ach, wat heb ik gedaen!

2. „Zy wisten my zoo zeer te vleijen.
en te klappeijen;
't was al: mijn kind,
'k raed u als vrind;

gy zijt vast tot den doek geboren,
    van God verkoren,
gy zijt de bruid die hy bemint.
Nog langer te wachten en is geen profijt,
sa, laet u maer kleeden, het is meer dan tijd,
    dat gy ook een nonneken zijt."

3. „En toen ben ik door zoete reden
    daer in getreden,
    al met der daed:
    proficiat!
Zy waren my al zeer bevallig
    en liefgetallig,
en toonden my een bly gelaet.
Zy zeiden: „maseurken al valt het nu zwaer,
en weest niet bedroefd, het en duert maer een jaer,
    't is vreugden en spelen daer naer."

4. „Ik dacht: die vreugden en dat spelen
    zal mij vervelen,
    want ik wist wel
    een ander spel:
achter de straten te gaen zwieren
    in de plaisieren,
en nevens my een jong gezel;
'k zou lonken en pronken als een jonkvrouw,
'k zou nygen, dat 't hemdeken naslepen zou.
    Ach, ach, ach, ware ik eene vrouw!

5. „Nu lig ik heele lange nachten
    diep in gedachten,
    ik lig en gaep,
    doch zonder slaep,
want als my God den slaep zou jonnen
    dan kloppen de nonnen,
zoo dat ik seffens weêr ontwaek:
„maseurken, de metten zijn al geluid!"
Dan moet ik al spoedig te beddewaert uit.
    Ach, ach, ach, hoe ben ik verbruid!

6. „Komt iemand om met my te spreken
    't wordt afgeweken:
    „z' is in 't gebed,
    daer is belet;

zeg my het maer: of zijn 't secreten
    die ik niet mag weten?"
En koom ik voor, ik zit in 't net;
zijn 't naesten, zijn 't vrienden, men staet achter my;
'k en spreek van mijn leven geen woordeken vry.
    Ach, ach, ware ik uit de ly!

7. „Is er dan niemand meer te vinden
    om my t' ontbinden?
    Och neen, och neen!
    ik blyf alleen,
en altijd in dit droevig klooster
    zonder vertrooster;
och, kwam er toch eindelijk een!
Wist ik hem te vinden in kerk of in kluis,
of ware ik een vogel ik vloog er hem t'huis.
    Ach, ach, ach, wat bitter een kruis!

8. „Oorlof, gy nonnen en beggijnen,
    die heilig schijnen,
    't is niet al goud
    wat gy beschouwt.
Daer zijn zoo vele creaturen
    tusschen vier muren
aen wie de nonnendoek berouwt.
Daerom, wie ook lust heeft tot zulk eenen staet,
ik bid u zoekt langer naer beteren raed.
    Ach, ach, 't is zoo dikwijls te laet!"

Tekst en melodie. WILLEMS, *Oude Vl. ldr.* nr. 122, bl. 285, „Nonneklachten"; zonder bronaanduiding; — SNELLAERT, *Oude en nieuwe liedjes*, 1864, nr. 87, bl. 95, „XVII^de^ eeuw".

254. Ik hoorde dees dagen.

1. Ik hoorde dees dagen
een maagetje klagen:
„wat moet ik, wat moet ik verdragen?
Die mijn plagt te beminnen
is veranderd van zinnen;
dat minnen, dat minnen van binnen.

2. „Wat kander mijn baaten
zijn vriendelijk praaten?
Nu ben ik, nu ben ik verlaaten;
door spreeken en smeeken,
is de liefde ontsteeken,
och ik ben schier, och ik ben schier bezweeken.

3. „Hy was 'er verheven,
hy wou der my geven,
zijn trouwtje, zijn trouwtje verheven;
door kweelen en speelen,
en fluyten en veelen,
hy mijn hertjen, hy mijn hertjen kwam steelen.

4. „Ik plagter om te lachen,
nu vind ik mijn nagten
in traanen, in traanen en klagten;
mijn vreugd en genugten
gaat van mijn vlugten,
veranderd, veranderd in zugten.

5. „Wat kander mijn baten
honderd-duyzend ducaten,
als ik der, als ik der moet laten?
Alle mijn klugten
zijn veranderd in zugten
waar zal ik, waar zal ik nu vlugten?

6. „Gy was 'er bedrogen,
hy kwam voor uw oogen,
u traanen, u traanen af-droògen;
alle u klagen
zijn droevige dagen;
laat staan, lief, laat staan, lief, u klagen.

7. „Houd op, dwaze zinnen,
van u droevige minnen,
als gy niet, als gy niet kund winnen:
wild staaken u klagen,
dat nagten en dagen
u zieltje, u zieltje kwam plagen."

8. „Ach hy doet mijn sterven,
wat wenst gy te erven
die u zal, die u zal bederven?
Hy wenst naar u lijden,
wild hem dan ook myden,
die gy eerst, die gy eerst zo vryden.

9. „Daar zijn der meer ander
verliefd op elkander,
maar Goden, maar Goden hoe schrander
zou minnen en haaten,
dat hem schijnd te baaten,
wie kan dat, wie kan dat verlaaten?"

10. — „Neen, waarde Clarinde,
die ik wel eerst diende,
en jonger en jonger beminde,
'k en zal in mijn leven
u nimmer begeven."
— „ô Herder, ô herder verheven."

4, 1. t.: *laghen.* — 6, 6. t.: laat staan, laat staan, lief u klagen.

Tekst. *Thirsis minnewit,* Amst. I (1726), 1752, bl. 141, zonder wijsaanduiding; tekst hierboven weergegeven. — Snellaert op WILLEMS, *Oude Vl. ldr.*, bl. 288, geeft den tekst in vijf twaalfregelige strophen. Volgens Snellaert duidt de aanhef aan: „dat de schrijver het lied van het *Nonneken* (zie het onmiddellijk voorgaande lied) voor oogen gehad heeft".

Melodie. H. SWEERTS, *Innerlykke ziel-tochten,* Amst. 2de druk, 1683, 4de druk 1702, bl. 287, „Toon: Semi la tormenti, of Ik hoorde dees dagen // een maagdeken, etc." / voor: „Minnaers der bloemen // diez' al weet te noemen"; hierboven weergegeven. Dezelfde zangwijs „Son mille tormenti, etc." is tweemaal te vinden in een 17de-eeuwsch liederboekje in Hs., in ons bezit, bl. 21 en 42: voor „Gauw, herders, met vreden naer Bethleem" en „Sult gij dan mijn clagten, heel daeghen en nachten", verder in *O. en n. Hollantse boerenlieties,* 2de druk, Amst. c. 1700, nr. 264, met opschrift: „Se mille tormenti". — De stemopgave „Son mili tormenté" komt nog voor in *Thirsis minnewit,* II, Amst. c. 1752, bl. 17, voor: „Myn autaar, myn waarde".

255. Anne-Marietje, mijn lief kind.

An - ne - Ma - rie - tje, mijn lief kind, waar - toe zijt gij ge-

zind? 'k Zal u- in een kloos- ter be - ste - den voor den tijd al van twee

jaar, dan zult gij we - zen klaar een non - ne - tje voor - waar.

1. „Anne-Marietje, mijn lief kind,
waartoe zijt gij gezind?
'k Zal u in een klooster besteden
voor den tijd al van twee jaar,
dan zult gij wezen klaar
een nonnetje voorwaar."

2. — „*Ma mère*, is dat uwen eesch?
Ik en heb geen nonnevleesch,
het hangt van achter aan mijn hiele;
maar 'k wil een frisschen jongman,
die mij gauw door de trouw
wil maken zijne vrouw."

3. — „Dochter, wacht u daar wat van,
want u en dient geen man.
Dat het uw papa moest weten,
hij waar al zoo zeer gestoord
als hij hoort dat zijn dochter kleen
geen nonnetje wil zijn."

4. Anne-Marietje met loosheid
heeft haar te bed geleid.
Z' heeft den doktor dan doen komen
om te weten wat haar let.
Lisebeth, hare moeder teer,
die weende daar zoo zeer.

5. De doktor gaf goeden raad
en halam metter daad:
„Haal daartoe wat maagdepalm
en daarbij wat liefdekruid;
strooi dit al onder een,
vergaan zal haar geween."

6. *Ma mère* heeft dit dra verstaan,
zij heeft den doktor laten gaan;
zij heeft haar dochter gaan besteden
in het order van Ariaan,
daar voorwaar onbelaan
vier schoen voor 't bedde staan.

2, 4. *'k wil* bijgev. -- 5, 4. *halam* = *hallem, alem, alaam*, Vl., voor allerlei gereedschap (SCHUERMANS, *Idioticon*), hier = geneesmiddel. — 6, 1. t.: *dit daar*, enz. — 6, 4. *Ariaan*, zie de aanteekening, bl. 194 hiervoren.

Tekst en melodie. LOOTENS et FEYS, *Chants pop. flamands*, 1879, nr. 76, bl. 146.

256. Ick vryden op een tijd.

EERSTE MELODIE.

Ick vry-den op een tijd een soet Men-nis-te sus - je, dien ick seer hof-fe-

lijck quam groe-ten met een kus - je; maer wat ick deed was wind; sy

sey, by iae en neen: „dit vry-en krenckt mijn eer, ick bid - je gaet doch heen."

TWEEDE MELODIE.

Ick vry - den op een tijd een soet Men-nis - te sus - je, dien ick seer hof-fe-

lijck quam groe-ten met een kus - je; maer wat ick deed was wind; sy

sey, by iae en neen: „dit vry - en krenkt mijn eer, ick bid -je gaet doch heen."

1. Ick vryden op een tijd een soet Menniste susje,
dien ick seer hoffelijck quam groeten met een kusje;
maer wat ick deed was wind; sy sey, by iae en neen:
„dit vryen krenckt mijn eer, ick bidje gaet doch heen.
2. 't Is onse susters niet geoorloft te verkeeren

als by het fijnste volck, by broeders inden Heere."
Ick klaeghde van mijn brand, ick karmde van mijn smart,
ick swoer: haer liefde was gemetselt in mijn hart.
3. maer wat ick deed of liet, ick kon haer niet bewegen;
ick sprack nauw, of sy wist daer een Schriftuur-plaets tegen,
en daer me dreef sy my gelijck de wind de pluym,
want ick wist daer niet af; sy kond 't al op haer duym;
4. s'had Moses in haer hooft, s'had David opgegeten,
s'had in haer breyn geboud een klooster voor Propheten,
en al d'Apostelen die woonden in haer lijf.
Ick docht: „Sint Felten speelt met dit geleerde wijf."
5. Sy sagh niet aen my, of het scheen haer te mishagen,
dan was mijn hayr te lang, dan al te wild mijn kragen,
pouvretten al te weyts, het stijfsel al te blaeuw,
dan was mijn broeck te weyd, dan 't wambas al te naeuw,
6. elck kousse-band te lang, 'k had roosen op mijn schoenen:
in 't kort, sy maeckten sond, so werltschen man te soenen.
„Wel goeden avond dan, Iuffrou," seyd ick; en sy:
„gaet in des Heerennaem, sijn wijsheyd blyf u by!"
7. 't En was niet lang daer na, ick quam weer by haer treden,
verandert beyd in spraeck, in wesen en in kleden:
mijn mantel was gantsch slecht en swart, mijn hayr gekort,
mijn wit-gesteven kraegh so plat gelijck een bort,
8. op al mijn kleeren sat niet een uytwendigh koordje,
en daer quam uyt mijn mond niet een onheblijck woordje:
„Vrede sy desen huyse", seyd ick, en ick sagh
gelijck Sint Steven deed, doen d'Hemel open lagh;
9. 't wit van mijn oogh om hoogh, ick noemd' haer niet als suster,
doen stelden sy (soo 't scheen) haer hartje wat geruster.
Ick las haer altemets een schoon capittel voor,
en lelden haer niet als van Gods-dienst aen het oor.
10. Dus kroop ick in haer gonst; sy toonden haer wat blyer,
en ick wierd metter tijd wat stouter en wat vryer.
Eens nam icks' inden arm, en sey: „ick wil het doen,
by jae en neen!" en gaf haer op-sen Fries een soen.
11. Doen bloosde sy quansuys, en sey: „ey laet dat wesen,
men moet het klappen van lang-tongde menschen vresen!"
Ick swoer haer, dat ick wel so heymlyck en secreet
was als de nacht, en sey: „voorseker, datje 't weet;
12. ick wil de kaers uyt doen!" „O sweert niet," seyse, „trouwen
doet uyt de kaers, op dat ghy uwen eed mooght houwen."
Doen knoffeld' ick rondom in 't duyster, totter tijd
dat ick een bedde vont; ick nam haer aen mijn zijd,

13. en zey: „voorwaer, mijn lief, hier willen wy met lusten
en vrolycke geneught van avond t'samen rusten."
„Sweert ghy voorwaer," zeyd sy, „daer ick u soo vermaen?
o Broeder! had ghy niet dien swaren eed gedaen,
14. ick had om al de werld niet by u willen komen,
maer uwe stoutheyd u ten quaetsten afgenomen."
„So komt ghy dan," zeyd ick. — „Iae, seyse, al is 't my leedt,
ick kom om dat ghy niet soud breken uwen eedt."

4, 4. *Sint Felten*, zie bl. 660 hiervoren. — 5, 2. *Kragen*: rijmshalve voor *kraag* (v. Vloten). — 5, 3. *Pouvretten*, dat slechts eene drukfout schijnt, voor *Ponjetten* of *puniëtten* = 't Fransche *poignets, manchettes* (v. Vl.). In zijn *Friesch Pastorel*, het lied met aanvang: „Hoe komt Jetske, sis (zeg) het my", str. 5, gebruikt Starter zelf het woord „ponjetjes". — 12, 1.: *trouwen* = in waarheid, overigens.

Tekst. STARTER, *Friesche lusthof*, uitg. Amst. 1627, Boertigheden, bl. 22, „Menniste vryagie"; zonder wijsaanduiding; hierboven weergegeven. — Uitg. van Dr. J. VAN VLOTEN, Utrecht, 1864, bl. 487.

Melodie. I. *Den singende zwaan*, Leyden, 1728, bl. 259: „stem: Ik vryden op een tyd, een soet Menniste susje", voor het lied: „Te Oorschot is geteelt". — **II.** JAN VAN ELSLAND's *Gezangen*, Haarlem 1723, bl. 81, stem: „Ik vryde", enz., voor: „Schep moed, myn ziel". — Starter's gedicht, dat niet door hem in strophen werd verdeeld en ook geene wijsaanduiding heeft, was dus oorspronkelijk niet voor den zang bestemd.

---

257. Moeder, ik wil hebben een man.

„Moe - der, ik wil heb - ben een man, — war - me gar-nars, smo - ry! — die
my den kost wel win-nen kan; war - me gar-nars, gar -nars, gar-nars,
war - me gar-nars, smo - ry!"

1. „Moeder, ik wil hebben een man,
   — warme garnars, smory! —
   die my den kost wel winnen kan;
   warme garnars, smory!"

2. — „Wel myn dochter, gy zyt te jong,
   — warme garnars, smory! —
   gy moet nog wagten een jaer rond;
   warme garnars, smory!

3. — „Moeder, ik ben oud genoeg,
   — warme garnars, smory! —
   myn Jan is knap en wel beproeft;
   warme garnars, smory!"
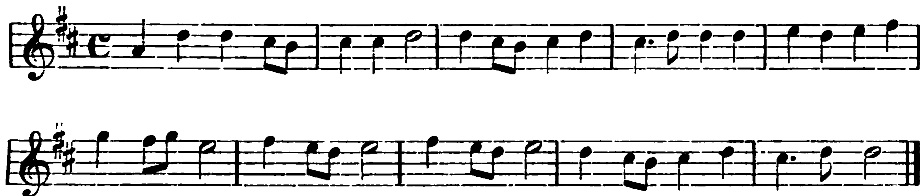
Tekst en **melodie.** De Coussemaker, *Chants pop. des Flam. de France*, 1856, nr. 73, bl. 270, „Warme garnars", opgeteekend te Duinkerke, hierboven weergegeven; — Snellaert, *Oude en nieuwe liedjes*, Gent, 1864., nr. 80, bl. 89. — Een aanverwante tekst (van Zwolle) en een andere uit het *Ambraser Lb.* van 1582, worden vermeld door Dr. Kalff, *Het lied in de M. E.*, bl. 430. — Vgl. Hoffmann v. F., *Niederl. Volksldr.*, nr. 134, bl. 245 (naar het Hs. van Weimar, 1537):

„Moeder, lieve moeder,
nu gheeft mi enen man,
die mi desen couden winter
so waermkens decken can!
Alle mijn leden beven, beven,
alle mijn leden beven mi," enz.

Zie mede FIRMENICH, *Germaniens Völkerstimmen*, III, bl. 659, het lied in Brabantsch dialect:

„Moeder geef mä enen man,
ik bin al achttien jore."
— „Lieve dochter, swaig dervan."
— „Ja, moeder, as ik kan."

De *O. en n. Hollantsche boeren lieties*, 2de druk, Amst. z. j., c. 1700, bevatten, onder nr. 330, met het opschrift: „Moeder ick moet hebben een man", de volgende zangwijs:

258. Moeder, is 't nog niet gedaan?

Moe - der, is 't nog niet ge - daan, mag ik nog niet trou- wen

met mijn ou - den vrij - er Jan, die zoo ve - le kan? Hij kan alle am-

bach- ten, waar - om moet ik wach -ten? want ik g'hee - le nach - ten

pei - ze op een man. 't Is een en-gel in mijn zin, hij draagt schoo-ne

klee - ren; moe - der, b'lieft het u en God, trou -wen is mijn lot."

1. „Moeder, is 't nog niet gedaan,
mag ik nog niet trouwen
met mijn ouden vrijer Jan,
die zoo vele kan?
Hij kan alle ambachten,
waarom moet ik wachten?
want ik g'heele nachten
peize op een man.
't Is een engel in mijn zin;
hij draagt schoone kleeren;
moeder, b'lieft het u en God,
trouwen is mijn lot."

2. — „Ja, Colletje, trouw er mee,
doe te gaar uw beste,
doe gelijk uw vader dee,
en leef in paais en vree."
Maar in d'eerst' acht dagen,
'k kreeg wel viermaal slagen,
'k moest het al verdragen,
'k was er mee getrouwd.
'k Ging al om patientiekruid
naar de Kapucienen.
Daarmee is mijn liedjen uit,
Colletj' is de bruid!

1, 5. t.: *Hij kan al*, enz.

Tekst en melodie. LOOTENS et FEYS, *Chants pop. flamands*, nr. 77, bl. 147, „Patientiekruid". Het hier aangeduide geneesmiddel is vanouds bekend. *Het prieel der gheestl. melodiie*, Brugghe 1609, bl. 205, bevat een liedje dat aanvangt:

Patiency' is soo goeden cruyt,
het staet nu in saysoene,
want hare cracht en haer virtuyt
spoeyt u tot plucken coene
dat edel cruyken soet.
Sluytet in het herte dijn,
denct het sal eens beter zijn,
sterct in Godt uwen moed.

259. Mijn vader gaf my enen man.

Mijn va - der gaf my e - - nen man, van ou - den was
der myn - nen spel hy niet en can, sijn lijf es

hem sijn baert soe grijs;
cou - der dan een ijs.
Wan - neer hy rust, soe crigh - ic

lust te lig-ghen al in den aer-men sijn; — mes - hou - wet, soe

is den na - me mijn!

1. Mijn vader gaf my enen man,
van ouden was hem sijn baert soe grijs;
der mynnen spel hy niet en can,
sijn lijf es couder dan een ijs.
Wanneer hy rust,
soe crighic lust
te ligghen al in den aermen sijn —
meshouwet, soe is den name mijn!

2. Maer als hy sclapen compt met my,
dan duuct hy onder, hy doet my seere,
ende hy crupt achter, dat dunct my vrij,
als ic vrintscap aen hem begere.
Hy es soe stedich,
altoes leyt hy ledich,
ende ic soude soe gerne vrolich sijn —
meshouwet, soe es den name mijn!
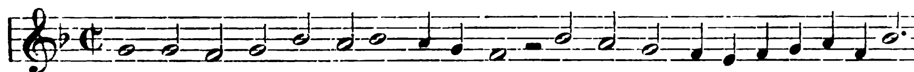
3. Dan leyt hy en ronct allen den nacht
ende altoes sclaept hy, den ouden catijf,
als die myns niet seere en acht;
gheen tijt en compt hem vruecht int lijf,
ende maect hem siec,
den ouden griec,
hy ronct al waert een everswijn —
meshouwet, soe es den name mijn!

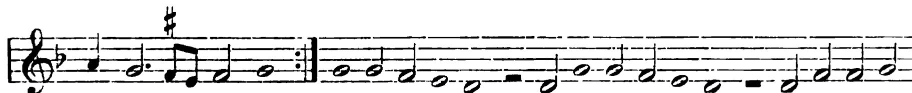
4. Waer hy my syet, hy en betrut my niet,
hy doet mich wachten nacht ende dach,
dus liit mijn hertte groet verdriet;
maer dat ic noch myn gheliden mach,
en cannic niet verdraghen,
dat siin grote sclaghe
die hy mi gheeft, den ouden kaitijf —
meshouwet, soe es den name mijn!
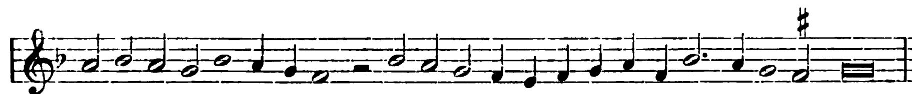
1, 1. t.: *wader*. — 1, 4. t.: *yes*. — 1, 8. *meshouwet* = mishuwd. — 3, 4. t.: *ghen tijt en compt hem vrucht*, enz. — 3, 5. t.: *ende maet*. — 4, 1. t.: *waer hy my seyt*. — 4, 2. *wachten* = bewaken, bespieden. — 4, 2. t.: *nach ende dach*. — 4, 4. *myn* = min, minder. — 4, 8. t.: *meshouvet*.

Tekst. Dr. Kalff, *Tijdschr. voor Nederl. taal- en letterk.*, IX (1890) blz. 179, naar een Hs. toebehoord hebbende aan J. H. Bormans, thans berustend in de Amsterdamsche Universiteitsbibliotheek, en met weglating der platte slotstrophe.

Melodie. *Souterl.*, Antw. 1540, Ps. 58, „nae die wise: Mijn moerken gaf mi eenen man // van ouderdom was sijn baerken grijs", met vereenvoudiging der driemaal herhaalde niet meer tot den volkszang behoorende melismatische figuur, die ook verschilt volgens de uitgaven van de *Souterl.*. Wij geven hier de oorspronkelijke melodie naar de driestemmige uitgave van Clemens n. p.:

260. Den winter comt aen, den mey is wt.

Den win - ter comt aen, den mey is wt, die bloem - kens en
staen niet meer int groe - ne; die nach - ten zyn lanc door des win - ters ver-
tuyt, nu lust mi wel wat nieus te doe - ne; mijn ion - ghe iuecht is nu in say-
soe - ne, mijn man en is niet wel mijn vrient: ey, out gris-
aert, al sliept ghi tot - ter noe - ne, ghi en hebt niet dat mi dient.

1. „Den winter comt aen, den mey is wt,
die bloemkens en staen niet meer int groene;
die nachten zyn lanc door des winters vertuyt,
nu lust mi wel wat nieus te doene;
mijn ionghe iuecht is nu in saysoene,
mijn man en is niet wel mijn vrient:
ey, out grisaert, al sliept ghi totter noene,
ghi en hebt niet dat mi dient.

2. „Het was mi van te voren gheseyt,
dat ghi waert van slutsaerts bende;
u spel mi oock niet en ghereyt
int beghinsel noch int eynde;

waer ick mi keere oft ick mi wende,
mijn man en is niet wel mijn vrient:
ey, out grijsaert, dat ic u oeyt kende,
want ghi en hebt niet dat mi dient.

3. „Vermaledijt so moeten si zijn
die dat houwelijc van hem voortbrochte,
het schoon coluer, den reynen maechdom mijn
dat die griecke aen mi verlochte;
mi en rocx hoe ick van hem gerochte,
mijn man en is niet wel mijn vrient:
ey, out grysaert, dat vlees ic te dier cochte,
want ghi en hebt niet dat mi dient."

4. — „En weent niet meer, mijn soete lief,
ick hebbe genoech voor u behagen;
silver ende gout, van als u gherief,
daer toe bereyt u levensdaghen,
van mi en hebdy dan niet te claghen;
ghi segt, ic en ben niet wel u vrient..."
— „Ey, out grisaert, dat beenken moetty knagen,
want ghi en hebt niet dat mi dient.

5. „Had ic pampier, schoon parkement,
penne ende inct, ick schreve daer inne
aen die liefste prince bekent,
dat hi soude comen tot zijn vriendinne,
dien ic met goeder herten beminne;
want mijn man en is niet wel mijn vrient:
ey, out grisaert, al soudi daer om ontsinnen,
ic heb een ander liefken die mi dient."

2, 5. t.: *waer ick mi keere oft wende.* — 3, 4. *grieck* = valschaard. — 3, 5. *mi en rocx*, of *roecx* = het kan mij niet raken, schelen hoe ik van hem geraak. — 4, 4. *u leve.*

Tekst. *Antw. lb.*, 1544, nr. 26, bl. 37, hierboven weergegeven; — *Een Aemst. amor. lb.*, 1589 (beschreven door J. Bolte, *Tijdschr. voor Nederl. taal- en letterk.*, 1891, bl. 175 vlg.), bl. 26*a*, „op de wijse: Ick heb de werelt zeer bemint"; — Willems, *Oude Vl. ldr.*, nr. 237, bl. 493, slechts de tweede strophe naar het hiernagenoemde Hs. van Kamerijk. — Aangeh. door Dr. Kalff, *Het lied in de M. E.*, bl. 344, 415 en 420, onder de talrijke Nederlandsche klaagliederen van jonge vrouwen met oude mannen getrouwd. — De Franschen noemen zulke liederen „chansons

de la maumariée"; zie o. a. G. Paris et F. A. Gevaert, *Chansons du XVe siècle*, Paris, 1875, bl. 5, waar de aanvang luidt:

Si je suis trouvée
Avecques mon amy,
en doy je estre blasmée
pour parler a luy?

Mon pere et ma mere sy m'ont mariée
a un vieil bon homme . . . . . .
Maudit soit le jour qu'oncques je le vy!
Hellas! mes amours ne sont pas ycy.

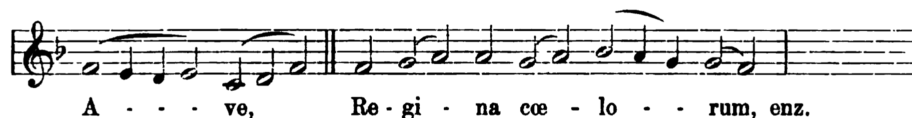
Het slot van eene 16de-eeuwsche samenspraak in het Nederduitsch, tusschen een „olden man" en eene „ionge vrouwe", wordt door J. Bolte, *Bilderbogen des 16. Jahrhunderts* in *Tijdschr. voor Nederl. taal- en letterk.* XIV (1895), bl. 141, met ons lied in verband gebracht:

Ach olde Grijsart, holdt op van claegen!
an u en heb ick ghien behaeghen;
een ander ist, den ick beminne,
daer ick na stae mit herte ende sinne.
Want ick segt guedt ront, en dat ghijt weet:
tgheen, dat mij dient en hebt ghij niet.

Melodie. I. Fruytiers, *Ecclesiasticus*, Antw. 1565, nr. 7, bl. 23, „op de wyse: Een out grysaert *oft:* Ick heb de weerelt seer bemint" (zie onder de geestelijke liederen onzer verzameling: „Ick heb de werelt", enz.), hierboven weergegeven; — De Coussemaker, *Notice sur les collections musicales de la bibl. de Cambrai*, Paris 1843, aanhangsel, nr. 6, bl. 15, naar het Hs. in 1542 toebehoord hebbende aan Zeghere de Maele van Brugge, in partituur gebrachte vierstemmige bewerking van Gheerkin, op de tweede strophe van nr. 26 *Antw. lb.* — Opnieuw in partituur uitgegeven door R. J. van Maldeghem, *Trésor musical* (musique profane) 1889, nr. 2. Dezelfde bewerking komt voor, ditmaal onder den naam van Gheerart, in *Het ierste musyckboecxken*, Tilman Susato, Antw. 1551. — J. C. van Riemsdijck, *Tijdschrift voor N.-N. mzgsch.* III (1891), nr. 22, bl. 79, geeft den tekst van bedoelde tweede strophe naar Susato's uitgave. — Dit lied moet zeer populair zijn geweest. In *Refereynen ende liedekens van diversche Rhetoricienen*, enz. Bruessele, Mich. van Hamont, 1563, bl. 101v°, vindt men, voor het rederijkerslied: „Wonderlijck Godt van Israel", de wijsaanduiding: „Ghy ouden grysaert al sliepty totten noene"; zie hierboven str. I, v. 7. — „Ey out grysaert" wordt aangeh. als stem in *Veelderhande liedekens ghemaeckt wt den o. en n. Testamente*, Amst. 1599, bl. 99, voor: „Ghemerct dat diversch volc versaemt"; bl. 214, voor: „Mijn ziele looft den Heere goet" en bl. 303, wijs: „De mey is nu in zijnen tijt (zie bl. 356 hiervoren, „De lustelicke mey", enz.), *oft:* Van den ouden grysaert" voor: „Staet op die daer leyt versmacht".

Over deze liederen zie Dr. F. C. WIEDER, *De Schriftuurlijke Liedekens*, 's-Grav. 1900, *Regist.* nr. 213, 563, 133, 781. „Ey out grysaert, al sliept ghy totter noenen" wordt ook als wijs aangeh. in *Een nieu liedenboeck*, 1562 beschreven door WACKERNAGEL, *Lieder der niederl. Reform.*, bl. 16, 2de kol.

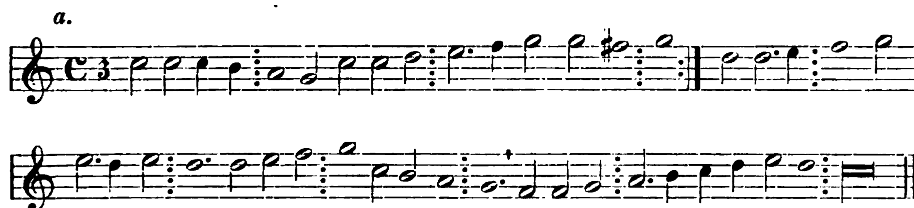
O. DOUEN, *Clément Marot et le psautier Huguenot*, Paris, 1878, I, bl. 720, ziet in Ps. 25: „A toy, mon Dieu, mon cœur monte" eene navolging van de hier besproken melodie: „Notre psaume XXV n'est qu'une imitation d'un air flamand, dont Bourgeois (de componist van een deel der psalmen) a émondé avec un goût parfait la végétation luxuriante et désordonnée. — Douen spreekt van de meerstemmige bewerking, doch men kan in de melodie van „De winter comt aen" ook verwantschap zien met den reeds voor het lied „Het was een kindt", bl. 102 hiervoren, aangehaalden kerkzang, van den zesden modus:

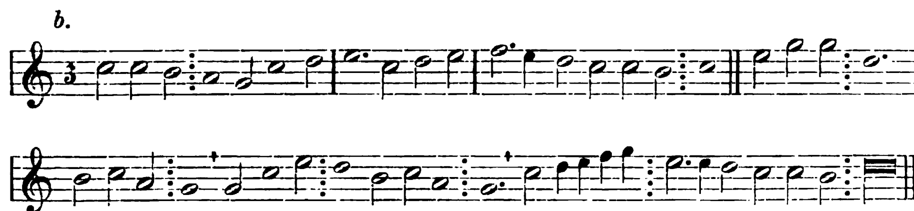
De melodie van Ps. 25 doet ook dienst in de Duitsche kerk, o.a. voor de liederen: „Zu dir ich mein Herz erhebe" en „Ich will ganz und gar nicht zweifeln"; zie J. ZAHN, *Die Melodien der deutschen evangelischen Kirchenlieder*, IV, bl. 144, nr. 6678; zie mede aldaar III, bl. 391, nr. 5371: „Wer Gott recht wil vertrauen" en bl. 499, nr. 5690, het eerste deel der zangwijs: „O Herre Gott, dein göttlichs Wort".

De eerste maten van de volgende zangwijzen: a) *Den boeck der gheesteliicke sanghen* (Bliiden requiem), Antw. 1631, bl. 213, „op de wijse: Cupido wilt u spoeyen", en b) *Den gheestelijcken nachtegael*, Antw. 1634, I, 114, „op de voys: Voorsichtigh en fortunieux", geven mede den aanvang der besproken melodie terug.

a.

b.

261. Noch weet ik eenen ouden kouden man.

1. „Noch weet ik eenen ouden kouden man
daer ick soo geern by waer,
hy heeft al op sijn soldertjen,
goet koorn van seven jaer.

2. „o Koorentjen van seven jaer,
hoe geern was ick by dy;
als ick den ouden kouden man aensie,
hoe seer bedroef ick my.

3. „Als ick den ouden kouden man aensie,
met synen grijsen baert,
soo beven al mijn ledekens,
so seer ick ben vervaert.

4. „Als ick om hem gae peynsen,
en om hem peynsen moet,
so vallen my mijn tranen,
van mijn hooft al tot mijn voet."

5. De tranen die dat meysje weende,
die deden den ruyter wee;
sy vielen hem op sijn hertje
veel kouder dan de snee.

6. Sy vielen hem op sijn hertje
veel kouder dan het ys:
„mijn liefken is ter schoolen geleyt,
ter schoole van Parijs.

7. „Schoole," seyde sy, „schoole van Parijs,
ick wou dat ghy stont in brant,
en dat ik met mijn oversoete lief
sou varen na Engelant.

8. „Schoon lief, als gy na Engeland vaert,
so set op uwen mast
maer een so bloeyend ryseken,
dat ik u kennen mach."

9. — „Met een so bloeyend' rijseken,
wat soud ick daer mee doen? '
pluck ik van u een bladeken,
van dit jaer wort gy groen.

10. Pluck ik van u een bladeken,
so kleynen bladekijn,
dan most ick dat lieve lange jaer
u eygen byslaep zijn."

1, 4. *goet,* bijgev. — 2, 1. t.: *jaren.* — 7, 4. *Na Engelant varen* = vergenoegd zijn. Zie Dr. KALFF, *Het lied in de M. E.*, bl. 492—493.

Tekst. *Haerl. oudt lb.*, Amst. 1716 (27[sten] druk), bl. 60, „van den ouden kouden man", zonder wijsaanduiding, hierboven weergegeven. In de uitgave verschenen te Haarlem, bij Vincent Casteleyn, z. j., bl. 53, voert het lied tot stemaanduiding: „Het meysje op den oever"; — WILLEMS, *Oude Vl. ldr.*, nr. 117, bl. 278. — Aangeh. door Dr. KALFF, *Het lied in de M. E.*, bl. 415. HOFFMANN v. F., *Holländische Volksldr.*, 1833, bl. 146, noemt dit lied: „höchst unverständlich". Wellicht zijn hier fragmenten van verschillende liederen samengeloopen.

In str. 5 en in de eerste twee regelen van str. 6 vindt men str. 10 en de eerste twee regelen van str. 11 terug van het lied: „Och Elsje, seide hi, Elsje"; zie nr. 30, bl. 175 hiervoren. Beide liederen werden dus waarschijnlijk voorgedragen op dezelfde melodie, misschien de nieuwere wijs van „Het daghet in den Oosten". „O Korentje van seven jaer" (str. 2, v. 1) wordt aangeh. door STALPAERT, *Gulde-iaers feest-dagen*, Antw. 1635, bl. 1142, als stem, voor het lied met zelfden strophenbouw: „Nataelja draeghd nen rosen-hoed". Zie mede nr. 23, str. 14, bl. 146 hiervoren, en de aant. bl. 148.

---

262. Ick quam tot eenen dansse.

Ick quam tot ee - nen dans - - - se daer me-nich ionc -frou-ken
was, en - de daer vant icse al - ley - - ne die seer be - droe - - vet
was. Ick boot haer vrien-de - lic mijn groet, waer - om - me si mi
loon - - - de. Haer soe - te woor - den be - vie - len mi.

1. Ick quam tot eenen dansse
daer menich ioncfrouken was,
ende daer vant icse alleyne
die seer bedroevet was.
Ick boot haer vriendelic mijn groet,
waeromme si mi loonde.
Haer soete woorden bevielen mi.

2. „Mijn moerken is ghestorven
die mi ten besten riet;
een ander hebbe ic verworven,
des lijdt mijn herteken verdriet.
Si gaven mi eenen ouden man;
al om dat goeykens wille,
ginc ic, eylaes, dat houwelic an.

3. „So coemt hi voor mijn bedde,
al voor mijn beddeken staen,
sijn coussen ende ooc zyn schoen
heeft hi al wt ghedaen;
hi heeft so veel masselen aen zijn beyn,
ende dan moet ic hem gaen verwermen,
och, den leelicken ouden man.

4. „Dan sidt hi aen den dissche,
hi heeft van als genoech,
van wiltbraet ende ooc van vissche,
veel meer dan hijs behoeft.
Hi sidt en babbelt al waert een gans,
hi en heeft in alle sinen mont
och, niet meer dan eenen tant.

5. „Dit claghe ic u, lieve ghespele,
och, lieve ghespeelken goet,
dat ic myn ionge leven
aldus verslieten moet
ende al met eenen ouden man;
dan moet icker bi te bedde gaen,
die genuechte noch vruecht en can.

6. „Die oude man is ghestorven,
den ouden en die is doot;
eenen ionghen heb ic verworven,
hi geeft mi slaghen so groot;
dan dencke ic op den ouden man:
och, vonde ick weder zijns ghelijcke,
nemmermeer en scheyde icker van."

1, 5—6. t.: *ick boot haer vriendelike // mijn groete, si loondes mi.* — 2, 7. *eylaes*, bijgev. — 3, 3. *schoen*, meervoud, ten onrechte door H. v. F. veranderd in *schoenen*. — 3, 5. *masselen*, mazelen, vlekken, puisten. — 3, 7. *Och*, bijgev. Zie 4, 7.

Tekst. *Antw. lb.*, 1544, nr. 85, bl. 128, „een oudt liedeken"; — HOFFMANN v. F., *Niederl. Volksldr.*, nr. 135, bl. 246. — Aangeh. door Dr. KALFF, *Het lied in de M. E.*, bl. 415, 420, die verzendt naar het 15de-eeuwsche lied aangehaald door H. v. F., t. a. p., bl. XXIX: „Ic reet aen enen danse // daer ic veel vroukijns vant". — Volgens eene welwillende mededeeling van Dr. J. Bolte, komt deze wijsaanduiding voor in het vroeger aan H. v. F. behoord hebbend, thans te Berlijn berustend 15de-eeuwsch Hs., Man. germ. 8° 198, bl. 119*b*, voor het lied waarvan de eerste strophe luidt:

Wt hartelike gheren,
mit rechter vrolicheit,
so wil ic iubileren
mit alre soeticheit.
Al wort mijn leyt   al hier verbreyt,
in sorghen ende in seren,
this dicke gheseit,   een cort verbeyt
dat staet te prisen mere
dan grote haesticheit.

Dit lied bestaat uit 10 strophen, met de aanvangletters W W I L H E L M U S; daarbij de aanteekening: „Dit liedekyn heeft ghemaect broeder *Willem* van Amersfoort, die vicarius der minre broederen, op sijn naem Wilhelmus". — De strophenvorm verschilt dus heel en al met den vorm van nr. 85 *Antw. lb.* De bovenstaande tekst integendeel heeft verwantschap met een in 1536 gedrukten Duitschen tekst te vinden onder nr. 51 van de door J. Meier in 1892 herdrukte *Bergreihen* (zie J. BOLTE, *Bilderbogen des 16. Jahrh.*, Tijdschr. voor Ndl. taal- en letterk., XIV, 1895, bl. 143): „Ein hübscher Bergkreye von eynem alten man":

1. Ich kam mir zů einem tantze,
da ich das frewleyn fand.
Ich sahe sie mir traurig sitzen
auss neid und auss hass.

Ich bot ir freuntlich meynen grûss;
sie dancket mir mit sitten.
wie wol gefiel mir das!

2. Ich thet sie weyter fragen
dasselbig Frewleyn feyn,
Das sie mir das wolt sagen,
was gebrechen an ir möcht seyn:
„Gûter gesell: wilt wissen das,
tritt mir wenig neher bass,
so wil ich dir sagen das."

3. Mein mûter ist mir gestorben,
die mir das beste riet.
Mein vater had ein andere erworben,
die mir nit zû hertzen gehet.
Mein freund haben mir durch gelts willen
geben ein alten man zû dieser zeit,
der mir weder lust noch freud geyt.

4. Hör, was ich dir sagen wil,
das weiss ich und meyn gespil.
Seyn messer wil nymmer schneyden,
er hat der scharten vil.
Wenn er ist in dem hefft entzwey,
den wandel, den es an im tregt,
der ist gar mancherley.

5. Seyn rück ist im gepogen
recht wie ein sichel krumb,
Hat runtzel an der stirnen,
am leyb ist er ungesund.
Wenn er ist rauch wol umb sein maul,
des nachts in meinem bette
schnarcht er wie ein ackergaul.

6. Wenn er zû morgens frů auff steet
und er zû seynem tische gehet,
Hat wildtpret und auch vische,
er mag gepraten keins.
Er murfelt recht wie ein alte geyss,
die in irem halse
keyn gûten zan nicht weiss.

7. Stund kaum an ein halb viertel jar,
ich wider zû dem Frewlein kam;
Ir trauren war vergangen gar,
das sag ich offenbar.
Der alt man was gestorben todt,
die fraw het ein jungen erworben.
dem alten genad Got.

8. Also geschicht dem alten man,
wenn sie ein jungen erwirbt.
Mein hertz begert ein jungen knaben,
der ein schneltes pferdte reyt.
Lust und freud gibt er mir genûg,
er schwingt mir meyn gefider,
wo ich es haben wil.

9. Der uns dises Liedlein sang
und newes gemachet hat,
Das hat gethan ein hawer
zû sant Annaberg in der Stat;
Der singt uns das und noch vil mer.
Got behût allen junckfrawen
ir zucht und auch ir ehr!

In het Hs. nr. 1042 van Meerman, na 1525, thans nr. 2631, 2de serie, der K. Brusselsche Biblioth., komt onder nr. 26 een lied voor: „Daer isser mer dan ic ghevinden can // des en geloeve ic wijf of man" (8 str.), met stemopgave (vgl. str. 2 hierboven): „Dit lyedekijn gaet op die wijse: Mijn moederkijn is ghestorven die my ten besten riet Si gaven my den ouden man Maer om sijns goets wille ghinc etc."

Melodie. *Souterl.*, Antw. 1540, Ps. 39, „Ick heb verwacht den Heere" — nae die wise: „Ick quam aen eenen dansse, // daer menich schoon vrouken was".

263. Een oude man sprack een ionck meysken an.

Een ou - de man sprack een ionck meys - - - - - ken

an: „schoon lief, wil - di be - - te-ren myn ver - driet?" — „Neen ic,"

sey - de - se, „lie - - - - - ve Jan, van u - wen bie - re en

dorst mi niet; tis be - ter dat ghi van mi vliet, ghi doet doch al ver - lo - ren

pijn: mijn boelken moet een ionck man zijn."

1. Een oude man sprack een ionck meysken an:
„schoon lief, wildi beteren myn verdriet?"
— „Neen ic", seydese, „lieve Jan,
van uwen biere en dorst mi niet;
tis beter dat ghi van mi vliet,
ghi doet doch al verloren pijn:
mijn boelken moet een ionck man zijn."

2. — „Schoon lief, ick soude mi geerne paren,
waert u beliefte nu ter tijt."
— „Spreect een oude quene van tseventich iaren,
oudt ende verrompelt also ghi zijt;
aen u en is doch gheen profijt,
ghi en tapt niet dan verschaelden wijn;
mijn boelken moet een ionck man zijn."

3. — „O mijne waerde suver iuecht,
herte ende sin hanget al aen dy!"
— „Stelt u te vreden oft ghi moecht,
wi en dienen niet te samen ick ende ghy;
oudt ende versleten dunct ghy my,
wat soudt ghi schrijven in mijn francijn?
Mijn boelken moet een ionck man zijn."

4. — „Schoon lief, wilt doch doen mijn avijs,
so sal ic u maken van goede rijc."
— „Een ionc man staet badt in mijnen prijs,
ghelijc soect altijt zijn ghelijck;
wat soudt ghi doeghen op eenen tijt,
dan droncken drincken als een swijn?
Mijn boelken moet een ionck man zijn."

5. — „Ic mach wel claghen mijn verdriet,
ic minne ende en worde niet ghemint."
— „Nu swijghet," seyt si, „luerefaes!
vrijdt elders daer ghi troost ghewint;
ic hebbe bemint een ionghelinck,
mijn herte verblijt in zijn aenschijn;
mijn boelken moet een ionck man zijn."

1, 1. *ionck*, bijgev. naar aanleiding van de stemopgave in de *Souterl.* — 3, 1. *mijne*, bijgev. — 3, 6. *francijn*, Mnl. *fransijn*, van Mlat. *francenum*, zelfst. gebr. bijv. nw. van *Francia* = Frankrijk; van hier kwam den Vlamingen het perkament (Prof. J. VERCOULLIE, *Etymologisch Wdb.*).

Tekst. *Antw. lb.*, 1544, nr. 37, bl. 52, „een nyeu liedeken", hierboven weergegeven; — HOFFMANN v. F., *Niederl. Volksldr.*, nr. 121, bl. 229. — Aangehaald door Dr. KALFF, *Het lied in de M. E.*, bl. 447. — COORNHERT, *Lb.* Amst. (1575), nr. 7, aangeh. als wijs voor: „Neemt mensch u zelf zorghvuldelyken acht".

Melodie. *Souterl.*, 1540, op het slot der verzameling, „Den lofsanck Zacharie: Ons Heere God van Israel" — „nae die wise: Een oudt man sprack een ionck meysken aen"; hierboven weergegeven; — STALPAERT, *Gulde-iaers feest-dagen*, 1635, bl. 1004, „stem als 't begint", voor: „Gegroet zijt Simon en Taddee".

264. Als ik was in het huis van mijne moeder.

Als ik was in het huis van mij - ne moe - der, ik was daar
wa-ren er plei - zie - ren, ik ging er met mijn broe - der, of de jong-

al - tijd li - ber en - de vrij;
mans die kwa-men al om mij,
en zij leid - den mij, en zij leid - den (1)

mij, zij leid - den mij naar een zoo blij - den bal, waar wij zon-

gen, waar wij (2) klon - gen on - der het ge - luid van een zeer blij ge-

schal, on - der het ge - luid van een zeer blij ge-schal.

(1) t.: *d d es d c d c;* — (2) t.: *d d d c c.*

1. Als ik was in het huis van mijne moeder,
ik was daar altijd liber ende vrij;
waren er pleizieren, ik ging er met mijn broeder,
of de jongmans die kwamen al om mij,
en zij leidden mij,
zij leidden mij naar een zoo blijden bal,
waar wij zongen,
waar wij klongen
onder het geluid van een zeer blij geschal.

2. Philidan wilde met mij paren,
en ik zei altijd dat ik niet en wou;
mijn moeder zei: „dochter, gij krijgt uw jaren,
trouw, en gij zult wezen een vrouw;
want ik vreeze,
dochter, houd het maar wel in uw gedacht,
want ik vreeze,
want ik vreeze,
trouwt gij niet, dat gij nog lange wacht."

3. En ik, uit vrees hem te verliezen,
gaf den jonker al gauw het woord van ja.
Hij kwam mij voor zijne bruid te kiezen
en hij noemde mijn moeder zijn mama.
En ik paarde,
en ik paarde met dien Philidan,
met den jonker,
met den pronker,
al met den jonker, maar ik weet waarvoor.
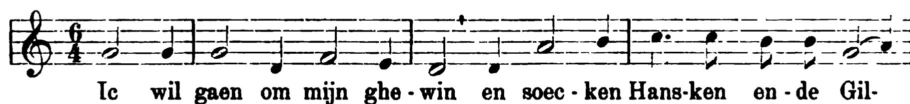
4. Hij noemde mij: „Bellootje, mijn lief, mijn engel,
't is voor u alleen dat ik wierook brand."
Maar de liefde is veranderd in een bengel,
zoohaast als ik trok aan een wiegeband,
want het verveelde
't kindetje te hooren en 't mamaatje te zien;
het is grollen,
het is prollen
van 's morgens vroeg tot 's avonds als het is tien.
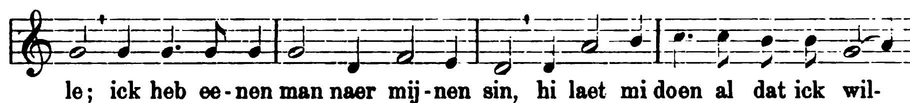
5. Jonker die slaapt en ik moet het kindje paaien,
Jonker die gaat met andre op zijn rond,
'k moet zijn kousen stoppen, 'k moet zijn kleeren naaien,
en ik, Bellootje, blijf t'huis als eenen hond.
Ach, dat paren,
ach, dat paren brengt mij in 't verdriet!
Ach, waar ik niet,
ach, waar ik niet
ach, waar ik niet getrouwd, en ik en trouwde niet!

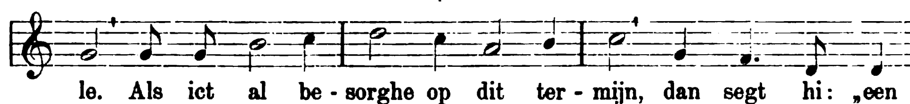
4, 1. t.: *Bellotje.* — 5, 2. t.: *met ander.* — 5, 3. ontbreekt in den tekst. — 5, 4. t.: *Bellotje.*
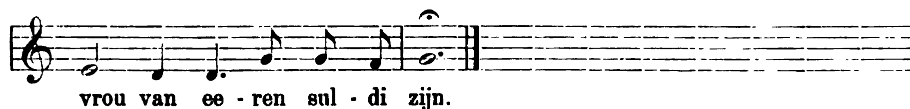
Tekst en melodie. Lootens et Feys, *Chants pop. flamands*, nr. 83, bl. 157. De aanvang: „Als ik was in het", in nadere overeenstemming gebracht met de melodie. — Vierstemmige bewerking in onze *4 Oude Nederl. ldr.*, Gent, 1899, nr. 4, bl. 20.

265. Ic wil gaen om mijn ghewin.

1. „Ic wil gaen om mijn ghewin
en soecken Hansken ende Gille;
ick heb eenen man naer mijnen sin,
hi laet mi doen al dat ick wille.
Als ict al besorghe op dit termijn,
dan segt hi: „een vrou van eeren suldi zijn."

2. „Ic loope rincketten aen elcken cant
en ic doe mijn keelken clincken;
ic gheve mijnen man eenen penninc in de hant,
daer me so gaet hi sitten drincken.
Als ic ghelt thuys brenge, cust hi mijn,
dan segt hi: „een vrou van eeren suldi zijn."

3. „Ick sitte heel nachten op die banck,
niet achtic op der lieder snater;
ick hebbe eenen man naer mijnen danck,
hi draecht mi gans duer vier en water.
Als ic hem hou gaende te bier, te wijn,
dan segt hi: „een vrou van eeren suldi zijn."

4. „Al werdick beclapt, men vinter meer,
daer af en maect mijn man gheen voere;
hi kijft so ruyterlic voor mijn eer
en segt: „mijn wijf en is geen hoere."
Ick belove hem een paer cousen fijn,
dan segt hi: „een vrou van eeren suldi zijn."

5. „Hi laet mi nu mijn willeken doen
so langhe als icket al betale;
coop ic nyeu cousen of trijpen scoen,
hi en vraghet mi niet waer dat ict hale;
al doe ick al dit, ten is hem gheen pijn,
dan segt hi: „een vrou van eeren suldi zijn."

2, 1. *rincketten* = raketten; zie Schuermans, *Vl. Idioticon*, bijvoegsel. — 3, 2. t.: *op der lieder snaer;* cf. op ulieder gezondheid. — 4, 2. *voere* = voer, wagenvracht.

Tekst. *Antw. lb.*, 1544, nr. 198, bl. 305 „een nyeu liedeken", met weglating der laatste twee strophen. Aangeh. door Dr. Kalff, *Het lied in de M. E.*, bl. 415 en 423.

Melodie. I. Fruytiers, *Ecclesiasticus*, 1565, nr. 68, bl. 132, „op de wijse: Dan seyt sy man van eeren weest ghegroet", stemaanduiding ontleend aan het refrein van str. 2—4 van nr. 208, bl. 322, *Antw. lb.*: „Wy moghen wel loven en dancken den tijt", — „een nyeu liedeken", tegenhanger van nr. 198, aangeh. door Dr. Kalff, t. a. p., bl. 415, 423, 539 en 661. Ziehier deze overigens onvolledige strophe:

„Het snuchtens als die clocke achste slaet,
dan gae ick maken den pottagie,
ick leyde mijn wijf ter kercken waert
. . . .
spreect si mi toe, ic weer mijnen hoet;
dan segt si: „man van eeren, weest ghegroet."

Thans volgt de melodie:

Het voe - der hoort den e - zel toe // ghees-
Den knecht dat hy hem ar - beyt moe // die

sel en last daer be - ne - ven //
sy hem broot oock ghe - ghe - ven //
Wilt ghy

int le - ven heb - ben rust // gheeft u knechts werk / want

lee - cheyt baert boos lust.

Het slot der melodie geven wij hierboven weer naar haren algemeenen gang en het metrum van den laatsten versregel.

De ♭ bij den sleutel, op den tweeden notenbalk, heeft geen zin, zooals overigens blijkt uit de variante voorkomende bij Stalpaert, *Extract. cath.*, 1631, bl. 202, „stem: „Ik weetter een vroutjen":

Waer toe ghy Zwin - gli - aen - se schaer In Go - des huys ru - moer te
Waer toe weer - om met Be - ren - gaer Het lic - haem Chris - ti te ver-

ma - ken?
za - ken?
On - za - - - lig! die in 't Sa - - cra - ment/

Het dier - ste pand der ker - ken schend.

Dezelfde wijsaanduiding en melodie zijn ook te vinden in Stalpaert's *Guldeiaers feest-dagen,* 1635, bl. 112, voor: „O vromen verwinner van daed en van naem".

„Ic weet een vrouken wel bereyt" en „Ick weet een vrouken amoreus", nrs. 116, 150, bl. 459, 566 hiervoren, hebben anderen strophenbouw.

De wijsaanduiding: „Man van eeren, weest ghegroet", insgelijks aan het voornoemde refrein ontleend, wordt aangegeven voor het Schriftuurlijk lied: „Hoort toe ghy menschen wie dat ghy zijt" (zie Dr. F. C. WIEDER. *De Schriftuurlijke liedekens*, 's-Grav. 1900, *Regist.*, nr. 384), nog te vinden in *Dit is een suyverlick boeckxken*, Amst., Cornelis Dirckz. Cool, 1648, bl. 51 en een ander lied van denzelfden aard: „Wat isser nu beroerte groot" (zie Dr. WIEDER, t. a. p., nr. 870) o. a. te vinden in *Het tweede lb. van vele diversche liedekens*, Amst. 1583, bl. 248.

Het lied: „Eylaes, ic arm allendich wijf", nr. 185, bl. 283, *Antw. lb.*, aangeh. door Dr. Kalff, t. a. p., bl. 415, staat in onmiddellijk verband met de liederen: „Ic wil gaen om mijn ghewin" en „Wy moghen wel loven en dancken den tijt", en werd zonder twijfel op dezelfde melodie voorgedragen.

---

266. Ick hebbe ghedraghen wel seven iaer.

(Roosen lesen)

„Ick heb - be ghe-draghen wel se - ven iaer een pacx-ken van minnen, tvalt mi te

swaer, ick ben be - dro - ghen: ic waen - de den wil - den valc heb - ben ge-

van - gen, hi is mi ont - vlo - ghen."

1. „Ick hebbe ghedraghen wel seven iaer
een pacxken van minnen, tvalt mi te swaer,
ick ben bedroghen:
ick waende den wilden valc hebben gevangen,
hi is mi ontvloghen."

2. — „Joncheer, wildi daer loon af hebben,
so coemt noch tavent tot mijnen bedde;
sijt seker dies,
mijn man die is van huys ghereden,
tis zijn verlies."

3. — „Joncfrouwe, ghi hebt so fellen honden,
oft si mi beten diepe wonden,
waer u dat lief?
Op u mans bedde en come ic niet,
wat mijns geschiet."

4. — „Joncheere, mijn honden sal ic doen binden;
aen gheen groen heyde daer staet een linde
in eenen boomgaert;
daer sullen wi twee genoechlijck wesen
stout onververvaert."

5. In gheenen boomgaert dat hi quam,
in sinen armen dat hijse nam;
si riep: „aymi!
dat ic u oeyt so lief gecrege,
seer rouwet dat mi."
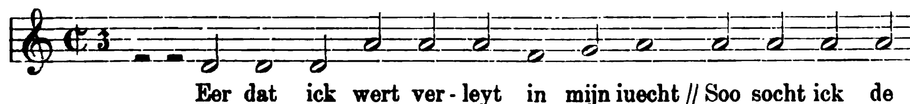
6. — „Joncfrouken, en roepet niet so seere!
Ghi sult een goede vrouwe wederom keeren
tot uwen man,
ende segt dat ghi waert roosen lesen
int soete dal."
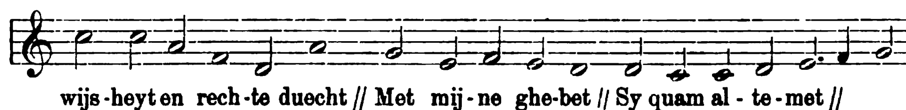
7. — „Rooskens te lesen is bi manieren
in ghenen velden so menighertieren,
des seker zijt!
Al soude mijn man zijn ooghen wt crijten,
hi is mijns quijt."
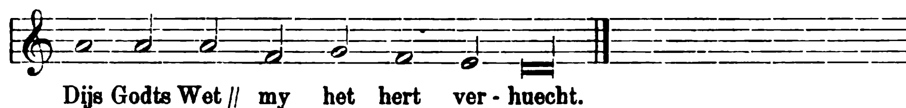
1, 4. Stereotiepe middeleeuwsche beeldspraak, waarbij de minnaar wordt voorgesteld onder de gedaante van een valk (Dr. Kalff, *Het lied in de M. E.*, bl. 193—4, 382). — 6, 1. t.: *en roept*. — 6, 4. Over de dubbele beteekenis van *roosen lesen*, zie Dr. Kalff, t. a. p., bl. 346, aant.

Tekst. *Antw. lb.*, 1544, nr. 90, bl. 135, „een oudt liedeken", hierboven weergegeven; — Hoffmann v. F., *Niederl. Volksldr.*, nr. 82, bl. 182. — Aangeh. door Dr. Kalff, *Het lied in de M. E.*, bl. 194 en 415.

Melodie. I. Fruytiers, *Ecclesiasticus*, Antw. 1565, nr. 115, bl. 213. — De eerste maten geven de melodie weer van het lied: „Een boerman hadde eenen dommen sin" (zie nr. 39, bl. 212 hiervoren). Beide zangwijzen staan in verband met Gevaert's 3de thema (zie onze verhandeling: *De melodie van het Nederl. lied*, 1902, bl. 95).

Aang. als wijs: *Veelderhande liedekens*, 1569 (zie WACKERNAGEL, *Lieder der niederl. Ref.*, bl. 125, en Dr. F. C. WIEDER, *De Schriftuurlijke liedekens*, 's-Grav. 1900, *Regist.* nr. 96), voor het lied: „Broeders en susters, en vreest doch niet". Zie mede het lied: „Ick hope, dat den tijt noch comen sal".

267. Daer ginck een meyt om water uyt.

Daer ginck een meyt om wa-ter uyt, om wa-ter wel al-soo laet, en

al-se t' hal-ver we-ghe quam, brack se ha-ren wa-ter stoop:

„ey. daer sijn-der nogh meer te coop, ey, daer sijn-der nogh meer te coop."

1. Daer ginck een meyt om water uyt,
om water wel alsoo laet,
en alse t'halver weghe quam,
brack se haren water stoop:
„ey, daer sijnder nogh meer te coop."

2. En als de meyt aen thuys quam
de basinne die sagh soo suer:
„ist om dat ick gebroken heb,
gebroken uw water stoop?
ey, daer sijnder nogh meer te coop."

3. De meyt die sey: „basinne,
basinne, gheeft my mijn huer,
die ick den gantschen winter lanck
gewonnen heb alsoo suer;
ey, basinne, gheeft my mijn huer."

4. — „Wat huer moet ick u gheven?
wat huer moet ghy hebben dan?
ghy die den gansche winter lanck
geslapen hebt by mynen man;
ey, wat huer moet ghy hebben dan?"

5. De meyt, die sey: „basinne,
basinne, wat dat ghy seght:
als uwe man niet thuys en is,
slaept ghy by den mulder sijn knecht;
ey, basinne, wat dat ghy seght!"

6. De basinne die sey: „klappeye,
klappeye, en klapt niet meer,
want door het klappeyen van onse twee,
verliesen wy beyden ons eer;
ey, klappeye, en klapt niet meer."

Tekst. Onder de liederen in Hs. aangeteekend door mijn vader. — Van denzelfden inhoud, echter met anderen strophenbouw, en zonder wijsaanduiding, is een „liedeken van Matteken", met aanvang: „Wie wil hooren een nieuw liedt // van een soo sotten sanghe", te vinden in *Haerlems oudt lb.*, Haerlem, Vincent Casteleyn, z. j., bl. 60.

Melodie. Mondelinge overlevering, Gent, 1887.

268. Het jaer doe ick een out wijf nam.

Het jaer doe ic een out wijf nam, si was be-rom-pen; ic conde haer niet ghe-hel-pen der ou-der trom-pen, der ou - der trom-pen.

1. Het jaer doe ic een out wijf nam,
si was berompen;
ic conde haer niet ghehelpen,
der ouder trompen.

2. Ic ghinc wel hen ter kerken,
ic claechde God mijn noot:
help, rike God van den hemel,
och waer dat out wijf doot!

3. Ende doe ic weder van kerken quam
dat oude wijf was doot;
help, rike God van hemel!
verwonnen is al mijn noot.

4. Ic spande aen minen waghen
wel vijf en twintich ros,
daer met so ghinc ic jaghen
al naer den kerkhof.

5. Ende doe ic op den kerkhof quam,
dat graf was haer bereit.
Ende soudic daer om truren?
het was mi jo niet leit.

1, 2. *berompen*, voor berimpeld. — 1, 4. *oude trompe* = oud vel, is nog in W.-Vl. bekend.

Tekst. HOFFMANN v. F., *Niederl. Volksldr.*, nr. 122, bl. 230, Weimarsch Hs., 1537. — Aangeh. door Dr. KALFF, *Het lied in de M. E.*, bl. 422. — Duitsche aanverwante tekst, H. v. F. u. ERNST RICHTER, *Schlesische Volksldr.*, 1842, bl. 231, „Da ich mein altes Weib nahm", naar een vliegend blad uit het begin der XVI[de] eeuw. — Een andere Duitsche tekst: „Da ich mein erstes Weib nam", naar een 16de-eeuwsch Hs. en een los blad, werd herdrukt door UHLAND, *Volksldr.*, nr. 292; — zie mede: BÖHME, *Altd. Lb.* nr. 247, bl. 324; — ERK u. BÖHME, *Deutscher Liederhort*, II, nr. 913, bl. 700.

Melodie. BÖHME, t. a. p., nr. 473, bl. 589, getrokken uit Forster, II, 1540, nr. 16; — ERK u. BÖHME, t. a. p., II, nr. 901, bl. 690.

---

269. Wel, man, gij moet er naar uw huis toe gaan.

A.

„Wel, man, gij moet er naar uw huis toe gaan, uw vrou-we die is

ziek, uw vrou-we die is ziek, wel man!" — „Is ze ziek, laat ze

ziek, en daar-mee ben ik uit het ver-driet; en ik en ga niet meer naar

huis, en ik en ga niet meer naar huis."

1\. „Wel, man, gij moet er naar uw huis toe gaan,
uw vrouwe die is ziek,
wel man!"
— „Is ze ziek, laat ze ziek,
en daarmee ben ik uit het verdriet;
en ik en ga niet meer naar huis."

2\. — „Wel, man, gij moet er naar uw huis toe gaan,
uw vrouwe die is berecht,
wel man!"
— „Is ze berecht, laat ze berecht,
en daarmee heeft zy haar recht;
en ik en ga niet meer naar huis."

3. „Wel, man, gij moet er naar uw huis toe gaan,
uw vrouwe die is dood,
wel, man!"
— „Is ze dood, laat ze dood,
en daarmee ben ik uit den nood;
en ik en ga niet meer naar huis."

4. — „Wel, man, gij moet er naar uw huis toe gaan,
uw vrouwe is in de kist,
wel, man!"
— „Is z' in de kist, laat z' in de kist,
als ze maar wel gespijkerd is;
en ik en ga niet meer naar huis."

5. — „Wel, man, gij moet er naar uw huis toe gaan,
uw vrouwe die is in 't graf,
wel, man!"
— „Is z' in 't graf, laat z' in 't graf,
en daarmee ben ik er van af;
ik en ga niet meer naar huis."

6. — „Wel, man, gij moet er naar uw huis toe gaan,
uw huis die is alleen,
wel, man!"
— „Is 't alleen, 'k en laat het niet alleen,
en nu is 't tijd al van te scheen;
en nu gaan ik naar mijn huis."

B.

„Och, man, ge moet er gij naar huis toe gaan, u - we vrouw, die is zoo

ziek." — „Is ze zij zoo ziek, laat ze dan maar ziek,

daar - om en sterft ze zij nog niet... en naar huis en gaan ik niet."

1. „Och, man, ge moet er gij naar huis toe gaan,
uwe vrouw, die is zoo ziek."
— „Is ze zij zoo ziek, laat ze dan maar ziek,
daarom en sterft ze zij nog niet...
en naar huis en gaan ik niet."

2. — „Och, man, ge moet er gij naar huis toe gaan,
uwe vrouw, die is berecht."
— „Is ze zij berecht, laat ze dan berecht,
dan heeft ze den pastoor voor haren knecht...
en naar huis en gaan ik niet."

3. — „Och, man, ge moet er gij naar huis toe gaan,
uwe vrouw, die is al dood."
— „Is ze zij al dood, laat ze dan maar dood,
dan is zij bevrijd van den hongersnood...
en naar huis en gaan ik niet."

4. — „Och, man, ge moet er gij naar huis toe gaan,
uwe vrouw ligt in de kist."
— „Ligt zij in de kist, laat ze dan in de kist,
als ze dan maar wel genageld is...
en naar huis en gaan ik niet."

5. „Och, man, ge moet er gij naar huis toe gaan,
uwe vrouw is in de kerk."
— „Is zij in de kerk, laat ze dan in de kerk,
dan heeft de pastoor weeral zijn werk...
en naar huis en gaan ik niet."

6. — „Och, man, ge moet er gij naar huis toe gaan,
uwe vrouw, die ligt in 't graf."
— „Ligt ze zij in 't graf, laat ze maar in 't graf,
dan ben ik voor altijd van haar af...
en naar huis en gaan ik niet."

7. — „Och, man, ge moet er gij naar huis toe gaan,
want uw huis, dat wordt verkocht."
— „Wordt mijn huis verkocht, zoo laat het maar verkocht,
dan wordt het geld op mijnen schoot gebrocht...
en naar huis en gaan ik niet!"

C.

„Och, Jan - tje, gij moet er gij naar huis toe gaan, naar huis toe

gaan, uw vrouw-ken dat is ziek!" — „Is zij ziek, dan blijft zij ziek, dat

is voor Jan - tje geen ver-driet! En naar huis en ga ik

niet, en naar huis en ga ik niet."

1. „Och, Jantje, gij moet er gij naar huis toe gaan,
uw vrouwken dat is ziek!"
— „Is zij ziek, dan blijft zij ziek,
dat is voor Jantje geen verdriet!
En naar huis en ga ik niet."
Wij spelen hier op den boemlala,
boemlala, boemlala,
wij spelen hier op den boemlala,
boemlala sasa!

2. — „Och, Jantje, gij moet er gij naar huis toe gaan,
uw vrouwken dat is berecht!"
— „Is zij berecht, dan blijft zij berecht,
dan heeft zij den pastor voor heuren knecht!
En naar huis en ga ik niet."
Wij spelen, enz.

3. — „Och, Jantje, gij moet er gij naar huis toe gaan,
uw vrouwken dat is dood!"
— „Is zij dood, dan blijft zij dood,
daarmee is Jantjen uit den nood!
en naar huis en ga ik niet."
Wij spelen, enz.

4. — „Och, Jantje, gij moet er gij naar huis toe gaan,
uw vrouwken dat leet in de kist!"
— „Leet zij in de kist, dan blijft zij in de kist,
als zij maar wel genageld en is.
En naar huis en ga ik niet."
Wij spelen, enz.

5. — „Och, Jantje, gij moet er gij naar huis toe gaan,
uw vrouwken dat is in de kerk!"
— „Is zij in de kerk, dan blijft zij in de kerk,
dan heeft de pastoor weer zijn volle werk.
En naar huis en ga ik niet."
Wij spelen, enz.

6. — „Och, Jantje, gij moet er gij naar huis toe gaan,
uw vrouwken die leet in 't graf!"
— „Leet zij in 't graf, dan blijft zij in 't graf,
dan is zij voor altijd de wereld af.
En naar huis en ga ik niet."
Wij spelen, enz.

7. — „Och, Jantje, gij moet er gij naar huis toe gaan,
uw huis dat wordt verkocht!"
— „Wordt het verkocht, dan blijft het verkocht,
dan wordt het geld op mijnen schoot gebrocht.
En naar huis en ga ik niet."
Wij spelen, enz.

D.

„Man, en gij moet - (e - re) naar huis toe gaan: uw vrouw die is
ziek!" — „Is zij ziek, dan is zij ziek! En daar-mee ben ik
uit het ver-driet! Naar huis en ga ik niet!"

1. „Man, en gij moet(ere) naar huis toe gaan:
uw vrouw die is ziek!"
— „Is zij ziek, dan is zij ziek!
En daarmee ben ik uit het verdriet!
Naar huis en ga ik niet!"

2. „Man, en gij moet(ere) naar huis toe gaan:
uw vrouw die is berecht."
— „Is zij berecht, dan is zij berecht!
Als zij haar biecht maar wel en sprekt!
Naar huis en ga ik niet!"

3. — „Man, en gij moet(ere) naar huis toe gaan:
uw vrouw die is dood!"
— „Is zij dood, dan is zij dood!
Zij heeft mij lang(ere) genoeg gestoord!
Naar huis en ga ik niet!"

4. — „Man, en gij moet(ere) naar huis toe gaan:
uw vrouw leit in de kist!"
— „Leit zij in de kist, dan leit zij in de kist!
Als ze er maar vast in genageld en is!
Naar huis en ga ik niet."

5. — „Man, en gij moet(ere) naar huis toe gaan:
uw vrouw die leit in 't graf!"
— „Leit ze in 't graf, dan leit ze in 't graf!
dan hebben de pieten er deugd maar af!
Naar huis en ga ik niet."

5, 4. pieten = pieren, wormen.

Tekst en melodie. A. LOOTENS et FEYS, *Chants pop. flamands*, 1879, nr. 91, bl. 179, hierboven weergegeven. — HOFFMANN v. F., *Niederl. Volksldr.*, 1856, nr. 147, bl. 260, uit de omstreken van Dendermonde, medegedeeld door J. de St. Genois in Mone's *Anzeiger*, 1835, Sp. 337. Buiten enkele varianten geeft deze lezing de eerste vijf strophen van den tekst A terug; — **B.** *Volkskunde*, Gent, I (1888), bl. 155, te Denderleeuw en te Wambeke opgeteekend door A. DE COCK en POL DE MONT; — **C.** *Ons volksleven*, Brecht, IX (1897), bl. 73, opgeteekend te St. Antonius door J. CORNELISSEN. Het refrein — een later bijvoegsel — wordt door de melodie niet weergegeven. De aanvang van de melodie is hier metrisch hersteld; — **D.** J. BOLS, *Honderd oude Vlaamsche ldr.*, 1897, nr. 72, bl. 177.

Het volgende lied te vinden in *Het taelverbond*, Antw. IX (1853), eerste deel, bl. 149, uit de omstreken van Gent, medegedeeld door J. Heremans, met eene Westfaalsche en eene Paltzsche lezing, naar Mone, strekt tot tegenhanger aan de voorgaande teksten:

1. „Och, vrouwken, ga naer huis,
Jan uwe man is krank."
— „Is hy krank,
God zy dank!
Hopsasa! hopsasa!
Dansen, dansen, ja!"

2. — „Och, vrouwken, ga naer huis,
Jan uwe man gaet sterven."
— „Laet hem sterven,
'k kan dan erven!
Hopsasa!" enz.

3. — „Och, vrouwken, ga naer huis,
Jan uwe man is dood!"
— „Is hy dood,
hy 's uit den nood.
Hopsasa!" enz.

4. — „Och, vrouwken ga naer huis,
thuis wacht er u 'ne vryer."
— „Wacht me 'ne vryer?
dat maekt me blyer.
Hopsasa!" enz.

Nog heden zingen de kinderen, bij het touwtjespringen (zie C. J. Boekenoogen, *Onze rijmen*, bl. 72):

1. „Vrouw, je moet naar huis toe gaan,
want je man die is ziek."
— „Is hij ziek, laat hem ziek,
nog een dansje, dan ga ik heen."

2. — „Vrouw, je moet naar huis toe gaan,
want je man die is dood."
— „Is hij dood, laat hem dood,
nog een dansje, dan ga ik heen."

3. — „Vrouw, je moet naar huis toe gaan,
want je man gaat naar 't graf."
— „Is het waar, laat hem daar,
nu geen dansje, maar ik ga heen."
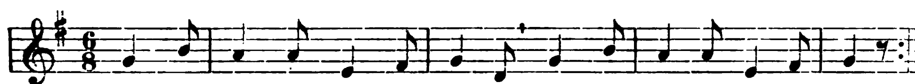
Over de aanverwante Duitsche teksten: „Frau, du sollst nach Hause komm'n", — „Ach Mann, du sollst", enz., zie ERK u. BÖHME, *Deutscher Liederhort*, II, nr. 910, bl. 696 vlg. en JOH. LEWALTER, *Deutsche Volksldr.* „in Niederhessen aus dem Munde des Volkes gesammelt", Hamburg, 1890—94, dl. IV, nr. 36, bl. 53, het lied: „Madam! Was dann?", en de aldaar voorkomende aanteekeningen.
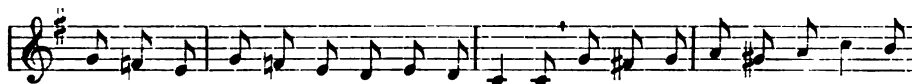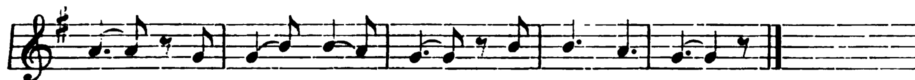
---

270. Wie wilt hooren een historie.

(Van den jongen smid)

A.

1. Wie wilt hooren een historie
   al van eenen jongen smid,
   die verbrand had zijn memorie,
   daeglijks by het vuer verhit,
   kloppende, kloppende met zijnen hamer,
   kloppende, kloppende met geweld
   op zijn aembeld.

2. „'k Geef den bras van alle het smeden,
   ik ga naer den franschen zwier,
   'k wil my tot de trouw begeven.
   g' hebt nooit schooner vrouw gezien,
   nimmer meer, nimmer meer met mijnen hamer,
   nimmer meer, nimmer meer met geweld
   op mijn aembeld.

3. „'t Is de schoonste van de vrouwen,
maer nooit was er zoo 'n serpent;
nooit kan zy heur bakkes houen,
nooit is zy eens wel content.
Was ik nog, was ik nog met mijnen hamer,
was ik nog, was ik nog met geweld
op mijn aembeld.

4. „Nooit mag ik een pintje drinken,
nooit mag ik eens vrolijk zijn,
nooit mag ik iemand beschinken
met een glaesje bier of wijn.
Was ik nog, enz.

5. „Wordt er somtijds eens gewasschen,
dan moet ik het kind gaê slaen,
dan moet ik op 't eten passen,
zeep en styfsel halen aen.
Was ik nog, enz.

6. „Aen de wieg moet zijn gezongen,
alles dient tot mijn verdriet,
anders greist de kleine jongen,
of ik moet zingen een lied.
Was ik-nog, enz.

7. „'k Geef den bras van al het trouwen:
wierd ik maer eens weeuwenaer,
'k zou my in een hoeksken houen,
en my stellen uit gevaer.
Was ik nog, enz.

B.

1. Wilt gy weten een historie
al van eenen jonge smit,
ik heb verbrant gants mijn memorie,
ik ben dagelijks verhit:
kloppende, kloppende met een hamer,
kloppende, kloppende met geweld,
op den ambeld.

2. 't Is nu vijftien jaer geleden,
dat ik 't smeeden heb geleert,
ik heb verbrand schier al mijn leden,
dagelyks bij het vuur verkeert:
kloppende, kloppende met een hamer,
kloppende, kloppende met geweld,
op den ambeld.

3. Nooit mag ik een pintje drinken,
nooit mag ik rijs vrolijk zijn,
nooit mag ik mijn lief beschenken,
met een glaasie roode wijn:
kloppende, kloppende met een hamer,
kloppende, kloppende met geweld,
op den ambeld.

4. Op het frist al van mijn dagen,
ik heb den bras van 't smeeden in 't vuur,
ik wil doen na myn behaage,
en gaan na de france zwier:
nimmermeer, nimmermeer met een hamer,
nimmermeer, nimmermeer met geweld,
op den ambeld.

5. Ik ben op 't leste daar gekomen,
naar het geen ik heb getragt,
ik heb een schoon jong wijf genomen:
maar ik beklaag mijn dag en nagt:
waar ik nog, waar ik nog met mijn hamer,
waar ik nog, waar ik nog met geweld,
op den ambeld.

6. Ik heb de booste van de wyven,
daar is nooit zulk een serpent,
't is altoos knorren en kyven,
nooit is zy in 't minst kontent;
waar ik nog, waar ik nog met een hamer,
waar ik nog, waar ik nog met geweld,
op mijn ambeld.

7. Dagelijks met haar gezelle,
drinken bier, wijn, koffi, thee,
beste pons met volle snelle,

brandewijntje de brulle,
siesertier, siesertier met Cornelle,
siesertier, siesertier met geweld,
mijn zoon zijn geld.

8. Aan de wieg moet ook gezongen:
al is het tot mijn verdriet,
zoo dra huijlt de kleine jonge,
of ik moet zingen het lied:
die du dou, die du dou, mijn lieve kind,
die du dou, die du dou, mijn kindje teer,
mijn keel doet zeer.

9. Het kind zijn g.. moet ik ook vegen,
pappie voeren pertinent,
luijers waszen wel ter degen,
of zy schopt mijn voor mijn krent;
was ik nog kloppende met een hamer,
was ik nog kloppende met geweld,
op mijn ambeld.

10. Nu is gansch mijn schat vervlogen,
geld en goed is alles op,
wie heeft met mijn mededogen?
want ik geef mijn wijf de schop;
wederom, wederom met mijn hamer,
wederom, wederom met geweld,
op mijn ambeld.

6, 4. t.: *in minst.* — 7, 3. = beste punch met volle kannen. — 7, 4. *brulle,* voor brulé, gebrand (met suiker). — 10, 1. *gansch,* bijgev.

Tekst en **melodie. A.** Willems, *Oude Vl. ldr.*, nr. 121, bl. 283, met de volgende aanteekening van Snellaert: „Dit te Antwerpen nog algemeen bekend lied, bezorgde my myn vriend J. F. Heremans. De wyze noteerde de dichter J. van Beers."

Wij herstellen deze notatie, die in Willems' verzameling op den slag aanvangt.

Tekst. B. J. H. Scheltema, *Nederl. liederen uit vroegeren tijd*, Leiden 1885, nr. 109, bl. 244, naar *De Amsterdamsche kermis-vreugd*, Amst., z. j., bl. 37, Scheltema brengt dezen tekst op de melodie hierboven.

271. Wie wil horen een goet nieu liet?

(Van den cnape vanden huyse.)

Wie wil ho-ren een goet nieu liet van dat Thant-wer-pen nu is ge- sciet, al van drij vrou-kens ree - - ne? Si had-den den cna-pe van-den huy-se so lief, si en lie-ten hem niet sla-pen al-lee - - ne.

(1) Clemens n. p.: *g c bes a g f.*

1. Wie wil horen een goet nieu liet
van dat Thantwerpen nu is gesciet,
al van drij vroukens reene?
Si hadden den cnape vanden huyse so lief,
si en lieten hem niet slapen alleene.

2. Deen dat was die dochter fier,
de tweetste was de camenier,
die derde machmen ooc wel noemen:
het was dat schoonste onder ionckwijf,
een schoone roose bloeme.

3. Die maechden alle waren beducht,
want si waren alle dry bevrucht,
en al met cleynen kinde;
deen al totter ander sprack:
„den vader sullen wi wel vinden".

4. Als vader en moeder dat vernam,
si waren alle bey seer gram
al om des dochters wille;
al sonder die cleyne kinderkens
sy hadden wel gesweghen stille.

5. Maer smorgens vroech als twas scoon dach,
den vader totten cnape spreken men sach,
en al met grammen sinne:
„hout daer, mijn cnape, daer is u ghelt,
ende en comt hier niet meer inne."

6. Als die dochter dit heeft aenhoort,
haer herte beswaerde rechtevoort,
si en cost een woort niet spreken;
si sach de liefste ten huyse wt gaen,
haer herteken docht haer te breken.

7. Die dochter en vergat haer selven niet,
si dede dat haer die cnape riet,
si streeck hem na met lusten;
si nam hem in haren witsen arm:
„by u, lief, wil ic noch eens rusten."

8. Maer alst den landeken heeft verhoort,
van herten was hi zeer verstoort,
en al om des meesters wille;
hy heeft den cnape by hem ontboden:
oft hy de wewe trouwen wille?

9. „Heer landeken, hoor na mijn bediet:
.die wewe die en beghere ick niet,
ken ben daer niet in gehouwen;
maer tis die dochter vanden huyse,
ick soude haer gherne trouwen."

10. Die landeken aen hoorde dwoort,
hy was opten cnape so seer gestoort
om dat hyse niet en wil trouwen,
ende hem leyden op den steen,
daer wil hi hem eewelijck houwen.

11, Wacht u, ghi meiskens groot en cleyn,
bewaert altoos u eerken reyn,
wacht u van groote buicken;
wanneer dat willeken is gedaen,
dan is die vrienschap wte.

1, 4. *cnape van den huyse* = huisknecht. — 3, 2. *want si alle dry waren.* — 5, 1. *als*, bijgev. — 5, 2. t.: *cnaep.* — 6, 5. *te* bijgev. — 8, 1, enz. *landeken* = landdeken, hier de rechter. — 10, 4. t.: *ende*; *en de* = en deed.

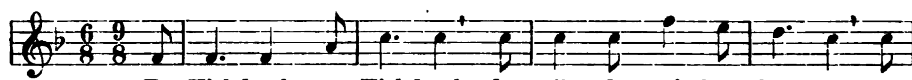
Tekst. *Antw. lb.*, nr. 218, bl. 338, „een nyeu liedeken". — Aangeh. door Dr. KALFF, *Het lied in de M. E.*, bl. 414, waar de schrijver zegt: „De gang van het verhaal is mij niet geheel duidelijk. Misschien moet men echter in aanmerking nemen, dat dergelijke liederen gedicht werden voor een publiek, dat dikwijls aan een half woord genoeg had, omdat het op de hoogte was van de feiten."
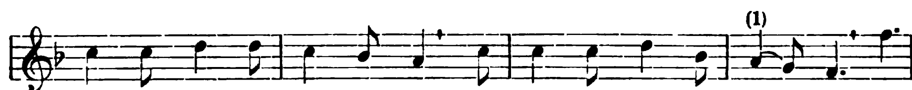
Melodie. *Souterl.* 1540, Ps. 149: „Wilt singhen den Heer een nieuwe liet" — „na die wise van Potteren: Wie wilt hooren een nieuwe liet // wat Thantwerpen is geschiet". — Twee 16de-eeuwsche componisten, wier wellicht verfranschte naam met dien van „Potteren" overeenstemt, zijn ons bekend; namelijk MATTHIAS POTTIER, die, volgens FÉTIS, zangmeester was in de O.-L.-V.-Kerk te Antwerpen, en CHRISTOPHE POTIER. Van beiden werden compositiën te Antwerpen gedrukt. In 1599 verscheen aldaar de eerste uitgave eener mis van Matthias Pottier, en in 1553, een werk van Chr. Potier (zie A. GOOVAERTS, *Hist. et bibliogr. de la typogr. music.*). Niets bewijst echter, dat de naam „van Potteren" een componist zou aanduiden.

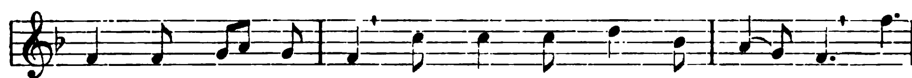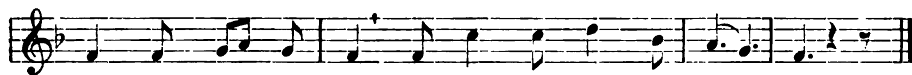
---

272. Te Kieldrecht, te Kieldrecht.

A.
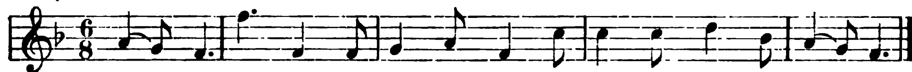

(1) Willems:

1. Te Kieldrecht, te Kieldrecht,
daer zijn de meiskens koene;
zy vrijen tot den middernacht,
en slapen tot den noene.
Ik maei,
is dat niet fraei?
en slapen tot den noene.

2. Al ze opstaen, al ze opstaen,
dan kijken ze in de wolken;
zy zeggen: „wel hoe laat is 't al?
mijn koe staet ongemolken.
Ik maei,
is dat niet fraei?
mijn koe staet ongemolken."

3. Als ze uitgaen, als ze uitgaen,
komt haer de koster tegen:
„wel koster, zeg hoe laet is 't al?
wat uer is 't daer geslegen?
Ik maei,
is dat niet fraei?
wat uer is 't daer geslegen?"
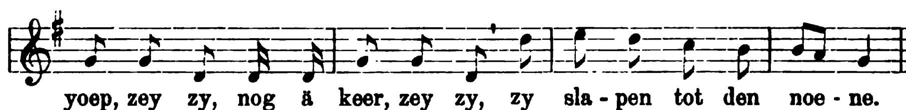
4. — „Het uer dat daer geslegen is,
dat kunt gy wel bemerken;
de hoogmis is al lang gedaen
en 't volk komt van der kerken.
Ik maei,
is dat niet fraei?
en 't volk komt van der kerken."

5. En als zy komen in de wei,
zy zeggen: „koeiken blare!
ik ben hier met mijn lieveken,
en zal u dat niet varen?
Ik maei,
is dat niet fraei?
en zal u dat niet varen?"

De meysjes van het Eykenhout.

B.

De meys-jes van het Ey-ken-hout zy gaen al geern in 't groe-ne; zy
vry - en tot den mid - der-nacht; zy sla - pen tot den noe - ne. En

1. De meysjes van het Eykenhout
zy gaen al geern in 't groene;
zy vryen tot den middernacht;
zy slapen tot den noene.
En yoep, zey zy,
nog ä keer, zey zy,
zy slapen tot den noene.

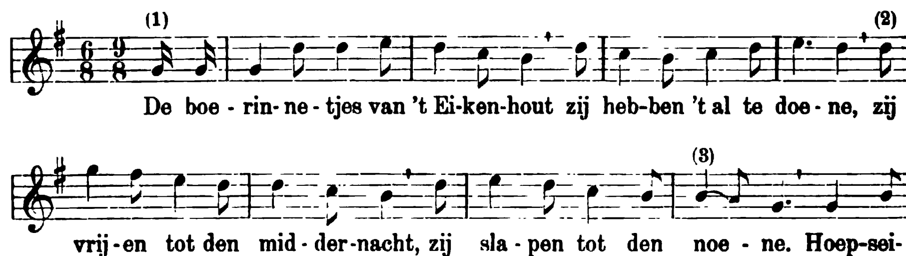
2. Als ze opstaen, als ze opstaen,
zy kyken naer de sterren:
„wel heere! zey ze, God den heer,
myn koetjes zyn zoo verre.
En yoep," enz.
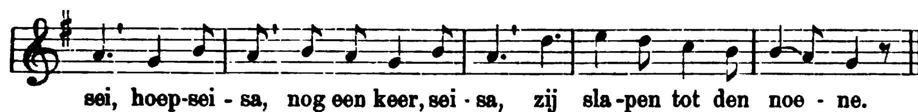
3. Als zy een weinig voorder kwam,
kwam zy een meulnaer tegen:
„wel meulnaer, zegt, hoe laet is 't al;
wat uer is 't daer geslegen?
En yoep," enz.
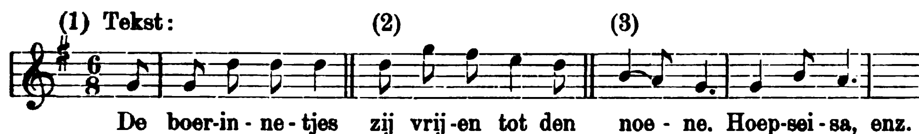
4. „De uer, die daer geslegen is,
gy kunt het wel bemerken:
de hoogmis is al lang gedaen;
het volk komt van der kerken.
En yoep," enz.

De boerinnetjes van 't Eikenhout.

C.

1. De boerinnetjes van 't Eikenhout
zij hebben 't al te doene,
zij vrijen tot denміddernacht
zij slapen tot den noene.
Hoepseisei, hoepseisa,
nog een keer, seisa,
zij slapen tot den noene.

2. 'k Kwam over de eekhoutbrugge gegaan,
en 'k kwam een molenaar tegen:
„wel molenaar hoe laat is 't al,
hoe laat is 't al geslegen?
Hoepseisei, hoepseisa,
nog een keer, seisa,
hoe laet is 't al geslegen?"

3. — „Hoe laat het al geslegen is,
dat kunt gij wel bemerken;
de klok is bij den elf en half,
het volk komt van de kerke.
Hoepseisei, hoepseisa,
nog een keer, seisa,
het volk komt van de kerke."

Tekst. A. WILLEMS, *Oude Vl. ldr.*, nr. 124, bl. 291, hierboven weergegeven; — HOFFMANN v. F., *Niederl. Volksldr.*, nr. 136, bl. 248; — SNELLAERT, *Oude en nieuwe liedjes*, 1852, nr. 64, bl. 37, en 1864, nr. 85, bl. 93; — **B.** DE COUSSEMAKER, *Chants pop. des Flamands de France*, nr. 133, bl. 380, wijs van Belle (Bailleul); — **C.** LOOTENS et FEYS, *Chants pop. flam.*, nr. 112, bl. 206. — Aangeh. door Dr. KALFF, *Het lied in de M. E.*, bl. 431.

Melodie. A. WILLEMS, t. a. p., en mondelinge overlevering, immers zooals ik de melodie van mijn vader leerde; — **B.** DE COUSSEMAKER, t. a. p., het slot in verband gebracht met de metriek; met dit slot ontstaat eene natuurlijke

vertraging, die door geene notatie aan te duiden is. — **C.** Looteks et Feys, t. a. p. — Volgens eene aant. van Willems, medegedeeld door Snellaert, werd dit lied vroeger gezongen op de wijs: „Tsavents sprack hy tot der maecht", te vinden in Fruytiers' *Ecclesiasticus*, Antw. 1565, nr. 63, bl. 124, voor het lied: „Alsoo ghy best muecht telcker tijt." Waarop Willems' bewering steunt, is ons niet bekend. Ziehier deze melodie:

Al - soo ghy best muecht telc-ker tijt // wilt het wijn-suy-pen vlie-den //

Ist dat ghijt mijt / u naect pro - fijt // des ze - ker zijt //

want wijn ver - derft veel lie - den.

Deze zangwijs heeft de meeste overeenkomst met de melodie door Casteleyn gebruikt voor het lied: „Springht alle zeer wijfs ende mans" (1527); zie onder de historische liederen onzer verzameling.

De in A en B hierboven voorkomende melodische vorm *c f e d c* doet zich reeds voor in Duitschland in de XV^de^ eeuw (zie Böhme, *Altd. Lb.*, nr. 298, bl. 382, en Erk u. Böhme, *Deutscher Liederhort*, II, nr. 933, bl. 714):

Der schef-fer von der nu'- wen stat, der het myn doch-ter gar ge - ren.

273. Die nåchtegael die sanck een liedt.

„Die nach - te - gael die sanck een liedt, dat leer - de ick, ick heb - ber

een ver - ho - len lief, die vrij - de ick; en die wil ic niet lae -ten, iae la - ten;

ick ho - pe noch een cort half nacht in myns liefs arm te sla - pen."

1. „Die nachtegael die sanck een liedt, dat leerde ick,
ick hebber een verholen lief, die vrijde ick;
en die wil ick niet laeten, iae laten;
ick hope noch een cort half nacht
in myns liefs arm te slapen."

2. Die moeder van den bedde spranc, ontstac haer licht;
sy vant haer jongste dochter op haer bedde nicht:
„waer is sy nu ghegangen, ia gangen?
Nu is myn jongste dochter weech
met een soo vreemde manne."

3. „Hy en was my alsoo vreemde niet, hy had my lief;
hy voerde my al over die hey, hy misdede my niet.
Hy voerde my over die heyden, iae heyden;
daer twee schoon liefkens t'samen gaen,
hoe noode ist dat sy scheyden.

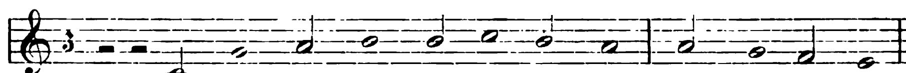
4. Daer twee goe liefkens t'samen aen den danse gaen,
hoe vriendelic dat sy haer 6ochskens op malcander slaen,
ghelyck die morghen sterre, iae sterre;
myn herteken is van sulcker aert:
bruyn oochskens sie ick gaeren.
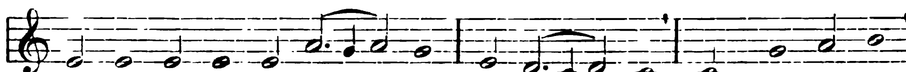
5. „Myn harteken is veel wilder dan een wilt conyn;
dat en mach niemant temmen dan die liefste mijn;
dat en mach niemant temmen, jae temmen,
en waer die alderliefste myn;
dat is so fraeyen ghesellle.
Och waren alle duyvels so,
en ick voer in der helle!"

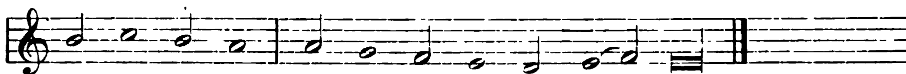
1, 2. t.: *ick heb een.* — 3, 2. t.: *my over die heyden.* — 3, 3. t.: *die heyden, t'so heyden.* — 4, 3. t.: *ghelycken.* — 5, 4. t.: *dan den alderliefsten.*

Tekst. *Nieu Amst. lb.*, 1591, bl. 63, „op de wijze: alst begint"; — F. A. SNELLAERT, *Oude en nieuwe liedjes*, 1852, nr. 82, bl. 51, en 1864, nr. 62, bl. 67, gemoderniseerd. — Op het eind der laatste strophe moet ook in de muziek eene herhaling hebben plaats gehad.

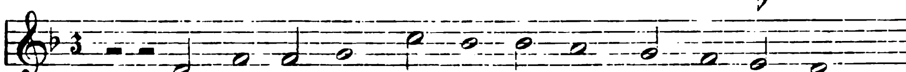
Melodie. *Souterl.* 1540, Ps. 127, „Welsalich zijnse hier op aerden levende" — „na die wise van een dansliedeken: Die nachtegael die sanck een liedt // dat leerde ick"; — I. FRUYTIERS, *Ecclesiasticus*, nr. 88, bl. 167, minder goede lezing; — THEODOTUS, *Het paradijs der geest. en kerck. lof-zangen*, 2de druk, 1627, bl. 686, de zangwijs aanvangend met *c* helt van den modernen durtoonaard naar den dorischen modus over:

In de 5de uitgave, Antw. 1648, bl. 709, vindt men eene minder goede lezing, doch insgelijks met 3 ($= \frac{6}{4}$)-maat genoteerd:

Deze twee lezingen leveren het beste bewijs, dat de notatie der *Souterl.*:

hier wel tot de $\frac{6}{4}$- of $\frac{6}{8}$-maat, de populaire dansmaat, terug te brengen is.

„Die nachtegael" enz., wordt o. a. aangehaald: *Nieu Amst. lb.* voormeld, bl. 3, 22, 25 en 118, voor: „Dat oude jaer // is ons ontrolt"; — „Ghy dochters fray // comt maeckt een ray"; — „Dit hef ick an // en drincket man"; — „Verblijt den gheest // in desen feest." — Het lied: „Dat oude jaer", enz., benevens een ander: „Myn hert met lusten pryst dit nieuwe gulden jaer", beide met wijsaanduiding: „De nachtegael", enz. zijn te vinden bl. 160 en 246 van het 17[de]-eeuwsche Hs. van Wouter Verhee, beschreven door Dr. Kalff, *Tijdschr. voor Nederl. taal en letterkunde*, V (1885), bl. 137 vlg. — Het eerste komt ook voor met dezelfde wijsaanduiding in *Een Aemst. amoreus lb.*, 1589 (beschreven door J. Bolte in hetzelfde tijdschrift 1891, bl. 175 vlg.), bl. 52*b*; — *Veelderhande Schriftuerlijcke nieuwe liedekens*, Utrecht, 1593, bl. 479, voor een lied met aanvang:

Trijnken / Stijnken / Zaerken / Jacobs dochters vroedt /
Wilt neerstich doch aenhooren / vast in u ghemoedt /
Wat ick u sal voort bringen // int singen /
Ick wensch u Gods ghenade goedt
    Lieflick voor alle dinghen.

Den nieuwen verbeterden lusthof, Amst. 1607, bl. 74, voor: „Dees soete tijdt // elck een verblijdt". —

In de verzameling getiteld *Seeckere nieuwe liedekens*, enz., Antw., Heyndrick Wouterszoon, 1623, Bijvoegsel, sign. A, vindt men „een gheestelijc liedeken / op de wijse: Een nachtegael die sanck een liedt", met aanvang:

O Jesus schoon / der maechden kroon / ghebenedijdt:
ghy zijt dat loon / in 'shemels throon / die 't al verblijdt:
u maechden wilt toch gheven, te leven
in haren staet / na uwen raet
in suyverheyt verheven.

Volgen 14 strophen, waaronder men leest: „Approbavit S. S. O.".

Böhme, *Altd. Lb.*, nr. 308, bl. 390, geeft de zangwijs van Ps. 127 *Souterl.*, zonder tekst en voegt er bij: „sehr hübsche, klargeformte Melodie".

274. Het was op eenen avond laet.

Het was op ee - nen a - vond laet, dat ik gong wan-de - len al
langs de straet; het was op ee - nen a - vond laet, dat ik gong wan-de - len al
langs de straet; en de maen die scheen er zoo duis - ter, jae, jae, jae
duis - ter, dat ik schier geen ster - re - ken en zag, dat ik
schier geen ster - re - ken en zag.

1. Het was op eenen avond laet,
dat ik gong wandelen al langs de straet:
en de maen die scheen er zoo duister,
jae, jae, jae duister,
dat ik schier geen sterreken en zag.

2. „Och doeget open, myn engelin,
och doeget op, laet uwen minnaer in!
Ik heb hier zoo lang staen wachten,
jae, jae, jae wachten,
dat ik schier vervroren ben."

3. „Ik doen er voorwaer niet op,
ik en laet er geenen minnaer in;
gy moest er my dan ook zeggen,
jae, jae, jae zeggen,
of gy my bemint alleen."

4. — „Ik bemin u maer alleen,
zoete lieveken, ook anders geen.
Ik heb hier zoo lang staen wachten,
jae, jae, jae wachten,
dat ik schier vervroren ben."

5. Maer 's nachts, te midden van de nacht,
op haer slaepvensterken quam haer een slag,
en de moejer die dat hoorde,
jae, jae, jae hoorde:
„lieve dochter, wat is dat?"

6. „Moejer, 't is dat katjen klein,
dat daer speelt met het muiselyn,
en de muis die is er gevangen,
jae, jae, jae gevangen,
en zy heeft er recht moeite gekost."

2, 1 en 2. t.: *or doeget.* — 5, 1. *Maer 's nachts, maer 's nachts, maer 't middel,* enz.

Tekst en melodie. Büsching u. von der Hagen, *Sammlung deutscher Volkslieder,* 1807, Anhang, nr. 1, bl. 309, Brusselsche tongval met Duitsch doorspekt; — Hoffmann v. F., *Niederl. Volksldr.,* nr. 125, bl. 234, herstelde lezing, hierboven weergegeven.

275. Ic rede eenmael in een bossche dal.

Ic rede een-mael in een bos-sche dal; ic vant ge-scre-ven o-ver-

al, hoe dat een schoon maech - de-ken wa - re. Te Bruyns-wijck

staet een hoo - ghe huys, daer ic so gaer - - ne wa - re.

1. Ic rede eenmael in een bossche dal;
ic vant gescreven overal,
hoe dat een schoon maechdeken ware.
Te Bruynswijck staat een hooghe huys,
daer ic so gaerne ware.

2. Te Bruynswijck staet een hooge huys,
daer siet een fijn maecht ter veynster wt
met haer bruyn oogen clare.
De selfde maecht ic hebben moet,
tcost mi wat het wille.

3. Si sach mi over de oxel an,
si seyt: ic waer geen edel man,
ic en waer niet haer gelike;
si wil hebben een edel man,
een schoon ende ooc een rijcke.

4. Joncfrouken laet mi onbeghect,
ic ben mijns goets een arm knecht,
ic waer wel ws gelijcke:
een rijcke coopman wort wel arm,
een arme lantsknecht rijcke.

5. Adieu ioncfrouwe, ic vaer daer heer,
ic sette u al in mijn deer,
door eenen roosen gaerde;
daer sal ick u wachten een cleyne wijl,
daer sal ick u verwachten.

6. Die dit liedeken eerstwerf sanck,
een vroom lantsknecht is hi ghenaemt;
hi hevet wel ghesonghen;
hi drinct veel liever den coelen wijn
dan twater wter bronnen.

1, 3. t.: *waer.* — 1, 5. t.: *waer.* — 2, 3. t.: *claer.* — 2, 4. t.: *wil ic hebben.* 2, 5, t.: *wil.* — 4, 4. t.: *rijc.* — 4, 5. t.: *wort wel rijcke.* Duitsche tekst: „Ein armer Reuter reiche". — 5, 2 = met deernis neerzien op, medelijden hebben, *prendre en pitié.* — 6, 5. t.: *wter donnen.*

Tekst. *Antw. lb.*, 1544, nr. 84, bl. 127, „een nyeu liedeken", hierboven weergegeven; — WILLEMS, *Oude Vl. ldr.*, nr. 102, bl. 241. — Dr. KALFF, *Het lied in de M. E.*, bl. 448, komt tot de slotsom, dat het lied naar Duitsche voorbeelden is bewerkt, alhoewel het geen van deze op den voet volgt. Voor de Duitsche bronnen, zie ERK u. BÖHME, *Deutscher Liederhort*, III, nrs. 1307—8, bl. 193: „Ich reit einmal zu Braunschweig aus" en „Ich reit einmal zu Buschwert an".

„Te Brunswijck staet een hooghe huys", aanvang van de tweede strophe hierboven, wordt aangehaald als stem: *Paradiis der gheest. vreuchden*, Antw. 1617, bl. 198, voor: „Hoort nu al 't samen / bidt en waeckt", en voor een der vier liederen beschreven door WACKERNAGEL, *Ldr. der niederl. Ref.*, bl. 13, 2[de] kol., namelijk het lied: „Adam was een verloeren man", ook vermeld door Dr. F. C. WIEDER, *De Schriftuurlijke liedekens*, 's-Grav. 1900, *Regist.*, nr. 34, en insgelijks te vinden in het voornoemde *Paradiis*, bl. 77, ditmaal: „op de wijse van 't liedeken van Munster". Zie voor dit laatste lied: „Wie was die ghene die die looverkens brac".

Melodie. *Souterl.*, Antw., 1540, Ps. 83, „Hoe schoon, hoe goet, hoe wel ghedaen", — „na die wise: Te Munster staet een steynen huys", nagenoeg de aanvang van de tweede strophe hierboven. In de wijsaanduiding der *Souterl.* is „Munster" in de plaats getreden van „Brunswijck", wellicht uit onvrijwillige herinnering aan het lied van den Storm van Munster, waarvoor de melodie oorspronkelijk zal gediend hebben; — I. FRUYTIERS, *Ecclesiasticus*, Antw. 1565, nr. 19, bl. 46, variante „op de wijse: Hoort toe ghy menschen, Te Munster staet, etc.", voor: „Wie hier God vreest die sal bestaen". De *d*, in plaats van *c*, op de syllabe *staen*, is eene drukfout. — Een lied: „Hoort toe ghy menschen een nieu liet" — „na de wijse: Hoort al te samen bidt ende waeckt", te vinden o. a. in *Het tweede liedeboeck* . . . Amst. 1583, bl. 346 (zie ook Dr. F. C. WIEDER, *De Schriftuurlijke liedekens*, 's-Grav. 1900, *Regist.*, nrs. 373 en 339), heeft denzelfden strophenbouw als het voormelde historisch lied.
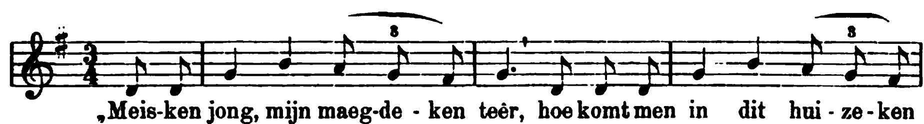
„Te Munster", enz., wordt aangehaald als wijs door COORNHERT *Lb.* (1575), nr. 15, voor: „In elck mensch is by een verghaert".
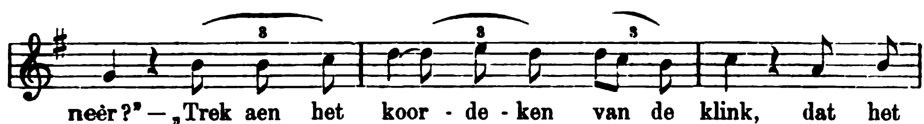
De Duitsche tekst gaf aanleiding tot eene vergeestelijking: „Wo find ich deines Vaters Haus // allerliebstes Jesulein?", die zich reeds in 1646 voordoet en tot op het einde der XVIII^{de} eeuw in geestelijke liederboeken stand hield.
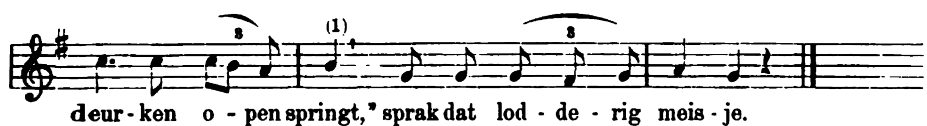
Melodie. Böhme en Erk u. Böhme, t. a. p., samengesteld, naar M. Franck, uit superius en bas. Gaarne zal men instemmen met B. die het door Fr. in de tweede maat aangebrachte verhoogingsteeken willekeurig acht. Het refrein „moy meysje fijn", bestaat niet in den Duitschen tekst, zoodat de noten *a g g a* in de Duitsche zangwijs niet worden herhaald. Dit lied, zoowel als het Nederlandsch onmiddellijk volgende, wordt door B. en door E. u. B. met den naam van „Alter Johannistanz" bestempeld. — Böhme, *Geschichte des Tanzes*, I, bl. 164, brengt den „Johannistanz" in overeenstemming met de vroeger ten onzent onder de kroon gedanste liederen. Dit was werkelijk het geval te Dendermonde met het lied: „Meisken jong, mijn maegdeken teêr" (zie hierna).

277. Meisken jong, mijn maegdeken teêr.
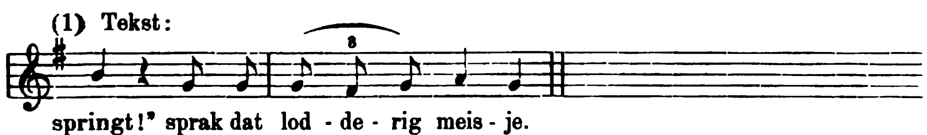
A.

(1) Tekst:

1. „Meisken jong, mijn maegdeken teêr,
hoe komt men in dit huizeken neêr?"
— „Trek aen het koordeken van de klink,
dat het deurken openspringt,"
sprak dat lodderig meisje.

2. — „Meisken jong, mijn maegdeken teêr,
waer leg ik mijne kleederen neêr?"
— „Achter mijn beddeken is een hoek,
werp daer in uw kleed en broek,"
sprak dat lodderig meisje.

3. — „Meisken jong, mijn maegdeken teêr,
hoe kom ik in dit beddeken neêr?"
— „Daer voor mijn beddeken staet een bank,
spring er op en wacht niet lang,"
sprak dat lodderig meisje.

4. — „Meisken jong, mijn maegdeken teêr,
waer leg ik mijn voetekens neêr?"
— „Leg uwe voetekens by de mijn!
't Zal Sint-Jans-Dag kermis zijn,"
sprak dat lodderig meisje.

5. — „Meisken jong, mijn maegdeken teêr,
waer leg ik mijn handekens neêr?"
— „Leg uw handekens op mijn hert!
't Zal verdrijven pijn en smert,"
sprak dat lodderig meisje.

Meideken jong, meideken fier.

B.

1. „Meideken jong, meideken fier,
waer staet uw vaders huiseken hier?"
— „Ginders aen de groene wei,
voor de deure staet een mei,"
sprak dit loddelyk meisje.

2. — „Meideken jong, meideken fier,
hoe geraken wy in dit huiseken hier?"
— „Trekt by het koordeken van de klink,
dat het deurken open springt,"
sprak dit loddelyk meisje.

3. — „Meideken jong, meideken fier,
hoe geraken wy in dit beddeken hier?"
— „Voor het beddeken staet een plank,
springt daerop en wacht niet lang,"
sprak dit loddelyk meisje.

4. — „Meideken jong, meideken fier,
wat doen wy in dit beddeken hier?"
„Legt uw hoofdeken op myn kussen,
dat zal uw jong harteken lusten,"
sprak dit loddelyk meisje.

5. — „Meideken jong, meideken fier,
waer steek ik nu myn voetjens hier?"
— „Steekt uw voetjens by de myn,
het zal t' sint Jansmis zomer zyn,"
sprak dit loddelyk meisje.

6. — „Meideken jong, meideken fier,
waer leg ik nu myn handjes hier?"
— „Legt uw handekens op myn hart,
het zal verdragen met u pyn en smart,"
sprak dit loddelyk meisje.

Tekst en **melodie. A.** WILLEMS, *Oude Vl. ldr.*, nr. 234, bl. 489, „medegedeeld door den heer Lemaire, lid der Gentsche *Fonteinisten*".

Tekst. B. J. W. WOLF, *Wodana*, Gent 1843, bl. 186, medegedeeld door Jaak van de Velde, met deze aanteekening: „Het lied wordt te Dendermonde *onder de kroon* gezongen. De knechtjes en de meisjes houden zich alsdan hand aen hand vast en dansen in eene ronde"; — HOFFMANN v. F., *Niederl. Volksldr.*, nr. 154, bl. 272, naar WOLF. — Aangeh. door Dr. KALFF, *Het lied in de M. E.*, bl. 432.

Een aanverwante Duitsche tekst: „Wie kumm ich denn die Poorts herin!", een „alter Johannistanz" (vgl. nr. 276 hiervoren), is te vinden bij ERK u. BÖHME, *Deutscher Liederhort*, II, nr. 460*b*, bl. 282.

---

278. Ick ghinc noch ghister avont.

1. Ick ghinck noch ghister avont
so heymelijck eenen ganck,
al voor mijns liefkens dore,
die ic ghesloten vant;
ic clopte so lijselijc aenden rinck:
„staet op, mijn alderliefste,
staet op en latet mi in."

2. — „Ick en sal u niet in laten,
ick en laet u, ia, niet in;
gaet thuyswaert en gaet slapen,
daer is een ander in."
Si lieten mi daer alleyne staen.
Ick salt haer noch wel loonen,
mach ick noch leven een cort half iaer.

3. O Venus, thoont u cueren,
want ick u dienaer si.
Mach si mi nyet ghebueren
den doot ben ick seer by.

Ick en hadt betrout in gheender stont;
al moet ick van haer scheyden,
si hout mijn herteken doorwont.

4. Men hoort ghemeynlick segghen,
— dies ben ic bedruct tot inden gront —
die zijn sinnen aen vrouwen wilt legghen,
hi vint hem selven ter dood ghewont;
want si hebben eenen loosen gront.
Ic vinde mi nu bedroghen,
si costen mi so menich pont.

5. Na dat bi nijders tonghen
mijn lief is mi ontvreemt,
so wort van mi ghesonghen
dit liedeken, in dancke neemt,
van die alder liefste mijn.
God wil haer wel bewaren,
ick en mach bi haer niet zijn.

1, 2. t.: *so heymelijcken eenen ganck.* — 1, 6. *alderliefste lief.* — 4, 1. t.: *This waer dat men ghemeynlick seyt.* — 4, 3. t.: *die sulcke zijn sinnen aen vrouwen leyt.*

Tekst. *Antw. lb.*, 1544, nr. 94, bl. 141, „een nyeu liedeken", str. 1—5; str. 6—8 behooren tot een tweede lied (zie nr. 122, bl. 477 hiervoren); — *Het tweeste musyck boexken*, Antw., Tielman Susato, 1551, tekst herdrukt door J. C. M. VAN RIEMSDIJK, *Tijdschr. der Vereeniging voor N.-N. mzgsch.*, III (1891), nr. 53, bl. 93, eerste strophe. — Aangeh. door Dr. KALFF, *Het lied in de M. E.*, bl. 432, onder de liederen waarin nachtelijke bezoeken worden bezongen.

Vgl. str. 2 van: „Die vogelkens in der muten" (achtregelige strophe), nr. 98, bl. 412 hiervoren, en str. 3 en 4 van: „Wy willen nog niet scheyden" (zevenregelige strophe), nr. 280, bl. 1001, hierna. — „Ick ghinck noch ghister avont // soo lustelijck eenen ganck etc.", wordt aangehaald in *Refereynen en liedekens*, Bruessele 1563, bl. 151 v°, voor: „Waer af is strijt en kijven".

Melodie. Naar de verschillende lezingen voorkomende *Souterl.* 1540, 1564 en uitg. CLEMENS N. P., 1556—7, Ps. 11; „O Heer, wilt my behouwen" — „na de wise: Ick ghinc noch gister avont, soe heymelijck enen ganck"; — I. FRUYTIERS, 1565, nr. 69, bl. 134, voor: „Tvolck die hun hier verlaten"; — *Het tweeste musyck boexken* voornoemd, vierstemmige bewerking van CAROLUS SOULIAERT. Ook in de tafel van het meerstemmig *Kamperlb.* (zie Dr. KALFF, t. a. p., bl. 644) wordt een lied: „Ick ghenc noch ghister navent", van een onbekend componist, vermeld.

---

279. Het windetje die uyt den Oosten waeyt.

A.

Het win-de-tje die uyt den Oos-ten waeyt, lief, en waeyt niet ten al-len

ty - de. Als ik in myn zoe-te liefs ar-men lag, het

was-ser zoo be-droeft om te schey-den; lief-ste won-der, een-ling zoet, het

was-ser zoo be-droeft, zoo be--droeft om te schey-den.

1. Het windetje die uyt den Oosten waeyt,
lief, en waeyt niet ten allen tyde.
Als ik in myn zoete liefs armen lag,
het wasser zoo bedroeft om te scheyden;
liefste wonder, eenling zoet,
het wasser zoo bedroeft om te scheyden.

2. 's Nachts, het was omtrent de middernacht,
ik ging kloppen aen myn zoete liefs deure:
„slaept gy of waekt gy, myn overzoete lief,
staet op, en later my toch binnen.
Liefste wonder, eenling zoet,
my denkt dat ik hoore uw stemme."

3. — „'k En slape, noch 'k en wake niet vast,
noch 'k en lig in geen zware droomen;
gy zoude veel beter naer huys toe gaen,
naer huys al om te gaen slapen,
liefste wonder, eenling zoet,
want ik en zal u niet binnen laten."

4. — „Staet er een ander lief in 't hert van u,
en wordt ik dan door u versteken?
Dat gy maer wiste wat ween het my doet,
ik zoude het zoo dikwyls verweten.
Liefste wonder. eenling zoet,
ik heb menig tyd voor u versleten."

5. — „Jongman, schepter moed ende bloed,
't is een matroos zeer jong van jaren;
hy ligter te Rotterdam op de ree,
naer staet moet hy gaen varen,
liefste wonder, eenling zoet,
en zyn jong hertje die leeft in bezwaren."

6. Die dit liedeken heeft gedicht,
't is een zeeman, jong van jaren;
en als de liefde van een komen moet,
het is zoo zwaer om te dragen,
liefste wonder, eenling zoet,
ja, het is zoo zwaer om te dragen.

B.

1. Het windje dat uyt den Oosten waayd,
dat waayd tot allen tyen,
al die daar in zijn liefs armen leyd,
die mag hem wel verblyen,
lief mondelijn-rood,
die hoeft 'er niet meer te vryen.

2. Hy ging 'er voor zijn liefs venstertje staan,
met een zo droeve zinne:
„slaapt gy der of waakt gy, mijn zoete lief;
staat op en laat mijn inne,
lief mondelijn-rood,
en my dunkt ik hoor jou stemme."

3. 't Meysjen uyt haar slaap ontsprong:
„wie klopt hier alzo laate?
gy meugt wel weder na huys toe gaan,
gaat t'huys wat legge slape,
lief mondelijn-rood,
ik zal der u niet in laate."

4. — „Staat daar een ander in u hert geprent,
van de min word ik gesmeeten;
mogt ik weeten wie dat 't my doet,
't word mijn dikmaals verweeten,
lief mondelijn-rood,
wat hebben wy een tijd versleeten."

5. Zy zey: „jonkman houd goede moed,
kiest een ander jonk van jaaren,
als de liefde van een kant komen moet,
zo vald het zwaar te dragen,
lief mondelijn-rood,
mogt ik vangen dat ik jagen."

6. — „Dat gy jaagt en dat vangt gy wel,
lief, en wild daarom niet treuren,
al waaren wy duyzend mijlen van een,
dat Godt voegt zal gebeuren,
lief mondelijn-rood,
laaten wy daarom niet treuren."

Tekst en **melodie. A.** De Coussemaker, *Chants pop. des Flamands de France*, nr. 66, bl. 253: „Het afscheid", uit den mond van het visschersvolk te Duinkerke; de melodie door ons in nader verband met de taalmetriek gebracht. — Snellaert, *Dietsche Warande*, 1859, bl. 69, in eene recensie van De Coussemaker's werk, is van meening, dat men in de vijfde strophe moet lezen: „Naer straet", in plaats van „naer staet", daar „de walvischvangers werden *straet*vaerders geheeten, naar de straat van Davis tusschen Groenland en de Oost-kust van Noord-Amerika". De zin schijnt eenvoudig te zijn, „naer zijnen staet", d. i.: „volgens zijn staat, zijn stand, zijn stiel, moet hy gaan varen".

Tekst. B. *Thirsis minnewit*, Amst. 1752, I, bl. 24, zonder wijsaanduiding, hierboven weergegeven; — Willems, *Oude Vl. ldr.*, nr. 75, bl. 191; — Hoffmann v. F., *Niederl. Volksldr.*, nr. 126, bl. 235. — Aangeh. door Dr. Kalff, *Het lied in de M. E.*, bl. 432.

---

280. Wy willen nog niet scheyden.

1. „Wy willen nog niet scheyden,
het is nog een paar uurtjes te vroeg;
den teyd willen wy verbeyden
van nu tot morgen vroeg:
waar heeft 'er mijn liefje zo lange geweest?
ik heb om haarent wille
zo zeer verslagen geweest."

2. — „Hebt gy om haarent wille
zo zeer verslagen geweest,
gaat maar na huys toe stille
en toond u onbevreest;
want het rouwt mijn en 't is mijn leed,
dat u dat moye meysje
zo zeer bedrogen heeft."

3. — „Ik ging nog gister avond
zo heymelik aan den dans,
al voor mijn zoete-liefs deurtje,
die ik 'er gesloten vand;
ik roerde en klopte aan de ring:
staat op, mijn alderliefste,
staat op en laat my in!"

4. -- „Ik doe voor u niet open,
en ik laat u ook niet in;
mijn deurtje is gesloten,
en daar mag niemand in;
daar leyd 'er een ander veel liever als gy,
gaat t'huys wat leggen slapen,
en peynst er niet meer om mijn."

5. — „Is daar een ander lief inne,
die ik niet spreeken mag,
blijft by malkander in minne,
en slaapt te zaam tot den dag!
ik zal ras weder na huys toe gaan,
mijn koeyen zijn ongemolken,
en mijn werk leyd ongedaan."

Tekst. *Thirsis minnewit*, Amst. 1752, I, bl. 56, „Amoreus lied. Op een aangename vois"; hierboven weergegeven; — Willems, *Oude Vl. ldr.*, nr. 76, bl. 193, „De afzegging"; — Hoffmann v. F., *Niederl. Volksldr.*, nr. 128, bl. 238. De eerste vier regelen van ons lied worden door H. v. F. teruggevonden in de laatste vier van str. 5 van: „Hoe wonder zijn de werken" (*Thirsis minnewit*, t. a. p., bl. 27). Doch dit lied, dat werd voorgedragen op de wijs: „Ik zag Cecilia komen" (zie nr. 172, bl. 636 hiervoren), heeft gansch anderen strophenbouw. Str. 3 van den hier besproken tekst is bijna letterlijk terug te vinden in str. 1 van „Ick ghinck nog ghister avont // so heymelijck eenen gang; (zie nr. 278, bl. 996, hiervoren, en vgl. nog str. 2 van dit laatste lied met str. 4 hierboven). Het is echter zeer wel mogelijk, dat de jongere tekst: „Wy willen nog niet scheyden", uit *Thirsis minnewit*, eene eigen, ook jongere melodie dan de twee laatstgenoemde liederen had.

281. Te Haerlem in den Houte.

1. Te Haerlem in den Houte —
keert de molenaer om —
daer woont een meysken stoute.
Om en om en wederom,
en keert de molenaer om; poffa!

2. Dat hoorden een der knapen —
keert de molenaer om —
die woud by 't meysken slapen.
Om en om en wederom,
en keert de molenaer om; poffa!

3. — „Dat mijn moeder dat wiste —
keert de molenaer om —
sy sloot my in een kiste".
Om en om en wederom,
en keert de molenaer om; poffa!

4. — „Men sal uw moeder schencken wijn —
keert de molenaer om —
sy sal soo wel te vrede sijn.” —
Om en om en wederom,
en keert de molenaer om; poffa!

Tekst. *Amst. vreughde-stroom*, Amst. 1655, I, 2de druk, bl. 181. — Willems, *Oude Vl. ldr.*, nr. 235, bl. 490, naar dezelfde verzameling, uitg. 1654, zonder het refrein: „poffa”. Wellicht is dit refrein of liever deze uitroep af te leiden van: *poffen*, met een doffen slag op den grond neerkomen of doen neerkomen, zooals nog gebeurt aan het einde van een kinderdans-couplet of ook telrijm, waarbij de kinderen gezamenlijk neervallen of gaan neerhurken.

Melodie. Naar de zangwijzen voorkomende bij Dr. Land, *Luitboek van Thysius*, nr. 30, waar gewezen wordt op de melodieën te vinden bij Lootens et Feys, *Chants pop. flam.*, nrs. 108, 132 en 139, met aanverwanten aanvang.

282. 'k Kwam laatstmaal over bergen en dalen.

'k Kwam laatst-maal o - ver ber-gen en da - len, en ik zag er van

ver - re mijn zoe - te lief staan, en ik wenk - te haar met mijn snel - le bruin

oog - jes, en ik vraag-de aan 't meisj' of zij wil - de mee - gaan.

A.

1. 'k Kwam laatstmaal over bergen en dalen,
en ik zag er van verre mijn zoetelief staan,
en ik wenkte haar met mijn snelle bruin oogjes,
en ik vraagde aan 't meisj' of zij wilde meegaan.

2. „Voor nu en wil ik niet wandelen," zei zij,
„voor nu en wil ik niet wandelen gaan,
maar kom t' avond, schoon lief, als het maantje schijnt klare,
en dan zullen wij samen uit wandelen gaan."

3. 't Wierd noen, 't wierd avond en het maantje schong klare,
en ik nam mijn schoon zoetelief bij der hand,
en ik leidde haar onder een lindeboom groene,
alwaar het nachtegaaltje zoo liefelijk zong.

4. Nachtegaaltje, zoete kleen vogeltje kleene,
gij zingt er en klingt er zoo menig half jaar
en gij verliest er uw stem . . .
. . . .

5. De vuile commeeren zij klappen zoo vele,
zij klappen en snappen van iedereen kwaad;
't ware beter dat elk in zijn hof ging wieden,
om te weten wat voor onkruid er staat.

3, 1. t: *klaar*. — 5, 3. t.: *ging maaien*.

B.

1. Ik quamper lestmael op hooge bergen getreden,
van verre sag ik er myn soete lief staen,
en ik vroeg oft dat sy met my wou reysen of spelen,
en of dat sy met my uyt wandelen wou gaen.

2. — „Met u en wil ik niet reysen of spelen,
met u en wil ik niet uyt wandelen gaen,
maer komt t' avond, schoon lief, en als het maentge schynt klare,
dan zulde gy van my, schoon lief, antwoord ontfaen."

3. Ik quamer savons, het maentje scheen klare,
ik namper myn soet lief by haer hand,
ik leyde haer onder een linde boom groene,
waer het achtergaelje soo moey sat en sang.

4. O achtergaeljen, kleyn vogelken diere,
gy singter gy klinkter soo menig half jaer;
maer ik hope gy sulter in 't korte nog wel treuren
als deez fiere maghet van liefde gaet swaer.

5. Dees fiere moey maghet ging sware van kinde,
haer vader en moeder en wisten dat niet.
sy hield het, ja, maer een half jaer gedoken;
langer verborgen en konde sy niet.
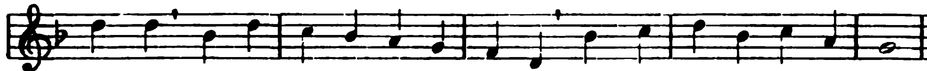
6. Wat grooter droefheyd kan er op d' aerd niet wesen
als liefde te dragen en geenen troost?
maer als ik was met myn soete lief onder de aerde,
dan sou ik van alle tongen haest syn verlost.

1, 3. t.: *rysen*. — 2, 3. *schynt klaer*. — 3, 1. t.: *scheynt klaer*. — 3, 3. t.: *ik lag*. — 3, 4. *moey* = *mooi*. — 5, 1. t.: *van een kind*. — 5, 2. *haer* bijgev. — t.: *wist*. — 5, 3. t.: *sy die houd het, ja*.

Tekst en melodie. A. Lootens et Feys, *Chants pop. flamands*, nr. 75, bl. 145, „Avondwandeling"; — **B.** Tekst naar een XVIII^de^-eeuwsch Hs. in ons bezit, zonder wijsaanduiding.

283. Ik wil van dezen avond.

1. Ik wil van dezen avond
nog eens uit vrijen gaan,
om mijn zoete lief te spreken;
of mijn jonger hert zal breken,
moet ik voor haar venster staan.

2. „Slaapt gij ofte waakt gij,
mijn lief, mijn toeverlaat?
of legt gij in een droome,
zoo peist dog aan een perzoone,
die hier voor uw venster staat!"

3. — „Ik slaaper en ik waaker
maar alzo vaste niet;
ik hoor wel aan uw treuren;
gij en meugt mij niet gebeuren,
ik en ben de liefste niet."

4. — „Klappers en klappeyen
die zaaien haren zaad;
ik zal u wel verwinnen,
zoete lief, verkeert uw zinnen,
want ik zoek eenigen raad."

5. — „Klappers en klappeyen
en hebben 't u niet gedaan;
gaat bij u lief verheven
en die zal u wel troost geven,
blijft dog hier niet langer staan."

6. — „Lief, doet uw deurtjen open
al zonder quaad vermoen!
't is alzoo kleine zaake,
ei, schoon lief, staat mij te spraake,
want gij zult mijn vriendschap doen."

7. — „Ik en wil mijn deurtjen
voor u niet open doen,
nog mijn venster niet ontsluiten;
stouten ruiter, staat er buiten,
kiest een ander die 't gaaren doen."

8. — „Zoo mag ik dan wel wandelen,
zoo mag ik dan wel gaan
en dolen op der straaten?
lief, gij woudt mij niet inlaten
en wat heb ik u misdaan?"

9. — „Wilt gij dan zoo gaan wandelen
en wilt gij dan zoo gaan,
keert nog eens herwarts omme,
lief, ik zal u wel bij komen,
blijfter nog een weinig staan."

2, 1. t.: *of*. — 3, 1. *Ik* bijgev. door H. v. F. — 3, 4 *en* bijgev. — 6, 4. *schoon* bijgev. — 7, 5. t.: *gaarn*. — 8, 5. *u* bijgev. — 9, 5. t.: *blijft nog*, enz.

Tekst. *Thirsis minnewit*, Amst. 1752, I, bl. 139; — Hoffmann v. F., *Niederl. Volksliedr.*, nr. 123, bl. 231, onder den titel: „Es is nicht so böse gemeint", hierboven weergegeven.

Melodie. Stalpaert, *Extractum cath.* 1631, bl. 522, „stem: 'k Wil van dezen avond", voor: „Zullen niet verrijzen // de dooden?". Aangeh. door denzelfde, *Guldejaers feest-dagen*, 1635, bl. 903, voor: „Linus Paus van Romen".

284. Ik voer al over Rijn.

A.

1. Ik voer al over Rijn,
— was ik 'er alleyn —
al met een saly-bladertje;
— swarts-bruyns maagdelijn —
dat was mijn schepekijn.
Wat groets u, mijn heer van Switsen-
burg,
wat geef 'k u goeden swiere, liere, lier,
wat geef 'k u goeden dag, ach, ach, ach,
Switsenburg, swiere, liere, lier,
wat geef 'k u goeden dag.

2. En doen ik over kwam,
— was ik 'er alleyn —
doen krayden al de haanetjes,
— swarts-bruyns maagdelijn —
en den ligten dag kwam aan.
Wat groets u, mijn heer van, enz.

3. Ik kwam voor mijn liefs deur,
— was ik 'er alleyn —
het deurtje was gesloten,
— swarts-bruyns maagdelijn —
en de grendel was 'er veur.
Wat groets u, mijn heer van, enz.

4. Ik seyde: „lief, laat in,"
— was ik 'er alleyn —
„en laat 'er u erbermen
— swarts-bruyns maagdelijn —
en dat ik hier buyten ben."
Wat groets u, mijn heer, enz.

5. De meyd die veegden 't huys,
— was ik 'er alleyn —
raad wat sy in haar besem vand,
— swarts-bruyns maagdelijn —
een penning met een kruys.
Wat groets u, mijn heer, enz.

6. De vrouw die nam een brand,
— was ik 'er alleyn —
en sy smeet de arme dienst-maagd,
— swarts-bruyns maagdelijn —
de penning uyt haar hand.
Wat groets u, mijn heer, enz.

7. „Vrouw, dat mag so niet sijn,"
— was ik 'er alleyn —
al wat ik in mijn besem vand,
— swarts-bruyns maagdelijn —
dat, dogt ik, was het mijn."
Wat groets u, mijn heer, enz.

8. Daar sat een hoer en span,
— was ik 'er alleyn —
al met een silv'ren spilletje,
— swarts-bruyns maagdelijn —
ik kan 'er niet meer van.
Wat groets u, mijn heer, enz.

64

Tekst A. *Groot Hoorns lb.*, Amst. (waarschijnlijk uit het eerste kwart der XVII^de^ eeuw), I, bl. 214, met opschrift *Switsenburgs-groet*, stem: „Cristijntje benje krank", hierboven weergegeven (de wijsaanduiding vindt men terug in *Apollo's nieuwe-jaers gift*, 's-Grav. 1742, bl. 71: „Christienke bist toe krank", voor het lied: „Al over langen tijd"); — *Enchuyser lied-boecxken* (c. 1650), bl. 106, lied herdrukt door Dr. KALFF, *Het lied in de M. E.*, bl. 433, onder de liederen waarin van een nachtelijk bezoek verhaald wordt.

Aangehaald als stem door D. P. PERS, *Bellerophon*, 1657, bl. 86: „Ick voer al over Rhijn *of* Snel Rebel" (deze laatste wijs ontleend aan het lied dat volgt) voor: „Als Juno met haer kroon"; — J. C. MAY-VOGEL, *Vermakelycke bruylofts-kroon*, Amst., c. 1699, bl. 121, voor: „Nu laet ons dese feest".
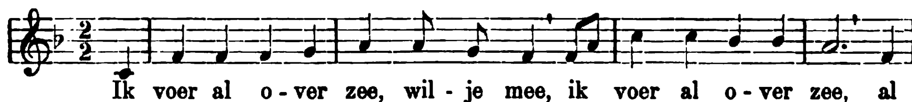
Het refrein daargelaten, vindt men denzelfden strophenbouw in een in de XVI^de^ eeuw thuis behoorend *Nachtfahrtlied:* „Es sasz ein Eul und spann" en zijne latere varianten: „Ich schifft wol übern Rhein"; — „Ich ging bei eitler Nacht"; — „Ich ging wohl bei der Nacht"; — „Ich ging mal bei der Nacht" (ERK u. BÖHME, *Deutscher Liederhort*, I, nr. 157, bl. 501 vlg.) en in een bij het pandspel gebruikt kinderliedje van lateren tijd: „Ich fuhr einmal auf Sitt" (E. u. B. III, nr. 1736, bl. 525).
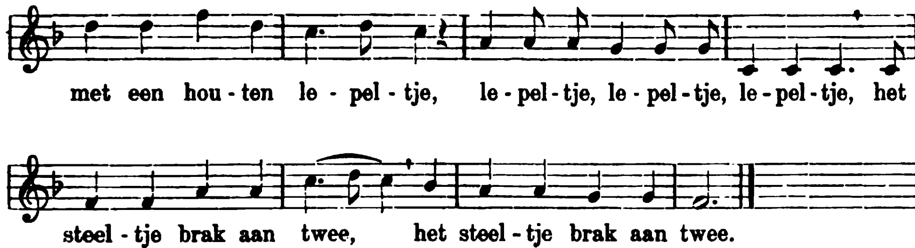
De Nederlandsche teksten geven het een of ander gedeelte van de aangewezen Duitsche liederen, soms een deel van beide terug. De tekst: „Ik voer al over zee", die volgt, en welks vijfde strophe melding maakt van de „drie zusters", stemt het best met het 16de-eeuwsch Duitsche lied overeen. „De meid die veegden 't huis", str. 12 van tekst B, wordt teruggevonden in str. 4 van het liedje: „Ich fuhr einmal auf Sitt".

In de Duitsche lezingen gebeurt de vaart over den Rijn niet op een „saly"- (salie), maar op een leliebladertje („Gilgen"- of „Lilgenblättelein"). Over dat lelieblaadje zegt Uhland, aangeh. door Dr. Kalff, t. a. p.: „Auch ein Blumenschiffchen ist Verliebten bereit; das lange, hohle Blatt der Lilie gibt einen hübschen Kahn", enz. — Het varen op een lelieblad, zeggen daarentegen E. en B., t. a. p. 501, is eene formule die zich dikwijls voordoet, waardoor „das Nichtige und Vereitelte" der vaart wordt beteekend. Het lelieblad is een symbool van recht. Hoe werd dit lelieblad in den Nederlandschen tekst tot salieblad? De vroegere naam van *salie*, was *selfe* of *selve*, een woord dat voorkomt in den aanvangsregel, die ook tot spreuk diende: „Noch is selfe dat allerbeste cruut", en die als wijs wordt aangeduid voor het geestelijk lied: „Help rike here God, mi is so wee" (zie onder de geestelijke liederen onzer verzameling).

Ik voer al over zee.

B.

1. Ik voer al over zee, wilje mee,
ik voer al over zee,
al met een houten lepeltje,
lepeltje, lepeltje, lepeltje,
al met een houten lepeltje,
het steeltje brak aan twee.

2. Doen ik daar over quam, ja quam,
doe kraaiden al de hanen,
van snel, rebel, en rompompom,
den dageraat ik vernam.

3. Ik klopte voor myn liefjens deur, ja
het deurtje was gesloten, deur,
van snel, rebel, en rompompom,
de wervel was 'er veur.

4. Ik zei: schoon lief laat in, ja in,
en laat het u erbarmen,
van snel, rebel, en rompompom,
dat ik hier buiten bin.

5. Daar waaren zusters drie, ja drie,
en 't alderjongste zusterken,
van snel, rebel, en rompompom,
ontfing den landsknecht vry.

6. Sy nam hem in haar arm, ja arm,
het scheen zyn hert ten hemel voer,
van snel, rebel, en rompompom,
wy maakten geen alarm.

7. Sy dekten hem met stroo, ja stroo,
en hy zwoer daar een eed,
van snel, rebel, en rompompom,
noit sliep hy meer alzo.

8. 'k Vond my by haar alleen, ja leen,
de snoode hoeren alle drie,
van snel, rebel, en rompompom,
van de drie en deugt 'er geen.

9. Men leide my op een bank, ja bank,
en ik kon niet gerusten,
van snel, rebel, en rompompom,
den tyd viel my te lank.

10. Daar zat een hoer en span, ja span,
met eenen zilvere spelletjen,
van snel, rebel, en rompompom.
daar was geen wervel an.

11. Hoe ziet de hoer op my, ja my,
sy meend dat ik geen geld en heb,
van snel, rebel, en rompompom,
ik heb 't zo wel als zy.

12. De meid die veegden 't huis, ja huis,
raad wat zy in haar beessem vond,
van snel, rebel, en rompompom,
een penning met een kruis.

13. Doen ik myn geld was quyt, ja quyt,
maakten zy den verloren soon,
van snel, rebel, en rompompom,
tot schimp en groote spyt.

14. Zy smeten my 't venster uit, ja uit,
had ik 'er doe niet wel geweest;
van snel, rebel, en rompompom,
om drie groot en een duit.

15. Prins, of gij mee zo voer, ja voer,
en datje ook zo raakten pal,
van snel, rebel, en rompompom,
klaget dan niet jou moer.
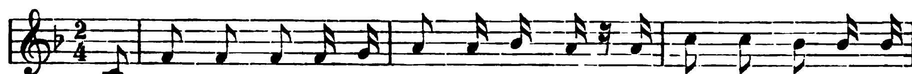
Tekst B. *Thirsis minnewit* (Amst. c. 1572), II bl. 76: „Amoureus gezang, stem: „als 't begint". Het refrein „van snel, rebel en rompompom", dat wij hierboven door Pers gedeeltelijk zagen aangehaald, „werd zeer dikwijls gebruikt om de wijs van een lied aan te duiden, vooral in de 17de eeuw" (Dr. G. Kalff, t. a. p., bl. 434).

Melodie. D. de Lange, J. C. M. van Riemsdijk, Dr. Kalff, *Nederl. volkslb.*, uitg. door de Maatsch. tot nut van 't algemeen, Amst. 1896, nr. 127, bl. 168, drie strophen; str. 1, 2 en variante van str. 12 hierboven:

De meid die veegde 't huis,
lariduis!
en de meid die veegde 't huis;
wat vond zij in haar bezempje,
bezempje, bezempje, bezempje,
een penning met een kruis.

Alhoewel zich een sprookje herinnerende, waarin wordt verhaald van een oud vrouwtje dat op dezelfde wijze een geldstuk vindt, kan Dr. Kalff niet zeggen vanwaar in den Nederlandschen tekst de meid komt, die onder het aanveegsel een penning met een kruis vindt.
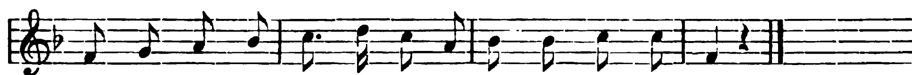
Uit eene aanteekening in het *Nederl. volkslb.* blijkt, dat het aldaar opgenomen lied (vgl. het hierboven genoemde aanverwante: „Ich fuhr einmal auf Sitt") gezongen wordt bij het pandspel. Het komt ook voor onder de *Nederlandsche baker- en kinderrijmen* van Dr. J. van Vloten en M. A. Brandts Buys, vierde uitg., Leiden, 1894, bl. 144, waar men benevens den voorgaanden driestrophigen tekst nog twee varianten vindt. De eerste strophe van een dezer luidt:

Ik voer laatst o - ver de Maas, la - ri - daas, ik voer laatst o - ver de

Maas; al met mijn oom Jan Klon-te - re, Klon-te - re, Klon-te- re, Klon-te-re, al

met mijn oom Jan Klon - te - re al om een scha - pe - kaas.

Zoowel als de onmiddellijk voorgaande is deze melodie op hare beurt eene variante van het oude studentenliedje: „Io vivat" (zie het lied: „A, a, a, valete studia", nr. 246, bl. 894).

G. J. Boekenoogen, *Onze rijmen*, Leiden, 1893, bl. 9, deelt insgelijks de eerste strophe van „Ik voer al over de zee" mede, onder de „liederen der 17[de] eeuw, die tot kinderrijmen zijn vervormd".

'k Kwam lestmaal over den Rijn.

C.

'k Kwam lest-maal o-ver den Rijn, — ti - ri-lijn, (*gefloten*) vlie-gen-den duim — 'k kwam
lest - maal o - ver den Rijn, al met een hou - ten le - pel - tje, dit
zal mijn schip - je zijn, — (*gefloten*) vlie - gen - den duim — dit zal mijn schip - je
zijn, — (*gefloten*) vlie - gen - den duim — dit zal mijn schip - je zijn!

1. 'k Kwam lestmaal over den Rijn,
— tirilijn,
vliegenden duim —
'k kwam lestmaal over den Rijn,
al met een houten lepeltje,
dit zal mijn schipje zijn,
— (*gefloten*) vliegenden duim — } *2 maal.*
dit zal mijn schipje zijn! }

2. De vrouw had 'nen pik op mij,
— tirilij,
vliegenden duim —
de vrouw had 'nen pik op mij:

zij meende da' 'k geen geld en had,
en 'k had nog meer als zij,
— (*gefloten*) vliegenden duim — } *2 maal.*
en 'k had nog meer als zij. }

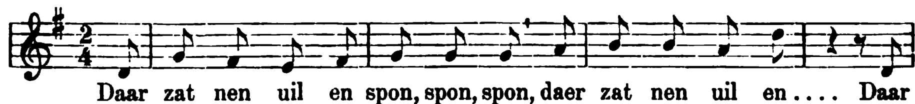
3. De vrouw had een schapraai,
— tirilaai,
vliegenden duim —
de vrouw had een schapraai:
van onder zet z'haar eten,
van boven haar salaai,
— (*gefloten*) vliegenden duim — } *2 maal.*
van boven haar salaai. }

4. De vrouw had eenen zin,
— tirilin,
vliegenden duim —
de vrouw had eenen zin:
daar dat zij 's morgens uitkwam,
daar kroop zij 's avonds in,
— (*gefloten*) vliegenden duim — } *2 maal.*
daar kroop zij 's avonds in. }

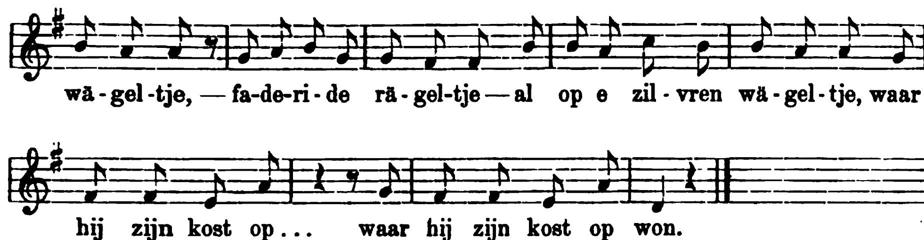
Tekst en **melodie C.** J. Bols, *Honderd oude Vlaamsche liedr.*, nr. 75, bl. 182, „van eene slordige vrouw"; gezongen te Kapelle-ten-Bosch. De uitgever vermeldt, naar *Volk en taal*, 7[den] j. 1895, bl. 112, een lied zonder zangwijs: „Daar was een vrouwke dat spon". In dit lied wordt insgelijks gefloten.

Daar zat nen uil en spon.

D.

1. Daar zat nen uil en spon, spon, spon,
daar zat nen uil en spon,
al op e zilvren wägeltje,
— faderide rägeltje —
al op e zilvren wägeltje,
waar hij zijn kost op . . . won.
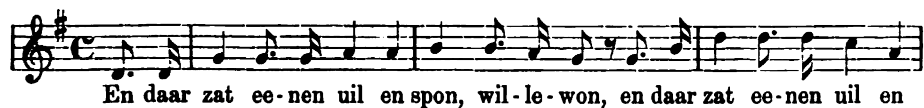
2. En de meid die keerde das haus wieder aus,
en de meid die keerde das haus,
en wat vond zij onder dat bessemke
— faladiridam bessemke —
en wat vond zij onder dat bessemke?
een penning met een . . . kruis.
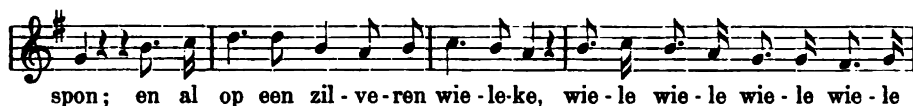
5. En de vrouw die pakte het brand in de hand,
en de vrouw die pakte het brand,
en ze sloeg die arme dienstmeid,
— faladiridam dienstmeid —
en ze sloeg die arme dienstmeid
den penning uit haar . . . hand.

Tekst en **melodie D.** *'t Daghet in den Oosten*, Hasselt, IV (1891), 7de jaarg., bl. 53, met de voorafgaande aanmerking: „'t Volgende lieken wordt gezongen om te zien, wie het gelag zal betalen. Die de eerste maal het laatste woord uitspreekt, of het den tweeden keer niet uitspreekt, is verloren".

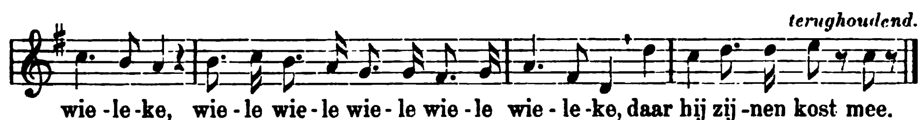
En daar zat eenen uil en spon.

E.

1. En daar zat eenen uil en spon,
   willewon,
   en daar zat eenen uil en spon;
   en al op een zilveren wieleke,
   wiele wiele wiele wiele wieleke,
   daar hij zijnen kost mee won,
   en al op een zilveren wieleke,
   wiele wiele wiele wiele wieleke,
   daar hij zijnen kost mee won.

2. En de meid die keer' 'et huis,
   wellewuis,
   en de meid die keer' 'et huis;
   en wat vond zij onder haren bessem,
   bessem bessem bessem bessem bessem?
   eenen penning met een kruis!
   en wat vond zij onder haren bessem,
   bessem bessem bessem bessem bessem?
   een penning met een kruis!

3. „Sa, pachterken, hoe is het met uw vlas,
   willewas,
   en hoe is het met uw vlas?"
   — „Wel het is nu toch wat weer beter,
   beter beter beter beter beter,
   als het gepasseerd jaar was,
   wel het is nu toch weer wat beter,
   beter beter beter beter beter,
   als het gepasseerd jaar was."

Tekst E. *Ons volksleven*, Brecht, III (1891), bl. 109, variante uit St. Antonius Brecht (Antwerpsche Kempen), medegedeeld door J. Cornelissen, die in den volgenden jaargang, bl. 129, de melodie doet kennen. Een fragment uit Antwerpen, door den Heer Vervliet medegedeeld, luidt aldus:

Daar was een vrouw die spon,
girregirregon;
al op een houten sponnenwiel,
waer z' haren kost op won,
girregirregon.

In hetzelfde tijdschrift, IV (1892), bl. 131, vindt men eene variante uit Langemark (West-Vl.), die den zanger insgelijks verplicht „pand in te leggen", indien hij sommige woorden uitspreekt.

Daer was ä wuf die spon.

F.

Daer was ä wuf die spon, daer was ä wuf die spon al op een hou-ten
spin - ne-wiel; daer was geen toor-tel-tjen aen. Vi-ve la pe - per - bus - se, vi - ve la
spa, tra la la la, gy-ze, ga-ze, gou - ze, ron flon flou -ze, tra-de-ra-de-ra.
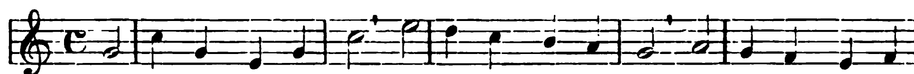
1. Daer was ä wuf die spon
al op een houten spinnewiel;
daer was geen toorteltjen aen.
Vive la peperbusse,
Vive la spa,
tra la la la,
gyze, gaze, gouze,
ron flon flouze,
traderadera.

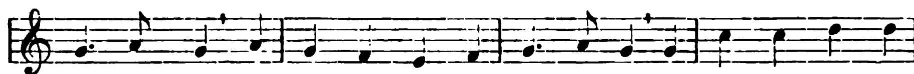
2. Haer mutze stoeg verdraeyd,
gelyk een hollandsch moleken
die met alle windeke draeyt.
Vive, enz.

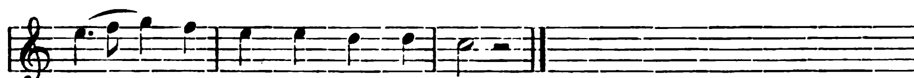
3. Dat wuf had eenen zin;
als zy 's nugtens buyten kroop,
's avonds kroop zy in.
Vive, enz.

4. Dat wuf had eenen man;
't zondags heet hy Pieter,
en 's maendags heet hy Jan.
Vive, enz.

Tekst en **melodie F.** DE COUSSEMAKER, *Chants pop. des Flamands de France*, nr. 91, bl. 297, „Het wyf die spon". De C. brengt tekst en melodie in verband met een lied: „aus Norddeutschland" te vinden bij A. W. VON ZUCCALMAGLIO, *Deutsche volksldr*. Berlin, II, 1840 (vervolg op KRETZSCHMER), nr. 321, bl. 582. Doch er bestaat geen verwantschap tusschen den Nederlandschen en den Duitschen tekst, maar wel tusschen de beide melodieën:

285. Dat meysjen had een bootsman lief.

Dat meys-jen had een boots-man lief en sy wou van hem niet
schey - - den, al had-de dat nachtje een jaer-tje ge-duert, en sy
soud wel o-ver-bey-den, o-ver-bey-den.

1. Dat meysjen had een bootsman lief
en sy wou van hem niet scheyden,
al hadde dat nachtje een jaertje geduert,
en sy soud wel overbeyden, overbeyden.

2. De moeder tegen de dochter sprack:
„en gy sult bedrogen wesen,
ick siender aen u bruyn oogjes soo wel
en gy draegt een kint met vresen, kint met vresen"

3. — „Dat kint dat ick met vresen draegh,
dat is soo hupsen boots-geselle:
ick hoop onsen rijcken Heere God
en hy sal 't noch wel vergelden, wel vergelden."

4. Dat meysken deur de bogaert ging
al met haer goud gekruysde hayre;
een vingerling root die hy haer boot
en by een fonteyn was klaere, ja, was klaere.

5. De vingerling was root, 't fonteyntje was klaer,
dat heeft dat meysken wel bevonden,
met een sprack daer de vrome lantsknegt:
„en mijn ros die staet ongebonden, ongebonden."

6. „Mijn ros die ongebonden staet
daer sal ick selver noch op rijden;"
hy seyde, „vrouw maegt bind op uw hayr
al met een streng van zijde, streng van zijde."

7. — „En is het al van zijde niet,
soo is het van rooder goude;
eens 's jaers als ick goe maget was
en doe deed' ick dat my roude, dat my roude."

8. „Eens jaers als ick goe maget was,
doen was ick alsoo hoog van moede;
nu ben ick met een kleyn kinde bezwaert,
en nu ben ick laeg van moede, laeg van moede."

9. Hy setten de ladder aen het huys
om dat moy meysken te beklimmen;
doen weende al dat 'er inne was,
en sy hoorden den nachtegael singen, ja, singen.

10. Den nachtegael songh, den hoorn die blies,
van den avond tot den morgen;
ja wie 'er in zijn liefs armen leyt
waerom soo wil hy sorgen, wil hy sorgen.

11. Ja, wie 'er in zijn liefs armen leyt,
waerom soo wil hy dan noch treuren?
daer gaet 'er soo meenigen vromen lantsknegt,
het mach hem niet gebeuren, niet gebeuren.

7, 3. t.: *om 's jaers.*

Tekst. *De oprechte Sandt-voorder speel-wagen*, Amst. 1730, bl. 73, „stemme: alst beghint" en, met zelfde wijsaanduiding en eenigszins jongere spelling, in *De(n) vermakelijke buysman ofte koddige boots-gesellетje*, Amst. 1724, bl. 21.

Melodie. Stalpaert, *Extractum cath.*, 1631, bl. 284, „Een meisjen hadd' een bootsman lief", voor: „De reden eyscht // En God verzocht". — Aangehaald als stem door denzelfde: *Gulde-iaers feest-dagen*, 1635, bl. 1181, voor: „Tzijn sterke beenen, sprak Nicaers". Tekst en melodie zijn oud en behooren ten minste in de XVI^{de} eeuw thuis. Dat de tekst veel te lijden had, bewijst str.. 5 waar de „bootsman" in „lantsknegt" is herschapen.

286. Daar was er laatst een mooi maagdetje fijn.

A.

Daar was er laatst een mooi maag-de-tje fijn, zij zou zoo gaar-ne, zij zou zoo gaar-ne, daar was er laatst een mooi maag-de-tje fijn, zij zou zoo gaar-ne ma-troos-je zijn.

1. Daar was er laatst een mooi maagdetje fijn,
   zij zou zoo gaarne matroosje zijn.

2. Zij nam er dienst aan al voor zeven jaar,
   om te gaan varen met haren minnaar.

3. Zij moest er klimmen al op den mast,
   zij bond de zeilen en touwen vast.

4. Maar eer het schipje was aan het strand
   was er een kleine matroosje bij d' hand.

5. Ach, lieve moeder, en straft mij toch niet,
   ik ben weest varen gelijk of ge ziet.

6. Hoort, lieve meisjes, hoort vrij en loos (*sic*),
   wilt er nooit varen als lichte matroos.

Daar was laatst een meisje loos.

B.

Daar was laatst een meis-je loos, die wou gaan va - ren, die wou gaan va-ren,

daar was laatst een meis - je loos, die wou gaan va - ren voor ma - troos.

1. Daar was laatst een meisje loos,
   die wou gaan varen voor matroos.

2. Zij nam dienst voor zeven jaar,
   omdat zij vreesde geen gevaar.

3. Toen bragt zij haar goed aan boord,
   gelijk er een brave matroos behoort.

4. Zij moest klimmen in de mast,
   maken de zeilen met touwtjes vast.

5. Doch door het stormen van het weer
   sloegen de zeilen van boven neer.

6. Nu werd zij gebonden voor de mast
   met haar handen en voeten vast.

7. Zij riep: kapteintje, sla mij niet,
   ik ben uw liefje, gelijk gij ziet.

8. Maar eer het scheepje was aan wal,
   was er het jonge matroosje al.

9. Toen zij nu weer kwam in de stad,
   waar zij nog eene moeder had,

10. Riep zij: moeder, wordt niet boos,
    ik heb gevaren voor jong matroos.

11. Bij een, die mij opregt bemind,
    heb ik dit klein onnoozel kind.

12. Maar eer het weder Pinkster is,
    word ik zijn vrouwtje, dat is gewis.

Tekst en **melodie A.** Mondelinge overlevering uit Gent, met de herhalingen door de zangwijs aangeduid; — **Tekst B.** *Het vrolijke bleekersmeisje*, Amst. C. van der Linden, z. j., bl. 22, „Het matrozen meisje, op een vrolijke wijs". Zelfde herhalingen als in A. — Aangeh. door Dr. KALFF, *Het lied in de M. E.*, bl. 744, onder de liedjes, die honderd of bijna tweehonderd jaar oud zijn en nog altijd in den smaak vallen. Eerste strophe aangeh. door G. J. BOEKENOOGEN, *Onze rijmen*, Leiden 1893, bl. 4, als „vervormd uit het nog niet geheel vergeten lied: „Daar was ereis een meisje loos", enz.

Melodie. D. DE LANGE, J. C. M. VAN RIEMSDIJK en Dr. G. KALFF, *Nederlandsch volkslb.* uitg. door de Maatsch. tot nut van 't algemeen, 2de druk, 1897, nr. 112, bl. 151.

287. Te mey, als al de vogelen singen.

EERSTE MELODIE.

Te mey, als al de vo - ge - len sin - gen, de bloe - men uyt der

aer - de sprin-gen, soo denke ick om de soe - te: en sal ick nu den

bit - te - ren doodt al - leen be - sue - ren moe - ten?"

TWEEDE MELODIE.

Te mey, als al de vo - ge - len sin - gen, de bloe - men

uyt der aer - de sprin - gen, soo den - ke ick om de soe - te: en

sal ick nu den bit - te - ren doodt al - leen be - sue - ren moe - ten?"

1. „Te mey, als al de vogelen singen,
de bloemen uyt der aerde springen,
soo denke ick om de soete:
en sal ick nu den bitteren doodt
alleen besueren moeten?"

2. — „Den bitteren dood suldy niet besueren;
ik souder veel liever gaen op avontueren
en al op Godts genaden,
en komt noch t' avont daer ick ben:
ick ben tot u geraden."

3. — „En of ick t' avont tot u quam,
u lieve moeder dat vernam,
die ick met hert beminne;
zo moest ick uyt den lande gaen,
en komer daer niet weer inne."

4. Het gincker al op een veynster sluyten,
hy was daer in, hy was 'er niet buyten,
hy was daer waerlik inne;
al in een duyster kamerken
daer speelde sy 't spel van minne.

5. Mer 's nachts omtrent den middernacht,
als sy op haer eere dacht,
hoe wee was haer te moede:
„sal ick nu mijn geel gekruyst haeyr
alleen op binden moeten?"

6. — „Bindt op, bindt op u geel gekruyst haeyr,
ghy zijt van my met kinde zwaer,
wat batet langh gezwegen;
daer ick gister avont om bad,
dat heb ick nu verkregen."

7. — „Al ben ick van een hondt gebeten,
ick en ben noch niet opgegeten,
hy heeft my laten leven,
en als dat kint gebooren is,
ick sal 't den vader geven."

8. — „Geeft my dat kint, ick sal 't doen houden
met silver en met rooden gouden,
recht of het waer een heere:
adieu mijn oversoete lief,
strijd altijdt voor u eere."

9. Wat gaf hy dat meysjen voor haer eer,
twee hondert gulden, min noch meer,
en al van rooder goude:
„en als dat kint gebooren is,
sal ick dat selfs doen houden."

10. Die dit liedeken heeft gedicht,
dat was een geselleken van herten licht,
hy heeftet wel gesongen;
hy heeft het van sijn schoon lief gedicht
tot spijt der nijders tongen.

11. Hy heeftet gesongen, hy singet wel meer,
ten geeft den lansknecht prijs noch eer,
Godt laet hem verwinnen de schande;
als hy dat meysken bedrogen heeft,
soo wijkt hy uyt den lande.

1, 4. t.: *nu* bijgev. — 3, 1. *En* bijgev. — 3, 3. *ick* bijgev. — 5, 1. *Mer* bijgev. — 5, 4. *geel* bijgev., vgl. 6, 1. — 6, 1. *Bindt op*, enz, vgl. hiervoren I, nr. 31, bl. 177, str. 9. — 9, 1. t.: *Wat gaf gy*, enz.

Tekst. *Haerlems oudt lb.*, 27e druk, 1716, bl. 47, stem: „van de vroukens van Haerlem". — De wijs: „Te mey", ook „Te meyen", enz. wordt o.a. aangehaald: *Een nieu liedenboeck*, 1562, en in *Alle de Psalmen des H. Coninckłycken Propheten Davidts*, enz. (Frankf. 1567), zie WACKERNAGEL, *Ldr. der niederl. Reform.*, bl. 17 en 24; — *Veelderhande liedekens uit den O. en N. Testamente*, Amst. 1599, bl. 7vo, 57 en 240vo, voor: „Aenhoort een liedt ghy Adams zaet", — „Een nieu liedt wy heffen aen // o menschen", — „Ontwaeckt ghy menschen overal" (zie Dr. F. C. WIEDER, *De Schriftuurlijke liedekens*, 's-Grav. 1900, *Regist.* nrs. 6, 185 en 734); — voor de liederen: „Nu heffen wy een nieu liet aen" (zie onder de Schriftuurlijke ldr. hierna); — „Hoort toe nu menschen in desen tijdt" (Beleg van Alckmaer, 1573); — „Mauritz ons Prins, den vromen heldt", 1619; — „Looft Godt den Heer die 't alle geeft" (zie VAN LUMMEL, *Nieuw Geuzen-lb.*, bl. 140, 453 en 512); — „Wie wil hooren een nieu liedt" (Amsterdams trouw, 1572); zie onder de historische ldr. hierna; — COORNHERT, *Lb.*, Amst. 1575, nr. 22, voor: „Door wissel van liefde myn leven verhueght", ook te vinden in *Nieu Amst. lb.*, bl. 59, met wijsaanduiding: „Te mey", enz.; — *Veelderhande Schriftuerlijcke nieuwe liedekens*, Utrecht 1593, bl. 313, voor: „Laet ons in sheeren tempel gaen", zie bl. 912 hiervoren; — BREDERO, *Boertigh lb.*, 1622, uitg. Amst. 1890, bl. 294, voor: „Lichtvaerdige minne neemt u afscheyt"; — *De gheestelycke vryagie*, Brussel 1624, I, bl. 243, voor: „Myn lieff is soet en suyverlijck (zie onder de geestelijke liederen onzer verzameling); bl. 324, voor: „Myn herteken gheeft soo menighen sucht"; bl. 332, voor: „Al ben ick in druck en groot ghequel";

— *Tilburgsch Hs.*, beschreven door H. Roes, *Dietsche Warande*, I (1897), N. R., bl. 267, voor: „Ter eere van Godt wil ick gaen strijden"; — *Groot Hoorns lb.*, c. 1625, bl. 119, voor: „Wenscht nu geen meer geluk aan bruyd", en bl. 138, waar het lied „Myn wit op deze bruyloft doeld" tot stemaanduiding heeft: „Het hemd was lager als de rok", of: „Te mey, als al", enz.; — Stalpaert, *Gulde-iaers feest-dagen*, Antw. 1635, bl. 310, voor: „Dat Sergy Pauli goede faem"; — Theodotus, *Het Paradys der geestl. en kerck. lof-sanghen* (1ste uitg. 1621), Antw. 1648, bl. 597, voor het voornoemde lied: „Mijn herte geeft soo men'gen sugt", dat op zijne beurt tot wijsaanduiding kan gediend hebben voor: „Daer was een edel Paltzgravin" (Genoveva van Brabant); zie bl. 259 hiervoren.

Melodie I. Theodotus, t. a. p., bl. 698, voor een lied dat insgelijks met wijsaanduiding „Te mey", enz. reeds voorkomt in *Paradiis der gheest. vreuchden*, Antw. 1617, bl. 174:

Al lijd' ick druck en zwaer ge-quel, Al is mijn lij - den noch soo fel,

Re - bel wil ick niet we - sen; Want godt is goed,

sijn oor - deel moet al - tijdt wor- den ghe - pre - sen.

Evangelische leeuwerck, Antw. 1682, I, bl. 81, zelfde lezing, buiten de tweede phrase, die daar klinkt: *d a a a c d c a bes*, voor: „'t Is hier dat maer voor een korten tijdt"; — Dr. Land, *Luitboek van Thysius*, nr. 55, zelfde melodie voluit in driedeelige maat, doch eenigszins door de luitbewerking bedorven (vgl. Erk u. Böhme, *Deutscher Liederhort*, II, nr. 961, bl. 730); — Corn. de Leeuw, *Christelycke plicht-rymen*, Amst. 1649, bl. 199, „zangh: Te Mey als alle, etc." geeft de volgende zangwijs:

Een y - der / die sijn God wil vree - sen Diens wan - del moet on-

son - digh we - sen; Wat quaet is in Gods oo - ghen; Moet hy in sijn

ver - standt en wil / noch nu noch oyt ghe - doo - ghen.

E. u. B., t. a. p., III, nr. 1307, bl. 193, naar Theodotus, voor: „Ich reit einmal zu Braunschweig aus" (zie nr. 275, bl. 988 hiervoren: „Ick rede eenmael in een bossche dal").

II. *Den boeck der gheest. sanghen* (Den bliiden requiem), Antw. 1631, bl. 38, op de wijse: „Den Mey als al de voghels singhen":

Moest' dan die pur / die uyt ghe - le - sen / die bly - de siel' / die hoogh-

ghe - pre - sen / ghe - lijck ick u hoor' seg - ghen / Soo gron - de - lijcks ver-

stor - ven we - sen / wie sal haer deught uyt - leg - ghen?

288. Des hadde een Swave een dochterlijn.

(Schoon Elsselijn)

Des hadde een Swave een doch - ter - lijn, si en wou - de niet lan - gher

die - nen; rock en - de man - tel wou - de si haen, twee schoe - nen met

sma - le rie - - men. Ja, schoon is - ser mijn Els - - se - lijn.

1. Des hadde een Swave een dochterlijn,
   si en woude niet langher dienen;
   rock ende mantel woude si haen,
   twee schoenen met smale riemen.
   Ja, schoon isser mijn Elsselijn.

2. Des wildy rock ende mantel haen,
   twee schoenen met smale riemen?
   so gaet Tausborch in die stadt
   ende groote heeren dienen.
   Ja, schoon isser mijn Elsselijn.

3. Doen si Tausborch binnen quam
   al op die enghe straten,
   si vraechde na den besten wijn
   daer ruyters ende lantsknechten saten.
   Ja, schoon isser mijn Elsselijn.

4. Doen si inder stoven quam,
men brochte haer eens te drincken;
si liet haer ooghen omme gaen,
den beker liet si sincken.
Ja, schoon isser mijn Elsselijn.

5. Si namen die terlinghen inde hant,
si begonnen daer te spelen;
die daer die meeste ooghen worp,
die sliep bider schoonder vrouwen.
Ja, schoon isser mijn Elsselijn.

6. Hi nam schoon Elsselijn bider hant,
bi haer snee witte handen;
hi leyse daer hi een beddeken vant,
dat groene wout ten eynde.
Ja, schoon isser mijn Elsselijn.

7. Hi sette haer neder op die banc,
si en dede niet dan weenen:
„noch hebbe ic stoute broeders drie,
eenen rijcken vader tsoheyme."
Ja, schoon isser mijn Elsselijn.

8. — „Dats hebdy stoute broeders drie,
eenen rijcken vader tsoheyme,
so moechdy dit iaer een huerlinc zijn,
ghi en slaept niet gheren alleine."
Ja, schoon isser mijn Elsselijn.

9. Mer doen si opter gassen tradt,
haer bekende hare broeder;
die eerste vrouw die hi aensach,
dat was sine liefste suster.
Ja, schoon isser mijn Elsselijn.

10. „Och suster," sprac hi, „suster mijn,
hoe is die reyse verganghen,
dat den roc van vore corter is,
ende achter veel te langhe?"
Ja, schoon isser mijn Elsselijn.

11. — „Och broeder," sprac si, „broeder mijn,
du riedeste mi aen mijn eere;
hadde mi dat een ander ghedaen,
hi soudes mi wederomme keeren."
Ja, schoon isser mijn Elsselijn

12. Die dit liedeken eerstwerf sanc,
hi hevet geerne ghesonghen,
een vroom lantsknecht is hi genaemt
Tausborch binnen der stede.
Ja, schoon isser mijn Elsselijn.

2, 3. *Augsburg*, hoofdstad van het Beiersche district Swaben en Neuburg. — 3, 3. t.: *vraechden*. — 4, 1. *stove*, zie de aant. hiervoren I, bl. 835. — 5, 3. *meeste ooghen* = het hoogste getal, met de teerlingen. — 8, 4. t.: *enen riken vader tsoheime*. — 8. Duitsche tekst:

Und hast du stolzer brüder drei,
ein reichen vater daheimen,
so magst du wol ein meidlin sein,
du schläfst nit gern alleine.

9, 3 en 4 bijgev. naar het Duitsch. — 12, 4. t.: *Tausboorch*.

Tekst. *Antw. lb.*, 1544, nr. 29, bl. 42, „een nyeu liedeken"; hierboven weergegeven: — *Een Aemst. amoreus lb.*, 1589 (beschreven door J. Bolte, *Tijdschr. v. Ndl. taal- en letterk.*, 1891, bl. 175 vlg.), bl. 24*b*, „een schoon overlants lied van schoon Elselyn, op de wijse: alst beghint", 12 strophen. — Dit „overlants" lied is aan het Duitsch ontleend; zie Dr. Kalff, *Het lied in de M. E.*, bl. 436, die ons den inhoud aldus doet kennen: „Het lied bevat het verhaal van een meisje, dat onder de ruiters te Augsburg geraakt; deze dobbelen om haar en hij die de meeste oogen werpt, voert haar met zich. De noodlottige gevolgen blijven voor haar niet lang uit". — Voor de Duitsche lezingen, zie Böhme, *Altd. Lb.*, bl. 133 vlg., en Erk u. Böhme, *Deutscher Liederhort*, I, bl. 425 vlg. — Str. 6 van den Nederl. tekst behoort eigenlijk niet bij het verhaal. Eene dergelijke str. vindt men elders in onze liederen terug, en o. a. in het lied: „Het worp een knaep" enz., nr. 63, bl. 319, hiervoren, str. 4, waar „dat groene wout ten eynde" insgelijks wordt vermeld. Men vergelijke nog „In Oostlant wil ic varen", str. 2, en „Ic heb om vrouwen wille", str. 4, nr. 53 en 71, blad. 290 en 337 hiervoren.

Verder deelt Dr. Kalff, bl. 437, naar het *Haerlems oudt lb.*, Haerlem, Vincent Casteleyn, z. j., bl. 76, de eerste strophe van eene tweede lezing mede, die met den tekst van het *Antw. lb.* nogal verschilt, maar zeer zeker ook naar Duitsche bronnen

bewerkt is. Ziehier den volledigen tekst, de herhalingen duiden wij alleen voor de eerste strophe aan:

1. Het was een hubs bruyn Elselyn,
zy wou so garen dienen, dienen, dienen,
zy wouder draghen mantel en rock,
schoenen met smalle riemen, riemen, riemen,
van slensterdomdent,
schoenen met smalle riemen.

2. Wilt ghy draghen mantel en rock,
schoenen met smalle riemen?
soo moetje te Straesburg binnen gaen,
heeren en ruyters dienen.

3. Als zy te Straesburgh binnen quam,
al op des heeren straten,
zy vraeghden al nae een herbergh, vat,
daer drie lantsheeren saten.

4. En als zy inde stove quam,
men boot haer eens te drincken
al uyt een silver beeckerkijn;
bruyn oogjens liet zy blincken.

5. „Nou, haelt eens hier een ticktackbert,
al met twee dobbelstienen,
wie datte hooghste oogjes werpt,
die sal moy Elsje dienen."

6. Doen wierp die eerste van de drie,
en hy wierp die oogjes vijve:
„och Elsje," seyd' hyer, „mijn soete lief,
gy moet hier noch wat blijve."

7. Doen wierp de tweede van de drie,
en hy wierp die oogjes achte:
„och Elsje," seyd' hyer, „wel soete lief,
ghy moet hier noch wat wachte."

8. Doen wierp de jongste van de drie,
en hy wierp de oogjes alle:
„och Elsje," seyd' hyer, „wel soete lief,
ghy bent mijn ten deel gevallen."

9. — „Dat ick u toeghevallen ben
en dat is immer ware,
ick hebber noch wel een sustertje jonck,
die gerieft de lantsknechts gare."

5. 1. *ticktackbert* = trictrac, het nog heden zeer bekende spel, volgens Voltaire (z. Littré), van Indischen oorsprong.

Melodie. Böhme, *Altd. Lb.*, en Erk u. Böhme, *Deutscher Liederhort*, t. a. p., naar *Reutterliedlin*, 1535, nr. 2. — E. en B., wien de navolging nr. 29 *Antw. lb.*, naar het schijnt, onbekend bleef, zien een aanverwant lied in: „Een goet man had een dochterkijn", te vinden onder de geestelijke liederen onzer verzameling. Dit laatste zonder refrein, en op eigen melodie berustend, zal zeker wel in de XV[de] eeuw thuis behooren en heeft geene overeenkomst met het lied van „Elsselijn".

---

289. Dat meysken opter laden lach.

Dat meys - ken op - ter la - den lach, si ween - de al - so

see - re: „had - de ic nu ee - nen kna - pe die mi dat luyt - ken

sloech, ende ic een kin - - - de - ken van hem droech.‟

1. Dat meysken opter laden lach,
si weende also seere:
„hadde ic nu enen knape
die mi dat luytken sloech,
ende ic een kindeken van hem droech.‟

2. Dat verhoorde een ionghe knaep;
een knaep ende die was stout,
hi dede een veelken maken
van silver ende van roode gout:
„ay mi, lieve meysken, ghi valt mi seer bout.‟

3. Doen dat veelken ghemaket was,
hi ghinck voor zijns liefs dore:
„schoon lief, zijt ghi daer binnen,
daer binnen, so comt hier vore;
ai mi, lieve meysken, hoe beval ic dy?‟

4. — „Ghi bevalt mi wter maten wel,
met dy vaer ic van hen,
al over die groen heyde,
mijn vader ende moeder te leyde,
ai mi, lieve lantsknecht, ic ben bereit."

5. Als si op der heyden quam,
die heyde was lanck ende groot:
„had ic nu ros ende waghen
die mi een weynich droech;
ay mi, lieve lantsknecht, ic ben so moe."

6. — „Ros ende waghen en heb ic niet,
maer eenen bedelaers sack:
mach ic u daer mede helpen,
ic hanghen u aen den hack;
ay my, lieve meysken, hoe bevalt u dat?"

7. — „Ick en ben gheen bedelersse,
noch oock gheen bedelaers kint;
ick ben eens coopmans dochter
te Covelens al op den Rijn;
ay mi, lieve lantsknecht, ic vaer van dy."

8. — „Sidy eens borghers dochter
te Covelens al op den Rijn,
so ben ick een visschers sone
te Valckenborch al op die merct:
ay mi, lieve meysken, hoe beval ic di?"

9. Die ons dit goede liedeken sanc
ende wel ghesonghen had,
hi hevet wel ghesonghen,
God gheve hem een goet iaer,
een schoon vrou had hi met hem gaen.
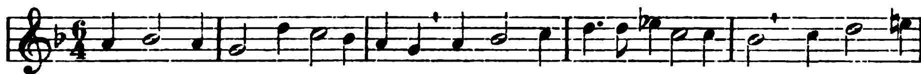
1, 1. Duitsche uitdrukking, *am laden stehen*, voor: aan het venster staan; Dr. Kalff, ***Het lied in de M. E.***, bl. 438 — 1, 3. t.: *knaep*. — 1, 5. t.: Duitsche tekst: „und ein kleins geiglin mit im trűg" = „ende die een veelken met hem droech." — 2, 2. ***ende*** bijgev. — 4, 2. ***van hen*** = henen. — 4, 3. ***al*** bijgev. — 4, 4. ***mijn*** bijgev. — 5, 4. ***een*** bijgev. — 5, 5. t.: *moede*. — 6, 4. t.: *hack* = hiel. De Duitsche tekst heeft *hals*. — 7, 4. ***al*** bijgev. z. str. 8, 2; *Covelens* = Coblenz. — 7, 5. ***mi*** bijgev. — 8, 4. t.: *Walckenborch*, door H. v. F. veranderd.
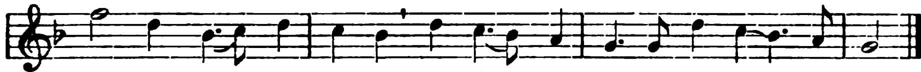
Tekst. *Antw. lb.*, 1544, nr. 31, bl. 45, „een nyeu liedeken"; — Uhland, *Volksldr.*, nr. 254 B; — Willems, *Oude Vl. ldr.*, nr. 81, bl. 203; — Hoffmann v. F., *Niederl. Volksldr.*, nr. 74, bl. 168. Over deze navolging van een Duitschen tekst, te vinden bij Uhland, t. a. p., nr. 254 A, bij Böhme, *Altd. Lb.*, 58*a*, bl. 143, en bij Erk u. Böhme, *Deutscher Liederhort*, I, nr. 116*a*, bl. 416, zie Dr. Kalff, *Het lied in de M. E.*, bl. 437—8.

Melodie. Böhme, en Erk u. Böhme, t. a. p., uit *Reutterliedlin*, 1535, nr. 12.

290. O roosken root, vol melodijen.

(Van Pieronelle)

1. „O roosken root, vol melodijen,
mijn jonk-hert hebdy in u bedwanck;
o mocht ick my eens gaen vermeyen,
aldaer de liefste te woonen plag."

2. Pieronelle liet een keursken maken,
daer toe een lijfje met fijn fluweel;
haer koussen waren root scharlaken,
haer schoenen na de nieuwe snee.

3. Als doe is sy haer gaen vermeyen,
aldaer die schoone bloemen staen;
met datse quam aen de groen heyen,
quamen daer drie Francoysen aen.

4. Sy seyden: „suyver schoon jonkvrouwen,
ghy zijt gekleet op 't nieu fatsoen,
soudy de lantsknegt niet willen trouwen,
met hem spanceeren gaen in 't groen?"

5. Maer Pieronel docht te selve uere:
het dunckt my fraye gasten te zijn;
ick wil met haer gaen avontueren,
sy drincken garen de koele wijn.

6. Pieronel had drie broeders kloecke,
die waren alsoo fier van moet,
dees gingen Pieronelle soecken,
al soudet kosten haer herten bloedt.

7. Sy sochten daer van stede tot stede,
ja, over der heyde wijt ende breet:
„hebdy niet gehoort van de schone Pieronelle,
die van de drie Francoysen is weg geleyt?"

8. Sy sochten daer door bos en heye;
op 't laetste quam sy voor den dagh,
en sy reedt op een hackenye,
die sy daer na te drincken gaf.

9. Doe hoorde sy de akers klincken,
daer sy dat paerdeken mee schanck;
sy liet haer hackeneye drincken
al uyt een klare fonteyne blanck.

10. Sy gingen aen met schoone woorden,
schoone woorden vielen daer confuys,
en seyden: „suster Pieronelle,
wildy met ons niet weer na huys?"

11. „O broeder," seyde sy, „broeder bouwe,
na Duytslant daer en kom ick niet;
hadt mijn vader my laten trouwen,
so waer ick in de schande niet.

12. „Ick wil niet t' huys al om de werelt,
veel minder om de schande breyt;
het volk sou seggen: daer komt Pieronelle,
die van de Francoysen was weg geleyt.

13. „Dan groet my mijne moeder seere,
mijn lieve suster Magrita mee;
dat sy haer eerken bet bestelle,
als Pieronelle, haer suster, dee.

14. „Dan groet my mijne moeder verkooren,
mijn vader die en acht ick saen;
of ick mijn eer schoon had verlooren,
sou ick dan moeten barvoets gaen?

15. „Ick bid u, broeders in 't gemeene,
en segt dit mijnen vader niet;
maer raet mijn jongste suster kleene,
dat sy wat beter voor haer siet.

16. „Gy zyt mijne gebroeders stoute,
die also geerne by nachte gaen;
by daegh kont ghy met u lief niet kouten,
dat hebben klappers tongen gedaen."

17. Sy stack haer peerdeken met spooren,
reed over bergen ende dal;
sy reedt so menigen stouten mijle,
tot datse by de Francoysen quam.

18. Wie Pieronelle wil aenschouwen,
komt tot Antwerpen in den Kroon,
daer staetse gemaelt van fijnen goude,
aen beyde zijden even schoon.

1, 3. *o* bijgev. — 2, 1. t.: *keurken* = *keurs*. — 6, 1. t.: *kloeck*. — 7, 3. t.: *Pieronel*. — 8, 1. *daer* bijgev. zie 7, 1. — 9, 2. t.: *daer sy 't paerdeken schanck*. — 11, 4. t.: *ick waer in*, enz. — 14, 1. t.: *dan groet mijn moeder verkooren*. — 14, 2. *die* bijgev. — 15, 2. t.: *mijn*.

Tekst. *Haerlems oudt lb.*, 1716, bl. 50: „van Pieronelle", stem: Wilder dan wilt, wie salder, etc.", tekst hierboven; — WILLEMS, *Oude Vl. ldr.* no. 106, bl. 249, naar dezelfde bron. — De wijs „van Pieronelle, *oft:* Cornelis neve", wordt aangeh. in *Het tweede liedeboeck van diversche liedekens ghemaeckt wt den o. ende n. Testamente*, Amst. 1583, bl. 286, voor een lied: „Ick hebbe, eylaes, als een schaep dat dwaelde", met zelfden strophenbouw als het hier besproken, en reeds voorkomt in 1562; zie Dr. F. C. WIEDER, *De Schriftuurlijke liedekens*, 's-Grav. 1900, *Regist.*, nr. 412.

Melodie. Zie hiervoren, I, nr. 146, bl. 550, het lied: „Ey, wilder dan wilt". — Eene andere melodie, te vinden in *Souterl.* 1540, Ps. 2 „na de wijse: Roosken root, seer wijdt ontloken" (variante in FRUYTIERS' *Ecclesiasticus*, 1565, no. 53, bl. 110, „op de wijse: „Och roosken root"), berust op denzelfden strophenbouw als het bovenstaande lied.

291. Het voer een lantsknecht spaceren.

Het voer een lants-knecht spa - ce - ren so verre aen ghe - nen Rijn; wat vant hi aen gheen-der hey-den? een maech-de-ken met wit - te cley- den, hi groe - te - se seer vrien - de - lijck.

1. Het voer een lantsknecht spaceren
so verre aen ghenen Rijn;
wat vant hi aen gheender heyden?
een maechdeken met witte cleyden,
hi groetese seer vriendelijck.

2. Hi badt haer also seere
al om een slapen bi;
si sprac: „van herten geerne,
du bist mijn morghen sterre,
och, lief, slaept desen nacht bi mi."

3. Den dach die quam ten eynde;
ontrent der vespertijt
die lantsknecht quam daer ghegangen
met sinen rooden wanghen,
si hiet hem Gods willecom zijn.

4. Hi spreyde sinen mantel
al in dat groene gras,
si speelden een spel van goeden;
die dochter die weckte haer moeder:
„och, lieve dochter, hoe weet ghi mi"?

5. — „Ende soude ic u niet wecken,
ghi en slaept noch niet so vast,
mijn decksels zijn mi ontvallen,
ick moetse wederom langhen,
och lieve moeder, nu slaept bi mi."

6. — „Die decksels die u zijn ontvallen,
dat is den goet wille dijn:
ghi hebt hem in ghelaten
den lantsknecht al vander straten,
och den alder liefste dijn."

7. — „Dat ic hem heb in ghelaten
den alder liefste mijn,
dat moet ic nu misghelden
met vloecken ende met schelden,
ick arm bruyn maechdelijn."

8. Die ons dit nyeuwe liedeken
so wel ghesonghen heeft,
hi is van dier natueren,
hi slaept so gaerne bi vrouwen luyden;
och, men vint der lantsknechten so veel.
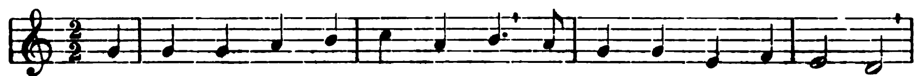
3, 1. *die* bijgev. — 4, 1. Stereotiepe uitdrukking, zegt Dr. Kalff, bl. 439; de verteller is vergeten, dat het minnende paar zich in huis bevindt. — 6, 1. t.: *die u ontvallen zijn*. — 6, 3—6. Vgl.. nr. 74, bl. 344 hiervoren, het lied: „Het vlooch een clein wilt voghelken", str. 3, v. 5—7. — 7, 1. t.: *hem in ghelaten heb*. — 8, 1—2. t.: *Die ons dit nyeuwe liedeken sanck // hevet so wel ghesonghen.*

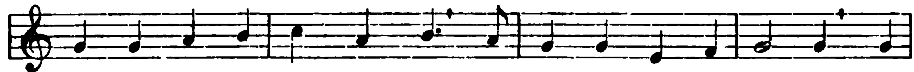
Tekst. *Antw. lb.*, 1544, nr. 68, bl. 102, „een nyeu liedeken". — Dr. KALFF, *Het lied in de M. E.*, bl. 438—9, acht dit stuk eene zorgelooze vertaling van „Es wollt gut jäger jagen // wolt jagen die wilden schwein". De Duitsche tekst komt voor in *Ambraser Lb.* (1582). Vgl. BÖHME, *Altd. Lb.* nr. 438, bl. 544.
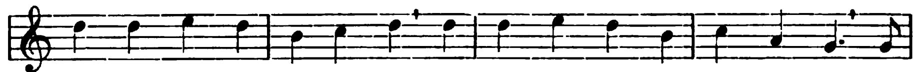
Melodie. Naar de mel. van: „Es wollt ein Jäger jagen // jagen vor einem holz", door BÖHME, *Altd. Lb.*, t. a. p., aan FORSTER (1556) ontleend, met weglating der in het *Altd. Lb.* aangeduide reprise. Zie mede hiervoren I, nr. 31, bl. 177.
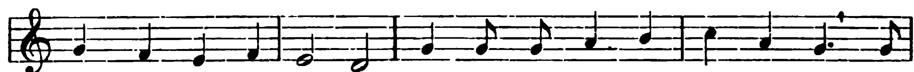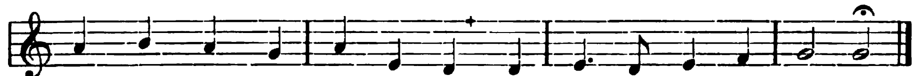
---

292. Het was een proper knechtken reyn.

1. Het was een proper knechtken reyn
en die sou gaen ten bossche,
daer vant hy een meysken cleyn
en die sach wat na tlossche;
een meysken waert, soo ick u sey,
sy wort ghevrijt, om een crauwey
daer sy ghinck op de laye.
Lijsken en heeft niet langh ghelet,
maer sey terstont: „comt, gaen wy met,
dat ons God bey beraeye".

2. Als Lijsken had gheraept haer hout,
naer huys stack zij haer deure,
maer trouwen desen vrijer stout
die volchde op Lijskens speure,
cort aen haer hielen, al scheent abuys,
tot recht voor haerder vrouwen huys;
twas Lijsken een goet behaghen.
Haer vrouwe die heeftse van verre begreyst;
nochtans heeft Lijsken om thaer ghepeyst
en den vryer int huys ghedraghen.

3. Lijsken, die leyen, om haer gerieff
wat rouwelijck, in een cave;
dit wijff die riep quansuijs: „een dieff!"
en quam de trappen ave;
sy hadde ghemerckt Lijskens bedrijff,
want twas een out doortrocken wijff;
sy sprack tot Lijsken met liste:
„haest u doch rasch, oft ickt vergaet,
ghy moet my helpen draghen opt straet,
ick wil vercoopen dees kiste."

4. Dit vryerken was seer qualijck te vreen,
dat hy soo quam ten brande;
de kiste brack hem by na de leen,
noch vreesde hy voert voor schande;
al was hy noch soo clen greyn,
hy was der kisten casteleyn,
hy en dorst een woordt niet kicken;
hy hadt seer quaet, den aermen cornuyt,
want wat hy de, hy en cost niet uyt,
van vreesen moest hy ontsticken.

5. De caeffkiste es op strate ghebrocht;
een vrouken met lichten sinne,
die heeft die oude cave ghecocht
al met den vryer daer inne.
Dees vrou die haeste haer metter spoet
om thuis te voeren, dat docht haer goet,
maer sy was soo seer verlaeyen.
Haer vrou die sprack: „ick wil nu dat
ghy haer sult helpen trecken wat;"
en Lijsken die deet met staeyen.

6. Die vrou die cruyde, Lijsken die track,
al hevet haer wat verdroten;
den vryer door trammelen by na brack
sijn beenen, sijn knuysen, sijn coten,
tot dat hy quam, met herten coen,
daarmen de kiste open sou doen.
Hy practiseerde te deghe;
het was wat doncker inder nacht,
hy spranck daer uyt met grooter cracht
en liep soo voort eweghe.

7. Die vrou, dit siende, die wert bevreest:
„och Lijsken, waer selen wy blijven?"
— „Och, och," sey Lijsken, „het is eenen gheest,
wat sal ick toch nu bedrijven?"
Den vrijer vervloogh door zijn opset,
en dit behaechde Lijsken seer net;
sy liep, met corten verhale,
naer huys, daer sy haer vrouwe vant,
en wou haer thoonen groot samblant,
maer Lijsken die creech haer male.

8. Neemt danckelijck, Prince, dit slecht bediet,
dat begheirt Faes op elcken.
Al is trefereyn gheworden een liet,
hy en wilt gheen duyven meer melcken.
Al is hy slecht in zijn opstel,
Rhetorica behaecht hem wel,
hy wilt haer noch vercieren,
hy wilt noch wesen met haer verheucht
door Tcorenbloemken, Jeucht sticht vreucht,
ghy edel Violieren.

1, 4. *en* bijgev. — 1, 6. *crauwey* = Fr. *corvée.* — 1, 7. *op de laye* = hout laden. — 2, 4. *die* bijgev. — 2, 8. *begreyst* = grijnzend aangezien. — 3, 2. *cave* = kist. — 3, 8. *vergaet* = vergat. — 4, 6. *casteleyn* = inwoner. — 4, 8. *cornuyt* = sukkel. — 4. 9. *de* = dede. — 4, 10. t.: *ontstricken; ontsticken* = verstikken. — 5, 7. *verlayen* = geladen. — 5, 10. *met stayen* = langzaam aan. — 7, 10. *creech haer male* = kreeg haren zak, haar congé. -- 8, 3—4. De inhoud der Factie (klucht) die het lied voorafgaat, komt hierop uit: Faes heeft een referein gedicht; maar twee „Retorisijnen" verzekeren hem, dat hij er beter een lied zou van maken. Faes noodigt een hunner uit om dit zelf te doen en het lied te zingen; hij zal dansen.
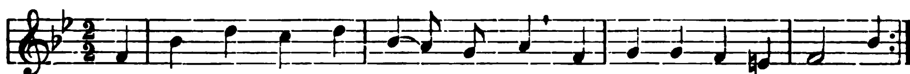
Intusschen treedt „dwijf" van Faes op en roept haren echtgenoot toe: „waer blijfdy met de duiven?" Doch Faes wil nu den stiel van duivenmelker laten varen om voortaan Rhetorica te hanteeren.
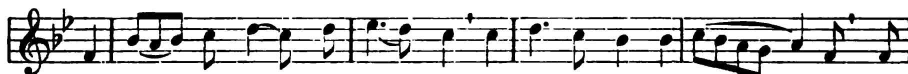
Tekst. *Spelen van sinne*, „gespeelt... den vierentwintichsten dach Augusti int Jaer ons Heeren 1561", Antw., M. Willem Silvius, 1562, Sign. O II, liedeken, uit de Factie gespeeld door *Tcorenbloemken van Brussel*, „Ieucht sticht vreucht", en waar *Faes de Cuypere* de voornaamste rol in vervult, „op den voys: Tis heden den dach van vrolijckheyt", hierboven weergegeven; — Le Jeune, *Volkszangen*, 's-Grav. 1828, nr. 8, bl. 106, in moderne spelling gebracht.
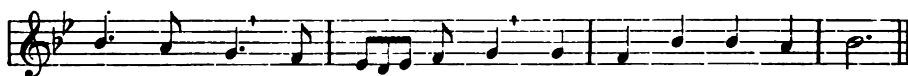
Melodie. Zie onder de geestelijke liederen onzer verzameling: „Tis heden", enz.

---

293. Het was een fraey rijck borgers kint.

1. Het was een fraey rijk borgers kint
woonagtig binnen Leyden,
een vlaemsche meyt had hy besint,
alsoo hy selver seyde;
hy vryde haer uytwendigh,
maer sy was seer behendigh,
al wat hy socht moest zijn onknocht;
dees maegt wel anders docht.

2. Eerst sprak hy van sijn groote goet
waarop hy gingh braveeren:
„schoon kint, als ick u hebben moet,
so wilt toch consenteeren;
ik ga u seer beminnen;
tot u strecken mijn sinnen;
o maget reyn, in 's werelts pleyn
gy zyt mijn lief alleyn."

3. Hij bood haer daer sijn trouw seer ras
op sijn ouders behagen:
„jongman 't en geeft alsoo geen pas,
wilt het haer eerst gaen vragen;
ghy zijt my veel te rijcke,
wilt na een ander kijcke,
ghy komt slechts hier om u pleysier,"
sprak daer het vlaemsche dier.

4. Den jongman sprak met woorden saen:
„'k sal u evenwel trouwen,
al zoud ick uyt den lande gaen,
al zoud 't my eeuwig rouwen;
ick leev' op u genaden,
wilt doch my niet versmaden;"
sijn suf hy boodt van goude rood:
„helpt my uyt desen nood."

5. „Mijn suf, mijn trou, hier wel op acht,
sal aen mijn lief beklijven;
ey, laet my nu nog desen nacht
by u mijn liefjen blijven;
ick zoud' wel durven wedden,
mijn ouders zijn te bedden,
dat ic nu magh, voor het is dagh,
meer slapen als ick plagh."

6. De dochter sprak met woorden wijs:
„hier en mach niemant blijven,
gaet vry naer eygen logijs,
mijn ouders zouden kijven;
ick wilje niet verstooren,
want ick zoud' moeten hooren,
dat ick en ghy, verstaet wel my,
hadden geslapen by.

7. — „Jonkvrouw, 't sal blyven in 't secreet,
laet ons te samen slapen."
— „Jonghman, 't waer mijn van herten leet,
wat soud ic by u rapen?
Een kintje also kleine,
en gy liet my alleyne;
myn eer subijt, die ik waer quijt;
haes op, jongman, 't is tijdt".

8. Princesse, dochter, voor u siet,
wacht u tot allen stonden;
al schijnense schoon, men kentse niet,
zy zijn zoo valsch van gronden:
vertelt dit voor geen kluchten,
wilt sulcke vryers vluchten;
't zy jonck of out, dit wel onthout,
slaept by als 't is getrout.

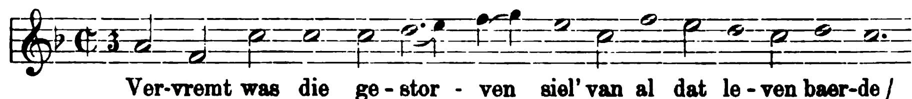
1, 3. t.: *een vlams meysken.* — 2, 4. *toch,* bijg. — 3, 2. t.: *ouder.* — 7, 8. *haes op.* Uitdrukking aan de jacht ontleend, zooveel als *weg, voort* (*Wdb. der Nederl. taal*).
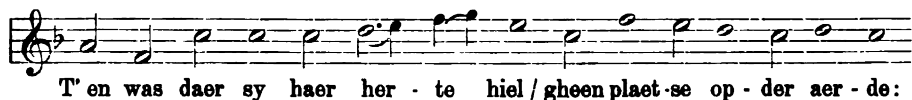
Tekst. *Haerlems oudt lb.*, 27e druk, 1716, bl. 46: „Toon: O schalckwijk machtig, etc."; — Hs. nr. 986, der Gentsche Biblioth., met wijsaanduiding „Courante vin et eau".
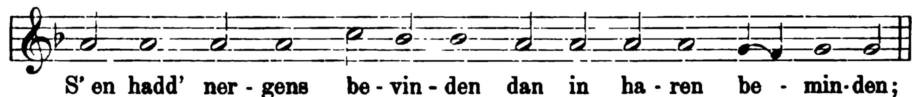
Melodie. Het geestelijk lied: „Het was een maghet suyver en net" werd voorgedragen „op de wijse: Het wasser een rijck". Deze zangwijs (zie onder de geestelijke liederen onzer verzameling) is in den grond dezelfde als degene die men aantreft bij Valerius, *Neder-landtsche gedenck-clanck*, 1626, bl. 154, voor het lied „Begeertens lust baert altyt quaet" — stem: „Het was een ryck mans burgers zoon, etc." die hierboven is weergegeven.

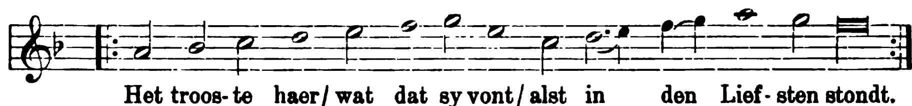
Het lied van Valerius en het hier besproken uit het *Haerlems oudt lb.*, hebben denzelfden achtregeligen strophenbouw met binnenrijm in het zevende vers.

Eene andere melodie, „op de wijze: Het was een fraey rijcks borghers kindt", wordt gevonden in den *Bliiden requiem*, Antw. 1631, bl. 87:
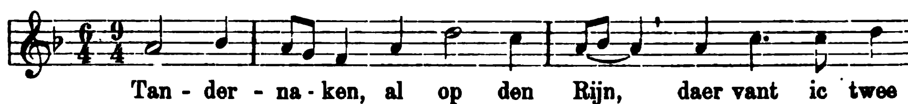

Dr. A. D. Loman op Valerius, bl. 36, vermeldt een „Nieuw kluchtlied op de voys: Het was een fray ryck borghers kindt (te vinden in nr. 168 der straetliedboekjes in de curieuse verzameling op de bibliotheek van Ned. Lett. te Leiden, onder nr. 2610 aanwezig), dat geheel dezelfde versmaat heeft als het lied bij Valerius".
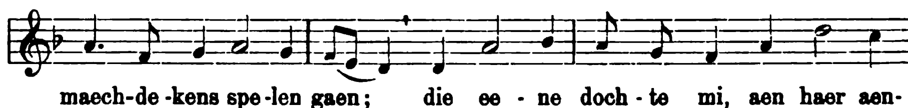
Dezelfde versmaat hebben een lied van Bredero, *De groote bron der minnen* (Amst. 1622), uitg. Amst. 1890, bl. 453, „Ach strenghe liefd ghy schijnt seer soet", met wijsaanduiding: „Het was een rijck burgers kint", en een lied van Stalpaert, *Gulde-jaers feest-dagen*, Antw. 1635, bl. 334, „Die met goe kennis weten wil," met stemaanduiding: „Het was een fraey rijck borgers kind".
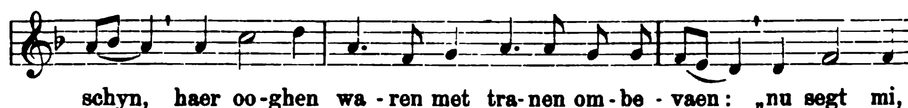
Het lied van Theodotus, *Het Paradys der geest. en kerck. lofsangen*, uitg. 's-Hertogenb. 1627, bl. 457, met aanvang: „Dominice // Gods trouwen knecht", en stemopgave: „Het was een rijcke koopmans soon", zoowel als het lied: „Het was een rijck boermans sone" uit het *Antw. lb.*, nr. 63, bl. 94, hebben anderen strophenbouw.
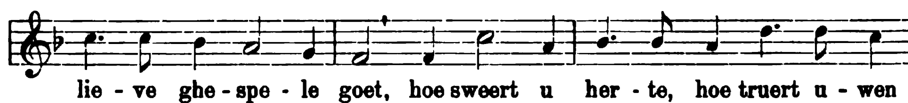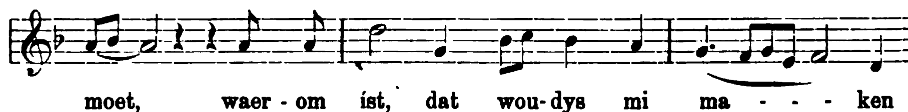
---

294. Tandernaken, al op den Rijn.
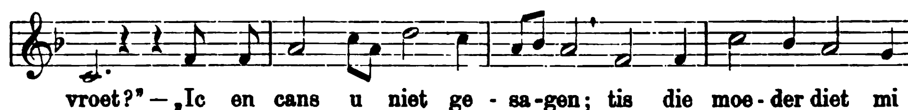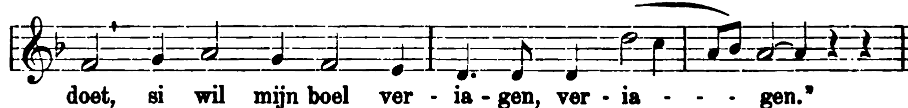

1. Tandernaken, al op den Rijn,
daer vant ic twee maechdekens spelen gaen;
die eene dochte mi, aen haer aenschyn,
haer ooghen waren met tranen ombevaen:
„nu segt mi, lieve ghespele goet,
hoe sweert u herte, hoe truert uwen moet,
waer om ist, dat woudys mi maken vroet?"
— „Ic en cans u niet gesagen;
tis die moeder diet mi doet,
si wil mijn boel veriagen, veriagen."

2. — „Och lieve ghespele, daer en leyt niet an,
den mey die sal noch bloeyen;
so wie zijn liefken niet spreken en can,
die minne mach hem niet vermoeyen."
— „Och, lieve ghespeelken, dats quaet sanck,
den mey te verbeyden valt mi te lanc;
het soude mi maken van sinnen also cranc,
ic soude van rouwe sterven.
Ic en weets mijnder moeder geenen danc,
si wil mijn boel verderven, verderven."

3. — „Och, lieve ghespele, daer en leyt niet an,
nu schict u herteken al in vreden."
— „Mijn moeder plach te spinnen, des en doet si niet,
den tijt en is niet lange gheleden;
nu schelt si mi hier, nu vloect si mi daer,
mijn boelken en dorf niet comen naer,
daer om is mijn herteken dus swaer;
ist wonder dat ic truere?
ende ic en mach niet gaen van haer,
ter veynster, noch ter duere, noch ter duere."

4. — „Och, lieve ghespele, dat waer wel quaet,
wilt sulker tale begheven,
hadde ic ghedaen mijns moeders raet,
ic waer wel maecht ghebleven.
Nu hebbe ic sinen wille ghedaen,
mijn buycxken is mi opghegaen,
ende nu so is hi mi ontgaen
ende gaet elwaerts spelen.
Des moet ic laten so menighen traen,
ic en cans u niet gehelen, gehelen."

5. — „Ghespele, wel lieve ghespele goet,
en sidy dan gheen maecht?"
— „Och neen ic, lieve ghespele goet,
ende dat si ons heer God gheclaecht."
— „God danck, dat ic noch maghet si;
spiegelt u, lieve gespeelken, aen mi
ende wacht u, oft ghi en zijt niet vrij,
ten sal u niet berouwen;
coemt hem nemmermeer niet na bi
oft ghi wort gheloont met trouwen, met trouwen."

6. — „Ghespele, hi seyt dat hi mi mint."
— „Die minne plach mi te lieghen;
en ghelooft die clappaerts niet en twint,
si staen al na bedrieghen."
Doen loech si nen groten schach;
dat was die maghet die op mi sach.
Ic boot haer minnelic goeden dach,
ic groetese hoghelike.
God gheve dat icse vinden mach
bi mi, in hemelrijcke, in hemelrijcke!

1, 1. *al* bijgev. naar de door tekst B en door *Een dev. ē prof. boecxken* aangegeven wijsaanduiding. — 1, 3. t.: *die een.* — 1, 7. t.: *is.* — 3, 2. t.: *nu sedt, nu schict,* enz. — 4, 6. t.: *opgheresen.* — 5, 5. t.: *Mer dat mer wint so veel god danck,* enz. — 6, 1. t.: *Ghespele, ghespele, hi.* — 6, 5. t.: *sinen,* in één woord. — 6, 8. t.: *hoochlike.*

B.

1. T[ander]naken al opden riin,
daer s[a]ch ic twe meiskeyns spelen gaen;
die een docht my, aen haer aenschijn,
[haer oo]chkens die waren met tranen bevaen:
. . . . . [ca]nstu, liever ghespelen goet,
[my swaer]t myn hertte, my swaert myn moet,
. . . . . . [com]pt dat, gespele goet,
. . . . des vroet?
. . . . niet ghesaghen;
. . . . [m]oeder diet my doet,
. . . . boel verjaghen.

2\. . . . . [gh]espele, dats groot verdriet
. . . . [her]tte te vreden
. . . . mynnen en dede sij niet
. . . .
. . . .
. . . .
. . . .
eest wonder dat ic truere?
noch ic en wet hem spreken tuwer
ter veinsteren oft ter doeren."

3\. — „Och, liever ghespele, daer en leet niet aen,
die meye die sal noch groe[nen];
die dan sijn liefken spreken mac[h];
siin hertte mach hem vermoejen."
— „Och, liever ghespele, dats quaet sanc,
tot mey te beyden es my te lanc;
het soude mijnder hertten maken kranc,
ic soude van rouwe sterven;
al en wets myn moeder ghenen danc,
myns boel wille salic verwerven."

4\. — „Och, liever ghespele, dat's al quaet,
wilt sulker talen begheven,
hadde ick gedaen myns moeders raet,
ic waer och maghet bleven.
Nu hebbe ic myns boels wille ghedaan,
en hy wilt aller weghen gaan,
noch hy en wilt my gheen gaer mer slaen,
want hy gaet elders spelen;
ach lasen, dat cost my soo meneghen traen,
ic en cans niet langher gehelen."

5\. — „Ghespele, so en sijdi dan gheen maecht?"
— „Och nenich, liever ghespele,
dat moet dan God siin gheclaecht
. . . .
— „God danc, dat ich noch maghet ben;
castyt u, liever ghespele, by my,
en tert den ruiter niet te by."
— „Dat cost my alsoe menegen traen."
— „Het en sal u niet beruwen,
en laet u niet sijns te vri,
ghy en syt gheloent met trouwen."

ick, *mach ick* wel ker - men, Mer want ick ym-mer, *ick ym-mer* ster-ven

moet; Rijc God, wilt mijn-re, *wilt mijn-re* ont-fer - men! Al toeft die doet een

iaer, *een iaer* oft yet, Het moet eens sijn, *het moet eens sijn,* ten baet mi

niet; Ick moet daer toe alst God, *alst God* ghe

biet, Al mach in mi wey-nich bor - - - - - - - - -

ghen. Daer om so lijdt mijn her - te, *mijn her-te* ver - driet Al-

tijt le - ve ic, *le - ve ic* in sor - - ghen.

Volgens *Een dev. eñ pr. boecxken* en naar luid der stemaanduiding van nr. 50, uitg. D. J. Scheurleer, bl. 69: „Dits die wise van Tandernaeken al opten rijn", werd Brugman's lied: „Ick heb gheiaecht al mijn leven lanc" (zie onder de geestelijke liederen onzer verzameling), alhoewel verschillend in vers- en strophenbouw, insgelijks voorgedragen op de melodie: „Tandernaken".

———

295. Het ghinghen drie gespeelkens.

Het ghinghen drie ge - speel-kens spa - cee - ren in dat wout;

si wa-ren al - le drie ber- voet, den ha-ghel en - de snee was cout.

1. Het ghinghen drie gespeelkens
spaceeren in dat wout;
si waren alle drie bervoet,
den haghel ende snee was cout.

2. Die een die weende seere,
die ander hadde huebschen moet,
die derde begonste te vraghen
wat heymelijck boelschap doet.

3. „Wat hebt ghi mi te vraghen
wat heymelijck boelschap doet?
het hebben drie ruytersche knechten
gheslaghen mijn lief ter doot."

4. — „Hebben drie ruytersche knechten
gheslaghen u lief ter doot?
een ander boel sult ghi kiesen,
ende draghen huebschen moet."

5. — „Soude ick een ander boel kiesen,
dat doet mijnder herten so wee:
adieu, mijn vader ende moeder,
ghi en siet mi nemmermeer!

6. „Adieu, mijn vader ende moeder
ende mijn ioncste susterkijn,
ick wil gaen ter linden groene,
daer leyt die alder liefste mijn."

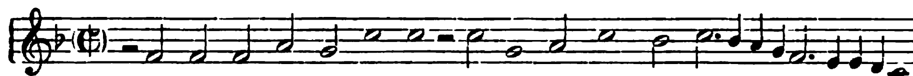
7. Die dit liedeken dichte
dat was een ruyter fijn,
sinen buydel was seer lichte,
daer om drinct hi selden wijn.

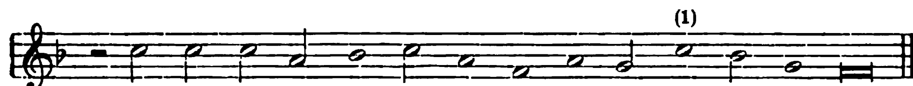
1, 1. t.: *gespeelkens goet.*

Tekst. *Antw. lb.*, 1544, nr. 80, bl. 119, „een nyeu liedeken", hierboven weergegeven; — Willems, *Oude Vl. ldr.*, nr. 69, bl. 176; — Hoffmann v. F., *Niederl. Volksldr.*, nr. 118, bl. 225. — Aangeh. door Dr. Kalff, *Het lied in de M. E.*, bl. 442 en 163, waar de schrijver wijst op de woorden van Bartsch, *Alte*

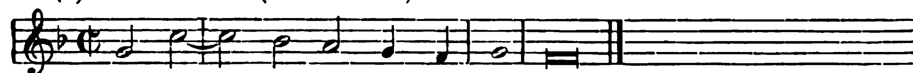
französische Volkslieder, 1882, bl. XXVII: „Das Motiv der Drei ist ein alt volkstümliches." Over ditzelfde punt leest men bij Götzinger, *Reallexicon*, 1885, bl. 1096: Drei bezeichnet das abgeschlossene, vollendete, vollständige. In Volksliedern finden sich drei Rosen, drei Reiter zu Pferd, drei Häslein, drei Wolken am Himmel, drei Gäns im Haberstroh, drei Bursche, die über den Rhein ziehen, und vieles andre."

Melodie. *Souterl.* 1540, Ps. 109: „Die Heer tot minen Heere // die sprac — na de wise: „Het waren drie ghespelen // si waren vroech op ghestaen". Bij een van de laatste stukken der *Souterl.*: „Pater noster", vindt men de melding: „na de wise: Het ginghen drie ghespeelkens goet // spaceren in. Soectse (nl. de wijs) vore (d. i. hiervoren) opten 109 Ps."; zoodat de melodie van dezen Ps. wel degelijk diende voor nr. 80, *Antw. lb.*. Misschien is de bij Ps. 109 aangeduide wijs de aanvang van het „out" liedeken, dat tot het „nyeu" aanleiding gaf. Wij laten de melodie volgen naar de *Souterl.* 1540, met aanduiding der variante voorkomende bij Clemens n. p., volgens Commer's uitgave:

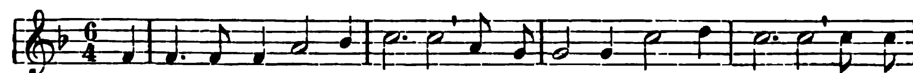

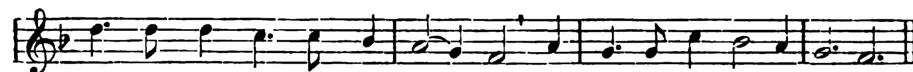

(1) Clemens n. p. (naar Commer):

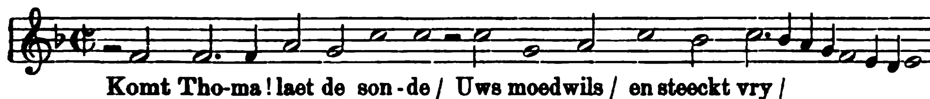

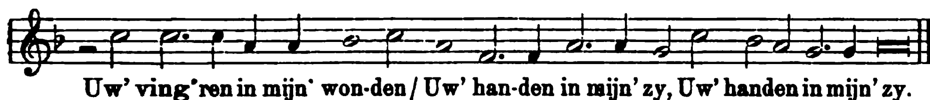
Onder nr. 156 van *Een dev. eñ prof. boecxken*, Antw. 1539, uitg. D. F. Scheurleer, bl. 188, treft men, met het opschrift: „Het souden drie ghespeelkens goet / spaceren gaen in dat wout", eene melodie aan door Erk u. Böhme, *Deutscher Liederhort*, II, nr. 477*a*, bl. 296, weergegeven in aeolischen modus: *d d d f g a a*, enz. Daar in de uitgave van 1539 de sleutel en ook de aanvangsnoten te hoog op den notenbalk zijn geplaatst, moet men naar onze meening lezen: *c c c e f g g*, enz. Aldus bekomt men, door transpositie van *c* in *f*, eene melodie niet zonder overeenstemming met de voorgaande:

STALPAERT, *Gulde-iaers feest-dagen*, Antw. 1635, bl. 1199, „stem: als't begint", heeft de volgende zangwijs:

Het woord „goet", na het woord „ghespeelkens", in de wijsaanduidingen van de *Souterl.* en van *Een dev. eñ pr. boecxken,* misschien bijgevoegd onder den invloed van v. 1, str. 2 van het volgende lied, is overtollig voor het metrum. — In deze laatste verzameling vindt men nog, op bl. 62, voor het lied: „Och sterven mijnder natueren," de wijsaanduiding: „Sij ghingen alle drie bervoets", ontleend aan het derde vers van de eerste strophe van het hier besproken lied.

---

296. Wie wil hooren een goet nieu liet

(De twee gespeelkens)

1. Wie wil hooren een goet nieu liet
en dat sal ic ons singhen,
mer dat te Wittenberch is geschiet
van also vreemde dinghen.

2. Daer ghingen twee gespeelkens goet
so verre aen gheen groen heyde,
die een voerde eenen huebscen moet,
die ander weende seere.

3. „Ghespele, wel lieve ghespeelken goet,
waer om weende ghi so seere?
mer weent ghi om ws vaders goet
oft weent ghi om u eere?"

4. — „Ic en ween niet om mijns vaders goet,
ick en ween niet om mijn eere;
wi twee wi hebben eenen lantsknecht lief,
rijck God, wie sal hem werden?"

5. — „Ghespele, wel lieve ghespele goet,
laet mi den lantsknecht alleene;
ick sal u mijnen broeder gheven,
mijns vaders goet een deele."

6. — „Och dijnen broeder en wil ic niet,
noch dijns vaders goet een deele,
ic hebbe veel liever mijn soete lief
dan silver oft root gulden."

7. Die lantscnecht al onder der linden stont,
hi hoorde der reden een ende:
„och rike God van shemels troon,
tot wie sal ic mi wenden?

8. „En neme ick dan die rijcke,
so treurt die suyverlijcke;
die rijcke wil ic laten varen,
ende nemen die suyverlijcke.

9. „Een luttel goets is haest verteert,
dan heeft die liefde een eynde,
dan zijn wi twee noch ionc ende sterck,
meer goets mach ons ghewerden."

10. Hi nam dat maechdeken bider hant,
bi haer snee witte handen:
hi voerdese voor dat groene wout,
dat groene wout ten eynde.

11. Daer vonden si twee een beddeken
van peerlen ende van siden:
„adieu, adieu mijn soete lief,
het gaet sich aen een scheyden."

12. Maer die dit liedeken eerstwerf sanck,
hi hevet wel ghesonghen;
hi hevet alle vroukens lief.
God scheynde die verraders tonghen.

2, 1. t.: *twee gespeelken.* — 11, 1. t.: *bedde.*

Tekst. *Antw. lb.*, 1544, nr. 162, bl. 242, „een nyeu liedeken", hierboven weergegeven, buiten de zevende door HOFFMANN v. F., *Niederl. Volksldr.*, nr. 66,

bl. 155, aangevulde strophe naar den Duitschen tekst, waarvan de Nederlandsche eene navolging is. H. v. F. liet de bovenstaande laatste drie strophen weg. Str. 11 en 12 stemmen vooral weinig overeen met de oorspronkelijke lezing. Dezelfde schrijver doet opmerken, dat WILLEMS die, *Oude Vl. ldr.*, nr. 57, bl. 149, eene lezing geeft naar ongenoemde afschriften der XVIde eeuw en naar *Jan Roulans lb.*" (*Antw. lb.*), en die den Duitschen tekst voor eene „hoogduitsche vertaling" houdt, zelf naar dien laatsten vertaalt; verder de eerste strophe weglaat en er eene zevende bijvoegt, die met de Duitsche lezing heel en al verschilt.

Over dit lied, zie mede Dr. G. KALFF, *Het lied in de M. E.*, bl. 443, die den Duitschen en den Nederlandschen tekst naast elkander ter vergelijking brengt.

Duitsche tekst: UHLAND, *Volksldr.*, nr. 115; — BÖHME, *Altd. Lb.*, nr. 41, bl. 119; — ERK u. BÖHME, *Deutscher Liederhort*, I, nr. 70, bl. 247 vlg. Dat de Duitsche tekst zich eerst later voordoet (1582), is geen bewijs dat hij niet ouder is dan de Nederlandsche. Na vier eeuwen, zeggen E. u. B., bl. 249, leeft het lied nog in den volksmond voort „in Schlesien, Uckermark und der Schweiz".

AD. HAUFFEN te Praag, die aan het *Volkslied von den zwei Gespielen* (in *Euphorion*, Bamberg, II (1895), bl. 29—39), eene uitvoerige studie wijdt en de verschillende Duitsche oudere en jongere lezingen aanhaalt en bespreekt, is ook van meening, dat de Duitsche tekst de oorspronkelijke is en dat de aanvangsstrophe van den Nederlandschen als een later bijvoegsel moet aangezien worden. In dit lied worden, voor zooveel den schrijver bekend is, de twee gespeelkens voor het eerst als arme en rijke bruid elkander tegenovergesteld. Ad. Hauffen merkt ook op: „in alten Fassungen unseres Liedes und ausserdem in mehreren Gruppen verwandter deutscher Volkslieder, wird (wat dan ook door meer andere aanhalingen wordt bewezen) mit derselben democratischen Tendenz gegen das reiche Mädchen Stellung genommen."

Melodie. *Souterl.* 1540, Ps. 8: „O Heer, ons alder liefste Heer" — nae die wise: Het waren twee gespeelkens goet". — „Het waren twee", enz. wordt aangehaald door COORNHERT, *Lb.*, 1575, nr. 6, voor: „Als ick zinck in myn eyghen grond", en *Byvoeghsel*, nr. 36, voor: „De konst die tvolck wel leven doet". — In *Het tweede liedeboeck van diversche liedekens*, Amst. 1583, bl. 9vo, vindt men de wijsaanduiding (vgl. str. 6, v. 3 hierboven): „De rijcke wil ic varen laten", voor het lied waarvan de aanvangsstrophe luidt:

Wilt aenhooren een nieuwe liet,
dat sal ic u gaen singhen,
hoe datmen nu voor ooghen siet
datmen Gods volck wil dwinghen.
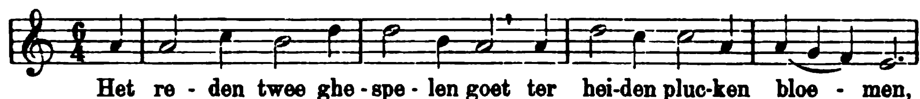
Indien men, met het oog op de wijsaanduiding van Ps. 8 *Souterl.*, geneigd zou zijn om bovenstaande aanvangsstrophe „Wie wil hooren", enz., als overtollig aan te zien, dan levert de aanvang: „Wilt aanhooren", enz. van het lb. van 1583 het bewijs, dat het hier besproken lied, zoo niet van het begin af dan toch werkelijk op een gegeven oogenblik, stellig tijdens de verschijning van het *Antw. lb.*, met deze stereotypische aanvangsstrophe werd voorgedragen.
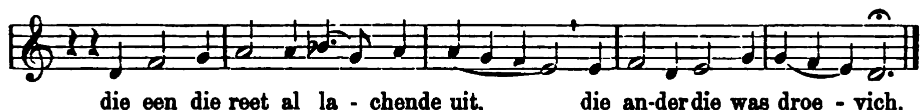
Eene gansch andere melodie (zie hiervoren I, bl. 23—24), met opschrift: „Het waren twee ghespeelkens", komt voor in FRUYTIERS' *Ecclesiasticus*, 1565, bl. 16.

HOFFMANN v. F., *Niederl. Volksldr.*, bl. XXVI, naar een der destijds hem toebehoorende 15de-eeuwsche Hss., — thans nr. 8, 190 van de Man. Germ. der K. Berlijnsche Biblioth., — geeft deze strophe:

Het reden twee ghespelen goet
ter heiden plucken bloemen,
die een die reet al lachende uit,
die ander die was droevich.

De eerste twee regelen vindt men dan ook als wijsaanduiding in HOFFMANN's *Niederl. geistl. Ldr.*, nr. 74, bl. 155, voor het lied: „O goede Jesus, wees ons bi". Dit laatste werd met dezelfde wijsaanduiding uitgegeven door BÄUMKER, *Niederl. geistl. Ldr.*, nr. 4*a*, Vierteljahrsschrift 1888, bl. 174, naar het voornoemde Hs.:

E. u. B., I, bl. 247, die deze strophe insgelijks geven, noteeren de melodie met C-maat.

Van deze zangwijs vindt men nog bij Bäumker, nr. 4, bl. 172, naar het 15de-eeuwsche Hs., nr. 7970 van Weenen, eene variante, zonder wijsaanduiding, voor: „Verblijt u, lieve susterkyn".

„Het ghinghen twee ghespelen goet // aan gheenre wilder heiden", dient tot wijs aan het 15de-eeuwsche lied: „Adieu mijn vroede, adieu solaes", te vinden bij HOFFMANN v. F., *Niederl. geistl. Ldr.*, nr. 82, bl. 167. Deze laatste aanvangsregel verstrekt op zijne beurt tot wijs aan een ander lied van denzelfden tijd: „Des werrelts myn is al verloren" (zie onder de geestelijke liederen onzer verzameling).

„Het waren twee ghespelen stout" wordt aangegeven als stem in *Nieu Amst. lb.*, 1591, voor: „Die mi dat bekerken schencken doet" (zie hierna).

---

297. Gheldeloze volghet mi.

Ghel-de - lo - ze vol - ghet mi, wi wil - len zin - ghen een vroy - - lic

liet; so wie dat ri - ker es dan wi die nes van on - sen lie - den

niet. Maer wie al - toos na vruech-den spiet, die es van on - ser com-paen-

gie; wan - neer hi drou - ve - like up mi ziet, so wet-ic wel hoe hem ghe-scie.

1. Gheldeloze volghet mi,
wi willen zinghen een vroylic liet;
so wie dat riker es dan wi
die nes van onsen lieden niet.
Maer wie altoos na vruechden spiet,
die es van onser compaengie;
wanneer hi drouvelike up mi ziet,
so wetic wel hoe hem ghescie.

2. Ghebrec van gelde ende scamelheit
dat doet ons toghen drouve gelaet;
want als een wellecome seit,
der ·II· der ·III· die segghen: „gaet!"
So wie gelt heift, elc na hem staet;
al cant ons lieden niet gheburen,
dus dinct mi sijn de beste raet,
vroilic leven sonder truren.

3. Sorgheloos ende zonder nijt,
dats tbeste dat men zinghen mach;
cuenwi duerbringhen dus den tijt,
beter dinc ic nie ne zach.
Laetse trueren nacht ende dach,
die tgelt besluten in haer scrine;
noch eist beter ghelts verdrach
dan altoos zonder vruecht te zine.

4. Heer God, al sijn wi aveloos,
verleent ons vruecht in onsen zin,
ende hoet ons vor de vrec altoos,
die niet ne geert dan ghelt ghewin;
ende hoet mi dat ic niet ne bin
in thuus ghelet van enigher boete,
daer men roupt ter buerch waert in:
soet, soete Gheraerts! Soet, soete, soete!

2, 3. t.: *leit*; verbetering voorgesteld door J. Verdam, in *Tijdschr. voor Ndl. taal- en letterk.* IX (1890), bl. 273 vlg. — 2, 4. t.: *de* ·II· *de* ·III· ; verbetering voorgesteld door denzelfde; kan echter ook volgens den tekst gelezen worden als: *de tweede, de derde* = een tweede, een derde. — 4, 4—8. Blijkbaar doelen deze regelen op eene of andere plaatselijke omstandigheid of op plaatselijke feiten of toestanden, die nu niet meer te begrijpen zijn.

Tekst en **melodie.** *Oudvlaemsche liederen der XIV^de^ en XV^de^ eeuwen*, uitg. door C. Carton (Maetsch. der Vlaemsche bibliophilen), Gent, z. j. (1849), nr. 49, bl. 108. — Aangeh. door Dr. Kalff, *Het lied in de M. E.*, bl. 456—7, onder de liederen der „Gildekens", met deze aanteekening: „Kiliaan vertaalt het woord zeer juist met: *nepos, decoctor*. Het Nederlandsche woord vereenigt ongeveer deze begrippen in zich: verkwister, doorbrenger, slemper, pretmaker."

298. Gheldeloos ghi doet mi pijn.

A.

Ghel - de - loos ghi doet mi pijn, al mijn vruecht doet ghi ver - droo - gen ; ick

sou - de so gaer - ne vro - lijc zijn, woudt mij - nen buy - del ghe-

doo - ghen, ghe - doo - - - - - ghen.

1. Gheldeloos ghi doet mi pijn,
al mijn vruecht doet ghi verdroogen;
ick soude so gaerne vrolijc zijn,
woudt mijnen buydel ghedooghen.

2. Het was mi van te voren gheseyt,
ick en wouder niet na hooren;
hadde ick een pennincxken wech gheleyt,
dat mochte ick nu oorboren.

3. Ick plach te sitten op die bierbanck,
waer is den tijt ghevaren?
al buytens weechs leyt mijnen ganc;
niet hebben doet veel sparen.

4. Doen ic goet geldeken had in mijn tas,
doen ghinc ic metten goey ghesellen;
mer nu mijn ghelt is al verteert,
nu moet ik boomkens tellen.

5. Wanneer ic in die taverne com,
ter tafelen ben ic haest geseten;
dan make ic mi van achter wt,
dat die goey ghesellekens niet en weten.

6. Pot ende kanne het is al verteert,
waer sal icx meer gaen halen?
Die vrouwe die mī te borghen plach,
die moet ic nu wel betalen.

7. Eten ende drincken is mijn motijf,
te sitten metten vollen balghe;
als ict ghebrenghen can int lijf,
voor die dore en staet gheen galghe.

8. Het was mi van te voren gheseyt,
ic salder noch langhe op dincken:
als ic mijn buycxken hebbe ghevult
so gae ic te Walem drincken.

4, 4. *boomkens tellen* = neerslachtig zijn; denkelijk mag men er mede vergelijken het hedendaagsche de *straatsteenen* (*gaan*) *tellen*, t. w. uit verveling (*Wdb. der Ndl. taal*, op *Boom* 1, col. 408). — 5, 1. t.: *come*. — 8, 4. *sic* H. v. F.; t.: *Walem duncken*. Waelhem, bij Mechelen (Brabant).

B.

Cruyceloos ghy doet my pijn,
mijn vruecht doet ghy verdrooghen;
ick zou soo geerne vrolijck zijn,
wout mijn buydel ghedoogen.

1, 1. *Cruyceloos*, van *kruys* = geld.

C.

Ach gheldeloos ghy doet my pijn,
ghy die doet mijn vruecht verdrogen;
ic zou zo gherne vroylic zijn,
myn buerse wild niet ghedoghen.

Ic plach te zitten by den banc;
waer es den tijd bevaren?
daer buten maec ic mijnen ganc;
niet hebben doet wel sparen.

Tekst A. *Antw. lb.*, nr. 51, bl. 74, „een oudt liedeken", tekst hierboven; — HOFFMANN v. F., *Niederl. Volksldr.*, 169, bl. 304. — Aangeh. door Dr. KALFF, *Het lied in de M. E.*, bl. 456. „Kenschetsend", zegt Dr. K., „voor het land waar veel gegeten en gedronken wordt, zijn de luchtkasteelen die de arme drinkebroer zich bouwt". — Het 16de-eeuwsche door Rabelais (*Pantagruel*, II, 16) aangehaalde lied vangt aan in denzelfden trant als het hier besproken:

Faulte d'argent, c'est douleur non pareille,
Si je le dis, las, je scay bien pour quoi.
Sans de quibus il s'en faut tenir coi,
Femme qui dort pour argent se réveille.

B. Superius der vierstemmige bewerking van een onbekend componist, te vinden in *Livre septième des chansons vulgaires de divers autheurs*, Anvers, Phalèse, 1613. EITNER, *Bibliogr. der Musik-Sammelwerke*, bl. 305, vermeldt eene vierstemmige bewerking: „Cruyceloos" enz., waarschijnlijk dezelfde, te vinden in *Septième livre*, Phalèse, 1636; — **C.** VAN MALDEGHEM, *Trésor musical*, X (1874), nr. 28, bl. 45, vierstemmige bewerking onder den naam van ANT. BRUMEL, zonder verdere aanduiding; tekst hierboven; — Hs. te Doornik, vermeld door MONE, *Anzeiger*, V (1836), bl. 351, met eene melodie ontleend aan eene andere meerstemmige bewerking dan die van Brumel; — WILLEMS, *Oude Vl. ldr.*, nr. 238, bl. 494, geeft denzelfden, echter achtregeligen tekst naar *Livre septième*, Anvers, Phalèse, zonder het jaartal der uitgave te doen kennen; doch in *Bibliotheca Willemsiana* II, onder nr. 4813, bl. 165, vermeld met het jaartal 1542; — HOFFMANN v. F., t. a. p., nr. 170, bl. 305, naar WILLEMS; — Dit lied gaf aanleiding tot eene vergeestelijking te vinden in het Hs. gevoegd bij een exemplaar der *Souterl.*, 1540, berustend in de Bibl. der Leidsche Hoogeschool, beschreven door P. A. TIELE, *Dietsche Warande*, 1869, bl. 583:

1. Och weerelt loos ghy doet my pijn,
ghy doet mijn ziele dooghen;
natuerken sou gherne vrolick sijn,
wout mijnen gheest ghedooghen.

2. Natuerken ghy hebt gerne der vruechden ganck,
tsy stil oft openbare;
den gheest dy wilt ter kercken waert
die sermoonen hooren verclaren.

3. Die gheest hoort gherne vermaenen
en de scriftuere vertellen,
naetuerken es gheerne int solaes
van alle goeden ghesellen.

4. Dat mij natuerken leeren wilt
daer en mach ic niet op dencken;
soude ic al haeren raet volbrenghen,
myn ziele mocht versincken.

5. In sonden heb ic myn juecht verteert,
den tijt en can ick niet verhaelen;
ic bidde God, doer sijn bitter leet,
dat hijt voer my wil betaelen.

6. Die preeckers segghent my alle den dach,
ic en wilder niet nae hooren;
maer dedick duecht in deser tijt,
die sou my naemaels wel vromen.

7. Die dit liecken heeft ghemaeckt,
och God die wil haer gheeven
sijn heylighe gratie in deser tijt,
en hier nae sijn eewich leven!

3, 3. t.: *int solaers.*

Melodie. De zangwijze hierboven op den tekst van nr. 51, *Antw. lb.*, gebracht, naar den superius van *Livre septième*, 1613. — De door Brumel gebruikte melodie is uit de verschillende stemmen niet op te maken. — Voor de melodie „Faulte d'argent", zie J. Tiersot, *Hist. de la chanson pop. en France*, bl. 233 en 469.

299. Waer sal ic mi henen keren.

1. Waer sal ic mi henen keren,
ic arm broederlijn?
Wes sal ic mi gheneren?
mijn goet is veel te cleyn;
als ic een wesen haen,
so moet ic balde van daen;
dat ic nu soude verteeren,
dat heb ic te voren verdaen.

2. Ic ben te vroech gheboren;
al keer ic mi om ende om
mijn geluc coemt mi eerst morgen;
al had ick een keyserdom,
daer toe den tol vanden Rijn,
ende waer Venegien mijn,
het waer doch al verloren,
het moeste versluymet zijn.

3. So en wil ick dan niet sparen,
ende of ict al verteer,
ic en wil daerom niet sorghen,
God besorghes mi morgen meer;
wat helpt my dat ic spaer?
al licht verloor ict te gaer;
tsou mi een dief ontdragen,
het roude mi wel een iaer.

4. Ic wil hem laten sorghen
die dat ter herten gaet,
mijn gelt wil ic verbrassen,
versluymen vroech ende spae;
ic neme tot een voorbeelt
so menich dierken wilt,
het springhet opter heiden,
God hoedet in den noot.

5. Ic sie op gheender heyden
menichte van bloemen staen,
si zijn so wel ghecleydet,
wat sorghen soude ic haen,
als mijn goet over quam?
ic ben so frisch ende ionck;
sou mi die doot bedwingen,
ic en truerde daer niet om.

6. Geen beter dinc op aerden
dan een goet leven haen,
geen beter dinc en weet ic
dan sluymen vroech ende spae;
daer toe eenen vrijen moet;
ic en stae niet seer na tgoet,
als menich rijcke borghere
na grooten woecker doet.

7. Hi wint zijn goet met slaven,
daer toe met sorghen groot,
wanneer hi rust sal haven,
so leyt hi al waer hi doot;
so ben ick frisch ende ionck,
God geve mi veel terstont!
God hoede mi, ionge knape,
dat mi gheen homoet en coemt.

8. Die voghelen laet ic sorgen
al teghen desen winter calt;
wil mi de weert niet borgen,
mijn rock gheve ic hem balt,
myn huyckelijn ooc daer toe;
ic en heb noch rast noch rou
des avonts ende des morgens
tot dat ict al verdoe.

9. Heer weert, steect aen het ghebraden,
daer toe die hoenderen ionck;
daer toe mach ons beraden
eenen frisschen coelen dronck;
brengt hier den coelen wijn,
ende schenct ons dapper in:
mi is een buyt beraden,
die moet versluymet zijn.

10. Drie worpen ende een caerte
dat is die wapen mijn;
ses huebsce vroulijns hertzen,
op elcke side drie;
coemt hier du schoonste wijf,
ghi verblijt dat herte mijn;
lief, mocht ic bi u slapen,
so waer mijn herte bly.

11. Dat swaert aen mijnder siden,
ick make mi haest van daen;
en heb ick niet te rijden,
te voet so moet ick gaen;
het en wil niet zijn ghelijck,
ic en ben ooc niet so rijck,
ic moet den tijt verbeyden
ende verwachten dat goet arffelic.

12. Die dit liedeken schoone
ghesonghen heeft, voorwaer,
dat heeft gedaen een sluymer,
God geve hem een goet iaer;
al inden coelen wijn
hi wilde altijt vrolijc zijn,
sijn gelt heeft hi verbrasset
met schoone vrouwen fijn.

1, 1. Men schreef *arm;* men zong *arrem* met svarabhakti (d. i. ontwikkeling van een (doffen) klinker tusschen twee medeklinkers, waarvan een liquida of nasaal

is (cf. Fr. *canif* uit *knijf*). — 2, 3. *mi* bijgev. — 2, 8. *versluymet* = verdronken, verbrast. — 3, 2. t.: *ende wil dat ooc verteeren.* — 3, 6. t.: *billicx ict verloort te gaer.* — 4, 5—8. t.: *ende ic ben even bly // bi die menighe waer dat si // het springet opter heyden // God behoede zijn geschil.* — 6, 2. t.: *wanneer ic goet leven hae.* — 6, 3. t.: *en weet ic meer.* — 6, 7. t.: *rijck.* — 8, 5. t. *hueyckelijn.* — 8, 8. *beyde.* — 10, 1. t.: *inder caerten.* — 11, 1. t.: *op mijnder siden.* — 11, 2. t.: *haest daer van.* — 11, 3. *te* bijgev.

Tekst. *Antw. lb.*, nr. 166, bl. 249, „een oudt liedeken"; enkele veranderingen aan den Nederl. tekst toegebracht door middel van den Duitschen, voorkomende bij UHLAND, *Volksldr.*, nr. 213. — Vermeld door Dr. KALFF, *Het lied in de M. E.*, bl. 458—9, als vrij gebrekkig vertaald uit het Duitsch. Voor de Duitsche bronnen zie verder: BÖHME, *Altd. Lb.*, nr. 358, bl. 430; — ERK u. BÖHME, *Deutscher Liederh.*, III, nr. 1170, bl. 91. — In het *Antw. lb.* is de volgorde van de bovenstaande strophen: 1—5, 10, 8, 6, 7, 9, 11, 12. — R. VON LILIENCRON, *Deutsches Leben im Volkslied um 1530*, nr. 69, bl. 217, geeft den Duitschen tekst: „Wo sol ich mich hin keren", met de vierstemmige bewerking van FORSTER (1540) in partituur gebracht.

Melodie. *Souterl.* Ps. 107, „O God, mijn hert, mijn sinnen" — „na die wise: Wes sal ick mi gheneeren // ick arme broeder mijn"; vgl. den derden versregel van de eerste strophe hierboven. Voor de Duitsche varianten zie B., en E. u. B., t. a. p., wien Nederlandsche tekst en melodie onbekend bleven.

---

300. Ende wil wi tavont ghenoechlic sijn.

En-de wil wi ta-vont ghe-noech-lic sijn en-de drin-ken den rijn-schen cou-den wijn! als dat wint-jen wait, als dat wint-jen wait — wi wil-len niet schei-den, wi wil-lens ver-bei-den, als dat haen-tjen crait.

1. Ende wil wi tavont ghenoechlic sijn
ende drinken den rijnschen couden wijn;
als dat wintjen wait —
wi willen niet scheiden,
wi willens verbeiden,
als dat haentjen crait.

2. Nu wil wi hebben een vrischen moet,
verteren een weinich van onsen goet;
als dat wintjen wait —
wi willen, enz.

3. Och haddic vijfentwintich bedden,
te meie woud icker niet een pluimken van hebben;
als dat wintjen wait —
wi willen, enz.

4. Haddic mijn vrientjen in minen arm;
ware si cout, ic maecte si warm!
als dat wintjen wait —
wi willen, enz.

Tekst. HOFFMANN v. F., *Niederl. Volksldr.*, nr. 171, bl. 306, „Immer lustig", zonder wijsaanduiding, naar het Weimar-Hs. van 1537. — In COORNHERT's *Liedboeck*, Amst. 1575, vindt men, nr. 32, de wijsaanduiding (vgl. str. 3 hierboven):

Al hadden wy XXV bedden,
wy zouden daar te Mey niet een pluym af hebben,
omdat het dus waayt,

voor „Wy dancken den waard // omdat hy ons voet", een drinklied dat ook voorkomt op bl. 36 van *Nieu Amst. lb.*, 1591.

Melodie. *Een Duytsch musyck boeck*, Loven-Antw., 1572, nr. 23, „Al hadden wij vijv-en-veertich bedden", enz., variante van str. 3 hierboven, vierstemmige bewerking van JOAN DE LATTRE, gest. na 1576, ook bekend als DELATRE (CLAUDE PETIT JEAN), PETIT JEAN zonder meer, P. JEHAN, of DE LATRE, DE LATTRE, DE LATERE (zie ROB. EITNER, *Bibliogr. der Musik-sammelwerke*, 1877. bl. 513). De melodie in superius; zie onze partituur-uitgave in *Tijdschrift der Vereeniging voor N.-N. mzgsch.* Amst., III (1890), bl. 173. — Eene bewerking van hetzelfde lied, door denzelfden componist, te vinden in *Livre septième*, Anvers 1636, en 1641, wordt door EITNER, t. a. p., vermeld.

---

301. En 's avonds.

Eén stem. Koor.

En 's a - vonds, en 's a - vonds, en 's a - vonds is het goed. En 's a-vonds, en 's a-vonds, en 's a-vonds is het goed. Eén stem. En 's a-vonds heb-ben wy geld by hoo-pen, en 's mor-gens geen om brood te koo-pen. En 's a - vonds, en 's a - vonds, en 's a - vonds is het goed.

1. En 's avonds, en 's avonds,
   en 's avonds is het goed.
   En 's avonds hebben wy geld by hoopen,
   en 's morgens geen om brood te koopen.
   En 's avonds, en 's avonds,
   en 's avonds is het goed.

2. En 's avonds, enz.
   en 's avonds zouden wy geernen trouwen,
   en 's morgens nugtens vroeg berouwen.
   En 's avonds, enz.

3. En 's avonds, enz.
   en 's avonds zullen wy koeken bakken,
   en 's morgens tegen uw ooren plakken.
   En 's avonds, enz.

De Coussemaker, *Chants pop. des Flamands de France*, 1856, nr. 79, bl. 277.

302. Ghi sotten ende sottinnekens.

(Van den boonkens)

Ghi sot-ten en - de sot- tin - ne-kens, ghi meys-kens al - so net, al
si - dy sot van sin - ne - kens, ghi hoort doch al - te - met; en wat
din - ghe dat u let? ghi clap - paerts en - de clap - pey - en, die
ha - ren cle - pel brey - en en die den sot - ten man ley - en, in
weel - den met ons rey - en; ghe - sel - le - kens, wacht u ghy; als-
er die boo - nen bloe - yen, ghi coemt hem veel te by.

1. Ghi sotten ende sottinnekens,
ghi meyskens also net,
al sidy sot van sinnekens,
ghi hoort doch altemet;
en wat dinghe dat u let?
ghi clappaerts ende clappeyen,
die haren clepel breyen
en die den sotten man leyen,
in weelden met ons reyen;
ghesellekens, wacht u ghy;
alser die boonen bloeyen,
ghi coemt hem veel te by.

2. Ghi iongers van quaden lucke,
u selven qualijc besteet,
ghi hebt al vanden rucke
veel meer wel dan ghi weet,
in u is een deel ghespeet;
al sidy van poveren dijcke,
ghi maect u selven rijcke;
al en hebdy bed noch tijcke,
ghi en kent nau ws gelike;
nu hoort alte samen vrij:
alser die boonen bloeyen, enz.

3. Aechtken ende Nelleken,
die, met den koers beroct,
besoecken aent cappelleken
al daermen kermesse hot,
ende so paeyen si den sot;
Hanneken ende Lijsken
si singhen gelijck een cijsken,
si volghen met een rijsken,
dan gaen si met een wijsken,
en spelen ghinghen si;
alser die boonen bloeyen, enz.

4. Dan zijnder dese schoonen ioncfroukens
so magher als een vloo,
si terden met haren voetkens
ten tween wel over een stroo,
ende si scheren den sot also;
siedy op haer stipkens.
si douwen toe haer lipkens,
men sietse maeyen vitsekens,
oft si vercopen haer trouwekens;
och, kinders, hoe flau sidi;
alser die boonen bloeyen, enz.

5. Dan isser menich polleken
so aerdich op den tre,
si draghen een silver dolleken,
een mesken fraey van sne,
ende een bonten calierken me;
dan trouwen si een motteken
oft een ghebroken potteken,
si torten so lief int rotteken,
men vint so menich sotteken,
al segghen die lieden: tfy!
alser die boonen bloeyen, enz.

6. Ghi sotten stijf inde kaken,
die roeren haren duym,
men sal haer twee oren maken,
haer kaken zijnder ruym,
en ghi zijt so vrijen sluym;
ghi trect te stijf die schuyte,
die blaser dye is seer lanck,
u keel is wijt, u voet is manc;
wanneer dye clepel hevet sinen swanck,
hoe ruyterlijc fluyten si by;
alser die boonen bloeien, enz.

7. Mans met witte cransen,
si trouwen een ionck wijf,
die op twee crucken dansen,
is dat niet een sot bedrijf?
ende haer leden zijn also stijf;
si hebben haer cans verkeken,
tfledercijn dat zyn de treken,
haer nose, haer ooghen leken,
si en connen die vrouwen gebreken
niet meer gepaien vri;
alser die boonen bloeyen, enz.

8. Een lamme dove poppe,
een out verrompelt vel,
ende die haer speten oppe
om eenen ionghen ghesel,
en ghi ketelt u dat ghi lacht,
u lippen ende u toten
syn u te seer ontschoten,
u rompen ende u toten,
u fronsen zijn gestoten;
och, pittekens, hoort na mi:
alser die boonen bloeyen, enz.

9. Ghi moniken met grote hopen,
die sot van weelden wert,
baghinnen wt gheloopen,
bogaerden wit ende swaert,
en al om een commeermert,
si doen int coren hinder,
so dat die bastaert kinder
loopen hier ende ghinder;
ghi broeder Ian de minder,
bagutte, wie dat sí,
alser die boonen bloeyen, enz.

10. Ghi weeuwen die altijt moeten
hebben eenen man,
si seyt dat si haer voeten
ooc niet verwarmen en can.
. . . .
hout al aen dat selfs krakeel,
coemt met die sotten int prieel,
wacht u van de boefkens heel;
ghi hebt al wat die meesten deel,
het si ooc wie dat si,
alser die boonen bloeyen,
ghi coemt hem veel te by.

1, 5. t.: *en waddinghe.* — 1, 7. *clepel* = tong; *breyen* = breyden, bekend maken, verspreiden. Cf. Mnl. „die mare breiden" (Verdam). — 1, 9. *reyen* = dansen, rondloopen. — 1, 11. t.: *als die boonen bloeyen,* de muziek eischt voorslag. — „De sterke geur van de in het voorjaar bloeiende bloemen der groote of Roomsche boonen heeft volgens het getuigenis van oudere en jongere schrijvers eene bedwelmende, ja verdwazende uitwerking: wie op of nabij een bloeiend boonenveld zich te slapen legt of te lang vertoeft, wordt daardoor bevangen en duizelig en verward in het hoofd, of raakt, naar het oude volksgeloof, geheel aan 't malen.... Vandaar verschillende oude spreekwoorden, b.v.: „*Als de boonen bloeien, de zotten groeien*"; „*Wacht u van de boonen...*" Verg. inzonderheid het lied *Vanden boonkens* (*Antw. Liedb.* bl. 78), waarin menschen van allen stand, leeftijd enz. gewaarschuwd worden niet te dicht bij de boonen te komen (*Wdb. der Nederl. taal,* op *Boon,* kol. 444). — 2, 1 *iongers van quaden lucke.* In het gedicht „van der Blauwe Scute" (zie hierna aant. op 6, 6) noemt de heer van de schuyt zijne kinderen: „van den Quaden Belede" (*beleid, beheer, bestuur*), dus van het slechte bestuur, ook „van het quade regiment". Reeds in den aanvang van het gedicht worden zij „verloren kinderen" geheeten, d. i. die hun leven wijden aan den dienst van Venus en Bacchus, „singhen, springhen ende clincken... ende die ghaerne belleren (een wisselvorm van *baleeren* = dansen, ten ware men moest lezen: *boeleeren*) mit sconen vrouwen". — 2, 2. *u selven qualijc besteet,* zich besteden = zich eene betrekking verschaffen. — 2, 3. *vanden rucke,* cf. Hgd. *verrückt* = verbijsterd, zinneloos (?). — 2, 5. *gespeet,* bijvorm van *spatten, spetten?* Dus: in u is een deel losgespat, bij u is iets los (?). — 2, 6. *van poveren dijcke;* dijk = land, kant, dus van een armen kant; cf. Westvl.: „aan een dijk of een kant", en het lied hierna: „Daer ging een patertje langs de kant". — 3, 2. *met den koers beroct,* met vellen mantel of kleed voorzien. — 3, 4. *hot* = houdt. — 3, 9. t.: *wijfken.* — 4, 5. t.: *ende fischeren.* — 4, 8. *men sietse maeyen vitsekens* moet hetzelfde beteekenen als *inde boonen loopen;* cf. hij is in de boonen en plukt erwten, en zie *Wdb. der Nederl. taal,* t. a. p. — 5, 1. *polleken,* bijvorm van *boel, boelken* = vrijer. — 5, 5. *bonten calierken* = pelskraag (kolierken), zie Stallaert, *Glossarium.* — 5, 6. *motteken.* Bij Kiliaan en andere schrijvers:

zog, zeug; overdr. *hoer* (SCHUERMANS, *Idioticon*). — 5, 7. *ghebroken potteken*, eene vrouw waarop iets te zeggen valt. — 5, 8: *int rotteken*, in de rei der gehuwden. — 6, 1. *sotten stijf in de kaken;* nu: *met stijve kaken* = onbeschaamd. — 6, 2. *die roeren haren duym;* in sommige gevallen van krankzinnigheid, zooals gebeurt bij melancholie of waanzin, doen de zieken systematisch den eenen duim om den anderen draaien. Sommigen brengen den ganschen dag door met het plooien van een neusdoek, wat ook eene onophoudelijke beweging van den duim veroorzaakt (?). — 6, 3. *men sal haer twee oren maken* = de zotskap opzetten. — 6, 4. *haer kaken zijn[der] ruym* = hun hoofd is groot, er is dus plaats voor die ooren. — 6, 5. *sluym*, van het woord sluymer = slampamper, brasser; zie hiervoren, nr. 299, bl. 1070, het lied: „Waer sal ic mi henen keren, 2, 8; 4, 4, enz. — 6, 6. *ghi trect te stijf die schuyte*, gij trekt te zeer de blauwe schuit, het narrenschip, *carrus navalis* (carnaval). „Waren de ambachtslieden, de neringdoenden en zoovele anderen in gilden vereenigd, ook de „ghildekens", zegt Dr. KALFF, *Het lied in de M. E.*, bl. 464, wilden het hunne hebben. Dat dergelijke vereenigingen hier te lande werkelijk bestonden, is aangeduid door VERWIJS in zijne wetenswaardige verhandeling over het gilde „der Blauwer Scuten" (*Van vrouwen ende van minne*, Biblioth. van Mnl. letterk., 4e en 5e aflev. Gron. 1871). „Het gedicht van Jacob van Oostvoorne, in den vorm eener oorkonde geschreven, door Dr. VERWIJS uitgegeven, leert hoe het gilde „vande Blauwe Scute" in het jaar 1413 op Vastenavond in Brabant ingevoerd, met handvesten en keuren begiftigd werd. Die oprichting was niet anders dan een Vastenavondgrap, en geschiedde bij gelegenheid dat er een steekspel werd gehouden tusschen die van Brabant en die van Hoedekenskerk, eene heerlijkheid op Zuid-Beveland, met een vroeger vrij groot en aanzienlijk dorp van dien naam. Wordt de eerste melding van de „Blauwe Scute" eerst in 1413 gevonden, het gedicht zelf van Jacob van Oostvoorne leert ons, dat zulk gilde reeds veel vroeger bestond:

Mer dit ghilt was langhe te voren
tAntwerpe verheven ende vercoren,
eert die van Brabant ophieven.

Alhoewel SEBASTIAN BRANT's *Narrenschif* eerst in 1495 verscheen, is de verwantschap met de „Blauwe Scute" hier niet te ontkennen, te meer daar Heinrich der Teichner, een Oostenrijksch dichter, omstreeks 1465 insgelijks een allegorisch gedicht schreef, *das schiff der flust*, d. i. „das schiff der verlust", het schip des verderfs, welke uitdrukking aan de „verloren kinderen" van het Nederlandsche gedicht herinnert. Nog haalt FRIEDR. ZARNCKE, in de Inleiding tot zijne uitgave van het *Narrenschif* van BRANT, eene *Oratio quodlibetica*, eene academische klucht aan, die tusschen de jaren 1480 en 1489 door Jod. Gallus te Heidelberg werd vertoond onder den titel van „Monopolium (d. i. *gilde*) et societas des Liechtschiffs". De bemanning van het lichtschip bestaat uit „levificati" (de door hunne brasserijen van hunne goederen verlichte, ontslagen) „unde non incongrue ab inhabitoribus illud navi nostrae nomen impositum est, ut *lichtschiff* (*sic*) vulgariter dicitur." Volgens Dr. VERWIJS zal men den eersten oorsprong van het denkbeeld der Schuit misschien

in de Zuidnederlandsche gewesten moeten zoeken, waar bij de ommegangen behalve reuzen en draken ook schepen eene groote rol spelen. — Nog heden komen in de Vlaamsche ommegangen wel geen Blauwe Schuiten, maar dan toch nog schepen voor; te Mechelen heeft men nog: „het Schip *Lands welvaren*, met zijn manschap", te Dendermonde: het „Schip, bemand met matroosjes". Aan zijnen kant is Dr. KALFF, t. a. p. bl. 467, van meening, dat het denkbeeld van al die „verloren kinderen" als de bemanning eener schuit, voor te stellen in een schip, waarschijnlijk eene herinnering aan de Germaansche mythologie voor zich heeft en dat het schip van den zonnegod Fro, of misschien het schip van Nehalennia prototype van het Narrenschip was. Zie mede J. TER GOUW, „*De volksvermaken*", bl. 192—194. — 6, 7. *blaser* = trompet (?) — 6, 10. *hoe ruyterlijc fluyten si by* = hoe krachtig begeleiden zij met de fluit (den blaser), of misschien wel te lezen in plaats van *fluyten*, *sluyten*, en te verstaan als: hoe dapper komen zij bijgeloopen. — 7, 1. *cransen* = haar, coma, cæsaries (KIL. op *krants*). — 7, 3. *twee cruycken*. — 8, 1. *Een lammen*, enz. — 8, 3. *haer speten oppe* = zich opsmukken. — 8, 6 en 8. *toten* = monden of borsten, misschien wel den eersten keer *mond*. — 8, 7. *ontschoten* = hebben geen kleur meer. — 8, 8. *u rompen ende u toten* = uw lijf en uwe borsten. — 8, 9. *u fronsen zijn gestoten* = uw rimpels zijn ingevallen. — 8, 10. *pittekens* = lichtekooien. — 9, 3. *baghin* = begijn. — 9, 4. *bogaerd* = *beggaert*, *boggaert*, mannel. vorm van 't woord *begijn*; oorsprong onbekend (J. VERCOULLIE, *Etymol. wdb.*). — 9, 5. *commeermert*, hier het werkwoord *commeermerten*, afgeleid van het subst. *commeermert* = commeerderij, bijeenkomst van commeeren en compeeren; zie KILIAAN, op *marckt* en DE Bo, op *markt*, waar over samenstellingen met dit woord wordt gehandeld. — 9, 9. *ghi broeder Ian de minder* = gij minderbroeder Jan. — 9, 10. *bagutte* = *begutta*, *beghina*, Lat. vorm van *begijn*. — 10, 1. t.: *Ghi veeuwen*. — 10, 5. ontbreekt. — 10, 6. *krakeel* = geschreeuw, rumoer. — 10, 7. *coemt... int prieel* = komt u verlustigen. — 10, 8. *wacht u*, enz. = wees niet bang voor de zotten, maar hoed u voor de echte boeven. Vgl. het gedicht „vande Blauwe Scute", v. 195 vlg. en inzonderheid 214 vlg.:

> Dat onse ghilde en sal niement ghenaken,
> noch in onse ghilde wesen,
> die een punt heeft van desen:
> als moerdbranders, dief of moerdenaer, enz. —

10, 9 en 10. *ghi hebt al*, enz. = wie gij ook zijt, gij hebt allen min of meer een slag van den molen.

Tekst. *Antw. lb.*, 1544, nr. 54, bl. 78, „vanden boonkens". — Aangeh. door Dr. KALFF, *Het lied in de M. E.*, bl. 353 en 470. Zooals deze schrijver leert, moeten wij nog andere dergelijke boonenliederen gehad hebben. In *Een dev. eñ prof. boecxken*, Antw. 1539, nr. 167, uitg. D. F. SCHEURLEER, bl. 200, wordt als wijs aangegeven: „Meysken gaet wten boonen, ia boonen, // u eerken hangt daer an", voor het lied: „Int soetste vanden iare", wijsaanduiding waarvan men den aanvang terugvindt in *Een*

nieu liedenboeck, 1562 (zie WACKERNAGEL, *Lieder der niederl. Reformierten*, nr. 50, bl. 123, en Dr. F. C. WIEDER, *De Schriftuurlijke liedekens*, 's-Grav. 1900, *Regist.* nr. 444), voor: „Ick wil een lied gaen singhen // en dat met goeden moet". Ook bij STALPAERT, *Extract. cath.*, Loven, 1631, bl. 378, vindt men, met de melodie, de stemopgave: „Wat zou'k met all' de boonen doen?" voor het lied: „'t Is zeker wel een wonderwerk". De stemaanduiding: „Bonen plucken", die men aantreft in J. VAN LODENSTEYN's *Uyt-spanningen*, Amst. 1695, vijfde druk, bl. 378, voor het lied op Alva: „Doe 't land in dertelheden", moet insgelijks van een boonenlied voortkomen. — De wijsaanduiding van *Een dev.*, enz., is nog geen bewijs, dat, zooals ERK U. BÖHME, *Deutscher Liederh.*, III, bl. 99, meenen, „im niederländischen Volksglauben die Bohne auch Beziehung auf jungfräuliche Ehre" gehad heeft. Het gevaar, dat de boonen in dit opzicht konden opleveren, vloeit voort uit het algemeen gevaar, dat volgens het vroegere volksgeloof voor alle standen uit de nabijheid der in bloei staande boonen ontsproot. — Over de 16de-eeuwsche Duitsche *Bohnenlieder*, die allen met min of meer verschil tot refrein hebben: „Nun gang mir aus den bohnen", zie BÖHME, *Altd. Lb.*, nr. 361, 362*a*, 362*b*, bl. 435—7, en ERK U. BÖHME, t. a. p., nrs. 1174—76, bl. 97—99. — Volgens B., en E. u. B., die hier MITTLER aanhalen, zou het refrein „Nun gang", enz. beteekenen: „laat mij in mijne dwaasheid met vrede, ik wil een zot blijven".

Melodie. I. FRUYTIERS, *Ecclesiasticus*, Antw. 1565, nr. 52, bl. 108, „op de wijse: „Ghy sotten ende sottinnen", voor: „Verdrietich boven maten", lied met achtregelige strophe, wat ons hierboven verplicht het tweede deel der melodie te herhalen. — Volgens de uitgave van D. F. SCHEURLEER, Amst. 1898, bl. LI, is de wijs „Ghy sotten", enz. voorgeschreven in *Nieu groot Amstelredams lb.*, 1605. — Zij wordt ook aangehaald door D. V. COORNHERT, *Lb.*, 1575, nr. 28, als „Danslied", op de wijs „Ghy zotten", enz. voor: „Nu hoort na my, van liefde wil ick zingen".

---

303. Loopt, loopt, gesellen.

(Van Sint Reyn-uyt)

Loopt, loopt, ge - sel - len, die 'tsoo aen-stel - lon, dat ghy, oock by vrien-den,

geen cre - diet kondt vin - - - den, loopt, loopt, ge - sel - len, die 't soo aen-

stel - len, dat ghy, oock by vrien-den, geen cre - diet kondt vin - - - den,

en die noch munt, noch cruys ver - bor - gen hebt in huys, naeckt en - de bloot,

son - der broodt, comt al in't schuyt van Sint Reyn - uyt. Den cael - sten

van u al 'tschip al - der-minst doen sin - cken sal.

1. Loopt, loopt, gesellen,
die 'tsoo aenstellen,
dat ghy, oock by vrienden,
geen crediet kondt vinden,
en die noch munt, noch cruys
verborgen hebt in huys,
naeckt ende bloot,
sonder broodt,
comt al in't schuyt
van Sint Reyn-uyt.
Den caelsten van u al
'tschip alderminst doen sincken sal.

2. Wilt u bereyden
om stracx te scheyden,
ick moet sonder faelen
noch veel ander haelen;
die heden syn in pracht,
syn morgen van myn vracht,
want geldt en goed
smilten moet,
daer ieder gaet
hooch boven staet.
Ick cryg' aen elcken kant
de meeste neering van het landt.

Tekst en melodie. GIO. GIACOMO GASTOLDI, *Baletten met dry stemmen*, Antw. 1641 (zie bl. 897—8 hiervoren), *Cantus*, bl. 15, met het opschrift: „'tSchuyt van S. Reyn-uyt", en de wijsaanduiding: „O che diletto". Volgens de hiervoren t. a. p. vermelde uitgave van 1631, met Italiaanschen tekst, vangt deze aan:

O che diletto
M'ingombr'il petto,
Mentr' io ti vagheggio;
Vorrei cent' occh' haver,
Quand' io ti sto a veder, enz.

Zoomin als voor het lied: „Als wij soldaten" (nr. 247) is de Nederlandsche tekst eene navolging van den Italiaanschen. Wij geven de melodie, waarop de vervaardiger van het Nederlandsch lied zijne verzen schoeide volgens zijne begrippen van de metriek, onveranderd terug.

Het schip van Sinte Reynuyt is eene herinnering aan de hiervoren, onder nr. 302 bl. 1079 besproken „Blauwe Scute". De bemanning van beide vaartuigen is ongeveer dezelfde. Dr. KALFF, *Het lied in de M. E.*, bl. 461 en 467—8, vermeldt verschillende andere liederen van zelfden aard, en wel namelijk: *a*) Een lied uit het *Kamper-lb.* (vóór 1542, zie *Tijdschr. voor N.-N. mzgsch.* III (1891) bl. 125 vlg.), waarvan ons slechts de eerste strophe van den tekst is overgebleven:

Nae Sinte Reynwt soe moeten wij varen,
dat hebben ons meest die vroukens ghedaen,
diet ons soe ruyte[r]lick hebben helpen sparen,
dat men met stucken ter merct moet gaen.
So helpen sijt ons duer de billen slaen.
Noch moeten si ghecleet gaen als een bruyt,
soe is ons vermaen,
wij moeten varen nae sinte Reynwt.

b) „Een nyeu liedeken", nr. 174, bl. 263, *Antw. lb.* 1544: „Al ben ic van den

scamel ghesellen". In str. 4 en 5 worden nog „Sinte Noywerc" en „Sinte Luyaert" aangehaald, heiligen die mede door de bemanning van „Sinte Reynuyt" worden aanbeden. Str. 6 luidt:

Dus ben ic vast te schepe gheseten
int luysich schip van sinte reynuyts,
en metter ghilde mijn daghen versleten,
dus geeft mi elcken toch wat cruyts;
hi laet ons scincken en clincken,
en laet ons maken den dobbelen haen;
mijn keelken moet wijncken drincken,
al sou mijn voetken barvoets gaen.

2. *luysich* = lui. — 6. *maken den dobbelen haen* = zeer bijzonder goede sier maken *Wdb. der Nederl. taal*, V, 1384).

c) „Een nyeu liedeken" uit laatstgemeld liederboek, nr. 50, bl. 73, met aanvang:

Ghesellekens van herte coene,
weest vrolijck nu ter tijt,
die somer coemt in saysoene
wi moghen wel zijn verblijt.
Die boomen (boonen?) beginnen te bloeyen,
die sonne climt so hooge,
die sotten beghinnen te groeyen,
die weghen worden drooghe.

In str. 4 van dit zeer vrije liedeken, treedt „Sinte Reynuyt" te voorschijn:

Trompers, pijpers ende tamboeren,
die metten meelbuydel bestoven zijn,
die gaerne den elleboghe roeren,
si drincken so geerne den wijn;
wilt sinte reynwts vaert varen,
tschip leyt buyten der stadt,
al soudt wijf en kinderen ontsparen,
jaghet vry door u gadt.

d) Een „liedeken voor 't schip St. Reynuyt", te vinden in *De Mey-blom*, een volksliederboekje van 1672, bl. 8, „stem: Den boer betaeld het al", eene wijsaanduiding niet te verwarren met degene van „Den boer zal 't al betaelen", die men eerst aantreft in de XVIII^de^ eeuw (zie onze verhandeling: *Het eenstemmig lied*, 1896, bl. 338). De aanvang luidt:

Za, komt hier nu altemael,
die door 't zuipen zyn zeer kael,
weest nu vry vrolyck en verheugt,
schoon u Neering niet en deugt,
want een schoon schip nooyt gehoord,
te Texel leyd aen boord.

In de *Veelderhande liedekens*, Amst. 1599, bl. 50, komt een schriftuurlijk lied voor: „Die vreucht in Gods woort rapen / vant slapen", dat gezongen werd „na de wijse: Wy varen na sinte Reynuyt", en dat reeds in eene vorige uitgave van 1595 werd gedrukt (zie Dr. F. C. WIEDER, *De Schriftuurlijke liedekens*, 's-Grav. 1900, *Regist.*, nr. 158).

Dr. LAND, *Het luitboek van Thysius*, deelt onder nr. 8 eene melodie mede, die tot opschrift voert: „Compt ghy ghesellekens coene", en vermeldt dezelfde wijs, als: „Brande Lommermeer", terwijl door hem onder nr. 106 nogmaals dezelfde melodie wordt gegeven met het opschrift: „L'homme armé (Brande)". — Ook in FRUYTIERS' *Ecclesiasticus*, 1565, nr. 35, bl. 95, vindt men deze melodie met het opschrift: „liedeken op de wijse van l'homme armé, een dans, oft Tot my soo wilt u keeren". De zangwijs door Fruytiers medegedeeld is geheel anders dan de beruchte oude Fransche zangwijs. — MICHEL BRENET, *Monatshefte für Musik-Geschichte*, XXX (1898), bl. 124 vlg., leert, dat deze laatste uit fragmenten bestaat van drie verschillende oude populaire liederen.

---

304. Scinc her den wijn.

Scinc her den wijn; ghe-sel-le mijn, wi wil-len vroi-lic
le - - ven; het mach sulc zijn noch up den Rijn, die ons ghe-luc mach
ge - ven, al moe-ten wi nu sne - ven.

1. Scinc her den wijn;
gheselle mijn,
wi willen vroilic leven;
het mach sulc zijn
noch up den Rijn,
die ons gheluc mach geven,
al moeten wi nu sneven.

2. Wat saelt ghetruert?
de sulc bezuert,
een ander moet bezoeten;
wat mi ghebuert
ic willecuert.
God saelt noch tjaren boeten,
dat wi nu trueren moeten.

3. In vruechden vro
sine wi also,
wi willens ons verbliden.
Wine achtens jo
een averstroo;
die ons daer om beniden
God geve hem al ons liden.

4. Gode geve hem heil
met vruechden geil,
wie metten vrauwen hoven;
al heift een veil
den wint in tzeil,
hi mach hem wel beloven
es hi des nijts te boven.

5. Wel op, wel aen,
laet niden staen,
ende leven wi metter eere;
met niders gaen,
onnere ontfaen;
van haren bozen kere
elc man hem hoeden lere.

2, 4. t.: *wat nu ghebuert;* verbetering voorgesteld door J. Verdam, in *Tijdschr. voor Ndl. taal- en letterk.* IX (1890), bl. 273 vlg.

Tekst en **melodie.** *Oudvlaemsche liederen der XIV*e *en XV*e *eeuwen*, uitg. door C. Carton (Maetsch. der Vlaemsche bibliophilen), Gent, z. j. (1849), nr. 56, bl. 122. Aangeh. door Dr. Kalff, *Het lied in de M. E.*, bl. 473, als „een echt drinklied uit de XIVde eeuw".

305. Die my dit bekerken schencken deet.

Die my dit be - ker-ken schen-cken deet, die sal ic be - min-nen, al was-set haer leet; dat sy er my boot, dat sy er my boot — dat had ick veel lie - ver — haer mon - - - - - - de - lyn root.

1. Die my dit bekerken schencken deet,
die sal ic beminnen, al wasset haer leet;
dat syer my boot, dat syer my boot —
dat had ick veel liever — haer mondelyn root.

2. Al heb ick het meysken niet goets genoech,
het isser voor jonghe luy ymmer te vroech
om t' goetgen te raen, om t' goetgen te raen;
daer laet ick de oude luy mede begaen.

3. De rijckdommen steken veel sorghen in,
hoe weyniger goets, hoe vrolijcker sin;
sy binnen al vroo, sy binnen al vroo
diet bedde verteeren en slapen int stroo.

4. Die myner dit croesgen sal doen bescheyt,
die sal ick beminnen, al wasset haer leyt,
en dencken daer an, en dencken daer an,
als icker vro morgens niet slapen en can.
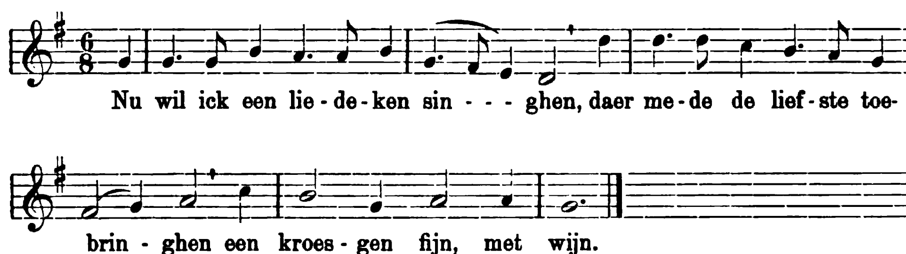
3, 3. *binnen = bennen, zijn.*

Tekst. *Nieu Amst. lb.* 1591, bl. 26, „op de wijse: Het waren twee ghespelen stout". — Aangeh. door Dr. KALFF, *Het lied in de M. E.*, bl. 477, en ID., *Gesch. der Nederl. letterk. in de 16de eeuw*, II, 147.

Melodie. Naar Ps. 8, *Souterl.*, Antw. 1540. „O Heer, ons alderliefste Heer" — „na die wise: Het waren twee gespeelkens goet"; zie nr. 296, bl. 1060 hiervoren. Aanverwante wijsaanduiding en gelijke strophenbouw noopten ons om den tekst op deze melodie te brengen.

---

306. Nu wil ick een liedeken singhen.

1. Nu wil ick een liedeken singhen,
   daer mede de liefste toebringhen
   een kroesgen fijn, met wijn.

2. Dat kroesgen is ledigh gedroncken,
   het salder weer worden gheschonken
   voor u, lief reyn, serteyn.

3. Hout daer, schoon liefken, in deuchden,
   ontfanckter dat kroesgen met vreuchden,
   van uwen knecht, oprecht.

4. Princesse, laet liefde my blijcken,
   soo en sal ick u niet beswijcken,
   schoon edel vrou, op trou.

Tekst. *Nieu Amst. lb.*, 1591, bl. 28, „op de wijse: Dat reeder een ridder wt jaghen, // drie uurtjens voor den daghen". Aangeh. door Dr. KALFF, *Gesch. der Nederl. letterk. in de 16de eeuw*, II, bl. 147. — BÖHME, *Altd. Lb.*, nr. 437, bl. 543, en ERK u. BÖHME, *Deutscher Liederhort*, III, nr. 1438, bl. 299, 17de-eeuwsche Nederduitsche lezing: „It wold ein gut Jeger jagen // dre Uren vor dem Dage". Van eene Hoogduitsche lezing is alleen de eerste strophe bekend. — „Het voer een ridder uyt jaghen", wordt aangehaald door K. VAN MANDER, *De gulden harpe*, 1627, bl. 389, voor: „Myn ziele zucht in ellende", een lied met zelfden strophenbouw.

Het reedt een ruyter wt jaeghen", wordt als wijs vermeld in *Veelderhande Schriftuerlijcke nieuwe liedekens*, Utrecht, 1593, bl. 419, voor het lied: „Nu laet ons int vergaren", insgelijks met zelfden drieregeligen strophenbouw. In laatstgenoemde verzameling, bl. 482, in plaats van 782, zooals bl. 46 hiervoren, bij misslag, is gezeid, vindt men nogmaals dezelfde stemopgave, „ofte met ses reghelen te singhen": „N'oseroyt on dire", voor: „Troost die moet u doch wesen".

Melodie. Böhme, en Erk u. Böhme, t. a. p., naar M. Franck, *Fascic. quodlib.*, 1611, nr. 6.

307. Die wijn maect vrolijck ende rijck!

Die wijn maect vro-lijck en - de rijck! Ick min een meys-ken suy-ver-

lijck, zoo suy - ver - lijck, zoo suy - ver - lijck van we - - - - - sen:

my dunct, ick vint gheen haers ghe - lijck.

1. Die wijn maect vrolijck ende rijck!
Ick min een meysken suyverlijck,
zoo suyverlijck,
zoo suyverlyck van wesen;
my dunct, ick vint gheen haers ghelijck.

2. Wel aen, laet maken ghoede cier!
Mijn liefken is niet verre van hier,
niet verre van hier,
niet veer van hier gheseten,
ick ben in duysent vreuchden schier.

3. O Venus, geeft my Paris macht,
dat ick mach rusten eenen nacht,
den eenen nacht,
den eenen nacht aen dander
in haren blancken armen sacht.

4. Princes, als ghy wat ghoets verbreyt,
bedryf ick niet dan vrolijckheyt,
dan vrolijckheyt;
dan vrolijckheyt moet wijcken,
als u ionck hertjen truerich schreyt.

3, 4. t.: *die.* — 4, 5. t.: *hert.*

Tekst. *Een Aemst. amor. lb.*, 1583, bl. 22*b*, „op de wijse: Het reghende seer en ick worde nat." Tekst herdrukt door J. Bolte, in *Tijdschr. v. Nederl. taal- en letterk.*, Leiden, 1891, bl. 190, en hierboven weergegeven; — *Nieu Amst. lb.*, 1591, bl. 27, zelfde tekst en wijsaanduiding.

Melodie. Zie het lied: „Het reghende seer", I, nr. 215, bl. 787 hiervoren.

308. Ick breng mijn naeste gebeur een dronc.

Ick breng mijn naes - te ge - beur een dronc, ick hoop hy sal dat wach-ten; ick gunt hem wt mijns hert-sen gront, met vro - lij - cke ghe-dach - ten. Wijn, wijn, fijn e - de - le wijn, so - ber wilt ghy ghe - dronc - ken zijn, an - ders soo zijt ghy fe - nijn van won - der - lij - cke crach - ten.

1. Ick breng mijn naeste gebeur een dronc,
ick hoop hy sal dat wachten;
ick gunt hem wt mijns hertsen gront,
met vrolijcke ghedachten.
Wijn, wijn, fijn edele wijn,
sober wilt ghy ghedroncken zijn,
anders soo zijt ghy fenijn
van wonderlijcke crachten.

2. Als ick den edelen wijn aanschou,
vergeet ick mijn labueren,
en voeg het in de beste vou,
en laet fiolen trueren.
Wijn, wijn, fijn edelen wijn,
sober wilt ghy ghedroncken zijn,
anders soo zijt ghy fenijn,
men moet u dick besueren.

3. Den wijn die proefmen by den smaeck,
als ons die oude leeren;
hy verdrijft soo menich mensch den vaeck,
die by nacht bancketeren.
Wijn, wijn, fijn edelen wijn,
sober wilt ghy ghedroncken zijn,
anders soo zijt ghij fenijn
en wilt den mensch regeeren.

4. De wijn is wt, den kroes is leech,
een ander doe ick schencken,
my dunckt ick creech so wel mijn deech,
ick can gheen droefheyt dencken.
Wijn, wijn, fijn edelen wijn,
sober wilt ghy ghedroncken zijn,
anders soo zijt ghy fenijn,
en doet de hont wel hincken.
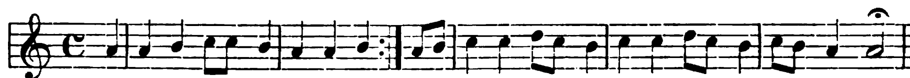
5. Ontfangt van mijn den beker net,
mijn vrienden wtvercoren,
en drinckt het wt met eenen set,
als ick u dede te voren.
Wijn, wijn, fijn edelen wijn,
sober wilt ghy ghedroncken zijn,
anders soo zijt ghy fenijn,
ghy doet ons vreucht oorboren.

6. Noë die heeft den wijn gheplant
al door t' bevel des Heeren;
God den Heer sy lof en danck,
diet al hier doet vermeeren.
Wijn, wijn, fijn edelen wijn,
den menschen hart verheucht ghy fijn;
ghy zijt een goede medecijn,
als ons die Schrift doet leeren.

1, 2. t.: *sy*. — 1, 7. *ánders sóo zijt ghỳ feníjn*, ware te verbeteren door: *ánders zíjt ghy gróot ferníjn*, of iets dergelijks. — 2, 4. t.: *treuren*.

Tekst. *Een Aemst. amor. lb.*, 1583, bl. 100a, „op de wijze: Jeught en deught"; — *Nieu Amst. lb.*, 1591, bl. 33, zelfde tekst en wijsaanduiding, tekst hierboven; — Snellaert, *Oude en nieuwe liedjes*, 1864, nr. 28, bl. 37, in moderne spelling.

Melodie. Zie het lied „Vruecht en duecht", I, nr. 159, bl. 590 hiervoren, dat twee verschillende zangwijzen heeft. Wij brengen de oudste, die van 1572, onder bovenstaanden tekst. Dr. LAND, *Luitb. van Thysius*, nr. 32, geeft, met het opschrift „Ick brengh mijn naeste ghebuer een dronck", de volgende melodie, „zeker een aloude formule, als bij de kinderspeelliederen":

309. Het haentgen van den wijne.

Het haen-tgen van den wij-ne, dat is - ser van mij-nen mont, al quam ick sieck te

sij - ne, daer aff werdt ick ge-sont; al quam ick sieck te sij - ne van

ee - ni-ghen val-sce fe - nijn, de puer ge - neest die smer - te — o

wijn, weest wel - le - com wijn!

1. 't Haentgen van den wijne, dat isser van mijnen mont,
al quam ick sieck te sijne, daer aff werdt ick gesont;
al quam ick sieck te sijne van eenighen falsce fenijn,
de puer geneest die smerte — o wijn, weest wellecom wijn!

2. Men mach die wijn wel prijsen, sij isser wel prijsenswaert,
schoone vrouckens eer bewijsen, sij sijnder wel eere waert;
ick hebbe veel meer van doene dan dit cleijn croeselijn,
hierom wil ickse proeven — o wijn, weest wellecom wijn!

3. Den wijn die comt soo verre, soo menighen mijl gereen
op wagens en op kerren tot Delft al binnen der stee,
sij comt al uyt den lande van Colen al over den Rijn,
getont in volle vaten — o wijn, weest wellecom wijn!

4. Als die wijn sprinckt om hoghe, soo isser van goeder aert;
vreucht en smaeck brenckt sij in d'ooge, daer mede sijn wij bewaert,
als mense dan wert drincken met schoone vrouckens fijn,
ut schalen, die daer blincken — o wijn, weest wellecom wijn!

5. Gesellen en wilt niet sorgen, al hebben wij nu geen gelt,
de waert sal ons wel borgen, hout u clouck in het velt!
Wij willen ons laten in schrijven en stellen in een fransijn,
wij willen noch tavont hier blijven — o wijn, weest wellecom wijn!
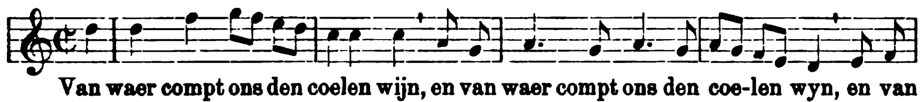
1, 1. t.: *thaentgen van den wijne isser*, enz., waar *haentgen* = haantje, beteekent *de beste;* vgl. *Wdb. der Nederl. taal*, V, 1380: *haantjes-muskaat* = puik = beste muskaat. — 1, 4. t.: *welcom;* vgl. de volgende strophen.
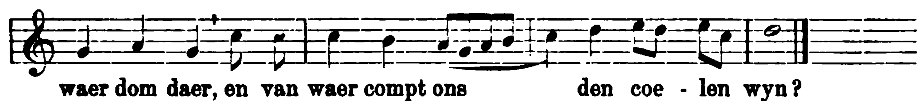
Tekst. Bl. 154 van het Hs. van Wouter Verhee (1609), beschreven door Dr. Kalff, *Tijdschr. voor Nederl. taal- en letterk.*, Leiden, 1885, bl. 137 vlg., „op de wijze: alsoot begint".

Melodie. *Den singende swaan* (Antw. 1655), Leyden, 1728, bl. 240, „stem· „Het aertje van de wijnen". — Dezelfde wijs „ofte: Komt laet ons 't huwelijck prijsen", wordt aangehaald bij J. C. May-Vogel, *Vermakelijcke bruyloftskroon*, Amst. z. j., c. 1699, bl. 135, voor: „Zalich is hy bevonden". — Het lied „Komt laat ons 't huwlijk prijsen", enz., „stemme: Het aardje van den wijn", wordt gevonden in *'t Groot Hoorns lb.*, Amst., z. j., bl. 11.
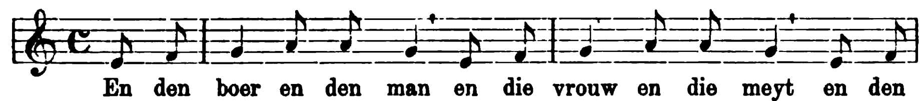

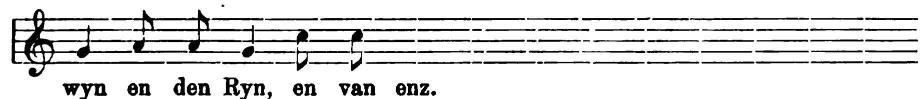
310. Van waer compt ons den coelen wyn?

Laatste strophe:

1. Van waer compt ons den coelen wyn,
   en van waer compt ons den coelen wyn,
   en van waer dom daer,
   en van waer compt ons den coelen wyn?

2. Hy compt van Ceulen over den Ryn.

3. Hoe compt die meyt al aen den wyn?

4. Die vrouw' die gheeft de meyt dat ghelt.

5. Hoe compt die vrouw' al aen dat ghelt?

6. Den man die gheeft die vrouw' dat ghelt.

7. Hoe compt den man al aen dat ghelt?

8. Den boer die gheeft den man dat ghelt?

9. Hoe compt den boer al aen dat ghelt?

10. Den boer die saeyt en maeyt dat velt,
en van daer soo cryght den boer dat ghelt,
en den boer en den man en die vrouw'
en die meyt en den wyn en den Ryn,
en van daer compt ons den coelen wyn.

Tekst en **melodie.** Naar een lb. in Hs. van het begin der 18de eeuw (Ms. Blankenb., twee bundels: 125—126, fol. bibl., te Wolfenbüttel met een- en tweestemmige melodieën, en Fransche, Italiaansche, Spaansche en Nederlandsche liefde-, dans- en drinkliederen, bundel 125, bl. 16^{a}). De oorspronkelijke eigenaar van het Hs., misschien ook de verzamelaar, wordt aangeduid door het opschrift: „Je suis appartenant a Monsieur Charles Cousin". Van hem ging het over aan den Hertog Lodewijk Rudolf von Braunschweig (1671—1750). Dr. J. Bolte gaf het stuk uit in het *Jahrbuch des Vereins für niederdeutsche Sprachforschung* XVIII (1892), bl. 18, vanwaar het hier werd overgenomen. Liederen met dergelijke herhalingen bezitten wij meer. Zie o. a. in onze verzameling: „Den boom groeit in den zavel", en het nog heden gezongen: „'s Avends al in den maneschiin".

311. Is dit niet wel een vreemde gril?

Is dit niet wel een vreem - de gril? 't Sou hier goed ha - ver
de wijn die ye - ders hart ont - fonckt, en al - - le swa - rig-
saei - jen syn: 't ge - sel - schap is dus won - der stil, in
heyd ver - licht, daer by sit men nu noch en pronckt met
't mid - den van - de wijn:
een be - veynsd ge - sicht.
Ey waer - om doch dus stom en be - deckt?
Door goe vreughd wierd de deughd noyt be - vleckt. Hey! wilt dat sta - ken,
en u ver - ma - ken met al wat lust ver - weckt.

1. Is dit niet wel een vreemde gril?
't Sou hier goed haver saeijen syn:
't geselschap is dus wonder stil
in 't midden vande wijn:
de wijn die yeders hart ontfonckt,
en alle swarigheyd verlicht,
daer by sit men nu noch en pronckt
met een beveynsd gesicht.
Ey waerom doch dus stom en bedeckt?
Door goe vreughd wierd de deughd noyt bevleckt.
Hey! wilt dat staken, en u vermaken
met al wat lust verweckt.

2. Wy zijn in 't soetste van ons jeughd,
in 't allerschoonste van ons tijd;
ey, dat wy die niet sonder vreughd
dus klack'loos worden quijt!
Wanneer den grysen ouderdom
de groente van ons jeughd verdort,
dan komen all' onse lusten om,
ons vreughd word opgeschort.
Dus wel an, laet ons dan, wylmen mach,
en de tijd sullix lijd, tot den dagh
recht lustigh wesen, vreughd word ghepresen,
en 't lachen in 't ghelagh.

3. Tsa jonghmans of jongh-vrouwen, seght
aen wien ist dat de roemer staet?
Men sal over dien houwen recht,
die hem niet omgaen laet.
Want ick weet een die dorstigh is
en garen drincken sou zijn deel,
vermits hy heel aem-borstigh is,
en 't drooght seer in zijn keel.
Drinckt het leegh, met een veegh, soo is 't wel,
d'elen baes, die word haes, daerom sel
hy 't u wel na doen, en sich wat dra spoen,
hy eyscht gants gheen uytstel.

4. Waerom begind ghy maeghden niet?
My dunckt een yeder prijckt om 't seerst.
Ey, naeste buurtje, singht een lied,
begindt ghy liever eerst:
soo wordt u hoofd met vreughd bekranst,
en soo ick yet van 't liedtjen weet
ick sal u helpen als een lanst,
en singhen dat ick sweet.
Weest niet stil, ist u wil, toond u aerd,
vanght eens aen, laet het gaen, geen vreughd spaerd;
want wy om kluchten, vreughd en genuchten
alleen hier zijn vergaerd.

1, 2. Windstil weder is voor het zaaien van de haver vereischt, gewenscht. Vandaar, wanneer er in een gezelschap eene stilte heerscht, de zegswijze: 't Is hier goed haver zaaien" (*Wdb. der Nederl. taal*, V, 147). — 1, 7. zit men nu nog te

pronken. — 2, 4. *klack'loos* = zonder klak of klap, zonder gerucht te maken, of opzien te baren. Vandaar verder *onverwachts* of *onvoorziens*, A. C. OUDEMANS, *Wdb. op Bredero*. — 4, 7. lanst = lansknecht.
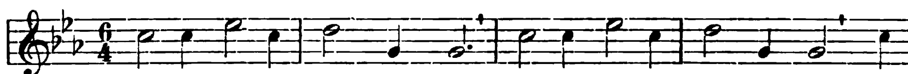
Tekst en **melodie.** STARTER, *Friesche lust-hof*, 1621, bl. 8, „Inleydingh, tot vreughd en gesang, op de wyse: van d'Engelsche indrayende dans Londesteyn"; — WILLEMS, *Oude Vl. ldr.*, nr. 178, bl. 401.
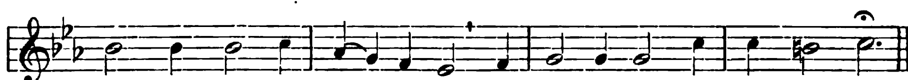
W. CHAPPELL, *The ballad literature and popular music of the olden time*, II, bl. 776, ziet de aangeduide wijs aan als zijnde: „The turning dance of London" en noemt deze melodie „another version" van de „Pavane d'Espagne". Wel is de aanvang („the two first bars"), zooals CHAPPELL zegt, dezelfde, maar dat de „Engelsche indrayende dans" eene andere lezing zou zijn van de „Pavane Espagne", is niet aan te nemen. Zie wat deze laatste betreft het lied: „Al mijn begeerlijckheden", I, nr. 164, bl. 610, hiervoren en bij de daar aangehaalde bronnen voeg: BÖHME, *Geschichte des Tanzes*, II, nr. 194, bl. 124, en L. CELLER, *Les origines de l'opéra*, Paris, 1868, bl. 60 en 74.

---

312. Datmen eens van drincken spraeck.

Naar STALPAERT, *Extr. cathol.*

1. Datmen eens van drincken spraeck,
sou dat syn so vreemden saeck?
ick denck wel neen, of 't so gevil,
want al de glasen staen hier stil.

2. Wel dit neem icker eerst by op.
Ha! dat edele klare sop,
wist ick wie my bescheyd doen wou,
so wist ick wien ick het brengen sou.

3. Dit syn de tranen die Bacchus schreyd,
als hy (door het parssen) scheyd
van de druyf syn bolle Moer,
die in vaten herwaerts voer.

4. Als dese traen leyd daer sy hoord,
soo brengtse vreemde kluchten voort,
den een die praet, den ander springht,
de derde soete deuntjes singht.

5. Men sal noch tavond een van drien,
(acht ick) van myn sien geschie'n:
dus wysheyd duyckt, ik ben u moe,
adieu tot morgen ochtend toe.

6. Wy willen doch t'avond by de wyn
onbeveynsd en vrolick syn.
Wie weet of wy weer in een jaer
dus vergaren by melkaer.

7. Buurman, weet ghy wat dit beduyd?
maer, dat geld u schoontjes uyt,
ey, setter u kleyne vinger aen,
en siet eens wat ick heb gela'en.

8. Ruymt wat op myn huysgesin,
daer med' komter een Fransman in. *(drinckt)*
Ho, ho, hy leyd al in myn huyd,
dies de klock van vreughde luyd. *(keerd om)*

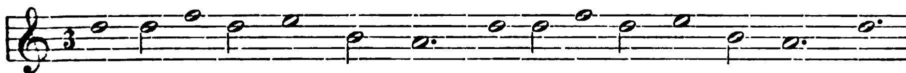
9. Datmen het nu soo vol weer schonck,
als het was eer ick het dronck,
waer nodigh: want myn med'gesel
sou 't hem anders belgen wel.

10. O het is geen nobele geest,
die voor sulcken roemer vreest;
ons ouders over honderd iaer
maeckten sulcken geut wel klaer.

11. Dus, buurman, tast het vrolyck aen,
doet gelyck ick heb gedaen,
hiet het glaesjen wellekom,
drinckt het leegh en keerd het om.

8, 2. *een Fransman* = Fransche wijn, brandewijn. — 8, 4. *klock,* het ledige glas bij het omkeeren; zie Dr. C. H. Ph. Meijer, *Bloemlezing uit de liederen van J. Jz. Starter,* Zutphen, z. j., bl. 64 en 120.

Tekst. Starter, *Friesche lust-hof,* 1621, bl. 99, „Drinck-liedeken".
Melodie. A. Starter, t. a. p., zonder wijsaanduiding:

B. Valerius, *Nederl. gedenck-clanck*, 1626, bl. 198, „stem: Engels Woddecot, *ofte:* Datmen eens van drincken spraeck"; — Dr. Loman, *Oude Nederl. ldr. uit Valerius*, bl. 58. Dr. L. vergist zich, wanneer hij meent, dat Starter's liedje andere voetmaat heeft dan dat van Valerius; in beide liederen hebben al de verzen vier accenten:

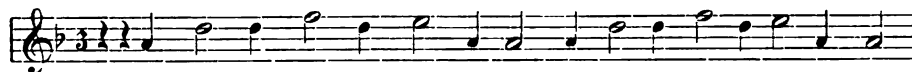

Ba - ta - vi - a ghy syt de Bruyd,
Daer al de We-relt is om uyt, De pronck van 't hee-le Chri - sten - rijck,
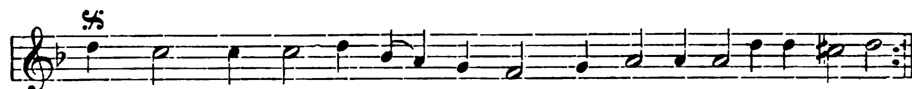

Veel lan - den ee - nen dam en dyck.

C. Stalpaert, *Extractum cath.*, 1631, bl. 224, „stem: Amarilletje mijn vriendin":

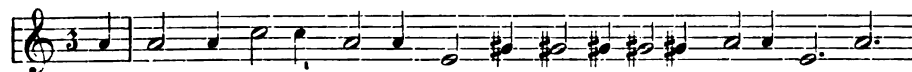

Ghy nacht-mael-broc-kers hoord en ziet // Hier in een kort be-gre-pe lied //

't Ver - schil / 't welk tus-schen u - wen disch // En Chri-stus wa-re ta - fel is.

D. Bolognino, *Den gheest. leeuwercker*, Antw. 1645, bl. 66, „op de wijse: „Amarilleke mijn vrindin" (een bewijs hoe de populaire melodieën soms ontaarden):

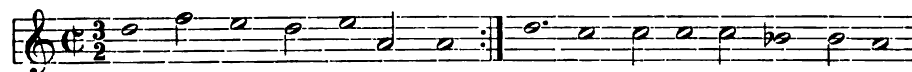

Soet kindt wat sal ick doen met u? Waer me sal ick u paey-en nu? Sus /

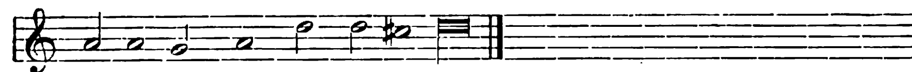

Je - se - ke / sus / en krijst soo niet meer / He-laes u won-de-ken doet u soo seer.

E. Corn. de Leeuw, *Christelycke plicht-rymen*, Amst. 1649, bl. 160: „Zangh: „Dat men eens van drincken sprack", enz.:
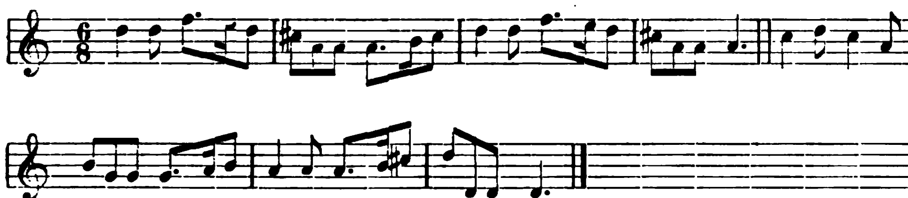

Kan veel drin-cken sijn ghe-neucht?
Kan het ghe - ven wa - re vreucht? O! neen: hoe kan het vreugh-de sijn

Die me - de brenght en scha en pijn?

F. CHAPPELL, „*The ballad literature and popular music of the olden time*", II, bl. 793, aangeh. door Dr. LAND, *Tijdschr. der Vereenig. voor N.-N. mzgsch.*, I (1885), 25. Het door VALERIUS gebruikte „Woddecot" is eene verbastering van *Woody Cock* (woodcock, houtsnip). CHAPPELL vond de melodie in het zoogenaamde Virginaalboek van Koningin Elisabeth, in het Fitzwilliam Museum te Cambridge. Zie *The Fitzwilliam virginalbook* edited by J. A. FULLER MAITLAND and W. BARCLAY SQUIRE, London—Leipzig 1899 II, bl. 138, de variaties van GILES FARNABY, waaraan het volgende thema ontleend is (niet met *bes*, zooals Chappell schrijft):

„Dat men eens", enz., aangeh. als stem, door STARTER, t. a. p., bl. 121, voor een tweede „drinck-liedeken" met aanvang: „Nu jongelingen syt ghy cranck"; — BREDERO, *Boertigh lb.*, Amst. 1622, uitg. 1890, bl. 279, stem: „Dat men een reys van", enz., voor: „Waer dat cleyne guytje blint"; — CORN. MAERTSZ., *Stichtelijke gezangen*, Hoorn 1661, bl. 162, zelfde wijs, voor: „Terwijl het Philistijnsche heyr"; — PERS, *Bellerophon*, 1633, bl. 186, „stemme: Datmen nu eens van", enz. voor: „Floris al eer de sonne daelt".

„Amarilletje mijn vriendin", wordt aangeh. als stem: HOOFT, *Minne-plicht en kuysheyts-kamp*, Amst. 1626, zonder pag., voor: „Caartje, wat heeft'er uw hartjen verlept"; herdrukt door J. H. SCHELTEMA, *Nederl. liederen uit vroegeren tijd*, nr. 35, bl. 82; ook bekend met den aanvang: „Klaere, wat heeft", enz.; zie de uitgave van Dr. F. A. STOETT, I, bl. 179; — STALPAERT, *Gulde-iaers feest-dagen*, 1635, blz. 422 en 582, voor: „De tongh bedwingt, de ziel bewaerd" en „Helena, maegd en martelars"; — *'t Amst. minnebeeckie*, 1645, I, bl. 99, aangeh. door Dr. Stoett, t. a. p., bl. 397; — *Corn. Maertsz.*, t. a. p., bl. 138, voor: „Wanneer de kist van Gods verbond"; — J. LUYKEN, *Duitsche lier* (1671), 2e druk, 's-Grav. 1783, blz. 30 voor: „Nimphje als ik 'er uw oogjes zo zoet".

313. Ik drink den nieuwen most.

Ik drink den nieu - wen most, 'k en vraeg niet wat hy kost; 't is

my al eens, als ik hem drin - ken mag als ik mijn lief - ste heb op myn ge-

(1)

lag. 'k En vraeg niet wat zy doet, want haer lief we - zen valt my al te

zoet; 't is my al eens, als ik aen - schou - we haer vrien - de-

lyk ge - laet, dat my zoo wel aen - staet.

(1) Tekst *f.*

1. Ik drink den nieuwen most,
   'k en vraeg niet wat hy kost;
   't is my al eens, als ik hem drinken mag
   als ik myn liefste heb op myn gelag.
   'k En vraeg niet wat zy doet,
   want haer lief wezen valt my al te zoet;
   't is my al eens, als ik aenschouwe
   haer vriendelyk gelaet,
   dat my zoo wel aenstaet.

2. Haer oogskens, als cristael,
hebben my menigmael
myn ziel gekwetst, myn jeugdig hert doorwond,
en my gekost zoo menig honderd pond;
haer borstjes leliewit
dede my dikwyls zeggen: „liefste zit,
doet my de eer, myn soeten engel:
zit neder hier by my
en laet ons wezen bly."

3. — „Heer weerd, brengt ons zeer ras
een versch gespoeld gelas
en daer by eenen pot met rhynschen wyn,
daer toe moet eenen schotel suyker zyn;
brengd ons een kaerte-spel:
want ik moet spelen met myn Isabel
eerst een piquet; eens fraey gedronken!
ende daer naer gespeeld,
eer ons den tyd verveeld.

4. „Maer vriend, ziet, deze fluyt
moet gy eens drinken uyt,
ter eere van myn zoete herderin,
die ik meer als myn eygen ziel bemin.
Avons! want ik begin:
ziet, kameraed, daer en is niets meer in.
Houdt vast de fluit, ik zal ze vollen,
en zet die aen uw mond;
doet toch bescheed terstond."

5. Als ik het spel begin,
zoo kwam de moeder in
en zey: „myn dochter", met een grammen moet,
„gaet uit de kamer op den staenden voet!"
— „Och moeder, niet zoo wreed:
want aen u dochter is geschied geen leed,
laet my met haer een weynig spelen;
maer stoort u niet zoo zeer,
doet my nog deze eer."

6. — „Neen, jongman, 't is genoeg,
adieu tot morgen vroeg."
— „Maer neen, vrouw moeder, drinkt een roomer wyn,
zit wat by ons en laet ons vrolyk zyn."

— „Neen, jongman, ik moet gaen."
— „Och neen, vrouw moeder, eerst bescheed gedaen,
neemt dit gelas, wilt neder zitten;
sa, lustig eens geboeft,
waerom zoo lang getoeft?"

7. Den wyn klimt in den kop,
men weet van geen staen op;
't is: „nog een pot, brengt ons eenen citroen,
soucies en peirkens en nog een limoen,
en nog wat suikerwerk;
want dezen wyn is voor Bello te sterk,
dat zoete kindjen kan hem niet drinken,
dezen zoo harden wyn,
hy moest gesuykert zyn."

8. Dan heeft zy my geboôn
als toekomenden zoon;
maer ziet, eylaes, 'k en had het noyt gepeynst,
dat zy zoo dobbel was ende geveynst:
het was maer valschen schyn,
de reden die zy sprak was vol fenyn.
En is dat niet een valsche vrouwe,
die my zoo zeer verdoofd
en al myn goed beroofd?

9. „O valsch, venynig hert,
oorzaeke van myn smert;
wat hebt gy nu dat gy my hebt verraên,
dat ik om u heb al myn geld verdaen?
Hadde gy my gezeyd,
dat gy om trouwen niet en waert bereyd,
'k had weggegaen en u verlaeten,
en elders wel gevreyd
tot myn meerder profyt.

10. „Maer nu is 't al te laet
te volgen uwen raed,
en uwe moeder haer fenynig hert
dat my hier brengt in deze groote smert.
't Scheen 'k was van haer bemind,
maer gy, gy waert tot myn verdriet gezind,
en doch ten kond niet anders wezen,
want zoo de oude zong
zoo pypen ook haer jong.

11. „Oorlof nu, Isabel,
verstaet myn reden wel:
in uwen mond en is niet eenen tand
of hy heeft my gekost een diamant;
denkt wat de liefde doet;
om uwen 't wil heb ik verteerd myn goed,
om uwen 't wil zoo moet ik dolen;
maer overdenckt den staet
daer gy my nu in laet."

1, 5. *en* bijgev. — 1, 6. t.: *zoet wezen.* — 3, 4. t.: *een schotel.* — 3, 7. *eerst* bijgev. — 4, 5. *avous* = à vous! aan u, op uwe gezondheid! Nu bestaat nog *avoezen*, op iemands gezondheid drinken. — 5, 3. *myn* bijgev. — 6, 3. *wyn* bijgev. — 6, 7. t.: *glas.* — 7, 3. t.: *'t is nog eenen pot, brengt eenen citroen.* — 7, 4. *en* bijgev. De Coussemaker schrijft: *berdellen, perkels en nog een lamoen*; terwijl Willems stelt: *sauciesen, peeren, en nog een lamoen.* In een lied getiteld: „Het vrolijk geselschap vaarend met Schip Reyn Uyt, vois: De Mars van Marlbourg", lied waarvan de aanvang luidt: „Saa, laat ons nu eens vroolijk zyn // en vieren Bacchus feest", en dat voorkomt in *Het vermaakelyke Haagsche Bosch*, Amst. 1714, bl. 59, vindt men:

Brengt worst, en sprot, en karbonaat,
  kappers, olyven meê,
souçys Boulonje maat,
  waar blyft de wrange sleê (pruim)?
Breng al wat dat dorst maaken kan,
  dat elk kan buyzen als een man, enz.

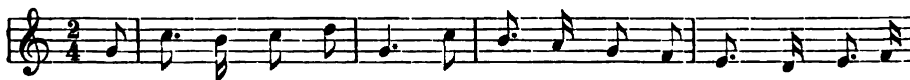
Zie voor de „Mars van Marlbourg" of „Malborough", J. W. Enschedé, *Marschen en marsmuziek*, enz., in *Tijdschr. v. N.-N. mzgsch.*, VI (1900), bl. 106. — 7, 6. *Bello* = Isabel. — 8, 3. *het* bijgev. — 8, 6. *zy spraken vol.* — 9, 3. V. P.: *wat hebt gy nu dat gy hebt beraên;* — De C.: *wat helpt u dat gy my hebt zoo verraên.* — 9, 5. *sic* De C.; ontbreekt bij Van P. — 9, 6. t. *sic*; De C.: *dat gy trouwe.* — 9, 7. tekst: *'k had gegeven.* — 9, 8. *wel* bijgev. — 10, 1. t.: *is het 't al.* — 10, 3. t.: *en uws moeders.* — 10, 4. *hier* bijgev. — 10, 6. t.: *maer gy waert.* — 11, 4. t.: *of hy kost my.*

Tekst. Van Paemel, los blad, nr. 37. „Liedeken van den nieuwen most. Stemme: van Sylvia", tekst hierboven; — Willems, *Oude Vl. ldr.*, nr. 104, bl. 244, met weglating van str. 6, 8 en 11 en met talrijke veranderingen, daarbij deze aant. van Snellaert: „dit lied, in de verzameling van Van Paemel voorkomende, wordt nog algemeen gezongen. Willems noteerde zelf de melodie"; — De Coussemaker, *Chants pop. des Flamands de France*, 1856, nr. 123, bl. 358, met deze aanmerking: „Peu de chansons ont été plus populaires que celle-ci dans notre Flandre. Elle est

connue partout où l'on chante encore. L'air surtout, dont le caractère est franc et original, a eu une très grande vogue. On y a adapté une foule d'autres chansons. Nous avons pris un soin particulier à le recueillir très exactement, et nous croyons avoir réussi à le donner dans son intégrité primitive. Dans celui que rapporte Willems, il y a des inexactitudes et même des fautes typographiques évidentes".

Dat de melodie inderdaad voor veel andere liederen diende bewijst Van Paemel's uitgave zelve, waar zij als stem wordt aangeduid voor de liederen: „Christene zielen al", bl. 9; — „'k Moet naer myn kleyn verstand", bl. 16; — „Christene menschen al", bl. 20; — „Wat is de liefde blind", bl. 36 en bl. 80 zelfde lied; — „Aenmerckt hier een uytleg", bl. 39; — „De liefde triomfeert", bl. 43; — „Komt kinderen vat en leert", bl. 54; — „Gods kerke triumpheert", bl. 55; — „Hoord katolyken al", bl. 56; — „Wat baert de liefde niet", bl. 65. — De besproken wijs wordt nog o.a. aangehaald in de volgende verzamelingen: *Den eerelyken pluk-vogel*, Antw., 8ste druk (kerkelijke goedkeuring 1669), bl. 98: „La Silvie *oft* Ik drinck", enz. voor: „'k Zag lest met groot vermaek"; — D. Bellemans, *Het citherken van Jesus*, Antw. 1698, bl. 80 en 88, „Ick drinck" enz. (oft „O nacht, ô blyden nacht *oft* La Sylvie") voor: „Ghelijck een hert of dyn" en „Komt altemael tot my"; — *'t Groot Hoorns lb.*, Amst. z. j., c. 1700, bl. 148, voor: „Speelnootjes die dit feest"; bl. 262, voor: „Gebiedster van mijn hert"; — Elisabeth van Wouwe, *Gheestelyck maeghden-tuyltjen*, appr. 1708, uitg. Antw. 1722, bl. 130, voor: „Eylaes wat droef allarm", bl. 152, voor: „Wys die sijn ziele siet"; — F. Matthæus de Bie, *Rosa mystica oft verborghen rose Maria*, Antw. z. j. (kerk. goedk. 1711), bl. 131, „La Sylvie (oft) Ick drinck", enz., voor: „O! Arragons gebiet // Wat is in u geschiet"? — Jac. de Ruyter, *Nieuw lb. genaemt den maegdekrans*, Duynkercke (kerk. goedk. 1712), bl. 19, voor: „Wat voor een droeve maer", en bl. 49, voor: „Wat gaet gy grooten Godt"? — *Het nieuwe vermakelyke Thirsis minnewit*, II, Amst. 1731, bl. 52, voor: „Myn soete 's Jacolyn", bl. 54, voor: „'k Veracht de min-godin", bl. 96, voor: „Ach! vals-gebrayde net"; — *Den nieuwen bergh Parnassus*, Gent 1732, bl. 20, voor: „O Jesus maeckt my reyn"; — J. S[tichter], *Oude en nieuwe lofzangen*, Amst. 1740, bl. 45, voor: „Verlaat nu Bethlehem"; — Id., *Oude en nieuwe geestelijke liedekens*, Amst. 1740, bl. 12, voor: „Agnes getrouwe maagt"; bl. 90, voor: „o Prins van 's hemels hof". — Los blad nr. 36, gedr. bij Thys te Antwerpen, voor: „Ach schrikkelyk gepys" („Treurliedeken van de trompetten der helle"). Nog in 1849 gebruikte Prudens van Duyse deze wijs voor een liedje in populairen trant: „Kom grootvaêr, goede man" (*De prentverkooper*), te vinden in *De Eendragt*, Gent, 1849, nr. 21, bl. 83.

Melodie A. Willems, t. a. p.; — Snellaert, *Oude en nieuwe liedjes*, Gent, 1852, nr. 24, bl. 14, en 1864, 2de uitg., nr. 32, bl. 41, hierboven weergegeven; — **B.** De Coussemaker, t. a. p.:

Ik drink den nieu-wen most; 'k en vraeg niet wat hy kost; 't is my ge-

noeg als ik hem drin - ken mag, en ik myn lief - ste heb op myn ge-

lag. 'k En vraeg niet wat het doet: want haer ge - zich - te is my al zoo

zoet; ik ben ver - rukt zoo haest ik ze aen - schou- we, haer lie - ve-

lyk ge - laet, dat my zeer wel aen - staet.

C. Hs. van c. 1621, nr. 4858 der K. Brusselsche Bibl., bl. 276 (vgl. de lezing J hierna):

sic

O dach! o blij - den dach, Soo lang, soo lang ver-wacht, Als ick hier

sien den af - laet in - ge - stelt Om in dees vlam niet meer te sijn ge-

quelt. Gy die mijn vrien-den sijt, En my ge - kent hebt o - ver lan - gen

tijt, Ick bid u nu door mij - ne tra - nen, Helpt my uut het

vier Int welck ick brand al - hier.

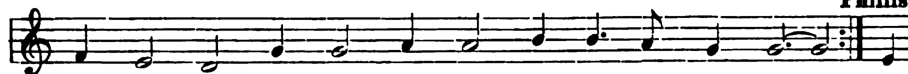
D. *Amsterdamsche Pegasus*, 1627, bl. 153, „Harders-liedt tusschen Phillis en Silvia, stemme: La Royale". De naam van Silvia zal hier toevallig gebruikt zijn en niet in betrekking staan met de wijs „la Sylvie":

Silvia.

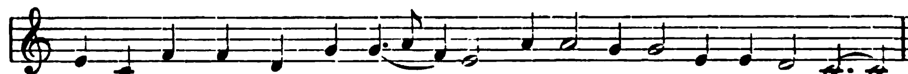

Phil - lis, wer - re- waerts drijft ghy met u - we schaep - jes So
Toeft / toeft / ey Nim - phe - lijn / want Maegh-den en Knaep - jes / Wy

Phillis.
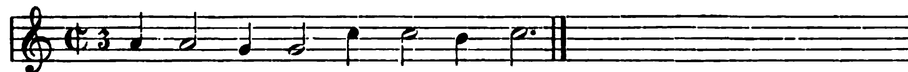

haest'- lijck heen / eer zich den dagh tot ney - gen port? Ick
wil - len oock meed / soo flucx' 't maer e - ven duys - ter wort.

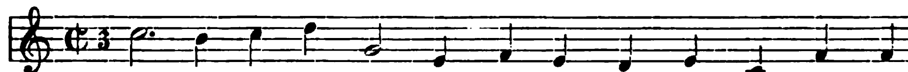

ben van meeningh wat Bosch-waert aen Mijn Vee te doen in 't klaver gaen

Starter, *Friesche lusthof*, Amst. 1627, bl. 193, „stemme: La Royale", voor: „Juffrou, als ick u deugt", zelfde melodie, buiten het slot dat daar klinkt:

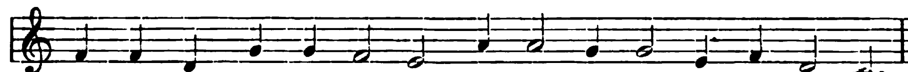
F. Pers, *Bellerophon*, Amst. 1633, bl. 212, stem: „Royale *of* Juffrou als ick u deughd":

Treet aen ghy groo - te hoop ; al nae den Oe - ver / Daer leyd
Ghy moe - ter toch heen / al saegh-dy schoon droe - ver / Al tiert
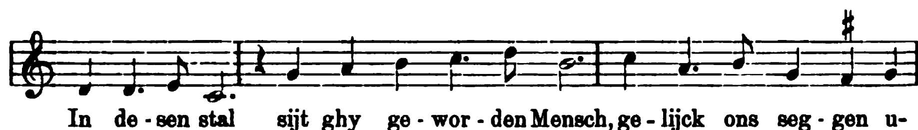

de Schuyt ghe - reet / be - taelt daer u - wen tol. Want Key - ser
ghy seer be - deest / ghy staet doch op de rol.
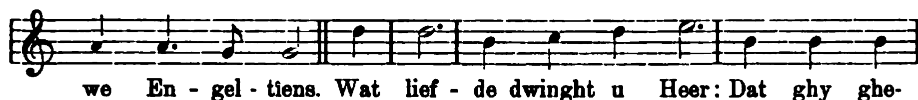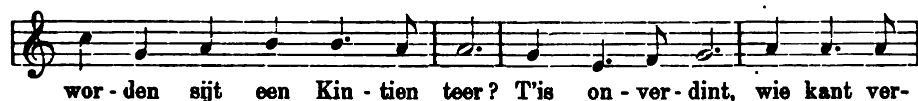

en Ko - ningh / en Prins of Heer / Be - ta - len tol aan *Cha-rons* Veer
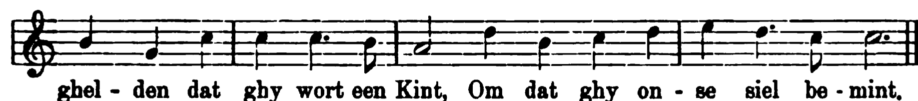
G. G. F. Bussé, *Het gheestelijck blom-hofken van Bethleem*, Antw. 1663, bl. 32, „stemme: als volght", en volgens de tafel van het boek: „stemme: o Nacht, ô blyden nacht, etc." (zie onder de geestelijke liederen onzer verzameling, en nr. 165, bl. 615 hiervoren) een lied, dat nochtans anderen strophenbouw heeft:
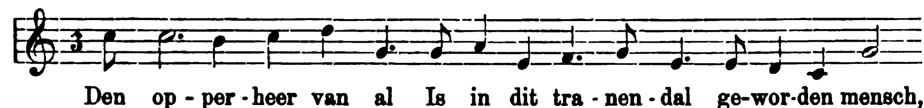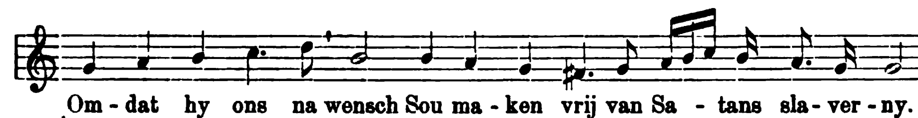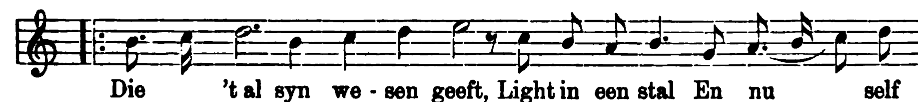

Ook in D. BELLEMANS' *Het citherken van Jesus*, hierboven, bl. 1112, aangehaald, vindt men voor liederen, die wèl denzelfden strophenbouw hebben als „Ik drink den nieuwen most", de wijsaanduidingen: „La Sylvie (oft) Ick drinck, enz. (oft) O nacht, ô blyden nacht".

H. *Evangelische leeuwerck*, Antw. 1682, II, 200, „wijse: Drinckt van den nieuwen most" („La Royale"; nog aangeh. *Ib.* II, bl. 10, 29, 96, 209):

niet en heeft. Hij beeft van kouwe En schreyt van rou - we,

In een krib op stroy, Be - deckt al - leen met hooi.

I. *Oude en nieuwe Hollantse boeren-lieties*, Amst. c. 1700, 2de druk, nr. 458: „van de nieuwe mos[t]":

† (1)

(1) t.: *b a a.*

J. *Ib.* nr. 746: „Courante diminuée":

Deze laatste zangwijs sluit zich aan bij de lezing te vinden in H. Sweerts' *Innerlykke ziel-tochten*, 4de uitg., Amst. 1701, bl. 161, „toon: Je voy toutes les nuicts, *of*: „Dat Jupiter sijn (throon)", voor: „O Jesu, eeuwig licht". — „Je voy", enz. *of* „Dat Jupiter", enz. worden aangeh. in *'t Groot Hoorns lb.*, bl. 146, voor: „Al die den egten-staat".

K. Jan van Elsland, *Gezangen*, enz., 4de druk, Haarlem 1738, bl. 138, „stem: Ik drink", enz.:

Myn Kal - li - oop, myn pop, Sa lus - tig haal eens op, En zing met my by

't glaas-je en by de fles, 't Ver - jaa - ren van myn vrind; kom zan - ge - res! 'k Heb

nu een lug - te bui; Mos-sieur A - pol met uw ge - mui - ze-brui, Sta by en

helpt me nu ver - jaa - ren, 't Mag 'er nu op staan, Laat keel en snaa-ren gaan.
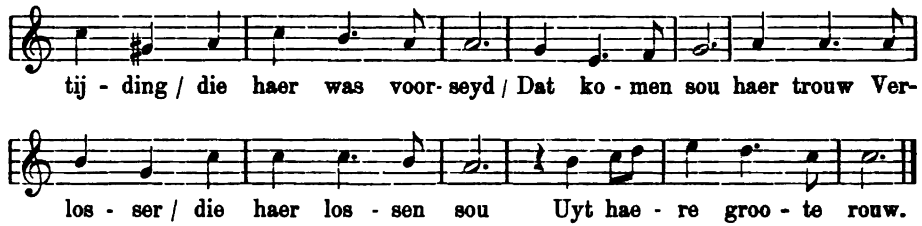
L. *Den singende swaan*, Leyden 1728, bl. 123, onder stemaanduiding: „Op een tijd wat geleên", voor het lied: „Het menschelyk geslacht", dat op zijne beurt wordt aangehaald als wijs, bl. 216, voor: „Al die zijt droef van hert", terwijl men, bl. 491, de twee laatste aanvangsregelen met: „Ik drink", enz., aangehaald vindt voor: „Wat dunkt u is Ambroos?"

(lees: *g*)

Het men - sche - lijk ge - slacht Had in een duyst' - re nacht

ge - le - gen lang; soo dat - 'et haer ver - droot Te blij-ven lan - ger in

die groo - te noot. Sy had - den lang ver - beydt Na blij - de

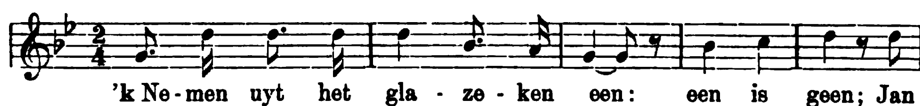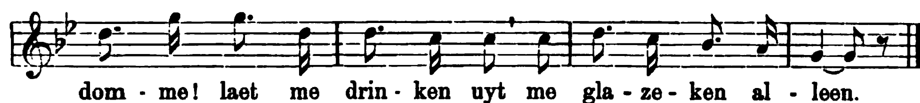

Eene 16de-eeuwsche Fransche melodie: „La Royale" of „La Sylvie", zal hebben aanleiding gegeven tot de hier besproken zangwijs, die gedurende meer dan twee eeuwen populair bleef.

De hier besproken melodie is ook niet zonder overeenkomst, ten minste wat de eerste maten betreft, met, de Fransche melodie: „Si cette malheureuse bande"; zie het lied: „'tGeween, 'tgehuyl, 'tgekryt".

---

314. 'k Nemen uyt het glazeken een.

1. 'k Nemen uyt het glazeken een:
een is geen;
Jan domme! laet me drinken uyt
me glazeken alleen.

2. 'k Nemen uyt het glazeken twee:
twee om een,
een is geen;
Jan domme! enz.

3. 'k Nemen uyt het glazeken drie:
drie om twee,
twee om een;
Jan domme! enz.

4. 'k Nemen uyt het glazeken vier:
vier is me manier,
drie om twee;
Jan domme! enz.

5. 'k Nemen uyt het glazeken vyf:
vyve doe me blyven,
vier is me manier;
Jan domme! enz.

6. 'k Nemen uyt het glazeken zes:
zes, 'k doe me best,
vyve doe me blyven;
Jan domme! enz.

7. 'k Nemen uyt het glazeken zeven:
zeven is me leven,
zes, 'k doe myn best;
Jan domme! enz.

8. 'k Nemen uyt het glazeken acht:
acht geeft me magt,
zeven is myn leven;
Jan domme! enz.

9. 'k Nemen uyt het glazeken negen:
negen doen me beven,
acht geeft my magt;
Jan domme! enz.

10. 'k Nemen uyt het glazeken tien:
tien: 't is om te zien,
negen doe me beven;
Jan domme! enz.

11. 'k Nemen uyt het glazeken elf:
elf, 'k drink het zelv,
tien, 't is om te zien;
Jan domme! enz.

12. 'k Nemen uyt het glazeken twolf:
twolf, 'k moet het wolgen,
elf, 'k drink het zelv,
tien, 't is om te zien,
negen doe me beven,
acht geeft me magt,
zeven is me leven,
zes, 'k doe me best,
vyve doe me blyven,
vier is me manier,
drie om twee,
twee om een,
een is geen;
Jan domme! laet me drinken uyt
me glazeken alleen.

5, 2 en 6, 3. t.: *vyf doe me blyv'n.* — 12, 2. Bij de C. vertaald door: „Douze me répugne". — 12, 9. t.: *vyf*, enz.

Tekst en melodie. DE COUSSEMAKER, *Chants pop. des Flamands de France*, nr. 119, bl. 353, „de twaelf glazen", opgeteekend te Duinkerke, waar het lied ten tijde van d. C. nog zeer bekend was onder het zeevolk; — Dr. KALFF, *Het lied in de M. E.*, bl. 474, zou het stuk om zijn vorm als zeer oud willen beschouwen, en ziet het aan voor eene parodie of navolging van het lied „Een is eene". Zie onder de geestelijke liederen onzer verzameling, waar nog meer parodieën van dit laatste lied worden aangeduid.

---

315. Drink ik ä pintje.

Drink ik ä pint - je, 'k drin-ken 'lyk ä zwyn - tje. Drink ik ä
kan - ne - tje, 'k drinken 'lyk ä man - ne - tje. Drink ik ä stoop- tje
'k vol - len in än hoop - tje. Nooyt van me le - ven meer, 'k en
drin - ken geen ge - ne - ver meer, nooyt van me le - ven meer, 'k en
drin - ken geen ge - ne - ver meer.

Drink ik ä pintje,
'k drinken 'lyk ä zwyntje.
Drink ik ä kannetje,
'k drinken 'lyk ä mannetje.
Drink ik ä stooptje,
'k vollen in än hooptje.
Nooyt van me leven meer,
'k en drinken geen genever meer.

6. t.: *ä hooptje.*

De Coussemaker, *Chants pop. des Flamands de France,* 1856, nr. 220, bl. 355, uit den mond der Duinkerksche zeelui.

316. 's Maendags, en 's maendags.

A.

1. 's Maendags, en 's maendags,
dan ginc ik om een pintjen, om een pintjen;
ik dronc er twee, ik dronc er dry,
dronc er tot vijf en twintig by.
— „Doen-si, doen-si, doen-si, Jan?
Hebben si dat gedaan?"
— „Ja", sey Jan.

2. 's Dingsdags, en 's dingsdags,
dan was het vastenavond, vastenavond;
mijn wijf is op den toer gegaen,
en ic ginc met een ander.
— „Doen-si?" enz.

3. 's Woensdags, en 's woensdags,
dan ginc ic om een kruysken, om een kruysken;
wat wilt gy dat 'k een halven dag
ga temmeren of ga buysschen?
— „Doen-si?" enz.

4. 's Donderdags, en 's donderdags,
dan was 't den dag van eten, den dag van eten;
si stelden mi al de beentjens voor,
en 't vleesch was afgeëten.
— „Doen-si?" enz.

5. 's Vrijdags, en 's vrijdags,
dan was 't den dag van slapen, den dag van slapen;
mijn wijf was uyt commeeren gegaen,
mijn bed was noch te maken.
— „Doen-si?" enz.

6. 's Saterdags, en 's saterdags,
dan was 't den dag van renten, den dag van renten;
ic brocht geen enkel oortjen t'huis,
wy vielen aen 't batementen.
— „Doen-si?" enz.

7. 's Sondags, en 's sondags,
dan was 't den dag des Heeren, den dag des Heeren;
dan deed ik mijn schoen hemdeken aen,
daerop mijn beste kleeren.
— „Doen-si, doen-si, doen-si, Jan?
Hebben si dat gedaen?"
— „Ja", sey Jan.

2, 4. t.: *andere.*

Den Zundag, den Zundag.

B.

1. Den Zundag, den Zundag,
't is de dag van sHeere.
Me doen uis schoon hemd an
en uise schoone kleers.

2. Den Moandag, den Moandag,
me goan a pintje drinken,
a pintje twee of drie,
of vier of vuf en twintig.

3. Den Dissendag, den Dissendag,
't is te mascheren;
me loopen tin bij 't sotte,
mè boeren en heeren.

4. Den Oensdag, den Oensdag,
't is a kruisje 't halen;
wilt den paster geen géhen
'k zal by den koster een halen.

5. Den Dunderdag, den Dunderdag,
't is ol vergeeten;
me zyn in drufheid;
me meugen hoast nie eeten.

6. Den Vrydag, den Vrydag,
en ouk den Zoaterdag mée;
me n'h'en ol nie veel èvrocht
m'en an slechte weeke.

7. Den Zundag, den Zundag,
doa is miserie by hoopen.
M'en ol nuis geld verteert,
me ken geen eerdappels koopen.

1, 2. t.: *'t is dag.* — 1, 3. *uis* = *uus*, ons. — 3, 3. *tin* = toen, dan. — 4, 2. *kruische* = kruisje van Aschwoensdag. — 4, 3. *gehen* = geven. — 5, 3. *me* = wij. — 6, 3. *evrocht* = gewrocht, gewerkt. — 6, 4. *m'en an* = wij hebben eene. 7, 2. *doa* = daar. — 7, 3. = wij hebben al ons geld verteert. — 7, 4. *me ken* = wij kunnen.

En Zondag, en Zondag.

C.

1. En Zondag, en Zondag,
dan is 't de dag des Heeren,
dag des Heeren;
dan doen wij een schoon hemmeken aan
en al ons beste kleeren?
Hebben ze dat gedaan?
doenze, doenze;
hebben ze dat gedaan?
doenze, ja!

2. En Maandag, en Maandag,
dan gaan we een pintje drinken,
pintje drinken;
dan drinken we er een of ook wel twee,
maar liever vijf en twintig.
Hebben ze dat gedaan? enz.

3. En Dijnsdag, en Dijnsdag,
dan is het Vastenavond,
Vastenavond;
en hebben wij dan geen brood in huis,
dan vasten wij tot t'avond.
Hebben ze dat gedaan? enz.

4. En Woensdag, en Woensdag,
dan gaan wij om een kruiske,
om een kruiske;
en is Mijnheer Pastoor niet thuis,
dan gaan wij bij den köster.
Hebben ze dat gedaan? enz.

5. En Donderdag, en Donderdag,
dan is 't ten halve weke,
halve weke;
dan gaat er menige jonkman uit,
om zijn schoon lief te spreken.
Hebben ze dat gedaan? enz.

6. En Vrijdag, en Vrijdag,
dan komen de boerinnen,
de boerinnen;
met hulië speunder op hunnen kop,
ze loopen lijk zottinnen.
Hebben ze dat gedaan? enz.

7. En Zaterdag, en Zaterdag,
dan is 't de dag van schuren,
dag van schuren;
en hemme dan geen water in huis,
dan gan me bij de geburen.
Hebben ze dat gedaan? enz.

6, 4. *speunder* = spaander, spanen hoed. — 7, 4. *hemme* = hebben wij.

En e Maandag, en e Maandag.

D.

En e Maan-dag, en e Maan-dag, dan wou ik een pint - je drin-ken,
een pint-je drin-ken: ik dronk er vier, ik dronk er vijf, ik dronk er zes en
twin-tig. Vi - va let-te mat - té a - tijs, mor-tel den bak-ker van
bel - sja - mé, cou - ra - ge mat-té, ei spi - na - ge, ei spi - na - ge.

1. En e Maandag, en e Maandag,
dan wou ik een pintje drinken,
een pintje drinken:
ik dronk er vier, ik dronk er vijf,
ik dronk er zes en twintig.
Viva lette matté atijs,
mortel den bakker van belsjamé,
courage matté,
ei spinage, ei spinage.

2. En en Dijnsdag, en en Dijnsdag,
dan wou ik een pijpke smoren,
een pijpke smoren:
ik ging naar mijnen besten zak,
maar ik had mijn pijp verloren.
Viva, enz.

3. En e Woensdag, en e Woensdag,
dan wou ik een beetjen eten,
een beetjen eten:
de beenen werden op tafel gebracht,
en 't vleesch dat wierd er vergeten.
Viva, enz.

4. En en Donderdag, en en Donderdag,
dan wou ik een beetje slapen,
een beetje slapen:
maar ze kwamen aan mijn beddeken staan,
en ze deên er niets als praten.
Viva, enz.

5. En e Vrijdag, en e Vrijdag,
dan wou ik een beetje werken,
een beetje werken:
maar het werken stond niet naar mijnen zin,
want ik kon mij niet meer versterken.
Viva, enz.

6. En e Zaterdag, en e Zaterdag,
dan wou ik mijn preeken halen,
mijn preeken halen:
ik ben tot mijnen baas gegaan;
maar hij kon mij niet betalen.
Viva, enz.

7. En e Zondag, en e Zondag,
dan is 't de dag des Heeren,
de dag des Heeren:
dan doen wij ons schoone hemdeken aan
en al ons beste kleeren.
Viva, enz.

6, 3. *preeken*, loon.

Tekst. A. WILLEMS, *Oude Vl. ldr.*, nr. 250, bl. 520, „De goede week", zonder bronaanduiding. Snellaert teekent daarop aan: „Woorden en muzyk van eene my onbekende hand geschreven"; — HOFFMANN v. F., *Niederländische Volkslieder*, nr. 158, bl. 277; — **B.** DE COUSSEMAKER, *Quelques recherches sur le dialecte flamand de France* (Extrait des Annales du comité flamand de France, tome IV), afzonderlijke druk, Duinkerke 1859, bl. 18, „De weeke", tongval van Bergen (Bergues); — **C.** *Ons volksleven*, III (1891), bl. 54, opgeteekend te Antwerpen; — **D.** J. BOLS, *Honderd oude Vlaamsche ldr.* nr. 73, bl. 179, die nog vermeldt: *Volk en taal*, 1891, bl. 106. Een dergelijk lied is ook in Duitschland bekend, doch schijnen de teksten van vroegeren datum te zijn; zie ERK u. BÖHME, *Deutscher Liederhort*, III, nr. 1617, bl. 437: „Am Sonntag, am Sonntag". Bij de daar aangegeven Duitsche bronnen kan men voegen: OSCAR SCHADE, *Deutsche Handwerkslieder*, Leipzig 1855, bl. 178. — T. a. p., nr. 2134, bl. 833, deelen Erk en Böhme nog een geestelijk lied mede onder den titel: „Fromme Vorsätze für die sieben Wochentage", met aanvang: „Am Montag da fängt die Woche an". — Op bl. 548 van Willem's werk, zegt Snellaert: „Dit lied was reeds in de zeventiende eeuw bekend. Ik bezit een vliegend blad met houtsneêplaten van 't jaer 1638 (Antw. Jos. Jacops), waarop o. a. staet een *Nieu kluchtigh liedeken van den Geusen Haes op uyt Calloy*, op de wijse: Hebbense dat ghedaen, doense, doense, enz." Het eerste van de tien coupletten — het eenige door Snellaert medegedeeld — luidt aldus:

„De Geusen, de Geusen
en die boose Fransen, boose Fransen,
sy quamen met veel schepen aen
om in Calloy te dansen.
Hebbense dat ghedaen / doense, doense,
Hebbense dat ghedaen / Geus neef comt aen."

Over dit lied, waarvan wij den volledigen tekst niet mochten terugvinden, zijn wij de volgende aanteekeningen verschuldigd aan Prof. Paul Fredericq:

„Het lied, waar Snellaert (bij Willems, bl. 548) de eerste stroof van opgeeft, is een gedicht op de gevoelige nederlaag bij Calloo door het leger der Vereenigde Nederlanden in 1638 geleden.

„Frankrijk en de Nederlandsche Republiek hadden een onderling verbond gesloten om Spanje in de Zuidelijke Nederlanden te komen aanvallen.

„Richelieu zond een leger naar Artois en liet St. Omaars belegeren. De stadhouder, Frederik Hendrik, rukte met zijn leger 't hertogdom Brabant in en had het op Antwerpen gemunt. Aan zijn neef, graaf Willem van Nassau, gaf hij last om met eene afdeeling van 't Statenleger te Liefkenshoek op den Vlaamschen oever der Schelde te gaan post vatten en van daar Calloo te bezetten. Willem van Nassau had 6000 voetgangers en vier compagnieën ruiters. Den 17 Juni 1638 kwam de Spaansche veldheer, markies de Sfondrato, hem aldaar aanvallen en dreef hem uit de schans van Calloo. Graaf Willem's 21-jarige zoon, Maurits van Nassau, sneuvelde er met veel volk. Maar in den nacht tusschen 21 en 22 Juni 1638 moest hij voorgoed wijken en zijn terugtocht werd eene echte krijgsramp. Veel soldaten verdronken of vielen onder de vijandelijke kogels. Paarden, geschut, bagage en schepen gingen verloren. 2400 krijgsgevangenen namen de Spanjaarden. Frederik Hendrik, die op het gelukken dier onderneming wachtte, om op den Brabantschen oever der Schelde Antwerpen te naderen, keerde ontmoedigd naar Holland terug (Zie Arend, *Algemeene gesch. des Vaderlands*, derde deel, 5e stuk, bl. 108—110).

„Die nederlaag, zeer beduidend en zeer vernederend, werd door de Spaanschgezinden in de Zuidelijke Nederlanden naar de gewoonte van den tijd met schimpliederen gevierd. Het lied door Snellaert bezeten en waarvan hij slechts de eerste der tien strofen mededeelt, is er een bewijs van.

„In een lied bij van Lummel (bl. 529), op de inneming van 't Sas van Gent door de Geuzen in 1644, lied met aanvang: „Alweer geen deeg, de kuyp is leegh", leest men:

Het malle liedt, singht ghy nu niet:
Graaf Willem in het schuytje, in het schuytje,
En hoe hy Callo weer verliet,
Sus, sus: nu heeft dat fluytje
Vry een andre toon . . .

„Nog in een ander lied op de verovering van 't Sas (1644), met aanvang: „Juycht nu vereende Nederlanden", wordt met bitterheid een schimplied der Gentsche Spaanschgezinden op de nederlaag te Calloo (1638) herdacht (van Lummel, bl. 535):

Foeij, Gentenaers, die onlangs zouden, (*sic*)
En om Callo u gal uytspouden,
Op onsen kloecken Delvenaer . . .

„Die verovering van 't Sas van Gent in 1644 was overigens eene belangrijke gebeurtenis. Ook wordt zij bij van Lummel (bl. 529—539) in niet minder dan zes liederen bezongen. Het eerste, op 't refrein: *Hebbende* (l.: *hebbense*) *dat gedaen, doense, doense*, waarin gesproken wordt van „'t malle liedt" van Callo, dat (blijkens Snellaert's aanteekening) op dezelfde wijze voorgedragen werd, schijnt er een bepaald antwoord op te zijn geweest.

„Over het moeielijk beleg van 't Sas van Gent, zie Arend, derde deel, 5e stuk, bl. 467—469 en 488—491 (Begonnen beleg in Juni, 5 Sept. 1644 't Sas ingenomen)".

Melodie. Zooals de zangwijs bij WILLEMS, t. a. p., voorkomt is ze volkomen ongenietbaar:

(1)

's Maen-dags, en 's maen-dags, dan ginc ik om een pint - jen, om een pint - jen; ik dronk er twee, ik dronk er dry, dronk er tot vijf en twin - tig by. Doen - si, doen - si, doen - si, Jan? heb - ben si dat ge - daen? Ja, zei Jan.
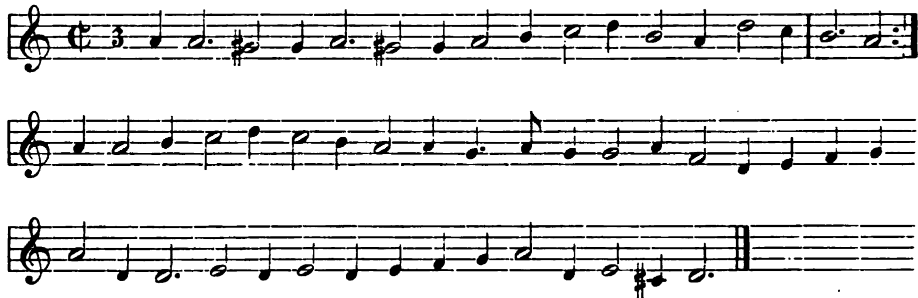
(1) Maat met vijf slagen.

Wij deelen onder A eene verbeterde notatie mede. Naar ons oordeel komt de beste lezing voor, zonder tekst, in *Anciens airs et chansons populaires de Termonde*, uitgegeven door KLEMENS WYTSMAN, Dendermonde, 1868, nr. I, „van Ste Crispijn". W. teekent daarbij aan, bl. 12: „Le plus ancien air de corporation qui nous soit parvenu, appartient à la confrérie de St. Crépin (cordonniers). Il porte le cachet archaïque du commencement du XVIe siècle". Deze melodie waarop wij den tekst van Willems brengen, kan ook wel van de tweede helft der XVIde eeuw zijn. Wij brengen deze zangwijs op een tekst nagevolgd van A:

En 's maen-dags, en 's maendags, dan ginc ik om een pint - jen, om een pint - jen; ik dronk er twee, ik dronk er dry, ik dronk er vijf en twin-tig.—Doen - si, doen-si? heb-ben - si dat ge - daen?—Och ja, zei Jan.

Wij laten thans verschillende andere lezingen derzelfde zangwijze volgen.

De eerste, te vinden onder de melodieën gevoegd bij het ter K. Brusselsche Bibl. berustend zoo genoemd Hs. van Anna Bijns, bl. 156, draagt tot opschrift „de Geuzen" en wijst duidelijk op de door Snellaert medegedeelde strophe. Het slot dezer zangwijze, te oordeelen naar de twee lezingen die onmiddellijk achterna komen, is onvolledig:

De tweede lezing komt voor in de verzameling van Pers, getiteld: *De laetste vernieuwde Urania*, „zijnde het tweede deel van Bellerophon", Amst. 1656, bl. 187, „stemme: Doense, doense", met den tekst: „Slyp schaar en mes" herdrukt door J. H. Scheltema, *Nederlandsche liederen uit vroegeren tijd*, 1885, bl. 239:
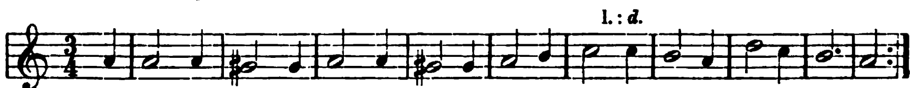
De men-sche rotst door bergh en dal / Door bos-schen en door da-len,
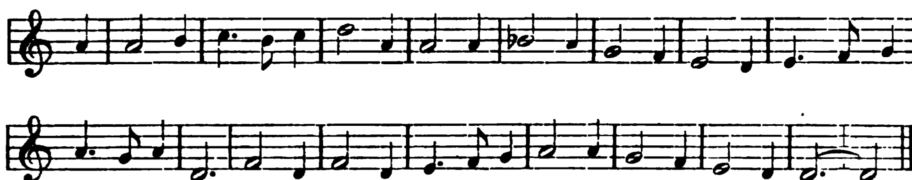
en door da - len / En geeft sich in veel on - ge - val / Om goud en

schat te ha - len / Maer op de deughd en eer / la - cy, la - cy!
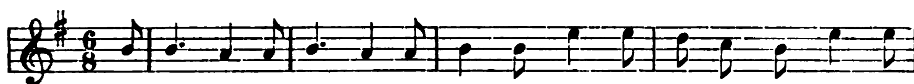
Maer op de deughd en eer / men wey-nigh let.

De derde lezing treft men aan in *O. en n. Hollantse boeren-lieties*, Amst. c. 1700, nr. 12, met het opschrift: „T' Slooterdyk":
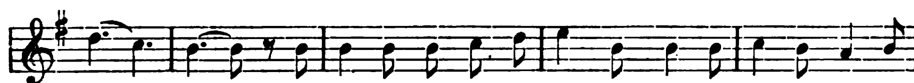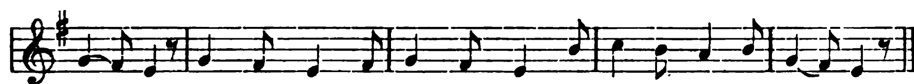

De vierde lezing wordt gevonden onder **De Coussemaker's** *Chants pop. des Flam. de France*, nr. 131, bl. 378, voor een lied op de spotnamen van de steden van Merris, Belle, Hazebroek en Boeschepe:

Te Mer - ris, te Mer - ris daer staet een stee - nen mo-len, een stee - nen
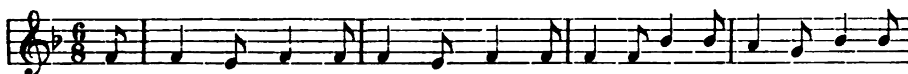

mo - - len, En al die on-der de hek-kens gaen, ze zyn zot dat ze
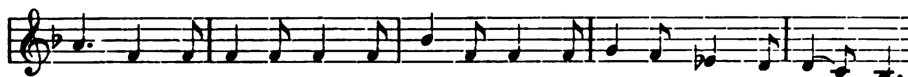

do - len. Zegt het maer, Is dat nie waer? Ze zyn zot dat ze do - len.
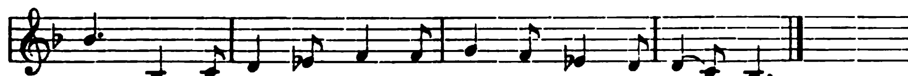
De zangwijze die volgt, medegedeeld door **Pol de Mont**, *Het lied van den boom en leugenliederen*, in *Nederl. Museum*, Gent, 1889, tweede deel van den jaargang, bl. 260, schijnt, wat den aanhef betreft, een van den mol- naar den parallellen dur-toonaard overgeloopen afstammeling van de voorgaande melodieën, alhoewel het slot dan ook naar de oude Fransche zangwijs: „la Faridondaine", is overgewaaid:

Och, vrien-den, hoort al naar dit lied, dat ik u zal ver - ha - len, ver - ha-

ha - len. Voor el - ke leu - gen, die ik lieg, wil ik een' flesch be - ta - len.

— Spreek maer, En is 't niet waar, gij zult een' flesch be - ta - len.

Gansch anders en modern klinkt de zangwijze medegedeeld door BOLS, t. a. p., hierboven weergegeven onder D. Anders ook zijn de melodieën van de hierboven gemelde Duitsche liederen.

Onder verschillende benamingen wordt de besproken zangwijs aangehaald, o. a. door VAN LUMMEL, *Nieuw Geuzenlied-boek*, bl. 529, voor het reeds vermelde lied op de verovering van 't Sas van Gent: „Alweer geen deeg, de kuyp is leegh" (5 September 1644), „op de wyse: Hebbense dat gedaen, doense, doense". — De wijs „Hebbense dat gedaen" vindt men nog aangehaald bij FOCQUENBROCH, *Alle de werken*, enz., Amst. 1696, II, bl. 180, voor: „Ons Leisje buur"; — De wijs: „Van doen, doen, doen", is vermeld in *Thirsis minnewit*, Amst. 1752, I, bl. 60, voor: „Ontsluyt, ontsluyt uw venstertje", een lied dat op het einde der laatste eeuw nog herdrukt werd in *Het zingende nachtegaeltje*, Amst., Holst, z. j., bl. 4, en G. van der Linden, Amst. z. j., bl. 4. De wijs „Doense, doense, etc.", wordt gevonden in *'t Groot Hoorns lb.*, bl. 268, voor een lied van J. DE REGT: „Dat Sinter-Klaas / dien ouden baas"; ook te vinden in *Thirsis minnewit*, Amst. c. 1752, III, bl. 46 (zie hierna het lied: „Sinte Niclaai van Tolentijn").

's Maendaegs, 's maendaegs,
Dan gaen wij om een pintje! enz.

wordt aangehaald door J. TER GOUW, *De volksvermaken*, bl. 557, t. p., waar de schrijver van het „maandag maken", naar het Fransch „faire le lundi", over: „maandag vieren" der ambachtsknechten spreekt, een gebruik dat de „zittende ambachten 't langst volgehouden hebben". Naar het schijnt is het „maandag maken" in Holland nog niet verloren gegaan, vooral bij de werklui van het bouwvak, van daar genaamd „maandaghouwers"; heel België door wordt de „maandag" nog wekelijks gevierd.

---

317. Komt al byeen.

(De theevrouwkens)

Komt al by-een, gy vrouw-kens bly van gees-te, op de-ze wa-ter-

fees-te: oud en jong, groot en kleen, ik nood u al ge-meen; sa,

stelt u op de been! Ik heb in 't zin van u eens te trak-tee-ren, wy

zul-len wat kom-mee-ren; komt en u ne-der-zet, — ti-re-let, komt

en u ne-der-zet, — ti-re-let, in mijn sa-let.

1. „Komt al byeen,
gy vrouwkens bly van geeste,
op deze waterfeeste:
oud en jong, groot en kleen,
ik nood u al gemeen;
sa, stelt u op de been!
Ik heb in 't zin
van u eens te trakteeren,
wy zullen wat kommeeren;
komt en u neder zet, — tirelet,
in mijn salet.

2. „Fraei Jacquemijn,
maek vuer zonder getater,
en hang den moor vol water;
want Maeiken en Cathlijn,
Bellotjen en Jozijn,
Magrietjen en Francijn,
en Petronel,
zyn hier al by malkander;
daerom voor d'een als d'ander,
elk een thee-tasken net, — tirelet,
op tafel zet!

3\. „Sa, lustig Klaer!
neem dan een suiker-klontjen
en steekt het in u montjen;
maer zeg my eens, gevaer,
hoe gaet het van dit jaer
met uwen troetelaer?"
— „Ach! mijn compeer,
ik moet van droefheid klagen,
dien dronkaerd geeft my slagen
en menigen soufflet, — tirelet,
voor mijn banket."

4\. — „Gebuervrouw San,
wil eens den pot opvullen,
en laet ons kokerullen;
maer zwijg van uwen man;
ik ben er slechter an
met mijnen kranken Jan;
't is wel een maend
dat hy niet en kan winnen,
'k en weet niet wat beginnen,
ons kleêrs en lijnwaet net, — tirelet,
't is al verzet."

5\. — „En klaeg mij niet
van zoo een kleine ellende,
die God u komt te zenden,
ik lijde meer verdriet;
want mijnen deugeniet
altijd naer andre ziet,
en laet my t'huis
gelijk een arme sloore;
daer by speelt hy den dooven
des avonds alzoo net, — tirelet
dien stroôn cadet."

6\. — „Wat 's dit Catlijn?
hebt gy uw competentie?
vindt gy daer in diff'rentie
in 't water, zegt het mijn?"
— „Och neen ik, Jacquemijn;
maer 'k heb het hoofd vol pijn,
als ik bepeins
dat ik my ging versmooren
met mijnen droogen Jooren.
'k Ben als een visch in 't net, —
tirelet,
zoo kael gezet."

7\. — „'k Heb al genoeg
theewater in mijn mage.
Mijn Klaeis heeft beter dagen;
want van des morgens vroeg,
zoo zit hy in de kroeg,
en zuipt daer als een zoeg;
en met de kaert
verzeirt hy al ons schijven;
'k laet ook het werken blijven.
Sa een poerloetjen net, — tirelet,
daer op gezet!"

8\. — „Wat wilt gy hier
uw man zoo zeer uitstrijken!"
— „Kom eens en wil bekijken
hoe dat mijn slonken Pier
is heele dagen schier
vol brandewijn en bier;
en ik, eilaes!
weet niet waer meê te leven;
mijn kinders daer beneven
die worden alzoo net, — tirelet
als een piket."

9\. — „'k Bid u, houdt op,
theevrouwkens of kommeeren,
uw mans zoo droog te scheeren;
gaet henen, kookt uw zop,
eer dat gy voor uw kop
of bakhuis krijgt fraei klop.
Moet gy uw man
als vlas door d'ekel trekken,
of als konijnen rekken?
't Waer beter dat m'u zet, — tirelet,
in 't raspuis net.
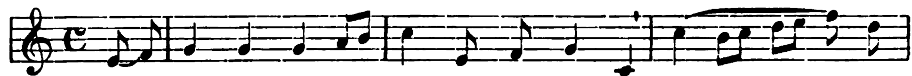
10. „Orlof hier meê,
en wilt u niet verstooren;
men vindt veel brave slooren,
zoo wel te land als steê,
die met een bakskеn thee
haer houden, wel te vreê,
zonder haer mans te leggen op den rooster;
neemt dan dit lied voor trooster:
die niet en is besmet, — tirelet,
heeft 't aenzicht net."

3, 4. t.: *'t gevaer*. — 4, 3. *kokerullen* = stil spreken, van 't Fransch *chuchoter* (SCHUERMANS, *Idioticon*). — 4, 11. *verzet* = in pand gegeven tegen geld. — 5, 11. *stroôn* = strooien, van stroo. — 7, 7—8. Aangeh. door SCHUERMANS, t. a. p., op *Verzeerden* = verteren, verkwisten, verspillen, nog heden heel Vlaanderen door bekend. — 8, 5. t.: *ja heele*, enz. — 9, 11. *raspuis* = rasphuis, gevangenis, waar men vroeger brazieliehout raspte.
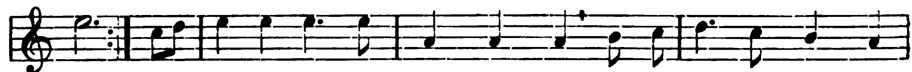
Tekst en melodie. WILLEMS, *Oude Vl. ldr.*, 1848, nr. 241, bl. 498, „De theevrouwkens", zonder bronaanduiding; — SNELLAERT, *Oude en nieuwe liedjes*, 1864, nr. 112, bl. 122, „XVIIIe eeuw".

318. Isser iemant uyt Oost-Indien gecomen?

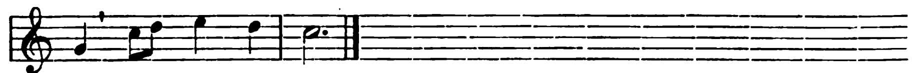
Melodie naar VALERIUS.

„Is-ser ie - mant uyt Oost - In - dien ge - co - men, die wat
Heeft hy niet van den toe -back ver - no - men? seg - get my be-

weet?
scheet. Oft hy is goet voor t' men-schen bloet en oft hy haer oock deucht

doet, segt my dat vroet'!"

1. „Isser iemant uyt Oost-Indien gecomen,
   die wat weet?
   Heeft hy niet van den toeback vernomen?
   segget my bescheet:
   Oft hy is goet voor t'menschen bloet
   en oft hy haer oock deucht doet,
   segt my dat vroet!"

2. „De vroukens synder seer veleynich
   tegen den toeback;
   sy achten syne deucht seer weynich,
   gheven hem een lack;
   seggen daer van, als dat den man
   daer deur verdroogen can,
   is daer iet van?"

3. — „Sou dien toeback alsoo verdrooghen
smans natuer?
De Indische vrouwkens hebbent wel gedoogen
dach ende uer:
al even coen cant den man doen,
t'savonts, s'morgens en noen,
t'vrouwen sermoen."

4. „Sout gy den toeback soo verneren?
neen, vrou, neen;
t'mennich siet men daer deur floreren,
alsoo ik meen;
seylen met sin ter zeevaert in
coopmans om haer gewin;
drinckt niet te min."

5. „Toeback gedroncken is medesyne,
stelt u te vree!
De asschen is goed voor de tant pyne,
vryftse daer me!
Soo is den roock voor den man oock
veel beter dan het loock,
al ist maer smoock."

6. „Tot alle dingen is goet mate
naer t'swyfs bevel!
te veel gedroncken is beter gelaten,
weten wy wel;
maer drincket slechts hier op u plaisier,
een pypken dry of vier,
by wyn of bier!"

1, 1. *Oost* bijgev. naar de wijsaanduiding bij VALERIUS: *Isser yemant uyt Oost-Indien gekomen.* — 2, 1. t.: *syder.* — 2, 3. t.: *syn.* — 2, 4. t.: *lack,* KILIAAN = *vituperium,* blaam. — 3, 2. t.: *natur.* — 4, 7. *drinckt* = rookt; cf. 5, 1. — 5, 1. t.: *medesyn.* — 5, 2. t.: *voor den tant pyn.* — 5, 6. Eschlook, *allium ascalonicum* noemt Ovidius *herba salax,* en Martialis getuigt van eene plant van denzelfden aard:

Cum sit anus conjux et sint tibi mortua membra,
nil aliud bulbis quam satur esse potes.

Tekst. *Lb. met emblemata,* Hs. nr. 19544 der K. Brusselsche Bibliotheek, geschreven c. 1635, bl. 61, met wijsaanduiding: „Daer sou een meysken mosselen

rapen // op de cordewaghe bruch", tekst hierboven; — WILLEMS, *Oude Vl. ldr.*, nr. 40, bl. 93: „De tabak" („op 't einde der 16de eeuw"), met willekeurige veranderingen en weglating der vierde strophe; — SNELLAERT, *Oude en nieuwe liedjes*, 1ste uitg., 1852, nr. 49, bl. 27; 2de uitg., 1864, nr. 99, bl. 106, telkens naar Willems; — HOFFMANN v. F., *Volksldr.*, 1856, nr. 174, bl. 310, naar Willems. „Dies Tabakslied", zegt H. v. F., „ist nicht so jung wie es aussieht: es stammt mindestens aus dem zweiten Jahrzehend des 17. Jahrhunderts.... Damals wurde erst das Tabakrauchen allgemeiner, seit englische Kriegsvölker im J. 1620 aus ihren kleinen irdenen Pfeifen rauchend Holland durchzogen waren. S. RUSDORF, *Consilia et negotia politica*, p. 284." Dit stemt nagenoeg overeen met WINKLER PRINS, *Encyclopaedie*, op het woord *Tabak:* „In 1622 brachten Engelsche en Nederlandsche soldaten het tabakrooken over naar de Rijn- en Mainstreek, vanwaar het zich eerlang over andere gewesten van Duitschland uitbreidde... In 1626 werd de tabak, voor 't eerst in Europa, in Nederland verbouwd; iets later in Engeland".

In BREDERO's *Klucht van den Molenaer*, „ghemaeckt in 't jaer 1613", toont Aeltje Melis, 's molenaars vrouw, zich mede „seer veleynich tegen den toeback". Op Trijn Jans vraag: „Hoe out is het jongste", antwoordt Aeltje:

Dat is nou goelijckjes twie jaer;
songt die tijt heb ick noyt etwijffelt, of ick was noyt swaer.
Ick loof niet datter mijn mans goetje langher sel toe doghen,
Want hy drinckt te veel Toeback en die (seggen de luy) doet opdroghen, enz.

In zijn gedicht „Tot den toubac drinckers" (1622) schrijft WILLEM VAN DER ELST, Pastoor van Bouchaut en Waterdijck:

K'en mach hier niet voorby: maer moet gaen ondersoecken
wat den touback is: en uyt wat vremde hoecken
hy ons is komen by. Het gaet toch ront en vast,
dat desen nieuwen vondt niet mindert, maer meer wast, enz.

De dichter besluit:

Het is toch sotten raes, 't zijn leugens goet om tasten,
'tzijn steenen, en geen broot, voor die met hongher vasten,
te seggen dat hij drooght, veel vuyligheden quijt:
de herssenen verlicht: de watersucht verbijt:
en meer gelijcken klap, enz.
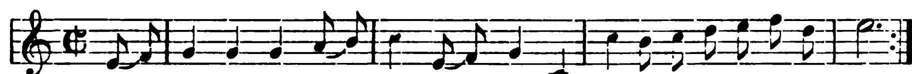
Onder STARTER's *Boertigheden* treft men een gedicht aan, getiteld: „Den oorsprong van toback-drincken", dat het eerst verscheen in de 4de uitgave van 's dichters *Friesche lust-hof*, Amst. 1627 (1), en aldus aanvangt:
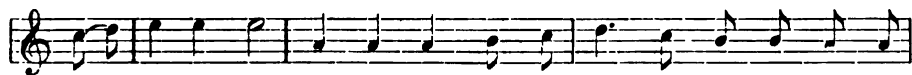
(1) De vroegere uitgaven dagteekenen van 1621, 1622 en 1624. Voor de derde uitgave is het jaartal echter niet zeker.

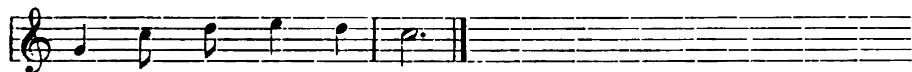
De groote *Iupiter* had op een tijd de Goden
door zijn gewieckten bood doen op een gastmael noden:
want *Ceres*, op 't versoeck van *Mars*, van Hemelsch Mout
had lecker Hemelsch Bier, *Bredasche Vocht* gebrout.
De Goden worden soet, de kelen raken open,
de kracht van 't Mout begint haer in het hooft te lopen:
maer d' hinckende *Vulcaen*, de Godt van roock en vyer,
most hebben smoock op 't werck, Toback by 't varsche bier.
De Goden keken toe, hy haelden uyt sijn sackje
sijn doosjen en sijn pijp, en dronck daer een Tobackje.

„Toebak drinken", zegt Hoffmann von F., t. a. p., bl. 311, „so auch in Deutschland früher, und noch jetzt in vielen Gegenden des Südens, im baier. Gebirge, im badischen Oberlande". — Die uitdrukking wordt nog heden bij de Maleiers en in enkele deelen van Britsch-Indië gebruikt. Bij de Mahomedanen is het gebruik van tabak gedurende den Ramadan strengelijk verboden, dewijl de vasten daardoor wordt verbroken. Over het verbruiken van tabak in vroeger tijd, zie mede W. J. Hofdijk, *Ons voorgeslacht*, uitg. 1875, VI, bl. 34, 230, 232.

Melodie. Valerius, *Nederlandtsche gedenck-clanck*, Haerlem, 1626, bl. 164, „stem: Isser yemant uyt Oost-Indien gekomen oft: Est ce le Grand Dieu des alarmes, etc.", voor een lied waarin gebeurtenissen van het jaar 1595 worden bezongen:

Deze zangwijs van Franschen oorsprong, komt voor onder de *Airs de differents autheurs, mis en tablature de luth par Gabriel Bataille*, quatrième livre, Paris, Pierre Ballard, 1613, in 4°, bl. 6vo, waar zij tot opschrift draagt: „Ballet pour Madame". Ziehier de melodie met den tekst der eerste strophe, en de luitbegeleiding in moderne notatie gebracht:

Est ce Mars le grand Dieu des a - lar - mes que je voy:
si l'on doit le ju - ger par ses ar - mes, ie le croy:

tou-tes - fois j'apprends en ses re-gards que c'est plus tost A - mour que Mars.

2. D'estre aussi Cupidon, il me semble
   qu'il n'a pas
tant de grace et de beautés ensemble
   n'y d'apas:
c'est plus tost un soleil radieux
que Cupidon qui n'a point d'yeux.

3. Le soleil n'a pas tant de lumiere,
   et ne peut
rendre l'ame d'un corps prisonniere
   quand il veut:
et ces yeux d'Amour mesmes vainqueurs
   prennent les ames et les coeurs.

4. Insensé! maintenant je m'avise,
   que ces yeux
sont les yeux de la belle Marphise,
   chère aux Dieux:
sœur de Mars, fille d'un grand soleil,
qui luit icy bas sans pareil.
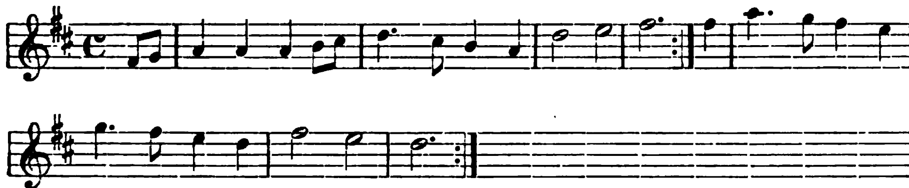
5. Grand soleil qui reluis à la France,
   et qui fais
   sous la juste et la douce asseurance
   de la paix,
   que les lys sous ton nom fleurissant,
   n'iront plus de peur pallissant.

6. Grande Reyne de qui l'on adore
   la vertu,
   vertu dont la beauté se décore
   puisse tu,
   favorite du ciel en tout temps,
   voir toujours tes desirs contens.

De vijf eerste strophen, met betrekking tot den bovenstaanden tekst in de volgorde 1, 2, 3, 5, 4, komen voor, met het jaartal 1617, op bl. 4vo van het liederenhandschrift 986[I] der Gentsche Bibl. Zij zijn ongetwijfeld aan Bataille ontleend, daar zij onmiddellijk gevolgd zijn van een fragment van den tekst: „Si ceste malheureuse bande"; zie onder de historische liederen: „t'Geween, 'tgehuyl, 'tgekryt".

Ongetwijfeld slaat dit lied op Hendrik IV en Maria de Medici, en hebben de strophen deel uitgemaakt van een ballet ter eere van de koningin, ballet dat vóór den dood van den koning (14 Maart 1610) en misschien wel in zijne tegenwoordigheid werd opgevoerd.
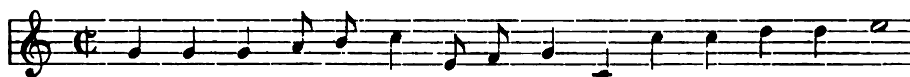
J. Tiersot, *Ménestrel*, Paris, nrs. van 29 December 1895 en 8 Januari 1896, haalt, naar de „Collection Philidor", eene melodie van 1601 aan, met opschrift *Ballet des nègres dansé en 1601:*

De tekst „Est ce Mars", werd herdrukt in *Le trésor des chansons amoureuses*, Rouen, 1614, bl. 129. De eerste vier strophen komen ook voor in het Hs. nr. 303, 2de serie der Brusselsche K. Bibliotheek, met de in het *Lb. met emblemata* vermelde wijsaanduiding: „Het zou een meysken mosselen rapen // op die corde wagen brugge"; eindelijk vindt men nog de eerste strophe aangehaald in de *Comédie des chansons*, 1640. De melodie diende voor de Fransche geestelijke liederen, te vinden in de verzameling van Maistre Toussaint le Roy, *Noëlz nouveaux*, au Mans 1615, sign. B IIII: „Cet enfant que je voy plein de larmes" (melodie in de uitgave van

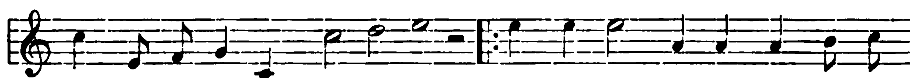
1664); — *La pieuse alouette,* Valencienne, 1621, II, p. 405: „E't ce la ce grand foudre de guerre", met de melodie; — *Cent Noëls ou cantiques nouveaux composez par Pierre Binard,* Parisien (1621), en *Huit cantiques spirituels sur le mystère de l'Incarnation,* au Mans (c. 1621). De melodie van „Est ce Mars" en van het *Tabakslied* was ook zeer populair in Nederland. Men treft ze o.a. in de volgende verzamelingen aan:

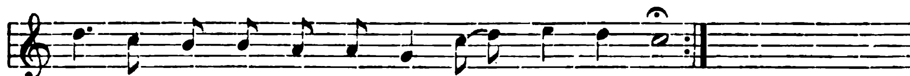
Gheesteliick Paradiisken der wellusticheden, enz. *bedeelt in ses deelen door den Eerw. H. P. G. D. P.* (PATER GUILLIELMUS DE PRETERE) *S. J.* Antw. 1619 (met kerkelijke goedkeuring van den 7en Nov. 1618), *Het vierde deel inhoudende Het lelie veldeken.* enz., 1619, bl. 42, lied met aanvang: „Weest ghegroet zeesterre claer // blijde moeder Godts", en met opschrift: „Een nieu liedeken van Maria op de wijse Van de France Ballet". Echter vindt men hier alleen het begin van de melodie, zonder tekst:

STARTER, *Friesche lust-hof,* Amst. 1621, bl. 95, „stemme: Est ce Mars le grand Dieu des allarmes, etc.", voor het lied: „Had ick duysend ysere tongen". Tekst en melodie werden herdrukt naar de uitg. van 1684, door J. H. SCHELTEMA, *Nederlandsche ldr. uit vroegeren tijd,* Leiden, 1885, bl. 126. De tekst van dit lied komt reeds met dezelfde wijsaanduiding voor in STARTER'S *Daraïde,* „eerst vertoont op de Leeuwarder Camer: *Och mocht het rijsen,* den 11 Sept. 1618 ende nu weder hervat op d'Amsterdamsche Camer, den 13 Maart 1633", 3e druk, Amst. 1633, sign. C IIIvo:
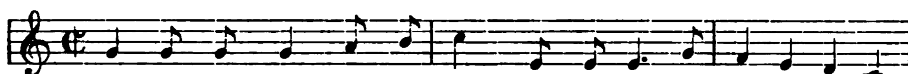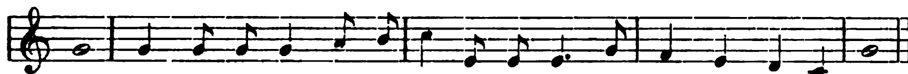

B. VAN HAEFTEN, *Den lust-hof der christelycke leeringhe,* Antw. 1622, bl. 72—74, „op de wijse: Est ce Mars", enz., voor: „Komt heyligh Geest, Heere Godt almachtig", geestelijk lied herdrukt, met de melodie, in *Den gheestelijken nachtegael,* Antw. 1634,
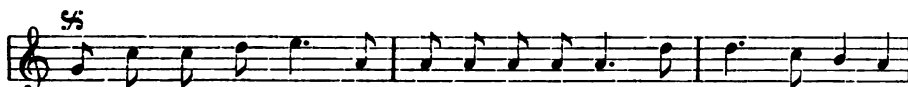
I, 102, en, zonder de melodie, in *Den blijden-wegh tot Bethleem,* Antw. 1645, bl. 141, en in *Den gheestelycken speel-wagen*, Antw. 1671, bl. 136; — CAMPHUYSEN, *Stichtelyke rymen*, 1624, bl. 103 ; zang: „Est ce Mars" enz., voor: „Moet m'in alles zich verzaken"; — I. YSERMANS, *Triumphus Cupidinis*, Antw. 1628, bl. 121, „op de wijse: Meysken wilt ghy trossenteren", voor het lied: „Nymphen wilde ghy vreuchdich leven"; — Melodieën gevoegd bij het zoogenoemd Hs. van Anna Bijns, Bibl. Brussel, nr. 19547, bl. 154vo, zelfde lezing als bij Ysermans, met de melding: „Nimphe wilt gij". Ysermans' tekst wordt teruggevonden in *Het Brabandts nachtegaelken met sijn dryerley gesangh*, enz., Brussel, 1656, bl. 19, „stem: Meysken wildy trotsenteren". De voorlaatste noot (*d*) ontbreekt bij Ysermans en in het voornoemde Hs., dat hier van dezen laatste is afgeschreven; — D. P. PERS, *Bellerophon*, Amst. 1633, bl. 132, „stemme: Est ce Mars le grand Dieu, etc.", voor het lied: „Wil van het honighbycken singen"; — STALPAERT, *Gulde-iaers feestdaghen*, Antw. 1635, bl. 1127, stem: „Hadd' ick duysend yzere tonghen (aanvangsregel van Starter's lied)" voor: „Conraed! die door Gods ghenade / van Constans"; — CORNELIS DE LEEUW, *Christelycke plichtrymen*, Amst. 1649, bl. 197, „zangh: Est ce Mars, ofte Isser ymant uyt", enz. voor: „Alle menschen sterck begeeren".

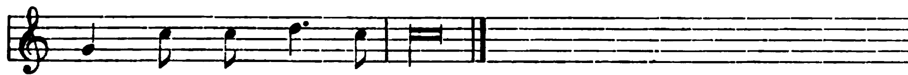
Deze verschillende lezingen stemmen nagenoeg overeen met de oorspronkelijke melodie, wat niet meer het geval is met diegenen, welke voorkomen in:

Den singende swaan, (Antw. 1655) Leyden 1728, bl. 177, „stem: Jupiter was seer met tooren ontsteken":
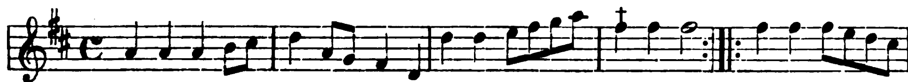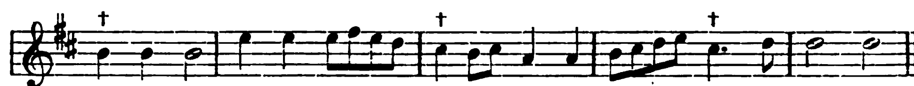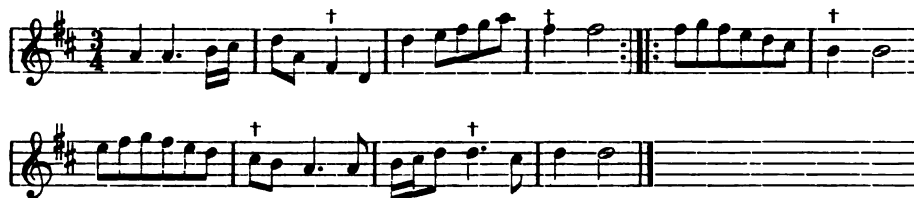

Oude en nieuwe Hollandsche boeren-lieties, 2e uitg. Amst. c. 1700, nr. 415, met wijsaanduiding: „De maykrans is een vrolyke dans":
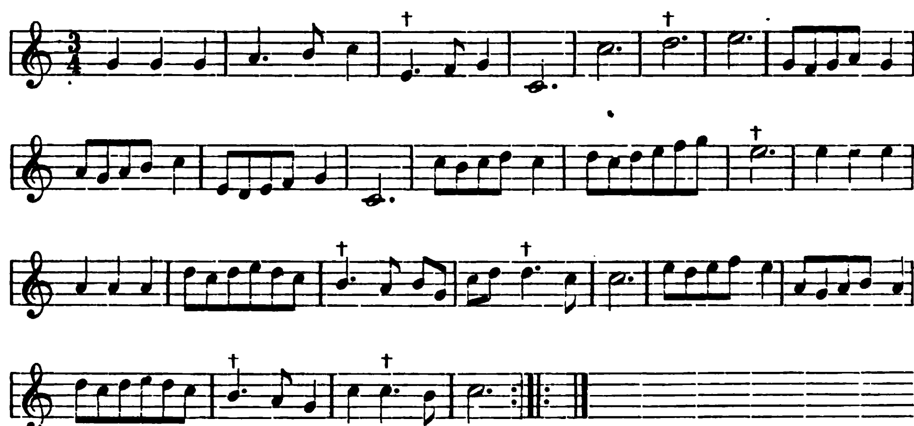

Ib. nr. 416: „Proportion", springdans of nadans:

Ib. nr. 742, met aanduiding: „Courante mars", die dan toch sterk aan de oude Fransche wijs herinnert:

Als wijsaanduiding vindt men in den *Nieuwen jeught spiegel,* zonder n. noch pl., c. 1620, aangehaald door Dr. Loman, op Valerius, bl. 38, nr. X, „Est ce Mars" tweemaal opgegeven voor de liederen: „Echo helpt my klaghen nu // van eene maecht", en „Myn hert dat met liefde was bevanghen // is verheucht". De volledige strophe vindt men telkens bij Loman, die doet opmerken, ten bewijze hoe vrij men met het aanpassen van melodieën omging, dat de twee liederen tamelijk ongelijke versmaat hebben; — Bredero, *De groote bron der minnen* (Amst. 1622), uitg. Amst. 1890, III, bl. 375, „op de voys: Est ce Mars le grand Dieu des allarmes", *Amoureus lied* met aanvang: „Waer is nu dat hart? waer de gedachten? // Waer 't gemoet?"; — *Amst. Pegasus,* 1627, bl. 42: „stemme: Est ce Mars le grand Dieu etc", voor het lied: „Velden, schakers van mijn lusten // Beemden oock".

In de *Dietsche Warande,* 1891, bl. 363, onder den titel: *Nederlandsche en andere oudheden,* in eene bijdrage over Laureys van Papenbroeck (den vader van Pater Daniël, genaamd Papebrochius), *Geslachtsboom, rijmwedstrijden en huisboek,*

door J. F. Kieckens, S. J., komt voor een in 1622 vervaardigd liedeken, „op de wyse: Mars ce grand Dieu des alarmes", waarvan de eerste strophe volgt:

Silvanen ende Naiaden
nimphen alleghaer,
deurwandelt eens die paden,
ghy zult vinden daer
in 't midden van 't groen,
een nieuw plantsoen
van een alsoo schoonen maecht,
die nu bladeren draecht.

Reeds met het jaar 1617 was onze melodie in Duitschland bekend. Zij komt namelijk voor in een Hs., met dit jaartal, van het Staatsarchief te Aurich. De aanvang der melodie luidt daar, evenals in den hierboven aangehaalden *Bellerophon* van Pers:

Zie over de Duitsche toepassingen: Böhme, *Volksthümliche Lieder der Deutschen*, 1895, nr. 730, bl. 556, die hier van eene „internationale" melodie gewaagt, doch wien de oorsprong dezer zangwijze onbekend bleef.

Van onze melodie bestaan bewerkingen voor de luit, voor het klavier en voor den beiaard: Het luitboek van Nicolaas Vallet, Amst. 1615—16, bevat, in het eerste deel: twee „Courante's de Mars" en in het tweede: een „Est ce Mars, a 4 luts, suitte" en een „Courante de Mars à 4 luts, suitte" (zie Dr. Max Seiffert, *Vierteljahrschrift*, 1891, bl. 202 vlg. en *D. F. Scheurleer* over Vallet, *Tijdschrift der Vereeniging voor N.-Ned. mzgesch.*, Amst. V, (1897), bl. 13); — Jan Pietersz. Sweelinck, 1562—1621 (zie diens *Werken voor orgel of klavier, ten deele voor het eerst uitgegeven door* Dr. M. Seiffert, uitgave van de *Vereeniging voor N.-N. mzgesch.*, Amst. I, (1894), bl. 113), schreef acht variaties op het thema „Est ce Mars"; — Samuel Scheidt, Sweelinck's leerling (zie *Tabulatura nova* 1623, opnieuw uitgegeven door Dr. M. Seiffert, Leipzig, 1892, p. 113), schreef tien variaties op hetzelfde thema; — Het Gentsch 17de-eeuwsch beiaardboek van Pater Wyckaert (Gentsch archief) bevat, bl. 22, eene bewerking: „A ce Mars, etc. Half ure ghestelt A° 1662. 25 Aprilis", en, bl. 81, een fragment van de melodie „Quartier voor d' ure seer goet. Ghestelt 30 octobris a° 1685". Zie deze beide bewerkingen in onze bijdrage te vinden in *Bulletin de l'académie royale de Belgique*, t. XXVII (1894), bl. 978 vlg., en t. XXXI (1896), bl. 217 vlg.

De aanvang der melodie in de *Monatshefte*, XXV (1893), bl. 36, opgegeven, ter plaatse waar naar den oorsprong der oude Fransche zangwijze wordt gevraagd, behoort niet bij de oorspronkelijke melodie, maar is de aanvang van Gevaert's bewerking

van die zelfde zangwijze, voorkomende in de heerlijke cantate: *Jacob van Artevelde* (Gent 1863), gecomponeerd op het gedicht van Nap. Destanberg. Deze melodie, heel België door populair, is ook het officieele Brusselsch stadslied geworden:

p sf sf
Wie her - bracht hier de rust op een tee - ken Van zijn

sf p
hand? Wie ver - bond al de bur - gers tot broe - dren

sf sf
In één band? 't Was de held, 't was de held en de

cresc.
roem van ons land, Hij her-bracht hier de

cresc.
roem, ja, de roem van ons land, her-bracht hier de

f p sf sf sf
rust op een tee - ken Van zijn hand.

In *Den bliiden requiem*, Antw. 1631, bl. 204, komt, onder het opschrift: „op de wijse: Isser niemandt uyt Indien comen", eene gansch andere melodie voor:

Ghe - na - di - ghen en Godt goe - der - tie - ren! wat is vre'?

Hoe o - ver - vloe -dich zijn die pley. sie - ren van die ste'? Daer ghy

me' Soo o - ver - rijck en mildt Die ghy daer voert ver - ma - ken wilt.

319. O geurig dampje.

O geu - rig damp - je, dat vi - oo - len en lek - - -

- - - - - k're roo - zen tart in geur, gy hebt,

gy hebt myn hert, gy hebt

myn hert en zin ge - stoo - len, al zyt gy won - - - -

der slegt van kleur.

1. O geurig dampje, dat violen
en lekk're roozen tart in geur,
gy hebt myn hert en zin gestoolen,
al zyt gy wonder slegt van kleur.

2. Gy tart de beste mediçynen,
door uwe wonderbaare kragt,
gy hebt my, waarvan ik ging kwynen,
door uw parfuim te regt gebragt.

3. Zy leeven die u maar gebruiken.
Een slaapend krygsman wordt gewekt
alleen maar door uw geur te ruiken,
wyl elk uit u zyn voedsel trekt.

4. g' Ontfonkt my, door uw offerhanden
gestadig tot een frissen moed,
en doet met u de liefde branden
ontstooken door den minnengloed.

Tekst en **melodie.** *Vermaaklyk buitenleven*, Haarlem, 1716, bl. 46, zonder wijsaanduiding; samenspraak tusschen *Jogchim, Goverd en Teeuwis*, twaalf strophen, waarvan de vier eerste hierboven; — zelfde verzameling, volksuitgave, zonder melodieën, Amst. 1716, bl. 42, „op een nieuwe voys"; — SNELLAERT, *Oude en nieuwe liedjes*, 1864, nr. 100, bl. 107, zonder bronaanduiding. — De zangwijs behoort niet tot den volkszang.

---

320. Soet, soet Robbertjen.

Naar Theodotus.

1. Roeland. Soet, soet Robertjen,
mijn hart lijdt felle pijn.
Robert. Gebuurman, lieve Roeland,
wat mag er toch wel zijn?
Rl. Klokluider Jan mint Grietje,
des voel ik felle smert.
Rb. Stel u gerust, vriend Roeland,
't is enkel voor de pert.

2. Rl. Op 't kerkhof zijn ze samen.
Rb. Welnu, wat geeft u dat?
Rl. Ik vrees dat ze daar toovren
en doen 'k en weet niet wat.
Rb. Stel u gerust, vriend Roeland,
en luister naar mijn raad.
Rl. Dat zij daar samen kwamen,
dat maakt mij desperaat.

3.	Rb.	Leg u daar neer, verberg u, en hoor wat ik u zeg.
	Rl.	Ja, dra zal ik weer opstaan en 'k jaag dien deugniet weg.
	Rb.	'k Laat u alleen, vriend Roeland.
	Rl.	Wat zijt gij dan van zin?
	Rb.	Mijn sluwheid zal u helpen.
	Rl.	Dien deugniet sla ik blind.
4.	Jan.	Wat scheelt er, lieve Grietje die mij zoo vreemd bekijkt?
	Margrietje.	Wel 't is omdat uw liefde niet op de mijn' gelijkt.
	J.	Bemint ge nog dien Roeland?
	M.	Lang is die liefde heen.
	J.	Nu zijt gij vast de mijne,
	Rl.	Die hier ligt, die zegt neen.
5.	Rb.	Beware u God, lief Grietje, ik breng u een slecht nieuws.
	M.	Wat is er, beste Robert, maak mij dat seffens dietsch.
	Rb.	Uw Roeland is gestorven.
	M.	Och Robert, wat gedaan?
	Rb.	Omdat gij Jan bemindet.
	J.	Laat hem voor goed nu gaan.
6.	Rb.	Gij onbarmhartig Grietje, de schuld van Roelands dood.
	J.	Vergeet hem, zoete liefje, of 'k geef u slagen groot.
	M.	Ach, 't is mij zoo een rouwe,
	Rb.	Ge drijft met mij den spot.
	J.	Lief Grietje, schenk me uw trouwe.
	Rl.	Dien deugniet sla ik dood!
7.	Rb.	Daar ligt hij thans ter neder die u zijn liefde bood.
	M.	Vergeef het mij, mijn Roeland, mijn smarte is overgroot.
	J.	Kom, wil die tranen stelpen, lief Grietje, volg me nu.
	M.	Wij kunnen hem niet helpen, mijn Jantje, 'k ga met u.

8. J. Thans vieren we de bruiloft!
M. Wel zeker, lieve maat!
Rl. Een woordje Jan, mijn buurman,
al voor gij henen gaat:
Wie mindt ge Margerietje?
M. U, Roeland, liefste mijn!
Rl. Ga nu de klokken luiden
't Zal nu *mijn* bruiloft zijn.

9. M. 'k Min u alleen, mijn Roeland,
Rl. Gij deugniet, pak u weg.
J. Zou Grietje mij verlaten?
M. Ge zijt een dwaze gek.
J. Geen losse meisjes wil ik.
Rl. Ga Jantje, delf uw graf,
nu is Margriet van Roeland
en gij hebt uw ontslag!

Tekst. De oorspronkelijke Engelsche tekst van het „Rowland's" lied werd tot hiertoe niet teruggevonden. Die tekst behoort tot de kluchtspelen met muziek (*Jigg's*), een soort van operette in Engeland ontstaan met het einde der XVI^{de} eeuw, door de Engelsche comedianten al dadelijk overgebracht naar de Nederlanden en vandaar naar Duitschland. Van eene Nederlandsche navolging van dit lied, eigenlijk een klein kluchtig zangspel, waarin optreden Roelant, Robert, Grietje en de klokluider Jan, bleef slechts de aanvangsregel: „Soet, soet Robertjen" bewaard. Eene Duitsche 17de-eeuwsche navolging „O nachbar lieber Robert", is ons integendeel bijgebleven. De verschillende Duitsche bronnen worden aangeduid door Dr. J. Bolte, *Das Liederbuch des Petrus Fabricius*, Jahrbuch des Vereins für niederdeutsche Sprachforschung, XIII (1887), bl. 64, nr. 22 „Der engelländische Roland" en in de verhandeling van denzelfden schrijver, *Die Singspiele der englischen Komödianten und ihrer Nachfolger in Deutschland, Holland und Skandinavien*, Theater-geschichtliche Forschungen herausgegeben von Berthold Litzmann, VII (1893) bl. 8—11.

Het Duitsche stuk, waarvan wij hierboven eene navolging mededeelen, vindt men herdrukt in Böhme's *Altd. Lb.*, nr. 85, bl. 174 en in Erk u. Böhme's *Deutscher Liederhort*, II, nr. 488, bl. 308.
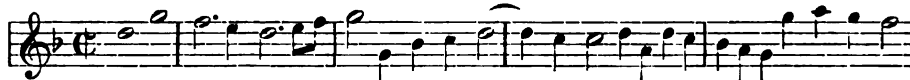
De wijs: „O neighbour Roland", zegt Dr. Bolte, wordt vóor 1600 aangehaald in *The Roxburghe ballads*, uitgegeven door Ch. Hindley, III, 1880, 104. Onder den naam van „Rowland" komt zij voor bewerkt door William Byrd (1588—1523), in het na 1620 geschreven zoogenaamde virginaalboek van koningin Elisabeth; zie J. A. Fuller Maitland and W. Barclay Squire, *The Fitzwilliam virginal book*, 1889, II, bl. 190. Daarentegen draagt dezelfde melodie in Lady Neville's Virginalboek (1591), in dat van William Forster (1624) en in Robinson's *School of music* (1603), den titel van „Lord Willobies wellcome home", naar een lied ter eer van Peregrine

Bertie Lord Willoughby of Erresby (gest. 1601), die in 1587 Leicester opvolgde als bevelhebber der Engelsche troepen in de Nederlanden tijdens den strijd tegen Spanje.

Dr. Bolte veronderstelt dat de Engelsche tooneelspelers, die Leicester's gunst genoten daar zij door deze in 1586 bij Koning Frederik II van Denemarken werden aanbevolen, insgelijks aan zijn opvolger zochten te behagen en op de melodie van een ter eere van dezen laatste gedicht lied het beruchte „Singspiel" (*Jigg*) maakten, dat naderhand, ook in den vreemde, zulken buitengewonen bijval verwierf.

Melodie. De zangwijs door Chappell, *The ballad literature and popular music of the olden time*, 1855—59, I, bl. 114 (zie mede II, bl. 770), gebracht op het lied ter eer van Lord Willoughby: „The fifteenth day of July", is ontleend aan Valerius (zie hierna) met verwaarloozing van de groote sexte in de tweede, en door herhaling ook in de zesde maat, die bij Chappell kleine sexte wordt.

De Duitsche lezingen der melodie dagteekenen van 1603, 1611 en 1613 en zijn te vinden bij J. Bolte, *Das Liederbuch des Petrus Fabricius*, Musikbeilage, bl. 8, nr. XXII, en bij Erk u Böhme, t. a. p. Een „Paduan" (Pavane) voor vijf snaarspeeltuigen, Nürnberg 1604, door Valentin Haussmann, in partituur uitgegeven door Böhme, *Gesch. des Tanzes*, 1886, II, nr. 169, bl. 89, is niets anders dan eene bewerking van het hier besproken lied. De aanvang luidt:

Nederlandsche lezingen: **A.** Pieter Lenaerts van der Goes, *Den druyventros der amoureusheyt*, 1602:

B. Theodotus, *Het Paradijs der gheest. en kerck. lof-sanghen* (1621), 1648, bl. 695:

(1)

O Godt ver - he - ven / tot u neem ik de vlucht/
Ghy zijt mijn le - ven / om u ick dick- mael sucht:

Ghy zijt al - leen mijn vas - te rust / Die al - le mijn swaer

lij- den blust: Ghy zijt mijn me - de - cijn. Gheeft troost eer ick ver- dwijn.

(1) Aanvangsnoot *c*, drukfout, voor *d*.

C. Valerius, *Nederl. gedenck-clanck*, 1626, bl. 83, „stem: Soet soet Robbertgen", voor: „Prijst God ons aller Heer". In de tafel wordt „Soet Robbert" onder de Engelsche stemmen aangeduid:

Prijst God ons al - ler Heer, Die 't die - pe meyr ver - droogt,

Die daer tot sy - ner eer, Het wa - ter weer ver - hoogt, End'

ley - den doet Na sy - nen wensch, Door ebb' en vloet, Dat me - nich mensch

Van sulc - ken daet, Meer als ver - won - dert staet.

D. Dr. J. P. N. Land, *Het luitboek van Thysius*, nr. 78:

1. 2.
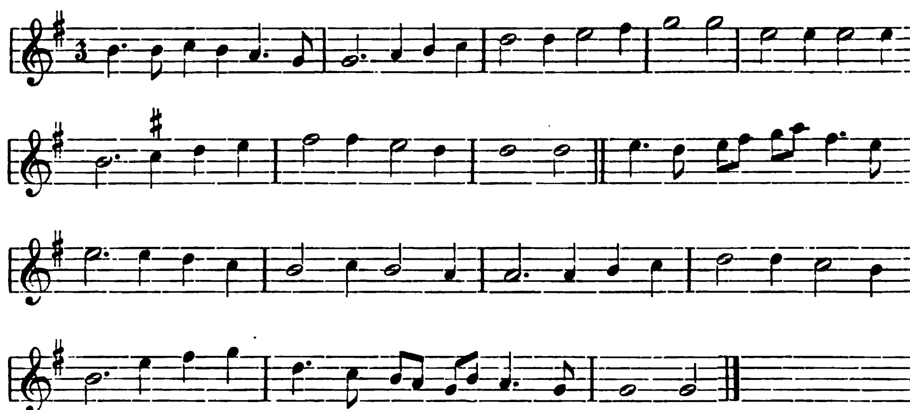
„Soet Robbertgien" of „Soet Robberken" wordt aangehaald als wijs in: *Den nieuwen verbeterden lust-hof*, Amst. (1602) 1607, bl. 43 en 69 voor de liederen: „Door een alleen" en „Om te versinnen"; — *Wouter Verhee's Liederboek*, aangelegd in 1609, Hs. der Hamburger Stadsbibliotheek, besproken door Dr. J. Bolte, (*Tijdschr. voor Ndl. taal- en letterk.*, VIII (1888), bl. 237 vlg.), een vervolg op de bespreking van hetzelfde Hs. door Dr. Kalff in het voornoemde tijdschr., V (1885), bl. 137 vlg.: „Een nieu liedeken op den voys van soet Robbergen: Door liefden reijn verwonnen ic blyven moet". — *Lb. met emblemata*, Hs. nr. 19544 ter K. Brusselsche bibl., voor het lied nr. 17 (7 strophen), dat aanvangt:

O Venus camenierken, vercoelende fonteyn,
blust toch t'vierken, dat my aendoet dees pijn;
anders moet ick verbranden, ten zij dat Godt my geeft
't hert van den Salemander, dat door die minne leeft.

In ISAAK Vos' klucht van *Robbert Leverworst* (Amst. 1650, bl. 36), zie Dr. Bolte. *Die Singspiele*, enz., bl. 9, wordt als een naklank van het bedoelde Engelsche kluchtspel vernomen, ter plaatse waar de buurvrouw Reymerich den held van het stuk naar zijn naam vraagt en op diens antwoord: „'k Hiet Robbert", in verwondering uitroept: „Hoe na, benje een Engels-man?"

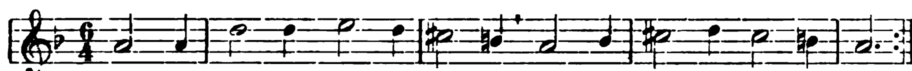
De wijs „Gaillarde Roelant" wordt aangehaald door G. GUIL. BOLOGNINO, *Den gheestelycken leeuwercker*, Antw. 1645, bl. 339, voor: „Catharinam looft te gaer"; in *Den eerelycken pluk-vogel*, 8sten druk, Antw. z. j. (kerk. goedkeuring 1669), bl. 60, voor: „'k Quam lest by mijn Roosemond"; in *Den blijden-wegh tot Bethleem*, Antw. 1645, bl. 162, en in *Den gheestelycken speel-waghen*, Antw. 1671, bl. 159, waar het heet: „op de wijze vande gillaerde Roelandt", voor het lied: Iesus uwen naeme goet".

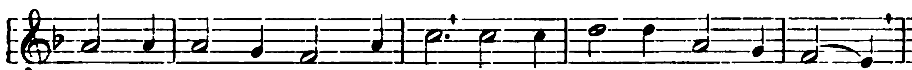
Geen van deze liederen past op de melodie „Soet, soet Robbertgen". Eene andere zangwijze, met opschrift: *Gaillarde Roelant*, komt voor in het 17de-eeuwsche klein beiaardboek, berustend op het stedelijk archief te Gent:

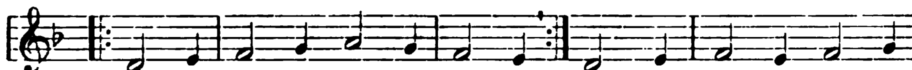

Te oordeelen naar de vele Fransche melodieën in dat beiaardboekje opgenomen, is deze zangwijze insgelijks van Fransche afkomst.

321. Weduw' vrouwkens al te maele.

1. Weduw' vrouwkens al te maele
   stelt u droefheydt aen een kant,
   ick sal u wat gaen verhalen
   gheschiet in ons Vlaenderlant,
   van een weduw' vrouw, eylaes,
   die haer man ghestorven was
   seven weken en dry daghen;
   hoort eens hoe aldaer quam vraghen
   een schoen-maecker naer logijs,
   die quam reysen van Parijs.

2. Deze vrouw uyt charitate
   was den armen goedertier;
   sy sey: „vrient, komt vander straete,
   sit in huys wat by het vier."
   Hy sprack haer met goe woorden toe:

„vrouken lief, ick ben soo moey."
Sy vraeghden hem met goede reden:
vrint, van waer komt ghy ghetreden?"
— „Van Parijs," sprack desen knecht,
„daer het alles gaet seer slecht."

3. — „Komt ghy van 't paradijs ghetreden?
Vrint ghy zijt my willecom!
Mijn man is oock overleden,
maer hy en komt niet eens wederom,
en den pastoor maeckt my wijs
dat hy is in 't paradijs.
Sijt ghy nu van daer ghekomen,
hebt ghy toch hem niet vernomen?
Het was eene rossen man,
die wel kloeffen maecken kan."

4. — „Jae, ick ken hem wel ter deghen,"
sprack dien fijn gheslepen knecht,
„hy heeft op mijn logijs ghelegen,
och, het gaet met hem soo slecht:
hy is wel in het hemels perck,
maer hy loopt daer sonder werck;
want, dit zijn de meeste plaghen,
niemant magh daer kloeffen draghen,
dus soo loopt hy sonder schoen
en sonder kleers om aen te doen."

5. — „Lieven Heer, mijn leden beven,"
sprack de vrouw gheheel belaen,
„hy kost hier soo weldigh leven,
moest hy daerom van my gaen?
t' Is waer, hy was gheheel nackt ghestelt,
sonder kleers of sonder ghelt."
— „Ey, swijght togh van hem te spreken,"
sprect den knecht, „mijn hert moet breken,
want hy is gelijck eenen doodt
door de arremoede groot."

6. — „Vrient, keert ghy haest wederomme?
'k sal terstont maecken ghereet
twintigh guldens ghelt in somme,
en daer by zijn beste kleet;
'k sal het steken in een sack,

ghy kont draghen met ghemack."
— „'k Sal 't doen," sprack hy, „sonder faelen;
maer dat moet ghy my betaelen."
— Zy seyd': „k' en weygher u gheen ghelt,
siet dat ghy 't maer wel bestelt."

7. Zy maeckten de accordatie,
dat sy gaf een patacon.
Doen sprack dese vrouw: „eylacie!
dat s' noch ghelt dat mijn man won."
s' Heeft het pack hem op gheleyt
en hy heeft adieu gheseyt.
Doen ginck sy bij haer ghebueren
vertellen haer avontueren,
wat sy al van haeren schadt
aen haer man ghesonden hadt.

8. — „Wel wien drommel sou dit eerde,"
sprack een man, „ghy zijt al quyt,
t' en zy dat daer een te peerde
met'er haest seer achter ryt."
Hy spronck op zijn peert aldaer,
en hy reet hem achter naer;
maer den knecht keeck dickmaels omme,
en doen hy dat peert sach komen,
stack het pack daer in een gracht,
en hy wenscht' hem goeden dagh.

9. „Vrient, hebt ghy niet een vernomen
met een groote sack ghelaen?"
— „Jae," sprack hy, „k' heb hem sien komen,
maer hy is in 't bosch ghegaen."
Hy seyd': „hout mijn peert dogh wat,
'k zal hem loopen achter 't gat."
Dit was dat den knecht begeerde;
hy spronck haestelijck te peerde,
met het pack soo red' hy voort,
dat van hem noyt is ghehoort.

10. Doen hy 't bosch wel hadt doorkeken
is hy wederom ghekeert;
maer den man stont sonder spreken,
als hy hem vont sonder peert;
dus bedocht hy 't zijnder baet

eenen slimmen goeden raet;
hy ginck aen de vrouw verkonden:
„ach, ick heb den bod' ghevonden:
ba, ghy hadt immers ghelijck,
dat hy quam van 't hemelrijck.

11. „Ach, hy scheyde schier van 't leven,
somtijdts viel hy op zijn knien;
'k heb hem noch mijn peert ghegeven
om dat hy noch soude rien;
want hy was soo swaer ghelaen
dat hy niet en konden gaen."
— „Och, ghebuer, ick sal 't u loonen,
dat ghy u goet hert ginckt thoonen;
'k wil betaelen stracks u peert,
seght maer wat het u was weert?"

12. Zij betaelt hem 't peert midts desen,
en sy sprack gheheel verblijt:
„nu en hoef ick niet te vreesen,
want hy sal in korten tijdt
in het paradijs daer zijn,
mijn man helpen uyt den pijn."
Dus waren sy alle drye
seer vrolijcke ende blije;
't vrouwken was gherust ghestelt.
Elck lacht, daer men dit vertelt.
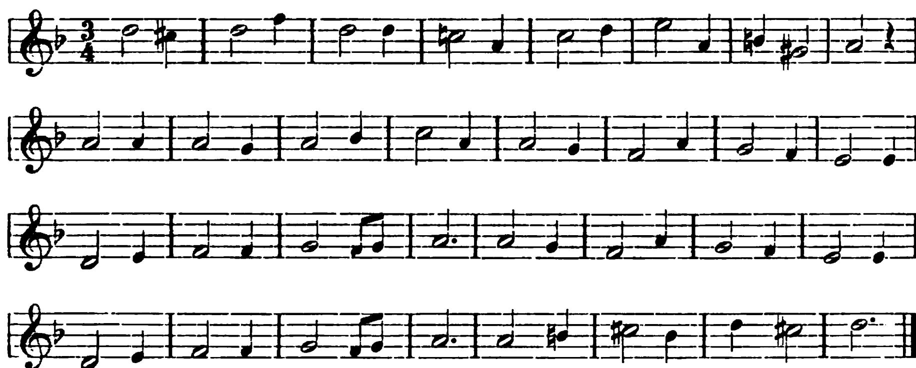
1, 2. *een* bijgev. — 1, 3 ontbreekt in de hierna vermelde vijfde uitgave. — 1, 5. t.: *weduwe vrouw*. — 2, 1. t.: *De vrouw*. — 2, 5. t. *goede woorden*. — 2, 9. *sic* L. en F. en *Volkskunde*. Jac. de Ruyter heeft hier „van Paradijs", gewis een drukfout. — 3, 10. *kloeffen* = klompen. — 5, 3. *weldigh*, voor: *weeldig*. — 5, 5. *nackt* voor *naakt*; zóó spreekt men nog te Veurne (West-Vlaanderen) waar Jac. de Ruyter woonachtig was, naar luid van den titel van zijn *Nieuw lb. genaemt den Maegdekrans* (Duynkercke z. j., geest. goedk. 1712). — 5, 9. t.: *is* ontbreekt. — 5, 10. t.: *armoede*. — 6, 1. *haest* bijgev. *sic*, L. en F. — 7, 2. *patacon* = een geldstuk, ongeveer vijf frank van onze munt. — 7, 9. *al* bijgev. — 8, 1. *eerde*, voor *heerden* of *herden* = harden, uitstaan. — 11, 4. *rien* voor *rijden*; West-Vl. uitspraak. — 11, 10. *u* bijgev.

Tekst. Jac. de Ruyter, *Den vroolijcken speelwaghen*, vijfden druk, Antw. z. j. (eerste uitg. 1657), bl. 102, „nieuw liedeken van een goede eenvoudighe vrouwe aen haer overleden man". Op de wijse: „Met een pluymken op zijn mutsken", tekst hierboven; — Van Paemel, Gent, los blad, nr. 56, zelfde wijsaanduiding; —

De tweede nieuwe Overtoomsche marktschipper of Durkerdammer kramer, Amst., G. van der Linden, z. j., bl. 19, zelfde wijsaanduiding. — Lootens et Feys, *Chants pop. flamands*, nr. 86, bl. 162; — Pol de Mont, *Volkskunde*, VIII (1895—96), bl. 92, naar een vliegend blaadje gedrukt „tot Gend, by O. A. Kimpe, by de Capucynen".

De tekst behoort tot het klein getal populaire liederen der voorgaande eeuwen, waarvan de naam des schrijvers bekend is. Nog andere liederen van Jac. de Ruyter, „Clerck van de weeserije der stede en casselrije van Veurne", werden door de losse bladen verspreid en verwierven eene uitnemende populariteit.

Melodie. L. et F., t. a. p. met $\frac{3}{4}$-maat. Laatstgenoemde uitgevers vergelijken deze zangwijs met de melodie van het Kerstlied „Une étoile singulière", op de wijs: „Valdec, ce grand capitaine", te vinden, zonder verderen tekst, in *Airs des noëls lorrains* door R. Grosjean, Saint-Dié-des-Vosges, 1862, nr. 59, bl. 34. Deze laatste melodie heeft inderdaad gemeenschap met de voorgaande:

De aangehaalde wijs: „Met een pluymken", enz. wordt ook vermeld in J. de Ruyter's *Nieuw lied-boeck genaemt den Maegdekrans*, voormeld, voor: „Wie wilt hooren, 'k zal 't u zingen // hoe lest met behendigheyt" („Nieuw ende kluchtigh liedeken van twee gauw-dieven", enz.).

322. Komt hier al by, aenhoort dees klucht.

(Pierlala)

A.

Komt hier al by, aen-hoort dees klucht: het is van Pier - la - la, een
drol - lig vent-jen vol ge-nucht, de vreugd van zyn pa - pa. Wat
in zyn le - ven is ge-schied, dat zult gy hoo - ren in dit lied: 't is
al van Pier-la - la, sa sa, 't is al van Pier-la - la!

1. Komt hier al by, aenhoort dees klucht:
het is van Pierlala,
een drollig ventjen vol genucht,
de vreugd van zyn papa.
Wat in zyn leven is geschied,
dat zult gy hooren in dit lied:
't is al van Pierlala, sa sa!

2. Zoo zeer was Pierlala bemind
van vaertje en moertje t' saem;
zy zeyden: „hoort eens, lieve kind,
ons eenigen erfgenaem,
gy word haest meester van ons goed;
daerom ziet wel toe wat gy doet!"
— „'t Is wel," zey Pierlala, sa sa!

3. „Papatjen, maek u maer van kant,
dat ik uw schyven heb;
ik zal my draegen heel galant
gelyk een water-snep.
'k Wil met den bek in 't nat ook zyn,
altyd verheugd in bier of wyn!
't Moet op!" zey Pierlala, sa sa!

4. Maer als nu was den vader dood,
och armen! Pierlala
die heeft zyn vrienden al genood
op 't uytvaerd van papa.
Hy hielt niet veel van lekkerny,
hy gafze t' eten pap en bry;
„'t is bon," zey Pierlala, sa sa!

5. De vrienden smeirden daer in huys,
voorwaer zoo lange, tot
hy docht: nu wil ik dit gespuys
weêr voeren naer hun kot,
eer ik raeke al myn schyven kwyt,
want 't is, ma foi, al meer dan tyd;
„adieu!" zey Pierlala, sa sa!

6. Als Pierlala nu was alleen,
wilde hy uyt vreyen gaen;
hy docht: ik zal zoo wel getween
als maer alleen bestaen;
en ziende een meysjen na den zwier,
vroeg: „wilde trouwen, gy lodderlyk dier?
Zeg jae!" zey Pierlala, sa sa!

7. „Ik hebbe geld en goed genoeg
voor u," zey Pierlala;
waer op dat aerdig meysjen loeg
en zeyde aenstonds: „jae,
maer 'k wil dat gy my preuve doet
en blyk van uw opregt gemoed."
„Sa, komt!" zey Pierlala, sa sa!

8. Dus Pierlala bood geld courant
en trouwde met de bruyd;
hy hield ook bruyloft heel plaisant;
maer 't was haest blydschap uyt,
als hy alomme wierd gevraegd
en van haer crediteurs geplaegt,
„Dat 's kael!" zey Pierlala, sa sa!

9. Daer van wierd Pierlala zoo dul,
dat hy raekte op den loop,
en met zyn makkers in den krul
liep zuypen stoop by stoop.
Als hy dan t' huys kwam vol en zat,
hy gaf zyn wyf een schop in 't gat.
„Hou daer!" zey Pierlala, sa sa!

10. Omdat dit hem stak in den kop,
heeft hy veel geld vertiert;
maer als zyn schyven waeren op,
sprak hy: „ik ben geleerd
hoe dat van trouwen komt profyt;
ziet daer, ik ben myn schyven kwyt.
't Is op!" zey Pierlala, sa sa!

11. Als hy had al zyn geld verbruyd,
dan wist hy geenen raed;
als hy om troost ging, elk was uyt:
dan stak hy zich soldaet.
Maer, als hy exerceerde dan,
en aenleyd op een halven man:
„poef, paf!" zey Pierlala, sa sa!

12. Als Pierlala stond op schildwagt
met zyn gelaeden roer,
hy zag in 't duyster van den nagt
den duyvel of zyn moer;
hy riep al beven: „qui va la?"
maer 't spook en vraegde daer niet na.
„O dood!" zey Pierlala, sa sa!

13. Hij klom van angst op eenen boom,
en hy viel op den grond;
ja, zoo vol schrik en grooten schroom,
liep hy van daer terstond;
zag een weirdinneken in haer deur
met eenen witten voorschoot veur:
„hier in!" zey Pierlala, sa sa!

14. „Sa tapt al gauw een kanne bier
of wel een pinte wyn!
want ik ben door een leelyk dier
geraekt in angst en pyn."
't Weirdinneken zette hem by het vier
en kookte een zuypken met plaisier.
„Sa bon!" zey Pierlala, sa sa!

15. Want Pierlala die deelde geld,
zyn moeye die was dood;
hy docht: ik ben nu weer hersteld
en raeken uyt den noot,
waer ik van de soldaetery!
maer hoe zal ik nu raeken vry?
„'k Weet raed," zey Pierlala, sa sa!

16. Als hy dat zuypken g'eten had,
sprak hy: „'k ben nog meer krank!
't Is aen myn hart, 'k en weet niet wat,
'k en leef geen ure lang!"
Hy maekte dan zyn testament
aen al de vrienden die hy kent.
„Ik sterf," zey Pierlala, sa sa!

17. Alsdan wierd Pierlala gekist
met bey zijn billekens bloot;
want niemand anders docht of wist
of Pierlala was dood.
Hy werd begraven met de trom,
de klokken luyden al bim bom bom.
„'t Gaet fraey," zey Pierlala, sa sa!

18. Als men dan naer de kerke kwam,
elk zey: „'t is Pierlala!"
Men hem al van de baere nam
en leyden by zyn papa.
De vrienden zeyden al: „kom, kom!
de dooden en komen niet wederom!"
— „Ik wel!" zey Pierlala, sa sa!

19. Als hy nu was in 't graf, den tyd
van ontrent een halve uer,
de vrienden gingen meer verblyd
als droef te saemen deur;
hy schupte 't deksel van de kist
en kroop er uyt dat 't niemand wist:
„Ik leef!" zey Pierlala, sa sa!

20. En Pierlala ging regt naer huys
en vond zyn naeste bloed
en vrienden, met een groot gedruys
daer twisten om zijn goed.
Hy greep den bessem met'er haest;
al die hem zag, stond zeer verbaest!
„Hier uyt!" zey Pierlala, sa sa!

21. Als Pierlala nu was hersteld,
verzoende hy met zyn vrouw;
hy kwiste voorts niet meer zyn geld,
maer leefde in liefde en trouw;
en als'er van zyn volk noch kwam
hem vragen: „zyde op ons nog gram?"
— „Dat 's uyt!" zey Pierlala, sa sa!

22. Maer als de vrienden hem consuys
flatteren kwamen, dan
zey Pierlala: „ik ben hier t' huys
voorwaer als eerlyk man;
als ik zocht troost in mynen nood,
niemand gaf my een bete brood.
Foert, foert!" zey Pierlala, sa sa!

23. En was er iemand stout genoeg
van nog te komen na,
om hem te vraegen, laet of vroeg:
„jaegd weg!" zey Pierlala.
Dus leefde hy voords in peys en vré
tot een exempel van de sté.
„'t Was best!" zey Pierlala, sa sa!

24. Dus vrienden, die dees raere klucht
hebt g'hoort van Pierlala,
volgt hem in 't goed doen met genucht,
maer niet in 't kwisten na;
wilt gy in vrede leven hier,
met Pierlala verlaet den zwier.
Scheyd uit! met Pierlala, sa sa!

1, 3. Willems, *sic*; t.: *drollig deuntjen*. — 1, 2 en verder, t.: *Pier la la*. — 1, 7. t.: *Pier la la ha ha*. — 2, 2. t.: *vaertjen en moertjen*. — 2, 3. t.: *hem seyden*. — 2, 6. t.: *wat dat*. — 3, 2. t.: *uwe*. — 5, 3. *nu*, bijgev. — 6, 6. t.: *gy lodelyk*. — 12, 5. t.: *boven;* l.: *beven*, voor *bevend*. — 14, 6. t.: *kokte een zuypken;* zuypken = Fr. *chaudeau*; Ndl. kandeel, warme drank met eieren en suiker. — 15, 4, *raeken*, Westvl. 1e persoon = ik raak. — 16, 1. *g'eten* voor: gedronken. — 17, 5. t.:

den trom. — 18, 1. Willems *sic*: tekst: *kiste.* — 18, 3. *al*, bijgev. — 20, 1. Willems, *sic*; t.: *Voords ging Pierlala regt*, enz. — 20, 2—3. *naeste bloed en vrienden* = nauwe en verre verwanten. — 21, 3. Willems, *sic*; t.: *en hy kwiste niet*, enz. — 22, 3. t.: *'k ben.* — 23, 3. t.: *hem vragen vroeg en laet.*

Tekst. Los blad, VAN PAEMEL, nr. 51, „Kluchtig liedeken op het wonderbaer leven en dood van den beroemden Pier la la. Stemme: Als Pier la la in 't kistjen lag met zijn twee billekens bloot", wijsaanduiding ontleend aan eene variante van str. 17 hierboven, de eenige thans nog algemeen in Vlaanderen bekende:

Als Pierlala in 't kistje lag,
al met zijn billekens bloot,
niemand die wist of beter dacht
of Pierlala was doot,
de klokken die luidden al bim bom bom,
de dooden en komen niet wederom!
„Ik wel," zei Pierlala, sa, sa!
„Ik wel," zei Pierlala.

Nederl. lb. uitg. door het Willems-Fonds, Gent, 1892, II, nr. 81, bl. 165; — WILLEMS, *Oude Vl. ldr.*, nr. 129, bl. 300, tekst van Van Paemel, met eenige veranderingen en inlassching van enkele Fransche woorden meer bij het refrein, en met weglating van str. 4, 5, 8, 9, 22, 23 en 24; — SNELLAERT, *Oude en nieuwe liedjes*, Gent, 1852, nr. 57, bl. 32, en 1864, nr. 75, bl. 83, tekst naar Willems, met weglating van str. 5 (str. 7 van Van Paemel); — HOFFMANN v. F., *Niederl. Volksldr.*, 1856, nr. 161, bl. 281, naar Willems; — LOOTENS et FEYS, *Chants pop. flamands*, 1879, nr. 87, bl. 166, tekst naar V. P., met nieuwere spelling en enkele varianten; — ERK u. BÖHME, *Deutscher Liederhort*, III, nr. 1756, naar Willems.

SALOMON VAN RUSTING, *Vol-geestige werken*, Amst. 1693, bl. 344, geeft een „Lietje van St Jutmuts, bequaem om in verscheiden voorvallen gezongen te worden", met aanvang: „Wy zyn er wel beestigh mee gebruyt", en aanduiding: „op de vois: Pier la la lagh in de kist". „St Jutmuts" zal wel hetzelfde zijn als „St Juttemis". „'t Gebeurde 't", zegt J. TER GOUW, *De volksvermaken*, bl. 190: „dat op Vastelavond „het ijs nog in 't water lag", dan had men 't Karneval op 't ijs, waardoor de vreugd verdubbeld werd. En vermoedelijk is de oude spreekwijs: „Te St. Juttemis als de kalven op 't ijs dansen", daarvan afkomstig. Daar een „jut" een dwaas beteekent, is St. Juttemis een narrefeest, en past volkomen op den Vastelavond." Volgens PR. VAN DUYSE, *Spreuken aan geestelyke zaken ontleend*, in *Belgisch Museum*, V (1841), bl. 219, wijst de bedoelde spreekwijs op een tijd „die nooit komt". Aan zijnen kant leert Prof. J. VERCOULLIE, *Etym. Wdb.*, 2de uitg., dat St Jutmis zooveel beteekent als: „op den dag van de mis van St Jut", d. i. van St Johanna. *Jut* is het Friesche diminutief van Johanna, en de hier bedeelde Johanna is de pausin Johanna. In de eerste uitgave der *Volgeestige werken*, 1665 — Van Rusting's rijmelarij beleefde in 1712 een

vierden druk — treft men „'t Lietje van St Jutmuts" niet aan. Het lied „van Pierlala" was dan toch reeds vóor het einde der XVII[de] eeuw bekend en kan, zooals door Willems, t. a. p., wordt gezegd, opgekomen zijn sedert de invallen van de Franschen onder Lodewijk XIV (van Maart tot September 1678). W. voegt er bij: „De tekst neemt by elke nieuwe gewigtige gebeurtenis een nieuwe vorm aen, doch telkens staet Pierlala uit zyn graf op en spreekt zyn vonnis uit over de plaets hebbende omstandigheden. Hy vertoont zich dan als een Waelsche Epimenides, die den Vlaming komt bezoeken om hem tegen dreigend gevaer te waerschuwen. Zyn refrein bestaet veelal uit een paer fransche woorden."

Een feuilleton (van P. Müllendorff) uit de *Kölnische Zeitung* van 26 Juli 1895, legt *Pierlala* uit als een Vlaming die, ofschoon met de Fransche taal weinig bekend, steeds Fransche uitdrukkingen in den mond had, als *ma foi; c'est bon; là, là; ça, ça* of *c'est çà*, van waar zijn naam. Cf. Van Paemel's *Pier la la*.

Parodieën van ons lied vindt men o. a. in *Het Brabandsch nachtegaeltjen*, Antw., Thys, z. j., bl. 47: „Liedeken van Peer la la // op eene vermaekelyke wyze"; aanvang: „Peerlala reyst de wereld rond"; — bij de Coussemaker, *Chants pop. des flam. de France*, 1856, nr. 93, bl. 303: „Als Pierlala nu ruym twee jaer"; lied op de Fransche omwenteling van 1789, en ten tijde van De C. nog bekend; — bij Pol de Mont, *Volkskunde*, Gent, III (1890), bl. 219: „Hoort, Pierlala is weergekeerd", onder den titel: *Pierlala uit Holland wedergekeerd*, eene platte, grove parodie, uit de jaren 1830—1831.

„Pierlala" wordt aangehaald als stem in: *De zingende koddenaar*, Amst. 1771 (1[ste] druk), bl. 87, voor: „Komt vrienden luistert na de klugt"; — *Het zingende nachtegaaltje*, Amst., F. G. L. Holst, z. j., bl. 51, voor: „Gij vergt mij, dat ik zingen zal"; — *De jonge pellekaen*, Amst. B. Koene, z. j., bl. 3, lied „op het vinkje van Pierlala. op een fraaie voys", met aanvang: „Als Pierlala met min doorwond"; verder, bl. 22 en 40, „stem van Pierlala", de liederen: „Ik heb laatsmaal eens overdacht" en „Goede avond! lieve bolle meid"; — *Liedekens op den bly-geestigen sang-meester*, Brussel, I (1800—01), bl. 5, 16, 63; — *Snoecks liedjesboek*, verzameling van liederen verschenen van 1830 tot c. 1880, Gent, bl. 16, 32, 46, 67; — *Volksliedjes, getrokken uit het weekblad Het Gentsch vosken*, 1848, bl. 1; — *De dulle Griete, Vlaemsche liedekens op den tijd, door een waren volksvriend* (P. Lebrocquy), z. j. (1848), bl. 20 „Pier, onze oude goede vriend", hetzelfde lied als het hierboven vermelde uit *Snoeck's lb.*, bl. 16; — *Uit vader Bergmann's gedenkschriften*, Gent, 1895, bl. 208, *De Belgische Pierlala*, 1830; — *Gentsch museum*, Gent, I (1895), bl. 146: *De zeven-jaerige ronde van Pier-la-la binnen de stad Gent* (1821): „Met de feeste der maend august. — In verschillende Gentsche nieuwsbladen bij gelegenheid van verkiezingen rondgestrooid, zooals in *De vrije kiezer* van 28 October 1894, *Roelandt* van 7 November 1895 en *Stadswelzijn* van 16 November van hetzelfde jaar, vindt men nog politieke liederen op de wijs van „Pierlala".

In het Gentsch dagblad *La Flandre libérale* van 29 Juni 1903, komt onder den titel *Notes et souvenirs* een belangwekkend artikel voor van Prosper Claeys, over de te Gent verschenen „Pierlala"-liederen. Onder deze worden vermeld: een lied op

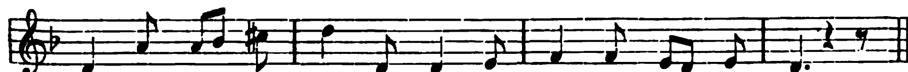
het vertrek der Franschen, die eene eerste maal Gent hadden bezet (12 November 28 Maart 1793), en verschillende liederen dagteekenend van de Fransche overheersching. De schrijver vond geen enkel „Pierlala"-lied van den tijd van het Hollandsche bewind; wat hem doet gelooven dat „Pierlala", zooals de meeste zijner Gentsche medeburgers, over Koning Willem's bestuur tevreden was en het onnoodig vond ook een oogenblik uit zijn graf op te staan. Het hierboven aangehaalde liedje van 1821 verzet zich tegen die zienswijs niet, wel integendeel. Andere „Pierlala"-liederen door Pr. Claeys aangehaald slaan uitsluitend op politieke gebeurtenissen van 1848, 1856, 1857, 1875, 1877, 1879, 1882. De schrijver besluit met van „Pierlala" te zeggen: „C'est un gantois de vieille race, franc du collier, van den ouden stempel en recht voor de vuist, ne ménageant pas ses expressions et disant franchement son opinion sur les choses et les hommes de son temps."

Ons lied waaide, doch ingekort, naar Duitschland over. Eene vijfstrophige lezing uit Oldenburg: „Pierlala war ein einzger Sohn", komt voor, met eene andere dan de voorgaande melodieën, bij L. Erk, *Deutsche Volksldr.*, II, dl. aflev. 4—5 (1845), nr. 14, en bij denzelfden *Volksldr. für Männerstimmen*, II, nr. 77, vierstemmig. — In de Duitsche studentenliederboeken werd onze held tot een „Bierlala"; zie het *Commersbuch* van Max Friedlaender, Leipz. 1892, nr. 32, bl. 34: „Der Bierlala war der einz'ge Sohn". Met de Duitsche melodie en het opschrift: „Vlämisches Volkslied", vindt men eene tienstrophige, aan Willems, en aan Hoffmann ontleende lezing, in *Niederdeutsches Lb.*, Hamb. u. Leipz., 1884, nr. 54, bl. 64.

Melodie. A. Mondelinge overlevering (zie hierboven); — **B.** Willems, t. a. p.; — Snellaert, t. a. p., uitg. 1852:
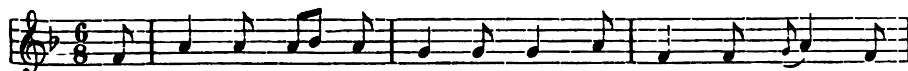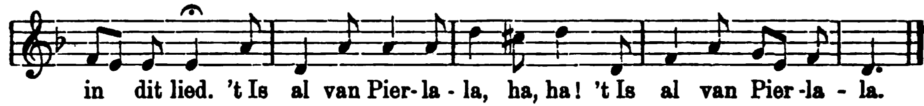

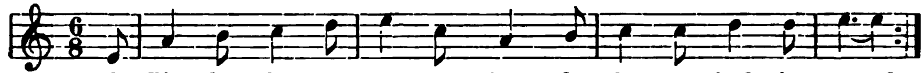
Nederl. lb., uitg. door het Willems-Fonds, II (1982), nr. 81, bl. 165, zelfde melodie, met begeleiding van J. C. M. van Riemsdijk, buiten den aanvang en het slot beide met: *a a a a b cis d d̲ d̲.*
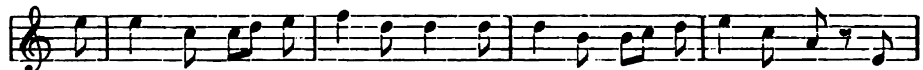
C. Lootens en Feys, t. a. p.; de aanvang als bij Willems, verder:

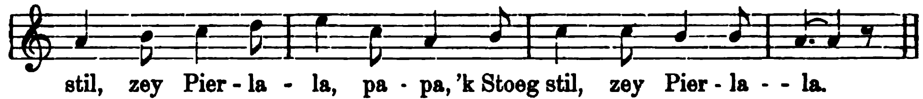

D. De Coussemaker, t. a. p.:

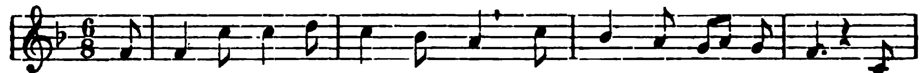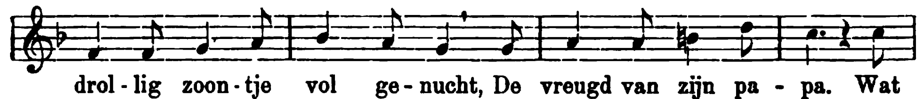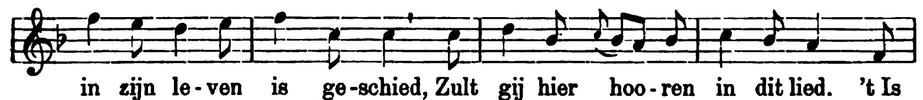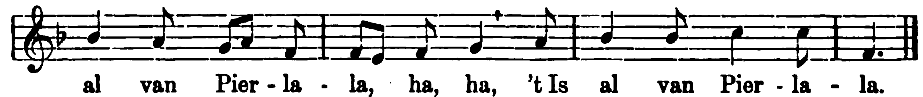

Zelfde melodie bij Snellaert, uitg. 1864, t. a. p. — Het Duinkerksche lied: „Ali, alo, pour Mashero" (De C., bl. 271) heeft gelijken aanvang.

E. Lootens et Feys, bl. 167, „autre air":

F. J. Bolte, *Jahrbuch des Vereins für niederdeutsche Sprachforschung*, XVIII (1892), overdruk, bl. 17, en nr. 5 der muziekbijlagen, geeft naar nr. 32 van het 18de-eeuwsche Hs. 34, der Amsterdamsche *Maatsch. tot bevordering der toonkunst*, eene op de eerste strophe van Willems' tekst gebrachte zangwijs, zangwijs die

overigens ook te vinden is in het gedurende de XVIII^{de} eeuw aangelegde Hs. 45, bl. 63b, der zelfde maatschappij. Deze zangwijs is eene variante van E:

Komt hier al by en hoort een klucht, Ik zing van Pier - la - la, Een

drol - lig vent - jen vol ge - nucht, De vreugd van zijn pa - pa. Wat

in zijn le - ven is ge - schied, Dat zult gy hoo - ren in dit lied; 't Is

al van Pier - la - la, sa sa, 't Is al van Pier - la - la.

Ook onder de *Nederl. baker- en kinderrijmen* van Dr. J. VAN VLOTEN en M. A. BRANDTS BUYS, 4de uitg. 1894, bl. 38, vindt men een liedje aanvangend met eene variante van str. 17 van den Van Paemelschen tekst. Het slot der melodie herinnert aan het refrein: „Den boer zal 't al betaelen" (zie onze verhandeling: *Het eenstemmig ... lied*, Gent 1896, bl. 338 en 373):

Pie - re - la - la lei in de kist, al met zijn bil - le - tjes bloot; en

nie - mand, die het be - ter wist (1), of Pier - la - la was dood. Hij

schop - te 't dek - sel van de kist; en sprong er uit, dat nie - mand wist: „ha,

Sneller.

ha!" zei Pier - la - la; „ha, ha!" zei Pier - la - la.

(1) Ook wel: zijn vader die niet anders wist.

323. Savonds in een klaer maene schijn.

A.

1. Savonds in een klaer maene schijn,
steekt mijn de meyd in 't venster mijn;
maene schijn, venster mijn, wagenaer is;
dat is de vogel, dat is de vogel die bedriegelijk is,
dat is de vogel en dat is de vis die bedriegelijk is.

2. Dat is de Turk en dat is de snavel,
en dat is onse kruyers wagen;
de Turk en de snavel,
en dat is onse kruyers wagen,
de maene schijn, de venster mijn, wagenaer is;
en dat is de vogel die bedriegelijk is,
en dat is de vis die bedriegelijk is.

3. En dat is de kok en dat is de keuke,
hie leyd de knegt met de meyd aan 't beuke;
de kok in de keuke met de meyd aan 't beuke,
en de Turk en de snavel,
en de kruyers wagen, en de maene schijn,
en de venster mijn, wagenaer is;
en dat is de vogel die bedriegelijk is,
en dat is de vis die bedriegelijk is.

4. Dat is de worst en dat is de rooster,
en dat is onse meyd haar trooster;
de worst en de rooster en de meyd haer trooster,
de kok in de keuke en de meyd aan 't beuke,
de Turk en de snavel,
en de kruyers wagen, en de maene schijn,
de venster mijn, en wagenaer is;
en dat is de vogel die bedriegelijk is,
en dat is de vis die bedriegelijk is.

4. Dat is kort en dat is lank,
en dat is onse snyders bank;
kort en lank, onse snyders bank,
de worst en de rooster,
en de meyd haer trooster, de kok in de keuke
en de meyd aan 't beuke, de Turk en de snavel
en de kruyers wagen, en de maene schyn,
en de venster mijn, wagenaer is;
en dat is de vogel, dat is de vogel die bedriegelijk is,
en dat is de vis die bedriegelijk is.

5. Dat is het glas en dat is de kan,
en dat is onse verdronken man,
glas en kan, en verdronken man,
kort en lank, en de snyders bank,
de worst en de rooster, en de meyd haer trooster,
de kok in de keuke en de meyd aan 't beuke,
de Turk en de snavel, en de kruyers wagen,
en de maene schijn, en de venster mijn,
en wagenaer is;
en dat is de vogel die bedriegelijk is,
en dat is de vis die bedriegelijk is.

6. Dat is de schipper en dat is de stok,
en dat is onse gesegende brok;
schipper en de stok, gesegende brok,
het glas en de kan, verdronken man,
kort en 't lank, en de snyders bank,
en de worst en de rooster, en de meyd haer trooster,
en de kok in de keuke, en de meyd aan 't beuke,
en de Turk en de snavel,
en de kruyers wagen, en de maene schijn,
en de venster mijn, en wagenaer is;
en dat is de vogel,
en dat is de vogel die bedriegelijk is,
en dat is de vis die bedriegelijk is.

7. Dat is onse biere waare schous,
bier waere schous ont schilt hangt 'er aus,
dat is de schipper en dat is de stok,
en dat is onse geseegende brok,
dat is het glas en dat is de kan,
en dat is onse verdronken man,

dat is kort en dat is 't lank,
en dat is onse snyders bank,
dat is de worst en dat is de rooster,
en dat is onse meyd haer trooster,
de kok in de keuke,
en de meyd aan 't beuke,
de Turk en de snavel,
en de kruyers wagen, en de maene schijn.
de venster mijn, en wagenaer is;
dat is de vogel, dat is de vis,
dat is de vogel die bedriegelijk is.

1, 3 en vlg. str., *Wagenaer* = voerman, een woord dat VAN DALE verouderd noemt. In BREDERO's *Klucht van de koe,* leest men: „Ick slacht de oude wagenaers, hoor garen 't clappen van de swiep". Naar een welwillende mededeeling van den heer J. H. Scheltema, wordt het woord *Wagenaar* te Scheveningen nog wel gebruikt in de beteekenis van: voerman, wagenmenner, koetsier. — 7, 1. *waare schous* is het Duitsch *wahres haus.*

's Avonds, in 't klaar maneschiin.

B.

EERSTE MELODIE.

's A-vonds, in 't klaar ma - ne - schiin, wil de knecht in de ven - ster
ziin. De ma - ne die schiint te ven - ste - ren in. Wa - gen dat
is! Hier is de vo - gel en daar is de visch, die be - drie - ge - lik
is, in de ma - ne, in de ma - ne.

TWEEDE MELODIE.

's A-vonds, al in het klaer ma - ne-schijn, wil - de 't knechtjen, 't knechtjen,

(1) *Variante.*

1. 's Avonds, in 't klaar maneschiin,
   wil de knecht in de venster ziin.
   De mane die schiint te vensteren in.
   Wagen dat is!
   Hier is de vogel en daar is de visch,
   die bedriegelik is,
   in de mane.

2. Dit is kort en dat is lank,
   en daar is de sniders-bank.
   Het kort ende lank en de sniders-bank.
   De mane die schiint, enz.

3. Hier is de pruum en den abriko,
en daar staat matante Bello.
De pruum, abriko, en matante Bello;
het kort ende lank, en de sniders-bank.
De mane die schiint, enz.

4. Hier is de worst en daar is de rooster,
en daar is de maagdentrooster.
De worst en de rooster, en de maagdentrooster;
de pruum, abriko, enz.

5. Hier is de pot, en daar is de pan,
en daar is dien zotten Jan.
De pot en de pan, en de zotte Jan;
de worst en de rooster, enz.

6. Hier is de kat, en daar is de muus,
en daar is het wafelhuus.
De kat en de muus, en het wafelhuus,
de pot en de pan, enz.

7. Hier is de pater, en daar is de broêr,
en Kaêtje die vaagt den vloer.
De pater en broêr, en Kaêtje en de vloer;
de kat en de muus, enz.

8. Hier is den uul, en daar is de vink,
en daar is dat mager dingk.
Den uul en de vink, en dat mager dingk;
de pater en de broêr, enz.

9. Hier is het rok, en daar is het wiel,
en daar is lange Machiel.
Het rok en het wiel, en lange Machiel;
den uul, enz.
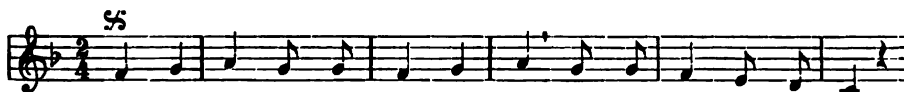
10. Hier is de wafel, en daar is de koek,
en daar is de pastors broek.
De wafel, de koek, en de pastors broek;
het rok, enz.

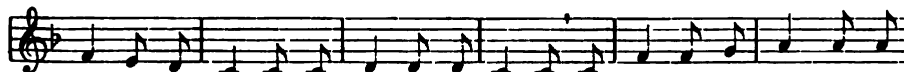
11. Hier ziin de koetjes in de wee,
en de schipkens in de zee.
De koetjes in wee, de schipkens in zee;
de wafel, enz.

12. Hier is de bru'gom en daar is de bruud,
en daarmeê is 't liedjen ook uut.
De bru'gom, de bruud, en 't liedjen is uut;
de koetjes in wee, de schipkens in zee;
de wafel, de koek, en de pastors broek;
het rok en het wiel, en lange Machiel;
den uul en de vink, en dat mager dingk;
de pater en de broêr, en Kaêtje en de vloer;
de kat en de muus, en het wafelhuus;
de pot en de pan, en de zotte Jan;
de worst en de rooster, en de maagdentrooster;
de pruum, abriko, en matante Bello;
het kort ende lank, en de sniders-bank;
de mane die schiint te vensteren in.
Wagèn dat is!
Hier is de vogel en daar is de visch,
die bedriegelijk is,
in de mane.

Kort en lang.

C.

1. Kort en lang
en de snydersbank,
en den wagen die ryd.
Hier is de vogel,
de vogel, de vogel,
en daer is het visch
die bedriegelyk is.

2. Hier is de veêl
en daer is de savel,
en daer is den verschen kavel.
Kort en lang, enz.

3. Hier is de zon,
en daer is de maen,
en daer is den schoonen haen.
Kort en lang, enz.

4. Hier is de schup,
en daer is de rooster,
en daer is de maegdentrooster.
Kort en lang, enz.

5. Hier is de pot,
en daer is de kan,
en daer is de dronken man.
Kort en lang, enz.

6. Hier is de man,
en daer de vrouw,
en daer is de luyzekrauw.
Kort en lang, enz.

7. Hier is het schip,
en daer is de mast,
en daer is den schippersgast.
Kort en lang, enz.

8. Hier is den aep,
en daer is de zot,
en daer is de schytpot.
Kort en lang, enz.

9. Hier is de meyd,
en daer is de stier,
en daer is een tonne bier.
Kort en lang, enz.

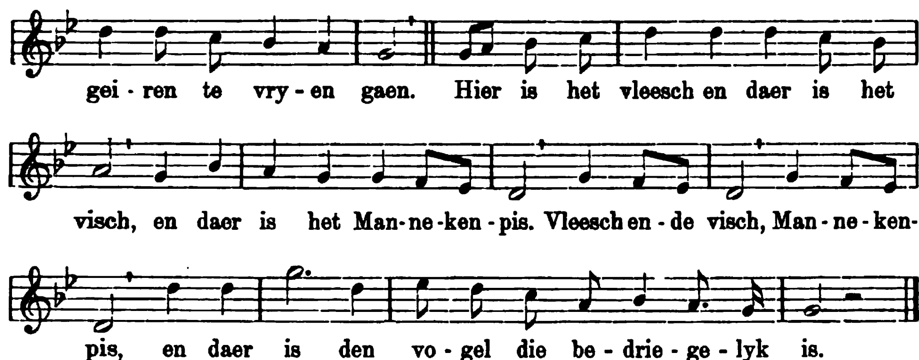
10. Hier is de tafel,
en daer is den wyn,
en daer is het vette zwyn.
Kort en lang, enz.

11. Hier is de kerne,
en daer is de pap,
en daer is de boer die gaept.
Kort en lang, enz.
Wage dat is!
Hier is de vogel en daer is het visch,
die bedriegelyk is — in de mane, in
de mane.

Jan de mulder.

D.

Jan de mul-der, met zy-nen lee-ren kul-der en zyn lee-ren broekjen
aen, zou-de zoo gei-ren zon-der lan-te-ren, zou-de zoo

1. Jan de mulder,
met zynen leeren kulder
en zyn leeren broekjen aen,
zoude zoo geiren
zonder lanteren
zoude zoo geiren
te vryen gaen.
Hier is het vleesch en daer is het visch,
en daer is het Mannekenpis.
Vleesch ende visch,
Mannekenpis,
en daer is
den vogel die bedriegelyk is.
Jan de mulder, enz.

2. Daer is de zon en daer is de maen,
en daer is den kraeyenden haen.
Zon ende maen,
kraeyenden haen,
en daer is
den vogel die bedriegelyk is.
Jan de mulder, enz.

3. Daer is het glas en daer is de kan,
en daer is den dronken Jan.
Glas ende kan, enz.
Jan de mulder, enz.

4. Daer is den hond en daer is de kat,
en daer is d' Oostindische rat.
Hond ende kat, enz.
Jan de mulder, enz.

Tekst. A. *Het speel-schuytje met vrolyke naay-meysjes.* „Zingende en queelende de aldernieuwste gezangen, alle op zoete en aengenaeme voysen. Den derden druk. In 's Grav., by Corn. van Zanten, Stads-drukker, woonende op 't Spuy 1751", bl. 9: „Een seer vermakelyke klugt, die daer is voogevallen (*sic*) tussen een Switzer en den Vogel, binnen Amsterdam. Voys als 't begint"; hierboven weergegeven; — *Het speel-schuytje met vrolyke naay-meisjes.* „Waer in te vinden zyn de aldernieuwste liederen / die hedendaegs gezongen worden. De achste druk (*sic*). 't Amst. By S. en W. Koene", z. j., bl. 10: „Een zeer vermakelyke klugt, die er [is] voorgevallen", enz., zooals hierboven. — Beide drukken in k. 8vo, voorhanden in de Universiteits-Bibl. te Leiden.

Deze, de tot hiertoe oudst bekende lezing, wordt aangehaald door J. H. Scheltema, *Nederl. ldr. uit vroegeren tijd*, 1885, bl. VII.

Tekst en melodie. B¹. Snellaert, *Oude en nieuwe liedjes*, 2ᵉ uitg. 1864, nr. 120, bl. 128; — J. H. Scheltema, t. a. p., nr. 118, bl. 267. „Het lied", zegt de verzamelaar, „behoort tot die liederen, welke ik reeds aan moeders schoot hoorde zingen. De woorden (in de lezing volgens Sch.) zijn aangevuld naar den tekst door Snellaert medegedeeld . . . Bij dit lied behoort een zeil, waarop de voorwerpen staan afgebeeld, welke onder het zingen met een stokje worden aangewezen." — Ook in het Vlaamsche land wordt het lied nog voorgedragen, met een zeil of doek, in den aard van de „schilderijen" onzer liedjeszangers. — **B².** Medegedeeld door Prof. J. Vercoullie te Gent. — **C.** De Coussemaker, *Chants pop. des Flamands de France*, nr. 87, bl. 290, „De vogel". — Bij deze teksten sluit zich de lezing aan uit Elewijt (Brabant), met andere melodie, te vinden bij J. Bols, *Honderd oude Vl. ldr.*, nr. 67, bl. 163, „De Poetsemscheer", waar varianten uit St. Genesius-Rode, Mechelen en Brasschaat worden aangeduid; — **D.** De Coussemaker, t. a. p., nr. 86, bl. 288, „Jan de mulder", uit Belle.

---

324. Jan, mynen man, zou' ruiter worden.

1. Jan, mynen man, zou' ruiter worden,
kosti g'raken aen e peird;
'k pakke den brandel uit den eird,
daer éé Jan, mynen man, e peird.
Hupsa, jonker Jan,
die wel ruiter worden kan.

2. Jan, mynen man, zou' ruiter worden,
kosti g'raken aen 'en za'el;
'k breek een ei, 'k geef hem de schael,
daer éé Jan, mynen man, 'en za'el.
Hupsa, enz.
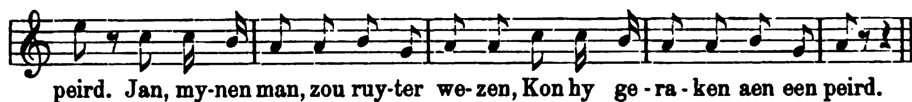
3. Jan, mynen man, zou' ruiter worden,
kosti g'raken aen 'nen toom;
'k neme myn hembde, 'k scheur den zoom,
daer éé Jan, mynen man, 'nen toom.
Hupsa, enz.

4. Jan, mynen man, zou' ruiter worden,
kosti g'raken aen een spoor;
'k breke 'nen pot en geef hem d' oor,
daer éé Jan, mynen man, 'en spoor.
Hupsa, enz.
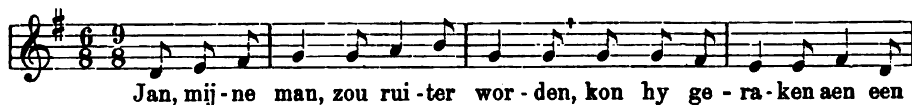
EERSTE MELODIE.
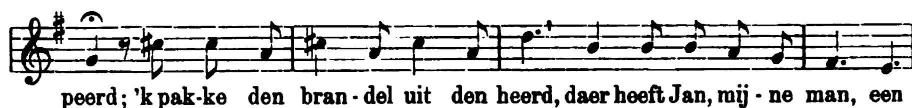
Jan, my - nen man, zou ruy - ter we - zen, kon hy ge - ra - ken aen een
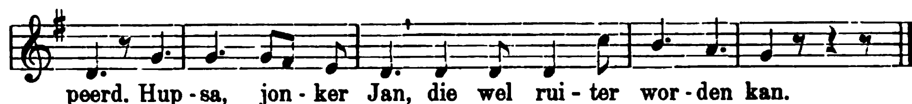
peird. 'k Pakke den bes - me met zy - nen steirt; Daer - van heeft Jan, my - nen man, een
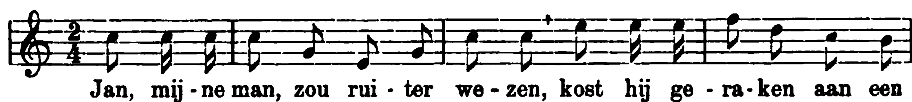

TWEEDE MELODIE.
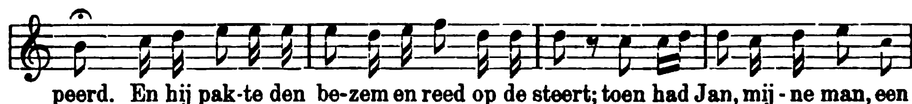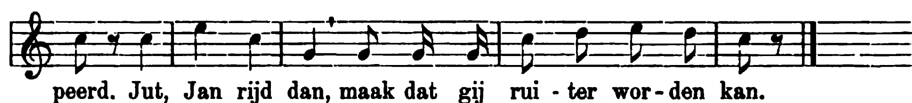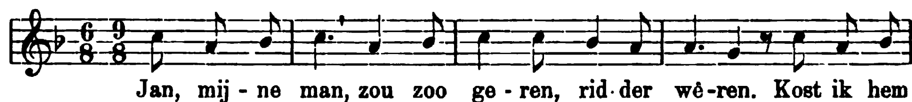

DERDE MELODIE.

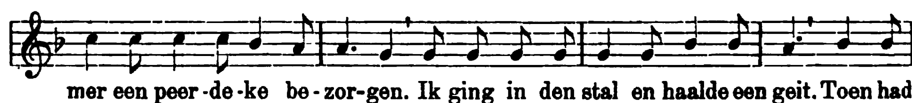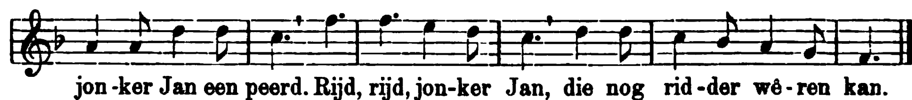

VIERDE MELODIE.

VIJFDE MELODIE.

Jan mij - ne man zou rui - ter wor - den, Jan mij - ne man die had geen paard; toen nam hij de kat en trok 'm bij zijn staart, toen had Jan mij - ne man een paard.

Tekst. MONE, *Anzeiger*, 1838, bl. 385, medegedeeld door C. Serrure, hierboven weergegeven; de schrijfwijze geeft min of meer den Gentschen tongval weer. — Varianten: SNELLAERT, *Oude en nieuwe liedjes*, 1852, nr. 69, bl. 41; 2de uitg. 1864, nr. 91, bl. 99, met de melding: „Gent"; — HOFFMANN v. F., *Niederländische Volksldr.*, nr. 162, bl. 285; — DE COUSSEMAKER, *Chants pop. des Flamands de France*, nr. 139, bl. 397; — LOOTENS et FEYS, *Chants pop. flamands*, nr. 105, bl. 199; — *'t Daghet*, Hasselt, 1888, bl. 188, opgeteekend te Beverloo; de melodie heeft geen andere maataanduiding dan het woord „rap", d. i. vlug; — *Nederlandsch lb.* uitg. door het Willems-Fonds, II (1892), nr. 85, bl. 180; — *Nederlandsch volkslb.*, door D. DE LANGE, J. C. M. VAN RIEMSDIJCK en Dr. G. KALFF, 1896, nr. 122, bl. 163, opgenomen onder de kinderliedjes. — Dr. J. VAN VLOTEN, *Nederlandsche baker- en kinderrijmen*, 4de uitg. 1894, bl. 44, met eene melodie van L. F. BRANDTS BUYS; — F. E. DELAFAILLE, *Gesch. van Mechelen*, Mech. z. j. [1903], II, bl. 69.

Duitsche varianten worden vermeld door HOFFMANN v. F., *Schlesische Volkslieder*, nr. 261, bl. 302, waar tekst en melodie van eene tienstrophige variante met aanvang: „Unser Bruder Malcher der wult a Reiter wârn", te vinden zijn. De melodie heeft met bovenstaande niets gemeen. — Voor verdere Nederduitsche varianten, zie FIRMENICH, *Germaniens Völkerstimmen*, I, 124, 125; II, 284; III, 58, 113, waar men ook, bl. 658, eene lezing in Brabantschen tongval aantreft. — B. J. DOCEN, *Miscellaneen*, II, 257, vermeld door MONE, *Uebersicht*, bl. 204, § 291, geeft zeven vierregelige strophen van een lied van c. 1580, die alle, zooals ze hier volgen, met „Jan mine man" aanvangen:

1. Jan mine man is een goet bloet,
al heb ik wat bedreven,
hy hebbet mi vergeven
al op den standen voet.

2. Jan mine man die is seer fin,
al gaen ik groet van kinde,
tsi van wi dat ich vinde
hi wilt den vader sin.

3. Jan mine man als is hy gram,
nochtans so moet ik wesen
die eerbarste gepresen
die noch int Landt en kam.
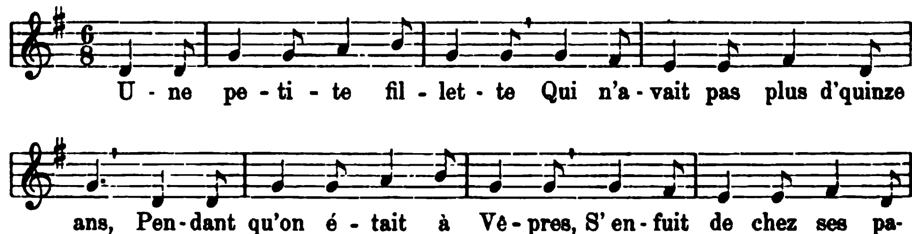
4. Jan mine man hoert wat hy doet,
al doet men dickmal blicken
dat kint hen nit geliken,
noch nimmt hiet al vergoet.

5. Jan mine man het sik verkeert,
dat heb ick konnen macken,
verstaet seer wel die saken,
duer mie weert hy geert.

6. Jan mine man siet welgemoet,
die roes van allen vrouwen,
duer voer moet men mi howen
. . . .

7. Jan mine man wet nergent van,
al siet hyt mit syn ogen,
noch hout hyt vor gelogen
'tis recht, dat hy heet Jan.

Melodie. I. De Coussemaker, t. a. p., — **II.** Snellaert, t. a. p., ook te vinden in *Nederl. lb.* van het Willems-Fonds, t. a. p. Deze melodie is ontleend aan een liedje uit de opera in een bedrijf: *Les deux petits savoyards* (Paris 1789), woorden van Marsollier, muziek van Dalayrac, bl. 91 der partituur:

rents. Eh ay, eh ay, eh ay et pouss', Eh ay, eh ha, V'la com' on ar-

ri - ve. Pau - vrette ouq' vous al - lez comm' ça? Bien - tôt le
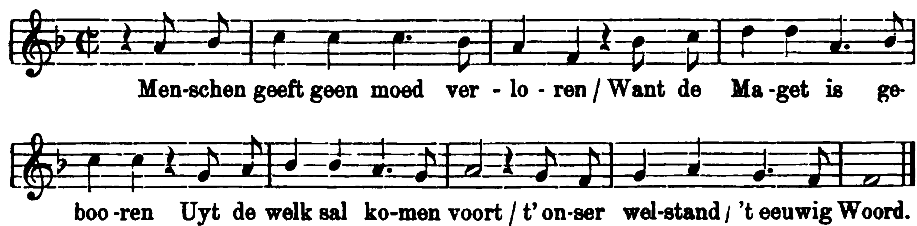
loup vous cro - que - ra. Ra - mo - nez ci, ra - mo - nez là, ra - mo - nez

ci, ra - mo - nez là, la che - mi - née du haut en bas, la che - mi-

née du haut en bas, la che - mi - née du haut en bas.

In de eerste helft der vorige eeuw zong men op diezelfde melodie eene *Histoire de Cendrillon* „racontée par le caporal Gobin à son retour d' Afrique, sur l' air: Ramonez-ci, ramonez-là", woorden van Ch. de Lange, begeleiding van Ch. Plantade; Parijs, J. Meissonnier et fils. Deze zangwijs treft men ook aan, ofschoon ingekort, in *La clef du caveau* (1811), onder nr. 612. Het refrein: „Ramonez-moy ma cheminée", was overigens reeds in de XVI[de] eeuw bekend. Men vindt het voor eene zeer vrije strophe, waarschijnlijk de eerste, van een liedje: „Une dame la matinée", in *La fleur de la poésie françoyse*, Parijs, 1543; zie Weckerlin, *L'ancienne chanson populaire en France*, Paris, 1887, bl. 428. Rob. Eitner bracht in partituur de bewerking van dit lied, te vinden onder de van 1538 tot 1549 te Parijs, bij P. Attaingnant, verschenen vierstemmige chansons. De partituuruitgave met eene bijgevoegde vertaling van de oude Fransche teksten in moderne Fransche taal, door Dr. J. Bolte, komt voor onder de verzameling: *60 Chansons zu vier Stimmen*, enz. „Publication älterer praktischer und theoretiker Musikwerke herausgegeben von der Gesellschaft für Musikforschung, Jahrg. XXVII (1897), Band XXIII", bl. 55. Hetzelfde refrein vindt men o. a. terug voor een lied: „On dit que j'ai pour devise" („L'air du ramoneur, etc.") in *La clef des chansonniers* van Ballard, Parijs 1717, II, bl. 232 (de daar voorkomende melodie ging, doch niet ongedeerd, over in: *Les parodies du nouveau théatre italien*, Paris, 1738, II, nr. 73, bl. 72 der muziekbijlagen), en voor een ander lied: „Nous allons femmes et filles // vous revendre des coquilles", op de nederlaag in 1690, bij Stafarda, door den maarschalk Nic. de Catinat, toegebracht aan den Hertog van Savoye, in *Le nouveau siècle de Louis XIV*, Paris 1857, bl. 137.
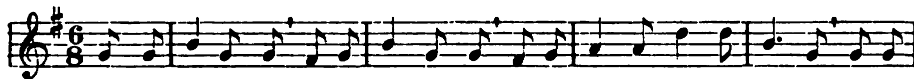
Eene variante dezer melodie diende insgelijks voor een rondedansliedje: „Pietje Verbond zat op den toren // Lulleman speelde op zijn trompet", te vinden bij A. DE COCK en IS. TEIRLINCK, *Kinderspel en Kinderlust*, II (1903), bl. 94. Eene variante van den tekst van dit liedje ving aan, naar eigen herinnering: „Lamme Paret zat op den toren // en hij speeldege op zijn trompet // ret, tet, tet"; zij werd voorgedragen op de wijs van een jachtlied, het welbekende „Hallali". — In *Den singende swaan* (Antw. 1655), Leyden 1728, bl. 353, vindt men de wijsaanduiding: „Grobbendoncq sat op den toren", die wel eenige gemeenschap met het voornoemde rondedansliedje zou kunnen hebben. De melodie, hier naar de metriek van den tekst genoteerd, dient voor een geestelijk lied en is weer anders:
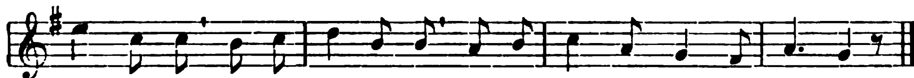

III. LOOTENS et FEYS, t. a. p.; — **IV.** *'t Daghet*, t. a. p.; — **V.** *Nederlandsch volkslb.*, t. a. p.

325. Daer was eenen man, eenen fraeyen man.

A.

Daer was eenen man,
eenen fraeyen man,
eenen man van complaisantie,
en hy wiegt het kind,
en hy roert den pap,
en hy laet zyn vrouwtje dansen.

B.

Een schoone man, en een zoete man,
en een man van complaisance.
Hij roert zijn pap, en hij wiegt zijn kind,
en hij laat zijn vrouwtje dansen.
En hij gaat naar de markt
en hij koopt drie blauwe schorten,
eene voor mij, eene voor u,
en eene voor Bonaparte.
Bonaparte met al zijn knechten,
hij wilde tegen de reuze gaan vechten,
maar de reuze was al te kloek,
en Bonaparte scheurde zijn broek.

C.

Hop Mariannetje, drinkt e' kannetje,
laet je vrouwtje dansen.
En ik ben e' man en e' goeje man
en e' man van complaisance.

D.

1. Hop, Marjannetje, koffiekannetje
hop, Marjannetje Jansen,
hij wiegt het kind en hij roert de pap,
en laat zijn hondje dansen.

2. Hop, Marjannetje, tap me een kannetje,
tap me een hallef pintje;
een goede man en een brave vrouw,
en ook een heel lief kindje.

1, 1. Ook wel: „nog een kannetje", en mostertkannetje". — 1, 4. Ook wel: „Hij veegt den vloer en hij roert de pap // en laat de vrouw maar dansen".

E.

1. Hop, Marjannetje,
stroop in 't kannetje,
laat de popjes dansen;
eertijts was de Prins in 't land
en nu die kale Franschen.

2. Hop, Marjannetje,
stroop in 't kannetje
hop Marjannetje Jansen.
Hij wiegt het kind, hij roert de pap
en laat zijn hondje dansen.

F.

Hop Marjannetje,
nog een kannetje,
nog een hallef pintje;
't is niet voor mijn,
maar voor Katrijn,
en voor haar beste vrindje.

G.

Hopsa, Jannetje!
stroop in 't kannetje,
moeder, mag ik eens likken?
Een goeie man en een brave man,
en een man van complaisance:
hij roert de pap en hij voert het kind,
en laat zijn vrouwtje dansen.

Tekst. A. De Coussemaker, *Chants pop. des flamands de France*, nr. 78, bl. 276; — **B.** Lootens et Feys, *Chants pop. flam.*, nr. 131, bl. 223, „air: Marie trempe ton pain". De eerste vier regelen behooren alleen tot den oorspronkelijken tekst; wat volgt is een later bijvoegsel, waarin „de reuze" voor „den Rus" wordt gebruikt; — **C.** Variante uit Veurne (West-Vlaanderen); mondelinge overlevering; — **D—G.** Dr. van Vloten en M. A. Brandts Buys, *Nederlandsche baker- en kinderrijmen*, 4de druk, 1894, nrs. 41—44, bl. 107.
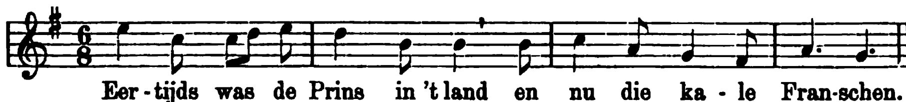
Dr. Kalff, *Het lied in de M. E.*, bl. 424, vergelijkt dit lied met nr. 208, *Antw. lb.*, aangehaald bl. 953 hiervoren, waar een ongelukkig echtgenoot klaagt:

Ic wassche, ic backe, ic vage den vloer, enz.

Het kinderprentje van *Jan de Wasscher*, dat men onder de vroegere *Zantjes-Wale* aantreft, geeft denzelfden huwelijkstoestand terug. *Jan de Wasscher*, zoo noemt men in Vlaanderen een man die „onder den rok staat", wiens teedere wederhelft „de broek draagt". — *Zantje* of *Santje-Wale* = *image française* (d'Épinal), Fransch prentje. *Zantje* is letterlijk een prentje, waarop een *Sant*, een heilige afgebeeld is, vandaar prentje in 't algemeen.

Een aanverwante tekst: „Hopp Marjanken, hopp Marjanken" — „Tanzreim, sonst zum „Zweitritt" gesungen, jetzt noch Liedchen für kleine Kinder — aus dem Elsass und vom Rhein, seit dem Anfang des 19. Jahrh. in ganz Deutschland gekannt", is te vinden bij Böhme, *Deutsches Kinderlied und Kinderspiel*, 1897, nr. 545, bl. 121; zie de daar aangegeven bronnen; zie mede Firmenich, *Germaniëns Völkerstimmen*, I, 457, en Dr. G. Eskuche, *Hessische Kinderliedchen*, Kassel, 1891, bl. 15.
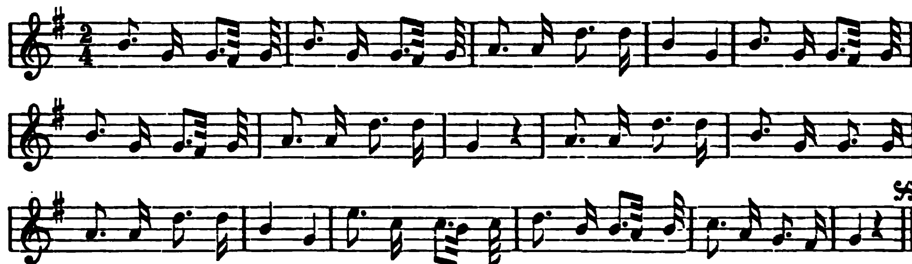
Melodie. De Coussemaker, t. a. p.; — Dr. J. van Vloten en M. A. Brandts Buys, t. a. p., onder de „Spring- en dansrijmen", bl. 107, met deze variante voor het tweede deel:

Eene andere variante diende voor eene lezing „vom Rhein (1800)", zie Erk u. Böhme, *Deutscher Liederhort*, III, nr. 1833, bl. 589. Böhme deelt deze zangwijs

ook mede als „Zweitritt oder Schreiter", in zijne *Geschichte des Tanzes in Deutschland*, II, nr. 277, bl. 170.

Deze melodie is van Franschen oorsprong. In *La clef du caveau*, Paris 1811, waar zij, bl. 57, nr. 61 van de tafels, „Air de la Sauteuse (walse) du vaudeville d' Ida" wordt genoemd, vindt men, onder nr. 777, deze zangwijs:

Volgens LAROUSSE, op het woord *Sauteur*, was de „sauteuse" een snelle dans „à deux temps de danse et non à deux temps de musique".

Ida ou Que deviendra-t-elle? is de titel van eene „Comédie anecdotique en deux actes et en prose mêlée de vaudevilles", door J. B. RADET (1751—1830), voor de eerste maal vertoond te Parijs op „le théâtre du Vaudeville", den 28 frimaire an X (14 Dber 1801). In dit stuk komt een couplet voor op de wijs van „La valse sautée":

Un hasard heureux
Vaut mieux qu' esprit, savoir, prudence,
Un hasard heureux
Souvent prévient, remplit nos voeux.

Doch daar de slotregels „Eertijds was", enz., zooals door G. J. BOEKENOOGEN, *Onze rijmen*, Leiden, 1893, bl. 5, wordt gezeid, van o. 1795 dagteekenen, — het eigenlijke liedje „Hop Marjannetje" kan nog eenige jaren hooger opklimmen, — moet de melodie reeds vóor het verschijnen der genoemde „Comédie anecdotique" zijn bekend geweest. Inderdaad dezelfde zangwijs, evenals de bovenstaande Nederlandsche varianten met $\frac{6}{8}$-maat gezongen, dient voor het thans nog bekende, wellicht oudere, Fransch kinderliedje hierboven als stem aangegeven, dat men o. a. aantreft in WECKERLIN's *Chansons de France pour les petits Français*, Paris, z. j., bl. 9, en waarvan de tekst aanvangt:

Tremp' ton pain,
Marie, tremp' ton pain *(2 maal)*
dans la sauce;
tremp' ton pain,
Marie, tremp' ton pain *(2 maal)*
dans le vin.

Ook in *Wallonia*, Luik, III (1895), bl. 110, vindt men eene variante van onze melodie voor een wiegeliedje: „Abéye l' éfant, abéye l' éfant".

326. Jan, mijne man, is altijd ziek.

A.

Jan, mij - ne man, is al - tijd ziek, g'hee-le de we - ke, g'hee - le de

we - ke; Jan, mij - ne man, is al - tijd ziek, g'hee-le de we - ke, 's zondags niet.

Jan, mijne man, is altijd ziek,
g'heele de weke, g'heele de weke;
Jan, mijne man, is altijd ziek,
g'heele de weke, 's zondags niet.

Mietje-Wantj' is altijd ziek.

B.

Miet - je - Wantj' is al - tijd ziek, ge - heel de week en 's zon- dags

niet. 's Zon-dags staat zij aan haar deur om te ver-wach-ten haar ser - vi-

teur, ser - vi - teur met twee roo ka - ken. Maat - je, wilt gij mijn broek ver-

ma-ken? Roe-ke-doek-doek, roe-ke-doek-doek, kus de bil-le van As-se-broek.

Mietje-Wantj' is altijd ziek,
geheel de week en 's zondags niet.
's Zondags staat zij aan haar deur
om te verwachten haar serviteur,
serviteur met twee roo kaken.
Maatje, wilt gij mijn broek vermaken?
Roekedoekdoek, roekedoekdoek,
kus de bille van Assebroek.

Tekst en **melodie. A.** SNELLAERT, *Oude en nieuwe liedjes*, 2e uitg., 1864, nr. 117, bl. 126, één strophe.

Eene tweede strophe is nog heden te Gent algemeen bekend:

's Zondags, zit hij aan zijn deur,
om te verwachten, om te verwachten,
's zondags, zit hij aan zijn deur,
om te verwachten zijn maseur.

Een „Gentsch volksliedeken" getiteld „Jan, mijne man", gedicht door Pr. van Duyse, is te vinden op bl. 75 van *Volksalmanak voor 1853*, uitgegeven door het Willems-Fonds te Gent. Daarbij wordt aangeduid dat alleen de laatste zes verzen van de eerste strophe te Gent gezongen worden. Ziehier deze strophe:

Jan mijne man, dat is 'ne vent
aan het werken, aan het werken —
Jan mijne man, dat is 'ne vent
aan het werken niet gewend.
's Sondags zit'i aan zijn deure,
om te wachten zijn maseure;
's maendags zit'i an den trap,
om te wachten 'en schotel pap.
Jan, mijne man, is altijd ziek,
g'heel de weke, g'heel de weke,
Jan, mijne man, is altijd ziek,
g'heel de weke, en tsondags niet.

B. LOOTENS et FEYS, *Chants pop. flam.*, nr. 221, bl. 217, die, op den slag aanvangend, de melodie tegendraads noteeren. Hier insgelijks heeft de tekst slechts één strophe.

Onder de *Nederlandsche baker- en kinderrijmen* van Dr. J. VAN VLOTEN en M. A. BRANDTS BUYS, vierde druk, 1894, vindt men bl. 58 het liedje:

Altijd is Kortjakje ziek,
midden in de week, maar Zondags niet.
Zondags gaat ze naar de kerk,
met een boek met zilverwerk.
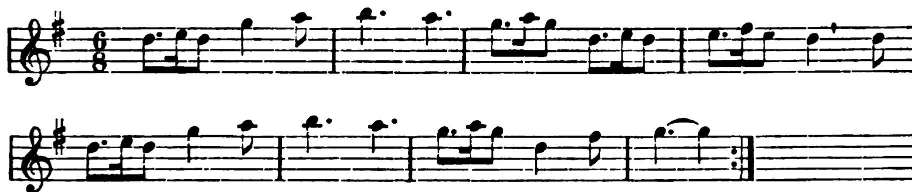
Of:

Zondags dan gaat zij ter kerken
midden in de week kan zij niet werken,
altijd is, enz.

G. J. Boekenoogen, *Onze rijmen*, 1893, bl. 6, sprekende van verschillende 18de-eeuwsche volksliedjes tot kinderrijmen vervormd, herinnert aan het welbekende: „Altijt is Kortjakje ziek", ontleend aan „Een nieuwe lied van Kortjakje, of 't leve en bedrijf van een secrete vrouw in dese stad, die so gaere de borrel had". In het oorspronkelijke luidt het:
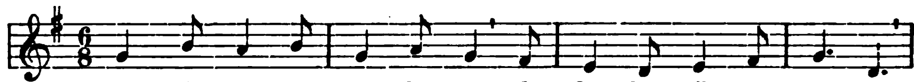
Altijd is Kortjakje ziek,
midden in de weeck en Sondags niet.
Dan gaet zij haer hert versterken,
midden in de weeck wil zy niet werken.
Altijd is, enz.
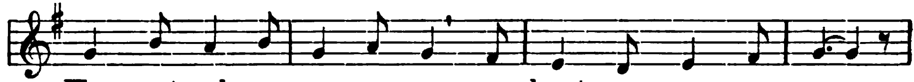
In *O. en n. Hollantse boeren lieties*, 2e uitg. Amst., c. 1700, komt, onder nr. 357, met opschrift: „Kort Jakie is weer levendigh geworden", eene melodie voor met aanvang:
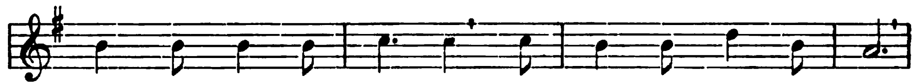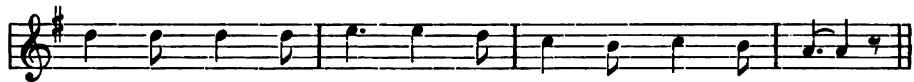

327. Klaes die sprak zyn moeder aen.

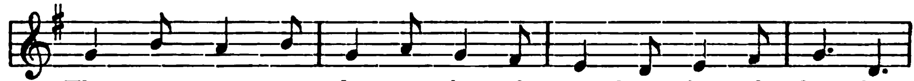
A.
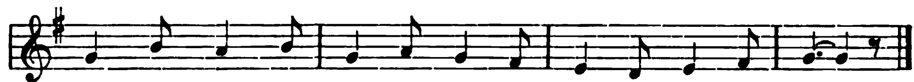

1. Klaes die sprak zyn moeder aen
als dat hy wilt gaen trouwen:
„Klaes, wat zal u overgaan,
en hoort naer myn vermaen;
't trouw'n is op zyn besten
vol zorg en groot dangier;
daer stek'n in veel nesten
al voor een kort plaizier.
Klaes en trouwt uw leven niet,
of gy komt in ellenden;
Klaes en trouwt uw leven niet,
of gy komt in 't verdriet."

2. — „Moeder, ik ben wys genoeg,
en tot myn rype jaren;
all' de meysjes van de stad
die zyn my achter 't gat."
— „Klaes, wilt u bedaren,
het huwelyk is pyn,
vol ruzie en groot bezwaren,
alzoo men komt te zien.
Klaes en trouwt uw leven niet, enz.

3. „Al de meysjes van de stad
die steken vol gebreken;
d' eene is lekker, d' ander leêg;
dat blykt aen veel ter deeg'.
Trouwt gy met een ryke,
dan hebt g' altyd verwyt;
trouwt gy met een arme,
gy dan versteken zyt.
Klaes en trouwt, enz.

4. „Trouwt gy met een kermispop,
die kost veel van pareeren;
een die snaerig dansen kan,
all' plagen voor den man.
Trouwt gy met een roste,
z' heeft een stinkenden geur;
trouwt gy met een brunettje,
die heeft een zwart koleur.
Klaes en trouwt, enz.

5. „Als gy met een spinster trouwt,
het huys is vol miserie;
of een die uyt naeyen gaet,
't is al tegen den draed.
Trouwt gy met een waschter,
die mag wel brandewyn;
trouwt gy met een ligtedant,
die wilt by vryers zyn.
Klaes en trouwt, enz.

6. „Trouwt gy met een spelwerkeeg,
die kan niet wasschen en naeyen;
of een breidster, Klaes, myn maet,
die zyn altyd op straet.
Trouwen dat zyn plagen,
met een bedroge meyd,
waer gy in korte dagen
kok en vader zyt.
Klaes en trouwt uw leven niet, enz.

7. Trouwt gy met een kamerier,
of met een keukemeysen,
lekker moet het kostjen zyn:
die mogen bier en wyn.
Trouwt gy met een vette,
g' hebt een luyerpak;
trouwt gy met een mager,
g' hebt eenen beenen zak.
Klaes en trouwt uw leven niet, enz.

8. „Die een wyf met kinders trouwt,
die is altyd geschoren,
zoo wel wyf als weduwaer,
aenziet dit aerdig paer!
slaet hy op de vruchten,
zoo slaet hy op het wyf;
het huys is vol genuchten,
met vloeken en gekyf.
Klaes en trouwt uw leven niet, enz.

9. „Trouwt gy met een schoon jonkwyf,
die moet gy wel bewaren;
trouwt gy met een oud kattyf,
g' en hoort niet als gekyf.
Trouwt gy met een kreupel',
't is: hay! hay! hay! myn been!
trouwt gy met een scheel marot,
die ziet er twee voor een.
Klaes en trouwt uw leven niet, enz."

10. Klaes die kreeg de vrees in 't lyf
al door zyn moeders woorden;
hy en wil noch vrouw noch bruyd:
zoo Klaes die schoot daer uyt.
Klaes moet Klaesje blyven,
't is Klaes zyn g'heel lyf deur;
hy vreest voor kwade wyven,
voor last, en krevecœur.
Klaes en trouwt uw leven niet, enz.

11. Men vind op des weirelds baen
wel duysent van die Klaesjes,
die vervaert zyn van de trouw
en van een groot berouw.
Meysjes, bruyd en vryster
zou moe'n gesuykerd zyn,
om voor den asschevyster
koken suyptjes met wat wyn.
Klaes en trouwt zyn leven niet,
want hy vreest voor ellenden;
Klaes en trouwt zyn leven niet,
want hy vreest voor verdriet.

6, 1. *spelwerkeeg* = speldenwerkster, kantwerkster.

B.

Klaes en trouwt uw le - ven niet, of gij komt in el - len - de;

Einde.

Klaes en trouwt uw le - ven niet, of gij komt in ver - driet.
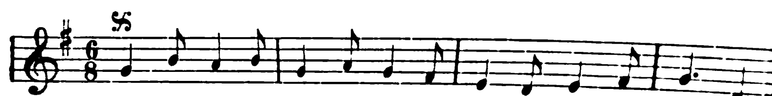
Trouw - je met een man - ke, ze springt al op een been; trouw - je met een

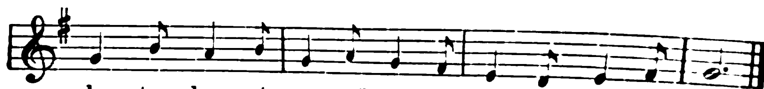
sche - le, ze ziet er twee voor een.
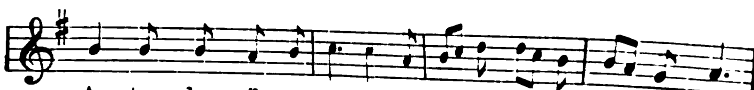
Klaas en trouwt uw leven niet,
of gij komt in ellende;
Klaas en trouwt uw leven niet,
of gij komt in verdriet.
Trouw-je met een manke,
ze springt al op een been;
trouw-je met een schele,
ze ziet er twee voor een.

Tekst en **melodie. A.** De Coussemaker, *Chants pop. des Flam. de France*, nr. 136, bl. 385, „Klaesje"; — **B.** Snellaert, *Oude en nieuwe liedjes*, 1864, nr. 118, bl. 126, éen enkele thans nog bekende strophe.

Deze melodie is ontleend aan: Lucile, „Comédie en un acte" (1769) van Marmontel en Grétry, bl. 125 der oorspronkelijke partituur:

Ook het liedje: „Mitte (Marie) confitte, *kom t' avond t'huis*" (LOOTENS et FEYS, t. a. p., nr. 117, bl. 211) berust op deze melodie.

FIRMENICH, *Germaniens Völkerstimmen, III, bl. 86*, aanverwante Nederduitsche tekst (dialect van Strelitz): „Moder, wat dinkt ju? scholde ich woll frien".

328. Zeg, kwezelken, wilde gy dansen?

A.

(1) De Coussemaker, bl. 382:   (2) Willems:

1. „Zeg, kwezelken, wilde gy dansen?
ik zal u geven een ei."
— „Wel neen ik," zei dat kwezelken,
„van dansen ben ik vry;
'k en kan niet dansen,
'k en mag niet dansen,
dansen is onze regel niet,
begyntjes of kwezelkens dansen niet."

2. — „Zeg, kwezelken, wilde gy dansen?
ik zal u geven een koe."
— „Wel neen ik," zei dat kwezelken,
„van dansen word ik te moe;
'k en kan niet dansen, enz.

3. — „Zeg, kwezelken, wilde gy dansen?
ik zal u geven een paerd."
— „Wel neen ik," zei dat kwezelken,
„'t en is my 't dansen niet waerd;
'k en kan niet dansen, enz.

4. — „Zeg, kwezelken, wilde gy dansen?
ik zal u geven een man."
— „Wel ja ik," zei dat kwezelken,
„'k zal al doen wat ik kan;
ik kan wel dansen,
ik mag wel dansen,
dansen is onze regel wel,
begijntjes en kwezelkens dansen wel."

Dans, nonneke, dans!

B.

1. „Dans, nonneke, dans!
dan zal ik je geven een muts."
— „Neen," zei dat aardig nonneke,
„ik heb er een van me zus.
'k Wil niet dansen, 'k zal niet dansen,
dansen is men order niet;
nonnen, paters, paters, nonnen,
nonnen, paters dansen niet."

2. — „Dans, nonneke, dans!
dan zal ik je geven een huis."
— „Neen," zei dat aardig nonneke,
„daar ben ik niet van thuis.
'k Wil niet dansen, 'k zal niet dansen,
dansen is men order niet;
nonnen, paters, paters, nonnen,
nonnen, paters dansen niet."

3. — „Dans, nonneke, dans!
dan zal ik je geven een zoen."
— „Neen," zei dat aardig nonneke,
„daar wil ik 'et niet voor doen.
'k Wil niet dansen, 'k zal niet dansen,
dansen is men order niet!
nonnen, paters, paters, nonnen,
nonnen, paters dansen niet."

4. — „Dans, nonneke, dans!
dan zal ik je geven een man."
Toen zei dat aardig nonneken:
„'k zal dansen al wat ik kan.
'k Wil wel dansen, 'k zal wel dansen,
dansen is men order wel;
nonnen, paters, paters, nonnen,
nonnen, paters dansen wel."

Danst, danst, kweselken.

C.

1. „Danst, danst, kweselken,
ik zal u geven een peerd;"
daar sprak dat loddelyk kweselken:
„dat is het dansen niet waerd;
ik en kan niet dansen,
ik en kan niet springen,
dansen is onzen regel niet,
nonnen en paters dansen niet."

2. — „Danst, danst, kweselken,
ik zal u geven een koe;"
daer sprak dat loddelyk kweselken:
„ik ben het dansen moe;
ik en kan niet dansen,
ik en kan niet springen,
dansen is onzen regel niet,
nonnen en paters dansen niet."

3. — „Danst, danst, kweselken,
ik zal u geven 'ne man;"
daer sprak dat loddelyk kweselken;
„ik zal al doen, wat ik kan;

ik kan wel dansen,
ik kan wel springen,
dansen is onzen regel ook,
nonnen en paters dansen ook."

Tekst. A. WILLEMS, *Oude Vl. ldr.*, 1848, nr. 123, bl. 290, met deze aanteekening van Snellaert: „Dit lied wordt nog in verscheidene streken van Braband en Vlaenderen gezongen"; tekst hierboven weergegeven; — HOFFMANN v. F., *Niederl. Volksldr.*, 1856, nr. 143, bl. 256; — DE COUSSEMAKER, *Chants pop. des Flamands de France*, 1856, nr. 134, bl. 382; — SNELLAERT, *Oude en nieuwe liedjes*, 1852, nr. 63, bl. 37; 1864, nr. 83, bl. 92; — Dr. VAN VLOTEN en M. A. BRANDTS BUYS, *Nederl. baker- en kinderrijmen*, 4de uitg. 1894, bl. 150; — **B.** HILDEBRAND, *Camera obscura*, 3de uitg. 1852, bl. 84; — HOFFMANN v. F., t. a. p., nr. 144, bl. 257; — **C.** J. W. WOLF, *Wodana*, Gent 1843, bl. 81; — HOFFMANN v. F., t. a. p., nr. 145, bl. 258.

Aanverwante Duitsche teksten: HOFFMANN v. F. u. ERNST RICHTER, *Schlesische Volksldr.*, 1842, nr. 118, bl. 143, „Kappelmünch willst de tanzen // eich wâr der gân a Schauf". H. v. F. leert, dat een lied: „Ei Münchlein, willt du tanzen // so schenk ich dir 'ne Kuh", van Jacob Ayrer of eigenlijk Eger (gest. 1605), een tijdgenoot van Hans Sachs, reeds op het einde der XVIde eeuw bekend was; — ERK u. BÖHME, *Deutscher Liederhort*, II, nr. 978, bl. 744: „O Münnich, willst du tanza? // ich ga d'r glei a Schoof", uit de omstreken van Haynau in Schlesien. Vgl. *Schlesische Volksldr.*, nr. 119: „Spinn, spinn, meine liebe Tochter!", waar de moeder om hare dochter tot werken aan te sporen haar een man belooft.

Melodie. WILLEMS, t. a. p.; — DE COUSSEMAKER, t. a. p., die, buiten de eerste maat, stellig Willems' lezing heeft weergegeven. — Anders zijn de melodieën van de aanverwante Duitsche liederen.

---

329. Daer was een kwezeltje.

A.

1. Daer was een kwezeltje, die 't al wil verstaen,
die meynde zachtjes in den hemel te gaen
op hare zokjes,
schoetjes, houten blokjes;
maer onzen Heere, die 't alles wel voorziet,
en wilde deze kwezel in den hemel niet.

2. „Wel lieven Heere, wat heb ik gedaen,
dat ik niet in den hemel en kan gaen?
'k en hebbe noyt gezongen,
gedonsen, noch gesprongen,
by den wil dat ander' naer den dans zyn gegaen,
heb ik in 't geheym myn potje kafé gedaen.

3. „Wel Sinte Pieter, mynen lieven vriend,
heb ik u niet altyd zeer wel gediend?
'k heb uw beeld gaen bezoeken,
met zeven kerkeboeken.
'k En hebbe noyt uyt de kerke gegaen,
zonder tzeventig keeren op myn borst te slaen."

4. Sinte Pieter sprak met goed fatzoen:
„wat zullen wy met kwezels gaen doen?
stelt deze kwezel
op eenen ezel!
dat zy nu gaet, waer dat zy mogen zal;
'k en trekke my geen kwezels, noch geen ezels an.
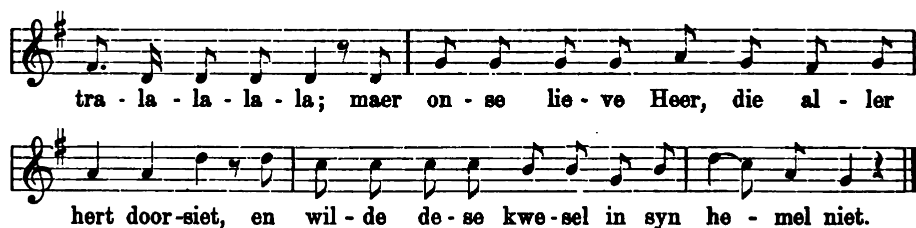
5. „Lucifer hy heeft het zelf verklaert,
dat hy in d'hel geen kwezels en vergaert.
Z'en doen niet anders of kwellen,
de helle in roere stellen.
En hy riep al met een groot getier:
hondert duyzend kwezels moet'r in 't vagevier."

2, 4. t.: *gedongen; gedonsen* = gedanst.

Daer was lestmael een kweselken.

B.

Daer was lest-mael een kwe-sel-ken—wilt my ver-staen — die
wa-re toch so ghe-ren naer den he-mel ghe-gaen op hae-re sockskens,
kous-kens, hol-le-block-skens; maer on-se lie-ve Heer, die al-ler
hert door-siet, en wil-de de-se kwe-sel in syn
he-mel niet. Fa-loe-drie tra tra-la-la-la, fa-loe-drie

1. Daer was lestmael een kweselken — wilt my verstaen —
die ware toch so gheren naer den hemel ghegaen
op haere sockskens,
kouskens, holleblockskens;
maer onse lieve Heer, die aller hert doorsiet,
en wilde dese kwesel in syn hemel niet.
Faloedrie tra lalala, (*2 maal*)
maer onse lieve Heer, enz.

2. Die kwesel sprack: „och Heer, wat heb ick u misdaen,
dat ick uw gouden poort niet en magh binnen gaen?
Ick heb er nooit ghesongen,
gheflickert nocht ghesprongen,
ende als al d'ander meyskens naer de kermis syn ghegaen,
heb ick er gantsch alleen myn potje koffy opghedaen."

3. Den grooten Sinte Pieter spronghs uyt bed by dit gherucht
en quamp ter poort gheloopen in de volle vlught:
„och Godt, neemt toch die femel
niet op in onsen hemel!
Daer synder in ons keucken nu so al een stuck of vier:
sy maecken onsen hemel tot een vaghevier!"

4. Belzebub, die heeft my ghistren noch verkleert,
dat hy al in der hellen gheene kweseIs en begheert.
Se en doender niet dan kwellen,
heel d'helle in roere stellen, —
en al syn duyvels riepen met een wreedt ghetier:
„wegh met al die femels naer het vaghevier!" —

5. Maer nu sprack dese kwesel: „'k heb hier noch so menigh vrint,
ick heb den heilghen Joseph so godvrughtig ghedient.
Ick ben hem gaen besoeken
met seven kerkeboeken,
en nooit en ben ick in of uyt de kerke ghegaen,
sonder wel duysendt mael op myne borstekens te slaen."

6. „Hoort eens," zei Sint Joseph, en den man was heel verstoordt,
„wy houden niet van kyven hier aen d'hemelsche poort.
Bij Godt is het besloten:
„den hemel gaet niet open!"
En al de Maeghden riepen al van op het hoogh balcoen:
„wy hebben in den hemel gheene kwesels van doen!"

7. „*Bon!*" sprack toen Sint Ivo, met syn pots en tabbert aen,
„maer seght mij nu toch eens wat met die kwesel wordt ghedaen?"
Antonius sei: „die kwesel,
wel! set se op mynen esel!
En laet se dan maer *ryden* waer se niet wilt *gaen*,
wy trekken ons de kwesel of den esel niet meer aen!"

7, 1. pots = Fr. *bonnet grec*.

Laetsmael een kwesele.

C.

1. Laetsmael een kwesele — wilt my verstaen —
ze meende zachtjens naer den hemel te gaen
op hare zokjens,
kloufkens, holleblokskens,
maer den Heer, die alles wel voorziet,
wilde deze kwezel in den hemel niet.

2. — „Wel, ons lieven Heere, wat heb ik u misdaen;
dat ik met u naer den hemel nie' mag gaen?
'k En hebbe noit gezongen,
gedanst of gesprongen;
binst dat d'ander' naer den bal zyn gegaen,
'k heb in het g'heel 'en potje kaffé gedaen."

3. Sinte Pieter op dat gerucht
kwam geloopen in éene vlucht,
en zei: „wel lieven Heere,
en wilt gy deze kweene?
inden hemel zyn er stuk dry of vier;
zy maken van den hemel één vagevier."

4. — „Wel, Sinte Pieter, myne lieve vriend,
ik heb u altijd zoo wel gediend.
'k Heb u belt gaen bezoeken,
met zeven kerkeboeken,
en noois int de kerke gegaen,
sonder zeven keeren op mijn borstje te slaen."

5. — „Lucifer heeft 't zelve verklaerd,
dat hy in de helle geen kwezels en vergaêrt.
Ze en doen hem niet als kwellen,
en d'hel in roeren stellen,
en ze maken een groot getier,
honderd duzend kwezels moeten in 't vagevier."

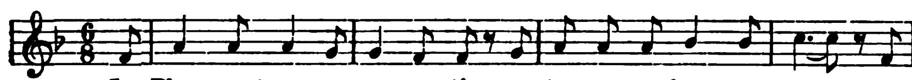
Tekst en melodie. A. De Coussemaker, *Chants pop. des Flamands de France*, nr. 135, bl. 383; — **B.** Pol de Mont, *Volkskunde*, VII (1894), bl. 121, „uit een XVIIIde-eeuwsch familiehandschrift". Het refrein „Faloedri", enz. herinnert voor de muziek aan het refrein van het Fransche liedje: „Un jour maître Corbeau". De zangwijs van dit liedje, nagenoeg dezelfde als van het lied: „De oude lieden zeiden", te vinden bij Lootens et Feys, *Chants pop. flam.*, nr. 90, bl. 177, werd, volgens hen te Brugge gezongen, jaren vóór de verschijning van het Fransche liedje. Het lied: „De oude lieden zeiden" is van het einde der XVIIIde eeuw; L. en F. vergeten echter te zeggen, wanneer het lied: „Un jour maître Corbeau" het licht zag; — **C.** Naar mondelinge overlevering opgeteekend c. 1857, door Prudens van Duyse.
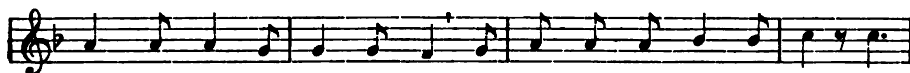
De zangwijs „Het queesel", nr. 289 der *O. en n. Hollantse boeren lieties*, 2e uitg. Amst. c. 1700, heeft met de bevenstaande melodieën geen gemeenschap.
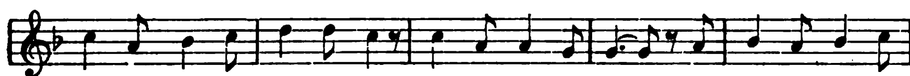
---

330. Jan Plompaert en zy wuvetje.

A.

1. Jan Plompaert en zy wuvetje
   ze stougen ă keer vroeg op;
   drie uertjes voor den dage,
   ja, ja, van farlala;
   drie uertjes voor den dage,
   zy gingen de merktweg op.

2. Als zy de merkt halfwegen kwam,
   de beuter viel in den gracht;
   toen braken al de eyers,
   ja, ja, van farlala;
   toen braken al de eyers;
   de beuter viel in den gracht.

3. „Maer Plompaert," zeyde zy, „Plompaert,
gaet huyswaert, haelt een net;
wy zull'n de beut'r uyttrekken,
ja, ja, van farlala;
wy zull'n de beut'r uyttrekken,
vóór datze in gronde gaet.

4. „'t En is wel om de beuter niet,
't en is maer om den doek;
'k en scheurd' hem maer gistr'aven
ja, ja, van farlala;
'k en scheurde hem maer gistr'aven
van Plompaerts beste broek."

5. — „Hebt gy van myne beste broek
een beuterkleed gemaekt?
'k en heb myn levensdage,
ja, ja, van farlala;
'k en heb myn levensdage
een zulk bot wuf gehad."

1, 2. *stougen* = stonden. — 1, 4 en verder, heeft de tekst *farlala*, terwijl men onder de melodie leest: *fadrira.*

Plompaert en zy wuvetje.

B.

Plomp-aert en zy wu - ve - tje ze zyn te merkt ä - gaen, drie
uer - tjes voor den da - ge, da - ge, da - ge, da - ge, drie
uer - tjes voor den da - ge, ze zyn te merkt ä - gaen.

1. Plompaert en zy wuvetje
ze zyn te merkt ägaen,
drie uertjes voor den dage,
dage, dage, dage,
drie uertjes voor den dage,
ze zyn te merkt ägaen.

2. Als ze te Burburg kwamen,
te Burburg op de merkt,
ze braken al de eyers,
eyers, eyers, eyers,
ze braken al de eyers,
de butter viel in het slyk.
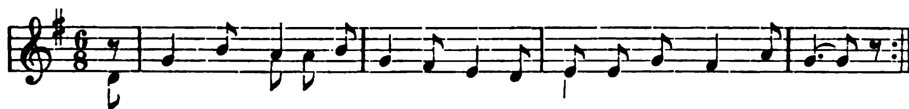
3. „Plompaert," zeyde zy, „Plompaert,
loopt huyswaert, haelt den haek:
wy zullen de butter uyttrekken,
trekken, trekken, trekken,
wy zullen de butter uyttrekken
voor datze in gronde gaet.
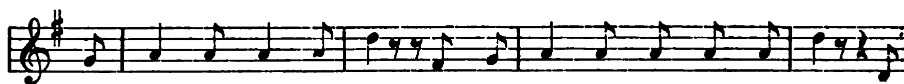
4. „'t En is wel om de butter niet,
't en is maer om den doek:
'k en scheurd' hem maer gister'n aven,
aven, aven, aven,
'k en scheurd' hem maer gister'n aven
van Plompaert's beste broek."
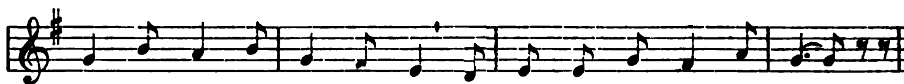
5. — „Hebt gy van myne beste broek
een butterkleed gemaekt?
'k en heb myn levensdage,
dage, dage, dage,
'k en heb myn levensdage
een zulk bot wuf gehad."

Klinkaart en zijn wijveken.

C.

1. Klinkaart en zijn wijveken
die waren vroeg opgestaan,
al met een stulleken botere
om naar de markt te gaan;
en Klinkaart die was zat,
en de baantjes waren zoo glad,
en Klinkaart en zijn wijveken
die vielen op hulder gat.

2. „'t Is 't minste van mijn botere,
maar 't meeste van mijn doek;
en 'k heb hem gisteren avond
gemaakt van Klinkaarts broek.
En Klinkaart is een man,
en hy heeft een broeksken aan
met honderd acht en tachentig
koperen knopjes aan."

Klompertjen en zijn wijfje.

D.

1. Klompertjen en zijn wijfje,
die zouen vroeg opstaan,
om eiertjes te verkoopen
en na de markt te gaan.

2. Ze waren halleverwege,
halleverwege den dijk,
daar braken al der eiertjes,
en 't bottertje viel in 't slijk.

3. Het speet er niet om de eiertjes,
maar om er mooien doek,
die ze gisteren nog gemaakt had
van Klompertjens beste broek.

Tekst. A. De Coussemaker, *Chants pop. des Flamands de France*, 1856, nr. 89, bl. 294, uit Belle (Bailleul) en omstreken. „Men ziet", zegt d. C., „dat de „chansonnettes", waarin men met den Normandischen boer den draak steekt en die sedert eenige jaren in de Parijsche salons ingang vonden, niets nieuws bevatten. Sedert lang hebben de stedelingen met het eenvoudig en naïef karakter van den Vlaamschen boer den spot gedreven". Of de Vlaamsche boeren thans nog zoo eenvoudig zijn, mag wel betwijfeld worden. Indien Plompaert en zijn wijveken nog leefden, zou de stedeling gevaar loopen hun „stulleken botere" niet „ongemargarineerd" ter markt te zien aankomen; — **B.** De Coussemaker, t. a. p., nr. 90, bl. 296, variante uit Burburg en St. Winocksbergen; — J. H. Scheltema, *Nederlandsche ldr. uit vroegeren tijd*, nr. 121, bl. 274, die in de voorrede van zijn werk, bl. VII, doet kennen dat de wijs van „Plompert en zijn wijveken", reeds wordt opgegeven in *Het Otterken*, Haarlem 1628. Volgens A. J. van der Aa, *Biogr. Woordenb.*, die waarschijnlijk steunt op eene aanteekening te vinden op het exemplaar berustend te Leiden, verscheen eene vroegere uitgaaf in 1616. Op bl. 49 van deze verzameling, voorhanden in de bibliotheek van den heer D. F. Scheurleer, en waarvan de volledige titel luidt: *Het Otterken*, „waer in dat zijn vergaert // liedekens / om zingen // die daer sonderlingen // oock hebben Otters aert. Door M[arin] de Brauwer". Haerlem, Vincent Casteleyn, z. j. vindt men: „Een nieu liedeken / na de wijse: Plompert en zijn wyveken / etc.", met aanvang:

Dit is de tweede male
dat wy hier zijn vergaert /
vrienden in 't generale
tot sulck een ende „ fier
vergaert dees bende „ hier
wt reynder liefden aert.

De dertiende en laatste strophe luidt:
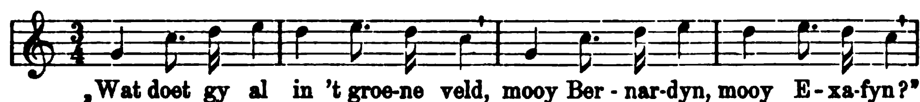
Prince elck doet zijn beste
om te behagen Godt /
op dat elck mach in 't leste
van God libralich „ heel /
naer desen een salich „ deel
ontfanghen voor een lot.
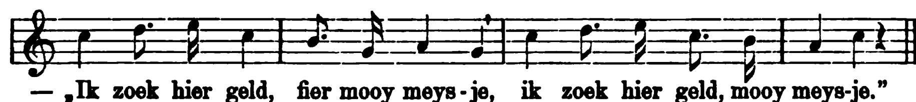
Dit lied is geteekend met de kenspreuk van M. de Brauwer: „Schickt u na den tijt". Scheltema, t. a. p., bl. 383, vermeldt nog van denzelfde: *Schalmeye, inhoudende veel geestelijcke liedekens*, Haarl. 1611.

Het hier behandelde liedje is nog heden bekend in het gedeelte van de Rijnlanden, dat voorheen tot Gelderland behoorde. Het komt voor bij Dr. HANS ZURMÜHLEN, *Des Dülkener Fiedlers Liederbuch*, Viersen, 1875, nr. 71, bl. 62, met aanvang: „Plompert on sin Wieveke". Daar het reeds in den aanvang der XVII^{de} eeuw tot wijsaanduiding verstrekte, kan het wellicht in de XVI^{de} eeuw worden thuis gebracht; — **C.** Lezing uit Veurne (West-Vlaanderen), mondelinge overlevering; — **D.** HILDEBRAND, *Camera obscura*, 13de druk, 1880, bl. 84, zonder wijsaanduiding.

Melodie. A. DE COUSSEMAKER, t. a. p., de notatie in nader verband gebracht met de metriek; — **B.** Dezelfde, t. a. p.; — J. H. SCHELTEMA, t. a. p.; — **C.** Deze variante werd voorgedragen op de melodie van: „Klaes die sprak zyn moeder aen" (zie nr. 327, bl. 1190 hiervoren).

331. Wat doet gy al in 't groene veld.

1. „Wat doet gy al in 't groene veld,
mooy Bernardyn,
mooy Exafyn?"
— „Ik zoek hier geld,
fier mooy meysje,
ik zoek hier geld,
mooy meysje."

2. — „En wat zal gy met dat geld doen,
mooy Bernardyn,
mooy Exafyn?"
— „Koopen een koeye,
fiere mooy meysje,
koopen een koeye,
mooy meysje."

3. — „En wat zal gy met de koeye doen,
mooy Bernardyn,
mooy Exafyn?"
— „'k Zal ze melken,
fiere mooy meysje,
'k zal ze melken,
mooy meysje."

4. — „En wat zal gy met de melk doen,
mooy Bernardyn,
mooy Exafyn?"
— „Maken bloempap,
fiere mooy meysje;
maken bloempap,
mooy meysje."

5. — „Waarmeê zal gy den bloempap roeren,
mooy Bernardyn,
mooy Exafyn?"
— „Met den koesteert,
fiere mooy meysje;
met den koesteert,
mooy meysje."

Tekst en melodie. De Coussemaker, *Chants pop. des Flamands de France*, nr. 71, bl. 267, uit de omstreken van Bergues. Volgens d. C. — wat hoegenaamd niet bewezen is, — eindigt de melodie in *a*-mol.

332. Springt op en toogt uw schoen.

A.

Springt op en toogt uw schoen, springt op en toogt uw schoen; 't is om te

zien wat dat de ou - de man - nen al doen. De ou - de

man - nen h'ên ve - le ver-stand, de ou - de man - nen h'ên ve - le ver-

stand; 't is om hul - der pup - tje te roo - ken den g'hee -len dag.

1. Springt op en toogt uw schoen;
   't is om te zien wat dat de oude mannen al doen.
   De oude mannen h'ên vele verstand;
   't is om hulder puptje te rooken den g'heelen dag.

2. Springt op en toogt uw schoen;
   't is om te zien wat dat de oude wyven al doen.
   De oude wyven h'ên vele verstand;
   't is om hulder potje te roeren den g'heelen dag.

3. Springt op en toogt uw schoen;
   't is om te zien wat dat de jonge knechten al doen.
   De jonge knechten h'ên vele verstand;
   't is om hulder pintje te drinken den g'heelen dag.

4. Springt op en toogt uw schoen;
't is om te zien wat dat de jonge meysjes al doen.
De jonge meysjes h'ên vele verstand;
't is om hulder cornetje te pypen den g'heelen dag.

B.

Springt hoog en toont uw schoen, springt hoog en toont uw schoen, laet zien hoe
dat 't de jon - ge, de jon - ge, springt hoog en toont uw schoen, springt
hoog en toont uw schoen, laet zien hoe dat 't de jon - ge knecht - jes
doen. De jon - ge knecht - jes zyn vol be - slag, de jon - ge
knecht-jes zijn vol be - slag; zy kun - nen niet dan hun hoed op en af
doen, zy kun - nen niet dan hun hoed op en af doen, den hee - len, zy
kun - nen niet dan hun hoed op en af doen, den hee - len dag.

1. Springt hoog en toont uw schoen,
laet zien hoe dat 't de jonge, de jonge,
springt hoog en toont uw schoen,
laet zien hoe dat 't de jonge knechtjes doen.
De jonge knechtjes zyn vol beslag;
zy kunnen niet dan hun hoed op en af doen,
zy kunnen niet dan hun hoed op en af doen, den heelen,
zy kunnen niet dan hun hoed op en af doen, den heelen dag.

2. Springt hoog, enz.
laet zien hoe dat 't de jonge meysjes doen.
De jonge meysjes zyn vol beslag;
zy kunnen byna nog hun tuytje niet aendoen, enz.

3. Springt hoog, enz.
De jonge mannen zyn vol beslag;
zy kunnen niet dan hun pintje drinken, enz.

4. Springt hoog, enz.
De jonge vrouwtjes zyn vol beslag;
zy kunnen niet dan hun pappotje roeren, enz.

5. Springt hoog, enz.
d'Oude mannen zyn vol beslag;
zy kunnen niet dan hun pyptje smooren, enz.

6. Springt hoog, enz.
d'Oude vrouwen zyn vol beslag;
zy kunnen niet dan goed kaffé drinken, enz.

Tekst en **melodie. A.** De Coussemaker, *Chants pop. des Flamands de France*, nr. 137, bl. 390, lezing van Belle en Steenvoorde (Fransch-Vlaanderen). D. C. vangt op den slag aan en noteert tegendraads; — **B.** Id., t. a. p., bl. 391, lezing van Veurne (West-Vlaanderen).

---

333. Kareltje, Kareltje, tjip, tjip, tjip.

A.

Ka - rel - tje, Ka - rel - tje, tjip, tjip, tjip, en had - de geen hem - de - tje

aen zyn lyf, noch geen broek-jen aen zyn gat; wat een ar - men Ka - rel is

dat! — „Meys - je, met yoen wit - te schoen, wey ie Ka - rels broekje aen-doen?" —

Er - men uyt, en er - men in, 't Was al naer Ka - rel - tjes zin.

Kareltje, Kareltje, tjip, tjip, tjip,
en hadde geen hemdetje aen zyn lyf,
noch geen broekjen aen zyn gat;
wat een armen Karel is dat!
— „Meysje, met yoen witte schoen,
wey ie Karels broekje aendoen?"
— Ermen uyt, en ermen in,
't was al naer Kareltjes zin.

B.

Ka - rel, Ka - rel tsiep tsiep tsiep, hij en heeft geen hemd al aan zijn lijf,

noch geen broek al aan zijn gat, wat a - re - me Ka - rel is dat!

Noch geen kou - sen, noch geen schoen, noch geen klee - ren om aan te doen,

noch geen hoed al op zijn kop, hij is er zoo a - rem als Job.

1. Karel, Karel tsiep tsiep tsiep,
hij en heeft geen hemd al aan zijn lijf,
noch geen broek al aan zijn gat,
wat areme Karel is dat!
Noch geen kousen, noch geen schoen,
noch geen kleeren om aan te doen,
noch geen hoed al op zijn kop,
hij is er zoo arem als Job.

2. „Moeder, 't is Karel tsiep tsiep tsiep,
die mij altijd liefde biedt."
— „Saldermenten! dat is goed,
dochter, trouw maar metter spoed."
En omdat 't meisje was zoo rijk,
trouwde zij met Karel tsiep tsiep.
Al die kwamen op dees feest,
waren fraai verheugd van geest.

Tekst en **melodie. A.** De Coussemaker, *Chants pop. des Flamands de France*, 1856, nr. 141, bl. 399; — **B.** Lootens et Feys, *Chants pop. flam.*, 1879, nr. 78, bl. 149. Het liedje, door d. C. onder de zeer verspreide kinderliedjes gebracht, wordt door L. en F. onder de comische, satyrieke stukjes gerangschikt. L. en F. deelen den inhoud mede van het lied, dat zij vruchteloos trachtten te volledigen: een boer met geleende kleeren bekomt eene rijk uitgedoste boerin tot vrouw; na het huwelijk zien zij, dat zij elkander hebben bedrogen en vervallen zij in de uiterste armoede.

334. Snyd den boer zyn hair af.

Snyd den boer zyn hair af, snyd het niet te naer af, laet er nog een

Slot

stres-ken aen, laet vry dien ar-men man. Wel twin-tig ves-ten

(1)

heeft hy aen, een si - a - moi - sen ka - zak - je; een hoed als een van

op zyn hoofd, die dient hem voor een klak - je.

(1) Tekst:

een sia - moi - sen ka - zak - je.

Snyd den boer zyn hair af,
snyd het niet te naer af,
laet er nog een stresken aen,
laet vry dien armen man.

Wel twintig vesten heeft hy aen,
een siamoisen kozakje;
een hoed als een van op zyn hoofd,
die dient hem voor een klakje.

Tekst en melodie. De Coussemaker, *Chants pop. des Flamands de France*, nr. 130, bl. 377, zooals het liedje te Duinkerke, te Belle en te Veurne wordt gezongen. Het tweede deel der zangwijs herinnert aan de melodie: „Al is ons Prinsje nog zoo klein". In Amsterdam zong men indertijd, naar hetgeen me wordt medegedeeld door den heer J. H. Scheltema: „Snijd den boer zijn neus af, // snijd 'm niet te kort af". — De melodie nr. 986: „Hakt de boer sijn sw...", van de *O. en n. Hollantse boeren lieties*, Amst. 2e uitg., c. 1700, zal wel met een aanverwant liedje in verband staan.

335. Als de boer een paer kloefkens heeft.

A.

EERSTE MELODIE.

Als de boer een paer kloef-kens heeft, dan is hy reeds con - tent, als

de boer een paer kloef-kens heeft, dan is hy reeds con - tent: een paer

kloef-kens met wat stroo daer - in, die zyn zoo naer de boer zyn zin.

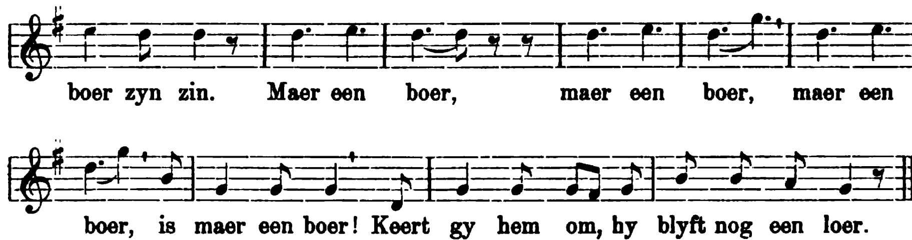
Maer ee - nen boer, maer ee - nen boer, maer ee - nen boer is maer ee - nen

boer! Keert gy hem om, hy blyft nog een loer.

TWEEDE MELODIE.

Als de boer een paer kloef - kens heeft, dan is hy reeds con-

tent: een paer kloef - kens met wat stroo daer - in, zyn zoo de
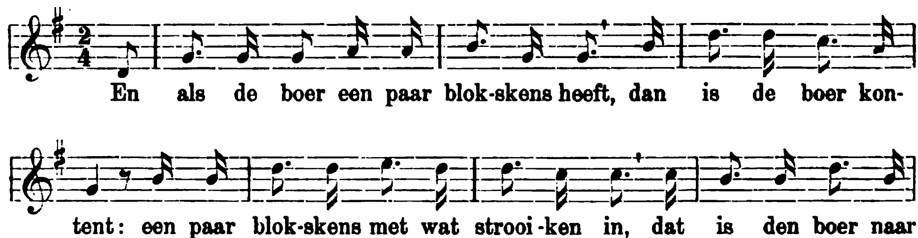

1. Als de boer een paer kloefkens heeft,
dan is hy reeds content:
een paer kloefkens met wat stroo daerin,
die zyn zoo naer de boer zyn zin.
Maer een boer, is maer een boer,
keert gy hem om, hy blyft nog een loer.
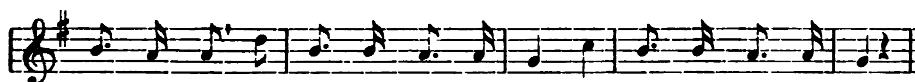
2. Als de boer een paer koesjes heeft,
dan is hy reeds content:
een paer koesjes, met twee klinkjes in,
een paer kloefjes, met wat stroo daerin.
Maer een boer, enz.

3. Wanneer de boer een broekjen heeft,
dan is hy reeds content:
een broekje, met twee gespen aen,
een paer koesjes, met twee klinkjes in,
een paer kloefjes, met wat stroo daerin.
Maer een boer, enz.

4. Als de boer een gileetjen heeft,
dan is hy reeds content:
een gileetje, met wat knopjes aen,
een broekje, enz.

B.

1. En als de boer een paar blokskens heeft,
dan is de boer kontent:
een paar blokskens met wat strooiken in,
dat is den boer naar zijnen zin!
De boer, de boer, de boer, de boer, de boer, de boer!

2. En als de boer een paar kousen heeft,
dan is de boer kontent:
een paar kousen met wat tikkelkens in,
dat is den boer naar zijnen zin!
De boer, enz.

3. En als de boer een broeksken heeft,
dan is de boer kontent:
een broeksken met een valdeur in,
dat is den boer naar zijnen zin!
De boer, enz.

4. En als de boer een zippeken heeft,
dan is de boer kontent:
een zippeken met twee teschkens in,
dat is den boer naar zijnen zin!
De boer, enz.

5. En als de boer een krawatteken heeft,
dan is de boer kontent:
een krawatteken met een strikskenin,
dat is den boer naar zijnen zin!
De boer, enz.

6. En als de boer een hoeiken heeft,
dan is de boer kontent:
een hoeiken met 'nen neusdoek aan,
dat is den boer naar zijnen zin!
De boer, enz.

7. En als de boer een kasken heeft,
dan is de boer kontent:
een kasken met een horlogeken in,
dat is den boer naar zijnen zin!
De boer, enz.

8. En als de boer een paar wantjes heeft,
dan is de boer kontent:
een paar wantjes met twee duimkens in,
dat is den boer naar zijnen zin!
De boer, enz.

9. En als de boer een smoeltjen heeft,
dan is de boer kontent:
een smoeltje met een siksken in,
dat is den boer naar zijnen zin!
De boer, enz.

4, 1. *Zippeken*, bovenvest, van het Fr. *jupe*. — 9, 3. *siksken*, van het Fr. *chique*.

Tekst en **melodie. A.** De Coussemaker, *Chants pop. des Flamands de France*, 1856, nr. 129, bl. 374, *Boerentevredenheyd*. De eerste melodie te Belle, de tweede te Veurne opgeteekend. De wanklinkende taal in beide zangwijzen: „Als dé boer éen paer" — die overigens verdwijnt in de melodie van B: „En áls de bóer een paar blókskens héeft" — laat zich alleen begrijpen uit den overwegend populairen rhythmus der maat met $\frac{6}{8}$.

B. J. Bols, *Honderd oude Vlaamsche liederen*, nr. 71, bl. 175, *De boer*. De laatste acht maten zijn aan de wijs „van den koekoek" ontleend; zie hiervoren I, nr. 209, bl. 750: „'k Kwam laestmael door een groene wey".

Eene lezing van den tekst „gehoord te Asch in de Kempen", met aanvang: „En als de boer e paar blokskes heeft", vijf strophen, komt voor in *'t Daghet*, Hasselt, 1890, bl. 143.

336. Te Duynkerk' gaet het al verkeerd.

Te Duyn-kerk' gaet het al ver-keerd, te Duyn-kerk' gaet het al ver-
keerd; de meys-jes zyn in 't fransch ge-leerd. Van le - re-lom, la - re-lom,
joep, joep, joep; de meys-jes zyn in 't fransch ge-leerd. Van i - vi-va.

1. Te Duynkerk' gaet het al verkeerd;
de meysjes zyn in 't fransch geleerd.
Van lerelom larelom, joep, joep, joep;
de meysjes zyn in 't fransch geleerd.
Van iviva.

2. De meysjes dragen al zyden roks,
de knechten dragen maer leeren broeks.
Van lerelom, enz.

3. De meysjes dragen markynen schoens.
De knechten dragen maer houten schoens.
Van lerelom, enz.

Tekst en melodie. De Coussemaker, *Chants pop. des Flamands de France*, 1856, nr. 132, bl. 379: „De meysjes van Duynkerke". Ten tijde van d. C. was het lied onder de kantwerksters van Belle zeer verspreid.

337. Een kalemanden rok.

Een ka - le - man - den rok, een wit mant - lyn - tjen d'rop; en

Slot.

weet yo waer da 'k weu - nen? al in Sint Gil - lis dorp. Een

lyn - wa - den ka - zak - je, een bie - ze - boo - men rok, en—

zou 'k daer-meê niet la - chen?—de fruyt-pan op zyn kop. Een

Een kalemanden rok,
een wit mantlyntjen d'rop;
en weet ye waer da'k weunen?
al in Sint Gillis dorp.
Een lynwaden kazakje,
een biezeboomen rok,
en — zou 'k daermeê niet lachen? —
de fruytpan op zyn kop.

1. *Kalemanden* = kalamink, wollen stof; Fr. calmande of calamande.

Tekst. De Coussemaker, *Chants pop. des Flamands de France*, nr. 80, bl. 278; „'t Carillon van Duynkerke".

Melodie. A. De Coussemaker, t. a. p., zie hierboven; — **B.** *Amusement*

des compagnies. La Haye, 1761, II, bl. 163, met het opschrift „Le Carillon de Dunkerque":
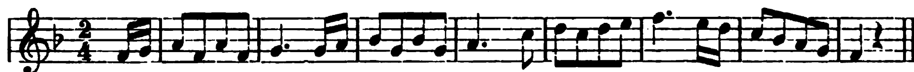
Al-lons vi-te, Fan-chon, Dan-sons, ri-ons, chan-tons, C'est la bon-ne sai-son Pour dan-ser un Ca-ril-lon. **Slot.** Par ma dou-ce mu-set-te Tu se-ras sa-tis-fai-te; De ma-ten-dre chan-son For-mons tous deux l'u-nis-son. Par les plus doux plai-sirs Con-ten-tons nos dé-sirs.

Dezelfde lezing van de melodie is te vinden bij DE VIGNOLES et DU BOIS, *La lire maçonne*, La Haye, 1766, bl. 86, voor het lied: „Par trois-fois-trois, mes frères". — **C.** In de voornoemde verzameling, *Amusement*, enz., bl. 165, vindt men de volgende zangwijs, met het opschrift: „Le Carillon de Dunkerque, tel qu'il a été dansé au bal de l'opéra":

Re-ve-nu de l'er-reur D'u-ne fri-vole ar-deur, J'a-ban-don-ne sans peine Un ob-jet si trom-peur, Je n'en suis plus é-pris, Mais bra-vant son mé-pris, Je quit-te l'in-hu-mai-ne Pour ai-mer Clo-ris. Ma con-stance, à son tour, Veut trou-ver du re-tour, enz.

De C. stelt de vraag of deze melodie te Duinkerke geboren werd, dan wel of ze ook van elders herkomstig, te Duinkerke door den stadsbeiaard in omloop werd gebracht. Het schijnt hem nochtans buiten twijfel, dat die zangwijze van Hollandschen oorsprong is, daar ze voorkomt in de verzameling *De Carnaval van Roomen of de Vastenavonds vermaakelykheden, te Haarlem gedrukt bij de Wed. H. van Hulkenroy, aan de Markt, in de letter A.* 1718. De C. leert ons verder, dat „le carillon de Dunkerque" te Duinkerke en te Bergen (Bergues) gewoonlijk bij het sluiten van een bal wordt uitgevoerd.

Deze zangwijs schijnt wel van Franschen oorsprong. „Ce que nous appelons *le carillon de Dunkerque*", zegt L. Celler, *Les origines de l'opéra*, Paris, 1868, bl. 59, „doit venir de ce temps (XVI^de^ eeuw) et n'est autre chose qu'un branle (reidans); un branle célèbre, dit en faux bourdon, remontant à l'an 1540, existe dans la collection Philidor (eene verzameling berustend in het Parijsche Conservatorium en aanvangend met het tijdvak van Frans I); l'harmonie nécessairement en est un peu variée, mais il montre le goût de ce temps pour les cloches et explique — car il n'est pas le seul de ce genre — comment le nom de *carillon* a survécu avec quelques-unes de ces danses qui se sont conservées jusqu'à nous". Tekst en melodie zijn, naar d. C., opgenomen met Duitsche vertaling, in Erk u. Böhme's *Deutscher Liederhort*, II, nr. 948, bl. 721. Zonder eenigen uitleg vindt men in Böhme's, *Geschichte des Tanzes*, II, nr. 318, bl. 190, met het opschrift: „Uralter Volkstanz beim Maifest in Ruhla", de volgende melodie:

Die hooge oudheid en de herkomst uit Ruhla, een vlek in het Thüringer Woud, zijn te betwijfelen.

Misschien wel wordt dezelfde melodie bedoeld door de wijsaanduiding: „De Marche van Duynkerke", voor het lied „Den elfsten dag van Mey" (Slag van Fontenoy), 1745, los blad nr. 50, gedrukt bij Van Paemel, te Gent.

Bl. 279, t. a. p., vermeldt d. C. de „carillons van Belle en van Cassel", en deelt het „carillon" van Ekelsbeke mede, met den tekst: „Adieu, Ekelsbeke // Adieu, gy schoone carillon", dat ook diende voor een Fransch liedje: „Dragon pour boire // on dit que vous avez le nom".

Over de hier besproken melodie zie nog: Desrousseaux, *Mœurs populaires de la Flandre française*, Lille 1889, II, bl. 179 vlg., waar ook over de beiaarden van 't Noorden van Frankrijk wordt gehandeld.

338. 't Is de bazinne van al de bazinnen.

't Is de ba - zin - ne van al de ba - zin - nen, 't is de ba - zin - ne van bo-

ven; en ze drinkt zoo gei - ren ä drup - pel - tje, dat ze valt acht'r om

hoo - - ge. Tra la la la la la la la la la la, la la la la la la

la, la la la la la la la la la la la, la la la la la la la.

't Is de bazinne van al de bazinnen,
't is de bazinne van boven;
en ze drinkt zoo geiren ä druppeltje,
dat ze valt acht'r om hooge.
Tra la la, enz.

De Coussemaker, *Chants pop. des Flamands de France*, 1856, nr. 77, bl. 275. Dit lied, zegt d. C., aan Duinkerke eigen, is zeer populair en wordt vooral gezongen op de vastenavonddagen. *Bazinne* beteekent vrouw van een visscher, die eene schuit bezit. Zij geniet in het door haar bewoonde kwartier en onder de visscherlui achting naarmate haar man's vermogen grooter is. Vroeger had de *bazinne* een bijzonder kostuum dat tamelijk kostbaar was, daar de kant, de gouden ketting, het diamanten kruis en andere kleinooden er niet aan mochten ontbreken. Doch reeds ten tijde van d. C. was het door de moderne kleederdracht vervangen, zoodat het in September 1853, tijdens een bezoek van Keizer Napoleon III en de Keizerin, eenige moeite heeft gekost om enkele bazinnen te bewegen het oude kostuum aan te trekken.

In een liedje voorkomend bij LOOTENS et FEIJS, *Chants pop. flamands*, nr. 84, bl. 160, met wijsaanduiding: „Air de Cadet Roussel", vindt men in de derde echter onvolledige strophe, het woord „bazinne" gebruikt in den zin van „de grootste":

1. Ach! wat ben ik een arme man!
   zeide de bedrukte Jan.
   Ik heb eene kwade vrouwe,
   boos, vuil, leeg ende ontrouwe;
   ach! ach! o droeve dag,
   als ik eerstmaal dat schepsel zag.
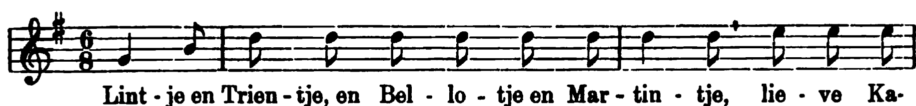
2. Zij nimmer nooit een oortje 'n wint,
   en zij bunselt haar kleen kind,
   windt het in katoene schorten,
   al haar kleeren laat zij vorten;
   ach! ach! enz.
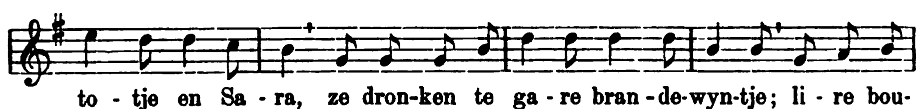
3. . . . .
   . . . .
   z' is de bazinne van al de commeeren,
   zij loopt iedereen blameeren,
   bij . . . ., bij Wann' en Marie
   alle vuile slonsen lijk zij.
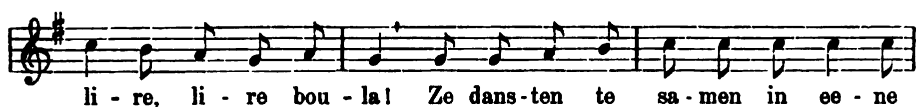
Volgens L. en F. heeft het woord *ontrouwe* (str. I) den zin van „diefachtig".
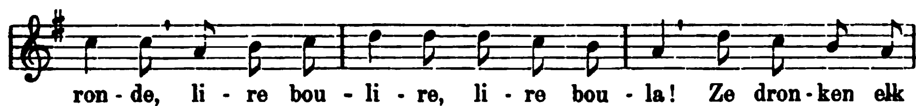
De welbekende melodie van het Fransche liedje: „Cadet-Rousselle a trois maisons", is o. a. te vinden bij LAROUSSE, *Grand dict.*, op het woord „Cadet-Rousselle"; over dit lied kan men ook raadplegen onze aanteekeningen in *Wallonia*, Luik, VIII (1890), bl. 110 vlg.

339. Lintje en Trientje, en Bellotje en Martintje.
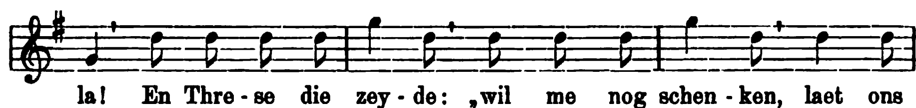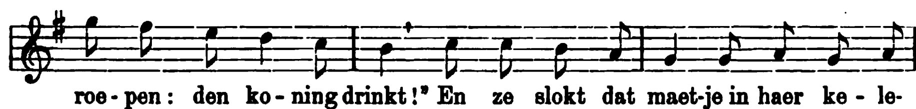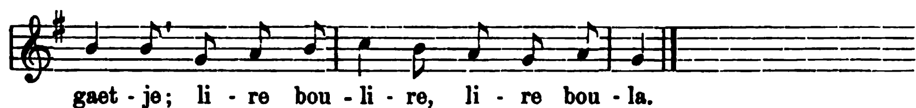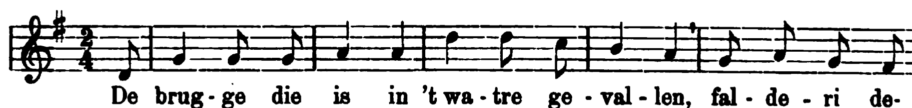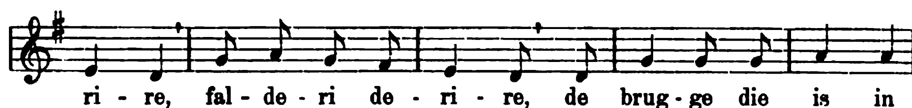

Lintje en Trientje, en Bellotje en Martintje,
lieve Katotje en Sara,
ze dronken te gare brandewyntje;
lire boulire, lire boula!
Ze dansten te samen in eene ronde,
lire boulire, lire boula!
Ze dronken elk een half pintje tot den gronde;
lire boulire, lire boula!
En Threse die zeyde: „wil me nog schenken,
laet ons roepen: den koning drinkt!"
En ze slokt dat maetje
in haer kelegaetje;
lire boulire, lire boula!
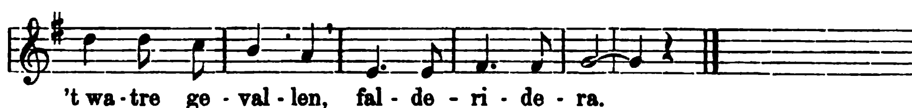
Tekst en **melodie.** DE COUSSEMAKER, *Chants pop. des Flamands de France*, nr. 121, bl. 356, Duinkerksch vastenavondliedje. In zijne *Chansons populaires des provinces de France*, door hem uitgegeven met J. B. Weckerlin, bl. 9, neemt Champfleury dit onnoozele liedje zeer euvel op: „La poésie populaire dans la Flandre française", zegt hij, „est plus matérielle qu'ailleurs, quand elle est matérielle". Hier wordt het liedje: „Drink ik ä pintje" aangehaald (zie hiervoren nr. 315, bl 1121) en de vraag gesteld: „Est-ce que ce refrain de Lire boulire! lire boula! ne ressemble pas aux refrains des négresses ivres de tafia?" Champfleury ziet niet in, dat het hier een vastenavondliedje geldt.

De melodie, door d. C. keeraafsch genoteerd en door ons hersteld, staat in verband met een aantal andere zangwijzen en namelijk met het *Reuzeliedeken;* zie mede hierna: „'t Is Sint Anna die komt aan", „Komt hier, gy proper maegdetje; enz.

340. De brugge die is in 't water gevallen.

De brugge die is in 't watre gevallen,
falderi derire, falderi derire,
de brugge die is in 't watre gevallen,
falderi dera.

Tekst en melodie. SNELLAERT, *Oude en nieuwe liedjes*, 1864, nr. 119, bl. 127.
In *Le musée de la conversation* van ROGER ALEXANDRE, 3de uitg., Parijs 1897, leest men, bl. 69, onder het opschrift: „Les canards l'ont bien passé", het volgende: „Chacun se souvient de l'air sur lequel le refrain se chantait dans *le Pont-cassé* (dezelfde melodie als de bovenstaande), une des pièces les plus classiques du théâtre des ombres chinoises. Nous transcrivons ce fragment de la scène II, d'après *Feu Séraphin, Histoire de ce spectacle depuis son origine jusqu'à sa disparition, 1776—1870* (Lyon, Scheuring, 1875):

LE VOYAGEUR.

Hé donc, c'est moi mon pétit bonhomme. Pourrais-tu me dire si la rivière elle est profonde?

LE PETIT GAS.

Les cailloux touchent à la terre,
Lire lire laire!
Les cailloux touchent à la terre,
Lire lon pha!

LE VOYAGEUR.

Eh! troun de l'air, je le sais bien... Dis-moi donc, mon pétit, si je pourrais passer l'eau?

LE PETIT GAS.

Tiens, cette bétise! Pourquoi ne la passeriez vous pas?
Les canards l'ont bien passée,
Lire, enz.

Na *le Pont-cassé*, die eerst *le Pont-rompu* heette, te hebben toegeschreven aan CH. J. GUILLEMAIN (Parijs 1750—1799), denkt de schrijver van *Feu Séraphin*, dat het stuk wel zou kunnen uitgaan van L. FR. ARCHAMBAULT, bijgenaamd DORVIGNY (1742—1812), die reeds door MANNE et MÉNÈTRIER, *Galerie historique de la troupe de Nicolet* (het Guignol-theater), Lyon 1869, als schrijver daarvan wordt aangeduid. — Onder de door ACH. JUBINAL, te Parijs in 1839 uitgegeven werken van RUTEBEUF, den 13de-eeuwschen Franschen trouvère (*Œuvres complètes de Rutebeuf* I, bl. 474), komt eene dergelijke kluchtige tweespraak voor:

— Et où est la terre? — Sor l'aive.
— Comment apele-l-en l'aive?
— L'en ne l'apele pas, qu'ele vient sanz apeler.

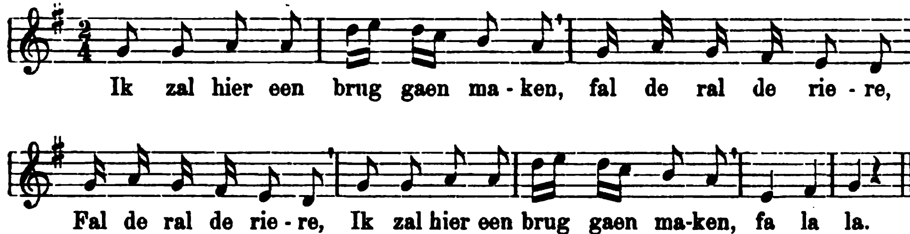
In moderne taal:

— Et où est la terre? — Sur l'eau.
— Comment appelle-t-on l'eau?
— L'on ne l'appelle pas, elle vient bien sans l'appeler.

Hetzelfde woordenspel komt ook voor in een Anglo-Normandisch gedicht uit de XIIIde eeuw, samenspraak tusschen den koning en een minstreel: „Le dit du jongleur de Ely et de mon seignour le roi de Engleterre", aangehaald door LEROUX DE LINCY, *Recueil de chants historiques français*, 1841, I, bl. XXVI vlg. De Koning ondervraagt den minstreel en deze antwoordt: Waar is de kerk, mijn vriend? — Sire, in de stad Ely. — Waar ligt Ely? — Sire, op 't water. — Hoe noemt men (Comment appelle-t-on) het water? — Men roept het niet (On ne l'appelle pas), maar het komt altijd:
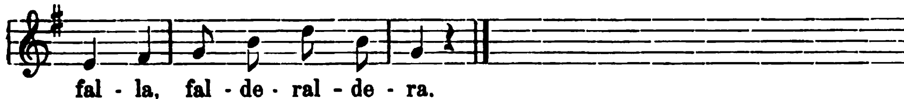
„Où est le moster, bel ami?"
— „Sire, en la ville de Ely."
— „Où est Ely, qy siet?"
— „Sire, sur l'evve estiet."
— „Quel est le evve apelé, par amour?"
— „L'em ne l'apele pas, eynz vient tous jours."

Het door J. H. Scheltema, *Nederl. ldr. uit vroegeren tijd*, Leiden 1885, nr. 125, bl. 282, uitgegeven stuk, is eene navolging van *le Pont-cassé*. Het voert tot titel: „Het nieuwste lied ofte zamen-spraek voorgestelt door twee personen, in vragen en antwoorden, staende elk aen een kant van een stukkende brug. — Op een aerdige wys." Ziehier de eerste strophe met de melodie:

Scheltema ontleende den tekst aan *Het vernieuwde lb. van de Hond in de pot*, 4de uitg., Amst. 1783, bl. 72 (er bestaat eene uitgave van 1776), de melodie, aan J. W. Wilms, *21 zangwijzen van o. en n. Holl. ldr. en liedjes*, Amst., bl. 3.

J. ter Gouw, *De volksvermaken*, bl. 650, geeft ons met de melodie — de eenige melodie voorkomende in het fraaie werk, waarin zooveel liedjes worden aangehaald — eene variante te kennen van de eerste strophe, ter plaatse waar hij schrijft: „Bij winteravond vertoonde de poppenkast de *Chineesche schimmen* op plein en brug, en 't klonk drie grachten ver, als de bruggeman zijn gezang aanhief: „Ik zal deze brug gaan maken". De melodie insgelijks met $\frac{2}{4}$-maat, doch met verdubbelde notenwaarde geschreven, is dezelfde als de onmiddellijk voorgaande, buiten het slot, dat luidt:

Het door Snellaert medegedeelde liedje, ook in Holland bekend als: „Al mijn eendjes", nog heden in Vlaanderen verspreid, vooral te Gent populair door eene grove parodie, is dus, hoogst waarschijnlijk met de melodie, in Frankrijk ontstaan omstreeks het laatste kwartaal der XVIIIde eeuw. Deze zangwijs in Nederland bekend als: „Al mijn eendjes", kan dus geen gemeenschap hebben, zooals wordt vermoed

door Dr. J. P. N, LAND, *Het luitboek van Thysius*, nr. 9, met de melodie van het oudere „Daer is een leeuwerck doot ghevalle"; zie hierna het lied: „Daer is ä kindje in 't water gevallen". Het komt ons voor, dat deze melodie integendeel verwant is met den aanvang van een dans uit GRÉTRY's opera: *La caravane du Caire* (Parijs 1783), bl. 242 der partituur:

In de Inleiding op WILLEMS' *Oude Vl. ldr.*, bl. XXXIII, wordt door Snellaert de meening geuit, dat van „sommige algemeen verspreide deuntjes, als daar zyn, „Waer kan men beter zyn", — „Klaes en trouw uw leven niet", — „De brug is in het water gevallen", enz., de muzyk, misschien ook de woordentext, uit vreemde opera's is overgenomen." Het eerste lied is voor den tekst en de melodie — geen „deuntje", maar een van de fraaiste melodieën die bestaan — ontleend aan Grétry's *Lucile*, 1769, de melodie van het tweede is van denzelfde (zie nr. 327, bl. 1190 hiervoren), de Nederlandsche tekst is hier de tegenvoeter van den Franschen; de derde zangwijs herinnert aan Grétry, maar heeft bij hem geen tekst.

341. Den uyl die op den pereboom zat.

A.

Den uyl die op den pe - re - boom zat, den uyl die op den

pe - re - boom zat, en bo - ven zyn hoofd daer zat er een kat, van

sim - me don - dai - ne, van fa - ri - lon - la, en bo - ven zyn hoofd daer

zat er een kat, den uyl vi - vat, den uyl vi - vat!

1. Den uyl die op den pereboom zat,
en boven zyn hoofd daer zat er een kat,
van simme dondaine, van farilonla,
en boven zyn hoofd daer zat er een kat,
den uyl vivat!

2. ’t Was daer dat hy zyn pootje brak;
men prommelde hem al in eenen zak,
van simme, enz.

3. Men droeg hem dan naer den doktoor,
en jofvrouw die kwam zelve voor,
van simme, enz.

4. Men trok hem wel zes oncen bloed.
't Is jammer dat hij sterven moet.
Van simme, enz.

2, 2. t.: *men prommelde hem al*, enz. — *Prommelen*, volgens SCHUERMANS, *Idioticon* = induffelen; het woord heeft hier de beteekenis van: al frommelend induwen.

B.

1. Den uil die wou uit jagen gaan, *(2 maal)*
hij vond veel muizen op de baan.
Sobbedobbediere faldala.
De muizen waren hem veel te ras, *(2 maal)*
hij kreeg het kramp in 't kanefas.
Van eiviva!

2. Men liep zeer ras naar den doctoor. *(2 maal)*
Den ouden vos kwam zellef vóór.
Sobbedobbediere faldala.
Hij voelde hem naar zijnen pols *(2 maal)*
en ordonneerde hem sop van mols.
Van eiviva!

3. Den uil die gaf nu zijnen geest: *(2 maal)*
wat denkt ge van zoo'n raren beest?
Sobbedobbediere faldala.
In 't sterfhuis was zoo groot misbaar, *(2 maal)*
daar zaten de uilkes zonder vaâr.
Van eiviva!

4. In 't sterfhuis was het zeer plaisant *(2 maal)*
daar kwamen alle gedierten uit bosch en kant.
Sobbedobbediere faldala.
Uilin en koekoek kreeg e jong, *(2 maal)*
dat dag en nacht al koekoek zong.
Van eiviva!

5. Men sleept den uil al naar het graf, *(2 maal)*
maar trokken hem eerst zijn wammes af.
. . . .

4, 1 *zeer* bijgev.

C.

1. Den uil die op neu pereboom zat *(2 maal)*
en boven zijn hoofd, daar zat er een kat,
van singeldonduilen, van faladera,
en boven zijn hoofd, daar zat er een kat,
den uil vivat!

2. Den uil, die schoot in eenen lach *(2 maal)*
omdat hij het katjen heur vioolken zag,
van singeldonduilen, van faladera
omdat hij het katjen heur vioolken zag,
den uil vivat!

3. Den uil, die schoot in eenen droom *(2 maal)*
en viel van boven van den boom,
van singeldonduilen, enz.

4. Den uil, die dan zijn pootjen brak, *(2 maal)*
en ze staken hem in nen lijnwaden zak,
van singeldonduilen, enz.

5. Ze dragen hem al bij den doktoor *(2 maal)*
en d' uffra die kwam zelve voor,
van singeldonduilen, enz.

6. Ze zetten hem al op eenen stoel, *(2 maal)*
't was juist op zijnen blooten kadoel,
van singeldonduilen, enz.

7. Ze trokken hem zes oncen bloed; *(2 maal)*
't is spijtig dat hij sterven moet,
van singeldonduilen, enz.

8. Ze leiden hem een plaaster op *(2 maal)*
van aan zijnen steert tot aan zijnen kop,
van singeldonduilen, enz.

9. Den uil, die gaf dan zijnen geest; *(2 maal)*
't is spijtig van a(l) zoo een beest,
van singeldonduilen, enz.

10. Ze droegen hem al naar het kerkhof *(2 maal)*
en hij werd begraven al met een lof,
van singeldonduilen, enz.

11. De koster met zijn droeve stem *(2 maal)*
en zijn jongens zongen requiem,
van singeldonduilen, enz.

5, 2. *d' uffra* = de juffrouw, Brabantsche uitspraak.

Tekst. A. De Coussemaker, *Chants pop. des Flam. de France*, 1856, nr. 88, bl. 292. Overgenomen door Snellaert, *Oude en nieuwe liedjes*, 1864, nr. 96, bl. 104; — **B.** *'t Daghet*, Hasselt, XIde jaarg. (1895), bl. 73; — **C.** A. de Cock, *Volkskunde* IX (1896—97), bl. 185, opgeteekend te Herdersem, bij Aalst, en waar ook gewezen wordt op eene variante voorkomende in Is. Teirlinck's *Bloeiende reusen*, Roeselaere, z. j. (1885), bl. 114. In het laatstgenoemde tijdschrift, X (1897—98), bl. 171, vindt men eene Iepersche variante (11 str.), aangeteekend door Alb. Blyau, met de melodie genoteerd door M. Tasseel, en eene lezing uit het Meetjesland (8 str.), aangeteekend door Josef de Cock. Nog in hetzelfde tijdschrift XII (1899—1900), bl. 22 vlg. komen lezingen voor uit Wespelaar, met de melodie, variante van de melodie hierboven, uit Quaremont, uit Wambeek-bij-Ternath en uit Antwerpen, medegedeeld door Pol de Mont, die de vraag stelt, „of dit lied — en verscheidene andere van denzelfden aard — voor onze voorouders niet eens eene andere beteekenis had dan voor ons heden, namelik — eene mythische of bijna mythische in stede van een enkel luimige beteekenis?"

In denzelfden jaarg., bl. 182, treft men een lied aan: „Den ezel op den peere-boom sat", door A. de Cock uitgegeven, naar een Hs. van ± 1780. Deze navolging bewijst, zooals laatstgenoemde schrijver zegt, dat het „uil-liedje" vóor 1780 heel populair moest zijn, mits het reeds tot nieuwe thema's aanleiding kon geven. Eindelijk vindt men nogmaals in *Volkskunde*, XIV (1901—1902), bl. 158 vlg., telkens met de melodie, insgelijks varianten van de voorgaande zangwijs, eene lezing van den tekst: „Den uil die op", enz. uit Baardegem, bij Aalst, en eene andere uit Lieferingen, bij Ninove, beide medegedeeld door A. de Cock.

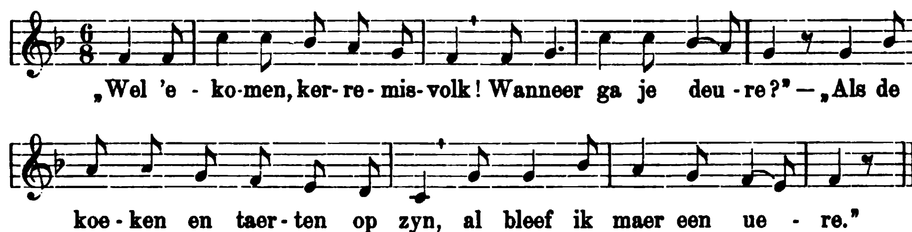
Dr. Kalff, *Het lied in de M. E.*, bl. 375, doet opmerken, dat de uil in onze volkszangen er gewoonlijk slecht af komt, en haalt o. a. tot bewijs een lied aan uit *Thirsis minnewit*, Amst. 1752, I, 30, met aanvang: „Een uyl van hooge jaaren", waarin wordt gehandeld van de bruiloft van den ouden uil en de jonge zwaluw. Het op het huwelijksfeest tot zingen uitgenoodigde pluimgedierte heeft nauwelijks op den uil, „dit soo leelyck beest", zijn oog geslagen, of 't is weggevlogen:

daar bleef alleen op dit bezoek
het vogeltje dat riep: koek-koek-koek.

In tekst B, str. 4 hierboven, wordt van de weduw geworden uilin en van den koekoek een „jong" geboren.

Melodie. De Coussemaker, t. a. p., door Snellaert, t. a. p., overgenomen. Varianten van deze melodie zijn mede de zangwijzen medegedeeld door A. de Cock, *Volksk.* IX, 185, en Tasseel, t. a. p.

342. Wel 'ekomen, kerremisvolk!

1. „Wel 'ekomen, kerremisvolk!
   Wanneer ga je deure?"
   — „Als de koeken en taerten op zyn,
   al bleef ik maer een uere.

2. „Adieu goe bier, adieu goe wyn,
   adieu goe koeken en taerten;
   we zullen morgen vrolyk zyn,
   en overmorgen lang slapen."

Tekst en **melodie.** De Coussemaker. *Chants pop. des Flamands de France*, 1856, nr. 82, bl. 281. Dit lied, zegt d. C., is bekend op alle plaatsen gelegen tusschen de Leie en de zee. — Herdrukt door Erk u. Böhme, *Deutscher Liederhort*, III, nr. 1157, bl. 83.
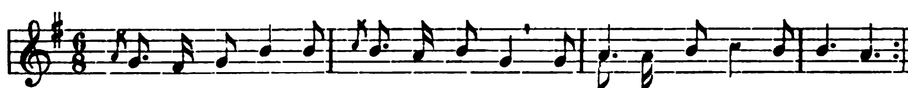
Te Duinkerke en te Burburg klonk het slot der eerste strophe:
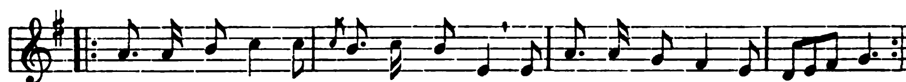
Met de barge van Veurne.

Vgl. hierna de melodie: „Daer is 'e kindje in 't water gevallen".

343. Lieve gebierman, goy-e-gai mee?
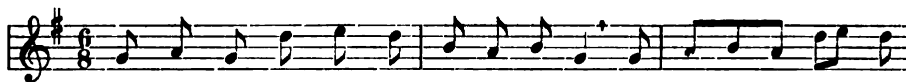
A.
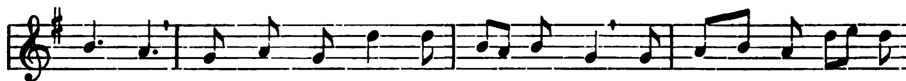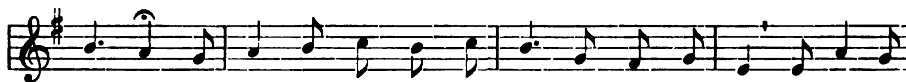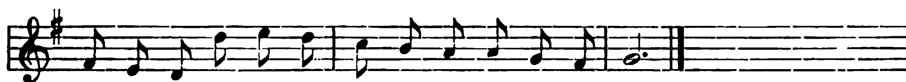

Lieve gebierman, goy-e-gai mee
ons kermisvolk inhoalen?
Komde gai nie, zoo blijfde gai doar,
we selleder nie noa toalen.

B.

Lieve gebuereman komde gij meê
ons kerremisvolk gaen halen?
Komen zij niet, zoo geen verdriet,
wij zullen hen niet meer vragen.

C.

1. Lieve gebierman goade-ge meê
ons kermisvolk goan hoale?
Goade nie meê, dan blaifde-ge thuis;
we zulle er niet noar vroage.

2. Zaïde-ge nie me mai ziester getraaid?
Zaïde-ge nie mai zwoager!
— 'k Ben er getraaid, moar 't is mai beraaid,
al op ne vastenoavond.

3. Vastenoavend is ne zot;
Poasen is nen heere;
Sinksen is nen edelman
al me zaïn beste kliere.
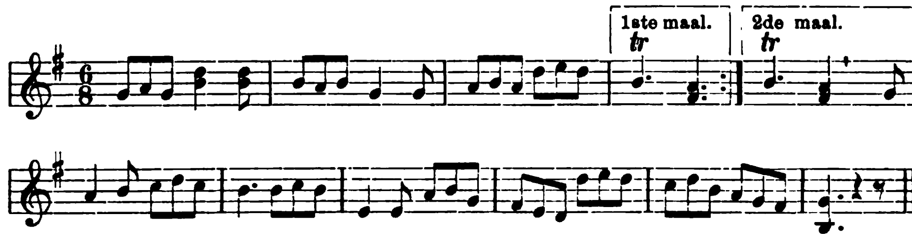
2, 1. met mijn zuster getrouwd. — 3, 2. Paschen. — 3, 3. Pinkster. — 3, 4. met zijne beste kleederen.

Tekst. A. PRUDENS VAN DUYSE, *Nagelaten gedichten*, II, *Reinaard de Vos*, op het vers: „Wat aanklacht mag daaromme wezen?" bl. 13 (naar Willems' uitgave van *Reinaert de Vos*, v., 246: „Wat tale mach daeromme wesen!"), teekent aan: „De tekst stelt *tale*, in den zin van klacht: het verbum *talen* beteekent ook, in de volksspraak, *vragen*. In een oud, nog te Dendermonde, mijne vaderstad, voortlevend kermisliedeken luidt het: „Lieve gebierman", enz. (zie hierboven), d. i.: „lieve gebuurman, gaat ge mee ons kermisvolk inhalen? Komt gij niet, zoo blijft ge daar, wij zullen er niet naar vragen."

Melodie. Zooals ik de zangwijs van mijn vader leerde.

Tekst en melodie. B. KLEMENS WYTSMAN, *Anciens airs et chansons populaires de Termonde*, 1868, nr. 10, bl. 7.

Volgens een hs. van ± 1830, uitgaande van Pieter Lodewijk Loret, gewezen beiaardspeler van Dendermonde, aldaar overleden den 8[sten] Maart 1895 in den ouderdom van twee en negentig jaar, en dat mij door zijn zoon Emile Loret, thans beiaardspeler derzelfde stad, welwillend werd medegedeeld, klonk de zangwijs — hier zonder de bas weergegeven — in dezer voege:

Tekst. C. *Biekorf*, „Dit is een leer- en leesblad voor alle verstandige Vlamingen" . . . I, 1890, bl. 144: „Volksliedje dat voor dertig, veertig jaar in de straten van Dendermonde door de lustige jongens gezongen werd onder 't slaan van nen Dendermondschen flikker"; — J. BROECKAERT, *Dendermondiana*, overdruk uit Gedenkschriften van den Oudheidskundigen kring . . . van Dendermonde, II (1894), bl. 17, zelfde tekst, doch niet in dialect, naar een afschrift van het einde der XVIII^de^ of het begin der XIX^de^ eeuw.

In het 17de-eeuwsche lb.: *Den eerelycken pluck-vogel*, Brussel, J. van de Velde, z. j., vindt men bl. 243, als wijsaanduiding: „Lieven gebuer'man, gaedy niet mé, etc.", voor een lied met vijfregeligen strophenbouw, aanvangend:
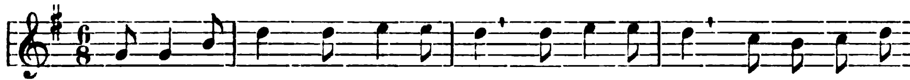
> Weeldig Hansken, die quam my
> gister avont vryen,
> maer 't quam uyt op filtery:
> hy socht my „ als een pry,
> schandigh te verleyen.
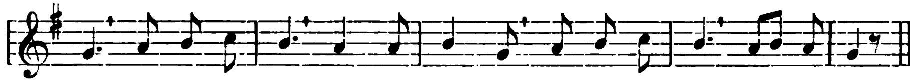
In dezelfde verzameling bl. 207, treft men aan als stemopgave: „En hebdy niet myn' suster ghetrouwt", voor een lied met achtregeligen strophenbouw: „Myn lief, mijn duyfken, mijn vriendin". Misschien slaan deze wijsaanduidingen op twee verschillende liederen, die in tekst C hierboven zijn ineengeloopen.

344. Al die daer zeidt: „de Reus die kom'!"

(Reuzelied)

A.

1. Al die daer zeidt: „de Reus die kom'!"
   zy liegen daer om.
   Keere weêrom, Reusken, Reusken,
   keere weêrom,
   Reuzegom'!

2. Sa moeder, zet den pot op 't vier,
   de Reus is hier.
   Keere weêrom, enz.

3. Sa moeder, snijd een boterham,
   de Reus is gram.
   Keere weêrom, enz.

4. Sa moeder, tapt van 't beste bier,
   de Reus is gier.
   Keere weêrom, enz.

5. Sa moeder, stopt nu maer het vat,
   de Reus is zat.
   Keere weêrom, enz.

4, 2. gier = begeerig, inhalig (Willems).

Als de groote klokke luyd.

B.

EERSTE MELODIE.

Als de groo - te klok - ke luyd, de klok - ke luyd, de Reu - ze komt

uyt. Kee - re u e's om, de Reu - ze, de Reu - ze, kee - re u e's om, Reu-ze-kom.

TWEEDE MELODIE.

Als de groo - te klok - ke luyd, de klok - ke luyd, de Reu - ze komt

uyt. Kee - re u e's om, Reu - ze, Reu - ze, kee - re u e's om, Reu - ze - kom.

1. Als de groote klokke luyd,
de Reuze komt uyt.
Keere u e's om, de Reuze, de Reuze;
keere u e's om,
Reuzekom.

2. Moeder, hangt den pot op 't vier,
de Reuze komt hier.
Keere u e's om, enz.

3. Moeder, snyd een boteram,
de Reuze is gram.
Keere u e's om, enz.

4. Moed'r, ontsteekt het beste bier,
de Reuze is hier.
Keere u e's om, enz.

5. Moeder, stopt al ras het vat,
de Reuze is zat.
Keere u e's om, enz.

6. Moeder, geeft maer kaes en brood,
de Reuze is dood.
Keere u e's om, enz.

Tekst. A. WILLEMS, *Oude Vl. ldr.*, 1848, nr. 228, bl. 298, hierboven weergegeven; — SNELLAERT, *Oude en nieuwe liedjes*, uitg. 1852, nr. 65, bl. 38; uitg. 1864, nr. 86, bl. 94; — HOFFMANN v. F., *Niederl. Volksldr.*, nr. 180, bl. 319; — *Nederlandsch lb.* van het Willems-Fonds, Gent, 1891, I, nr. 34, bl. 135.

Willems geeft nog deze variante van de eerste strophe:

Die zeidt: wy zijn van reuzen gekomen,
zy liegen daerom.
Keert u eens om, Reusken, Reusken,
keert u eens om,
Reuseblom.

Vgl., bij F. E. DELAFAILLE, *Geschiedenis van Mechelen*, Mechelen, z. j., II [1903], bl. 50, den aanvang:

Wij zijn al van reuze gekomen,
van reuze gekomen;
wij maken 'nen dans,
keer u eens om, reuske, reuske,
keer u eens om,
reuzeblom.

B. DE COUSSEMAKER, *Chants pop. des Flamands de France*, 1856, nr. 44, bl. 139, lezing van Duinkerke en van Belle, met deze variante van de eerste strophe, voor Duinkerke:

Al die zeggen, de Reuze kom',
zy liegen daerom!
Keere weêrom, de Reuze, de Reuze,
keere weêrom,
gy schoone blom.

D. C. doet ons nog eene parodie uit Cassel kennen:

Al die zeggen dat Titika kom',
ze liegen daerom.
Titika rydt te peirde, te peirde," enz.

De schrijver brengt den oorsprong van ons lied in verband met Scandinavische herinneringen:

„Quelques écrivains pensent, et avec raison selon nous, que cette chanson

et cette cérémonie se rattachent à des souvenirs scandinaves. En effet, quand on interroge l'Edda, on y trouve divers passages, où il est question des guerres entre les *Reuzes* ou *Iotes* et les *Ases* ou *Guds*. Les *Reuzes* qui, suivant certains auteurs, n'étaient autres que les Finnois, avaient fait à plusieurs reprises des tentatives d'invasion sur le territoire occupé par les *Ases*. Ceux-ci avaient fini par les repousser dans les déserts. De là une antipathie de race qui paraît avoir survécu chez les *descendants des Ases,* les Saxons et les Flamands-Saxons. C'est ce qui explique l'aversion exprimée contre les Reuzes, dans le *Reuzelied*, par cette variante rapportée par Willems:

Die zeidt: wy zijn van Reuzen gekomen,
zy liegen daerom.

C'était pour le peuple le représentant d'un ennemi, que ses ancêtres avaient eu à combattre plus d'une fois et à refouler dans leur désert."

Het „Reuzeliedeken", aangeteekend te Brugge door A. J. Witteryck, en uitgegeven in *Ons volksleven*, Brecht, III (1891), bl. 27, geeft tekst B terug, daarbij deze zesde strophe:

Moeder geeft maar kaas en brood,
de Reuze is dood;
keerewijs om, enz.

In een volksboekje: *Historie en lotgevallen van Goliath den Yperschen Reuze*, Ieper, 1890, vindt men eene variante (6 str.) ook medegedeeld door Baron de Reinsberg-Düringsfeld, *Calendrier belge*, Brux. 1860, I, bl. 123, die nog den aanvang eener variante doet kennen door de kinderen te Antwerpen gezongen:

Morgén rydt de reuzenwagen, de reuzenwagen,
kinderen bly!
En dan dragen wy kantenkragen, kantenkragen,
keleren (kleeren) van zy!
Keer u eens om, reusken, reusken,
keer u eens om,
reuzeblom.

Voor verdere varianten van den tekst, zie A. de Cock en Is. Teirlinck, *Kinderspel en kinderlust*, II (1903) bl. 96 vlg. — Snellaert op Willems, t. a. p., schrijft het volgende:

„Dit lied," zegt Willems, in eene aenteekening, „werd van onheugelijke tyden gezongen: thans hoort men het vooral by groote plegtigheden, wanneer in de ommegangen in meest alle steden, zelfs in sommige dorpen, van Oost-Vlaenderen en Braband het volk den Reus rondvoert. De beroemdste Reuzen zyn die van Antwerpen en Wetteren: te Kortryk verschynt van tyd tot tyd, by een grooten stoet, eene reuzin, *Mevrouw van Amazonië*, doch men kent daer het lied niet." — De

door hem medegedeelde variante van str. 1, belet Willems niet in dezer voege te besluiten: „Deze gewoonte (den Reus rond te voeren) kon wel samenhangen met de overlevering, dat wy van Reuzen afstammen, waerover men raedplegen kan PICARDT, *Oudheden van Drenthe*, bl. 28. Dergelijke zin is welligt te hechten aen het veelvuldig gebruik in de feesten der hertogen van Borgonje, van Reuzen te vertoonen. . . .” Gelukkiglijk voor Willems' redeneering hebben wij, buiten de aangehaalde strophe te vinden bij Delafaille, nog eene andere lezing waarin onze afkomst van Reuzen niet het minst wordt betwijfeld. Naar hetgeen ons wordt bekend gemaakt door Dr. C. R. HERMANS, *Geschiedenis der Rederijkers in Noord-Braband* (verschenen in *Bijdragen tot de Geschiedenis, Oudheden, enz. der Provincie Noord-Braband*, 's-Hertogenbosch, 1845, I, bl. 9), zag deze in 1841 te Geeraardsbergen (Oost-Vlaanderen), op kermis-Zondag, na de hoogmis, de processie uit de kerk komen, gevolgd door de geestelijkheid en de stedelijke regeering, terwijl drie kolossale fraai uitgedoste poppen den trein sloten. Dit waren de Reus, de Reuzin en het kindeken Baba. 's Namiddags wandelde deze reuzen-familie door de stad en danste voor de huizen der aanzienlijken, terwijl Dr. Hermans het jeugdige volkje „op zijn Vlaamsch” hoorde neuriën:

Wij zijn allen van reuzen gekomen,
    reuzen gekomen,
    en maken 'n sprong.
Keer u ens om, ruske, ruske,
keer u om, reuzen-blom, enz.

Zoo hebben wij aangaande onze afkomst het voor en het tegen, en kunnen Willems en de door hem aangehaalde autoriteiten ook al gelijk hebben.

Om ons liedje uit te leggen zullen we liever maar niet met De Coussemaker steunen op de Edda noch op de oorlogen tusschen de Reuzen en de Asen, waaruit zou zijn ontstaan de haat door de afstammelingen der Asen, de Saksen en de Saksische Vlamingen, aan de Reuzen toegezworen. Het zal genoeg zijn met J. TER GOUW, *De volksvermaken*, bl. 485, te wijzen op de reuzenoptochten die van ouds in de Nederlanden populair waren, en op het volksgeloof, volgens hetwelk de reuzen, hoe krachtig van lijf, meer beperkt zijn van geest, en ook als gulzig worden aangezien, terwijl hun nog daarenboven liefde voor den drank wordt toegekend (zie Dr. GÖTZINGER, *Reallexicon*, „Zwerge und Riesen”, bl. 1132).

Die liefhebberij van Reuzenoptochten, zegt ter Gouw nog, „is eene erfenis der vroegste voorouders; zoowel de Keltische als de Germaansche mythologie is vol van reuzen en monsters.” — Zie nog over *Reuzen*, Mr. L. PH. C. VAN DEN BERGH, *Nederl. volksoverleveringen*, enz., Utrecht 1836, bl. 76, 85, 89 en 172, alsmede J. W. WOLF, *Niederl. Sagen*, Leipz. 1843, nr. 28, bl. 39. Wat België betreft is de populariteit van dergelijke optochten nog niet aan het kwijnen, zooals o. a. blijkt uit de stoeten der Reuzen te Brussel in 1890 en 1901, en waarover men raadplegen kan POL DE MONT, in *Volkskunde*, III, bl. 165, en HERMELIJN, in hetzelfde tijdschrift, XIV, bl. 67.
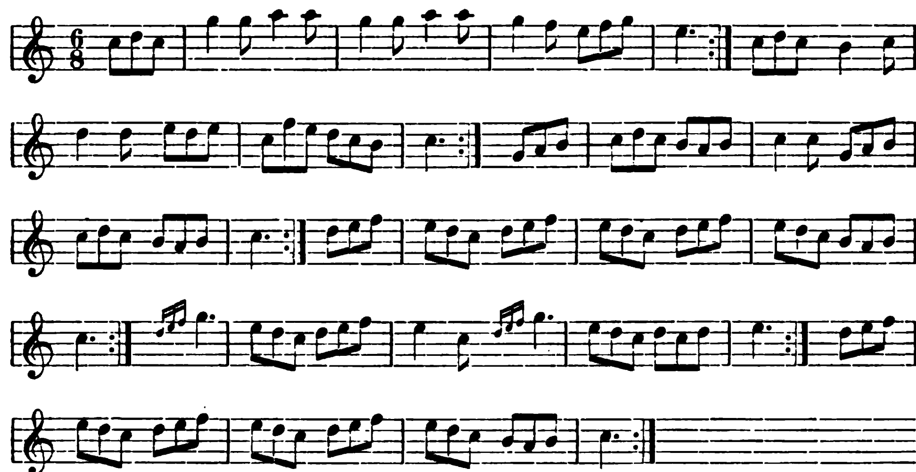
„Den groote Reuse *Hercules*” en zijne echtgenoote *Megera* „dochter van den Coninck Creon”, vindt men beschreven en afgebeeld, bl. 230 en 35 der bijlagen.

van WILLEM BOONEN's *Geschiedenis van Leuven, geschreven in de jaren 1593 en 1594*, uitgegeven door EDW. VAN EVEN, Leuven 1880.

BÖHME, *Altd. Lb.*, nr. 500, bl. 611, geeft, naar von Reinsberg-Düringsfeld, de Duitsche vertaling van de Iepersche variante.

Melodie. A. WILLEMS, hierboven weergegeven; — SNELLAERT, *Nederlandsch lb.* van het Willems-Fonds, t. a. p.; — **B.** DE COUSSEMAKER, t. a. p., I, variante uit Duinkerke; II, uit Belle. — Met deze laatste variante stemt nagenoeg overeen de lezing van Erembodegem, bij Aalst (Oost-Vlaanderen), te vinden onder de rondedansen bij A. DE COCK en IS. TEIRLINCK, t. a. p., bl. 96. — ERK u. BÖHME, *Deutscher Liederhort*, III, nr. 1266, bl. 157, geven den tekst en de melodie van Duinkerke.

KLEMENS WYTSMAN, *Anciens airs et chansons pop. de Termonde* 1868, nr. 3, met opschrift: Ste Joris oft den Reus", geeft deze zangwijs:

Te Dendermonde hadden de drie gilden van St Sebastiaan, St Joris en St Andries elk hunnen Reus, dien zij in den ommegang ronddroegen. Het gilde van St Joris of van den Kruisboog genoot belangrijke voorrechten, welke door Philips den Goede, hertog van Bourgondië, in 1451 werden bevestigd. Reeds in 1394 nam dit gilde deel aan het landjuweel van Doornik. Het schijnt, dat de kruisboogschutters geen eigen lied hadden. Hun Reus, de „Kruisboogschutter", ging en gaat nog in den ommegang rond, terwijl het fluitje (fifre), door de trommel begeleid, de bovenstaande melodie laat hooren.

Onze zangwijs stamt af niet, zooals beweerd wordt door EDM. VANDER STRAETEN, *La musique aux Pays-Bas*, V (1880), bl. 7, en *Le théâtre villageois en Flandre*, I (1881), bl. 185, van den *Introïtus (ad tertiam Missam in die Nativitatis Domini)* „Puer natus est nobis", waarvan de aanvang alleen toevallige verwantschap met het „Reuseliedeken" heeft, maar wel van de hymne: „Conditor alme siderum", in de XVIIde eeuw, ten tijde van Urbanus VIII, onder voorwendsel van metrische

herstelling, tot: „Creator alme siderum" geworden. De Coussemaker, in zijne *Histoire de l'harmonie au moyen-âge*, 1851, bl. 104, bijlage nr. 44, alsmede in zijn gemelden liederbundel, bl. 141, had reeds op den echten oorsprong gewezen.

F. A. Gevaert, *La mélopée antique*, Gent 1895, bl. 72—3, brengt den tekst „Conditor alme siderum" in de XIII^de^ eeuw thuis, terwijl, naar zijne meening, de melodie tot het Ambrosiaansche tijdvak kan opklimmen. Ziehier hoe de oorspronkelijke wijs door G. wordt medegedeeld:

Con - di - tor al - me si - de-rum, ae - ter-na lux cre - den - ti - um, Chri-

sti re - dem- ptor om - ni - um Ex - au - di pre - ces sup - pli - cum.

Deze melodie behoort tot den *gespannen* iastischen modus sluitend met de terts (zie hiervoren I, bl. XXII).

In de melodie: „Sceiden, onverwinlic leit" (zie hiervoren I, nr. 183, bl. 679), hebben wij gemeend eene lezing van onze zangwijs te mogen zien, die echter met de grondnoot sluit. Eene andere lezing, sluitend met de terts, doet zich voor in de 15de-eeuwsche zangwijs: „Kinder, nu loeft de maecht Marie" (zie hierna onder de geestelijke liederen). Ook op het einde der *Souterliedekens* treffen wij eene 16de-eeuwsche lezing aan, die wij naar de uitgave van Clemens n. p. laten volgen:

Mijn siel maect groot / en prijst den Heer, Mijn gheest heeft hem ver-

blijt so seer. Ver - huecht was ick in mi - nen moet, In

God, mijn sa - li - cheyt seer goet.

Nagenoeg dezelfde lezing doet zich voor in *Den singende zwaan* (Antw. 1655), Leyden 1728, bl. 573, voor het lied: „Maria! Gy hebt voortgebracht". In den aanvang van den tweeden regel vinden we echter voor een deel den vorm van ons Reuzeliedeken terug:
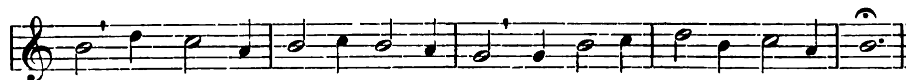
De door Stalpaert, *Gulde-iaers feest-dagen*, Antw. 1635, bl. 1138, gebruikte melodie voor het lied: „Alder besten Ian Baptist!", stemt overeen met de *Souterl.*, buiten dit enkel verschil:

Ook de varianten medegedeeld door Bäumker, *Das katholische deutsche Kirchenlied*, 1886, I, nr. 4, bl. 247 vlg. — de oudste aldaar voorkomende lezing dagteekent van 1481 — sluiten zich aan bij de *Souterliedekens*.

De vorm van het Reuzenliedeken treedt eerst klaar te voorschijn in de zangwijs zooals ze ons wordt voorgehouden door de Benedictijnen van Solesmes, *Liber antiphonarius*, 1891, bl. 57 en bl. 26 van de *Hymni de tempore*, Solesmi 1885, van dezelfden. Wij geven die zangwijs weer met $\frac{6}{8}$-maat:
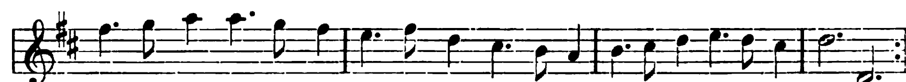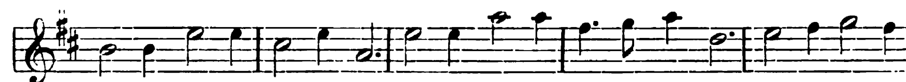

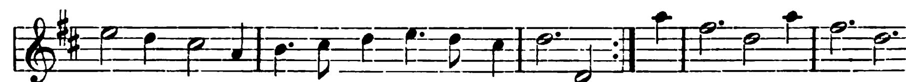
Het is ook onder dezen vorm, dat wij dien zang terugvinden voor een „noël" van Françoise Paschal: „Plaines, bois, arbres, arbrisseaux", voorkomend in eene liederverzameling verschenen te Parijs in 1670. Dit „noël" werd herdrukt met de melodie door Alex. Socard, *Noëls et cantiques imprimés à Troyes*, Parijs 1865, bl. 28.
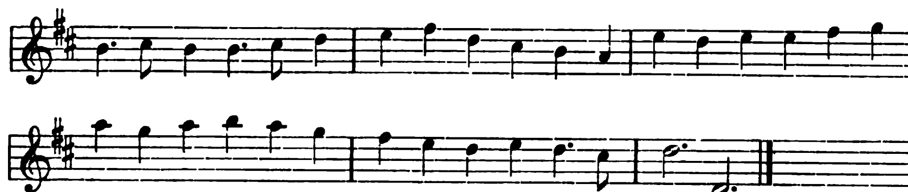
In *O. en n. Hollantse boeren lieties*, 2de uitg., Amst. z. j., c. 1700, vindt men wel is waar onder nr. 74 eene melodie met opschrift: „de Reus"; maar deze heeft met de bovenstaande niets gemeen:
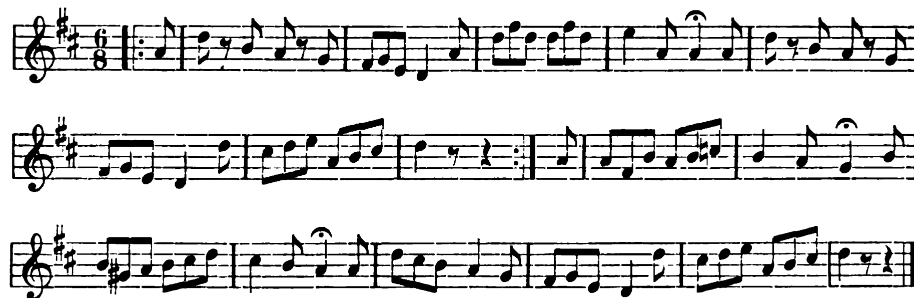

J. B. Stockmans, *Deurne en Borgerhout sedert de vroegste tijden tot heden*, Brecht 1897, II, bl. 110 vlg., beschrijft den „*Ommegang der (vier) Reuzen*", te Borgerhout in 1712 gesticht. Nog telken jare doen de *Reus*, de *Reuzin*, *Kinnebaba* en de *Dolfijn* hunne ronde door de gemeente, op den Maandag der Borgerhoutsche kermis, 's Zondags na het feest van O.-L.-Vrouw-ter-Sneeuw (5 Augustus). Vroeger werden gedrukte liedekens van den ommegang gezongen en uitgedeeld, waarvan echter geen exemplaar meer voorhanden is. Frans Storms, in leven koster-orgelist van O.-L.-Vrouw-ter-Sneeuw, zou in 1865 het Reuzenlied met den tekst hebben uitgegeven. Het eenige thans nog bekende refrein luidt:

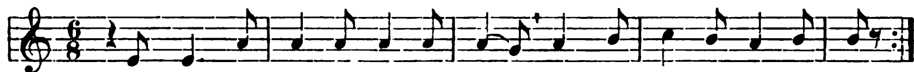
> En de boeren die maken de pap zoo dik,
> en elken lepel dat is 'ne slik."

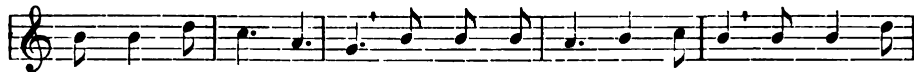
Verder leert ons de schrijver hoe de Reuzen van Borgerhout worden bezongen in H. Conscience's „eerste pennevrucht", namelijk in de kluchtige volkslegende van *De lange Wapper*, voorkomend onder den vertaalden naam van H. Gewéten, in *De Fakkel* van 5 Augustus 1836, een weekblad dat slechts twee nummers beleefde.
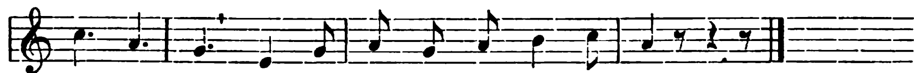
„De Reuzendans van Borgerhout" met het jaartal 1712, uitgegeven door Stockmans, t. a. p., bestaat uit drie deelen met $\frac{6}{8}$-maat en uit een vierde met $\frac{3}{4}$-maat (menuet). Wij laten het eerste deel volgen, dat nagenoeg met het tweede overeenstemt; het derde, in *d* evenals de eerste twee deelen, is ook van denzelfden aard als deze. Het menuet klinkt in *a*-dur.

345 'k Passeerde voor de visschemerkt.

1. 'k Passeerde voor de visschemerkt,
'k zag daer een mavrouwe staen;
mavrouwe prop'r en net,
bloemelala, tradrira,
mavrouwe prop'r en net,
met een tuytje wel opgezet.

2. 'k Zey: „Mavrouw, ye zyt myne vriend,
weet ye niet van waer ik zyn?
Hebt gy logist voor my?
bloemelala, tradrira,
hebt gy logist voor my?
dat ik weze wel kontent."
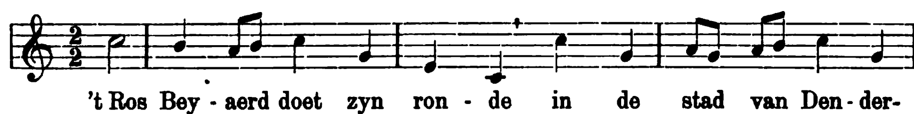
3. Straks de tafel wierd gezet,
met wat lekkers opgezet:
suyker, citroen en wyn,
bloemelala, tradrira,
suyker, citroen en wyn;
wat kon er nog veel beter zyn?
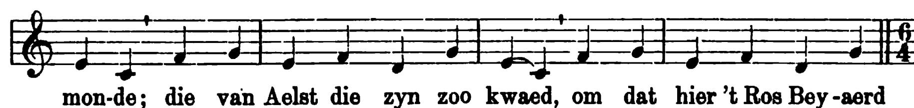
Tekst en **melodie.** De Coussemaker, *Chants pop. des Flamands de France*, 1856, nr. 72, bl. 268, „Mavrouwe". Het is niet wel na te gaan, waar dit lied door d. C. werd opgeteekend. „Cette chanson", zegt hij, „est incomplète et peut-être corrumpue. Faut-il y voir un reste défiguré d'un chant, qui aurait été en usage autrefois à Courtrai à l'occasion de la promenade de la géante „Mevrouwe van Amazonië". Nous n'oserions l'affirmer. Ce qui porterait à le croire, ce sont moins les paroles de la chanson que l'air qui a un caractère fort original . . ." De melodie is inderdaad oorspronkelijk en fraai. Zooals blijkt uit Willems' aanteekeningen op het Reuzeliedje (zie bl. 1244 hiervoren), bestond er werkelijk te Kortrijk eene reuzin van dien naam, doch het eens daarbij behoorend lied was reeds vergeten, toen Willems' werk in 1848 verscheen.
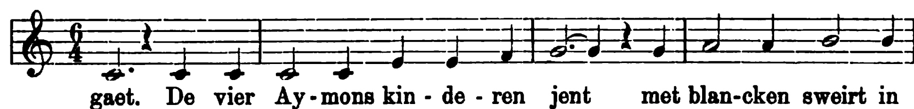
In het Brusselsch dagblad *Le petit bleu*, nummer van 19 Augustus 1896, is er spraak van den naam van „Mevrouw van Amazonië", voorkomend in oude kronieken. Te Kortrijk zelf kon ik alleen vernemen, dat daar vroeger eene cavalcade met eene reuzin was uitgegaan en dat eertijds eene der buitenwijken den naam van „Amazonië" droeg.
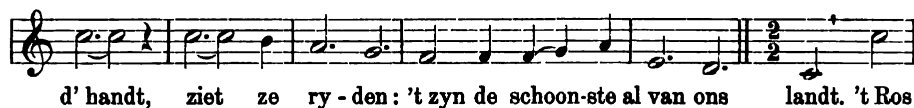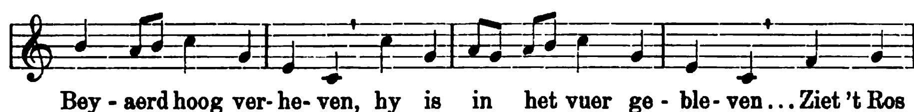
---

346. 't Ros Beyaerd doet zyn ronde.
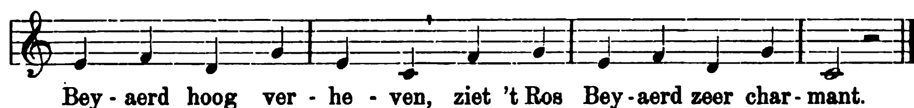

't Ros Beyaerd doet zyn ronde
in de stad van Dendermonde;
die van Aelst die zyn zoo kwaed,
om dat hier 't Ros Beyaerd gaet.

De vier Aymons kinderen jent
met blancken sweirt in d' handt,
ziet ze ryden: 't zyn de schoonste al van ons landt.

't Ros Beyaerd hoog verheven,
hy is in het vuer gebleven....
Ziet 't Ros Beyaerd hoog verheven,
ziet 't Ros Beyaerd zeer charmant.

1, 1. tekst: *maeckt zyn ronde* (zie bl. 1256).

Tekst. Klemens Wytsman, *Anciens airs et chansons populaires de Termonde*, Gedenkschriften van den Oudheidskundigen kring... van Dendermonde, 1868; overdruk bl. 16; — *Nederl. lb.*, uitgegeven door het Willems-Fonds, Gent 1891, I, nr. 35, bl. 138. — *'t Ros Bayaert*, van het Fransch *Cheval Bayart*, is het paard van Reinout van Montalbaan, het oudste der vier Aymons- of Heemskinderen. — De roman van *Reinout van Montalbaan* of *De vier Heemskinderen*, van Franschen oorsprong, dagteekent van den tijd der Carlowingen, toen het leenwezen tegen het koningdom streed. Zie Gaston Paris, *La littérature française au moyen-âge*, Parijs 1888, bl. 45, § 25. — Onder de 13de-eeuwsche *rondeaux* van Adam de la Halle (zie De Coussemaker, *Oeuvres complètes du trouvère A. de la H.*, Paris 1872, bl. 122, en H. Lavoix, *Recueil de motets français*, Paris 1883, II, bl. 111), komt het volgende driestemmig lied voor:

Or est Baiars en la pasture,
Hure!
Des deux piés defferrés,
Des .II. pies defferrés;
Il porte souef l'ambleüre;
Or est Baiars en la pasture.
Avoir li ferai couverture,
Hure!
Au repairier des prés, enz.

„Il porte souef l'ambleüre" beteekent dat hij een zacht telganger is. Het woord *baiars* van *bai* (bruin) heeft hier den algemeenen zin van *paard*. Zoo had men ook in het Mnl. *bayaert*, Mlat. *bayardus* = roodbruine paard = vos. In speciale toepassing werd *Bayaert* de eigennaam van 't Ros der vier Heemskinderen. — In een Hs. der Bibliotheek te Bern, beschreven door Julien Havet, *Bulletin de la société des anciens textes français*, 1886, nr. 2, bl. 82—90, treft men een fragment aan van een lied uit het einde der XIVde eeuw:

Et Baiart qui me portes,
je vous feray bien ferrer.

Kiliaan op het woord *ros-beyaerd*, zegt: „Equus beyardus; equus quatuor filiorum Haymonis, tempore Caroli Magni: *de quo ridiculæ feruntur fabulæ: quibusdam* ros baeyaerd. q. equus badius *sive* balius *dicitur. Gall. rouge bayart.*"

Over de Nederlandsche navolgingen van den Franschen roman en het Nederlandsch volksboek dat er van bestaat, kan men raadplegen: Dr. JAN TE WINKEL, *Gesch. der Nederl. letterkunde*, 1887, I, bl. 57, 138—139, 143, en denzelfden schrijver: *Maerlants werken*, enz., 2de druk, 1892, bl. 7, aant. 3: „De sage der vier Heemskinderen is echt Belgisch en behoort tehuis in het Ardennerwoud — dit in den uitgestrektsten zin genomen. Nog is daar de herinnering aan de vier Heemskinderen levendig". Voor de studie van den roman en de daar aangeduide bronnen, zie mede Dr. KALFF, *Gesch. der Nederl. letterkunde in de 16de eeuw*, I, 374, II, 384, en AUG. GITTÉE, *De sage der vier Heemskinderen* (*Nederlandsch Museum*, 1888, II, 162—167).

In den *Courrier de la Dendre*, Dendermondsch weekblad, van het jaar 1835, nrs. 6 en 7 wordt door Pr. van Duyse schertsend de vraag gesteld: hoe en waarom *'t Ros Beyaert* met zijn vier ridders in den Dendermondschen ommegang prijkt en voornamelijk in die stad burgerrecht heeft verworven? Het antwoord luidt: In zijne *Flandria illustrata* I, 593, leert Sanderus, dat Dendermonde waarschijnlijk reeds vóor den tijd van Karel den Groote bestond, toen Aymond met Vorsia, dochter van den Koning van Tongeren, in den echt trad. In de uitgave nu van den volksroman, bij Heyligher te Antwerpen verschenen, wordt, bij den aanvang van het verhaal, over „Aymon grave van Dordoen" gesproken, terwijl aan het slot van hetzelfde verhaal te lezen staat: „Die van Dormonde hebben het lyk van Reynaert aen den bisschop van Keulen gevraegd". Geen twijfel, „Dordoen" en „Dormonde" zijn bedorven lezingen van „Dermonde" of „Dendermonde"; de sage der vier Heemskinderen behoort dus te Dendermonde thuis, zooveel te meer daar Lindanus zich genegen gevoelt om den naam van „Dendermonde" van „Dordona" af te leiden.

De legende van *'t Ros Beyaert* werd dan ook, ter verheerlijking van 's dichters geboortestad, door Pr. van Duyse in verzen gebracht en in voornoemd weekblad (nr. 33, van den 14den Augustus 1835) uitgegeven. Naderhand werd dit gedicht herdrukt in het *Nederduitsch letterkundig jaarboekje*, Gent, 1838, bl. 62, dan weer later door den dichter, wien alles wat op Dendermonde betrekking had nauw aan het hart lag, omgewerkt en opgenomen in zijne *Vaderlandsche poezy*, Gent, 1840, I, bl. 30.

Bij het verhaal der *Vier Heemskinderen* sluit zich nog eene Dendermondsche legende aan, insgelijks in den *Courrier*, nr. 6, vermeld en door MARIA VON PLOENNIES, *Die Sagen Belgiens*, 1846, Eisenach, bl. 77, in het breed en in het lang verteld. Een wegens manslag ter dood veroordeelde beeldhouwer zou den houten door de wormen half verslonden kop van 't Ros Beyaert, op zulke meesterlijke wijze herbeiteld hebben, dat hij daardoor genade bekwam. Klemens Wytsman, steunend op eene stadsrekening, is van meening, dat het beroemde Dendermondsche paard — buiten den kop die, zooals hij nu nog bestaat, voor het lijf te klein schijnt — tijdens den grooten ommegang van 1754, heel en al werd vernieuwd.

In den *Courrier* van den 13den Februari 1835 deelde Pr. van Duyse de eerste strophe mede van den tekst die volgt, als de eenige toen nog bekende; terwijl door hem, in het volgend nummer van dit blad (20sten Februari), de volledige tekst werd uitgegeven als teruggevonden in een oud Hs.:

1. 't Ros Beyaert is verheven,
hy heeft hem in 't vier begheven
en 't Ros Beyaert is een peird
met een strick op synen steirt.

2. 't Ros Beyaert doet syn ronde
in de stad van Dendermonde,
die van Aelst die syn soo quaet,
als by ons 't Ros Beyaert gaet.

3. 't Ros Beyaerts ooghen vonckelen,
syne breede manen kronckelen
en hy wend hem fraey en vlugh
met vier broêrs op synen rugh.

4. Hun harnas, schild en lancen
blincken by de sonneglansen,
en den beyaerd 't voisken geeft,
daer het ros syne eer in leeft.

5. O Dendermondenaren,
blyft altyd den roem bewaren
van het peird, soo wyd vermaerd
als den grootsten man op aerd.

6. 't Ros Beyaert is ons glorie,
en benydt ghe ons die victorie,
Aelst, ghy hebt nog min verstand
als ons ridderros vaillant.

7. 't Ros Beyaert is verheven;
hy heeft hem in 't vier begeven,
en het week, op 't oorlogsveld,
alles voor syn groot geweld.

Deze tekst werd ook herdrukt door J. Broeckaert, in *Gedenkschriften van den Oudheidskundigen kring ... van Dendermonde*, 1896, bl. 120.

„Die van Aelst die zyn zoo kwaad" (tweede strophe hierboven) zou, volgens laatstgemeld nummer van den *Courrier*, zinspelen op de veete die vanouds tusschen Dendermondenaren en Aalstenaren bestond, alhoewel de twee steden tegen elkander nooit werkelijk oorlog voerden.

Zooals blijkt uit eene aanteekening van P. v. D., is dit terugvinden van den tekst slechts „fictie", en is het lied, buiten de bekende regels, van hemzelf.

Het Dendermondsch Ros-Beyaerdlied is eigendom van de nog bestaande corporatie der *Pynders (hommes de peine)*, stukwerkers, die thans nog het recht genieten in den ommegang het paard rond te dragen. Onder het met linnen omspannen dier
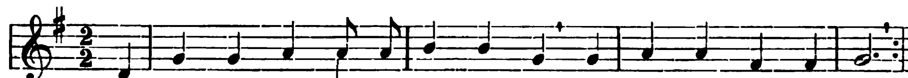
gedoken, voeren zij dit met zijne vier ridders, gewoonlijk vier broeders van den bloede, op hun schouders, rond de stad. Het zijn dus eigenlijk de *Pynders*, die hun „ronde doen". — Wytsman schrijft ten onrechte: „'t Ros Beyaerd *maakt* zijn ronde", een Gallicisme. Nooit heb ik mijn vader anders hooren zingen dan: „'t Ros Beyaerd *doet* zijn ronde".

Melodie. Wijtsman, t. a. p., bl. 1. Het tweede deel met $\frac{6}{4}$-maat zou volgens W. bij de oorspronkelijke zangwijs zijn gevoegd tijdens den grooten ommegang van 1754, waarvan het programma tot titel voert: „Ommegang ende cavalcade noyt voor desen gesien binnen de Stadt Dendermonde, ten op-sigte van het negen-hondert-jarig jubilé over het inbrengen der gebeenderen van hunnen Apostel en Voor-bidders de HH. Hilduardus ende Christiana Patroon ende Patronersse der voornoemde stad, uyt de handen van de barbaarsche Noord-mannen tot Dickelvenne, verciert met verscheyde Triumph-wagens &. &. Sal geschieden den 15. September 1754. ende volgende dagen." Op dit programma in verzen, door W. t. a. p., bl. 33 vlg. herdrukt, prijkt o. a.: „Het Ros-beyaert-peird met de 4-Aymons-kinderen", dat dan ook zijn rijmpje krijgt. Ter gelegenheid derzelfde „negen honderdste verjaring", verscheen nog een „Liedeken van den Ommegang van Dendermonde", dat door J. Broeckaert in de voormelde *Gedenkschriften*, IV^de^ dl., 2de reeks, 1892, bl. 227 vlg., insgelijks werd herdrukt. Het bestaat uit achttien coupletten in metrum verschillend. Elk gilde heeft daar zijn couplet, dat waarschijnlijk met eigen melodie werd voorgedragen. Voor „De vrije Pijnders, alias Drinkebroers", vindt men deze variante van ons lied:

't Ros Beyaert hoog verheven,
heeft hem in het vuer begeven;
't is als een held er door gedreven,
en men zag het domineren,
langs de straeten hoog flanqueren
en veel heeren salueren,
kloek van moed als 't altyd doet.

Wijtsman's meening, dat het eerste gedeelte der melodie zou zijn: „un $\frac{2}{4}$ franc d'allure, mais sans originalité aucune", zal zeker weinig instemming vinden. Wij houden integendeel dit eerste gedeelte, dat in de XVII^de^ eeuw moet thuis behooren, voor eene der eigenaardigste zangwijzen van onzen ganschen liederschat.

Even als Dendermonde en Aalst, lagen St.-Nicolaas en Temsche vroeger in veete. Om „die van Temsche" kwaad te maken, hadden „die van St Nicolaas" slechts het volgende liedje te zingen. Het werd ons in September 1889 medegedeeld door den heer Camille Maillet, geboortig van St.-Nicolaas, die het uit zijne kinderjaren had onthouden:

Sint A - mel - ber - ges ka - pel - le - ken, dat heb - ben zij ge-bouwd
Al met een an - ders gel - le - ken en met ge - sto - len hout.

Onder nr. 4 van de losse bladen door Van Paemel te Gent, en nr. 41 van die door J. Thys te Antwerpen gedrukt, vindt men, zonder wijsaanduiding, een „Liedeken oft Lofdicht, ter eere van de Heylige Amelberge, Maegd Patroonersse van de Heerlykheyd en Burgt van Themsche", met aanvang: „Komt hier den lof vermeeren // gy Vlaemsche burgers al". Het lied bedraagt drie en vijftig strophen en werd nog voor weinige jaren herdrukt met uitleggingen en eene vrij onbeduidende melodie, bij Schuermans-Boeykens te Temsche.

Ook te Leuven en te Mechelen is het Ros Beyaert bekend. Volgens DE REIFFENBERG, in zijne uitgave van Philippe Mousket's *Cronique rimée*, Brussel 1836—38, (Inleiding, bl. CCVI), ging in 1490 te Leuven eene beroemde processie uit, die, naar men verzekert, werd ingesteld ter herinnering aan de nederlaag der Noormannen, en die insgelijks plaats greep in 1656, 1660, 1663 en 1681. Achter het korps der Universiteit trad het Ros Beyaert met de vier Heemskinderen. WILLEM BOONEN, Leuvens secretaris, in zijne *Geschiedenis van Leuven geschreven in de jaren 1593 en 1594*, uitgegeven door ED. VAN EVEN, Leuven 1880 (zie aldaar bl. 252), beschrijft die processie, waarin ook optreedt het paard door hem genaamd: „Voelbaijaert", en doet ons tevens een „Sanck voor die vier Haijmanskinderen" kennen:

1. Compt al ter kermis wie ghij sijt,
tis nu al vreucht en al jolijt;
diemen in langhen niet en sach
sijn hier vergaert op eenen dach.

2. Sijt willecom nu alle ghelijck,
heer, vrouw, en knaep, aerm ende rijck;
wie dat sij sijn, tsij van wat staet,
wij en begeren niemant quaet.

3. Maer wacht u wel, tot elcken keer,
van die schouvaegers sonder leer,
en die daer lagen dach en nacht,
dat sij niet met en hebben bracht.

4. Hier mede sluijten wij ons liet,
maer en vergeet d' accijse niet.
Weest dan vrolijck in sLovens pleijn
Godt ter eeren en sijn Moeder reijn.

3, 3. *lagen*, misschien te lezen: *clagen*.

De uitdrukking „die schouvaegers sonder leer" beteekent, volgens Boonen's uitgever: „de krijgslieden van het leger der Staten". Dezelfde uitdrukking komt voor in het lied: „Ic sou studeeren in eenen hoeck", waarin gehoord worden de verschillende straatroepen, te vinden in *Een Duytsch musyck boeck*, Loven—Antw.

1572, nr. 32, tekst herdrukt in *Tijdschr. voor N.-N. mzgsch.*, III (1891), bl. 144.

Bij den tekst van het lied voegt Boonen deze „*Nota*": „De vier Haijmanskinderen, onder den 15en hertoghe van Brabant, anno 500, te weten Carolus Nason, die eene dochter hadde, *Veraja* genoempt, die tot eenen man hadde een edelman vuijt Ardennen, genoempt Haijmo, waer hij van hadde iiij sonen genoempt: *Reijnault, Rogier, Olivier* ende *Adeleert*, die men noempt die iiij *Haijmanskinderen*, die een peert hadde genoempt *Voelbaijaert. Auctor Amandus Sirixzeus.* Leest die oude *Cronijcke van Brabant*, vande iiij *Haijmanskinderen*, folio 32 verso, opt eijnde."

In Ed. van Even's uitgave, bl. 34 der bijlagen, vindt men ook eene plaat van den tijd, voorstellende Voelbaijaert bestegen door de vier Haijmanskinderen. Een speelman met doedelzak gaat het paard voor, dat wordt gevolgd door „Coninck Caerel" te peerd.

Ziehier thans, met de zangwijs naar mondelinge overlevering, ons welwillend medegedeeld door den heer JOSEPH DENYN, den talentvollen beiaardspeler, het Mechelsche *Vier-gebroederslied.* De tekst, waarvan de schrijver onbekend is, komt voor in het *Jubilé-boek van den ommegang van 1825*, Mechelen 1825, Van Velsen-Vanderelst, bl. 56:

Wat voor vy - and derft ons nae - ken, vier ge - broe - ders op een

peerd! I - der moet het veg - ten stae - ken als wy spee - len met ons

zweerd. Wy en ach - ten gee - ne sla - gen, gee - ne scheu-ten in den

strijd; want ons har-nas kan 't al drae-gen daer een an - der zich voor myd.

1. Wat voor vyand derft ons naeken,
vier gebroeders op een peerd!
Ider moet het vegten staeken
als wy speelen met ons zweerd.
Wy en achten geene slagen,
geene scheuten in den stryd;
want ons harnas kan 't al draegen
daer een ander zich voor myd.

2. Wy en zyn van honderd mannen
wel gewapend niet bevreest;
als wy maer den toom ontspannen,
dan weerd zich ons peerd het meest;
het kan loopen, het kan springen,
het kan vliegen door het zand,
geenen mensch en kan het dwingen
want 't heeft altyd d' overhand.

3. Sa, Ros-Bayard, toont uw' kragten
en spaart uwe beenen niet,
toont dat ider hem moet wagten
die uw' sterke togten ziet;
slaet van agter en van vooren,
regt u op, 't is ons bevel;
als wy steken met de spooren
toont dat gy voor ons zyt snel.

4. Wy en zullen niemand wyken,
wat voor vyand ons komt aen;
ider moet zyn wapens stryken,
als wy met ons zweerden slaen;
onzen iver is te agten
om 't geluk en onderstand,
die wy zoeken en betragten
voor het Mechelsch vaderland.

Onder de door Lootens en Feys, *Chants pop. flamands*, uitgegeven tellingen — een samenraapsel van fragmenten van liederen — leest men, bl. 289, de volgende regelen, die reeds voorkomen in *Rond den heerd*, Brugge, III (1868), bl. 8:

Van Gent tot (sic) in den ommegang,
daar wandelt een reus en een' reuzin met den olifant.
Z' en wandelen niet alleene,
met hunne kinderen kleene,
met hunne kinderen wel bewaard
van 't ros Beiaard.
't Ros Beiaard, 't ros Beiaard,
was 't schoone peerd!
Er hangen drie bellen aan zijn steert,
en een flambeeuw op zijn kop,
er zitten drie eelmans kinderen op.

1. *Rond den heerd:* Te Gent, in den ommegang, enz.

Dat het *Ros Beyaert* vroeger in het Noorden mede was bekend, blijkt o. a. uit Dr. HERMANS' *Geschiedenis der Rederijkers uit Noord-Braband* (Bijdragen tot de geschiedenis, oudheden, letteren, statistiek en beeldende kunsten der Provincie Noord-Braband, 's Hertogenb. 1845), bl. 23—28, waar deze de Bossche-processie ter eere van de H. Maagd Maria beschrijvend, zegt: „In de rekeningen van de stad of van het Lieve-Vrouwe Broederschap wordt geene melding gemaakt van nationale vertooningen, zoo als de reuzen, het ros Beyaert en het rad van avonture. Denkelijk werd aan de gilden van Rhetorica voor dergelijke spelen in eens die stadstoelage gegeven, zonder dat het noodig was in bijzonderheden te treden."

---

347. Vraegt, vraegt, vrienden.

(De knaptand)

Vraegt, vraegt, vrien - den, moest de knap-tand daer ook zijn? Kon de

vreug- de niet ge - la - ten, maer hy was daer maer in schyn. Door zyn

hoo - ge we - ten - schap van ge - du - rig knap, knap, knap, kwam veel

men - schen te ver - mae - ken; maer het draei - deg' op zyn kap.

Vraegt, vraegt, vrienden,
moest de knaptand daer ook zyn?
Kon de vreugde niet gelaten,
maer hy was daer maer in schyn.
Door zyn hooge wetenschap
van gedurig knap, knap, knap,
kwam veel menschen te vermaeken;
maer het draeideg' op zyn kap.

Tekst. Klemens Wytsman, *Anciens airs et chansons pop. de Termonde,* 1868, afdruk, bl. 7 en 22. — In een fragment van een oud stuk: *De properheden der steden van Vlaenderen,* uitgegeven door Mone, *Anzeiger für Kunde der deutschen Vorzeit,* 1835, bl. 299, en dat volgens den uitgever tusschen de jaren 1347 en 1414 moet geschreven zijn, wordt van de „makeleters van Dendermonde" gesproken. Ook in *Den langen Adieu* van Eduwaert de Dene, een stuk dat dagteekent van 1560 [voor het eerst

gedrukt door BARON J. DE ST. GENOIS, *Messager des sciences historiques*, Gand, VI (1838), bl. 19 vlg.; naar een beter Hs. uitgegeven door WILLEMS, *Belgisch Museum*, Gent, III (1839) bl. 102; herdrukt door AUG. GITTÉE, *Volkskunde*, Gent, V (1892), bl. 128], wordt die benaming teruggevonden:

Adieu van Dendermonde Mackeleters.

Volgens JACOB VANDE VELDE (*Belg. Mus.*, III (1839, 176) is het woord af te leiden van *makker* of *makkel*, een Scheldevisch, „nog tegenwoordig een geliefde visch der Dendermondenaers". Later moeten de Dendermondenaren den naam van *knaptanders* gedragen hebben.

Laatstgenoemde schrijver deelt, in WOLF's *Wodana*, Gent, 1843, bl. 189, dit „oud liedje" mede:

1. Ik kwam lestmael langs de Lombaerdstraet,
en ik vond daer een mooi meisken staen,
jolie, jolie, ons Katoken heette Benjamine.

Ik kwam lestmael langs de Lombaerdstraet;
ik vond daer eenen Brusselaer staen,
kiekenfreten, kiekenfreten, zeî de Brusselaer;
jolie, jolie, ons Katoken heette Benjamine.

2. Ik vond daer eenen Antwerpenaer staen,
kauwetter, kauwetter, zeî de Antwerpenaer.

In de volgende strophen heet het: „op sinjoorken, zeî de Lovenaer"; — „bluscht de mane, zeî de Mechelaer"; — „stroppendrager, zeî de Gentenaer"; — „pelt ajuinen, zeî de Aelstenaer"; — „sluit de poorten, zeî de Ninovenaer"; — „stookt den oven, zeî de Eecloonaer", terwijl de negende en laatste strophe luidt:

Ik vond daer een Derremondenaer staen,
gy knaptander, gy knaptander, zeî de Derremondenaer.

„De vrouw, welke my dit lied voorzong", zegt J. vande Velde, „gaf my, overleveringshalve, de verklaring der verschillige spotnamen, waarop dit lied gegrond is . . . *Knaptander*. By de Dendermondsche volksfeesten der vorige eeuwen, was de *knaptand* zoo onontbeerlijk als 't moedige *Ros Beyaert*, en diende om de toegesnelde menigte op eenen respectieven afstand te houden, wanneer 't gedrang den eerstoet met verwarring bedreigde Hy bestond namelyk in een houten hoofd ten top van eenen langen stok vastgemaekt. Door een verborgen werktuig, dat de drager bestuerde, kon men het hoofd of doen gapen of doen *knappen*. Wanneer dus iemand den stoet te naby kwam, deed de *knaptand* zyn ambt en *knapte* den hoed of de muts van den nieuwsgierige vast, welke vervolgens, by 't opgaen van een schaterlach, tusschen het volk werd geworpen." Dat middeltje tot handhaving van de goede orde,

wordt eenigszins anders uitgeleid door Wytsman: „Le *Knaptand* est une tête de loup ou d'un animal quelconque, s'ouvrant et se refermant vivement et dont se coiffait l'un ou l'autre garçon. Pour bien remplir le rôle qui consistait à enlever adroitement les coiffures des paysannes ainsi que les chapeaux antédiluviens des bons campagnards, et à les rejeter dans la foule, aux acclamations des assistants, il fallait des gars agiles et solides, ne craignant ni les horions ni les querelles."

Nog heden tijdens den ommegang, laat de *knaptand*, die werkelijk op de schouders wordt gedragen, zijne tanden zien, maar knapt noch mutsen noch hoeden meer, en het schijnt niet, dat de orde van den stoet bij dit nieuwe stelsel te lijden heeft. Overigens is het hoofdsieraad der boeren uit de omstreken van Dendermonde, zoowel als van elders, thans ook al gemoderniseerd, en zijn de „chapeaux antédiluviens" zoo goed als verdwenen. Ofschoon de *knaptanden*, want de ommegang bevat er meer dan één, op het programma van den stoet van 1754 (zie bl. 1256 hiervoren) niet vermeld zijn, toch hebben zij, in het „liedeken" van dien stoet, hun couplet met het opschrift: „Den roemzuchtigen opgehangen en verrezen Dendermondschen Knaptand." Dit couplet is eene variante van het voorgaande:

Zonder laten moest den knaptand ook daer zijn;
kon de vreugde niet verlaten,
schoon hij daer maer was in schijn;
[door zijn hooge wetenschap]
van gedurig knap, knap, knap,
deed veel boeren retireren
maer het draeide op hunne kap.

De regel, dien wij tusschen haakjes brengen, ontbreekt.

Dit couplet staat zeker in betrekking met het feit door den Aalstenaar Cothem begaan, die een *knaptand* had genomen en opgehangen; wat aanleiding gaf tot Latijnsche en Nederlandsche epigrammata, mede door Wytsman, t. a. p., herdrukt, onder den titel van: „Aerdighe knie dichtiens teghen sekeren quidam genoemt Cothem hebbende willen ten spot voeren den onnooselen opgehangen Cnaptandt binnen Aelst." Ziehier een van die „kniedichtiens":

Aelst, in het fransch *Alost*, is soo veel als *alsot*:
soo past den naam wel op hun reënloos redenslot.
Syn die van Aelst al sot, en gy een Aelstenaer,
soo syt gy Cothem sot, oft niet seer verr' van daer.

De *knaptand* wordt insgelijks genoemd in str. 15 van *Het steden mis-verstant* (1687), voorkomend bij F. E. Delafaille, *Gesch. van Mechelen*, Mech. z. j. [1903], II, bl. 170.

Melodie. I. Wytsman, t. a. p., hierboven weergegeven. — Verschillende lezingen: — **II.** *Den singende zwaan* (Antw. 1655), Leyden, 1728, bl. 298, stem: „Gavotte italiene (sic) *ofte:* O Valenchiene, *ofte:* Aras, *ofte:* Iuffrouw Maryken", voor het lied: „O Sinte Anna, moeder van de waerdste vrouwe", en bl. 321, voor: „O Stanislae! wat zyt gy een eed'le spruyt":

O Sin - te An - na, Moe - der van de waerd - ste Vrouw /

Die ons voort-bragt 's He - mels Man - na, Ie - sum, on - ser ziels Be - houw:

Ey! laet toe dat mij - ne keel / Ver - ge - sel - schapt met de veel /

Singt en speelt uw groo - te deug - den met een vroo - lijk *Zwaans*-ge - kweel,

III. *O. en n. Hollantse boeren lieties*, 2de uitg., Amst., z. j. (c. 1700), nr. 130: „Lalande", en nr. 280: „Marleburgh":

Nr. 130.

Nr. 280.
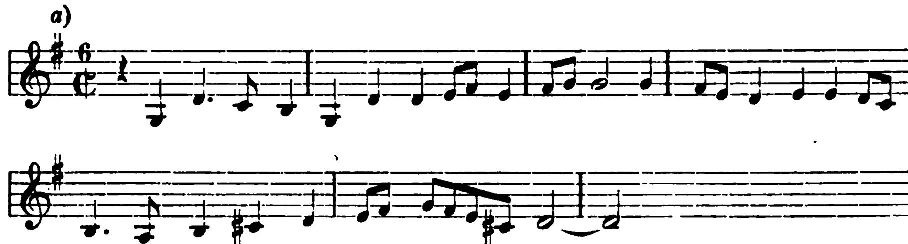
De wijsaanduiding „Marleburgh" wordt aangehaald door J. W. Enschedé, *Marschen en marschmuziek*, enz. in Tijdschr. voor N.-N. mzgsch. VI (1898), bl. 108.

IV. Gentsch beiaardboek van Pater Wyckaert, *a*) bl. 36, met aanduiding:
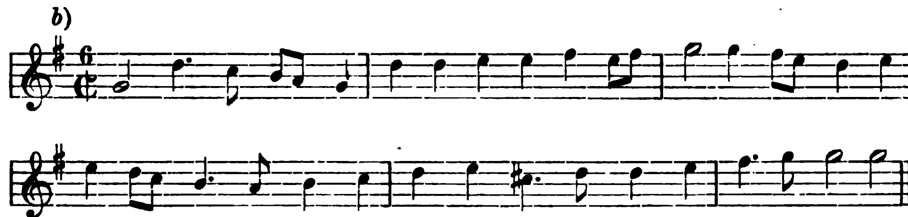
„Son alteze Imperial. Ghestelt den 11 Augusti 1663"; *b*) bl. 47, z. j., „Quartier"; *c*) bl. 71, met aanduiding: „Messieurs de Lille. Quart voor d' ure ghestelt A° 1682".

Wij geven den aanvang van de bovenstem; *c* komt overeen met *b*:

a)

b)

V. H. SWEERTS, *Innerlykke ziel-tochten*, Amst. 1701, 4de druk, bl. 247, toon: Valencienne; *of*, La Lande". Een vroegere bezitter van ons exemplaar schreef bij deze wijsaanduidingen de stemopgave: „Koks bruiloft":

Als d'Op - per - Ko - ning, Door sijn on - be - paal - de macht/

't Hee - le aard -rijk gaf ten woo - ning Aan het men-sche - lijk ge-slacht;

Gaf hy aan den Man daar by Vee - le macht en heer - schap - py /

Dies hy / door dees hoo - ge kroo - ning Als een Heer te ach - ten zy.

„Van de Kocks bruiloft" wordt aangehaald in *Het nieuwe vermakelyke Thirsis minnewit*, Amst. II, 1731, bl. 128, voor: „Waarom schoonste oogen".

VI. Carolus Tuinman, *Mengel-stoffe van veelerlei stichtelijke gezangen*, Utrecht, 1725, bl. 1, „toon: La lande":

He - mel en Aar - de Bralt zijn Schep - pers groot - heid uit /

Die a - lom zig o - pen - baar - de; Ja dus roept het min - ste kruid:

't Was dan bil - lijk dat mijn tong Ook haar Ma - kers glo - ri zong /

En zig met die Rey - en paar - de / Dat het door de Wol - ken drong.

Anders klinken: „Menuet de la Lande", nr. 91, te vinden in het derde deel (1738) van *Les parodies du nouveau théâtre italien*, Paris, en: „Le marquis la Lande", nr. 221, in het vierde deel derzelfde verzameling. — *In den boeck der gheest. sanghen*, I (Bliiden requiem), Ghendt, 1674, bl. 189, vindt men, voor het lied „Een vlamme viers", de wijsaanduiding „Courante servante" (zie ook hiervoren I, nr. 133, bl. 519, het lied: „Rijst uit den droom", dat nochtans anderen strophenbouw heeft) *oft* „Hoort, lieve vrienden" *oft* „Op den ommeganck van Dendermonde".

---

348. Den walvisch speelt niet mis.

Den wal - visch speelt niet mis. Kwam veel men - schen te ver-
ma - ken, maek - te bras, groo - ten plas, het - welk te be - la - chen
was. Kee-ken zy er al om - hoog, zy kre-gen de zweep in d'oog; hy vol-
brengt het streng ge - bodt van Nep - tuen, den Wa - ter - godt.

Den walvisch speelt niet mis.
Kwam veel menschen te vermaken,
maekte bras, grooten plas,
hetwelk te belachen was.
Keeken zy er al omhoog,
zy kregen de zweep in d'oog;
hy volbrengt het streng gebodt
van Neptuen, den Watergodt.
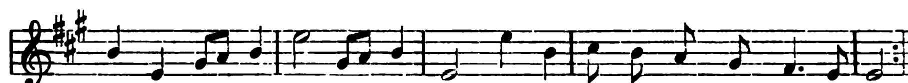
Tekst en **melodie.** Klemens Wytsman, *Anciens airs et chansons populaires de Termonde*, 1868, afdruk, nr. 7, „Den Walvisch". Een der liederen van den Dendermondschen ommegang, zinspeling op een in het jaar 1711 te Dendermonde gevangen visch, waarvan het afbeeldsel nog heden te zien is op eene in het stedelijk museum berustende schilderij met dit opschrift: „Afbeeldsel vanden visch gevangen inde Schelde omtrent dese Stadt van Dendermonde in het Meir-Reck op den 17den July 1711. — Lanck 16 voeten 2 duimen; den steert 4 voeten; de vlimmen eenen voet vierkant; dick 7 voeten; hebbende 36 tanden". — Op bevel van den magistraat werd die visch, eene soort van dolfijn, opgevuld om aldus vereeuwigd in
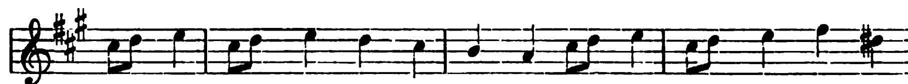
den ommegang te worden rondgevoerd. In het liedeken van den stoet van 1754 (zie bl. 1256 hiervoren), wordt de bovenstaande strophe toegeschreven aan het gilde van „De vischverkoopers".
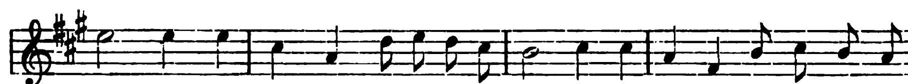
„Le Walvisch", zegt W., „placé sur un petit chariot et garni d'un Neptune enfantin, égayait le public en lançant des flots d'eau par les narines. C'est sur ces paroles absurdes," voegt de schrijver er bij, „que le compositeur Termondois de 1754 trouva une mélodie d'un motif tellement distingué, que nous en sommes à nous demander, si elle n'est pas empruntée aux oeuvres d'un bon maître de l'époque. Toutefois, jusqu'à preuve contraire, nous la revendiquons comme originale."
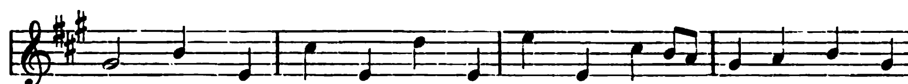
Deze zangwijze is afgeleid van de melodie voorkomend onder JAN VAN ELSLAND's *Gezangen*, enz., 4en druk, Haarlem, 1738, bl. 145, onder den titel „Knipluis." Stem: De frissche boer, met tempo: „Gavotto", aangehaald door J. W. ENSCHEDÉ, *Marschen en marschmuziek*, enz. in Tijdschr. voor N.-N. mzgsch., VI (1900), bl. 68:

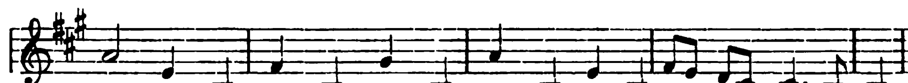

In P. D'ACOSTA's *Essai de philologie musicale*, Gent 1896, bl. 134, vindt men mede eene verkorte lezing van deze melodie.

349. Toontje, myn zoontje.

('t Kleyn peird)

Toon - tje, myn zoon - tje, met zyn kleyn peird - je; 't heeft ee - nen

kop, maer 't heeft geen steir - tje; ziet het regt van al - len

kant, Toon - tje, myn zoon - tje, g'heel char-mant.

Toontje, myn zoontje, met zyn kleyn peirdje;
't heeft eenen kop, maer 't heeft geen steirtje;
ziet het regt van allen kant,
Toontje, myn zoontje, g'heel charmant.

Tekst en melodie. Klemens Wytsman, *Anciens airs et chansons populaires de Termonde,* 1868, afdruk, nr. 6, bl.4 en 18, „'t Kleyn peird"; liedje van den Dendermondschen ommegang. „Par quelle étrange conception," zegt Kl. W., „ce petit cheval était-il dépourvu de son appendice caudal. Doit-on y voir une allusion au pauvre peuple pressuré par les impôts et réduit au strict nécessaire?"

Het volgende vers, voorkomend op het programma van den ommegang van 1754 (zie bl. 1256 hiervoren), zou volgens W. bewijzen, dat het „peirdje" zonder „steirtje" inderdaad eene zinspeling op de proletariërs is:

Het Peird dient voor den heer, en voor een' boer zyn acker,
en valt het wat te traeg, de sweep die maect het wacker.
Een boer die op zyn tyd de pachten niet betaelt,
krygt mede van de sweep als men zyn goed af-haelt.

Ondanks die uitlegging blijft de tekst duister, en heeft het lied noch kop noch staart; daarentegen klinkt de melodie bevallig. Wellicht slaat dit stukje op de eene of andere thans vergeten gebeurtenis.

In het „Liedeken van den Ommegang van 1754" (zie mede bl. 1256 hiervoren), wordt de volgende strophe toegekend aan het gilde van „De schrijnwerkers, stoeldraeijers enz.":
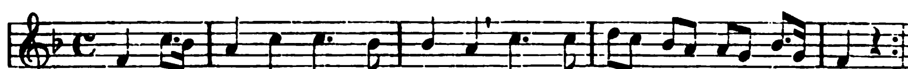
Toontje, mijn zoontje, met zijn kleyn peirdje,
't had er een kopken, 't en had geen steirtje,
't was vol blijdschap en jolijt
omdat altijd, omdat altijd
hem wierd gegunt de liberteyt
met zijn kloterken te spelen
voor de heeren van de stad;
maer 't en kost hem niet vervelen
als hij zag dees vrolijkheyd,
die op dees tijd hier wierd bereid,
waardoor de stad was g'heel verblijd.
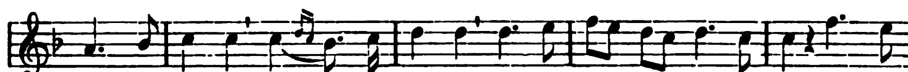
Aan een anderen kant wordt in hetzelfde „liedeken", aan het gild der „Meesters schoenmakers en lappers", een couplet toegekend, waarin nogmaals „'t Kleyn peirdjen" wordt bezongen:
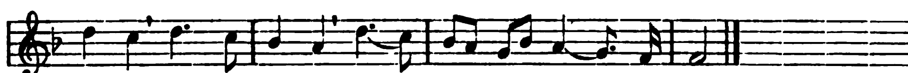
't Kleyn peirdjen, 't kleyn peirdjen
zag men van blijdschap dansen,
doch voor sijn groote neerstigheyd
kreeg het niet veel te schransen;
noch hooy noch haver, strooy noch klaver;
't en kreeg niet veel te schransen.

---

350. Laet ons met lofzangen pryzen.

1. Laet ons met lofzangen pryzen
onze moeder Anna zoet,
en haer lof en eer bewyzen,
want zy is ons naeste goed.
Heylige Anna,
moeder Anna,
die ons droefheyd hebt gezien,
heylige Anna,
moeder Anna,
na zuchten geeft verblyd.

2. Als wy nu gaen openbaren
hare groote heyligheyd,
wy moeten dan ook verklaren
hare groote weerdigheyd.
Heylige Anna, enz.

3. Gy zyt van God verkoren
om zyn zoons grootmoeder te zyn,

en de gebeden te hooren
van elk die in droefheyd zyn.
Heylige Anna, enz.

4. Gy hebt aen God opgedragen,
in hare teere jongheyd,
uw dochter van drie jaren,
uwen waren troost en vreugd.
Heylige Anna, enz.

Tekst en **melodie.** De Coussemaker, *Chants pop. des flamands de France*, Gent, 1856, nr. 94, bl. 309. Volgens d. C. werd dit lied met andere St Anna-liederen, uitsluitend te Belle gezongen door de kantwerksters, op den naamdag hunner patrones Ste Anna (26 Juli). Dezelfde tekst is echter ook te vinden in *Rond den heerd*, Brugge, V (1870), bl. 274, als wordende jaarlijks op den 26sten Juli voorgedragen door de Brugsche naaisters. — Nog in andere plaatsen, zooals te Brussel, zie Baron de Reinsberg-Düringsfeld, *Calendrier belge*, II (1862), bl. 56, werd de St Annadag door kantwerksters en naaisters gevierd.

Het slot der zangwijs, die, volgens d. C., niet hooger opklimt dan de eerste helft der XVIIde eeuw, herinnert aan het slot van Haydn's „Gott erhalte Franz, den Kaiser", waarover men kan raadplegen W. Tappert, *Wandernde Melodien*, 2de uitg., 1890, bl. 7—12.

351. En als daer Sint' Anna nuchten komt.

En als daer Sint' An - na nuch - ten komt, ons her - tje die vol

blyd-schap is, en wy gaen al naer de wer - ke, en van de wer - ke naer de

ker - ke, en van de wer - ke naer de ker - ke.

1. En als daer Sint' Anna nuchten komt,
ons hertje die vol blydschap is,
en wy gaen al naer de werke,
en van de werke naer de kerke.
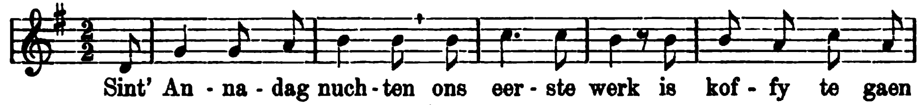
2. En wy gaen al t' samen paer en paer
om met wassenkeersen te offer'n gaen,
en wy hooren de hoogmisse;
wy kiezen Sint' Anna voor patroonisse.
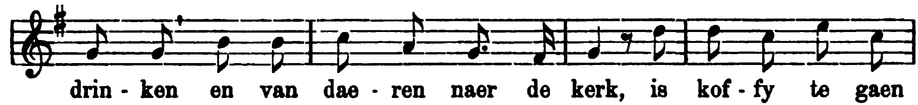
3. En als daer de misse wierd gedaen,
wy zyn al zoo blyde van deure te gaen;
en wy komen al van de kerke,
en van de kerke naer de werke.
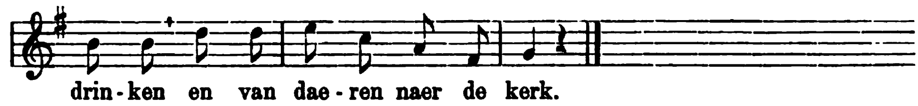
1, 1. *nuchten* = ochtend.

Tekst en melodie. De Coussemaker, *Chants pop. des Flamands de France*, 1856, nr. 95, bl. 310. Al moge dit lied niet van dichterlijken aard zijn, zegt d. C., het heeft ten minste de verdienste, ons bekend te maken met eenige bijzonderheden

der zeden uit Fransch-Vlaanderen, waarvan de laatste sporen dag aan dag verdwijnen. D. C. geeft daarbij deze variante:

352. 't Is van dage Sint' Annadag.

't Is van da - ge Sint' An - na - dag, Sint' An - na - dag; wy ky - ken al naer den kla - ren dag, en wy kleên ons met-ter spoed, om te gaen naer de ker - ke zoet. Als de mis - se wierd ge - daen, wy zyn al bly - de van deu - re te gaen. Jo - se-phus is ge - ko- men al-hier met zy - nen wa-gen en zyn bas- tier. De pro - vi - an-den, koe-ken in man-den, de pro - vi - an - den dra-gen wy meê. Die wil - len al met ons meê gaen, moe -ten 'tgheel jaer hun mes-dag doen; en die 't niet en heb - ben ge-daen, moe-ten t'huys bly- ven en niet meê gaen.

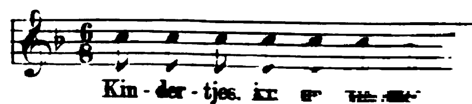
't Is van dage Sint' Annadag;
wy kyken al naer den klaren dag,
en wy kleên ons metter spoed,
om te gaen naer de kerke zoet.

Als de misse wierd gedaen,
wy zyn al blyde van deure te gaen.
Josephus is gekomen alhier
met zynen wagen en zyn bastier.
De provianden,
koeken in manden,
de provianden
dragen wy meê.
Die willen al met ons meê gaen,
moeten 't gheel jaer hun mesdag doen;
en die 't niet en hebben gedaen,
moeten t'huys blyven en niet meê gaen.

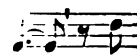
1. Ste Anna, patrones der kantwerksters en naaisters. — 8. *bastier*, wagenkleed; in Brabant: kar- of wagenhuif (SCHUERMANS, *Idioticon*). — 14. *mesdag hebben, krijgen, doen* = vrijaf hebben *na* volbrachte taak.

Tekst en **melodie.** DE COUSSEMAKER, *Chants pop. des Flamands de France*, Gent, 1856, nr. 96, bl. 312. — Door d. C. (zie t. a. p. bl. 313) in 1840 aan Willems medegedeeld; met eenige veranderingen in den tekst opgenomen door Snellaert onder WILLEMS' *Oude Vlaamsche ldr.*, nr. 256, bl. 529. Vgl. nr. 339, bl. 1227 hiervoren de melodie „Lintje en Trientje, enz.; de aanvang van de bovenstaande zangwijs geeft ook den aanvang van het „Reuzeliedje" terug.

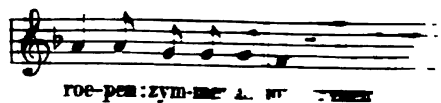
353. Kinder
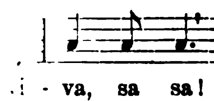

Kin - der - tjes.
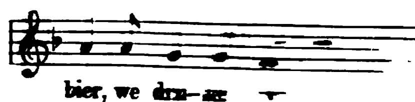

va! We

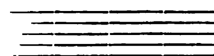
roe-pen: zym-

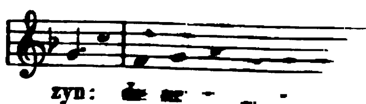

va, sa sa!

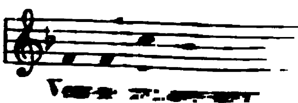

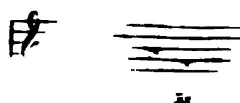
bier, we

zyn:

ik niet.

Moeder, koopt m'ä fleutje,
ik zal spelen meê.
Viva, viva, spellewerkedag!
Viva, viva, Sint' Annadag!

2. *Zymmer*, enz. = Zijn wij er al, ja wij! — 4. *Hemme* = hebben wij. — 11. *m'ä* = mij een.

Tekst en melodie. DE COUSSEMAKER, *Chants pop. des Flamands de France*, Gent 1856, nr. 97, bl. 313. Dit liedje, zoowel als het voorgaande, zegt d. C., wordt gezongen te Belle, te Cassel en te Steenvoorde in de werkhuizen of gedurende de wandelingen op Ste Annadag. Het lied sluit gewoonlijk met den uitroep: „Viva Ste Anna!"

354. 't Is Sint' Anna die komt aen.

1. 't Is Sint' Anna die komt aen.
Hé! courage, viva!
Wy zullen t'samen dansen gaen.
Hé! courage, viva, sa sa!
Hé! courage, viva!

2. „Dochter, hebt gy een vryer?"
Hé! courage, viva!
— „Ja moeder, 'k heb er twee."
Hé! courage, enz.

3. — „Dochter, kiest den ryken,
Hé! courage, viva!
en laet den armen kyken."
Hé! courage, enz.

4. — „Den ryken, moeder, wil ik niet.
Hé! courage, viva!
Den armen is myn zoete lief."
Hé! courage, enz.

2
11. n

Gen
gez
wa
Ste

355. En wy gingen al naer de zee.

En wy gin - gen al naer de zee, en wy gin - gen al naer de zee, en wy gin - gen al naer de bon - te zee, naer de by - be - la bon - te zee, en wy gin - gen al naer de zee.

1. En wy gingen al naer de zee,
en wy gingen al naer de bonte zee,
naer de bybela bonte zee,
en wy gingen al naer de zee.

2. En wat deden wy in de zee?
en wat deden, enz.

3. En wy vonden daer eenen mol,
en wy vonden, enz.

4. En wat deden wy met den mol?
en wat deden, enz.

5. En wy stropten daer af zyn vel,
en wy stropten, enz.

6. En wat deden wy met dat vel?
en wat deden, enz.

7. En wy maekten daer van een beurs,
en wy maekten, enz.

8. En wat deden wy met de beurs?
en wat deden, enz.

9. En wy staken daerin ons geld,
en wy staken, enz.

10. En wat deden wy met dat geld?
en wat deden, enz.

11. En wy kochten daarmeê een koe,
en wy kochten, enz.

12. En wat deden wy met de koe?
en wat deden, enz.
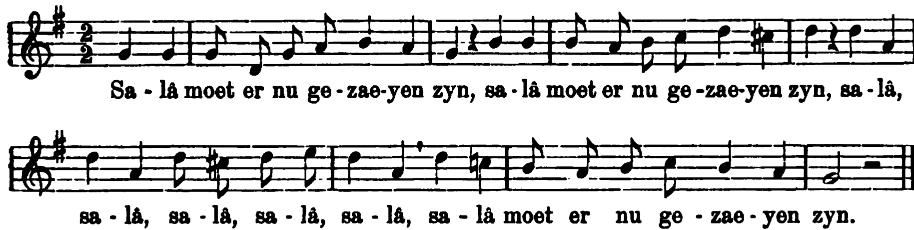
13. En wy staken de koe in 't stal?
en wy staken, enz.

14. En wat deed de koe in 't stal?
en wat deed, enz.

15. En de koe gaf daer ons melk,
en de koe, enz. — Enz, enz.

Tekst en **melodie.** De Coussemaker, *Chansons pop. des Flamands de France*, 1856, nr. 111, bl. 336: „Naer de zee"; wellicht een rondedans gezongen door de kantwerksters van Belle, tijdens hun gewoon jaarlijksch reisje naar de Duinkerksche zee, op den dag van St. Anna, hun patrones. — Erk u. Böhme, *Deutscher Liederhort*, III, nr. 1566, bl. 399—400, fragment van een Nederduitsch aanverwant vlasbewerkerslied „vom Niederrhein". De melodie, door E. u. B. „hübsch" geheeten, is met ons *Paterliedeken* verwant en wordt overigens met enkele afwijkingen in *Deutscher Liederhort*, II, nr. 977*a*, bl. 743, gevonden voor: „Et gieng en Paterke langs te Kant", een lied dat daar insgelijks „vom Niederrhein" wordt genoemd.

356. Salâ moet er nu gezaeyen zyn.

1. Salâ moet er nu gezaeyen zyn,
salâ, salâ, salâ, salâ, salâ,
salâ moet er nu gezaeyen zyn.

2. Salâ moet er nu gesneden zyn,
salâ, enz.

3. Salâ moet er nu verlezen zyn,
salâ, enz.
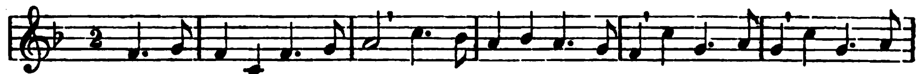
4. Salâ moet er nu gewasschen zyn,
salâ, enz.

5. Salâ moet er nu gedroogen zyn,
salâ, enz.
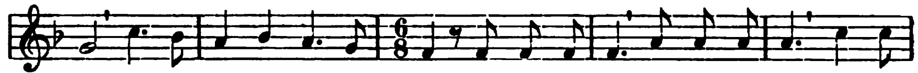
6. Salâ moet er nu gezouten zyn,
salâ, enz.

Tekst en melodie. De Coussemaker, *Chants pop. des Flamands de France*, 1856, nr. 112, bl. 338, rondedans van de kantwerksters te Belle, die, zooals d. C. zegt, alleen door zijn vrijen, lossen rhythmus populair is kunnen worden.

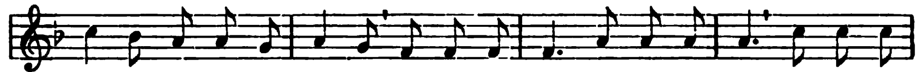
357. Jubilate gloria.

„Ju - bi - la - te glo - ri - a, vi - ve la me-mo - ri - a, per se - cu-li, per se - cu-
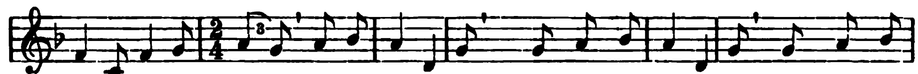

la, vi - ve la me-mo - ri - - a! Vuy - le Ca - to, vuy - le Ma - ro, Mor-tjes

o - ven zul - len wy ro- ven. Vuy-le Ca - to, vuy - le Ma - ro, Mor -tje, wan-

neer gaet zon - dag zyn?" — „Da ye me 'tson - dags maer en za-ge, 'k zyn al veel

schoonder als van da-ge, met een tuytje fyn." — „En wat gaet nog al zyn, Jof-vrouw van

't Pa - le - ryn?" — „Eenen rok van een pond groo - te, daer-op een ge-bloem-de

schoote en een tuytje fyn." — „En wat gaet nog al zyn, Jof-vrouw van 't Pale-ryn?"

„Jubilate gloria,
vive la memoria,
per seculi
per secula,
vive la memoria!
Vuyle Cato,
vuyle Maro,
Mortjes oven
zullen wy roven.
Vuyle Cato,
vuyle Maro,
Mortje, wanneer gaet zondag zyn?"
— „Da ye me 'tsondags maer en zage,
'k zyn al veel schoonder als van dage,
met een tuytje fyn."
— „En wat gaet nog al zyn,
Jofvrouw van 't Paleryn?"
— „Eenen rok van een pond groote,
daerop een gebloemde schoote
en een tuytje fyn."
— „En wat gaet nog al zyn,
Jofvrouw van 't Paleryn?"

17 en 22. *Jofvrouw van 't Paleryn*, door d. C. vertaald: „Mademoiselle du Pilori". — Van lichtekooien en dieveggen werden de ooren afgesneden en aan de kaak gespijkerd. Zie J. TER GOUW, *De oude tijd*, Haarlem 1872, bl. 305, waar aangehaald wordt Breerô, die, in zijn *Spaanschen Brabander*, een gemeen wijf al scheldende en tierende laat zeggen:

En of in de stadt van Hoorn mijn ooren staen an de kaeck,
en offer mijn vaêr ghehangen is, is dat so grooten saeck?

Tekst en **melodie.** DE COUSSEMAKER, *Chants pop. des Flamands de France*, 1856, nr. 83, bl. 282. — De uitgever noemt dit lied, dat te zijnen tijde, te Belle, op het Ste Anna-feest (het feest van de kantwerksters) zeer populair was, een der oorspronkelijkste door hem verzameld, en voegt er bij: „Le texte, probablement tronqué, offre un spécimen de ce style burlesque que Vadé a voulu, mais en vain, faire entrer dans la littérature française."

Het komt ons niet waarschijnlijk voor, dat die tekst zou bedorven of vervalscht zijn. Lang voor Vadé (1720—1757) zijne „chansons bachiques, bouquets poissards, parodies", enz. schreef, kende men liederen samengesteld uit fragmenten aan andere liederen ontleend, en waarin de zanger gedurig van den os op den ezel springt. Zulke fragmenten, elkander opvolgend zonder eenige orde noch zin, meerstemmig bewerkt, werden in de XVI^de^ en in de XVII^de^ eeuw bij de Duitschers *quodlibet*, bij

de Italianen *messanza, mestichanza* genoemd. Bij de Franschen waren zij evenmin onbekend. *La Bataille, la Chasse au lièvre, le Caquet des femmes* van Jannequin (aanvang der XVI[de] eeuw) behooren insgelijks tot dit slag. WECKERLIN, *L'ancienne chanson populaire en France*, Paris 1887, bl. 363, deelt naar eene verzameling van 1602, den tekst van zulk een lied mede dat aanvangt:

N'a vous point veu la Peronnelle,
que les gens d'armes ont amenée?
Et ou?

Waarop dadelijk volgt de aanvang van een ander, hiervoren I, bl. 296, reeds vermelde, lied:

Sur le pont d'Avignon j'ay ouy chanter la belle,
qui en son chant disoit une chanson nouvelle:
et quelle?

„Le coq-à-l'âne," zegt de verzamelaar, bl. 366, „était très cultivé au XVIe et XVIIe siècle; nos aïeux trouvaient cela spirituel, le peuple en raffolait." Terloops zij hier gemeld, dat een nader onderzoek van het lied van„ la Peronnelle" ons zijn verwantschap deed inzien met het lied: O roosken root, vol melodijen" („van Pieronelle") te vinden hiervoren, nr. 290, bl. 1037. De Fransche tekst werd herdrukt o. a. door J. TIERSOT, *Histoire de la chanson pop. en France*, Paris 1889, bl. 12.

In de *Brunettes ou petits airs tendres*, verzameld en uitgegeven door Chr. Ballard, Paris, 1711, III, bl. 302, treft men, met het opschrift „Pot-poury", een eenstemmig lied van zelfden aard aan, op zijne beurt aanvangend met het 15[de]-eeuwsche: „Sur le pont d'Avignon". Ook in *Het nieuwe vermakelyke Thirsis minnewit*, Amst. 1731, II, bl. 118, vindt men een stuk in dien trant. Het voert tot opschrift: „Waar zal ik myn klagt volenden, of Piet en Trein", en vangt aan:

Daar waar een maget vol berouwen.
En za trompen en trompet.
Van Wilhelmus van Nassouwen.
Dan van niet na bed, na bed.
Dan alweer een zarabanden.
Dan myn lever en myn long.
Een Babylon met onverstanden.
En het jaartje doen ik nog jong.

De laatste versregel — om slechts dit voorbeeld aan te halen — slaat op het lied: „Het jaertje doe ick jonck en nog reynder maghet was", dat men aantreft bij WILLEMS, *Oude Vl. ldr.*, nr. 88, bl. 215, en aangehaald vindt bij Dr. KALFF, *Het lied in de M. E.*, bl. 388. — Overigens is deze soort van liederen, althans bij de Franschen, nog heden niet geheel buiten den smaak gevallen.

---

358. Sint Anna-dag is deure.

Sint An-na-dag is deu-re, 'k ben mijn gel-de-tje kwijt; nu zit ik hier en treu-re met klei-nen ap-pe-tijt; 'k en heb geen zin van wer-ken, het wer-ken doet my pijn; 'k wil-de dat 't hee-le da-gen Sint An-na mog-te zijn.
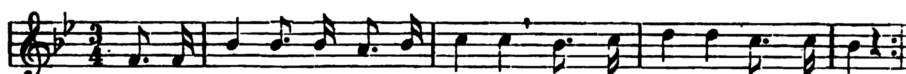
1. Sint Anna-dag is deure,
'k ben mijn geldetje kwijt;
nu zit ik hier en treure
met kleinen appetijt;
'k en heb geen zin van werken,
het werken doet my pijn;
'k wilde dat 't heele dagen
Sint Anna mogte zijn.

2. De schoolvrouw komt te vragen:
„wel duiv'l, hebt gy geen zin?
Een perkment in acht dagen,
is dat geen schoon gewin?"
— „Mijn kussen aen de galge,
mijn boutjes aen 't perlorin;
'k wilde, dat 't heele dagen
Sint Anna mogte zijn."
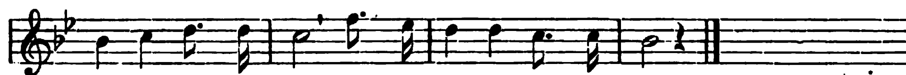
2, 3. *Perkment* = perkament = het kant-patroon. — 2, 6. D. C. vertaalt terecht „mes fuseaux au pilori." De zin is: „mijn kantkussen aan de galg! Mijn klos aan de kaak!"

Tekst en melodie. Willems, *Oude Vl. ldr.*, nr. 257, bl. 531; in 1840 medegedeeld aan W. door de Coussemaker, die later het lied opnam in zijne *Chansons pop. des Flam. de France*, nr. 98, bl. 315, zie ook bl. 313. — Vgl. hierna de melodie: „Maestricht, gy schoone stede". — Snellaert op W., t. a. p., teekent aan: „Ook in de omstreken van Kortryk is het eerste couplet bekend, doch op de kermis toegepast."

359. Jonge dochter, en wilt niet treuren.

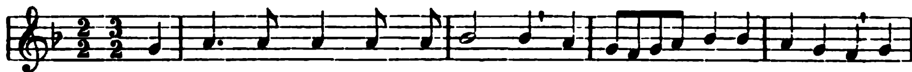

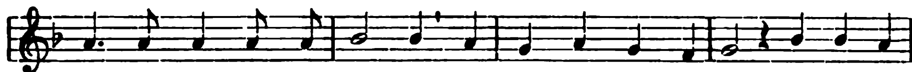
1. Jonge dochter, en wilt niet treuren,
't is Sint' Anna die komt aen;
en 't zal nog wel eens gebeuren,
en den dag die zal vergaen.
Laet ons dansen, laet ons springen,
laet ons maken groot plaisier,
en dat met contentement,
zoo een leven, zoo een eind'.

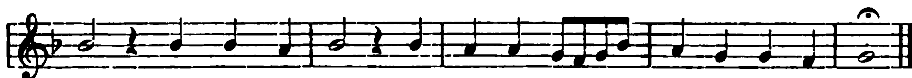
2. En Sint' Anna die gaet deure,
zy gaet naer een ander land;
en wy zitten hier en treuren
met ons geldjen heel van kant.
En wy zitten in de kamer,
met ons kussen op de knien;
is dat niet een groot verdriet?
geerne werken en doen ik niet.

Tekst en **melodie.** De Coussemaker, *Chants pop. des Flamands de France*, 1856, nr. 100, bl. 318. Met dit liedje, dat ons in korte woorden, zegt d. C., de vreugde der kantwerksters vóór het St. Annafeest doet kennen, en hun spijt na het verloopen van dien dag, sluit de reeks der St. Annaliedjes.

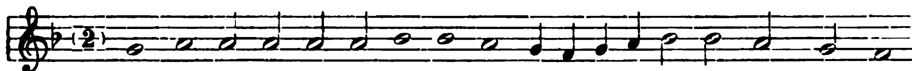
360. Die bruyt en wou niet te bedde.
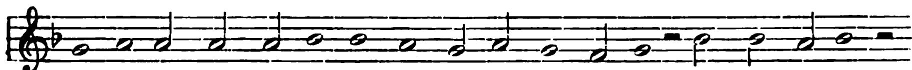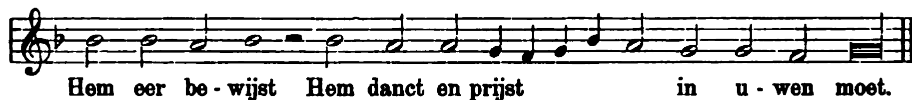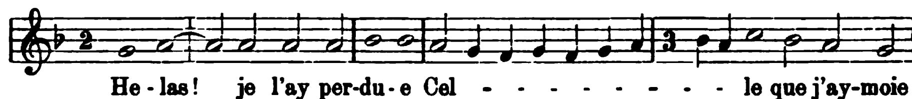

„Die bruyt en wou niet te bedde" is de door Ps. 150, *Souterl.*, Antw. 1540, bewaarde aanvangsregel van een tot hiertoe niet teruggevonden gedanst bruiloftslied, dat, voor den tekst, ten minste in den aanvang der XVI[de] eeuw thuis behoort. — Dr. J. P. N. LAND, *Het luitb. van Thysius*, nr. 19, onder den titel: „Ey de bruyt lach op haer bedde", deelt eene andere zangwijs mede, die overeenkomt met het door hem t. a. p. uitgegeven nr. 289: „Den boeren dans", en voegt er bij: „wie slechts de *Trouwlieden* van Starter kent (zie nr. 363 hierna: „Luchtige maeghden, datmen u vraeghden"), weet dat men gewoon was, de bruid „te bedde te dansen"." — ERK u. BÖHME, *Deutscher Liederhort*, II, nr. 874, bl. 667, vermelden naar H. L. HASZLER's *Lustgarten*, 1600, een door dezen gecomponeerd aanverwant lied: „Ein Bräutlein wollt nich gehn zu Bett // nit weiss, ob sie es hätt' verredt etc." — Ziehier de melodie van de *Souterl.* naar den tenor van de uitg. van Clemens n. p., 1556—7, melodie hierboven weergegeven naar de metriek van de *Souterl.* en van den bewaarden aanvangsregel:
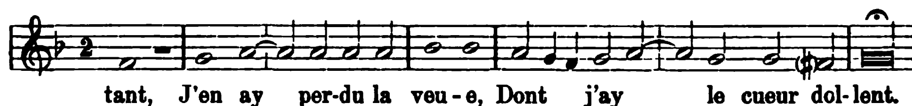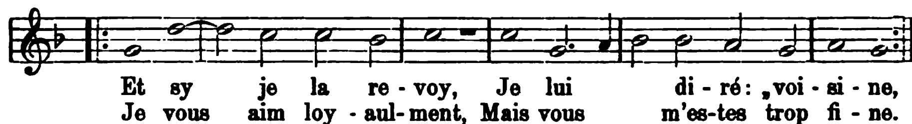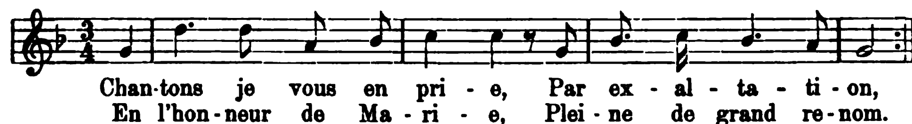

Het eerste gedeelte van bovenstaande melodie is heel en al terug te vinden onder nr. 108, bl. 105, van *Chansons du XVe siècle*, uitgegeven door G. Paris en Aug. Gevaert, Paris, 1875:
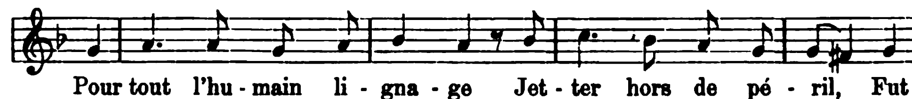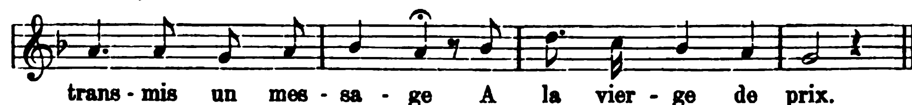

Zooals in Frankrijk reeds werd aangemerkt (zie *Revue des Traditions pop.*, Paris, IX (1894) bl. 4, aant.), berust het oude Kerstlied: „Chantons je vous en prie" met wijsaanduiding: „Hélas! je l'ai perdue celle que j'aimois tant", op dezelfde zangwijs, doch aanvangend met het tweede gedeelte. De tekst voorkomend onder de *Noëls de Lucas Le Moigne*, verschenen in 1520, is ook te vinden onder de *Noëls et cantiques nouveaux*, composez par P. Binard, Parisien (1621), Troyes, 1741, bl. 13; de melodie, zonder bronaanduiding, en als vóór 1550 thuis te brengen, komt o. a. voor bij Weckerlin, *Échos du temps passé*, Paris, z. j., I, nr. 14, bl. 28, die echter in zijne *Chansons pop. du pays de France*, Paris 1903, I, bl. 56, de oorspronkelijk 15de-eeuwsche zangwijs vermeldt:
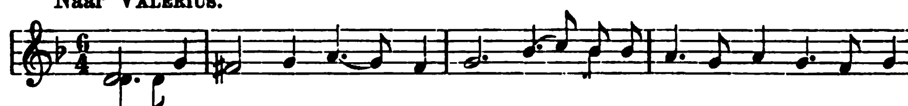

De aanvang „Chantons je vous en prie" diende op zijne beurt tot wijsaanduiding voor een ander Kerstlied: „Nous voici dans la ville // où naquit antrefois", te vinden in *La grande bible des Noëls,* uitgegeven door Mgr. VICTOR PELLETIER, 2de uitg., Orléans, 1877, bl. 42, en onder nr. 48 van de in 1882 te Orleans afzonderlijk uitgegeven melodieën, alsmede onder nr. 6 van *Noëls anciens,* première série [z. n. uitgegeven door Pieter Busschaert (1840—92), pastoor te Vichte bij Kortrijk], Bruges, Societé St. Augustin, z. j.
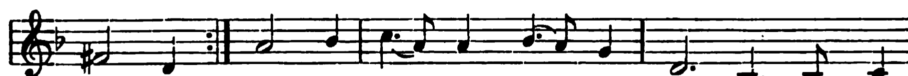
---

361. Phebus is langh over de zee.
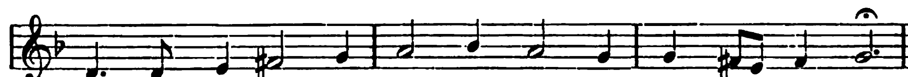
Naar Valerius.

Phe - bus is langh o - ver de zee; glin-ste-ren-de ga - ter Di - a - na ver-
leydend' wel duy-sent ster - ren mee, die de kuy-sche god-din- ne ver-

too - nen,
schoo - nen, wiens ver - sil - vert aen - schijn blinct, die het ghe-

sel - schap ghe- heel om - rinct, van bly - schap hup - pelt en sprinct.

1. Phebus is langh over de zee;
glinsterende gater Diana vertoonen,
leydend' wel duysent sterren mee,
die haer kuysche goddinne verschoonen,
wiens versilvert aenschijn blinct,
dat het gheselschap gheheel omrinct
van blyschap huppelt en sprinct.

2. Ghy danssers springt onbedwongen om
danssend' boven de blinckende sterren;
waer zijn u vreemde spronghen krom?
hoort ghy de speel-lieden niet van verren?
danst u beswaerd' wijn wat neer,
dat de spijse te beter verteer,
't is tijt hoe langher hoe meer.

3. 't Is langh over de middernacht,
helpt den bruydegom mede ghedooghen,
lustich jonckvrouw' hier doch om lacht,
siet hoe lodderlijck staender syn ooghen
oftmen wat van danssen spraeck?
datter dit paerken te bedde raeck,
want de bruyt krijcht groote vaeck.

4. Weeldighe nymphe spoet u ten dans,
doet u teere ledekens beven,
draeyter u kleederkens datse bykans
recht oft sy levend' schenen te sweven;
treedt u teere tredekens net,
dat men den bruydegom niet en belet;
want de bruyt moet doch te bet.

5. Oftmen hier tusschen 't legher op sloech,
daer dit paerken zal komen te rusten?
Seker sy wachten langh ghenoech,
waerom belet men de liefden haer lusten?
d' Hemel, dunct haer, 't bedd' bereyt;
vraecht den bruydegom, ick wed hy seyt:
't is veel te langhe ghebeyt.

6. *Prince*, voorwaer, ic segh het u klaer,
oftmen de koets bespreyde met roosen,
gheeft haer een kusken int openbaer,
datter haer wangskens staen en bloosen;
roosen, blomkens zijn al niet,
als den bruydegom de bruyt aensiet,
is de vreucht van roosen niet.

3. 2. Schenkt den bruidegom compassie. — 4, 5. t.: *teer*. — 6, 4. t.: *wangsken*.

Tekst. *Nieuwen Jeucht spieghel*, verciert met veel schoonne nieuwe figuren en liedekens te voren niet in druck geweest. Ter eeren van de jonge dochters van Nederlant, z. pl., n. j., bl. 82. Boven aan het lied de titel: „Den sleutel der liefden", daaronder:

„Twee van een { wille / wesen / herte / ghevoelen }
Alsulcke liefde kan selden verkoelen";

daarbij: „Nieu liedeken, op de wijse: alzoo 't beghint". Onder den tekst, hierboven weergegeven, leest men:

Door kloeck „ versoeck, in eer en deucht,
wort doeck „ en broeck, by een gheveucht.

Volgens Snellaert's lijst, in *Oude en nieuwe liedekens*, Gent 1864, bl. XI, is deze verzameling gedrukt te Amst., o. 1620; volgens Dr. KALFF, *Het lied in de M. E.*, bl. 522, verscheen ze misschien o. 1600. — Hs. van de XVII^{de} eeuw, nr. 303, ter K. Brusselsche Bibl., bl. 15vo, „Bruyloefts liedeken, nae de wyse: int Engels van Faustus droom", 6 strophen, de eerste vijf, buiten enkele afwijkingen en het verschil in spelling, gelijk met de eerste vijf van den voorgaanden tekst, echter met betrekking tot deze in de volgorde: 1—3, 5, 4, terwijl hier de voorlaatste strophe met aanvang: „Weeldighe nimphe spoeyt u ten dans", wordt voorafgegaan door het woord „Princesse", en de slotstrophe luidt:

PRINCE.
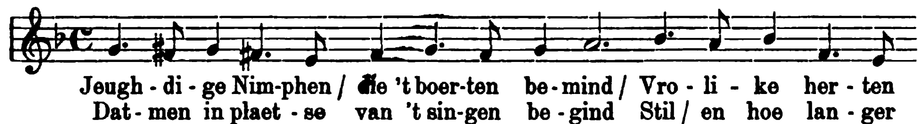
Prince, bruydegom, treet voort
met de bruyt om brandt te blusschen;
hiernevens staet voor die poort,
speelt, genootkens, ondertusschen,
spreyt dat beddeken schoon verciert,
en met Venus fackel viert;
dit paerken naer bedde stiert.
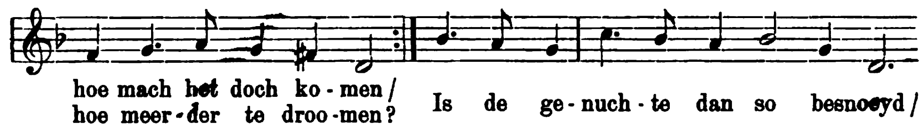
Volgens Dr. Kalff, t. a. p., die dit lied vergelijkt met Starter's „Luchtige maeghden / datmen u vraeghden" („Een ronden-dans, om de Bruydt te bedde te danssen", *Friesche lust-hof*, Amst. 1621, bl. 123) zie nr. 363 hierna, behoort het waarschijnlijk nog in de XVI^{de} eeuw thuis.

De zangwijs „Phebus, enz." moet zeer populair zijn geweest; zij wordt o. a. aangehaald: *Geuzenliederen*, voor een lied van 1613 (VAN LUMMEL, nr. 172, bl. 424): „Ras ontwaekt liefhebbers vrij"; — *'t Groot Hoorns lb.*, Amst., z. j., (eerste kwartaal der 18de eeuw), I, bl. 25, 26, 84, 124, II, 243, voor: „Fama die komt ons onverhoed", — „Fama heeft immer de waarheyd verklaart", — „Jeugdige nimphen", enz., het hierna genoemde lied van Starter, — „Herders-kind het geeft my vreemt" (zie hiervoren I, nr. 171, bl. 634); — „Herderinnetjens weest niet schouw"; — *Het Brabandts nachtegaelken*, Brussel 1656, bl. 80, voor: „Gebeden / seynt heden / dijn reden tot Godt" met kenspreuk: „Levende sterf ick" (Alex. van Fornenbergh); — BREDERO, *De groote bron der minnen* (1622), uitg. Amst. 1890, bl. 381 en 564, voor: „Nu dobbert myn liefje op de ree" en „Salige zieltjes die soo verblijd"; — *Zaender bloeme-stralen*, Wormerveer 1649, bl. 60, voor: „Hoe langh mijn lieve liefjen".

Melodie. I. STARTER, *Friesche lust-hof*, 1621, bl. 9, „stemme: „Phœbus is langh over de zee, etc.", voor: „Jeughdige nimphen, die 't boerten bemind"; — J. H.

Scheltema, *Nederlandsche liederen uit vroegeren tijd,* 1885, nr. 52, bl. 130, die, bl. 154, nogmaals de melodie geeft met bovengenoemden tekst: „Hoe langh mijn lieve liefjen". — De wijs „Phœbus", enz., wordt nog aangehaald door Starter, t. a. p., 1621, bl. 125, voor: „Dartele schaepjes gaet weyden in 't groen":
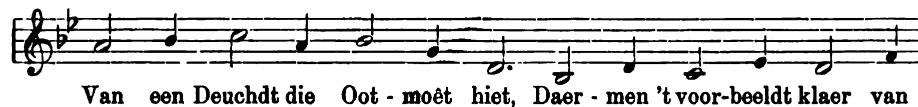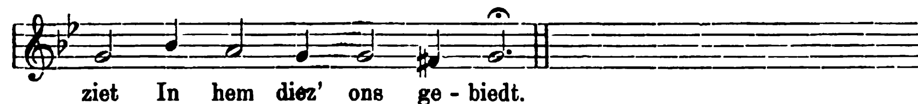

II. Camphuysen, *Stichtelyke rymen,* z. n. noch pl., 1624, bl. 143, „zang: Forsters droom *of* Phoebus is lang etc.":

III. Valerius, *Nederlandtsche gedenck-clanck,* 1626, bl. 110, „stem: Engels Bara vastres drom (in de tafel vooraan het boek: „vostres") *of* Phœbus is lang over zee", voor een lied slaande op gebeurtenissen van het jaar 1579:

mach - ten,
ach - ten, Dat so veel ver - ra - de - rij On - der de - se

luy - den sy Die hier ons woo - - - - nen by.

De bijgevoegde accidentalen spruiten uit de luitbegeleiding.

IV. CORN. DE LEEUW, *Christelycke plicht-rymen*, Amst. 1648, bl. 271, „zangh: Phoebus", enz.; bl. 271:

Als een mensch hier eerst'-lijck slaedt Op des Weereldts loop sijn oo-ghen /
Hy ghe - heel ver - bijs - tert staet / En in sin - nen op- ghe - to - gen:

't Dunckt hem / dat - ter sy geen God; Want de la - ters sijns ghe - bodt /

Heyl krij - gen tot haer lot.

„Het tweede deel" (van de Leeuw's lied), „zangh: alst voorgaende, ofte aldus":

Och soo ver ist / dat den Heer Hier den boo - sen niet sou pla-ghen;
Dat hy die niet doen sijn leer / Hier hun rech - te straff doet dra-ghen.

't Is on - noo-digh / dat ghy 't siet. Straff is straff, al siet ghy 't niet,

Sy dick in 't hert ghe - schiet.

V. CHAPPELL, *Popular music of the olden time*, London, z. j., I, bl. 240: „Bara Faustus" of „Barrow Foster's dream":

Come sweet Love, let sor - - row cease, Ba - nish frowns, leave
Love's war makes the swee - - test peace, Hearts u - - ni - - ting

off dis - sen - tion. Sun-shine fol - lows af - ter rain, Sor - rows cea - sing
by con - ten - tion, Af - ter sor-row co-meth joy, Trust me, prove me,

This is plea - sing, All proves fair a - gain.
try me, love me, This will care an - noy.

Van de melodie met de onuitgelegde wijsaanduiding: „Bara Faustus' dreame", waarop men een anderen tekst placht te zingen, doet zich reeds met den aanvang der XVII[de] eeuw eene Engelsche bewerking voor. — Nog in de *Oude en nieuwe Hollantse boeren lieties*, 2e uitg., Amst., c. 1700, vindt men onder nr. 757, met aanduiding: „Phebus die lag onder de zee", deze ontaarde lezing:

In laatstgenoemde verzameling treft men ook aan, onder nr. 414, met opschrift: „De bruydt werdt na bedt gebrocht", den volgenden bruiloftszang of bruiloftsdans:

362. Sullen wy aldus stille staen.

Sul - len wy al - dus stil - le staen? dat can geen vreucht voort-
brin - gen; hey, laet ons al - tijdt om - me gaen, al salt niet con - stich
zijn ghe-daen, noch - tans sal ick voor - sin - ghen.

1. Sullen wy aldus stille staen?
dat can geen vreucht voortbringen;
hey, laet ons altijdt omme gaen,
al salt niet constich zijn ghedaen,
nochtans sal ick voorsinghen.

2. Een meysgen dat seer soetgens singt,
houdt mijn jonck hart bevanghen;
mijn hart van vreuchde my ontspringt,
als sy my eens lieflijck toe winckt,
soo blijf ick haer ghevanghen.

3. Sy lacht soo soet, t' sal nu wel zijn,
sy sal mijn jammer blusschen;
hey, waer sy eens de liefste mijn,
soo sou ick vrolijck haer aenschijn
nae mijn behaghen cussen.

4. Jae, al de lieve langhe nacht
sou ick ghenoecht vermeeren,
en soenen haer haer wangskens sacht,
vreucht en solaes sou zijn verpacht
nae haer en mijn begheeren.

5. Princesgen denckt om dit gheneucht,
wilt u by u lief paren;
maer kiest voor ghelt oft schat, de deucht:
soo suldy met u Prins in vreucht
doorbrenghen uwe jaren.

Tekst. *Nieu Amst. lb.*, 1591, bl. 110, „op de wijse: Als de Heer verkeeren wou, etc.". Het „omme gaen", 1 str., v. 3, wijst op een rondedans.

Melodie. *Souterl.*, 1540, Ps. 125, „Als die Heer", enz., „nae die wise van een dansliedeken: Den lancxten dach van desen jaer // die brengt ons vruechden cleyne". — Al de verzen, buiten het eerste vers der eerste strophe, hebben voorslag.

Böhme, *Altd. Lb.*, nr. 310*b*, bl. 392, en Erk u. Böhme, *Deutscher Liederh.*, II, nr. 941*c*, bl. 719, leiden uit laatstvermelde aanvangsregelen af, dat de tekst en de daarbij behoorende melodie tot een „Johannis- oder Sommerwendfesttanz" kunnen behoord hebben.

363. Luchtige maeghden.

Luch - ti - ge maegh-den, dat men u vraegh-den, wat dat dit
ghy kond wel veyn-sen, maer u ge - peyn - sen syn: wy wa-

droe - vigh treu - ren be - duydt,
ren so ga - ren de bruydt. 't Sal noch wel ko - men, sit niet te

dro - men, 't sal noch wel ko - men in 't les - te be - sluyt.

IONGMANS.

1. Luchtige maeghden, dat men u vraeghden,
wat dat dit droevigh treuren beduydt,
ghij kond wel veynsen, maer u gepeynsen
syn: wy waren so garen de bruydt.
    't Sal noch wel komen,
    sit niet te dromen,
    't sal noch wel komen
    in 't leste besluyt.

DOCHTERS.

2. Dat is wat bysters, scheld ghy de vrysters,
die doch de meeste vreughde broe'n;
twee van ons spelen, singen en quelen
soeter als twintigh iongmans doen.
    Wat, dese vryers
    sitten als snyers;
    wat, dese vryers
    die syn niet groen.

IONGMANS.

3. Dit doet de donder, is dit geen wonder,
dat ons de meysjes quellen so?
Laet ons eens singen, danssen en springen,
hippelen rondom als een vlo;
laet u geleijen,
meysjes, aen 't reijen,
laet u geleijen,
of doet ghy 't no?

DOCHTERS.

4. Weest niet verlegen van onsent wegen,
maer de bruydt most met ons gaen.
Bruydt, weest wat soetjes, rept doch u voetjes,
steld u me voorlijck op de baen.
Nu jongelingen dan,
wil g'er wat singen van,
nu jongelingen dan
vangt het an.

IONGMANS.
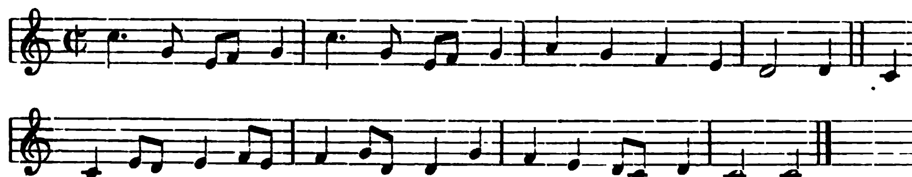
5. Nu dan eens rustigh, toond u wat lustigh,
vrolycke bruydt springht lustigh om,
't veynsen wild staken, en u vermaken
met ons en uwen bruydegom,
die u met kusjes,
die u met lusjes,
die u met kusjes
heet wellekom.

6. Nu, waerom lachje? ist wijl het nachje
van uwe vreughd voorhanden staet?
'k Acht datmen waer seyd, dus maeckt geen swaerheyd,
maer u met blijdschap voeren laet,
daer ghy met lusten
vrolick sult rusten,
daer ghy met lusten
en vreughd omgaet.

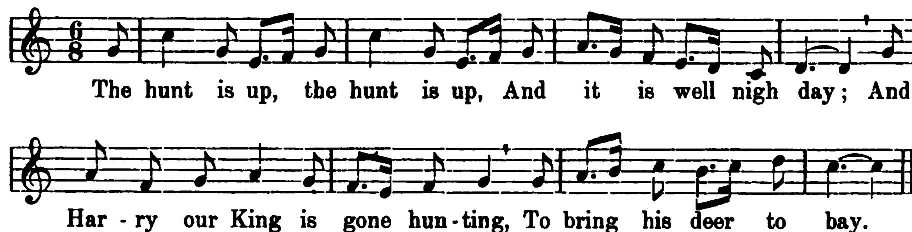
2, 6. *snyers* = kleermakers. De zin is: deze vrijers zijn huisduiven, zijn sedentair. — 2, 8. groen = dartel, wellustig. — 3, 1. *de donder* = de duivel.

Tekst. Starter, *Friesche lust-hof*, Amst. 1621, bl. 123, „Een ronden-dans, om de bruydt te bedde te danssen, stemme: O myn Engeleyn, ô myn Teubeleyn, etc.", hierboven weergegeven. — Aangeh. door Dr. Kalff, *Het lied in de M. E.*, bl. 522.

Melodie. Starter, t. a. p. — Naar hetgeen wordt medegedeeld door Dr. Land, *Het luitboek van Thysius* (aanvang der XVII^de^ eeuw), nr. 77, waar de zangwijs zich voordoet onder dezen vorm:
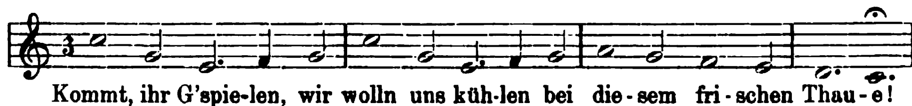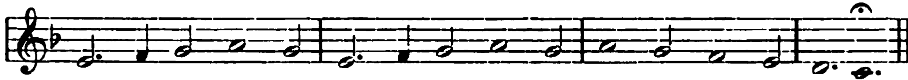

was deze melodie reeds bekend in 1537, als „The hunt is up", de jagt is uit (W. Chappell, *The ballad literature*, I, bl. 60):

„Men wist niet," zegt Dr. Land, „dat het tevens de wijs was van het lied van Touchstone (in Shakespeare's *As you like it*, III, 3): „O sweet Oliver! O brave Oliver! Leave me not behind thee"; doch de heer Chappell begreep dat dadelijk uit den titel („Soet Olivier"), dien zij in ons Luitboek draagt (zie R. Lane Poole in het *Athenaeum* van 4 Juni 1881, p. 761)."

De door Starter aangehaalde stem bewijst, dat deze melodie ook in Duitschland bekend was. Men vindt ze inderdaad voor een lied: „Kommt ihr G'spielen, wir wolln uns kühlen", bewerkt door Melchior Franck (1573—1639), in een Hs. der stadsbibliotheek te Leipzig, naar dit gedrukt door Reissmann, *Allgem. Musikgesch.*, II, bl. 180, en door Erk u. Böhme, *Deutscher Liederhort*, III, nr. 1072, bl. 18. Bij deze laatsten voert ze tot titel: „Nachbildung des Wettstreites zwischen Sommer und Winter (aus Thüringen)", met de vermelding: „Mel. und Text aus dem Singspiel: *Actu Oratorio:* Von dem erlösten Jerusalem, durch den thewern Fürsten Gottfrieden, Hertzogen von Bouillon. Aufgeführt den 16. Juni 1630 im College zu Coburg am Geburtstage des Herzogs Johann Casimir zu Ehren desselben". Hier dient onze melodie voor een beurtzang tusschen „Bauernmädchen" en „Bauernburschen":

De Duitsche lezing der zangwijs komt ook voor met gedeeltelijken tekst onder nr. 33, bl. 48, van *Deutsche Ldr. aus dem 15. 16. und 17. Jahrh.*, met klavierbegeleiding uitgegeven door W. TAPPERT, Berlin, z. j., opgedragen aan R. Wagner, terwijl de Nederlandsche te vinden is onder nr. 15, bl. 22, van de *Oud-Nederl. danswijzen*, Amst. 1882, bewerkt voor vierhandig klavier door J. C. M. VAN RIEMSDIJK.

---

364. Hedde niet gehoord van den zeuven.

(De zevensprong)

A.

Hed - de niet ge - hoord van den zeu - ven, den zeu - ven, hed - de niet ge-
hoord van den zeu - ven-sprong? Ze zeg - gen, dat ik niet dan - sen en
kan; ik kan dan - sen als ee - nen e - del - man. Dat is éen! enz.

Hedde niet gehoord van den zeuven, den zeuven,
hedde niet gehoord van den zeuvensprong?
Ze zeggen, dat ik niet dansen en kan;
ik kan dansen als eenen edelman.
Dats éen, enz.

Ei, wie kan de zevensprong.

B.

Ei, wie kan de ze - ven-sprong, ei, wie kan ze dan - sen?
Is er dan geen ee - ne man, die de ze - ven spron - gen kan? Dats
ée - ne, enz.

Ei, wie kan de zevensprong,
ei, wie kan ze dansen?
Is der dan geen eene man,
die de zeven sprongen kan?
Dats éene, enz.

3. *eene man*, volgens Dr. G. Kalff waarschijnlijk eene verbastering van het oorspronkelijke: „edelman".

Tekst. A. Dr. J. VAN VLOTEN, *Nederl. baker- en kinderrijmen*, 4de druk, Leiden, bl. 109, zonder het refrein; — Dr. G. KALFF, *Het lied in de M. E.*, bl. 536.

Melodie. Naar *Nederl. volkslb.*, uitgegeven door 't Nut van 't algemeen (1896) nr. 132, bl. 173, en zooals deze zangwijs mij, met het refrein: „dat is éen", enz., ook werd voorgezongen door Dr. Kalff, die ze had geleerd van iemand, die ze op zijne beurt had gehoord in het kantonnement in Brabant, tijdens den Tiendaagschen Veldtocht van 1830—31, en wel door een man die het lied zong en danste om er geld mede te verdienen.

Tekst. B. Dr. KALFF, t. a. p.

Melodie. Dr. J. BOLTE, *Niederd. u. niederl. Volksweisen* (Jahrbuch des Vereins für niederd. Sprachforschung, XVIII, 1892, bl. 15 vlg.), naar een c. 1770, aangelegd Hs. der Maatsch. tot bevordering der toonkunst te Amsterdam. — Vgl. BÖHME, *Gesch. des Tanzes*, II, nr. 316, bl. 190, mel. „aus der Mark"; ERK u. BÖHME, *Deutscher Liederhort*, II, nr. 992, bl. 756, A en B, die ook, onder H, de door Bolte uitgegeven melodie herdrukken. — Naar eene mededeeling van Dr. Kalff, zong men te Zwolle het liedje van den „Zevensprong" op de wijs: „Tusschen Keulen en Parijs"; zie dit lied.
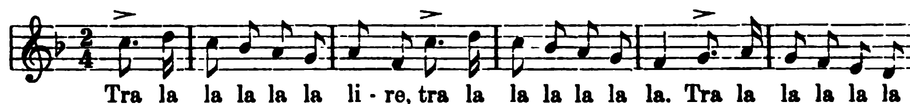
In *De zingende Koddenaer*, Amst. 1771, bl. 39, vindt men als stemaanduiding: „De zeven sprong" voor een nieuw lied met aanvang: „Juffertjes die hondjes streelen".
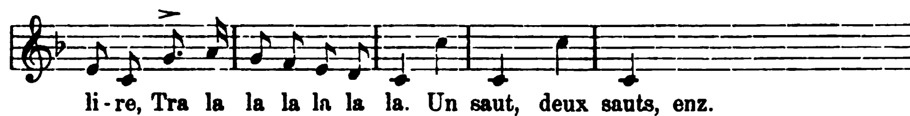
De zevensprong, zegt BÖHME, *Gesch. des Tanzes*, I, bl. 155, een nog vóór weinigen tijd „in Schwaben, Bayern, am Rhein, in Westfalen, am Harz und in der Mark" bekende dans, stamt af uit het heidendom en heeft eene godsdienstige beteekenis. Het was een offerdans der Germanen tijdens het feest der lente. In Westfalen toch werd hij op den eersten Paaschdag gedanst, wat op zijn oorsprong als lentedans schijnt te wijzen; echter werd hij bij de Kristenen meestal uitgevoerd met den oogsttijd, op kermis- of op hoogdagen. Zie nog BÖHME, *Deutsches Kinderlied und Kinderspiel*, nr. 601, bl. 131.

Ook in Denemarken, in Zwitserland en in Frankrijk was deze dans bekend. Dr. Bolte, t. a. p., leert ons de eerste strophe en melodie kennen van een Fransch lied van dien aard, met aanvang: „Ton amant, Philis, ne me plaît guère"; het voert tot titel: *Les sept sauts* (contredanse), en komt voor in *Nouveau recueil de chansons choisies*, La Haye, VI (1732), bl. 21.

Te Chimay (Henegouwen), wordt de „danse des sept sauts" nog jaarlijks gedanst

op de markt, bij gelegenheid der kermis. Zie *Wallonia*, Luik, III (1895), bl. 148. Terwijl het volk zingt en springt, speelt het orkest de hieronder staande melodie. Op het woord „saut", bukken de dansers neer om dadelijk weer op te staan. Naarmate de melodie wordt herhaald, neemt het tempo in snelheid toe:

365. Slaept, kindeken, slaept.

A.

Slaept, kin - de - ken, slaept; iu va - der hed ă schaep - je; en 't

draegt al wit - te voet - jes, en 't drinkt de melk zoo zoet - jes;

(1)

't drinkt de melk zy buyk - je vol, en 't slaept ge - lyk ă mol.
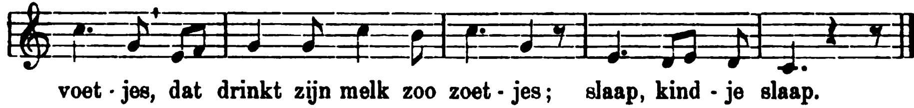
(1) Tekst:

en 't slaept g'lyk ă mol.

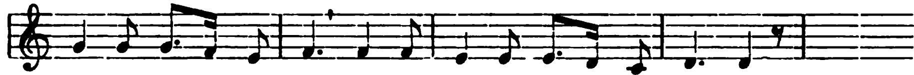
Slaept, kindeken, slaept;
iu vader hed ă schaepje;
en 't draegt al witte voetjes,
en 't drinkt de melk zoo zoetjes;
't drinkt de melk zy buikje vol,
en 't slaept gelyk ă mol.

B.

Slaap, kind - je slaap; daar bui - ten loopt een schaap, een schaap met wit - te

Maat 5—8 ook wel:

1. Slaap, kindje slaap;
daar buiten loopt een schaap,
een schaap met witte voetjes,
dat drinkt zijn melk zoo zoetjes;
slaap, kindje slaap.

2. Slaap, kindje slaap;
daar buiten loopt een schaap,
daar buiten loopt een bonte koe,
het kindje doet zijn oogjes toe;
slaap, kindje slaap.

Tekst en **melodie. A.** De Coussemaker, *Chants pop. des Flamands de France*, 1856, nr. 144, bl. 402; — **B.** Dr. J. van Vloten en M. A. Brandts Buys, *Nederl. baker- en kinderrijmen*, Leiden, 1894, bl. 6, die nog de volgende varianten geven — de tweede, met de aanduiding „Limburg":

Slaap, kindeke, slaap!
Daar buiten loopt een schaap,
een schaapje met witte voetjes,
dat drinkt de melk zoo zoetjes;
melkje van de bonte koe,
kleine Dina, doe er je oogjes toe.
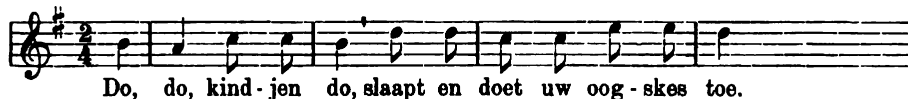
Slaop, kindeke slaop!
Dao boète lōp ei schaop,
dat het zoo'n witte vōtjes,
het drinkt de melk zoo zötjes,
het het zoo'n witte wol, wol, wol,
en 't drinkt zien buukske vol.

Vgl. *'t Daghet*, Hasselt, XIX[de] jaarg., 1903, bl. 41.
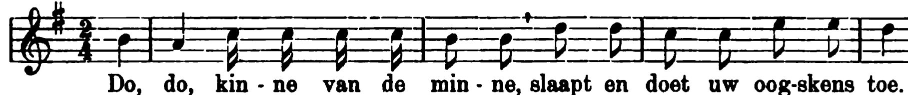
F. E. Delafaille, *Gesch. van Mechelen*, Mechelen, z. j. [1903], II, bl. 38, deelt o. a. dezen tekst mede:

Doe, doe kinneke, doe, doe,
slaapt en doet uw' oogskens toe;
hebt ge geenen vaak, gij moet niet slapen,
hebt ge geenen honger, gij moet niet gapen,
doe, doe kinneke, doe, doe,
slaapt en doet uw' oogskens toe.
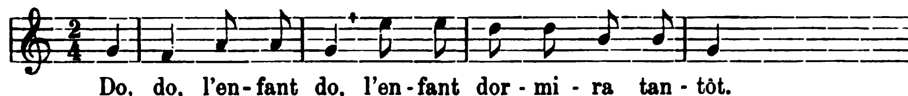
Ons is de aanvang bekend van een dergelijk vroeger te Gent gezongen liedje:

ook wel:
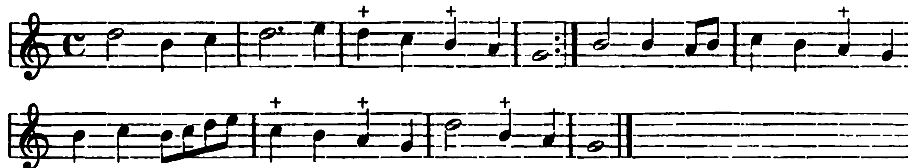

Aan dien aanvang herinnert, ten minste wat den rhythmus betreft, een Fransch wiegeliedje door F. A. Gevaert gebruikt in de ouverture van zijne comische opera *Le capitaine Henriot* (Parijs 1864):
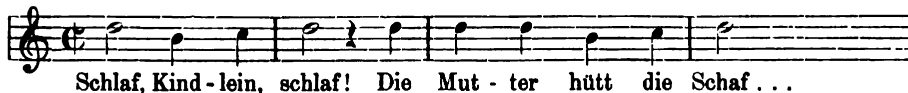

Vgl. WECKERLIN, *Chants pop. du pays de France*, Paris 1903, II, bl. 202.

In de *O. en n. Hollantse boeren-lieties*, Amst. c. 1700, vindt men onder nr. 389, met aanduiding: „Slaep, kintie slaep", deze melodie (oorspronkelijk in *c*):

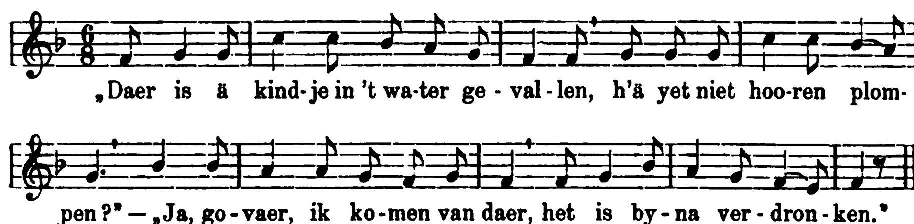

Een aanverwant liedje is vanouds in Duitschland bekend, zooals men o. a. ziet bij ERK u. BÖHME, *Deutscher Liederhort* III, nr. 1806—8, bl. 579 vlg., die een fragment aanhalen uit M. FRANCK, *Fasc. quodl.* 1611, nr. 2. De aanvang herinnert aan de onmiddellijk voorgaande melodie:

Zie mede bij BÖHME, *Deutsches Kinderlied und Kinderspiel*, bl. 1 vlg., de talrijke Duitsche varianten.

366. Daer is ä kindje in 't water gevallen.

„Daer is ä kindje in 't water gevallen,
h'ä yet niet hooren plompen?"
— „Ja, govaer,
ik komen van daer,
het is byna verdronken."

2. t.: *h' ä yet*, voor *he' je 't*, *heb je het*. — 3. *govaer* = in 't Fransch: compère.
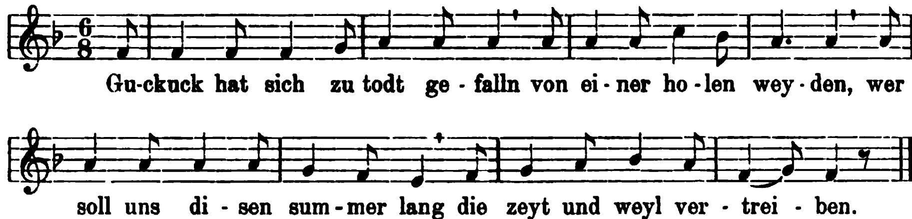
Tekst en melodie. De Coussemaker, *Chants pop. des flam. de France*, nr. 146, bl. 404, behoort tot de bakerliederen. — G. J. Boekenoogen, *Onze rijmen*, 1893, bl. 69, variante van den tekst, die hier eene „cynische wending" aanneemt:

Een kindje in 't water, een kindje in 't water,
ik heb het hooren plompen.
Had het zijn hoofdje maar boven gehouden,
dan was het niet verdronken.

Met de bovenstaande zangwijs vgl. nr. 342, bl. 1237, hiervoren, de melodie: „Wel 'ekomen kerremisvolk".

Aanverwante teksten zijn in Duitschland bekend (zie Böhme, *Altd. Lb.*, nr. 464, bl. 581, nr. 168, bl. 260; — J. Bolte, *Das Liedbuch des Fabricius (Jahrbuch des Vereins für niederd. Sprachforschung*, VII (1888), bl. 64, nr. 21; — Erk u. Böhme, *Deutscher Liederhort*, III, nr. 1718, bl. 514; Böhme, *Deutsches Kinderlied u. Kinderspiel*, nr. 1070, bl. 217. Zoo heeft men: „Es ist ein Baur in Brunn gefalln // ich hab ihn hören plumpen"; — „Es ist ein Mann", enz.; — „'s Ist ein Jud", enz.; — „Es ist ein Mönch", enz., die zich aansluiten bij het 16de-eeuwsche lied:

„Ein schreiber war in ein weinfass gefalln // und sicher darin ertrunken". Al deze liederen schijnen voor Böhme, bl. 581, afgeleid van een ander 16de-eeuwsch lied, *Kuckuks Fall*, met zelfden (vierregeligen) strophenbouw, waarvan de melodie hierop uitkomt:
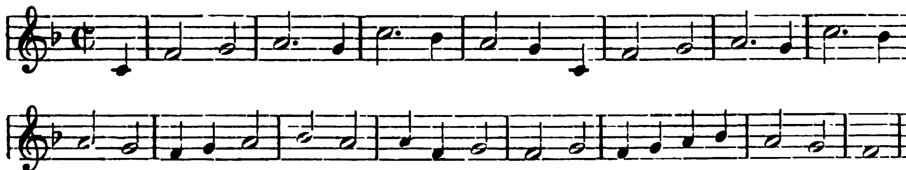

De door Dr. Kalff, *Het lied in de M. E.*, bl. 371, vermelde wijsaanduiding: „Daer is een liewerck doot ghevallen", naar *Nieu Amst. lb.*, 1591, bl. 65, dient voor het lied, niet met vier-, maar met zevenregeligen strophenbouw, waarvan de aanvangsstrophe volgt:

Dewijl wy aldus stille staen,
woud' ic wel vreucht voortbringhen,
cond' ick, als ghy wel hebt gedaen,
soo lustelycken singhen,
en dansen als een proper dier
twee treetjens fier, in een sausier,
hoe lustlich wou ick springen.

Deze tekst is verwant met het lied: „Sullen wy aldus stille staen" (zie hiervoren nr. 362, bl. 1298), en kon, mits herhaling van de muziek der eerste twee versregels, op dezelfde melodie als dit laatste worden gezongen.
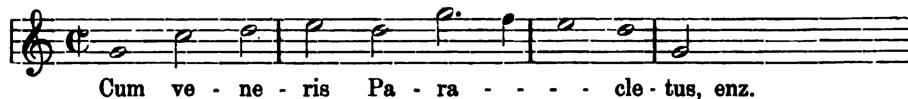
Oudemans, *Bijdrage tot een Middel- en Oudndl. wdb.*, VI, bl. 39, haalt aan Paffenrode, *Hopman Ulrich* (Boertige Comedie), 1670, bl. 36: „Hebje wel gesien hoe nau datse treed, se sou wel twee schreden doen in een *saucier*", d. i. in een schoteltje of klein bordje.

In Dr. Land's *Luitb. van Thysius*, treft men onder nr. 9, en het opschrift: „Daer is een leeuwerck doot ghevalle", deze melodie aan:

Dr. Land stelt de vraag, of deze zangwijs dezelfde is als die van het liedje: „De brug is in het water gevallen" (zie hiervoren, nr. 329, bl. 1240). Het schijnt

ons niet, dat de vraag bevestigend moet worden beantwoord. Men kan alleenlijk zeggen, dat beide melodieën van populairen aard zijn en uit eene zeer gebruikelijke aanvangsformule werden geboren, zoowel als de insgelijks door Dr. Land aangehaalde melodie uit J. WANNING's *Sententiae,* 1584 (uitg. van de *Maatsch. tot bevordering der toonkunst*, Amst. 1875), nr. 4, bl. 25:

---

367. Daer is een kindeken geboren.

A.

Daer is een kin-de-ken ge - bo - ren op het tjop-pel-ken van 't huis; het had zijn mut-se-ken ver - lo - ren, en 't liep al krij-schen-de naer huis: „och speel-man, spe - le wat zoe - te, mijn moe-der is zoo ziek, en zij eet zoo geer-ne ka - poen- tjes, maer de been-tjes en mag zij niet."

Daer is een kindeken geboren
op het tjoppelken van 't huis;
het had zijn mutseken verloren,
en 't liep al krijschende naer huis:
„och speelman, spele wat zoete,
mijn moeder is zoo ziek,
en zij eet zoo geerne kapoentjes,
maer de beentjes en mag zij niet."

B.

Daer is ä kind - je ge - bo - ren op 't top - pel - tje van 't huys, en

't had zijn bon-net-je ver-lo-ren, en 't gink al kri-schen naer huys. En de speel-man speel-de zoo zoe-te! En de moe-der was zoo ziek! En zy eet zoo ger-ren ka-poen-tjes; maer de been-tjes mag zy niet.

C.

Er is een kin-de-tje ge-bo-ren op 't tip-pel-tje van 't huis, enz.

Tekst en melodie. A. Mondelinge overlevering, Gent; — J. W. Wolf, *Wodana*, 1843, bl. 89, tekst insgelijks opgeteekend te Gent, met aanvang: „Daer wierd een kindeken geboren", en deze variante voor regels 5—6:

speelt, speelt er wat zoetjes,
uw moederken die is er zoo ziek.
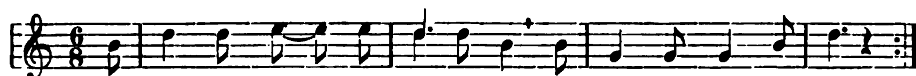
B. De Coussemaker, *Chants pop. des Flamands de France*, 1856, nr. 145, bl. 403. — **C.** Lootens et Feys, *Chants pop. flamands*, 1879, nr. 130, bl. 223; behoort tot de gewone formulen der kinderliederen. Vgl. de mel. A hierboven met de zangwijze: „Maria ging zware van kinde", J. Bols, *Honderd oude Vl. ldr.*, nr. 15, bl. 22.

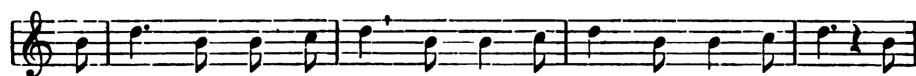
P. van den Broeck en Am. d' Hooge, *Kinderspelen uit het land van Dendermonde*, Brecht, 1902, geven een versje uit fragmenten van verschillende liederen samengesteld, waarvan de aanvang afstamt van ons lied:

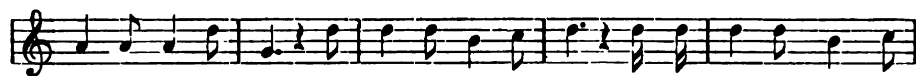
Mijn moeder was zoo ziek,
en ze eet zoo geerne konijntjes,
de billekens mag ze niet.

---

368. Ik kwam Cecilia tegen.

Ik kwam Cecilia tegen
al op nen waterkant,
met strikskes op haar schoenen,
met bloemen in heur hand.
Wat zegde gij, Cecilia,
wat zegde gij, die bloem?
Haha, Cecilia,
't is tijd genoeg! *(2 maal)*
't Is nog niet morgen vroeg.
Zij stond al in haar deur,
met ne witte voorschoot veur,
met twee gebloemde kanten aan
en de mode van veur.

Tekst en **melodie.** *'t Daghet in den Oosten*, tijdschr., Hasselt 1891, 7de jaarg., bl. 90. De fraaie 17de-eeuwsche melodie (zie hiervoren I, nr. 172, bl. 636) is hier door het gewone kinderthema (*d e d* ♮) vervangen, thema dat men zoowel in de Duitsche als in de Nederlandsche kinderliederen terugvindt.

369. Wy zyn al byeen.

(De kadulletjes)

Wy zyn al by - een, al goe ka - dul - le - tjes, al goe ka-
dul - len; wy zyn al by - een, al goe ka - dul - le - tjes, groot en
kleen. Zou me nie meu - gen ă pin - tje drin - ken, zon - der daer-
om ă dronk-aerd te zyn? Zou me nie meu - gen ă tu - tje
ne - men, zon - der daer - om ă dief te zyn?

Wy zyn al byeen,
al goe kadulletjes,
al goe kadullen;
wy zyn al byeen,
al goe kadulletjes, groot en kleen.
Zou me nie meugen ă pintje drinken,
zonder daerom ă dronkaerd te zyn?
Zou me nie meugen ă tutje nemen,
zonder daerom ă dief te zyn?
Wy zyn al byeen, enz.

1, 2. *Kadul*, in 't Vl. een troetelkind, en *Kadulletje*, een dik, vet kind. Vanhier *kadullen* = troetelen. *Kadul*, volgens SCHUERMANS, *Idioticon*, komt van het middeleeuwsch Latijn *cadulus* (van *cadere*, vallen), bijv.: iets of iemand die gedurig valt of dreigt te vallen, zooals een uitgeleefd mensch of als een kindje. Prof. J. Vercoullie acht de veronderstelling van DE Bo, *Idioticon*, waarschijnlijker. Deze vergelijkt *kadul* met het Eng. *doll* = pop. Dan ware *ka* het bekende pejoratief voorvoegsel. — 7. *tutje* = tootje, kusje.

B.

Zyn we niet al byeen,
zyn we niet al byeen,
jong kadullekens,
jong kadullekens,
jong kadullekens ondereen?
Zoude we niet mogen e mondje geven,
zoude we daerom 'nen deugniet zyn?
Zyn we niet, enz.

C.

1. Wij zijn al bij een,
zotte kadullen,
zotte kadullen,
wij zijn al bij een,
zotte kadullen ondereen.
Zouden wij niet mogen een kuske geven,
zouden wij daarom 'nen deugeniet zijn?
Wij zijn al bij een, enz.

2. Wij zijn al bij een, enz.
Zouden wij niet mogen een pintje drinken,
zouden wij daarom 'nen zatterik zijn?
Wij zijn al bij een, enz.

3. Wij zijn al bij een, enz.
Zouden wij niet mogen een vischken eten,
zouden wij niet mogen een uurken vrolijk zijn?
Wij zijn al bijeen, enz.
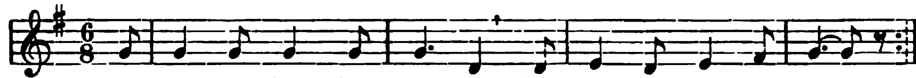
Tekst. A. DE COUSSEMAKER, *Chants pop. des Flamands de France*, 1856, nr. 149, bl. 406. — **B.** J. W. WOLF, *Wodana*, 1843, bl. 87, medegedeeld door Prudens van Duyse. — **C.** F. F. DELAFAILLE, *Gesch. van Mechelen*, Mech., z. j. [1903], II, bl. 74.

Eene variante van het refrein komt voor in het gedicht: *Slijttijd*, te vinden in den dichtbundel *De vlasgaard* van RENÉ DE CLERCQ, Gent, 1902, bl. 82.

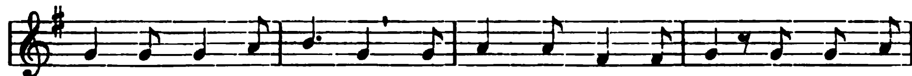
Melodie. A. De Coussemaker, t. a. p.

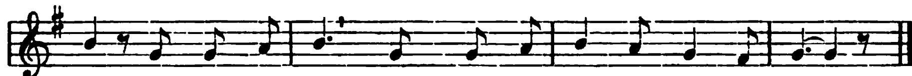
370. 't Was op een nieuwjaer-aven.

A.
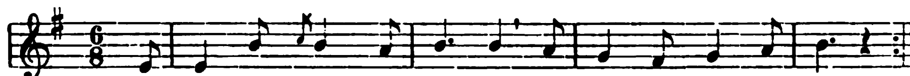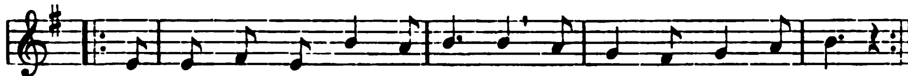

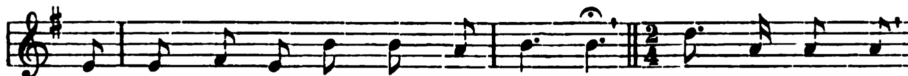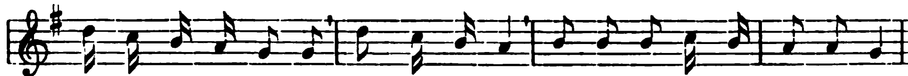

't Was op een nieuwjaer-aven;
den bakker sloeg zyn wuf,
al met de heete pale
zoodanig op heur lyf.
Winn' zal me den bakker geven
al voor zyn nieuwejaer?
ä kinnetje in de wiege,
mä schoo' gekrulde hair.
Bakker alhier, bakker aldaer,
'k wensch u ä zalig nieuwejaer.

B.

't Was op een nieuwjaar-avond,
de bakker sloeg zijn wijf,
al met een heete pale,
zoo deerlijk op haar lijf.
Wat zoun wij den bakker geven
al voor zijn nieuwejaar?
Een kindetjen in de wiege
met schoon gekreukeld haar.
Hoe zoun wij dat kindetjen heeten?
Jan Baptiste.
Suiker in de kiste,
vleesch in den pot.
Jan Baptist' is een groote zot.

Tekst en melodie. A. De Coussemaker, *Chants pop. des Flamands de France*, 1856, nr. 148, bl. 405. Voor den vijfden en zesden versregel herinnert de zangwijs aan het Fransche: „Au clair de la lune"; — **B.** Lootens et Feys, 1879, *Chants pop. flamands*, nr. 139, bl. 231, die verzenden naar de varianten te vinden in *Rond den heerd*, Brugge, I, bl. 40; II, bl. 35; XI, bl. 66, en in Wolf's *Wodana*, bl. 193. — In Dr. van Vloten's *Baker- en kinderrijmen*, 4de uitg., Leiden 1894, bl. 65, vindt men de volgende lezing:

Op Nieuwejaarsavond,
de bakker sloeg zijn wijf,
al met een dikken knuppel
zoo danig op haar lijf;
de knuppel en woû niet breken,
de vrouw en woû niet spreken;
de knuppel die brak, de vrouw die sprak;
het wijf kroop in den oven,
de bakker haar achternaar;
zij waren zoo bestoven —
een zalig nieuwejaar!

G. J. Boekenoogen, *Onze rijmen*, Leiden 1893, bl. 12, doet opmerken, hoe een versje van „Krullebolletje ging uit wandelen" de nagalm is van eene in middeleeuwsche liederen gebezigde strophe. Het bedoelde versje eindigt met:

Maar wat zal ik voor je koopen
al voor je Nieuwejaar?
Een heel mooi poppetje
met lang en krullend haar.

In nrs. 22 en 129 *Antw. lb.* (1544), met aanvang: „Daer soude haer een maget vermeyden" en „Och, moeder, seyde si, moeder", vindt men telkens deze strophe, die wel van het eene lied in het andere kan geslopen zijn:

Wat gaf hy haer te loone
tot haren nieuwen iaer?
Een kindeken inder wiegen
met sinen gecrolden hayr.

In tekst **A** en **B** is de overeenkomst met deze strophe nog meer in 't oog vallend.

371. Dag vrouw, dag man.

Dag vrouw, dag man, dag al te gaer, ik kom u wen-schen een nieuw jaer. Deur dik, deur din, ik kom loo - pen. Heb ge niet een wa - fer - tje of twee, ik en gaen ze niet ver - koo - pen. 't Is een goed vrouw-tje die me dat geeft; (1) 't is te wen - schen dat ze nog 't naes - te jaer leeft. Goed vrouw - tje, goed vrouw - tje, heb ge niet een wa - fer - tje of twee, ik ste - ken ze al in myn mouw - tje.
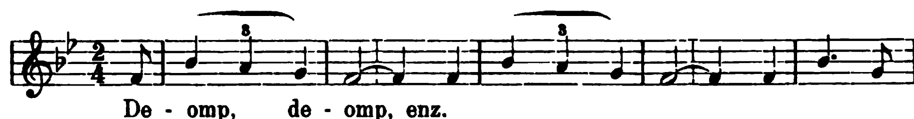
(1) tekst:
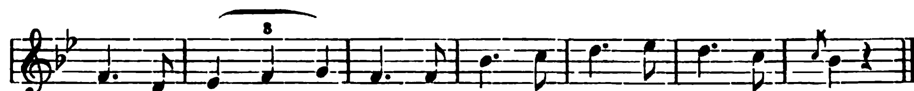
't Is te wen - schen

1. Dag vrouw, dag man, dag al te gaer,
ik kom u wenschen een nieuw jaer.
Deur dik, deur din, ik kom loopen.
Heb ge niet een wafertje of twee,
ik en gaen ze niet verkoopen.
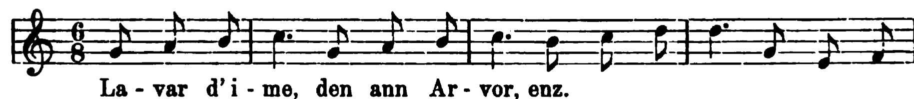
2. 't Is een goed vrouwtje die me dat geeft;
't is te wenschen dat ze nog 't naeste jaer leeft.
Goed vrouwtje, goed vrouwtje,
heb ge niet een wafertje of twee,
ik steken ze al in myn mouwtje.
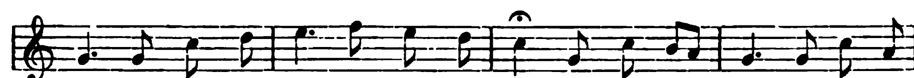
Tekst en melodie. DE COUSSEMAKER, *Chants pop. des Flamands de France*, 1856, nr. 33, bl. 94, „Nieuwjaerwensch". — HOFFMANN v. F., *Niederl. Volksldr.*, nr. 183, bl. 324, tekst naar d. C. In *Revue des traditions pop.*, Paris IX (1894), bl. 158, *Les types dans la chanson pop. française*, doet J. Tiersot, naar H. DE LA VILLEMARQUÉ, *Barzaz-Breiz*, bl. V der muziekbijlagen, de gedeeltelijke overeenkomst uitschijnen van deze zangwijze met „La marche d' Arthur", eene melodie uit Bretagne, overeenkomst die zeker wel aan bloot toeval te danken is:
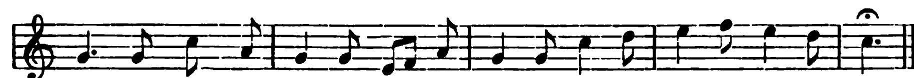

In de verzameling uitgegeven door N. QUELLIEN, *Chansons et danses des Bretons*, Paris, 1889, bl. 277, in het tweede gedeelte van „Chanson nouvelle à la Vierge Marie", vindt men insgelijks eenige overeenkomst met onze zangwijze:

Melodieën in dien trant zal men stellig bij alle natiën aantreffen. Zie nog hierna, nr. 374, de melodie van lezing C.

372. Geeft wat om den rommelpot.

Geeft wat om den rom - mel - pot, 't is zoo goed om
huts - pot; van de lie - re, van de lae - re, van de lie - re,
liere om la; vrouw - tje, geeft het Gods - deel.

1. Geeft wat om den rommelpot,
't is zoo goed om hutspot;
van de liere, van de laere,
van de liere, liere om la;
vrouwtje, geeft het Godsdeel.

(God help ye!)

2. God heeft my zoo lange geholpen,
dat myn koetjes zyn gemolken;
dat myn schaeptjes zyn geschoeren;
van de liere, van de laere,
van de liere, liere om la;
vrouwtje, geeft het Godsdeel.

(God bewaer ye!)

3. God heeft my zoo lange bewaerd,
dat ik draeg een gryzen baerd;
van de liere, van de laere,
van de liere, liere om la;
vrouwtje, geeft het Godsdeel.

1, 5. Het „Godsdeel" beteekent zooveel als Gods aandeel, d. i.: het deel van den arme. In dien zin is het woord ook in Fransche Driekoningenliederen bekend. Zie hiervoren I, bl. 647, de eerste strophe van het lied: „Salut à messieurs et dames d'honneur" *(La part à Dieu)*; zie mede *Revue des traditions populaires*, Parijs, III, (1888), bl. 7; IV (1889), bl. 38; V (1890), bl. 29 en 30.

Tekst en **melodie.** De Coussemaker, *Chants pop. des Flamands de France*, 1856, nr. 32, bl. 93. Dit lied, dat ten tijde van d. C. te Belle en in de omstreken nog zeer populair was, werd op Driekoningenavond (5 Januari) gezongen; — *Rond den heerd*, Brugge, V (1870), bl. 42, zelfde tekst gehoord langs de zeekusten te Duinkerke, daarbij nog deze strophe tot slot:

God zegene-'t je!

God geeft ons al lang zijn zegen,
Want hij geeft ons zon en regen,
Van de liere, enz.

Dit lied werd voorgedragen met begeleiding van rommelpot.

De rommelpot is een met water gevulde en met eene blaas overspannen aarden pot; midden in die blaas brengt men een stroohalm of een rietje, waar langs men de natgemaakte vingeren en duim strijkt en op die wijze den rommelpot doet ronken. Baron de Reinsberg-Düringsfeld, *Calendrier belge*, 1860, I, 127, leert, dat de rommelpot ook op vastenavond gebruikt werd, en deelt in Limburgschen tongval het volgend lied uit Maaseik mede:

Vastenoavend die komt aen,
looit die meisjes vreug opstaen,
zy keiken hier, zy keiken daer,
zy keiken romme dromme.
Moeder, staet me mutske wel,
me lief zal dezen oavend kome;
kumt ze dezen oavend neet,
dan komt ze den hielen vastenoavend neet,
dan trouw ig met noaber Jensche.
Noaber Jensche zal op de dromme sloan,
de gek zal lierre danse.
Hoarrtte, dievelanskette,
woa zulle we die auw wiever opzette?
Op ein auw kokepan.
Dit joar eine schilling,
het anger joar eine penning.
Vrouw en meister blieft gezond.
Zet die leyer aen die wan,

sniet het spek drie elle lang;
loat het metske zenke
doer die vette schenke,
loat het metske valle
doer die vette halle.
Hei! vrouw, eine gooye vastenoavendsbroog.

Ig heb zoo lang met de rommelspot geloupe,
ig heb ge gelsch om brood te koupe.
Rommelspotterie, rommelspotterie,
geuf mig ein oirtsche dan goan ig verbie.

Een dergelijk vastenavondlied wordt ons ook bekend gemaakt door Dr. J. van Vloten en M. A. Brandts Buys, *Nederl. baker- en kinderrijmen,* 4de druk, Leiden, 1894, bl. 68:

'k Heb zoo - lang met den foe - ke - pot ge - loo - pen, 'k heb geen geld om

brood te koo - pen; foe - ke - pot - te - rij, foe - ke - pot - te - rij,

Slot.
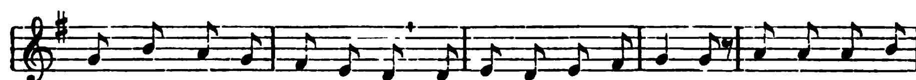
geef mij een oor - tje, dan ga ik voor - bij. Hier woont een rij - ke man,
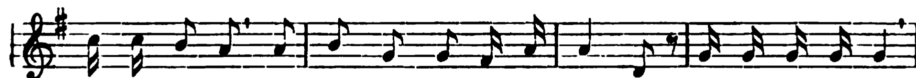
die zoo - veel ge - ven kan; veel zal hij ge - ven, lang zal hij le - ven,

za - lig zal hij ster - re - ven, den he - mel zal hij er - re - ven.

Vas - ten - a - vond is't van a - vond, klink op de bus - se,

al - le mooi - e meis - jes heb - ben een man be - hal - ven ik en mijn zus - se.

De regelen: „Hier woont een rijk(e) man", enz., ook te vinden in de lezingen A en B van het hierna gebrachte St-Maartenslied, worden aangehaald door G. J. Boekenoogen, *Onze rijmen*, Leiden (1893), bl. 32 en 34 als sporen dragend van het stafrijm en als voorbeeld van het oude metrum.

De zangwijze herinnert voor een deel aan de tweede melodie, variante van „Tusschen Keulen en Parijs" (zie hierna), die op hare beurt verwantschap heeft met de zangwijs van het *Paterliedeken*.

Bij dezelfde schrijvers vindt men nog deze lezing:

'k Heb zoolang met den rommelpot geloopen,
'k heb geen geld om brood te koopen;
rommelpotterij, rommelpotterij,
geef mij een oortje, dan ga ik voorbij.
Dan ga ik naar de heeren,
en laat mijn potje smeren;
dan ga ik naar de Franschen,
en laat mijn potje dansen;
dan ga ik naar den smid,
wat is mijn potje wit!
Moeder, speld mijn doek wat net,
t' avond komt mijn vrijer;
komt hij niet, ik haal hem niet,
dan slaapt hij in mijn armen niet;
dan haal ik Jacob Jansen,
die speelt al op den rommelpot,
en ik zal daar bij dansen.

Baron de Reinsberg-Düringsfeld leert ons nog een rommelpotlied van Turnhout kennen:
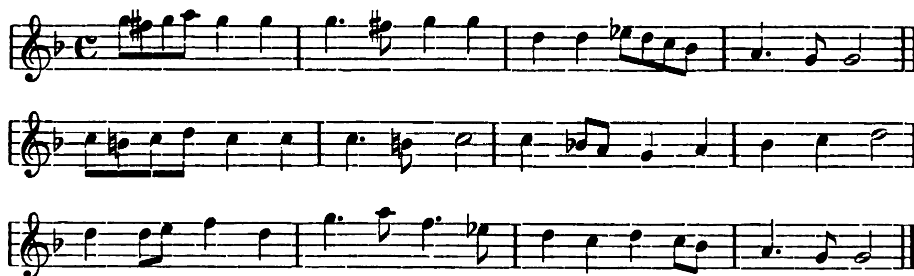
Vastenavond, goede gebuer,
ik heb nog geenen man.
Ik heb nog een klein hoentjen
dat moet er t' avond aen, enz.

J. ter Gouw, *De volksvermaken*, wil dat de rommelpotliedjes, dit eigenaardige hadden, dat er altijd van een pannekoek inkwam, en dat het refrein was: „ho, man, ho". Dat er uitzonderingen op dien regel waren, blijkt reeds aan het liedje door de Coussemaker aangeteekend. „Heet het ding in Holland rommelpot", zegt ter Gouw, „in onze oostelijke provinciën heet het foekepot (van foeken = stooten, strommelen), wat eigenlijk 't zelfde beteekent; maar de Hollandsche naam heeft door Vondel's „Rommelpot" eene letterkundige vermaardheid verkregen. In Limburg heet die bedelpartij *fooien jagen* ...."

J. H. Scheltema, *Nederl. ldr. uit vroegeren tijd*, Leiden 1885, nr. 20, bl. 47, deelt een „Vasten-avonds-liedt" mede: „Ieuchdigh volckje, ras, ras, ras", met de melodie: „Qu'il est bon bon bon bon bon", waar in de tweede strophe de „rommelpot" voorkomt, en een tweede lied, nr. 21, bl. 48: „Vasten-avont. Vois: Liereman", waarvan het eerste couplet volgt. In den voorlaatsten regel van elke strophe wordt het snorkend geluid van den rommelpot weergegeven:

De Vastenavont die komt an,
wy singen ho man ho!
Geeft ons een pankoek uit de pan,
en so menheer al so.
En nu 't Vasten avont is
nu zijn alle keeltjes fris,
dirdon, dirdon, dirdon van dirdon deyne,
het spelen gaat gewis.

Onder nr. 42 der *O. en n. Hollantse boeren lieties*, vindt men eene melodie: „de Rommelpot", die echter ver beneden de eigenaardige melodie uit Fransch-Vlaanderen staat:
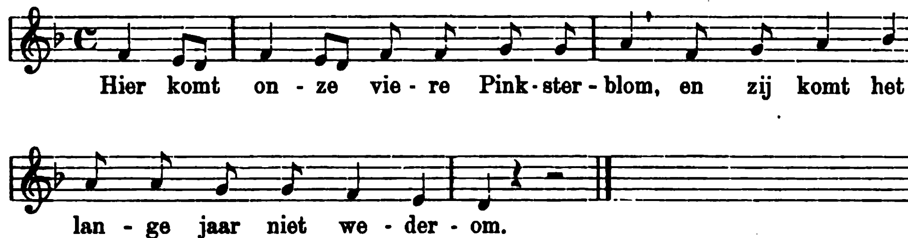

De „rommelpot" is mede in Duitschland bekend. „Rummeltopf-" of „Knurrpott"-liederen, die op Kerstnacht en op Vastenavond werden gezongen, vindt men bij Erk

u. Böhme, *Deutscher Liederhort*, III, nr. 1202, 1203, 1212, 1213. De schrijvers leeren ons, dat de rommelpot, die bij Praetorius, *Syntagma musicum*, 1619, is afgebeeld, ook in Spanje, onder den naam van „Zambemba" bekend is. — Een vastenavond-rommelpotlied" vom Niederrhein" met aanvang: „Rau, rau, Rommelsdöppen", en met de melodie, treft men ook aan bij A. Wilh. von Zuccalmaglio, vervolg op Kretzschmer, *Deutsche Volksldr.*, II, nr. 276, bl. 501.

---

373. Hier komt onze viere Pinksterblom.

Hier komt onze viere Pinksterblom,
en zij komt het lange jaar niet wederom.

Tekst en **melodie.** Welwillende mededeeling van den heer E. Brandsma te Hilversum, die zich de eerste strophe met de melodie herinnerde van het lied door hem in zijne jeugd te Bolsward gehoord. Daar werd het, alleen op Pinksteren gezongen, langs de huizen, door kinderen op primitieve wijze met bloemen getooid.

Volgens den opgegeven aanvangsregel heet het: „onze viere Pinksterblom", doch uit hetgene volgt, blijkt, dat men ook zong: „onze fiere Pinksterblom". — De melodie, welke zonder twijfel oud is, is ook de eenige ons bekende oude zangwijs bij een Pinksterlied behoorend. De scansie: „Híer komt", voor: „Hier kómt", is ongewoon; doch wij geven de melodie zooals wij ze ontvingen.

Evenals de komst der lente al zeer vroeg zinnebeeldig werd voorgesteld (abel spel „Van den Winter ende van den Somer"; half Nederlandsch, half Duitsch lied „Van den zomer und van den winter"), werd de naderende lente ook verbeeld, zegt Dr. Kalff, *Het lied in de M. E.*, bl. 299, onder de gedaante van een jong meisje, dat met bloemen bekranst in een plechtigen optocht werd ingehaald. In lateren tijd, — zegt dezelfde schrijver, bl. 300, — werd deze inkomst der Pinksterbloem niet veel meer dan eene bedelpartij. Van de oude liederen bij de inhaling gezongen vond Dr. Kalff geen voorbeelden. Alleen in een geestelijk *Nieu Medenblicker liet-boeck*, 1631, bl. 86, trof hij een lied aan „op de wijs: van 't Pincxterbloems sang. Het reed een ridder etc."; daarbij nog een ander onder den titel: „Van de Pincxter-blom", voorkomend in *Olipodrigo ofte Dordrechts-Vermakelyckheydt*, 1646, bl. 122.

Het eerste, naar de uitgave verschenen te Wormer-veer, 1646, bl. 86, vangt aan:

Mijn ziele looft den Heere /
mijn geest verheugt u in u heylant
ende prijst Godt meer ende meere /
die u heeft aensien in uwen stant.

Het bedraagt zeven strophen en is onderteekend: „Al u doen denct na". Op bl. 145 van de eerstgenoemde verzameling leest men: „Dese voorghestelde liedekens zijn ghestelt bearbeyt en ghemaeckt door JAN CLAESSOON WESTERMAN", — en op bl. 146: „Dese navolghende liedekens zijn ghemaect van verscheyden personen."

Het tweede lied, waarvan de eerste strophe wordt medegedeeld door Dr. Kalff, werd, volgens de uitgave van 1676, bl. 121, gezongen op de wijs: „Mijn engel is vol vreughde, etc.". Ziehier den volledigen tekst:

1. Ey luytjes, wilt wat wijcken,
en staet een weynigh om,
siet hoe hier komt aen-strijcken
de fiere Pincxster-blom.
Laet ons nu een deuntjen queelen,
op dese Pincxster-feest;
dit soet geluyt
kost maer een duyt,
laet het u doch niet verveelen;
luytjes, jy hebt mee jonck geweest.

2. 't Is beter te aenschouwen
de soetheydt van de jeught,
als dat men met de ouwe
luy heeft veel ongeneught.
Wilt ons met geen stooters loonen
en speelt soo niet het beest;
want soo ghy ons
loont met een gons,
gierigheydt sult ghy betoonen;
luytjes, jy hebt me jonck geweest.

3. Dit moy vercierde kroontje,
dat munt soo kostelijck uyt,
daer heeft mijn suster Proontje
oock me geweest de bruydt;
hadt jyse eens sien trede,
en sy stingh soo bedeest,
sy stondt te prijck,
en sagh gelijck
dese Pincxster-blom oock mede;
luytjes, jy hebt mee jongh geweest.

4. Siet al ons mooye goetje,
is 't niet wel net en reyn?
Ons leydsman is geen bloetje,
al is hy jonck en kleyn;
onse Karelmelcks dief-leyer
is een soo nobelen geest;
siet hem eens aen,
siet hem eens staen;
't is geen Joost noch drooge vrijer;
luydtjes, jy hebt me jonck geweest.

5. Nu Pincxster-blom set vaerdigh
jou montje in de plooy,
en beyd' jou hantjes waerdigh,
en beyd' jou zijtjes mooy;
wie sal ons nu helpen singen?
'k Singh dat mijn keel is hees;
als daer geen vreught
is by de jeught,
wel dan zijnen 't slechte dingen;
luydtjes, jy hebt mee jongh geweest.

6. Dit hempje heeft mijn susje
selfs oock uyt-gesoopt;
sy sal my geven een kusje
want sy op duytjes hoopt.
Poppe-goetje sullen wy koopen,
'k wou dat jy 't dan wat prees;
dit mooye goet
is 't dat ons doet
met de Pincxster-blom te loopen;
luydtjes, jy hebt mee jongh geweest.

7. Prince, wilt hier op mercken:
aensiet de kindtsheydt, want
kinders doen kind're wercken,
zy toonen haer verstandt,
die u doen oock ginck beschouwe;
't schoeyt al op eenen leest,
hierom met vliet
veracht het niet,
wilt het ons ten goede houwe,
luytjes, jy hebt mee jonck geweest.

Naar aanleiding van hetgene wordt gezeid door P. H. Witkamp, in zijn *Handboekje der aardrijkskunde van Noord-Holland*, nl. dat het Pinkster-bloemzingen te Schermerhorn zeer lang heeft stand gehouden, wordt door Bouman, *De navorscher*, II (1852), bl. 186, medegedeeld, dat dit gebruik „nog heden ten dage op vele Noord-Hollandsche plaatsen is bewaard gebleven", en wordt ook de vraag gesteld of iets dergelijks in andere Provinciën plaats heeft en vanwaar het zijn oorsprong neemt. De vraag wordt van verschillende zijden beantwoord in jaarg. III (1853), bl. 184 vlg.. Daar verneemt men, dat deze gewoonte ook heerscht in Noord-Brabant, in Limburg en in Overijssel, waar een klein meisje met linten en bloemen opgesierd, door een troep jongens en meisjes wordt begeleid, die het volgende liedje opdreunen:

Dao kum' wie met den pinksterbroet aon,
we kumt maor ienmoal ien 't jaor.
Aol, die ons nie gieven wol,
den kan ons laoten staon.

„Een zeer aandoenlijk lied op eene *zeer* aangename wijs", naar hetgeen door den correspondent L. G—T. wordt verzekerd. De melodie is echter achterwege gebleven.

Volgens hetgeen wij nu vernemen van Chaloeda [M. Roest Mz.], bestond, vóor eenige jaren, hetzelfde gebruik ook te Heeswijk en te St. Oedenrode. „Het geschiedde niet troepsgewijze, noch door jongens. Een meisje, in 't wit gekleed, d. i. door een hemd over hare kleeding te trekken, met allerlei bont papier beplakt, en opgesierd met bloemen, en met een zoogenaamden bloemenkrans tot hoofdtooisel, ging langs de huizen rond, om al zingende eenige centen bijéén te gâren, welke zij dan met hare kornuitjes in allerlei brasserijen verteerde". Haar liedje luidde:

Hier is die schoone vierpinksterbloem.
Waar komt zij af gegangen,
met een rozenkrans om haar hoofd,
met twee geblazen wangen.
Mooi meisje, als ge niet deugen wilt,
zal ik u gaan verkoopen,
en brengen u voor de spelmakersdeur,
en laten het velleken stroopen.

Graf maak het mij (?)
en maak het graf wat wijder,
daar zal een koningsche dochter komen liggen
met een klein kind ter zijde.
Keer u nog eens om, Pinksterblom,
een stuiver of een halve in de kom.

Verder wordt, t. a. p., vermeld eene bijdrage van D. H. VAN DER SCHEER, voorkomend in *Drenthsche volksalmanak*, 1843, bl. 193—6, onder het opschrift: „Kindergewoonte op 't Pinksterfeest te Koevorden". Op den eersten Pinksterdag vergaderen de kinderen van beider geslacht in de algemeene weide en letten op welke koe, van den stal komend, de laatste de weide binnentreedt. Het dier wordt met groen omhangen en door de kinderen, onder het zingen van het volgende liedje, de stad binnengeleid:

Pinksterbloed,
Oranje-zoet,
hoe zit je zoo diep in de veeren?
Had je wat eerder opgestaan,
dan had je geen nood gekregen.

Volgens eene aanteekening van den correspondent beteekent „Pinksterbloed" zooveel als „Pinksterluijaard", en hoort men ook: „Pinksterbroed", d. i. „Pinksterbruid".

In denzelfden almanak voor het jaar 1844, bl. 120, wordt het volgende medegedeeld:

„Het kind, dat op Pinkstermaandag het eerst de koeijen van stal gedreven en in het land heeft gebragt, is „vroegrijp", het tweede „daauwworm", het derde „midden in den ton", en dat ze het laatst van stal heeft gedreven en in het land gebragt, „nustkoek" of „langslaper". — De overigen hebben geene bijzondere namen, maar er is een kleine jongen bij, die op een horen blaast, totdat hij een hoofd krijgt zoo dik als een bullekalf. Deze opgenoemden worden allen met bloemen en groen gestrikt en alzoo binnen het dorp geleid, onder het algemeen geroep:

Nustkoek, nustkoek, zitst dou zoo diep in de vaerren,
kanst het geroup niet heurren,
hast dou geen oogies van kiekerdekiek,
komst ja te laat met de koen' op den diek.

En zoo gaan de kinderen geheel Zuidlaren door en ontvangen bij ieder huis voor hun gezang iets, hetgeen zij naderhand onder elkander verdeelen."

VAN DALE (*Groot Wdb. der Ndl. taal*, vierde druk, 1898) verklaart het woord *Pinksterbruid* aldus: „v. (gen.) op Pinksterzondag begeven zich op sommige plaatsen de melksters naar de weide om de koeien te melken; na het melken komen zij op eene bepaalde plaats bijeen, waar zij eene koningin *(Pinksterbruid)* kiezen en zich met jonge mannen vermaken."

Verder wordt in *Den navorscher*, 1853, t. a. p., naar D. BUDDINGH's *Verhandeling over het Westland*, bl. 210, 211 en 351 medegedeeld, dat de jonge dochters in Gelderland zich op den Pinksterdag met de uivers- (ooievaars) bloem sieren, waaruit men moet afleiden, dat de Pinksterbloem onder het getal der gewijde bloemen behoord heeft. „Waarom was zij aan den *heil-leuver* gewijd?" De Geldersche benaming schijnt het aan te duiden. „Zoowel als de Duitsche: „Pfingstritt", het „Pfingstschiessen, Pfingstbier", beschouwt Buddingh' onze „Pinksterfeesten", gelijk vooral ook „St. Jansdag mid-somer" (in het Friesch „Sumers-nachte" en „mids-zomer" genoemd) benevens de feestvreugde op die tijden, als overblijfsels van vroegere „*Baldr's*- of midzomerfeesten". — „St. Jan trad in de plaats van Balder, den goeden en schoonen, den god, wien de langste dag van 't jaar gewijd was, en die zijnen zetel had in den glanzenden burg „Breidablik", het zinnebeeld (bij de Germanen) van den helderen zomerhemel" (J. TER GOUW, *De volksvermaken*, bl. 235).

Nog vindt men in *Den navorscher*, V (1855), bijblad, bl. XXVII, vier liederen door Θ....ς opgeteekend te Zalt-Bommel, doch waarin al zeer weinig herinneringen aan het Pinksterlied te vinden zijn. Het eerste: „Herderinne, waar wilde gij heen?" is een zuiver 17de-eeuwsch herderslied; het tweede: „Langs de[r] velden bedaauwde wegen" is van dezelfde soort. De vierde strophe:

Heer Koning 'k wil uw hof niet laten,
al voor geen herderinne zoet;
maar voor den herder met zijn schapen,
daar ben ik voor opgevoed,

behoort bij een lied in den aard van „Ey, schoone nimph" (*Koning en herderin*, zie I, nr. 58, bl. 302 hiervoren); het derde: „Daar reed een heer, hij was alle gemoed", is eene zeer bedorven lezing van een oud ridderlied. De „heer", waarvan spraak is:

draagt er een wandelstok in zijne hand,
hij reist er al meê door het morgenland.
Het morgenland. Wat staat voor mijn deur?
Daar staan twee hupsche mooije meisjes veur.
De eene die was hupsch en de andere fijn
en de *derde slaapt* mij er een kransje alleen.

Dus een lied in den trant van „Het voer een ridder jagen"; zie I, nr. 31, bl. 177 hiervoren.

Het vierde, t. a. p., medegedeelde lied luidt:

1. Op eenen pinksteren mariedag
. . . .
zoo veeng in alle vreemde landen
't mooi meisje al in de kraam lag.

2. Wat vond zy in haren wegen
in haar wegen, wegen staat?
een maagd van zijden zijden kleeren
roode roosjes te plukken zou gaan.

3. Zij plukte maar alle de rozen
niet meer als eenen rozenhoed,
van finkel goud anderhande rozen
die den ruiter zoo mooijelijk stond.

4. Van goud zoo was er het duifje,
van zijde zoo was er de snoer,
dat zijn er maar ligtelijke vrouwen
die de dochter sprak tegen de moer.

Hier hebben we alweer met fragmenten van eene oude ballade te doen. Noch de uitleggingen van den uitgever, noch de verklaring van J. TER GOUW, t. a. p., bl. 228, dat „het middeleeuwsche mysticisme de Pinksterbloem of Pinksterbruid, evenals den Meiboom, op de H. Maagd toepaste", zijn in staat om aan die regelen een zin te knoopen en hun een nieuw leven in te blazen. Overigens deelt laatstgenoemde veel bijzonderheden mede over de „Pinkstervreugd", en doet ons ook als een „proeve van kinderachtigen onzin" een Groenloosch Pinksterliedje kennen, dat „als eene kleine bijdrage voor de litteratuur in *Den navorscher* (IV [1854], bijblad, bl. XXV), opgenomen, maar door Dr. G. D. J. Schotel (*Het Oud-Holl. huisgezin*, Haarlem 1868, bl. 212) aan de weeskinderen te Purmerend gegeven is:

De Pinksterbruid,
die gaat vooruit,
haar voetjens die willen niet hooren;
en als ze dan niet hooren wil,
dan gaat de bruid verloren."

J. ter Gouw voegt er bij:

En 't zou in 't minst geen schade zijn,
ging ook dit lied verloren,

en besluit, in tegenstrijd met Buddingh, dat men in die „fiere Pinksterbloem" van de middeleeuwen geene Germaansche godin te herkennen heeft, daar bij onze heidensche voorouders geen spoor te ontdekken is van een godsdienstig feest, dat den grondslag der Pinkstervreugd zou kunnen uitmaken, en dat deze ook niet is af te leiden van de Floralia der Romeinen. Onze voorouders, zegt ter Gouw, konden evengoed als de Romeinen zien wanneer de natuur zich met bloemen tooide, en konden dus wel een zomerfeest vieren zonder een Romeinsch exempel noodig te hebben.

De navorscher van 1885 bevat de zangwijzen van de vier aangeduide liederen,

doch er is hoegenaamd geen bewijs, dat deze zangwijzen ooit bij Pinksterliederen hebben behoord.

Op de volgende strophe gezongen te Sittard en voorkomende in *De Maasgouw*, 1ste jaarg., nr. 44 (men vindt ze mede in *'t Daghet*, Hasselt, 2de jaarg. 1888, bl. 176), was de heer J. H. Scheltema zoo goed onze aandacht te roepen:

Päenkste broet,
de wien is oet,
tappe, tappe bijer;
Hät er gei geljt mee in de tesch,
Da[n] kömp er ouch neit wijer.

Melden we nog ten slotte het liedje, dat ons wordt bekend gemaakt door G. J. Boekenoogen, *Onze rijmen*, bl. 61:
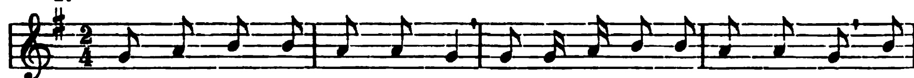
Daar komt de vurige Pinksterbloem,
daar komt zij aangegangen
met een schoon rozenhoedje op,
al met twee bloeiende wangen.
Dit zingen de vogeltjes jong en oud,
zij dansen en zij springen.
Allee, allee, als goud amathee,
zoo fijn, zoo fijn als rozemarijn.
Pinksterbloem is opgestaan,
alleen, alleen naar bedde gegaan,
al met twee bloeiende wangen,
al met een gouden zweepstok,
met een schoon rozenhoedje op;
en al mijn geld en goed is op.

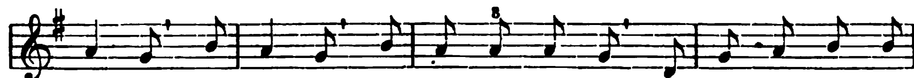
Over de Duitsche Pinksterliederen, waarin ook spraak is van de „Pfinkstkau" (Pinksterkoe) en ja van den „Pfingstochs" (Pinksteros), zie Erk u. Böhme, *Deutscher Liederhort*, III, nr. 1243, bl. 145 vlg.; — Böhme, *Deutsches Kinderlied und Kinderspiel*, nr. 1638, bl. 350 vlg.

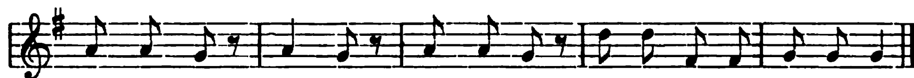
374. Sinte Maertens vogeltje.

A.
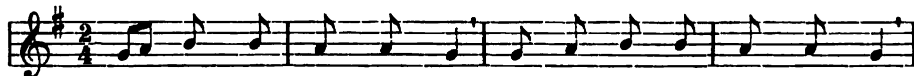
1.
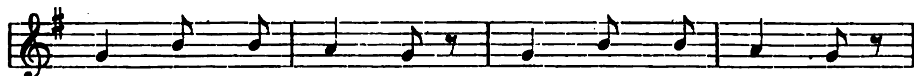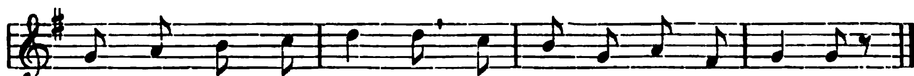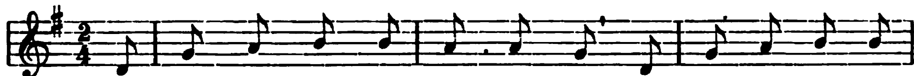

2.
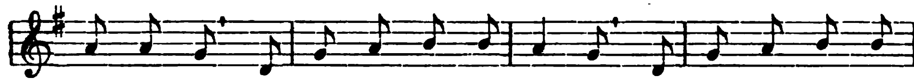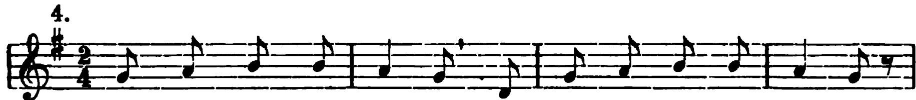

3.
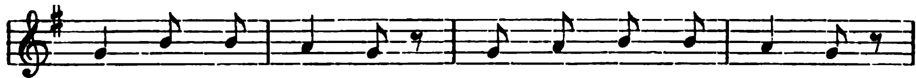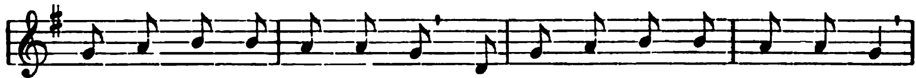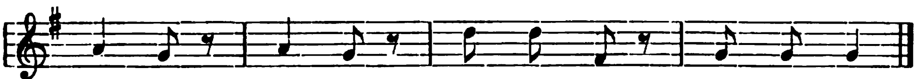

4.

1. Sinte Maertens vogeltje
is met zyn rood kapeugeltje
gestoven, gevlogen
regt over den Ryn,
waer datter vette verkens zyn.
Goed vrouw, geeft ons wat,
alle henners leggen wat.

2. Hier weunt een ryken man,
die ons wel wat geven kan;
veel zal hy geven;
lang zal hy leven;
zalig zal hy sterven,
het hemelryk beërven.

3. De maerte loopt den trap naer op;
zy tast wel in den notenzak.
Zy tast wel niet daer nevens;
zy zal ons wat gaen geven.
Geeft wat, houd wat,
't naeste jaer weder wat.

4. Boven in de vorsten
daer hangen lange worsten.
Geeft ons de lange,
laet de korte hangen.
En laet ons niet lange staen;
wy moen nog een huys voorder gaen.
Geeft wat, houd wat,
't naeste jaer weder wat.

A[3].

Sinte-Maertens vogeltje
al met syn rood keuveltje
is gebooren in wit satyn!
De plumkens die van vooren zyn
zullen zyn voor Benjamyn.

Martijn! turref in de murref.

B.

1. Martijn!
turref in de murref in de maneschijn,
gooi in de mos, gooi in de wijn!
hier woont Sunte Martijn.

2. Martijn had een schaartje,
dat wou niet knippen,
Martijn had een messie,
dat wou niet snijen,
Martijn had een touwetje,
dat wou niet knoopen.
Geef me-n-een turrefie of een houtjen
en laat me daarmeê loopen.

3. Hier woont 'n rijkman,
die veul geven kan,
veul kan i geven,
zalig zel i leven,
zalig zel i sterreven,
de hemel zal i erreven,
God zal em loonen
met honderdduizend kroonen.
met honderdduizend rokkies an!
hier komt Sunte Martijn an.

B².

Turref in de murref en de maan die schijnt.
De meid is mooi al is ze wat zwart.
De molen is verbrand.
Daar is geen beter meid in Holland.
De brand vliegt in de lantaren,
de vonken vliegen er uit.
Wie heeft buurman dronken gemaakt?
Steven van der Klokken!

Sinte Maarten is zoo koud.

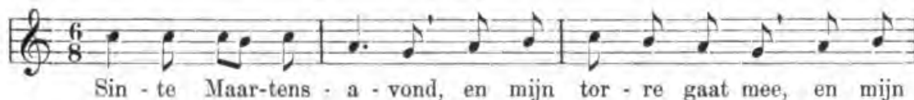
B³.
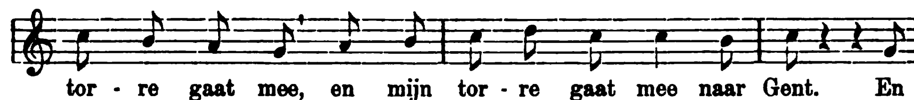
Sinte Maarten is zoo koud,
geef m' een turfjen of een hout,
om mij wat te warremen
met mijn blanken arremen!
Geef wat, houd wat!
't Ander jaartje weër wat.
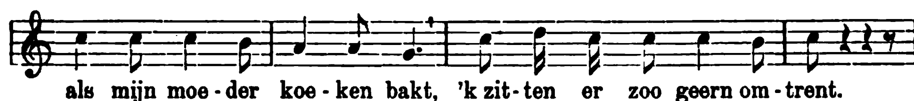
Een zakje met zemelen,
een zakje met kruid —
hier hangt de gierige duivel uit.
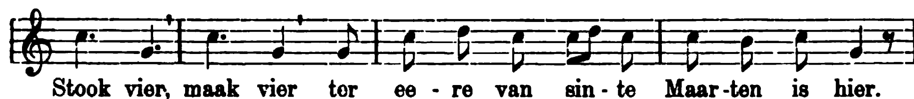
Sinte Maartens avond.
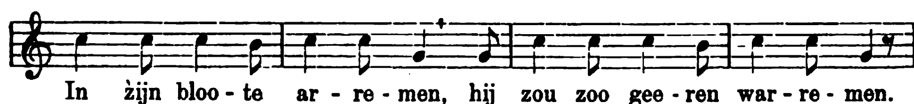
C.
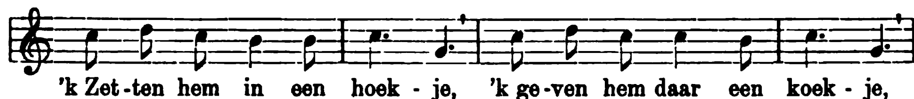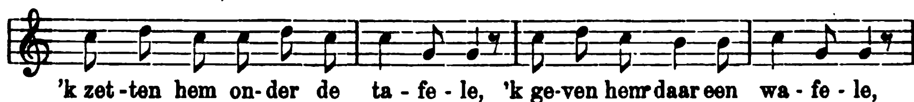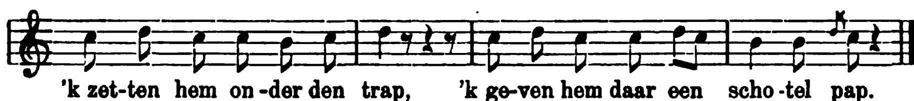

Sinte Maartens-avond,
en mijn torre gaat mee naar Gent.
En als mijn moeder koeken bakt,
'k zitten er geern omtrent.
Stook vier, maak vier
ter eere van sinte Maarten is hier.
In zijn bloote arremen,
hij zou zoo geeren warremen.
'k Zetten hem in een hoekje,
'k geven hem daar een koekje;
'k zetten hem onder de tafele,
'k geven hem daar een wafele;
'k zetten hem onder den trap,
'k geven hem daar een schotel pap.

Sinte Merten vandere genuchten.

D.

Sin - te Mer - ten van - de - re ge - nuch - ten, hij met

zij - nen grij - zen baard! Juf - frouw, wil ons ka - bas - ken wat

vul - len, en laat ons niet lang meer staan; (1) dan zul - len wij

lus - tig smul - len! A - dieu, juf - frouw - ken, tot het naas - te jaar!

(1) Variante.

dan zul - len, enz.

Sinte Merten vandere genuchten,
hij met zijnen grijzen baard!
Juffrouw, wil ons kabasken wat vullen,
en laat ons niet lang meer staan;
dan zullen wij lustig smullen!
Adieu, juffrouwken, tot het naaste jaar!

1, 1. *vandere* = van de.

Van daeg is 't sinte Merten.

E[1].

Van daeg is 't sinte Merten,
en morgen is 't de kruk,
wy komen uit goeder herten,
en helpt ons uit den druk.

Wy zullen zyn leven van hier niet gaen,
of wy hebben wat opgedaen:
hout, hout, turf en hout,
och! wy zyn zoo zeer verkoud;
kloeren kloeren haentje,
een turfken, of een spaentje:
hoe ver zal dat vliegen?
over de Merk en over den Rhyn,
't zal nog wel een goede sinte Marten zyn.

E².

(Gezongen). 1. Vandaag is 't sinte Merte'
en morgen is 't de kruk.
Wij komen uit goeder herte,
en helpt ons uit den druk.
Wij zullen van ze lève van hier nie gaan,
of wij hebben wat opgedaan.

(Gesproken). Krij' 'k wat a's te blieft?

(Gezongen). 2. Ik weet nog wel 'en goei vrouw,
die ons nog wel wa' geve' zou,
hoelank zal ze lève?
honderd jaar en eenen dag,
zoolank ze kèès en brood mag.

(Gesproken). Krij 'k wat a's te blieft?

(Gezongen). 3. Haut, haut, turf en haut,
'n turfken of e' spaantje,
kloerekloeren haantje?
hoe wijd zal da' vliege'?
over de mer't en over de mijn,
't zal nog wel 'ne goeie sinte Merte zijn.

Wanneer ze niets krijgen:

(Gezongen). 3. Ginder aan dat hoog huis,
daar hangt 'ne zak mee zemelen uit,
zoo menige zemel, zoe menige luis,
schupt da' wijf in 't sch . . . huis!

Tekst en **melodie. A.** De Coussemaker, *Chants pop. des Flamands de France*, nr. 34, bl. 96, „Sinte Martens-lied". G. J. Boekenoogen, *Onze rijmen*, bl. 25, geeft de lezing:

Sinter Maarten heeft een veugeltje
met een rood keuveltje,
met een rood rood rokje an,
dat is Sinter Maartens man.

Keuvel, *kovel*, voegt de uitgever er bij, beduidt *kap*, maar de beteekenis van het woord is nu bij de meesten vergeten, van daar dat men met de oorspronkelijke lezing „keuveltje" aan het knoeien is gegaan.

Te Groningen, op St. Maartensavond (10 November), liepen de jongens met brandende lantaarns op een stok en zongen:

Kip, kap, kogel,
Sinte Meertens vogel!

Welk een vogel was dit? Een gans, of een goudhaantje? J. TER GOUW, *De volksvermaken,* bl. 240, laat aan de Groningers de zorge dat zelve uit te maken, ofschoon hij overtuigd is, dat zij op St. Maarten liever een gans dan een goudhaantje op de tafel hebben.

Alhoewel in de eerste strophe van A wordt gesproken van den Rijn en ofschoon van A[1] eene Duitsche lezing van de Rijnstreek (d. C., t. a. p., bl. 98—9) bekend is, moet men onzen tekst daarom niet als van Duitsche afkomst aanzien. D. C. houdt integendeel den door hem medegedeelden Duitschen tekst voor eene vertaling van den Nederlandschen. De tweede strophe van A en van E[2] wordt nagenoeg teruggevonden onder de rommelpotliederen (zie hiervoren, bl. 1325: „'k Heb zoolang met den foekepot geloopen"). St. Maartens- en rommelpotliederen 't liep al, vanwege de jongens, op een schooien uit.

A[2]. D. C., t. a. p., bl. 99: dikwijls wordt nog bijgevoegd (vgl. het volgende lied):

Sinte-Nicolaes van Tolentyn,
brinkt een koekje van lekkerdynk,
lekkerdynk met saffraen
zal al in myn koffertje gaen.
Myn koffertje is te verkoopen
tien pond en een half.
Een koeye en is geen kalf,
een kalf en is geen zwyn,
't gae morgen Sinte-Maerten zyn.

J. TER GOUW, t. a. p., bl. 243, deelt de volgende Medembliksche lezing mede:

Sinte Maertjens veugeltje
zat al op ien heuveltje,
zat al op ien stokkie,
met zijn rood rood rokkie, enz.,

en is van meening dat „rood rood" hier voor „rood goud" staat, en dat hier zeker geen gans, maar een goudhaantje bedoeld wordt. FIRMENICH, *Germaniens Volkerstimmen*, I, 139, geeft inderdaad een Martins-Lied („Mundart der Altmark") met aanvang:

Martens, Martens Vöâgelken,
Met dien *vergülden* Flöâgelken.

In den *Reinaert*, ter plaatse waar Tybeert de vaart naar Maupertuis, Reinaert's slot, onderneemt, leest men, naar Dr. W. L. VAN HELTEN's uitgave, v. 955—60:

Doe zach hi (Tybeert) van verren ende vernam,
waer Sente Martins voghel ghevloghen quam,
ende riep: „al heil, edel voghel,
kere herwaert dine vloghel
ende vliech te miere rechter hant!"

J. F. WILLEMS, in zijne uitgave van den *Reinaert*, bl. 43, v. 1047, teekent aan: „*Sente Martins vogel*, de kraai en volgens sommigen de gans". Dr. KALFF, *Het lied in de M. E.*, bl. 378, steunende op SIMROCK, *Handbuch der deutschen Mythologie*, bl. 534, neemt den St. Maartens-vogel voor de kraai of den op de kraai gelijkenden zwarten specht. Zie hiervoren I, nr. 90, bl. 391, het lied: „Het wayt een windeken", str. 6, v. 4. Zie nog J. TER GOUW, *Noord en Zuid*, VII, 1, waar St. Maartensvogel = gans of bergsijsje, en VERDAM, *Mnl. Wdbk.*, i. v. *Martijn*, volgens wien „de verklaring niet vast staat". Reeds in de oud-fransche bronnen van den *Reinaert*, namelijk in Méon's uitgave (zie VAN HELTEN, t. a. p., bl. XV vlg.), komt de door Tybeert ontmoeten vogel, „l'oisel Saint Martin" voor. Maar ook de Franschen zijn het over den aard van dien vogel niet eens. LAROUSSE, legt het woord „oiseau de St. Martin" uit door „busard", in het Nederlandsch: buizerd of muizenvalk; in *Revue des tradit. pop*, Paris, VI (1891), bl. 204, heet het: „l'oiseau diversement identifié, de Saint Martin."

B. HOFFMANN v. F., *Niederl. Volksldr.*, nr. 181, bl. 321, overg. uit *Den navorscher*, I, bl. 64. Zoo zongen de kinderen te Amsterdam in de eerste dagen van November en zamelden turf, hout en geld in. — Zelfde tekst, J. TER GOUW, t. a. p., bl. 240 vlg., wien wij de hier volgende aanteekeningen ontleenen. Vanouds werden op St Maartensavond, groote vuren ontstoken waarbij men danste en sprong, wat soms aanleiding gaf tot baldadigheden, in zoo verre dat eene Dortsche keur van 1443, ten gevolge van de „veel onrelikheden" door „die jonge boefkens" op St Maartensfeest bedreven, de ouders aanmaant om op hunne kinderen te passen, met bedreiging van zware straffen tot besluit.

Tot in 1830 werden in Noord-Brabant nog schier in elk gehucht of elke wijk, op een heuvel in de heide of in een akkerveld, Sint-Maartensvuren gebrand (P. N. PANKEN, *Ons Volksleven*, Brecht, VII, 1895, bl. 181 (lees 121). — Sedert vele jaren reeds werd het Sinte-Mertenvuur te Werchter (Brabant) door het gemeentebestuur verboden, omdat de kwâjongens niet ver genoeg van de mijten en schuren der verontruste boeren verwijderd bleven (J. BOLS, *Honderd oude Vlaamsche liederen*, 1897, bl. 249). — Zie mede Dr. G. D. J. SCHOTEL, „*Leven van Martinus* (Bisschop der Galliërs),

zijne vereering na zijn dood in het St. Martinsfeest", in *Tilburgsche avondstonden*, Amst. 1850, bl. 3—96. *Murref* in het Amsterdamsch, zegt ter Gouw, is *mond*, maar niemand steekt turf in zijn mond, 't woord is dus hier alleen gebruikt om 't rijm en de alliteratie tot hulp te komen. — 't Schaartje, mesje en touwtje, zou men kunnen toepassen op het afsnijden van St. Maartens mantel en het toeknoopen van denzelfden mantel, maar 't heeft allen schijn dat die dingen betooverd waren en door het vuur moesten gezuiverd worden. — De „honderdduizend rokkies" (rokjes) zijn de belooning van den man, die zelf kan lijden om anderen te dekken. — „Gooi in de mos", namelijk: in uw keel.

In Frankrijk drinkt men op St. Maartensfeestdag nieuwen most en nieuwen wijn; in Holland deed men 't ook. Daarom zong men:

Sint Martijn, Sint Martijn,
't avond most en morgen wijn.

In 't Noorden van Duitschland stond de St. Maartensdronk in hooge achting:

Wer sich vol sauffen kann,
wird ein rechter Martins-mann.

Ook in 't Zuiden werd hij niet minder vereerd. De Italiaansche Pontanus schreef in de tweede helft der XV[de] eeuw, dat de ijverige vereerders van St. Maarten het eene schande achtten op zijn feest niet dronken te zijn. En nog ten tijde der Kerkhervorming wekte het vermoeden van ketterij, als iemand den St. Maartensdronk weigerde.

Dr. J. Winkler, *Iets van St. Maartensdag in de Noordelijke gewesten* (*Rond den Heerd*, 27 9[ber] 1887), leert ons de volgende lezing kennen:
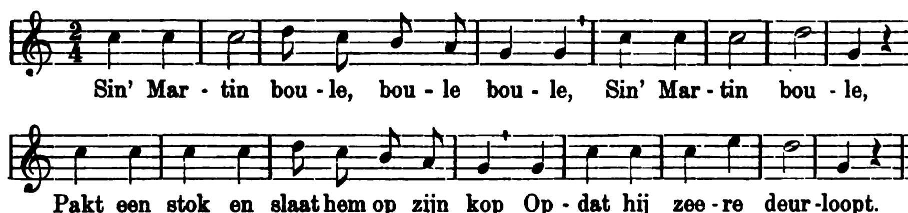
Rood, rood rokje,
Sinte-Maartens stokje,
Sinte-Maarten is zoo koud,
Geef 'em een turfken of een hout,
Om 'em bij te warmen
Met sien bloote armen.

Het „Rood, rood rokje" treedt hier weer te voorschijn. Nu, wat het *stokje* betreft, volgens Dr. Winkler staat het in verband met de op stokken gevestigde brandende keerskens, door de jongens al zingende rondgedragen, keerskens die zij in uitgeholde en handig uitgesneden groote rapen zetten, om te beletten dat die lichtjes zouden uitgebluscht worden door den wind.
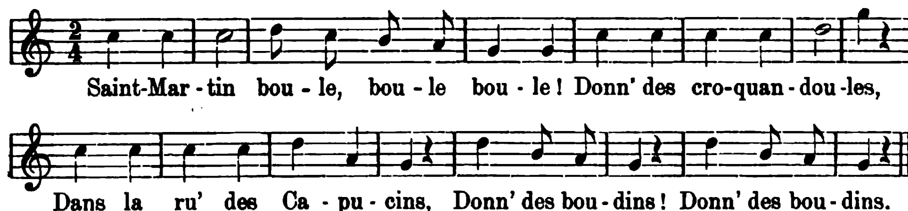
De heer J. H. Scheltema deed mij opmerken, dat de mantel van St. Maarten rood wordt afgebeeld, en dat 't wapen van Utrecht, verbeeldend den mantel van dien heilige, voor de rechterhelft rood, voor de linker wit (blank) is, omdat die helft is afgesneden.

Zoo dit stokje daar maar niet staat voor 't lieve rijm? Ten ware het betrekking had op de St. Maartens-kruk, waarover verder.

Te Veurne (West-Vlaanderen) zijn de uitgeholde rapen ook in eere (BARON DE REINSBURG-DÜRINGSFELD, *Calendrier belge*, 1862, II, bl. 268), wat niet belet dat de papieren lantarens daar mede sinds lang in gebruik traden. Nog jaarlijks op den avond van St. Maarten, loopen de Veurnsche kinderen met hunne brandende kaarskens de markt rond, terwijl ze onophoudelijk zingen: „Sin' Martin, boule, boule boule", enz. Dit liedje dat, naar ik van mijn vriend Prof. J. Vercoullie vernam, insgelijks te Oostende en te Nieuwpoort bekend is, wordt daar gezongen verschillende weken vóór het feest, dagen achtereen. Ongetwijfeld is het uit Frankrijk overgewaaid, want Veurne ligt bijna aan de Fransche grens. De heer Cesar Depagie te Veurne was zoo goed het voor ons te noteeren:

Datzelfde liedje wordt teruggevonden bij DESROUSSEAUX, *Mœurs de la Flandre française*, Lille 1889, I, bl. 69 vlg.:

Desrousseaux vertelt, naar V. DERODE, *Histoire de Dunkerque*, hoe St. Maarten eens zijn ezelken had verloren en het dier hem door de kinderen werd teruggebracht, en hoe „pour les remercier, Saint Martin les gratifia des dragées qu' avait produites sa monture, et qu'il changea en délicieuses pralines". „Croquandoules" waren eene vroegere Duinkerksche lekkernij, eene soort van „macaron":

B². J. TER GOUW, t. a. p., bl. 246, Hoornsche lezing. Wat die mooie zwarte meid, die verbrande molen, die dronken buurman beteekenen, waarom Sint Maarten te Hoorn in Augustus gevierd wordt, weet t. G. niet te verklaren. Naar zijn vermoeden ligt hier eenig vergeten feit der Hoornsche geschiedenis ten grondslag. We zagen hoe te Oostende en te Nieuwpoort wordt met de papieren lantarens ter eere van St. Maarten rondgeloopen, niet onmiddellijk vóór zijn dag, maar einde Augustus en begin September.

B³. HOFFMANN v. F., t. a. p., lezing van Leiden, ontleend aan *Den navorscher*, I, bl. 227.

Te Utrecht zong men (zie TER GOUW, bl. 243):

Stookt nu vier, maakt nu vier,
Sinter Maarten die komt hier,
al met zijn bloote armen
hij zou 'm gaarne warmen.

Eerst wanneer men hun de deur voor den neus toesloeg, zongen de jongens:

Een zakje met zemelen, enz.,

eene verwensching, door ter Gouw, bl. 242, uit de tijden van 't ketterbranden afgeleid. Aan de ongelukkigen toch, die men ten brandstapel voerde, werd een zakje met kruit onder het kleed, voor de borst gehangen en 't zakje met zemelen drukt „broodsgebrek" uit.

Ook F. E. DELAFAILLE, *Gesch. van Mechelen*, Mech., II, bl. 59, z. j. [1903], haalt een couplet in denzelfden trant aan, door de kinderen die „niets krijgen", tot slot van hun St. Maartensliedje gezongen:

Hier achter in dat hooge huys,
daër hangt 'nen sack met semelen uyt;
semelen in, semelen uyt,
smyt dat vrouwken
de vensteren uyt.

In een St.-Truidensch Driekoningenlied uit het ineenloopen van verschillende liederen ontstaan, en te vinden in *'t Daghet*, I (1886), bl. 115, worden de „zemelen" insgelijks vermeld. Als de jongens niets krijgen in het huis waar ze uit „heelen" gaan, zingen ze:

Ik kwam eene keer voorbij een deur
der hoeng een zak met zemelen veur,
zoo minnige zemel, zoo minnige luis,
der zit eene gierige duvel in huis.

Dezelfde bedelarij, met hare gelukwenschen — of verwenschingen — vindt men in sommige Fransche liederen terug, o. a. in een Nieuwjaarslied uit de omstreken van Montbéliard (Franche-Comté), voorkomend in *Revue des trad. pop.*, Parijs, XIV (1899), bl. 2—3. Waar zij iets ten beste krijgen, zingen de kinderen, tot slot:

Due *(God)* bénisse cette mâson,
Monsieur X, ses bés gochons (*zoontjes*, garçons)
Ses belles gaichottes *(meisjes)* tout di long.

Ontvangen de jongens integendeel niets, dan luidt het:

Due vos dene des raitt', aissai *(muizen in groot getal)*,
Ne tchin *(noch hond)* ne tchait *(noch kat)* pou les aittropai,
Point de bâton pou lais tiuai *(te dooden)*.

Tekst en melodie. C. Lootens et Feys, *Chants pop. flam.*, nr. 137, bl. 228, „Sinte Maartens-avond". — Heeft wellicht het woord „toren", vraagt t. G., bl. 245, hier denzelfden zin als in 't lied van den Ever:

Ghi hebt te voren
Ghedaen toren
Den vorders miin, enz.,

„dan wenschen de Bruggelingen op St. Maartensavond alle haat en kwaad van zich en den Gentenaars op den hals". Maar die *toren* die naar Gent gaat, doet zich niet alleen voor te Brugge, maar ook elders in West-Vlaanderen (J. W. Wolf, *Wodana*, bl. 87), en te Veurne (Baron de Reinsberg-Düringsfeld, t. a. p., bl. 269); daarbij schijnt het moeielijk aan het woord *torre*, hier voorkomende in den Middelnederlandschen, nog heden in West-Vlaanderen voortlevenden vorm (Ohd. *turra*), den zin van *toren*, *onrecht*, toe te kennen.
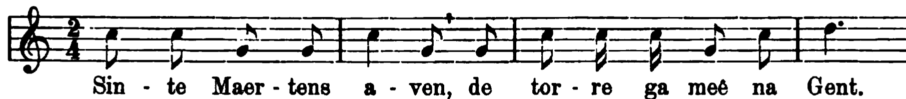
Naar de welwillende mededeeling van den heer Cesar Depagie te Veurne, zingen de Veurnsche jongens:

Sin - te Maar- tens a - vond, de tor - re ga' meê na Gent, en
als mijn moe - der koek - jes bakt, ik zit er geern om - trent;
zit ik in een hoek - je, 'k krijg een beet - je koek - je;
zit ik on - der den ta - fel, 'k krijg een beet - je wa - fel;
zit ik al on- der den zol- der-trap,'k krijg een groo -ten schop in mijn gat.

R. Ghesquiere, *Volk en taal*, 1893, bl. 104, ter plaatse waar het St. Maartensfeest in West-Vlaanderen door hem wordt beschreven, maakt ons bekend met eene zangwijs van denzelfden aard:

Sin - te Maar - tens - a - vond de tor - re gaat meê naar Gent, enz.

Te Gheluwe vindt men dezelfde wijs voor elke twee verzen herhaald, terwijl men te Kortrijk zingt (beide lezingen in *'t Daghet*, 1888, bl. 154):

Zoo St. Maartens-snoeperij op veel plaatsen met de vette gans gepaard ging, in Vlaanderen bestond zij vooral in wafelen en in pannekoeken. Van waar die St. Maartens gans? Dat St. Maartensdag reeds vóor de invoering van 't Christendom een Germaansche feestdag zou geweest zijn, is volgens ter Gouw, bl. 250, zeer te betwijfelen, want men kan geen Germaansch feest aanwijzen, dat op of omstreeks den elfden November gevierd werd. Ook de gissing dat de gans een der vogelen van Wuodan zou geweest zijn, geeft geen licht. De ganzen worden op St. Maarten gegeten „omdat zij dan het vetst en het lekkerst zijn". Maar blijft de vraag, waarom de Friezen en hun stamgenooten, de Hollanders, evenals de Engelschen, geen St. Maartens- maar een Kerstgans eten, terwijl de St. Maartensgans thuis behoort in die gewesten van ons land, waar de bevolking van Saksische afkomst is gelijk ook in Duitschland? Op die Saksische afkomst doelt immers het liedje, dat Westendorp in Westerwolde hoorde zingen:

Er kwam een gans uit Sassen,
uit Sassen kwam die gans,
hij was zoo wel gewassen.
gewassen was die gans.

Van dit liedje deelen wij, hierna, de eenigszins met die van het „Patertje" overeenstemmende wijs mede.

In een *Quodlibet von der Vögel Namen*, van 1578 (Hoffmann v. F., *Die Deutsche Geselschaftslieder*, 1844, bl. 256), treden „Enten" van allerlei aard „zu besten sanct Martins Tag" te voorschijn.

De St. Maartensvuren hebben sommigen doen denken aan de Germaansche, waar om gedanst en gesprongen werd (ter Gouw, bl. 13, 14, 19), en daarom ook al aan eene heidensche afkomst van het St. Maartensfeest; maar die vuren werden gewoonlijk ontstoken op dezelfde plaatsen waar ook de Paasch- en St. Jansvuren brandden (Id. 247). Misschien kan men in die vuren eene herinnering zien aan de legende volgens welke op zekeren dag, terwijl de heilige de mis deed, een vlammende vuurbol boven zijn hoofd verscheen. Een beroemd schilderstuk van Lesueur, van het jaar 1651, *La messe de St. Martin*, geeft die legende weer.

Tekst en **melodie. D.** J. Bols, *Honderd Vlaamsche liederen*, nr. 100, bl. 245, „gezongen te Mechelen"; — F. E. Delafaille, *Gesch. van Mechelen*, Mech. z. j, [1903], II, bl. 62, aldus:

Sinte Merten vandere genuchten,
hij met zijnen grijzen baard,
die in zijne oudere dagen
nog uit het zingen moet gaan.
Jufvrouw, enz.

Pol de Mont, *Iets over Sint-Marten, Sinter-Greef en Sint-Nikolaas*, in *Volkskunde*, IV (1891), bl. 27, zelfde tekst als bij Delafaille, buiten den aanvangsregel, die luidt: „Sinte Merten van den negeristen".

Met Baron de Reinsberg-Düringsfeld, *Calendrier belge*, Brux. 1862, II, 264, meent Delafaille, t. a. p., bl. 69 vlg., dat dit liedje en nog een paar andere van St. Maarten, waaronder: „Martinus had goey vrinden", hunne verbastering hebben gevonden in schimpliedjes gemaakt tegen Merten van Rossum, om de verwoestingen ten jare 1542 in het land en in de omstreken van Mechelen door hem aangericht en de gewelddadigheden op de borgers gepleegd. De hierboven aangehaalde tekst zou namelijk ontleend zijn aan deze strophe:

Merten van Rossem vandere berugte,
hy met synen grysen baert,
die in syne oudere daeghen
nog uyt swingelen moet gaen,
borghers wilt syn cabascken maer vullen
en laet hem niet langer staen,
dan sal hy lustig smullen;
adieu, borghers wacht u van syn schaer.

Dezelfde schrijver haalt G. D. de Azevedo, *Chronycke van Mechelen* aan, die na de door Merten van Rossum gepleegde gruwelen te hebben vermeld, er bijvoegt: „Uyt desen voorval is voortsgekomen dat de kinderen langhs de straeten jaerlijcks ontrent den Feestdagh van S. Marten plegen te roepen, onder andere de volgende woorden: „Marten van Rossem den ouden trawant", etc.; maer de selve kinderen, ofte om beter te seggen, de ouders dese historie niet kennende, seggen als nu seer onvoorsichtelijck: „Sinte Marten", etc., waer op men wel behoorde te letten." (*Vervolgh der Chronycke van Mechelen*, van den jaere 1529 tot 1555, Loven, z. j.).

Over een lied en andere gedichten tegen Maarten van Rossum, zie Dr. P. Fredericq, *Onze historische volksliederen*, Gent 1894, bl. 84 vlg., en Cornelia Cath. van de Graft, *Middelndl. historieldr.*, 1904, bl. 189 vlg.

E. J. W. Wolf, *Wodana*, bl. 196; — **E**[2]. *Ons volksleven*, III (1891), bl. 28, uit Turnhout. Zie mede J. van Vloten, *Nederl. baker- en kinderrijmen*, 4[de] uitg., bl. 78 vlg., waar men zestien verschillende lezingen vindt, benevens een liedje gezongen te Graft en omstreken „op 12 Nov. (Dag na St-Maarten)":

Keersje, keersje overloop,
de wever is dood
van Akersloot,

Wanneer is hij gestorven?
Gisteren avond bij de kaars.
Volg mij maar achter mijn poepenaars.

„Sint-kruk is een heilige en wel degene die 's daags na Sint-Marten valt. Immers daags na Sint-Marten te peerd, *met zijnen mantel*, valt Sinte-Marten met de kruk (zoo heeten ze thuis nog den biskopstaf)", zegt een ongenoemd schrijver in *'t Daghet*, 1888, bl. 142. — ZANTER, in *Volk en taal*, 1893, bl. 57, noemt de „kruk" eene „draagberrie", waarop een knaap zit met papieren kasuifel aan, eenen mijter in verguld papier, eenen knevel, gelijk zijne dragers, eenen vergulden staf in de hand, die St. Maarten verbeeldt. Aan de kruk hangt een kabas of korf om er het ontvangene in te bewaren." — Delafaille, t. a. p., deelt nog dit liedje mede (ook te vinden in *Calendrier belge*, II, bl. 263), dat, naar zijne meening, insgelijks is afgeleid van een der liedjes op Merten van Rossem (of Rossum):

Sinte Merten op de kruk,
geeft me 'nen appel,
ik geef u een stuk.
Geef me een peer,
ik geef u een smeer,
Sinte Merten den babbeleer.

Oorspronkelijk zou het geklonken hebben:

Merten van Rossum is een kruk,
geeft hem 'nen appel,
hy geeft u(w) een stuk,
geeft hem een peer,
hij geeft u(w) een smeer,
Merten van Rossum den grijzen beer.

Hier worden Weiland en Huydecoper door Delafaille aangehaald tot bewijs, dat *kruk* beteekent: „knoeyer, broddelaar"; dat *peer* beteekent een „slag", en dat *beer* zooveel is als „verken en zwijn" of een „onbeschaamd mensch". — Stellig is het, dat men zich, ook zonder het behulp dier eerbiedwaardige autoriteiten, gemakkelijk overtuigen kan, dat Merten van Rossum in die regelen geen complimenten worden toegezwaaid; maar of met die verklaringen de zoo eenvoudige als natuurlijke uitlegging van *'t Daghet* weerlegd wordt, is zeer te betwijfelen.

Voor de Duitsche St. Maartensliederen zie nog: FIRMENICH, *Germaniens Volkerstimmen*, Berlin I, bl. 140: „Märtin, Märtin Vögelken" („Mundart der Altmark"); id., bl. 281: „Dei Kinner krajölt" („Mundart in der Grafschaft Ravensberg"); III, bl. 170, „Sünt, Sünt Mäten Vüegelken // met dat rauhe Küegelken" („Mundart

von Dortmund"); — Böhme, *Deutsches Kinderlied u. Kinderspiel*, nr. 1663—71, bl. 360—4, die ook de eerste strophe van bovenstaanden tekst A mededeelt en ten slotte zegt: „Von mehr als einem halben Hundert Martinsreimen wählte ich mir einige aus, weil die meisten doch zu dumm, gleichartig und langweilig sind."

Zie nog de liederen medegedeeld door Erk u. Böhme, *Deutscher Liederhort*, III, nr. 1148—1151, bl. 79, en nr. 2101, bl. 794, alsmede: M. Elisabeth Marriage, *Georg Forsters Frische teutsche Liedlein*, Halle a. d. S. 1903, de daar voorkomende „Martinslieder" en de aant. bl. 226.

375. Sinte Niclaes Bisschop.

A.
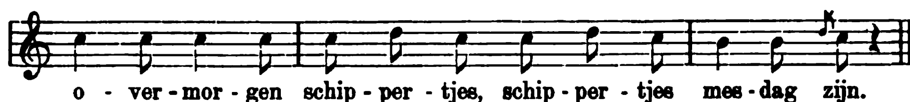
Sinte Niclaes Bisschop, goet heylich man,
wilje wat in mijn schoentje geeven, Godt loont u dan.
Geefftemen een beurs met bellen,
soo sal ickje niet meer quellen.
Soo langhe als het Godt gelieft,
heb ick Sinte Niclaesjen lieff.

De navorscher, I (1851), bl. 190, medegedeeld door J. J. NIEUWENHUIJZEN, met de aanteekening: „te vinden in: JACOB SCEPERUS, *Geschenck op geesyde St. Nicolaes avont aen allen ingesetenen van Gouda*. Gouda 1658, bl. 184"; — zelfde tekst, Dr. J. VAN VLOTEN en M. A. BRANDTS BUYS, *Nederl. baker- en kinderrijmen*, 4de uitg., Leiden z. j. (1894), bl. 76, nr. 10.

Sinte Niclaai van Tolentijn.

B.

Sin - te Ni - claai van To - len - tijn, breng m' een schui - tje met
lek - ke - ren ding, en een schui - tje met saf - fe - raan, 'k zal 't al in mijn
kof - fer - tje slaan. Mijn kof - fer - tje staat te koo - pen voor tien pond en
half. Mijn koe en is geen kalf, mijn peerd en is geen zwijn, 't zal

Sinte Niclaai van Tolentijn,
breng m' een schuitje met lekkeren ding,
en een schuitje met safferaan,
'k zal 't al in mijn koffertje slaan.
Mijn koffertje staat te koopen
voor tien pond en half.
Mijn koe en is geen kalf,
mijn peerd en is geen zwijn,
't zal overmorgen schippertjes mesdag zijn.

Tekst. Lootens et Feys, *Chants pop. flamands*, Bruges, 1879, nr. 135, bl. 227, hierboven weergegeven; — Vgl. J. W. Wolf, *Wodana*, Gent 1843, bl. 198, lezing uit Veurne medegedeeld door vrouw Pr. van Duyse, geboren Sophie Woutters; — *Rond den heerd*, Brugge, II (1867), bl. 336; — De Coussemaker, *Chants pop. des Flamands de France*, Gent 1856, bl. 99, lezing uit Duinkerke, slot van een St. Maartensliedje te vinden bl. 1343 hiervoren; — Dr. J. van Vloten en M. A. Brandts Buys, *Nederl. baker- en kinderrijmen*, 4de druk, Leiden, z. j. (1894), bl. 74, nr. 1.

Melodie. L. et F., t. a. p. De meeste Sinterklaasliederen werden of worden nog voorgedragen op de gewone kindermelodie *g a g e*; vgl. hierna de zangwijs van „Sint Niklaas goed heilig man // doet uwen besten tabbaerd aan", tekst ontleend aan *'t Daghet in den Oosten*, Hasselt, 1ste jaarg. 1855.

De volgende tekst ontleend aan *Kunst- en letterblad*, Gent, III (1842), bl. 98, heeft nagenoeg den aanvang van B:

St. Niklaes van Tolentyn,
breng my meê wat lekkerding,
lekkerding van Spanje,
drie appelkens van Oranje,
drie appelkens van Condé:
breng myn broêrkens ook wat meê.

Zie Baron de Reinsberg-Düringsfeld, *Calendrier belge*, Bruxelles, 1862, II, bl. 304, de varianten uit West- en uit Oost-Vlaanderen, en *Rond den heerd*, IV (1869), bl. 19, eene andere variante uit Oost-Vlaanderen.

Sinterklaas, goed heilig man.

C.

1. Sinterklaas, goed heilig man,
trek je beste tabbert aan,
blief je wat te geven,
't is voor al mijn leven:
al mijn leven heb ik je lief
om een appel of om een peer,
Sinterklaas kom morgen weer.

2. Voort, voort paardjen in den draf,
morgen is het Zondag,
dan komen de groote heeren
met de mooie kleeren;
dan komen de rijke vrouwen
met de bonte mouwen;
dan komt de akkerman
met zijn paardje achter an.

't Daghet in den Oosten, Hasselt, 19de jaarg., 1903, bl. 39; — Dr. J. VAN VLOTEN en M. A. BRANDTS BUYS, t. a. p., bl. 75, nr. 3, de eerste strophe.

Vgl. *a*) BARON DE REINSBERG-DÜRINGSFELD, t. a. p., II, bl. 305, lezing van Turnhout, en *Rond den heerd*, IV (1869), bl. 55, zelfde tekst, medegedeeld door O.:

Sinte Niklaes, myn goeije man,
wilt ge me wel wat geven,
dan dien ik u al myn leven;
geeft ge me niet,
dan dien ik u niet,
dan zyt gy myn sinte Niklaesken niet.

b) *'t Daghet*, 1ste jaarg., 1885, bl. 78, met verzending naar de melodie van het liedje: „Nieuwe jaarke zoete // het verken heeft vier voeten", voorkomend aldaar bl. 76, melodie welke wij hier op onzen tekst brengen:

Sint Niklaas, goed heilig man,
doet uwen besten tabbaard aan
en rijd er meė naar Spaanjen,
brengt appelkes van Oraanjen,
pruimen van Damast,
geef de kleine kindekes wat.

c) *De navorscher*, t. a. p., bl. 199, mededeeling van H. T.:

Sint Niklaas, goed heilig man,
trekje beste tabbert an,
rij der mee na Amsterdam,
[van] Amsterdam na Spanje,
appeltjes van Oranje,
peertjes van de boomen,
rijke, rijke oome!
Rijke, rijke juffertjes,
die dragen lange mouwen.
Hansie willen we trouwen?
Hansie sprong al over de sloot,
en hij brak zen poot.
Tien pond suiker,
leg de lepel op de ketel,
brandewijn met suiker.

Zie mede *De navorscher*, t. a. p., bl. 361, mededeeling van Σ, en Dr. J. van Vloten en M. A. Brandts Buys, t. a. p., bl. 74, nr. 2.

d) *De navorscher*, t. a. p., bl. 361, nr. 2, lezing van Sluis, medegedeeld door J. H. van Dale; overgenomen door Hoffmann v. F., *Niederl. Volksldr.*, 1856, bl. 323, nr. 4:

Sint Niklaas, goed heilig man,
trek je beste tabbert an,
rijdt er mee naar Amsterdam,
van Amsterdam naar Spanje.
Twee appeltjes van Oranje,
twee peertjes van den besten boom.
't Kind zal hebben een gouden kroon,
een gouden kroon van dokkeblaren;
't kind zal naar Oost-Inje varen,
van Oost-Inje weer naar Sluis,
zoo komt dan het kind weer t'huis.

V. 7, 9 en 11 wordt eigenlijk den naam van het kind genoemd.

e) *De navorscher*, t. a. p., bl. 361, nr. 3, medegedeeld door C. G. B.; — overgenomen door HOFFMANN v. F., t. a. p., nr. 5:

Sint Niklaasje! heilig man!
trek je mooije tabberd an,
rijd 'er meê naar Amsterdam,
van Amsterdam naar Spanje,
drie appeltjes van Oranje,
drie peertjes van een peerenboom,
Sint Niklaas is mijn oom.

Hossen bossen paardje,
met jou vlossen staartje,
zóó rijden de heeren
met haar' beste kleêren,
zóó rijden de vrouwen
met haer bonte mouwen,
zóó rijdt de akkerman
met zijn paardjen achter an.

f) *'t Dayhet*, 4de jaarg., 1888, bl. 121, medegedeeld door H. M., en zelfde tekst, *ib.* bl. 122, medegedeeld door HUIB. Sw., beide lezingen uit Hasselt:

Sinter Klaes, heilige man,
doet eure beste tabbaerd an,
geeft de kleine kindjes wat,
geeft de grooten een schop onder 't gat,
laat ze doa bij loopen
kousen en schoenen verkoopen.

Zie mede: Dr. J. VAN VLOTEN en M. A. BRANDTS BUYS, t. a. p., bl. 75, nr. 4, lezing uit Sittard; nr. 5 lezing uit Groningen; bl. 76, nrs. 6 en 8 lezingen uit Venloo; — *Ons volksleven*, Brecht, IX (1897), bl. 95, nr. 3; bl. 96, nr. 6.

Sinte Niklaes kapoentjen.

D.

Sinte Niklaes kapoentjen,
ryd wat in myn schoentjen,
een appeltjen of een citroentjen,
een nootjen om te kraken,
het zal zoo lekker smaken.

BARON DE REINSBERG-DÜRINGSFELD, t. a. p., bl. 304, lezing uit Lier, hierboven weergegeven; — *'t Daghet*, 1ste jaarg., 1885, bl. 78, zelfde tekst, lezing uit Beeringen, en *Ons Volksleven*, IX (1897), bl. 95, nr. 1, nogmaals dezelfde tekst.

Vgl. *a*) *Kunst- en letterblad*, Gent, III (1842), bl. 98, medegedeeld door JAEK VAN DE VELDE, en zelfde tekst als lezing van Dendermonde, te vinden bij BARON DE REINSBERG-DÜRINGSFELD, t. a. p., bl. 305:

Sint Niklaes kapoentje,
breng wat in myn schoentje;
een appelken of een citroentje;
Sint Niklaes kaboksken,
breng wat in myn bloksken,
een mandeken of een stoksken.

b) *De navorscher*, t. a. p., bl. 361, nr. 2, lezing uit Sluis, medegedeeld door J. H. VAN DALE, overgenomen door HOFFMANN v. F., t. a. p., bl. 322, nr. 1:

Sint Niklaas, kapoentje,
leg wat in mijn schoentje,
al wat er niet inne kan,
leg dat dan maar achteran,
achter an het glaasje,
'k dankje, Sint Niklaasje!

Zie mede Dr. J. VAN VLOTEN en M. A. BRANDTS BUYS, t. a. p., bl. 76, nr. 9; — *Ons Volksleven*, t. a. p., bl. 95, nr. 4; — J. M. DAUTZENBERG en PR. VAN DUYSE, *Volksleesboek*, Brussel 1854, bl. 23, Brusselsche lezing, overgenomen door Baron de Reinsberg-Düringsfeld, t. a. p., bl. 304.

Sinte Nicolaes, nobele baes.

B.

Sinte Nicolaes, nobele baes,
brengt wat in myn schoentje,
een appeltje of een citroentje,
een nootje om te kraken,
dat zal wat beter smaken,
een pintje om te drinken,
dat zal wat beter klinken!

J. W. WOLF, *Wodana*, Gent, 1843, bl. 195, lezing uit Brussel (?) medegedeeld door C. STROOBANT. — HOFFMANN v. F., t. a. p., bl. 322, nr. 3, zelfde tekst. — Vgl. BARON DE REINSBERG-DÜRINGSFELD, t. a. p., bl. 303—4, de lezingen uit

Antwerpen, Lier en Mechelen. In *Den navorscher*, t. a. p., bl. 199, nr. 3, vindt men deze strophe, medegedeeld door H. T.:

Sint Niklaas,
dat is een baas
voor kind'ren en voor menschen;
hoe verlangen we naar die Klaas,
dat i ons weêr komt wenschen.

Zie mede Dr. J. VAN VLOTEN en M. A. BRANDTS BUYS, t. a. p., bl. 77, nr. 16, die nog onder nr. 12, deze lezing uit Leeuwarden mededeelen:

Sinte Niklaas
die speult den baas
al op 't papieren souderke (zoldertje);
hij miende, dat ik 'r bang foor waar,
en 'k beet 'm een stuk uut 't skouderke.

Sente Niklaai die zal gaan komen.

F.

Sente Niklaai die zal gaan komen,
lekker en *bon*,
'k He' der e staalke van vernomen,
wellekom!
Wellekom zoo moet hij wezen,
dien heilige man:
'k zalder zoo neerstig vooren lezen,
bringt my wat an.
Kousen en schoen die staan en pronken,
in het hoekske van den heerd.
Als ik slape dat ik ronke
komt er e peerd,
komt er e peerd zoo zeere geloopen,
in het midden van den nacht:
Sente Niklaai kom me' zijn karre,
onverwacht!

Rond den heerd, IV (1869), bl. 11, onder de liedjes en gebedekens, hierboven weergegeven. — Vgl. *Ib.* bl. 56, variante van het tweede deel, als „deuntje", dus als liedje medegedeeld door O. — J. M. DAUTZENBERG en PR. VAN DUYSE, t. a. p., bl. 24, lezing uit Brugge; zie mede LOOTENS et FEYS, t. a. p., bl. 228, eene variante die werd voorgedragen op de melodie van tekst A hiervoren.

Sint Niklaasje bi-ba-bon.

G.

Sint Niklaasje, bi-ba-bon (du bonbon?)
gooi wat in de regenton,
gooi wat in de huizen,
voor al de ratten en muizen;
geef wat,
houd wat,
een ander jaartje weêr wat.

De navorscher, t. a. p,, bl. 361, nr. 4, medegedeeld door C. G. B., overgenomen door Hoffmann v. F., bl. 322, nr. 2; vgl. *De navorscher*, t. a. p., bl. 199, medegedeeld door H. T.; — Dr. J. van Vloten en M. A. Brandts Buys, bl. 76, nr. 6, de laatste vier versregels, lezing uit Venloo, en nr. 7.

Van de ontelbare Sinterklaasliedjes deelen wij nog mede:

a) *Rond den heerd*, II (1867), bl. 322 (vgl. *ib.* IV (1869), bl. 12):

Sinte Niklaai van Tolentijn,
bring me e schortje van lekkerding,
is me schortje te kleene,
me zûn nog eentje gaan leenen,
is me schortje te groot,
smijt het in Maria's schoot.

b) *Ons volksleven*, IX (1897), bl. 95, nrs. 2 en 3, de laatste lezing uit Bergeik:

Sint-Niklaas, goed, heilig man,
maak dat ik goed leeren kan,
en als ik dan goed, vlijtig leer,
dan zal onze Lieve Heer
mij beloonen met de deugd
en hierna de hemelvreugd.

Sinterklaas, goed heilig man,
trek uwen besten tabberd an,
rijd er mee naar Amsterdam,
van Amsterdam naar Spanje,
appeltjes van Oranje,
peren van den hoogen boom.
De gouden kroon in vieren.
De meisjes gaan te bieren,
de jongens gaan te brandewijn
daar alle mooie meisjes zijn.

c) *'t Daghet*, 1[ste] jaarg., 1885, bl. 78, lezing uit Beringen, de melodie zooals ze hierboven voorkomt voor: „Sint Niklaas, goed heilig man // doet uwen besten tabbaard aan" (vgl. *Ons volksleven*, t. a. p., bl. 96, nr. 7):

Sinter Klaas kwam over de brug,
met zijn zakken al op den rug,
met zijn stokken al in de hand,
zóó kwam Sinter Klaas in 't land.

d) *'t Daghet*, 4de jaarg., 1888, bl. 121; zelfde bl., en 5de jaarg., 1889, bl. 36, lezing uit Beringen:

Sinterklaes van Leven (Leuven)
had een brief geschreven,
met zijn linke hand,
hij haër niet meer verstant.

Sinter Klaes zen peerdje
dat häd eene kranke poot,
laten we doa voor bejen (bidden)
dat het bäter weurdt.

Sinter Klaes, heilige man,
doet oer beste schoenkes aan;
als oer schoenkes versleten zijn
dan loopt der op oer klonken;
en als oer klonken versleten zijn
dan loopt der op oer stompen.

e) Dr. J. van Vloten en M. A. Brandts Buys, t. a. p., bl. 77, nr. 11, lezing uit Venloo, en zelfde bl. nrs. 13, 14 en 15, lezingen uit Leeuwarden:

Sinterklaas Nikkel,
drie pond spikkel,
drie pond spek,
Sinterklaas is al te gek.

Sinterklaasje, bon, bon baasje,
geef me een stukje spikkelaasje,
geef me een stukje zoete koek,
Sinterklaas, die is zoo zoet.

Sint Niklaas, goedige bloed,
geef me een buil met suikergoed,
niet te veel of niet te min;
smijt het maar den schoorsteen in.

Sinterklaas, die goeie heer,
die komt alle jaren weêr,
met zijn paardjes voor zijn wagen,
zoo komt Sinterklaas aanjagen.

Allerlei aanhangsels werden en worden nog aan het liedje gevoegd, men ziet er een voorbeeld van in tekst C *c*) hierboven. Zoo zong men ook, na de strophe zooals ze zich hierboven voordoet, onder B (zie *Rond den heerd*, IV (1869), bl. 12):

Schipperke, steek je schuitje van kant,
en doe je meiskes zonder tant,
en doe je knechtjes zonder baard,
ze komen al lachen thuizewaard;
thuizewaard om te eten,
wa' ga' me de peerdetjes geven?
Hooi en strooi, enz.

St. Nicolaas, *dè Wonderdoener*, leefde, naar ons wordt medegedeeld door Dr. EELCO VERWIJS, (*Sinterklaas*, 's-Grav. 1863, bl. 10) in de eerste helft der IVde eeuw, tijdens Constantijn den Groote, te Myra, waar hij de bisschoppelijke waardigheid bekleedde. Men zegt, dat hij als grijsaard bij het Concilie van Nicæa, in 325, tegenwoordig was en deze gebeurtenis slechts weinige dagen overleefde. Volgens anderen werd hij vervolgd onder Diocletianus en Licinius, en stierf omstreeks 342. De dag van zijn overlijden, 6de December, gaf aanleiding tot het bekende kinderfeest.

St. Nicolaas *van Tolentijn* ontleent zijn bijnaam aan de plaats in Spanje, waar hij in de orde der Augustijnen trad. Hij stierf op den 10den September 1306. Eerst in 1446 werd hij door Paus Eugenius IV heilig verklaard.

Ter wille van het rijm op „lekkerding", zegt J. TER GOUW, *De volksvermaken*, 1871, bl. 256, heeft men dezen St. Nicolaas in de plaats van den eersten geschoven. Het „lekkerding van Spanje" (zie bl. 1354) doet t. G. denken aan den handel der XVIde eeuw, „toen Spanje voor de Nederlanden nog bijna 't eindje der wereld was, en hun schepen er de fijnste kostbaarheden en de keurigste lekkernijen haalden". 't Is mogelijk, indien „Spanje" daar ook niet staat om te rijmen met „Oranje", zooals „Condé" met „meê". Zie overigens bij SNELLAERT, *O. en n. liedjes*, Gent, 1864, in „De roep van de strate", nr. 125, bl. 134, de „Oranjen, die komen van Spanjen".

Aan een anderen kant leest men in *Rond den heerd*, Brugge, IV (1869), bl. 9: „Tolentino is een steedtjen in de gewezen pauselijke staten, Tolentijn, zeggen ze in 't vlaamsch, en Bari, 't oud *Barium*, is een ander steedtjen en zeehaven, hooge op in de Adriatische zee; beide steedtjes zijn vermaard om hunnen Sinte Niklaai, het eerste om Sint Niklaai van Tolentijn, 10 September, het andere om Sint Niklaai van Patara, van Myrra, of van Bari, 6 December". In hetzelfde tijdschrift t. a. p., bl. 10, en IX (1874), bl. 2, wordt gezegd, „dat al deze Sint-Niklaaiplechtigheden, die nu nog in Vlaanderen worden gehouden, uit de heidensche doolingen van onze voorouders voortgesproten zijn, en verchristelijkt wierden door de missionarissen die

Sint Niklaai gezet hebben in plaatse van den wandelenden afgod Woen of den eeuwigen Jager". Verdere bijzonderheden over de geschiedenis van den heiligen Bisschop en de hem betreffende legenden vindt men bij Dr. E. Verwijs en bij J. ter Gouw t. a. p.

Men leze in *Volkskunde*, Gent, X (1897—98), bl. 183, de „Kroniek", ontleend aan de *Nieuwe Amst. Ct.*, 17 Maart 1898, getiteld *Sinterklaas*, eene bespreking van het werkje over Sint-Nicolaas geschreven door Joös a Leydis, Amst. 1897, waar, tegenover de meening van dezen laatste, dat de Katholieke feestdagen niet van onze heidensche voorouders zijn overgenomen, worden aangehaald de artikelen door Dr. G. Brom geplaatst in het tijdschrift *De(n) Katholiek*, die tegen deze bewering opkomt en integendeel heidensche overblijfselen in de Sinterklaas-gebruiken ziet.

Aan het slot van *Den gheestelycken nachtegael*, Antw. 1634, bl. 260, vindt men een „Kinder-liedt van S. Nicolas. 6. December. Anno 287" *(sic)*, met het opschrift: „Dit gheven wy noch toe // de kind'ren in de schoe!"

Deze in strophen gebrachte, gedeeltelijk aan P. Ribadeneira's *Fleur des vies des saincts*, uitg. Parijs 1606, bl. 698 vlg., ontleende biographie van den heilige, werd voorgedragen op eene melodie, zonder wijsaanduiding, die echter eene gefioritureerde variante is van de vroeger zeer verspreide wijs: „Engelsche fortuyn", waarover Dr. J. P. N. Land, *Luitb. van Thysius*, nr. 68:

Sint Ni - co - las, eer - weer - di - ghe pre - laet,
spie - ghel van deucht in woord' en met der daet,

die ee - nen li - - - be - ra - len va - der zijt,

en in ons kin - - - d'ren mondt ghe - be - ne - dijt.

1. Sint Nicolas, eerweerdighe prelaet,
spieghel van deucht in woord' en met der daet,
die eenen liberalen vader zijt,
en in ons kind'ren mondt ghebenedijt.

2. Al waert ghy van een treffelijck gheslacht,
hebt ghy uyt moeders lichaem me gebracht
de penitenty, nemende de borst
eens 'swoondags en des vrydaegs voor den dorst.

3. Ghy groeyde met de jaren oock in deucht,
vliende de zonden vande jonghe jeucht,
speurende na de wetenschap met vlijt
werd ghy volleert daer in in corten tijt.

4. Met vasten hebt ghy u lichaem getemt,
't vleys prickel met een hayren kleet gedemt;
u ziel, een tempel vanden Heyl'gen Geest,
is dach en nacht aen Godt ghehecht geweest.

5. Na dat ghy tot een priester zyt ghewijt,
hebt ghy de deucht nog yverder bevlijt,
tlichaem een swaren oorlogh aenghedaen,
om dat het meer onder den geest sou staen.

6. Ghy sliept en adt veel minder als voorheen,
en uwen dranck was claer water alleen,
u kleed'ren waren slecht, evenwel net,
den geest altijt becommert in't gebedt.

7. Wanneer u ouders beyden waren doot,
hebt ghy van haer gheerft een schat seer groot,
die ghy niet hebt onnuttelijck verquist
of opghesloten in een ysre kist.

8. Den armen gaefdy mildelijck het haer,
want ghy u niet en hielt als eyghenaer,
maer als uytreycker vanden Heer gestelt,
waer door men oock dees daet van u vertelt:

9. In Patara was een arm edelman,
die by sijn vrou drie schoone dochters wan;
dan soo sy nu geworden waren out,
cond' hy haer niet meer doen haer onderhoudt.

10. Soo heeft hy haer ghegheven eenen raet,
die voor haer ziel was doodelijcken quaet,
dat sy om een stuk gelt haer suyverheyt
souden bevlecken met oneerbaerheyt.

11. Soo haest Sint Nicolaes sulcx hadt verstaen,
is hy by nacht na 'tselve huys gegaen,
wierp, 't venster in, een knoppeldoeck met gout,
waer door die eene dochter is gehout.

12. Noch andermael keerd' hy na 'thuysghesin,
en wierp noch eens het gout te venster in;
waer door de tweede dochter wert getrout,
soo grooten cracht hadt dit verborgen gout.
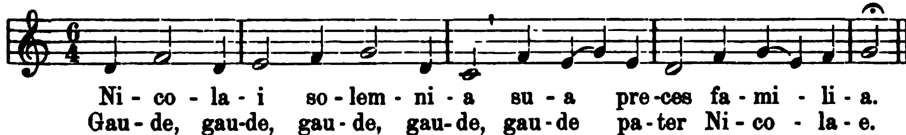
13. De derde dochter heeft hy me bedacht,
en op een nacht het gelt in huys ghebracht,
waer door hy haer lichamen inde noot
bewaert heeft, en haer zielen voor de doot.

14. O wijsen en barmhertighen prelaet,
u is bekent ons slibberighen staet,
waer door ons onbedachte jonge jeucht
haest wert vervoert van haer onnoos'le deucht.

15. Vercrijcht ons van Godt een devoot gemoet,
dat altijt suyver sijnen wille doet;
geeft ons het gout der liefden in ons schoe,
dat wy ontgaen de straffe van Gods roe.

Of dat wel voor kinderen geschreven is? Maar, andere tijden, andere zeden, en andere liederen!

Een deel van de legende komt reeds voor in een Latijnsch liedje te vinden in *Een dev. eñ prof. boecxken*, Antw. 1539, nr. 232 (uitg. D. F. Scheurleer, bl. 267, en aant. bl. 337). Wij geven in moderne notatie de eerste van de acht strophen:

In P. Croon's *Almanach voor heden en morgen*, Antw. 1665, bl. 296, vindt men van „S. Nicolaes dagh" eene beschrijving met „gheestelijcke bemerckinghen". De schrijver spreekt tot „Redynëe":

Ghy weet hoe een onnoosel kint
den dagh van Sinte Claes bemint:
hoe vroegh' het s'avonts slapen gaet,
en s'morghens voor de sonn' opstaet:
en hoe't beneden halff ghekleet
komt affgheloopen, all ghereet
om gaen te sien, wat Sinte Claes
in sijne schoenen al voor aes

voor hem, van geldt off leckerheydt
den nacht voor leden heeft gheleyt:
daer vindt het dan wat suycker in,
wat geldt, wat frays, wat meer off min,
naer dat het van te voren heeft
naer vaêrs en moeders wil gheleeft:
want heeft het wat te seer de beest
geschoren, en te quaet gheweest,
sal Sinte Claes in sijnen schoen,
in plaets van geldt, een roytie doen.

En wat verder:

Ick sau' door desen schoen verstaen
de zeden, daer wy mede gaen,
den handel, ons manier van doen
die sau ick nemen voor den schoen:
den schoen van ons gheneghentheydt,
gelyck my Augustinus seyt,
die naemt den hartstocht eenen voet
waer mé de ziele loopen moet, enz.

Over de Sinterklaasliederen bij de Duitschers, zie Böhme, *Deutsches Kinderlied u. Kinderspiel*, bl. 367—8, nrs. 1678—84. Over diezelfde liederen in Waalsch-België, zie A. Harou, in *Revue des trad. pop.*, Parijs, III (1888), bl. 651, en O. Colson, in *Wallonia*, Luik, V (1897), bl. 189.

Wat t. a. p. wordt gezeid door Harou: „à Termonde et à Gand on apprend à combattre cet homme noir par les vers suivants:

Klaasje, zoo ge niet wildt (*sic*) deugen,
dan verschijnt de zwarte man,

is minder juist. Ondanks een half dozijn uitgaven van Van Alphen's kindergedichtjes, verschenen te Kortrijk in 1828, te Gent en te Antwerpen in 1842 en 1844, zijn deze dichtjes bij de Vlaamsche „lieve wichtjes", nooit erg populair geweest. Overigens in de samenspraak tusschen „Klaasje en Pietje", komt Klaasje eerst aan de beurt om te zeggen: „*Pietje*, zoo ge niet wilt deugen", enz.

De Franschen hebben eene „légende du grand saint Nicolas", waarover Weckerlin, *Chansons populaires du pays de France*, Paris 1903, I, p. 230.

Sinterklaasliederen, geen kinderliederen meer, worden weleens in onze vroegere liederboekjes gevonden. Zoo hebben wij het door Dr. J. van Vloten, *Nederl. lb.*, 1850, bl. 8, herdrukte, door J. ter Gouw, t. a. p., bl. 253, aangehaalde liedje uit J. de Regt's *Mengelgedichten*, 1709, bl. 48, op de wijs van „Doenze, doenze" (zie de melodie bl. 1130 hiervoren) met aanvang:

Dat Sinterklaas,
dien ouden baas,
moet loopen voor Sint Felten;
hij helpt, maar met een groot geraas,
de heele stad op stelten.
Anders doet hij niet,
Fillis, Fillis,
anders doet hij niet,
gelijk je ziet.

In *Apollo's nieuwe-jaers-gift* „aen het bekoorlyke Hollandsche Jufferschap", 's-Grav. 1742, bl. 87, vindt men een „St. Nicolaes deuntje", met de aanduiding: „Sonder muziek, etc.". De eerste strophe luidt:

Sint Nicolaes,
die onlangs liep het land door spoken,
Sint Nicolaes,
die goeye sul en milden baes,
kwam my lest onverwagt verschynen,
en opende myn bed gordynen,
met groot geraes.

Ook in *Het nieuwe vermakelyke Thirsis minnewit*, Amst. 1731, II, bl. 51, treft men een liedje aan: „Ayr (air = stem): Une sigée („Une, si j'ai" [?]), met aanvang:
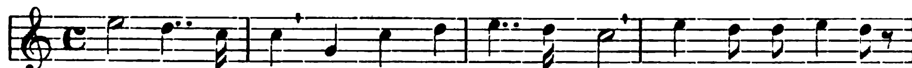
Sinter-Niclaas, waarde vriendt,
geeft my doch wat my dient,
Sinter-Niclaas, etc.
Mijn blommetje staat nu in zyn fleur,
achtien jaartjes ben ik deur,
het valt myn te lang,
het valt myn te bang,
wilt myn verhooren, of ik moet smooren,
al myn leven lang.
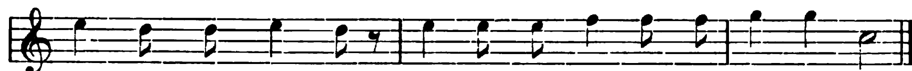
Nog vindt men in *De Bloemendaler minnezangster*, Amst. z. j., bl. 45, „wijze Bell' Iris", eene „Meisjes bede", die aldus begint:

Sint Nicolaas, goed heilig man,
hoort mijn bidden en mijn smeeken,
voor die u in nood aanspreken,
u roep ik heel droevig an;
niet om zoete koek of vijgen
of om kinder poppengoed,
laat mij maar een vrijer krijgen
die mijn minnelust voldoet.

Verschillende Fransche liederen vingen aan: „Belle Iris". De hier aangeduide wijs slaat ongetwijfeld op de melodie te vinden o. a. in *Evangelische leeuwerck*, Antw. 1682, I, bl. 176, en in *La clef des chansonniers* van Christ. Ballard, Paris 1717, I, bl. 120, met den volledigen tekst: „Sommes nous pas trop heureux // belle Iris, que vous en semble". Deze zangwijs was ten onzent in de XVII[de] eeuw zeer populair.

Melden we nog, uit PR. VAN DUYSE's *Gedichtjes voor kinderen*, Gent 1849, bl. 9, het dichtstukje: „Sinte-Niklaas", en, met ter Gouw, t. a. p., P. A. DE GÉNESTET's gedicht: „De Sint-Nikolaasavond" en Dr. J. P. HEIJE's lied: „Zie, de maan schijnt door de boomen". Voegen we daarbij, „last not least", den zang door de Gentsche volksjongens op „Klaosdag", in een breed tempo, met kracht en klem voorgedragen, en die in hun mond als een echt triomflied klinkt:
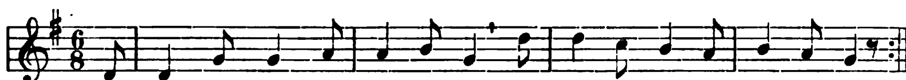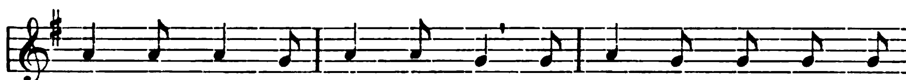

Klaos hee = Klaas heeft; — tsietse = beetje. — Die „Trommels en bellen", enz., moeten aan een „geroep van de strate" ontleend zijn. Vgl. het slot van het lied: „Ic sou studeeren in eenen hoeck", in *Tijdschrift der Vereeniging voor N.-N. mzgsch.*, III (1891), bl. 144.

376. Des avonds in den reine.
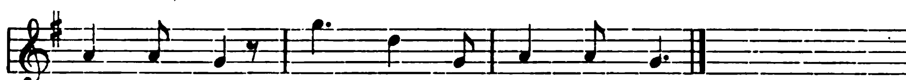
A.

Des a - vonds in den rei - ne, rein, des ochtends ach- ter 't ho -ve- ken;
des mor - gens als ik was zoo rijk, en dat ik had een hin - ne- ken:

al - le lie - den vraeg- den my hoe da 'k dat hin - ne - ken

hee - ten zou? „Kriep!" zei mijn hin - ne - ken.

1. Des avonds in den reine, rein,
des ochtends achter 't hoveken;
des morgens als ik was zoo rijk,
en dat ik had een hinneken:
alle lieden vraegden my
hoe da 'k dat hinneken heeten zou?
„Kriep!" zei mijn hinneken.

2. Des avonds, enz.
en dat ik had een haentje:
alle lieden vraegden my
hoe da 'k dat haentjen heeten zou?
„Koekeloere!" zei mijn hane,
„Kriep!" zei mijn hinneken.

3. Des avonds, enz.
en dat ik had een zwane:
alle lieden, enz.
Langhals hiet mijn zwane,
„Koekeloere!" enz.
„Kriep!" enz.

4. Des avonds, enz.
en dat ik had een hondeken:
alle lieden, enz.
Steertje-rond hiet mijn hond,
Langhals hiet mijn zwane,
„Koekeloere!" enz.
„Kriep!" enz.

5. Des avonds, enz.
en dat ik had een schaepken:
alle lieden, enz.
Kort-trapken hiet mijn schaepken,
Steertje-rond, enz.
„Koekeloere!" enz.
„Kriep!" enz.

6. Des avonds, enz.
en dat ik had een koeiken:
alle lieden, enz.
Nijp-gat-toe hiet mijn koe,
Kort-trapken, enz.
Steertje-rond, enz.

7. Des avonds, enz.
en dat ik had een peerd:
alle lieden, enz.
Langsteert hiet mijn peerd,
Nijp-gat-toe hiet mijn koe,
enz.

8. Des avonds, enz.
en dat ik had een wijveken:
alle lieden, enz.
Klein-bedrijf hiet mijn wijf,
Langsteert hiet mijn peerd,
Nijp-gat-toe hiet mijn koe,
Kort-trapken hiet mijn schaepken,
Steertje-rond hiet mijn hond,
Langhals hiet mijn zwane,
„Koekeloere!" zei mijn hane.
„Kriep!" zei mijn hinneken.

Daer was laetstmael een jongman.

B.

Daer was laetstmael een jongman, een edelman,
die met zijn geldeken een koeiken koopen kam.
Alle de lieden kamen vragen,
hoe dat hy dat koeiken zou geven een' name?
Waterbalg hiet mijn kalf,
Lange Djane hiet mijn zwane,
Koekerloekoe hiet mijnen hane,
Piep! zeî mijn hinneken;
's avonds in mijn renne-kokenne,
en 't morgens in mijn keveken.

1, 2. *kam* = kwam.

Daar was er eens een mannetje.

C.

1. **Daar was er eens een mannetje!**
dat was niet wijs,
en die bouwde-n-een huisje
al op het ijs,
en hij wou dat hij een hoentje had:
tjiptjip mijn hennetje,
's avonds in de korte kooi
en 's morgens in het rennetje.

2. **Toen wou hij dat hij een haantje had:**
kokkelekaan zoo heet mijn haan,
tjiptjip mijn hennetje, enz.

3. **Toen wou hij dat hij een schaapje had:**
blê [zoo] heet mijn schaapje,
kokkelekaan [zoo] heet mijn haan, enz.

4. **Toen wou hij dat hij een kalf had:**
ducdalf zoo heet mijn kalf,
blê [zoo] heet mijn schaapje, enz.

5. **Toen wou hij dat hij een koe had:**
nametoe zoo heet mijn koe,
ducdalf zoo heet mijn kalf, enz.

6. Toen wou hij dat hij een paard had:
vlasstaart zoo heet mijn paard,
nametoe zoo heet mijn koe, enz.

7. Toen wou hij dat hij een wagen had:
welbehagen zoo heet mijn wagen,
vlasstaart zoo heet mijn paard, enz.

8. Toen wou hij dat hij een knecht had:
alberecht zoo heet mijn knecht,
welbehagen zoo heet mijn wagen, enz.
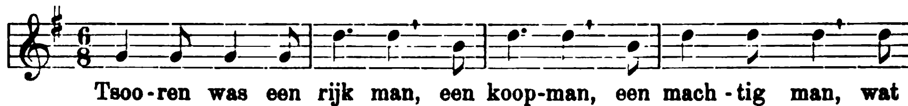
9. Toen wou hij dat hij een meid had:
wel bereid zoo heet mijn meid,
alberecht zoo heet mijn knecht, enz.
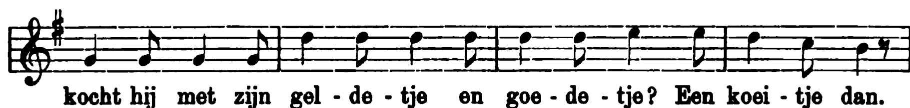
10. Toen wou hij dat hij een vrouw had:
zeer getrouw zoo heet mijn vrouw,
wel bereid zoo heet mijn meid, enz.
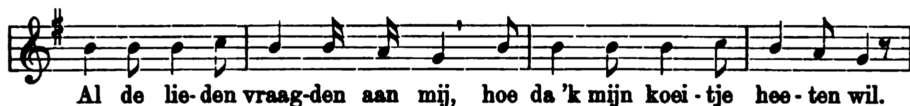
11. Toen wou hij dat hij een kind had:
wel bemind zoo heet mijn kind,
zeer getrouw zoo heet mijn vrouw,
wel bereid zoo heet mijn meid,
alberecht zoo heet mijn knecht,
welbehagen zoo heet mijn wagen,
vlasstaart zoo heet mijn paard,
nametoe zoo heet mijn koe,
ducdalf zoo heet mijn kalf,
blê [zoo] heet mijn schaapje,
kokkelekaan zoo heet mijn haan,
tjiptjip mijn hennetje,
's avonds in de korte kooi
en 's morgens in het rennetje.
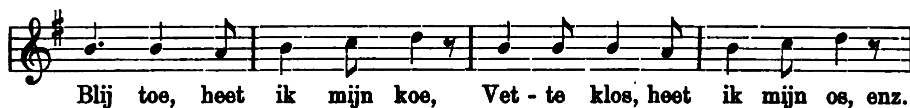
Tsooren was een rijk man.
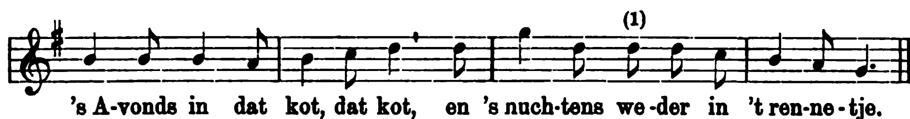
D.
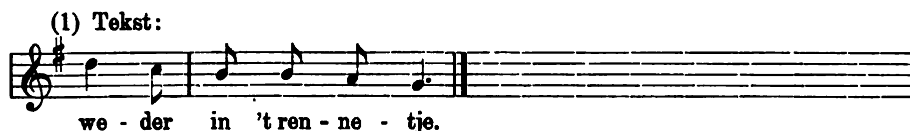

(1) Tekst:

Tsooren was een rijk man,
een koopman, een machtig man,
wat kocht hij met zijn geldetje
en goedetje? Een koeitje dan.
Al de lieden vraagden aan mij,
hoe da 'k mijn koeitje heeten wil.
Blij toe, heet ik mijn koe,
Vette klos, heet ik mijn os,
Waterbalg, heet ik mijn kalf,
Zuren azijn, heet ik mijn zwijn,
Pottebezem, heet ik mijn ezel,
Roo lapje, heet ik mijn schaapje,
Lange krans, heet ik mijn gans,
Langen hals, heet ik mijn zwane,
Kokkelakok, heet ik mijn hane,
Tik tik tik, mijn hennetje;
's avonds in dat kot, dat kot,
en 's nuchtens weder in 't rennetje.

En als ik wil gaan huishoûn.

E.

En als ik wil gaan huis - hoûn, dan moet ik heb - ben een

hin; en al - le men - schen die vra - gen aan mij hoe

da 'k mijn hin - ne - ken hee - ten zou. Preis heet mijn hin - ne - ken! En

's a-vonds op heur kot, en 's mor - gens in heur spin - ne - ken.

2de strophe.

Koe-ke - la - kaan heet mij - nen haan! Preis heet mijn hin - ne - ken! enz.

3de strophe.

Ver - brand - gat heet mij - ne kat! Koe - ke - la - kaan heet, enz.

1. En als ik wil gaan huishoûn,
   dan moet ik hebben een hin;
   en alle menschen die vragen aan mij
   hoe da' 'k mijn hinneken heeten zou.
   Preis heet mijn hinneken!
   En 's avonds op heur kot,
   en 's morgens in heur spinneken.

2. En als ik wil gaan huishoûn,
   dan moet ik hebben 'nen haan;
   en alle de menschen die vragen aan mij
   hoe da' 'k mijn haantje heeten zou.
   Koekelakaan heet mijnen haan!
   Preis heet, enz.

3. En als ik wil gaan huishoûn,
dan moet ik hebben een kat;
en alle de menschen die vragen aan mij
hoe da' 'k mijn katteken heeten zou.
Verbrandgat heet mijne kat!
Koekelakaan heet, enz.

4. En als ik wil gaan huishoûn,
dan moet ik hebben 'n hond;
en alle de menschen die vragen aan mij
hoe da' 'k mijn hondeken heeten zou.
Roebedebont heet mijnen hond!
Verbrandgat heet, enz.

5. En als ik wil gaan huishoûn,
dan moet ik hebben een koei,
en alle de menschen die vragen aan mij
hoe da' 'k mijn koeiken heeten zou.
Blaar heet mijn koei!
Roebedebont heet, enz.

6. En als ik wil gaan huishoûn,
dan moet ik hebben een peerd,
en alle de menschen die vragen aan mij
hoe da' 'k mijn peerdeken heeten zou.
Langsteert heet mijn peerd!
Blaar heet, enz.

1, 7. *spinneken* = spindeken, kast.

Als we moeten gaan huishouden.
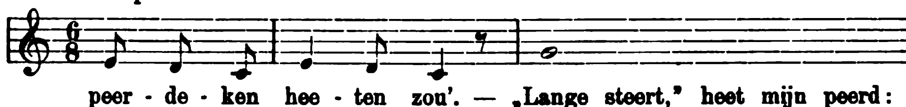
F.
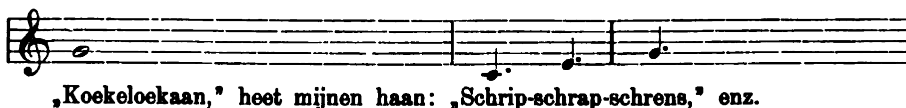
Als we moe - ten gaan huis- hou - den, dan moe - ten wij heb - ben een hin - de - ken; Le - a, de vrouw, die vraagt aan mij, hoe da' me dat hin - de - ken hee - ten zou'. — „Schrip-schrap-schrens" hee - ten mijn' hin - de - kens!

2de strophe:

3de strophe:

1. Als we moeten gaan huishouden,
   dan moeten wij hebben een hindeken;
   Lea, de vrouw,
   die vraagt aan mij,
   hoe da' me dat hindeken heeten zou(den).
   — „Schrip-schrap-schrens,"
   heeten mijn' hindekens!

2. Als we moeten gaan huishouden,
   dan moeten wij hebben een haneken;
   Lea, de vrouw,
   die vraagt aan mij,
   hoe da' me dat haneken heeten zou(den).
   — „Koekeloekaan,"
   heet mijnen haan;
   „Schrip-schrap-schrens,"
   heeten mijn' hindekens!

3. Als we moeten gaan huishouden,
   dan moeten wij hebben een peerdeken;
   Lea, de vrouw,
   die vraagt aan mij,
   hoe da' me dat peerdeken heeten zou(den).
   — „Lange steert,"
   heet mijn peerd;
   „Rijdt naar den meulen"
   heet mijn veulen;
   „Scheef en recht"
   heet mijne knecht;

„Lange zeisen"
heet mijn meisen;
„Waterdalf"
heet mijn kalf;
„Stroeiboei"
heet mijn koei;
„Scheef of rond"
heet mijnen hond;
„Slaagt op heur gat"
heet mijn' kat;
„Koekeloekaan"
heet mijnen haan;
„Schrip-schrap-schrens"
heeten mijn hindekens.

1, 3. Te Mechelen spreekt men uit voor *vrouw*, *vra*; voor *mij*, *ma*; voor *zou*, *za*; zoodat die woorden met elkander rijmen.

Tekst. A. WILLEMS, *Oude Vl. ldr.*, nr. 255, bl. 527, „Het hinneken"; — **B.** IB. Kortrijksche lezing. Snellaert teekent hierbij aan: „Te Kortryk is dit kinderlied slechts van één couplet"; — **C.** HOFFMANN v. F., *Niederl. Volksldr.*, nr. 184, bl. 324, „Ammenlied", overgenomen uit *Den navorscher*, II (1852), bl. 90, naar mondelinge overlevering uit Aardenburg in Zeeland; — **D.** LOOTENS et FEYS, *Chants pop. flam.*, nr. 119, bl. 214, „Tsooren". — Vgl. Dr. VAN VLOTEN en M. A. BRANDTS BUYS, *Nederl. baker- en kinderrijmen*, 4de druk, bl. 138, onder de afdeeling: „Pand verbeuren": „Daer was ereis een mannetje" (Zeeuwsch-Vlaanderen) en bl. 139, „Aleer ik was een edelman"; — **E.** J. BOLS, *Honderd oude Vlaamsche liederen*, 1897, nr. 98, bl. 238, die daarbij eene variante van Kapelle-ten-bosch mededeelt, voorgedragen op eene melodie aanverwant met de Fransche zangwijs: „La faridondaine, la faridondon"; — **F.** *Ons volksleven*, Brecht, IX (1897), bl. 71, lezing uit Mechelen, medegedeeld door K. N. DE BECK.

Melodie. A. WILLEMS, t. a. p.; — **D.** LOOTENS et FEYS, t. a. p.; — **E.** J. BOLS, t. a. p.; — **F.** *Ons volksleven*, t. a. p.

Een dergelijk lied is in Duitschland bekend. Zie: F. K. VON ERLACH, *Die Volksldr. der Deutschen*, IV, 425: „Als ich ein armes Weib war"; — FIRMENICH, *Germaniens Völkerstimmen*, I, bl. 125: „Als ick noch so kleene woar"; — bl. 130: „Als ick moal en riker Mann was"; — bl. 346: „Ick was säu lang en armen mann"; — II, bl. 814: „Ech woor en oorem Moan"; — III, bl. 65: „Als ick eenst 'n Huuswirt wir"; — BÖHME, *Deutsches Kinderlied u. Kinderspiel*, nr. 1264, bl. 268, het voormelde: „Als ich ein armes Weib war".

---

377. Schaepwachter, schaepwachter.

„Schaep-wach - ter, schaep-wach - ter, waer - om laet gy uw schaep-kens niet

uyt?" — „Zy zyn be-nouwd van den ou -den wulf." — „Den bou - wulf zit in het

riet, waer dat hy hoort noch en ziet." — „Al

uyt, myn schaep-kens, al uyt, myn schaep-kens, loopt uyt!"

„Schaepwachter, schaepwachter, waerom
laet gy uw schaepkens niet uyt?"
— „Zy zyn benouwd van den ouden wulf."
— „Den bouwulf zit in het riet,
Waer dat hy hoort noch en ziet."
— „Al uyt, myn schaepkens, loopt uyt."

Tekst. De Coussemaker, *Chants pop. des Flamands de France*, 1856, nr. 150, bl. 407, „De bouwulf" (Westvl. *boewulf*, waarin *boe* voorkomt als in *boeman*, kinderschrik), opgeteekend te Veurne. — Böhme, *Kinderlust u. Kinderspiel*, 1897, bl. 573, nr. 397.

Dit kinderlied gaat met spel gepaard. Een kind, den herder voorstellend, durft, uit vrees voor den wolf, zijne kudde, door andere kinderen verbeeld, niet laten uitloopen. Door den zang van het liedje gerustgesteld, laat de herder zijne kudde weiden. De wolf breekt los en springt op een der schapen, dat op zijne beurt de rol van wolf speelt.

Varianten: *a*) J. W. Wolf, *Wodana*, Gent 1843, bl. XVIII, en *Belgisch museum*, Gent, VII (1843), bl. 81:

„Herderke, laet u schaepkes gaen."
— „Ik en darf niet."
— „Waerom niet?"
— „Ik ben verveerd."
— „Van wie?"
— „Van Mynheer de Wolf."
— „Mynheer de Wolf zit gevangen
tusschen twee yzere tangen,
tusschen de zon
en tusschen de maen:
herderke, laet u schaepkes gaen."

b) J. M. Firmenich, *Germaniens Volkerstimmen*, III, z. j. (1854), bl. 661, lezing uit Brabant:

„Herder lot auw schoopkes goon.
— „Ik en derre nit."
— „Woorom nit?"
— „Ik bin verveerd."
— „Van wie?"
— „Van Menhier de Wolf."
— „Wovöör?"
— „Hä wil men schoopkes opeten."

c) Dr. J. van Vloten en M. A. Brandts Buys, *Nederl. baker- en kinderrijmen*, 4de uitg., Leiden, z. j. (1894), bl. 124:

„Schaapherder, schaapherder, jaag deur je schapen."
— „'k Durf niet."
— „Waarom niet?"
— „Om dien dikken ruigen wolf niet."
— „Die dikke ruige wolf zit in banden,
tusschen twee knijptangen,
tusschen zon en maan;
laat al je schapen vergaan."

In eene variante uit Sluis, te vinden bij A. de Cock en Is. Teirlinck, *Kinderspel en Kinderlust*, I (1902), bl. 208, waar „Wolf en schaap" zijn besproken onder de „Loop- en sprookjesspelen", worden de „twee knijptangen" twee „koperen tangen". Aan de Zaan, zooals in variante *a* hierboven, zijn het twee „ijzeren tangen".

Dr. G. J. Boekenoogen, die in *Den navorscher*, 1891, bl. 107, eene studie aan dit kinderspel wijdt, is van gevoelen, dat hier heidensche overleveringen zijn bewaard. Zijne

verklaringen dienaangaande worden door Dr. M. SABBE, in *Volkskunde*, XV (1903), bl. 94—5, in 't kort weergegeven aldus: „In dit spel ligt een stuk oud-Germaansch geloof. Onze voorouders dachten dat hunne goden, de goden van het licht, door die van de duisternis zouden overwonnen worden en dat de wereld dan zou vergaan. De symbolische voorstelling van de macht der duisternis was een reusachtige wolf. De lichtgoden hadden hem geketend tusschen twee rotsen. De herder en zijn schapen stellen het lichtelement voor. Zeer dikwijls worden de schapen in de Germaansche mythologie gebruikt als voorstelling der wolken. Van daar dat de lichtgod of de zon als herder voorgesteld wordt. De wolf verbreekt zijn boeien; de strijd tusschen licht en duisternis breekt aan, de wereld moet vergaan. — Dit is de diepe zin van het onnoozele kinderspel. Er is geen twijfel mogelijk; wij hebben hier wezenlijk te doen met heidensche, oud-Germaansche overleveringen. De wolf ligt, volgens het aangehaalde rijmpje, gevangen „tusschen zon en maan"; er kan hier dus geen spraak zijn van een gewonen wolf. Wij weten ten andere, dat de heidensche Germanen zich voorstelden, dat zon en maan elk door een wolf vervolgd werden, die zocht ze te grijpen."

A. DE COCK en IS. TEIRLINCK, t. a. p., die nog een aantal andere varianten mededeelen, en op de Duitsche en Fransche bronnen wijzen, „denken veeleer hier met een spel te doen te hebben, dat aan welbekende en overal verspreide sprookjes zijn ontstaan heeft te danken, nl. aan die, waarin de wolf als veelvraat optreedt." Zie mede BÖHME, t. a. p., bl. 572—3, en WILLEMS, *Belgisch museum*, t. a. p., eene Westfaalsche variante: „Schaap, schaap, komt to Huus".

Melodie. DE COUSSEMAKER, t. a. p. Wij brengen de notatie in verband met de metriek der taal; buiten het refrein wordt de strophe gedeclameerd en dus in vrije maat voorgedragen.

378. Nu wil ick eens omme gaen.

A.

1. Nu wil ick eens omme gaen,
roosen aen mijn hoedeken!
en sien of ick se vinden kan,
roosen,
roosen bloemen aen mijn hoet!
hadden wy gelt wy hadden goet!
roosen aen mijn hoedeken.

2. Ick sey: schoon lief geeft my de hant,
roosen aen mijn hoedeken!
en treedt met my aen desen dans,
roosen, enz.

3. Ick sey: schoon lief wy moeten knielen,
roosen aen mijn hoedeken!
ick hoop het sal ons wel gelieven,
roosen, enz.

4. Ick sey: schoon lief wy moeten kussen,
roosen aen mijn hoedeken!
ick hoop het sal ons wel gelucken,
roosen, enz.

5. Ick sey: schoon lief gy dient my niet,
roosen aen mijn hoedeken!
al benje wat zwart, gy smet my niet,
roosen, enz.

6. Ick sey: schoon lief wy moeten scheyden,
roosen aen mijn hoedeken!
ick hoop 't sal ons wel geleyden,
roosen, enz.

4, 3. Duitsche tekst: „das thät die Jungfer lusten." — 5, 3. t.: *sy smet.* — 6, 3. Duitsche tekst: „das thät die Jungfer leide."

Rosa, willen wy dansen?

B.

(1) Willems: *c d b c d b.*
(2) Id.: *gis.*

1. Rosa, willen wy dansen?
danst, Rosa, danst, Rosa.
Ros' he' bloemen op heuren hoed;
zij hadde geld, maer weynig goed;
danst, Rosa zoet.

2. Rosa, willen wy kiezen?
Kiest, Rosa, kiest, Rosa.
Ros' he' bloemen, enz.

3. Rosa, willen wy kussen?
Kust, Rosa, kust, Rosa.
Ros' he' bloemen, enz.

4. Rosa, willen wy kroonen?
Kroont, Rosa, kroont, Rosa.
Ros' he' bloemen, enz.

5. Rosa, willen wy knielen?
Knielt, Rosa, knielt, Rosa.
Ros' he' bloemen, enz.

6. Rosa, willen wy opstaen?
en deure gaen, 't is al äĕdaen.
Ros' he' bloemen, enz.

6, 2. *äĕdaen* = gedaen.

Rosa, willen wij kiezen?

C.

(1)

Ro - sa, wil -len wij kie - zen, kie - zen, Ro - sa? Ros' had bloe-men op

ha - ren hoed. Had-den wij geld, wij wa - ren goed, Ro - sa, mijn hon - de - tje.

1) Tekst:

kie - zen, kie - zen,

1. Rosa, willen wij kiezen,
   kiezen, Rosa?
   Ros' had bloemen op haren hoed.
   Hadden wij geld, wij waren goed,
   Rosa, mijn hondetje.

2. Rosa, willen wij eten, enz.

3. Rosa, willen wij drinken, enz.

4. Rosa, willen wij wandelen, enz.

5. Rosa, willen wij kussen, enz.

6. Rosa, willen wij scheiden, enz.

Rosa, willen wy kiezen?

D.

Ro - sa, wil - len wy kie-zen? Kiest, Ro -sa, kiest, Ro - sa. Ro - sa, wil -len wy

kie-zen? Kiest, Ro - sa zoet, Ro - sa met haer bloemenhoed. Danst, Rosa zoet.

1. Rosa, willen wy kiezen?
Kiest, Rosa, kiest, Rosa.
Rosa, willen wy kiezen?
Kiest Rosa zoet,
Rosa, met haer bloemenhoed.
Danst, Rosa zoet.
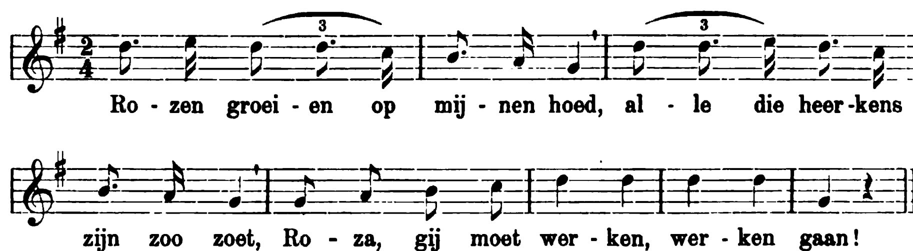
2. Rosa, willen wy dansen?
Danst, Rosa, danst, Rosa.
Rosa, enz.

3. Rosa, willen wy minnen?
Mint, Rosa, mint, Rosa.
Rosa, enz.

4. Rosa, willen wy trouwen?
Trouwt, Rosa, trouwt, Rosa.
Rosa, enz.

Rozen groeien op mijnen hoed.

E.

1. Rozen groeien op mijnen hoed,
alle die heerkens zijn zoo zoet,
Roza, gij moet werken, werken gaan!
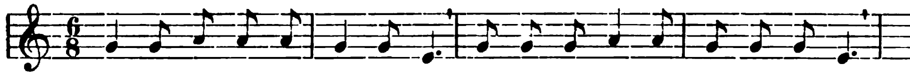
2. Rozen groeien op mijnen hoed,
alle die heerkens zijn zoo zoet,
Roza, gij moet knielen, knielen gaan!

3. Rozen groeien op mijnen hoed,
alle die heerkens zijn zoo zoet,
Roza, gij moet kussen, kussen gaan!

4. Rozen groeien op mijnen hoed,
alle die meiskens zijn zoo zoet,
Roza, gij moet opstaan, henengaan.

Roozebloemen op mijnen hoed.

F.

Roozebloemen op mijnen hoed!
Hadden we geld en hadden we goed.
Roozen op mijn hoedeke!
Kiest wie ge wilt,
de schoonsten uit den ring.
Ziedaar eene juffrouw;
dat is er een voor jouw.

Tekst. A. *Haerlems oudt lb.*, 27sten druk, 1716, bl. 85, „Roosen-dans-liedt", zonder wijsaanduiding, hierboven weergegeven; — Willems, *Oude Vl. ldr.*, nr. 126, bl. 295; — Hoffmann v. F., *Niederl. Volksldr.*, nr. 138, bl. 250, die een Duitschen, door hem in de omstreken van Bonn in 1820 gehoorden, tekst: „Jungfer giebt mir die weisze Hand", aanhaalt en den Nederl. tekst voor eene navolging daarvan houdt. De melodie van de Duitsche liederen is te vinden o. a. in Erk u. Böhme's *Deutscher Liederhort*, II, nr. 975*a*, bl. 741, en in Böhme's *Deutsches Kinderlied u. Kinderspiel*, bl. 473, nr. 182 vlg. Doch onder de Duitsche lezingen is degene van 1820 de oudst bekende, terwijl de melodie reeds met de tweede helft der XVII^{de} eeuw, zoo niet nog vroeger, in Nederland moest populair zijn. Inderdaad, in *Het geestelyck Iubilee van het iaer O. H. MDCL*, enz. door Ioannes van Sambeek P. D. S. I., Antw. 1663, vindt men, bl. 187, met de wijsaanduiding: „Roosen aen myn hoedeken", een lied met denzelfden strophenbouw. Ziehier den aanvang van dit lied:

Als het schaepje was verlooren
van den helschen wolf verleyt,
is den Herder ons gebooren,
        Jesus.
Jesus in de middernacht
ons in sijnen stal verwacht,
en noch tot berouw verbeyt.

Tekst en melodie. B. De Coussemaker, *Chants pop. des Flamands de France*, 1856, nr. 107, bl. 330. — Herdrukt door Erk u. Böhme, *Deutscher Liederhort*,

II, nr. 976*b*, bl. 742. Volgens eigen getuigenis bezorgde d. C. aan WILLEMS, *Oude Vl. ldr.*, nr. 127, bl. 297, den door dezen met minder nauwkeurige melodie uitgegeven onvolledigen tekst. — Snellaert op W., t. a. p., deelt de volgende variante van den tekst uit Kortrijk, mede, variante overgenomen door HOFFMANN v. F., t. a. p., nr. 139, bl. 252:

1. Zou ik niet mogen ingaen? ingaen?
   Rosa-bloemen op mynen hoed,
   waren wy, waren wy al zoo zoet!
   Rosa-bloemen op mynen hoed!
      Rosa mijn alderzoet!

2. Zou ik niet mogen kiezen? kiezen?
   Rosa-bloemen, enz.

3. Zou ik niet mogen kussen? kussen?
   Rosa-bloemen, enz.

4. Zou ik niet mogen wafels bakken? wafels bakken?
   Rosa-bloemen, enz.

5. Zou ik niet mogen uutgaen? uutgaen?
   Rosa-bloemen, enz.

C. LOOTENS et FEYS, *Chants pop. flam.*, 1879, nr. 113, bl. 208. De zangwijs is eene variante van de onmiddellijk voorgaande melodie.

D. DE COUSSEMAKER, t. a. p., bl. 332, variante uit Veurne (West-Vlaanderen).

E. POL DE MONT, „Eenige kinderspelen met zang", *Volkskunde*, II (1889), bl. 120, met de volgende aanteekening: „Dit liedje wordt bij het kermisdansen rond het kaarsken gezongen. Een meisje staat in den kring, en voert regelmatig alles uit, wat de zangers haar opdragen. De *great attraction* is natuurlijk het derde, het kus-koeplet." Nagenoeg op dezelfde manier wordt of werd het lied in Duitschland gezongen, blijkens het opschrift van den hierboven gemelden Duitschen tekst. Dit opschrift, bij E. u. B., t. a. p., bl. 741, luidt: „Eine im Kreise stehende Jungfrau hat Alles das zu thun, was die sie umtanzenden Burschen und Mädchen singen".

F. *'t Daghet*, Hasselt, II (1887—88), bl. 188, Kinderdans uit Weert (Limburg). De zangwijs genoteerd *g a g d* met $\frac{2}{4}$-maat, is waarschijnlijk te lezen: *g a g e* met $\frac{6}{8}$-maat, zooals wij hierboven schrijven. Vgl. *'t Daghet*, t. a. p., bl. 148. Deze zangwijs die gemeenlijk voor *zegzels* en *verhalende* stukjes dient en welke men wel het kinder*nomos* zou mogen heeten (*nomos* in den zin van oorthema), wordt mede in Duitschland gebruikt voor allerlei kinderliederen en kinderspelen; o. a. voor het met het hier besproken lied in verband staande: „Blau, blau Fingerhut". Zie BÖHME, *Deutsches Kinderlied*, bl. 477, nr. 195, en nr. 227, bl. 490, de wijs: „Rote Kirschen ess ich gern". — Zie mede de kinderwijzen aangehaald in *'t Daghet*, I (1885—86), bl. 76.

In hetzelfde tijdschrift, II, bl. 169, vindt men nog deze variante uit Venloo:

Rooze bloemen op mijn hoed!
Had ik geld, dan had ik goed.
Rozen op mijn hoedje!
Kies wie gij wilt,
de schoonste uit het kringetje;
daar, schoone juffrouw,
en zoo geef ik u den trouw.
Ga nu van elkander scheiden
met een kusje tusschen beide;
zoo verlaat ik jou,
schoone juffrouw.

Zie verdere lezingen bij A. DE COCK en IS. TEIRLINCK, *Kinderspel en Kinderlust*, II (1903), 219 vlg.

Het „Rozendans-lied", ook „Rozenhoed-" of „Kroonlied", is de naam van een rondedans waarmede het een of ander spel gaat verbonden; zie Dr. KALFF, *Het lied in de M. E.*, bl. 521, waar tekst A wordt aangehaald.

De Coussemaker, t. a. p., bl. XIII, leert ons, dat in Fransch-Vlaanderen gedurende den ganschen zomer en voornamelijk op sommige feestdagen, op St. Jansdag (24 Juni), op St. Pieters- en Pauwelsdag (29 Juni), de kinderen, tegen den avond, bij zonsondergang, rondedansen uitvoeren met zang. Te Duinkerke noemt men ze „Roozenhoed-dansen", omdat ze worden gedanst en gezongen onder eene over de straat gespannen kroon met bloemenkransen. Die dansen gaan gewoonlijk vergezeld met spelen en zelfs met pantomimes, waardoor zij van de gewone rondedansen te onderscheiden zijn. Volgens den schrijver getuigen de melodieën, die ze vergezellen, van hoogen ouderdom. — De oude modus kan, naar onze meening, niet altijd gelden als een bewijs van oudheid; tot in de XVI^de^ eeuw, en misschien nog later, heeft men in den ouden modus melodieën geschreven. Op bl. 324 doet de Coussemaker ons eene andere bijzonderheid kennen, namelijk dat ten allen tijde bij de „Rozenhoed-dansen" een meisje door haar gezellinnetjes werd aangeduid om met linten en eene kroon te zijn getooid.

Van zijnen kant leert POL DE MONT, *Meigebruiken in Vlaams-Belgie*, in *Volkskunde*, Gent, XI (1898—99), bl. 10, dat vóór vijftig jaar te Wambeek (Brabant), tijdens de „Meiviering" en het kiezen der „meigravin" of „meiinne", werd gedanst *onder de kroon*, op de woorden van het nu nog links en rechts als kinderrei bekende liedje:

Rozen bloeien op mijnen hoed,
al die heerkens zijn zoo zoet!
Roza, gij moet knielen, knielen gaen.

Het lied is hier ineengeloopen met het „Patersliedje"; vgl. A. DE COCK en IS. TEIRLINCK, t. a. p., bl. 216 het lied: „Pauline, Pauline ge moet kiezen". Blijkbaar,

zegt Böhme, *Geschichte des Tanzes in Deutschland*, I, 164, is de Rozenkroondans, „Rosenkronentanz oder Tanz unter der Krone", zooals de Joannesdans, een overblijfsel van het oud heidensch vreugdefeest bij 's zomers zonnekeerkring. Dit volksfeest, dat vroeger in verschillende streken van Duitschland bekend was, bleef het langst bewaard aan den Nederrijn en werd nog onlangs gevierd in Holland en in België. De schrijver verzendt o. a. naar de Coussemaker, t. a. p., bl. 123 en naar Wolf, *Wodana*, Gent 1843, bl. 103, waar men onder den titel „Ste Pietersfeest" leest: „Te Geeraerdsbergen (Oost-Vlaanderen) verzamelt men in elken wyk of elke gebuerte, onder het afzingen van een zeker liedeken, eene tamelyke menigte hout, dat men dan ontsteekt en onder het geroep van: „vivat zinte Pieter! vivat zinte Pieternelle! djou, djou, djou, djou!" omdanst. Dit heeft plaets in den vooravond van het feest. Den volgenden morgen wordt de „roozenkroon" gewonden en in het midden van eene der straten van den wyk opgehangen. Des achternoens is [het] „bollenwerpen", en alle „leden" van den wyk, zoo mannen als vrouwen, nemen er deel aen. — Op den navolgenden zondag wordt een dans onder de „roozenkroon gehouden: heimelyk maekt men zich eens (komt men overeen), welk paer der dansers „bruid en bruidegom" zyn zal; op hun hoofd laet men de roozenkroon vallen, en het paer is verpligt, een gelag te geven, waarby het natuerlyk niet aen bier en iets daer by behoorende ontbreekte (*sic*). — In Hekelgem, by Aelst (Oost-Vlaanderen) [l.: Brabant], wordt St. Pieter op eene andere wyze gevierd. De jongens en meisjes van het geheele dorp verzamelen zich (*sic*) en maken twee bloemenkransen: den „roozenhoed" en de kroon. Dan spelen de meisjes strooikentrek: die het langste strooiken heeft, verkrygt den „roozenhoed" en is eerste koningin, in welke eigenschap zy eenen koning verkiest; die het naestlangste behoudt, verkrygt de „kroon", is tweede koningin en zoekt zich ook eenen makker. Is dat gedaen, dan stemmen allen een liedeken aen en trekken tot aen den avond naer de herbergen, waer zy by een lustig dansken den dag en het feest sluiten. Komt een vreemdeling den stoet voorby, dan schreeuwt alles „djou! djou!" en klapt in de handen."

Hiervoren (II, bl. 995) zagen wij, dat het lied: „Meideken jong, meideken fier", mede onder de „kroon" werd gedanst.

---

379. Onder de lindeboom groene.

A.

On - der de lin - de - boom groe - ne, daer ry - de ik naer myn
lief, daer ry - de ik naer myn lief; en of ik ry - de of
ty - de, myn lief en was daer niet, myn lief en was daer niet.

1. Onder de lindeboom groene,
   daer ryde ik naer myn lief; *(2 maal)*
   en of ik ryde of tyde,
   myn lief en was daer niet. *(2 maal)*

2. En of ik ryde of tyde,
   verdrooget moet gy zyn. *(2 maal)*
   Wy zullen t'avond wand'len
   en maken eenen hoed,
   ja maek'n een rozenhoed.

3. Een roozenhoed van bloemen,
   met een kroonelind of twee. *(2 maal)*
   Wat kwam myn lief te zenden
   van Parys over zee,
   ja, van Parys over zee?

4. Wat kwam myn lief te zenden?
   Een Parysbrievetje. *(2 maal)*
   Winne staet er in geschreven
   van binnen myn brievetje? *(2 maal)*

5. Winne staet er in geschreven:
„jongvrouwe, leest den brief; *(2 maal)*
al spreken de jongmans schoone
en gelooft ze daerom niet. *(2 maal)*

6. „Al spreken de jongmans schoone,
zy hebben een loozen zin. *(2 maal)*
Den appel die op den bogaert staet,
hy hevet wormen in,
ja, hy hevet wormen in.

7. „Den bogaert is gesloten,
daer in komt niemand in, *(2 maal)*
niet anders als 't nachtegaeltje,
het vliegt van boven in." *(2 maal)*

1, 3 = En of ik heenrijd of weertrek. — 2, 3. n. de lindeboom. — 4, 3. *Winne* voor *wijne*, gemaakt met een suff. *ne* en *wij* een oud instrumentaal van *wie*, *wie*, *wat*. Dat wij heeft men in 't *Mdn*. *twi* = *tot wat*, *waartoe*, *waarom*.

Onder de groene linde.

B.

On - der de groe - ne lin - de daer ley een kreb - be - ling,
daer ley een kreb - be - ling; zoo verr' als dat ik ging en myn
lief en was daer niet, en myn lief en was daer niet.

1. Onder de groene linde
daer ley een krebbeling;
zoo verre als dat ik ging
en myn lief en was daer niet.

2. Heb ik myn lief verloren,
spelen gaen ik nu doen.
Wy gingen te samen wandelen
en wy mieken daer een hoed
van roozen al zoo zoet.

3. D' eene van winter-roozen,
d' ander van winter-sneeuw.
Wy gingen te samen wandelen,
en van Parys [al] over zee.

4. Wat zond hy wederomme?
Een Parys-brievetje,
met twee vergulden letters,
en van binnen een liedetje.

5. Wat stoeger in geschreven?
Medegezellen leest den brief:
„al zyn de knechten schoone
en bemint ze daerom niet.

6. „Al zyn de knechten schoone,
z' hebben een loozen zin.
Den appel die in den bogaert staet,
hy hevet de wormen in.

7. „Den appel die in den bogaert staet,
hy heeft de kaken rood;
van buyten is hy schoon
en van binnen is hy loos;
zoo zyn de knechten boos."

1, 2. *krebbeling* = slaapstee van krebbe, d. i. *krib* in de bet. van wieg.

Tekst en **melodie. A.** De Coussemaker, *Chants populaires des Flamands de France*, 1856, nr. 53, bl. 185, opgeteekend te Duinkerke, Roozenhoed- of Kroonlied. — Erk u. Böhme, *Deutscher Liederhort*, II, nr. 409*c*, bl. 223, die het stuk met Duitsche vertaling geven, teekenen daarbij aan: „Dies vlämische Lied mit seinem Baumgartenschluss (str. 7) is ein Nachkömmling des altniederländischen Liedes von der Ostfahrt" („Naer Oostland willen wi ryden"); auch die Melodie ähnelt der alten." Zooals wij het reeds vaststelden, behoort de bedoelde strophe niet bij het lied „Naer Oostland", enz., maar wel bij de liederen: „Naar Roosland zijn wij gevaren", of „De

son is onder gegangen"; zie hiervoren I, bl. 721, nr. 198 B, str. 4, en bl. 723, nr. 199, str. 2. De melodie van nr, 379 heeft ook gansch andere cadensen dan de melodie „Naer Oostland", en kan dus moeielijk met deze worden in verband gebracht.

B. De Coussemaker, t. a. p., nr. 52, bl. 183, uit Belle. Zooals d. C. het doet opmerken, leveren de bedorvenheid in den tekst en de recht oorspronkelijke melodie genoegzame bewijzen voor den ouderdom van dit lied.

---

380. Jofvrouw, bewaert uw purperen lint.

Jof - vrouw, be - waert uw pur - pe - ren lint, jof - vrouw be - waert uw
pur - pe - ren lint; het moet van u ge - dra - gen, ge - dra - gen, het
moet van u ge - dra - gen zyn in ee - nen dans der maeg - de - tjes
schoo - ne, in ee - nen dans der maeg - de - tjes. Wie wilt er in vi-
o - le gaen, vi - o - le; wie wilt er in vi - o - le gaen zeer tjent? Jof-
vrouw, be - waert uw kroo - ne, uw kroo - ne; zy moet van u ge - dra - gen zyn.

Jofvrouw, bewaert uw purperen lint;
het moet van u gedragen zyn
in eenen dans der maegdetjes schoone,
in eenen dans der maegdetjes.
Wie wilt er in viole gaen, viole;
wie wilt er in viole gaen zeer tjent.
Jofvrouw, bewaert uwe kroone;
zy moet van u gedragen zyn.

Tekst en melodie. De Coussemaker, *Chants pop. des Flamands de France*, nr. 101, bl. 323, „Het purperen lint". Dit lied, aangeteekend te Belle, onder de omstreeks de Meimaand en gedurende den zomer gezongen liederen, behoort tot de reidansen van den „Rozenhoed". Bij dezen dans wordt een jong meisje door haar speelmaatjes uitgekozen om met linten en kroon of krans getooid te worden, wat ten allen tijde plaats had bij de dansen van den rozenhoed. Dr. Kalff, *Het lied in de M. E.*, bl. 527, meent dat men deze fragmenten te beschouwen heeft als overblijfselen van den „Dans der maechdekens". Zie onder de geestelijke liederen: „In den hemel is eenen dans". De rol van het meisje in het Vlaamsche fragment doet Dr. K. ook denken aan die van de Pinksterbloem; zie nr. 373 hierboven.

V. 5—6 zinspelen op het feit, dat aan booze wijven en lichtekooien een viool als eerestraf om den hals gehangen werd. Van daar de Duitsche uitdrukking „in der Geige stehen", waarmede „in viole gaen" treffend overeenkomt (cfr. Heyne, *Deutsches Wörterbuch*, i. v. *Geige* en *Fiedel*, alsook R. Meringer, *Idg. Forschungen*, XVI, 134). De zin is dan: „Meisje, bewaar uwe kroon als bewijs van uwe maagdelijkheid; gij wilt toch niet tot lichtekooi gestempeld worden?"

Het volgende stukje opgeteekend door Prudens van Duyse, onder de Dendermondsche liedekens, kan als een tegenhanger van het voorgaande worden aangezien. De melodie is ons niet bekend:

1. „Wil my uw cransken leenen, so reene,
wil my uw cransken leenen, so fijn."
— „Wel neen, jonckheer,
g' en bewaerdet, bewaerdet,
wel neen, jonckheer,
g' en bewaerdet niet wel."

2. — „Wil my uw cransken leenen, so reene,
wil my uw cransken leenen, so fijn."
— „Wel neen, jonckheer
't moet er van maegden, van maegden,
in deugd en eer,
hups ghedragen sijn."

3. — „Ick ghevet op u vraghen, o maghet,
ick ghevet op u vraghen, u weer."
— „Hou daer, jonckheer,
ei bewaret, bewaret,
hou daer, jonckheer,
ei, bewaret wel."

4. — „'k En gheeft om heel de stede niet weder,
'k en gheeft om heel de stede niet weer."

— „O ghy, jonckheer,
'k willet betalen, betalen,
o ghy, jonckheer,
'k willet betalen fijn."

5. — „Ick moet u driemael soenen, in 't groene,
ick moet dan driemael soenen u mont.
Hou daer, jonckvrou,
ei, bewaret, bewaret,
hou daer, jonckvrou,
ei, bewaret wel."

---

381. Komt hier, gy proper maegdetje.

Komt hier, gy pro - per maeg - de - tje, komt, danst met my, komt danst met

my! Gy zyt aen 't eer - ste koor - de - tje van my - nen nieu - wen

wa - gen; houd al aen, wa - gen, wa - gen, houd al aen, wa - gen! — Wat

zal ik hier gaen zoe - ken van ach - ter in de hoe - ken? 'k Zal gaen

zoe - ken o - ver - al, waer ik ie - mand vin - den zal.

Komt hier, gy proper maegdetje,
komt, danst met my!
Gy zyt aen 't eerste koordetje
van mynen nieuwen wagen;
houd al aen, wagen, wagen,
houd al aen, wagen! —
Wat zal ik hier gaen zoeken
van achter in de hoeken?
'k Zal gaen zoeken overal,
waer ik iemand vinden zal.

Tekst en melodie. DE COUSSEMAKER, *Chants pop. des Flamands de France*, 1856, nr. 102, bl. 324, „Den wagen", opgeteekend te Belle. Dit lied behoort tot de rei- of rondedansliederen van den „Rozenhoed", en gaat vergezeld met pantomime. Terwijl de kleine meisjes ronddansen, staat een van hen buiten den kring met een zakdoek of ander voorwerp in de hand en raakt daarmede een harer gezellinnen aan, die zich dan achter haar moet plaatsen, en zoo verder totdat al de meisjes aangeraakt en achter haar geplaatst zijn om een nieuwen rei te vormen. Dr. KALFF, *Het lied in de M. E.*, bl. 529, leert ons hoe een dergelijk spel, dat den naam droeg van „Houdwagen", nog vóor eenige jaren te Zwolle bekend was. De kinderen zongen:

Hoúdwágen éen béen,
Zónder zíel of zálighéid,
Zál ik ér op úitgáan.
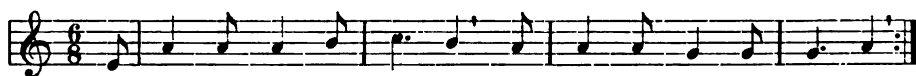
Naar 's schrijvers vermoeden, is dit laatste lied oud, en zou „houdwagen" wel eene verbastering kunnen zijn van een vroeger „houd aan, wagen!". Ook zou men wel in het woord *wagen* eene herinnering kunnen hebben aan den „Grooten Beer", den „Wagen", in Vlaanderen „Hellewagen" geheeten, dien de Germanen zich als voertuig van Wuodan dachten.

Het slot der melodie is ontleend aan de Fransche wijs: „La Faridondaine"; zie hierna nr. 388, het lied: „Waerom zou ik het dansen laten".
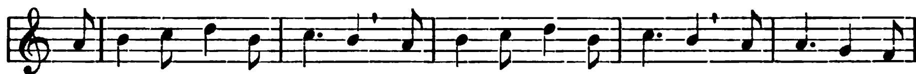
ERK u. BÖHME, *Deutscher Liederhort*, II, nr. 989, bl. 754, geven tekst en melodie naar d. C. met Duitsche vertaling.

382. Ik zoude nu zoo geiren naer Engeland gaen varen.
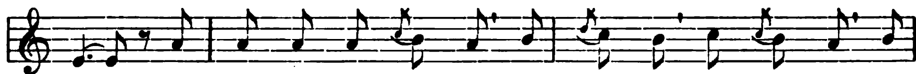
A.
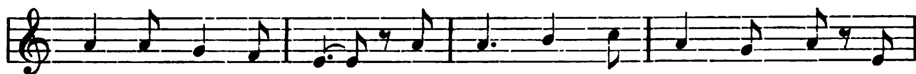

Ik zou - de nu zoo gei - ren naer En - ge - land gaen va - ren,
al om myn eer - ste wiel - tje van my - nen nieu - wen wa - gen.
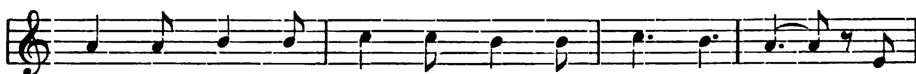

Ik zal om een gaen zoe-ken, van hier naer de vier hoe-ken, van hier o - ver-

al, waer dat ik hem vin - den, hem vin - den, hem vin - den, hem

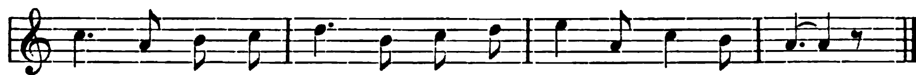
vin - den, o - ver - al, waer dat ik hem vin - den zal. Komt

hier, myn pro - per maeg - de - tje, komt, danst met my. Ye
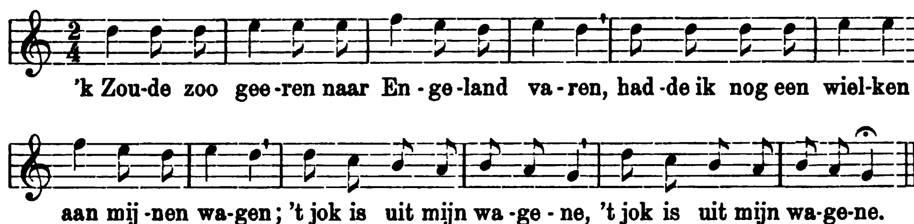

zal myn eer - ste wiel - tje van my - nen wa - gen zyn. Ik wil

h' ên, 'k wil ee - nen man, ik wil h' ên ee - nen wa - gen - man.
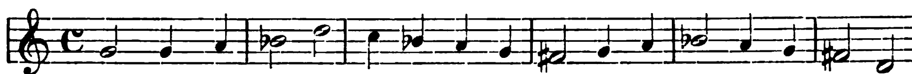
Ik zoude nu zoo geiren
naer Engeland gaen varen,
al om myn eerste wieltje
van mynen nieuwen wagen.
Ik zal om een gaen zoeken,
van hier naer de vier hoeken,
van hier overal,
waer dat ik hem vinden zal.
Komt hier, myn proper maegdetje,
komt, danst met my.
Ye zal myn eerste wieltje
van mynen wagen zyn.
Ik wil h'ên, 'k wil eenen man,
ik wil h'ên eenen wagenman.
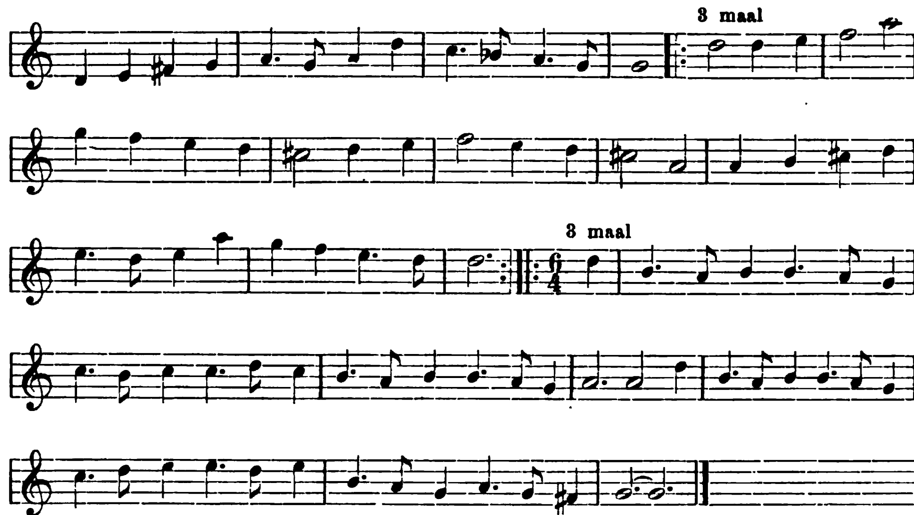
B.

'k Zoude zoo geeren naar Engeland varen,
hadde ik nog een wielken aan mijnen wagen;
't jok is uit mijn wagene. *(2 maal)*

Tekst en melodie. A. De Coussemaker, *Chants pop. des Flamands de France*, nr. 108, bl. 325, „Den nieuwen wagen". Herdrukt door Erk u. Böhme, *Deutscher Liederhort*, II, nr. 988, bl. 753, met Duitsche vertaling. Deze reidans maakte te Duinkerke deel uit van den „Rozenhoed", als variante van het liedje: „Komt hier, gy proper maegdetje"; zie hiervoren, nr. 381, bl. 1394. — **B.** Mij voorgezongen door mijn vriend F. A. Gevaert, die mij verzekerde, dat dit liedje uit zijne kinderjaren, hem altijd levendig was bijgebleven. Deze normaal-iastische melodie zal ten minste zoo oud zijn als de zangwijs medegedeeld door de Coussemaker. — Vgl. Gevaert, *La mélopée antique*, bl. 310, thema 24: „Caro mea requiescet in spe". — In de *O. en n. Hollantse boeren lieties*, 2de uitg., Amst. c. 1700, treft men, onder nr. 73, met de aanduiding: „Nae engelandt vaeren", deze melodie aan:

Volgens J. TER GOUW, *Volksvermaken*, 1871, bl. 106, zou het volgende liedje in 1651 bij de Engelsche Navigatie-acte zijn thuis te brengen:

Groene granen,
witte zwanen,
Wie wil meê naar Engeland?
Engeland is gesloten,
de sleutel is gebroken,
en daar is geen smid in 't land,
die den sleutel maken kan.

BÜSCHING und VON DER HAGEN, *Sammlung Deutscher Volksldr.*, 1807, nr. 115, bl. 281, deelen een dergelijk liedje mede:

Eene, meene, mieken, Mäken
hät en Metzer, will die stäcken,
hät en Stock un will die schlån.
Kumm will'n beid' nå England gåhn.
Engeland is togeschlåten,
Schlötel is intwei gebråken.
Veer Pärd vör den Wågen,
ick will sitten, du sa[l]st jågen:
zibber de bibber, de biff, baff, aff!

B. en v. d. H.. bl. 417, voegen daarbij: „Merkwürdig ist die Erwähnung von England, und das Lied stammt vielleicht noch ursprünglich aus den Zeiten der

Wanderungen der Angeln und Sachsen nach Britanien". — ERK u. BÖHME, *Deutscher Liederhort,* III, nr. 1867, bl. 600, en BÖHME, *Deutsches Kinderlied u. Kinderspiel,* nr. 1731, bl. 390, op het voorbeeld van anderen (zie Dr. KALFF, *Het lied in de M. E.*, bl. 492), zijn van eene andere meening. Voor hen is, naar de verklaring van MANNHARDT, „Engelland" het „Land der Engel, Seelenreich, Lichtreich, Alfenland", dat geldt als „Inbegriff aller Freude":

Achtern Kerkhof stuff dat Sand,
in Engelland, in Brabant.
Jüffer mit de Tute
Helle mit beschute, enz.

„Naer Engeland varen" zal met de volksverhuizingen zeker al niet veel meer te maken hebben dan het „naar Oostlant" of „in Oostlant varen" (zie hiervoren I, bl. 714). — „Engelland" tegenover „Brabant" gesteld, bewijst genoeg, dat hier van geen bovenaardsch land der zielen, maar van eene ondermaansche plaats spraak is. Ook in het liedje: „Noch weet ic een ouden couden man" (zie hiervoren, nr. 261, bl. 942), str. 7, heeft Engeland den zin van land van geluk, van geneugten.

De „Tute", die Böhme voor een „Horn oder Trompete" neemt, zal wel eene gepijpte muts (Fr. *bonnet tuyauté*) zijn. SCHUERMANS, *Idioticon* (Bijvoegsel), bl. 339, op het woord *tuit, tute* = muts, kap, vrouwenhoofddeksel, verzendt naar DE BO. Het woord *tute* is nog heden in West-Vlaanderen bekend.

---

383. Ma seurtje, gae ye meê?

A.

Ma seur - tje, gae ye meê, als wy ja - gen, als wy ja - gen, ma

seur-tje, gae ye meê, als wy ja- gen rond de steê? Ja, ma seur-tje, gy en

ik - ke, on - zen thun is al te dik - ke als wy moe-ten be - ja - gen

zyn. Kruypt al deu - re van toer-loe - ret - te, kruypt al deu - re van toer-loe-

roe. Ma seur - tje, gae ye meê, als wy ja -gen, als wy ja - gen, ma

seur - tje, gae ye meê, als wy ja - gen rond de steê.

Ma seurtje, gae ye meê,
als wy jagen, als wy jagen,
ma seurtje, gae ye meê,
als wy jagen rond de steê?
Ja, ma seurtje, gy en ikke,
onzen thun is al te dikke
als wy moeten bejagen zyn.

Kruypt al deure van toerloerette,
kruypt al deure van toerloeroe.
Ma seurtje, gae ye meè,
als wy jagen, als wy jagen,
als wy jagen rond de steè.

Waar zullen wij dat hazetje gaan jagen?

B.

Waar zul - len wij, waar zul - len wij dat ha - ze - tje gaan ja - gen?

Door den bosch en door de ha- gen, daar zul- len wij dat ha - ze - tje ja- gen.

Fraai, haas - je, zoek uw kost, al door den bosch. Laat hem los!

Waar zullen wij dat hazetje gaan jagen?
Door den bosch en door de hagen,
daar zullen wij dat hazetje jagen.
Fraai, haasje, zoek uw kost,
al door den bosch.
Laat hem los!
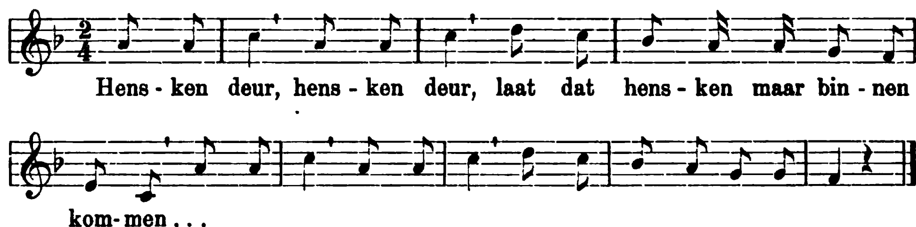
VARIANTE.

Waar zullen wij dat hazetje jagen?
Al door den bosch, door bosschen en door hagen.
Fraai, Mietje, gij en ikke,
onze tuin is al te dikke.
Dat hazetje moet gejagen zijn
al door den tuin!

4. Vgl. A, 1, 4.

Hensken deur.

a.
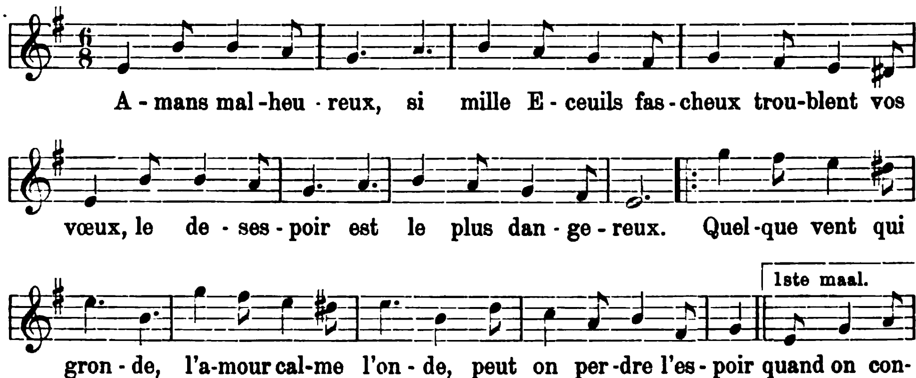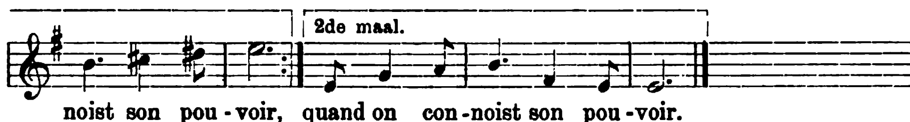

Tekst en melodie. A. De Coussemaker, *Chants pop. des Flamands de France,* 1856, nr. 104, bl. 327, opgeteekend te Belle; Rozenhoedlied, zie d. C., Inleiding, bl. XIII.

Volgens de beschrijving van d. C. gaat deze reidans vergezeld met een pantomime, die hierin bestaat: Kleine meisjes dansen in het rond of op eene lijn, elkander als schakels van eene ketting vasthoudende. Twee hunner vormen met de opgeheven armen eene soort van boog, waaronder al de anderen doorgaan elkander steeds bij de hand houdende, de voorlaatste moet zelf onder de brug doorgaan.

Volgens eene mededeeling door Pr. van Duyse aan de Coussemaker gedaan, zong men en danste men, in den aanvang der verleden eeuw, te Dendermonde een rondedans — ook wel een jachtliedje, voor de natuurtonen van den jachthoorn geschreven — voor de woorden eenigszins aan den tekst van Belle herinnerend; zie hiervoren I, nr. 237, bl. 862: „Willen wy 't haesken jagen".

De melodie van Belle, voor een deel ontleend aan *Alcione*, „Tragedie mise en musique par M. Marais (1656—1728), ordinaire de la Musique de la chambre du Roy", voor de eerste maal opgevoerd te Parijs in 1706, doet zich voor zonder tekst, bl. 112—3 van de partituur, als „Marche pour les matelots", vervolgens, bl. 127, met het opschrift: „Une Matelotte", aldus:

Deze melodie ging over in *Tendresses bachiques*, Paris, Chr. Ballard, 1712, I, bl. 177, met den tekst: „Lautre jour Colin", en in *Recueil de fables choisies*, „dans le gout de M. De la Fontaine", Paris, 1749, „Chant 49, sur l'air: Quelque vent qui gronde", aanvang van het tweede deel der bovenstaande strophe, waar zij wordt aangehaald bl. 65, 72, enz. — Een herdruk van dit laatste werk, onder den titel: *Trois cens fables*, enz., verscheen op het einde der XVIII^de^ eeuw, bij F. J. Desoer, te Luik.

B. Lootens et Feys, *Chants pop. flam.*, 1879, nr. 157, bl. 249, volgens wie het lied vóor veertig jaar (o. 1840), te Brugge in verschillende parochieën op den feest- of naamdag van den patroon der parochie door jonge meisjes werd voorgedragen, die hand aan hand de straat afsloten. De regel „laat hem los", doet de verzamelaars veronderstellen, dat de voorbijgangers verplicht waren het doorgangsrecht af te koopen, aan de kinderen tol te betalen.

C. Dr. Kalff, *Het lied in de M. E.*, bl. 531, zag en hoorde te Warnsveld (bij Zutfen) dit spel, zooals het door d. C. wordt beschreven, uitvoeren door jonge meisjes, en was zoo vriendelijk ons de melodie mede te deelen. Als een meisje doorgegaan was, klonk het tweede vers:

Loat dat hensken maar deurmarseeren.
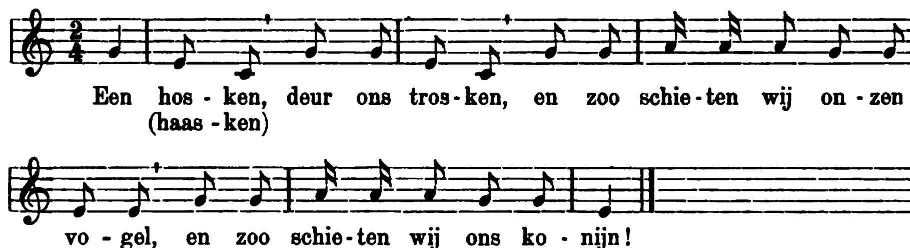
Het is wel mogelijk, zegt Dr. K., dat dit „hensken" (hansken) eene verbastering zij van „haesken", want in een ander reilied, dat mij toeschijnt bij hetzelfde spel te behooren (Van Vloten, *Nederl. baker- en kinderrijmen*, nr. 57, bl. 111), lezen wij:

'k Wou zoo graag een ketting breien;
dat gaat door de stad van Leien.
Ha, haasje, knikker de knaasje,
ha, haasje, door den dauw.

Verder wordt door denzelfden schrijver de vraag gesteld, of het spel van het „haasken jagen" niet een overblijfsel zou zijn of samenhangen met het oude lied: „Ic arrem haesken in 't wilde wout" (zie hiervoren I, nr. 211, bl. 762 vlg.), en of met ditzelfde spel, dat ook te Zwolle bekend is, niet eene historische herinnering gaat verbonden, nl. de aanslag door den Hertog van Gelderland, Karel van Egmond, in 1524 tegen Zwolle ondernomen.

Over het „Haschenspiel" bij de Duitschers, zie Böhme, *Deutsches Kinderlied u. Kinderspiel*, 1897, nr. 368, bl. 560.

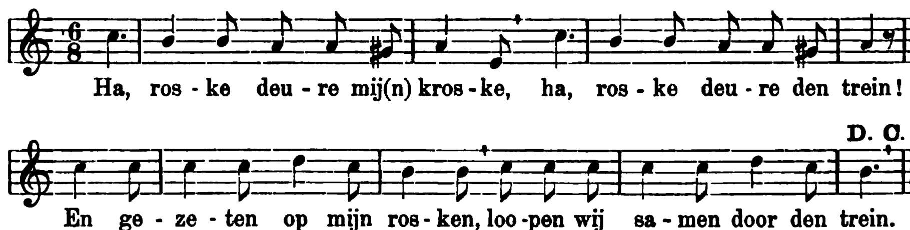
A. de Cock en Is. Teirlinck, *Kinderspel en kinderlust*, I, 1902, bl. 258—9, deelen, onder eene der afdeelingen van het „Bruggespelen", een Antwerpsch kinderliedje mede, dat met het door Dr. Kalff aangehaalde „Hensken deur" in verband staat:

De laatste twee regelen worden ook gezongen:

> En zoo schieten wij ons konijn,
> met een glosken witte wijn!

Aan den heer organist Desideer van Reysschoot te Gent, hebben wij de mededeeling van de volgende Gentsche variante te danken:

Het „haasken" is hier tot „roske" geworden; het „trosken", tot „kroske", en het woordeken „trein" heeft ongetwijfeld de plaats genomen van „tuin", in den zin van het Fransche *berceau*.

Op dezelfde melodie droegen de kinderen te Gent ook eene klacht voor op den dood van een „pietje" (vogeltje):

> O moeder, my pietjen es (is) duud! *(2 maal)*
> En hoade (hadt ge) mij(n) pietjen ete(n) gegeve(n),
> mij pietje die oa (hadde) in 't leve(n) gebleve(n),
> O moeder, my pietjen es duud!

Deze laatste zangwijs brengt ons de fraaie melodie te binnen door F. A. Gevaert benuttigd in de finale van het eerste bedrijf zijner opera *Quentin Durward*, Parijs 1858, voor het lied: „Que ce beau jour // tout à l'amour", enz., bl. 81 der pianopartituur. De meester noteerde deze melodie zooals hij ze in zijne eerste jeugd te Huysse (bij Oudenaarde), zijne geboorteplaats, had aangeleerd en meegezongen, en was ook zoo goed ons den oorspronkelijken tekst van dit kinderliedje mede te deelen:

Hui - ben komt uit, Hui - ben komt uit, Hui - benkomt uit dat hoe - ken, dat

ei, dat ei, dat lod-der-lijk ei . . . . Danst, fraai

e - del lands-hee - ren, danst, fraai e - del lants-knechts, danst dat vloer - ken

o - ver en -de o-ver, danst dat vloer -ken op zijn recht, danst dat vloer-ken

o - ver en - de o - ver, danst dat vloer - ken op zijn recht.

Dezelfde melodie, bekend onder den naam van „Huyben komt thuis", bl. 206 vlg.), werd nog dit jaar (1903) op den Gentschen beiaard gesteld. — Te Gent zong men ook op diezelfde zangwijs, ten minste op het refrein: „Drij boeren die Lieze loeren . . .". In *Ons volksleven*, Brecht, I (1889), bl. 68, vindt men onder de „rondedansliedekens uit Antwerpen", medegedeeld door J. B. Vervliet, de volgende ongetwijfeld met dit refrein in verband staande regelen, die ook worden aangehaald door A. de Cock en Is. Teirlinck, t. a. p., II, (1903), bl. 130:

Drij boeren, Liske loeren,
drij boeren die dansen;
nog e'nen boer, van Liske loer,
nog e'nen boer die danste.

384. Daar ging een patertje langs de kant.

A.

Daar ging een pa - ter - tje langs de kant, hei, 't was in de

Mei! en hij vat - te zijn zoe - te - lief bij de hand. Hei, 't was in de

Mei zoo blij, hei, 't was in de Mei!

1. Daar ging een patertje langs de kant,
   hei, 't was in de Mei!
   en hij vatte zijn zoetelief bij de hand.
   Hei, 't was in de Mei zoo blij,
   hei, 't was in de Mei!

2. Pater gij moet knielen gaan,
   hei, 't is in de Mei!
   nonnetje gij moet blijven staan.
   Hei, 't is in de Mei zoo blij,
   hei, 't is in de Mei!

3. Pater spreid uw zwarte kap,
   hei, 't is in de Mei!
   daar uw heilige non op stap.
   Hei, 't is in de Mei zoo blij,
   hei, 't is in de Mei!

4. Pater geef uw non een zoen,
hei, 't is in de Mei!
dat moogje nog wel zesmaal doen,
zesmaal, zesmaal, zesmaal doen.
Hei, 't is in de Mei!

5. Pater beur uw non weêr op,
hei, 't is in de Mei!
en dans nu met uw kermispop.
Hei, 't is in de Mei zoo blij,
hei, 't is in de Mei!
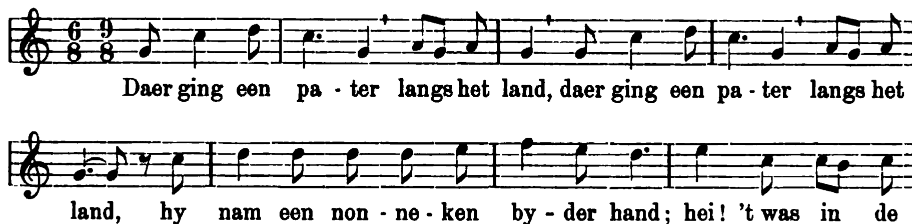
6. Pater gij moet scheiden gaan,
hei, 't is in de Mei!
en moet uw nonnetje laten staan.
Hei, 't is in de Mei zoo blij,
hei, 't is in de Mei!
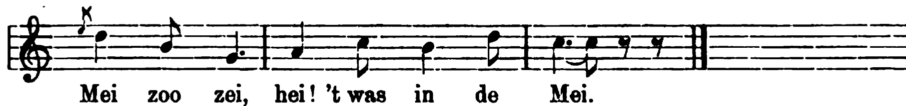
7. Nonnetje wilt nu kiezen gaan,
hei, 't is in de Mei!
neem nu een' anderen pater aan.
Hei, 't is in de Mei zoo blij,
hei, 't is in de Mei!

1, 1. Wat beteekent eigenlijk dat „langs den kant", of moet het zijn „langs het land?" (vgl. lezing B), vraagt J. TER GOUW, *De volksvermaken*, bl. 140. BILDERDIJK, *Over een oud Amsterdamsch volksdeuntjen* („Heer Heinderik // kapteinderik"), Leyden 1824, bl. 10, had reeds „langs den kant" verklaard door: „ons tegenwoordig *ter zijde, à-part*". Beide uitdrukkingen hebben echter denzelfden zin; *kant* beteekent: boord of zijde van een stuk land met heesters of struikgewas beplant (SCHUERMANS, *Idioticon*); dus zooveel als het woord *land* zelf.

Daer ging een pater langs het land.

B.

1. Daer ging een pater langs het land, *(2 maal)*
hy nam een nonneken byder hand;
hei! 't was in de Mei zoo zei,
hei! 't was in de Mei.

2. Sa pater, gy moet knielen gaen, *(2 maal)*
maer nonneken, gy moet blijven staen;
hei! 't is in de Mei, enz.

3. Sa pater, spreid uw zwarte kap *(2 maal)*
daer uw heilige non op stapp';
hei! 't is in de Mei, enz.

4. Sa pater, geeft uw non een zoen, *(2 maal)*
dat moogdy nog wel driemael doen;
hei! 't is in de Mei, enz.

5. Sa pater, heft uw nonneken op *(2 maal)*
en danst weêr vrolijk met uw pop;
hei! 't is in de Mei, enz.

6. Sa pater, gy moet scheiden gaen, *(2 maal)*
maer nonneken gy moet blyven staen;
hei! 't is in de Mei, enz.

7. Sa nonneken, wilt nu kiezen gaen *(2 maal)*
en neemt een' anderen pater aen;
hei! 't is in de Mei, enz.

8. Sa nonneken, gy moet knielen gaen *(2 maal)*
enz.

Ei, wy zingen de mei, sasa.

C.

1. Ei, wy zingen de mei, sasa,
ei, wy zingen de mei!
Paterken neemt een nonneken mêe;
ei, wy zingen de mei, sasa,
ei, wy zingen de mei!

2. Ei, wy zingen de mei, sasa,
ei, wy zingen de mei!
Paterken doet u kappeken af,
ei, wy zingen, enz.

3. Ei, wy zingen de mei, sasa,
ei, wy zingen de mei!
Paterken geeft het nonneken een zoen;
ei, wy zingen, enz.

4. Ei, wy zingen de mei, sasa,
ei, wy zingen de mei!
Paterken laet het nonneken staen,
ei, wy zingen, enz.

Daer wandeld' ä patertje.

D.

Daer wan-deld' ä pa - ter - tje langst de kant, daer wan-deld' ä
pa - ter - tje langst de kant, en hy greep ä non - ne - tje by der hand.
Het was in den mid - de - ren dey, het was in den mey.

1. Daer wandeld' ä patertje langst de kant,
en hy greep ä nonnetje by der hand.
Het was in den midderen dey,
het was in den mey.

2. Sa, patertje, gy moet knielen gaen;
en nonnetje, gy moet blyven staen.
Het was, enz.

3. Sa. patertje, geeft uw nonnetje een zoen.
Dat meugt gy nog wel driemael doen.
Het was, enz.

4. Sa, patertje, gy moet scheyden gaen;
en nonnetje, gy moet blyven staen.
Het was, enz.

1, 3. *dey* geeft, volgens d. C., het Eng. *day* = *dag*, weer.

Er wandeld' een patertje.

E.

Er wan-deld' een pa-ter-tje langs de kant, er wan-deld' een pa-ter-tje langs de kant, en hij pak-ted' een non-ne-tje bij der hand. Hei! ba-zin-ne, de mei, zei, zei, en hei! ba-zin-ne, de mei.

1. Er wandeld' een patertje langs de kant,
en hij pakted' een nonnetje bij der hand.
Hei! bazinne, de mei, zei, zei,
en hei! bazinne, de mei.

2. Sa, pater, leg af uw zwarte kap,
alwaar die weerdige non op zat.
Hei! enz.

3. Sa, pater, en geef uw non een zoen,
gij moogt 't nog wel zes keeren doen.
Hei! enz.

4. Sa, pater, en kom al aan den dans,
en kom al aan de kermisdans.
Hei! enz.

5. Sa, pater, gij moogt deure gaan,
en 't nonnetje die moet blijven staan.
Hei! bazinne, de mei, zei, zei,
en hei! bazinne, de mei.

Sa, pater kiest er een nonneken uit.

F.

Sa, pa - ter kiest er een nonneken uit, sa, pa - ter kiest er een nonneken uit, die gij zult ne - men voor uw bruid. Aai, bo - zin - ne - ken, aai mij mij, en aai, bo - zin - ne - ken mij, en aai bo - zin - ne - ken mij.

1. Sa, pater kiest er een nonneken uit, *(2 maal)*
die gij zult nemen voor uw bruid.
Aai, bozinneken, aai mij mij,
en aai, bozinneken mij. *(2 maal)*

2. Sa, pater, gij moet knielen gaan,
en uwe non zal vóor u staan.
Aai, enz.

3. Sa, pater, geeft u non' nen zoen,
Dat moogt ge nog wel driemaal doen.
Aai, enz.

4. Sa, pater, gij moet scheiden gaan,
en uwe non zal blijven staan.
Aai, enz.

Het meisje, alleen gebleven in de ronde, kiest een jongen uit, en nu zingt men:

5. Sa, nonneken, kiest er een pater uit,
die gij zult, enz.

Tekst. A. J. C. W. LE JEUNE, *Letterkundig overzigt*, 's Grav. 1828, nr. 10, bl. 113, „mondelinge overlevering". In de inleiding van zijn werk, bl. 31, zegt le Jeune: „Het *Patertje*, daar deze en gene zijne onopbeurende geleerdheid of zwarte menschenkennis misschien wel voor geven zou, om het nog eens, in al de kinderlijke vreugde van zijne onbezorgde jaren, meê te dansen, het heeft mij nog eenige moeite

gekost om er het afschrift van bijeen te brengen, en ik geloof niet dat het volledig is. Dit is wel meer het geval met dingen, die men, omdat zij zoo algemeen bekend zijn, verzuimt aan te teekenen en die daardoor voor later' tijd verloren zijn;" — HOFFMANN v. F., *Niederländische Volksldr*, 1856, nr. 140, bl. 253; — J. H. SCHELTEMA, *Nederl. ldr. uit vroegeren tijd*, 1885, nr. 123, bl. 278, met de melding „te 's-Gravenhage"; — Dr. J. VAN VLOTEN en M. A. BRANDTS BUYS, *Nederl. baker- en kinderrijmen*, Leiden, 4de uitg. 1894, bl. 102, de eerste vier strophen, met bijvoeging van het woord „kom", als voorslag, in de tweede en de vierde strophe.

Laatstgenoemde schrijvers geven nog, met het opschrift: „Anders", dezen tekst:

1. Daar ging een patertje langs den kant, hei, 't was in de Mei;
hij nam er zijn nonnetje bij de hand, hei, 't was in de Mei zoo blij,
hei, 't was in de Mei.

2. Kom, pater, geef je non een zoen, hei, 't was in de Mei;
dat mag je nog wel zesmaal doen, hei, 't was, enz.

3. De pater spreidt zijn zwarte kap, hei, 't was in de Mei,
al waar hij met zijn non op zat, hei, 't was, enz.

4. Kom, pater, beur je non weêr op, hei, 't was in de Mei,
en dans er meê, gelijk een pop, hei, 't was, enz.

5. Kom, pater, jij moet scheiden gaan, hei, 't was in de Mei,
en laten je non alleenig staan, hei, 't was, enz.

6. Nonnetje, jij moet kiezen gaan, hei, 't was in de Mei,
en de andere nonnetjes laten staan, hei, 't was, enz.

Wanneer dan het nonnetje een pater gekozen heeft, en daarmeê dezelfde vertooning gemaakt is, luidt het:

7. Nonnetje, jij moet scheiden gaan, hei, 't was in de Mei,
en laten den pater alleenig staan, hei, 't was, enz.

8. Ziet zoo'n lompert daar eens staan, hei, 't was in de Mei,
hij durft niet eens een meisje aan, hei, 't was, enz.

4, 2. Of ook: En dans eens met je kermispop. — 8, 1. Of: lummel. — 8, 2. Of: geen meisje aan te slaan.

De Noord-Nederlandsche lezing verschilt van de meeste Zuid-Nederlandsche lezingen door dat de eerste regel onmiddellijk wordt gevolgd van het refrein: „hei, 't was in de Mei". CONSCIENCE in zijn roman *In 't Wonderjaer* [1566], Antw. 1837, bl. 182, deelt, op zijne beurt, vijf strophen van het lied mede, die van den tekst

van le Jeune slechts verschillen door hunne oudere spelling, en de strophen 2—5, voor den eersten versregel den voorslag *Sa* aannemend, dien men in sommige Zuid-Nederlandsche lezingen aantreft, terwijl in de vijfde strophe het werkwoord „opbeuren" door het bij de Vlamingen meerder gebruikelijke „opheffen" is vervangen. Conscience's tekst, die aan le Jeune ontleend schijnt, wordt in den mond der razende Antwerpsche Beeldstormers gelegd. Deze hebben het door hen gestolen priestergewaad aangetrokken en zijn vergezeld door ontuchtige vrouwen als nonnen verkleed. De heiligschenners komen op de Groote Markt geloopen. Hier laten wij het woord aan Conscience.

„Intusschen hadden de heiligschenders de beelden, die op de plaets lagen, in eenen hoop geraept, — eenige houtbossen er onder gemengd en het alles in den brand gestoken. De rook ging als eene gryze nevelwolk ten Hemel. — Weldra kwam het vuer zich met zyne puntige vlammen vertoonen. — En het gejuich der aenschouwers bonste tegen den marmeren gevel des gebouws.

Nu begonnen ook de spotters hun duivelsch voornemen uit te werken. Zy als priesters gekleed zynde namen ieder een meisje by de hand en vormden eenen wyden kring om het vuer. Een van hen stond met eene vrouw in het midden. Zy begonnen dan met razende stemme, schreeuwend te zingen:

1. Daer ghinc een paterken langs den kant /
hey! 't was in de mey.
Hy nam syn soete lief by d' hand.
Hey! 't was in de mey /
soo bly /
hey! 't was in de mey.

By iederen slotrym draeiden zy heviger en als dol rond. Zoodra de pater zyn zoete lief by de hand had, vertraegden zy hunnen loop en begonnen op nieuw:

2. Sa pater! ghy moet knielen gaen /
hey! 't was in de mey.
Nonneken! ghy moet blyven staen.
Hey! enz.

De pater knielde dan voor de non, en met vreemde gebaren betoonde hy, dat hy zeer op haer verliefd was. Uitzinnige lachen en weërgalmende toejuichingskreten liepen over de duizend hoofden, als de wind die over een korenveld ryst. De spotters liepen zoodanig rond, dat de oogen er op verdwaelden:

3. Sa pater! spreyd de swarte kap /
hey! 't was in de mey.
Daer uw heylige non op stap.
Hey! enz.

De pater trok op dit gezang het priestergewaed uit. Na hy hetzelve op den grond gespreid had, liep de non met beide voeten, ten teeken van verachting er over:

4. Sa pater! gheeft uw non een zoen /
hei! 't was in de mey.
Dit meught ghy noch wel sesmael doen.
Sesmael sesmael doen /
soo bly /
hey 't was in de mey.

Dan drukte de pater, bij onkuische woorden, het onzedige venusdier tegen zijne borst en kustte ze menigmael:

5. Sa pater! heft de non eens op /
hey! 't was in de mey.
En danst eens met uw kermis pop.
Hey! 't was in de mey /
soo blij /
Hey! 't was in de mey.

Bij dit vers keerden velen het hoofd om, want het walgelykste schouwspel zagen zy.... Op eens brak de kring: — en eene der heiligschendende vrouwen vloog in het vuer...."

Firmenich, *Völkerstimmen* III, (1854), bl. 660, „Door gink e Poterke langst de kant" („in der allgemeinen Mundart Brabants") en bl. 679, „Door ging een poterken langs den kant" („Mundart von Antwerpen"). Beide lezingen van vijf strophen, zijn stellig ontleend aan Conscience, zooals overigens blijkt uit de aanteekening, bl. 679: „Dieses Lied stammt aus dem sechzehnten Jahrhundert; es ward von den Geusen gesungen in der Revolution unter Philipp dem Zweiten." — Nog eene andere lezing voorkomende in *Völkerstimmen*, I, bl. 380 („Mundart von Kleve"), laten wij volgen; het refrein duiden wij slechts in de eerste strophe aan:

1. Et ging 'ne pater langs te kant,
heys was in de mey?
en noom en nönneke bei de hand.
Heys was in de mey, mey, mey,
heys was in de mey!

2. Och nönneke, willt gei mit minn gon, —
allwor die mooie blümkes ston?

3. Nou, pater, spreit ou swarte kapp! —
allwor de frau de box (broek) mit lappt.

4. Pater, geft ou nonn en suun! —
dat mögt gei noch wel sesmol duhn.

5. Pater, böört ou nonn es op, —
en danzt dermit as en kermespopp!

6. Och, pater, gei mott scheie gon,
dat nönneke dat mott blieve ston.

Dezelfde tekst „aus der Gegend von Cleve am Niederrhein" met eenige afwijkingen in de spelling (zie hierna) doet zich voor met de melodie in ERK's *Deutscher Liederhort*, 1856, nr. 179, bl. 382, van waar hij overgenomen werd door ERK u. BÖHME, *Deutscher Liederhort*, II, nr. 977a, blz. 743. Het lijdt geen twijfel of die Nederduitsche lezing, met refrein onmiddellijk na den eersten versregel, is aan den Nederlandschen tekst A ontleend.

Ook in eene variante van de eerste strophe, door C. J. BOEKENOOGEN, *Onze rijmen*, Leiden 1893, bl. 43, aangehaald onder reidansen, vindt men het refrein onmiddellijk na den eersten regel:

Daar ging een patertje langs den kant,
hei, 't was in de Mei!
Hij vatte een nonnetje bij de hand,
hei, 't was in de Mei zoo blij,
hei, 't was in de Mei!
En zoo blij waren zij! *(bis).*

De Noord-brabantsche lezing medegedeeld door A. DE COCK en IS. TEIRLINCK, *Kinderspel en Kinderlust*, II (1903), bl. 204—5, naar P. N. PANKEN, *Ons volksleven*, Brecht, IX (1897), bl. 58, geeft nagenoeg de lezing van le Jeune terug. Panken doet daarbij nog deze variante van de slotstrophe kennen:

En zou dat dan zoo scheiden gaan.
Hei! enz,
En zonder een kusje laten staan?
Hei, enz.

Panken denkt, dat Conscience „in zijn *Wonderjaar* den oorsprong en verdere uitleggingen" van en over het *Paterken* geeft. Het komt ons waarschijnlijker voor, dat deze laatste door het liedje in andere spelling en dan nog met gothische letter gedrukt in zijn roman op te nemen, alleen den ouden rondedans heeft willen dramatiseeren en op die wijze zijn verhaal meer belang bijzetten.

De Duitsche navolging: „Es ging ein Paterchen an dem Rand", te vinden bij O. L. B. WOLFF, *Proben altholländischer Volksldr.*, 1832, nr. 12, bl. 48, „aus mündlicher Ueberlieferung", heeft insgelijks den tekst van le Jeune tot grondslag.

B. WILLEMS, *Oude Vl. ldr.*, 1848, nr. 125 bl. 293, zonder bronaanduiding, doch, volgens Snellaert op Willems t. a. p., opgeteekend in Brabant, hierboven weergegeven; — SNELLAERT, *Oude en nieuwe liedjes*, 1852, nr. 62, bl. 37; 1864,

nr. 82, bl. 91; — HOFFMANN v. F., *Nederl. Volksldr.*, 1856, nr. 141, bl. 254, zelfde tekst.

Zooals ik de aanvangsstrophe, uit vaderlijken mond, met dezelfde melodie leerde kennen, klonk het:

Daar liep ne pater langs den kant, *(2 maal)*
hij nam zijn nonneken bij heur hand;
hei! 't was in de Mei zoo blij,
hei! 't was in de Mei!

C. J. W. WOLF, *Wodana*, 1843, bl. 79, zonder aanduiding van plaats, met deze aanteekening: „Paterken staet in het midden van een ronddansenden kring (in den rei) van jongens en meisjes; na het slot van de laetste strophe treedt paterken tot de dansers en het lied begint al weêr van voren (begint opnieuw), maer met dat verschil, dat men nu zingt: „nonneke neemt een paterken meê". waerop het in het midden staende meisjen zich een jongen verkiest." (Vgl. A, str. 7, en B, str. 7—8); tekst hierboven weergegeven. — Wolf voegt er in aanteekening bij: „Ik heb gezet „ei wy zingen de mei", want het „ei bazinne de Mei" (vgl. de Antwerpsche lezing hiervoren, de Duinkerksche en de Brugsche hierna), dat ik in de my over het liedeken medegedeelde notis leze, kan ik niet anders verklaren. — Het gansche is eene variante van Paterken langs de kant." HOFFMANN v. F., t. a. p., nr. 142, bl. 255, zelfde tekst. De door Wolf voorgestelde verandering schijnt H. v. F. „ganz richtig".

D. DE COUSSEMAKER, *Chants pop. des Flamands de France*, 1856, nr. 105, bl. 328. (Belle). Door d. C., zie bl. XIII, gerangschikt onder de Rozenhoed- of Kroonliederen. Te Duinkerke, luidt het refrein:

„Hei bazinne de mey zoo zey,
hei bazinne de mey.

E. LOOTENS ET FEYS, *Chants pop. flam.* nr. 102, bl. 195.

F. A. DE COCK en IS. TEIRLINCK, *Kinderspel en kinderlust*, II (1903), bl. 289, Antwerpsche lezing.

Snellaert op Willems, t. a. p., leert, dat het Paterslied door Willems als een zeer oud lied beschouwd, door deze in de XV^de^ eeuw werd thuis gebracht. Snellaert is mede van gevoelen, dat het lied ouder is dan de Hervorming en dat men dit reeds uit zijne zoo ongewone algemeenheid door alle de Nederlanden, Friesland niet uitgesloten, kan afleiden. Die oudheid vloeit ook voort, volgens denzelfden schrijver, uit het refrein: „Hei, besinne de Mei, zoo zei", zooals het te Kortrijk en elders klonk, en dat eigenlijk beteekent (Snellaert verzendt naar BILDERDIJK, *Verhandeling over de geslachten der naamwoorden*, bl. 225, en Dr. HALBERTSMA, *Letterkundige naoogst*, I, 255): „Gedenk aen de zachte mei, als een hoogtijd". H. v. F. bl. 255, kan daar niets anders uit maken dan: „hei, wees inne de mei zoo blij!" Dit alles belet Snellaert niet, in zijne *Oude en nieuwe liedjes*, Gent 1852 en 1864, t. a. p., het „Patersliedje" thuis te brengen in de XVI^de^ eeuw.

Dr. KALFF, *Het lied in de M. E.* bl. 513—16, is met Willems van gevoelen,

dat het lied van vóor de Reformatie dagteekent, en in zijn eersten vorm, als meilied, zeker ten minste in de XIV^{de} eeuw. Dat het oorspronkelijk tot een Meilied behoorde, blijkt, volgens Dr. K., uit het refrein, dat vroeger niet: „'t *was* in de Mei" geluid zal hebben, maar: „'t *is* in de Mei"; immers in de „cluyte van Playerwater", zooals J. TER GOUW, *De volksvermaken*, bl. 140, het eerst deed opmerken, vindt men reeds de spreekwoordelijke uitdrukking: „Tes al in de meye". Ook vóor de Hervorming, zegt nog Dr. K., heeft men paters en nonnen geplaagd; onze geheele middeleeuwsche letterkunde getuigt het. Pater en non waren niet onafscheidelijk met dezen dans verbonden, zooals blijkt uit het liedje: „Sa boer gaet naer den dans" (zie het volgend lied). Dr. Kalff besluit, dat de Hervorming het hare kan hebben gedaan om het 14de-eeuwsche meiliedje op paters en nonnen toepasselijk te maken.

Het refrein, in vroegere taal: „tis inne de MEI", is „*bezinne* de Mei" geworden, wanneer men den vorm *inne* niet meer verstond.

Stellig is het, dat het „Patertje" vroeger in de Meimaand werd gezongen.

FIRMENICH t. a. p., I, bl. 380, teekent aan: „Man singt das Lied auch häufig beim Umtanzen des Maibaums, der am ersten Mai aufgepflanzt wird", èn Dr. SCHOTEL, *Geschied-, letter- en oudheidk. uitsp.* (1840), aangeh. door J. ter Gouw, bl. 146, deelt mede, dat hij te Dordrecht het volk nog zag dansen „om den versierden meiboom", onder 't zingen van 't „Patertje".

„In de gemeenten tusschen Aalst en Dendermonde," zeggen A. de Cock en Is. Teirlinck, t. a. p., II, die, bl. 197—206, nog verschillende andere varianten van den tekst mededeelen, „werd, 30—40 jaar geleden, het „Paterken" somwijlen nog rondom den meiboom gezongen; meer, evenwel op het kinderfeest van St. Gregorius. Doch vooral als gezelschapsspel van jonge lieden van beide geslachten, was die rondedans zeer in zwang op feesten en kermissen, op uitvaarten van ongetrouwde personen, bij de sluiting van den hoppepluktijd, enz."

Ook POL DE MONT, *Boerenhumor in kerkelijke zaken*, in *Volkskunde*, VI (1893), bl. 116 vlg., doet ons een spotlied kennen op de biecht, parodie of toepassing van het „Paterliedje", gezongen op de wijs van dit laatste dat, evenals dit, „in Brabant, Vlaanderen en Antwerpen, tot heden toe, op tal van plattelandskermissen, dikwijls in de volle straat, door talrijke scharen, als rondedans uitgevoerd wordt:"

1. Wij waren laatst op eenen dries,
op een begijntjes kerremis,
roebedoebdoeb
en hei, sei, sei,
op een begijntjes kerremis,
en hei sei sei!

2. Wij dansten samen rond een komfoor:
drij begijnen en eenen pastoor.

3. Waar zullen wij nu te biechte gaan?
Mijnheer pastoor heeft meê gedaan.

4. Wij zullen gaan bij pater Andries,
die valt van zulke dingen niet vies.

5. „Pater Andries aanhoort mijn biecht,
'k heb gistren in mijn kous gepist."

6. — „Begijntjes, ziet dat ge dat nimmer en doet,
of ik moet u slagen in de boet."

7. — „Pater Andries, wat is de boet?"
— „Dat gij mij drij keer kussen moet."

8. — „Pater Andries, dat wordt geern gedaan,
als we dan niet meer moeten te biechten gaan."

9. Hij heeft de begijntjes eens ferm gekust,
en nu blijven al de begijnen in rust.

Conscience begaat zeker geen anachronisme, wanneer hij ons liedje in zijn roman te pas brengt. Ten tijde der Hervorming maakte men, zooals J. ter Gouw, t. a. p., bl. 140, zegt, meer liedjes in dien trant, zoo bijv. het:

Pater, grijpt doch eenen moet
en kust eens uw abdisse,

dat hoogst waarschijnlijk tot stand kwam korten tijd vóor de Beeldstormerij (1566).

Staaltjes uit onze oude letterkunde aangaande den geestelijken stand worden ons voor oogen geleid door FR. DE POTTER, *De zeden en gebruiken van ons volk in de XIIIde en XIVde eeuw*, Antw. 1889, bl. 52 vlg, en men mag zeggen dat diezelfde letterkunde door BILDERDIJK, *Over een oud Amsterdamsch volksdeuntjen*, bl. 14 (Bijvoegsel), wel eenigszins uit het oog wordt verloren, wanneer hij sprekende van den „Govert" (zie hierover P. J. HARREBOMÉE, *Spreekwdb. der Nederl. taal*, I, bl. 121, en J. TER GOUW, t. a. p., bl. 343) als van „eenen ontuchtigen dans", het „Patertje" noemt, alsof er geen oudere liederen in den trant van dit laatste bestonden: „eene aanstootelijke minnary van een geestelijke met een nonnetjen". Bilderdijk, die het met deze liedjes zeer euvel neemt, voegt er bij: „Deze stukken werden zeer verminkt, en verder zonder verstaan te worden, in eenvoudigheid des harten als kinderdansen ingevoerd, schoon zy oorspronkelijk op geheel andere plaatsen dan in de kinderspeelkamer t'huis behoorden". Van Lennep, aangehaald door Dr. Kalff, t. a. p., bl. 513, dacht er heel anders over, wanneer hij het „Patertje langs den kant" noemde: „de liefste dans, die ooit is uitgevonden".

Wij zagen hiervoren, bl. 1197, dat een liedje: „Ei, Münchlein, willt du tanzen", tegenhanger van ons: „Zeg kwezelken, wilde gy dansen", reeds op het einde der XVIde eeuw bekend was; ERK u. BÖHME, t. a. p., nr. 977*b*, bl. 744, vermelden naar

Arwidsson, *Svenska Fornsånger*, III, bl. 188 en 243, „schwedischen Tanzlieder mit Mönch und Nonne". Dr. Kalff, t. a. p., bl. 515, vermeldt, naar Uhland, een Deensch kinderspeelrijmpje waarin wordt verhaald van den monnik, die op een zomerdag rozen plukt en de non wil grijpen; licht als een veertje springt zij weg, zwaar als een steen komt hij achter haar aan en beiden dansen lustig.

Zooals elk ander oud lied, is het lied van het „Patertje" zoo niet uitgestorven dan toch bijna vergeten.

A. de Cock en Is. Teirlinck, t. a. p., II, bl. 207, waar zij een refrein van de lezing van Denderbelle aanhalen:

En hij durft niet,
en hij zou 't zoo geren doen, enz.,

zijn van meening, dat het jonge volk zich hier en daar, onder het zingen van het „Patertje", verregaande vrijheden veroorloofde, die de kinderen nadeden, dat om die redenen de geestelijkheid op vele plaatsen ijverde (hetzelfde gebeurde in Noord-Nederland, zie J. ter Gouw t. a. p., bl. 146) om den ouden rondedans uit te roeien en het daaraan is toe te schrijven, dat hij, althans in Zuid-Nederland, grootendeels is verdwenen. Misschien mag gelden als een bewijs, dat het oude lied in Noord-Nederland nog niet spoorloos verdwenen is, een bruiloftsliedje te vinden in *De Bloemendaler minnezangster*, enz., 3de druk, Amst., G. van der Linden, een nog in den handel zijnde volksliederboekje, voorkomend bl. 11, op de wijs: Daar ging een Patertje", enz., met aanvang:

Daar ging een vreijertje proper en net,
hei, 't was in de Mei,
op een meisje had hij zijn zinnen gezet,
hei, 't was in de Mei zoo blij,
hei, 't was in de Mei.

Melodie. A. J. H. Scheltema, t. a. p., medegedeeld door W. F. G. Nicolaï, hierboven weergegeven; — Dr. J. van Vloten en M. A. Brandts Buys, t. a. p., die tot slot van de vierde strophe, bij hen de slotstrophe, dit bijvoegsel doen kennen:

Zes - maal doen en zes - maal is geen ze - ven, mooi meis - je kan er wel
te - gen; ze - ven is geen acht, o, wat zoe - nen die meis - jes
zacht, o, wat zoe - nen die meis - jes zacht.

Erk u. Böhme, *Deutscher Liederhort*, II, nr. 977*b*, bl. 743, geven, met Duitsche vertaling, den tekst naar le Jeune, de melodie echter naar Willems, melodie welke zij vervolgens op den tekst zoeken te passen.

Einzelner. Refr. (Chor).

Daar ging een pa - ter - tje langs den kant, [hei, 't was in de mei!] enz.

Met meer recht leggen de Duitsche schrijvers den aanvang van de strophe in den mond van den „Einzelner", den *voorzanger*. Het gebruik om den *voorzanger*, den solist, te laten begeleiden door het koor, dat gewoonlijk inviel bij het refrein, klimt tot de hoogste oudheid op (zie onze Verhandeling: *De melodie van het Nederlandsche lied*, bl. 203—4).

B. Naar Willems, t. a. p., nr. 125, bl. 293, zooals deze wijs door ons werd genoteerd in *Ndl. lb.* van het Willems-Fonds, Gent, II (1892), nr. 79, bl. 158.

D. De Coussemaker, t. a. p., nr. 105, bl. 328; — **E.** Lootens et Feys, t. a. p.; — **F.** A. de Cock en Is. Teirlinck, t. a. p. naar de notatie echter volledig in $\frac{3}{8}$-maat, hun medegedeeld door den muziekleeraar K. van den Eynde te Antwerpen. — Zelfde lezing gebruikt door Jan Blockx in zijn lyrisch drama *Thyl Uylenspiegel* (1900), derde bedrijf, bl. 213 vlg. der pianopartituur, buiten één enkele noot, *g* in plaats van *c* op het woord *die* in den aanvang van den tweeden versregel.

Te Gent wordt de eerste strophe van het *Paterken* door de kinderen en ook weleens door de volksklasse bij het „sluiten" van vastenavondbals, nog gedanst en gezongen. Evenals de Antwerpsche vangt de Gentsche lezing maar dadelijk met de strophen „van het kiezen" aan; de melodie heeft tamelijk geleden en met het refrein ziet het er nog erger uit:

Sa, pao-ter gij moet kie - ze, sa, pao-ter gij moet kie - ze; en

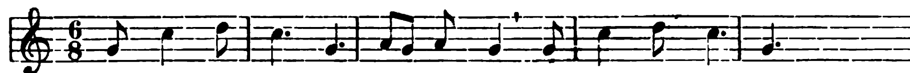
kie - ze moe - te gij gei - re doen, ah se - si - de - ri, ah sa - sa, ah se - si - de - ri
(gaar-ne)

ah! Hed - de te ve - le geet an mij. Brei, brei, brei!
(Hebt ge) (geeft het)

Met de Gentsche zangwijs kan men o. a. vergelijken (zie het volgende lied) de Duinkerksche melodie „Sa, boer gaet naer den dans".
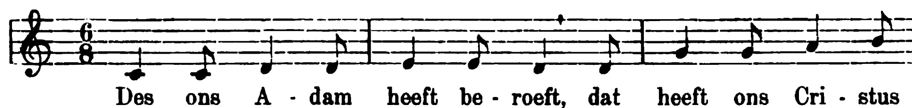
De aanvang van de melodie van het „Patertje" behoort tot de vijfvoetige
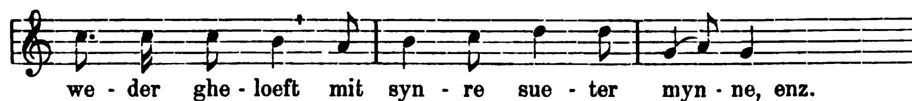
iambische maat; dus zal men niet in doorloopende $\frac{6}{8}$-maat noteeren, zooals Willems, de Coussemaker, en Lootens en Feys schreven:
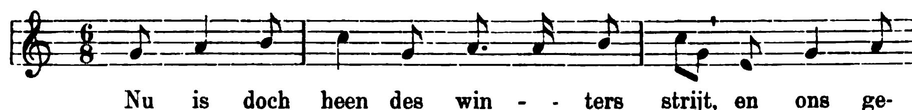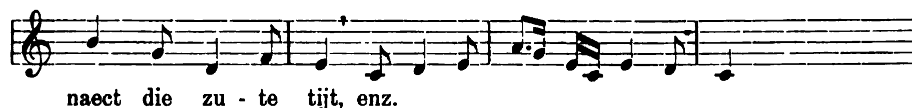

maar wel in $\frac{15}{8}$-maat of, zooals wij hierboven deden, in $\frac{6}{8}$- met $\frac{9}{8}$-maat.

Sommige wendingen van deze zangwijs worden reeds in 15de-eeuwsche melodieën gevonden; b. v. in deze fragmenten genoteerd naar Bäumker's *Niederl. geistl. Ldr.*, 1888, nrs. 43 en 59:
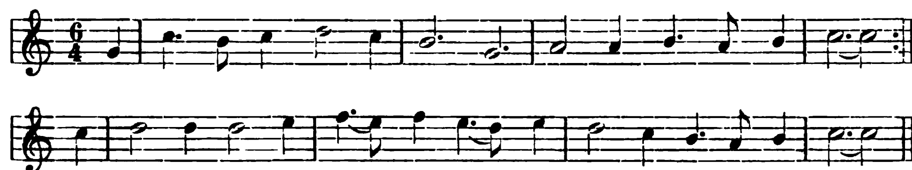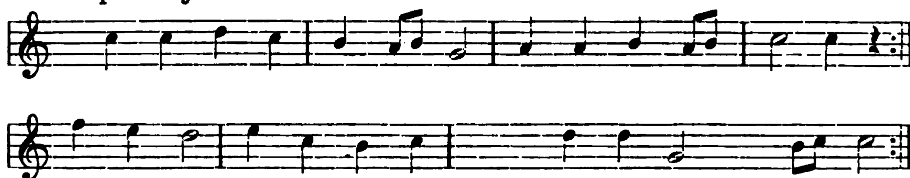

De oudste genoteerde bron voor onze melodie dagteekent van den aanvang der XVIIde eeuw en wordt medegedeeld door Dr. J. P. N. Land, *Het luitboek van Thysius.* De zangwijs, nr. 15, met opschrift „Die gans die compt wt Sassem", opschrift dat op een St. Martenslied wijst (zie Erk u. Böhme, *Deutscher Liederhort*, III, nr. 1153, bl. 80; zie mede het lied: „Sinte Maertens vogeltje", aanteekeningen op tekst C), heeft inderdaad eene in 't oog vallende overeenkomst met de wijs van het „Patertje".
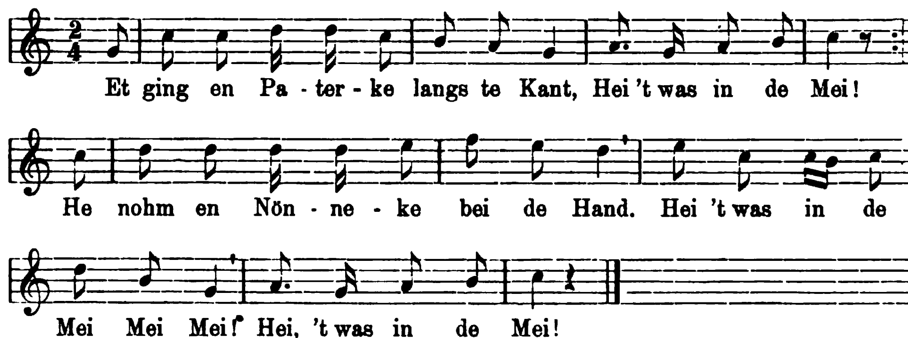

Onder hetzelfde nr. 15, doet Dr. Land ons melodische fragmenten kennen voorkomende in een 18de-eeuwsch schilderwerk te vinden op het deksel van een spinet van 1640, berustend in 't Koninklijk Oudheidkundig Genootschap te Amsterdam:
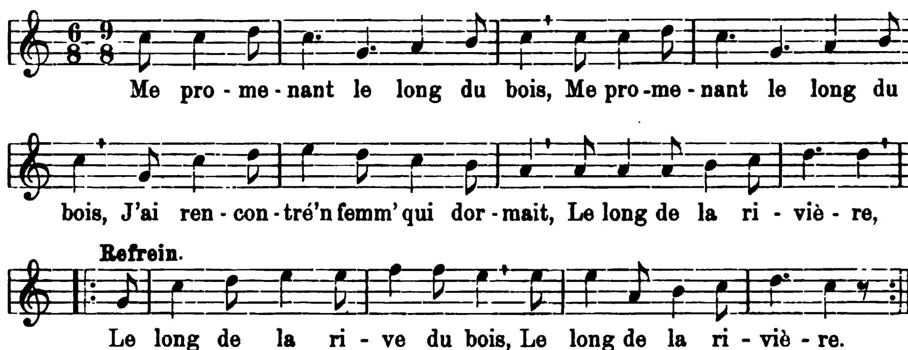
Oorspronkelijk in *d*.

Indien de ₵-maat gemakkelijk tot de populaire $\frac{6}{4}$- of $\frac{6}{8}$-maat overgaat, omgekeerd, zooals men leert uit de melodie in de omstreken van Cleef, te vinden in ERK's *Deutscher Liederhort*, 1856, nr. 179, bl. 382, mede herdrukt door ERK u. BÖHME, *Deutscher Liederhort*, II, nr. 977*a*, bl. 742, kan de $\frac{6}{8}$-maat in $\frac{2}{4}$-maat veranderen. Ziehier Erk's notatie:

Ook in *Recueil d'airs de crâmignons Liégeois*, Liége 1889, vindt men onder nr. 37, bl. 75, een „crâmignon" (reidans), waarvan de melodie eenigszins is verwant met het „Patertje":

Overigens vindt men denzelfden zoo natuurlijken melodischen aanvang in een aantal Nederlandsche, Duitsche en Fransche liederen, waarvan wij enkele hebben

aangeduid in onze verhandeling: *De melodie van het Nederlandsche lied*, 's-Grav. 1902, bl. 237 vlg.

De door Snellaert op Willems, bl. 295, medegedeelde, door den hiervoren, I, bl. 842, genoemden heer Reylof genoteerde „Kortryksche wyze", is eene variante van: „'t Is Sint' Anna die komt aen" (zie dit lied, nr. 354, bl. 1279 hiervoren):

Daer ging een pa - ter - ken langs de kant, hei, be - zin - ne de

mei zoo zei, hei, be - zin - ne de mei. Hy nam het non - ne - ken

by haer hand; hei, be - zin - ne de mei zoo zei, hei, be - zin - ne de mei.

Dat er ook later, in den aanvang der XVII^de^ eeuw bijv., meer andere melodieën in den aard van de wijs van het „Patertje" bestonden, ziet men bij Stalpaert, *Extract. catholicum*, Loven 1631, waar men, bl. 430, voor het lied: „Wilt ghy met korte re'en", met stemopgave: „Lestmael langs een rivier", de volgende zangwijs vindt, die zich ook voordoet in *Gulde-iaers feest-dagen*, van denzelfde, Antw. 1635, bl. 362, voor: „Iustijn den Philosooph":

Lest - mael langs een ri - vier . . .

Het komt ons voor, dat de melodie van het „Patertje", zooals ze ons door Willems werd bewaard, de oudste en de fraaiste is. Daarbij sluit zich de door Jan Blockx gebruikte zangwijs aan. — De melodieën, waarop het liedje heden nog hier en daar gedeeltelijk wordt voorgedragen, zijn slechts veelal een verre nagalm van de oudere wijs.

385. Sa, boer, gaet naer den dans.

Sa, boer, gaet naer den dans; sa, boer, gaet naer den dans, gaet al naer den

ker - mis-dans, ker - mis, ker-mis, ker - mis-dans, gaet al naer den dans.

1. Sa, boer, gaet naer den dans;
gaet al naer den kermisdans,
kermis, kermis, kermisdans,
gaet al naer den dans.

2. Sa, boer, zit op den stoel;
zit al op uw kermisstoel,
kermis, enz.

3. Sa, boer, en kiest uw wuf;
kiest eens al uw kermiswuf,
kermis, enz.

4. Sa, boer, en kust uw wuf;
kust eens al uw kermiswuf,
kermis, enz.

5. Sa, boer, gaet uyt den dans;
gaet daer uyt den kermisdans,
kermis, enz.

Tekst en melodie. DE COUSSEMAKER, *Chants pop. des Flamands de France*, 1856, nr. 106, bl. 329, aangeteekend te Duinkerke, daar gezongen als variante van het „Patertje" en als Rozenhoedlied (zie d. C., Inleiding, bl. XIII). — Aangeh. door Dr. KALFF, *Het lied in de M. E.*, bl. 515; zie hiervoren, bl. 1419. — ERK u. BÖHME,

Deutscher Liederhort, II. nr. 987, bl. 752, en Böhme, *Deutsches Kinderlied u. Kinderspiel*, nr. 620, bl. 673—4, halen een „brandenburgisch und thüringisch" lied aan, dat zij voor den tekst met het Duinkerksche liedje in verband brengen en dat aanvangt:

Es fuhr ein Baur ins Holz,
es fuhr ein Baur ins Kirmesholz,
sa, sa Kirmesholz!
Es fuhr ein Baur ins Holz.

Het Duitsche liedje behoort tot de optelliederen in den aard van de hierna besproken: „Agter des meijers huizeken", en „In Holland staat een huis".

---

386. Een wijf had een kabaas.

Een wijf had een ka - baas, een wijf had een ka - baas, en

als ze naar de markt ging, ze kocht een vor - te kaas. Neh,

neh, tu - re - lu - re - lu, ze kocht een vor - te kaas.

1. Een wijf had een kabaas,
   en als ze naar de markt ging,
   ze kocht een vorte kaas.
   Neh, neh, turelurelu,
   ze kocht een vorte kaas.

2. Een wijf had eenen zin,
   en waar zij 's morgens uit kroop,
   ze kroop er 's avonds in.
   Neh, neh, enz.

3. Een wijf had een schapraa,
   van boven stond de boter
   en van onder de sala.
   Neh, neh, enz.

4. Een wijf zat daar en spint
   al aan een houten wieltje,
   er was geen draaier in.
   Neh, neh, enz.

5. Manen zat in den hoek,
al op een houten bankje,
met een corinthe koek,
Neh, neh, enz.

1, 4. *Neh,* uit *nem,* imperatief van *nemen,* zooveel als *tiens.* — 5, 1. *Manen* = Emanuel.

Tekst en **melodie.** LOOTENS et FEYS, *Chants pop. flamands,* 1856, nr. 106, bl. 200. De zangwijs is eene variante van de melodie van het „Patertje". — De door L. en F. bij de melodie gevoegde aanduiding: „Ronda", bewijst, dat het liedje mede tot den rondedans behoort.
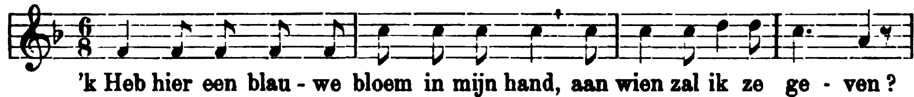
387. Ik heb den meiboom in myn hand.
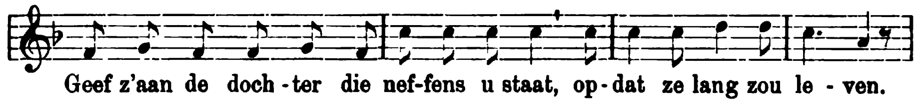
A.
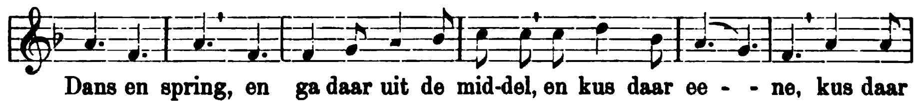
Ik heb den meiboom in myn hand,
aen wien zal ik hem geven?
Aen de jufvrouw, die daer staet,
zal ik hem presenteren.
Danst eens, springt eens,
gaet in de ronde, kust daer eens:
als gy dat zult hebben gedaen,
achter myn hondje zult gy gaen.
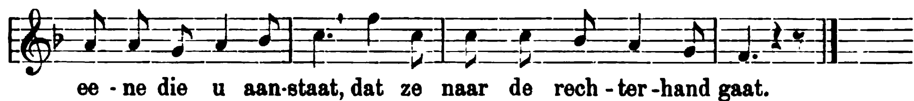
'k Heb hier een blauwe bloem in mijn hand.

B.

'k Heb hier een blauwe bloem in mijn hand,
aan wien zal ik ze geven?
Geef z' aan de dochter die neffens u staat,
opdat ze lang zou leven.
Dans en spring, en ga daar uit de middel,
en kus daar eene die u aanstaat,
dat ze naar de rechterhand gaat.

5. *de middel* = het midden.

Ik heb een bloem al in mijn hand.

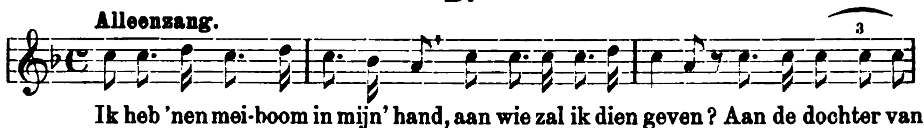
C.
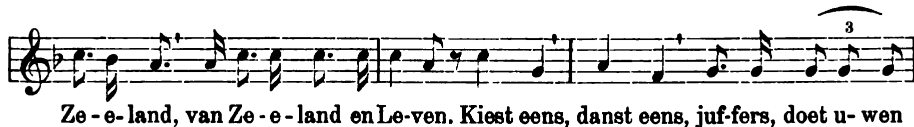
Ik heb een bloem al in mijn hand,
aan wie zal ik haar geven?
Aan een mooi meisje, dat naast mij staat,
zal ik haar presenteeren.
Ziedaar, schoone juffrouw,
ik geef er de hand aan jou.
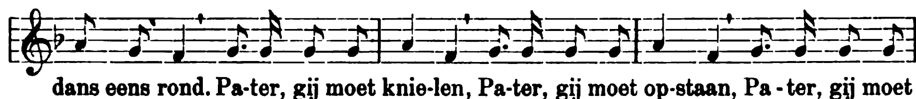
Ik heb eene meiboom in de hand,
aan wie zal ik hem geven?
Aan mejuffrouw weinig land,
en weinig land er neven.

Ik heb 'nen meiboom in mijn hand.

D.

Samen.

slapen gaan. En 't is van Jap-per, den aar-di-gen knap-per, en 't is van Japper, sta

stil. En Jan heeft on-der de trap-pen ge-le-gen, en daar heeft hij de

koorts ge-kre-gen. En 't is van Japper, den aardigen knapper, en 't is van Japper, sta

Alleenzang.

stil. En waar-om zou ik stil staan? Ik heb van mijn le-ven geen

Samen.

kwaad gedaan. En 't is van Japper, den aardigen knapper, en 't is van Japper, sta stil!

Ik heb 'nen meiboom in mijn' hand,
aan wie zal ik dien geven?
Aan de dochter van Zeeland,
van Zeeland en Leven.
Kiest eens, danst eens,
juffers, doet uwen dans eens rond.
Pater, gij moet knielen,
pater, gij moet opstaan,
pater, gij moet slapen gaan.
En 't is van Japper, den aardigen knapper,
en 't is van Japper, sta stil.
En Jan heeft onder de trappen gelegen,
en daar heeft hij de koorts gekregen.
En 't is van Japper, den aardigen knapper,
en 't is van Japper, sta stil.
En waarom zou ik stil staan?
Ik heb van mijn leven geen kwaad gedaan.
En 't is van Japper, den aardigen knapper,
en 't is van Japper, sta stil!

4. *Leven* = Leuven.

Tekst. A. J. W. Wolf, *Wodana*, 1843, bl. 82, „West-Vlaenderen"; — **B.** Lootens et Feys, *Chants pop. flamands*, Bruges 1879, nr. 149, bl. 241; — **C.** Dr. J. van Vloten, *Baker- en kinderrijmen*, 4de uitg., 1894, bl. 101, nrs. 29 en 30; — **D.** Pol de Mont, *Volkskunde*, II (1889), bl. 94. De tekst bevat fragmenten van 't „Patersliedje" en van het „alombekende" (zie G. J. Boekenoogen, *Onze rijmen*, bl. 7):

Ik zei er: wel Jaap,
wat ben je een knaap.
Ik zei er: wel Jaapje sta stil!

dat zelf eene vervorming is van het liedje getiteld: „Kermis-vryagie tusschen Truy en Jaap" — „stem als 't begind", te vinden in *De nieuwe Overtoomsche marktschipper*, Amst., 1793, bl. 6, met aanvang:

Jaepje sta stil, Jaepje sta stil,
hoord eens wat ik u moet vertellen,
Jaepje sta stil, Jaepje sta stil,
hoord eens wat ik u zeggen wil:
daer liep ons Kaetje met Krelis,
zoo mooitjes door de kramen in 't stil;
ik loof zy gingen aen de tril!
Wat dunkje nou Jaepje sta stil?

„Japie sta stil" wordt door J. ter Gouw, *De volksvermaken*, bl. 343, aangehaald onder de 17de-eeuwsche bruiloftsdansen.
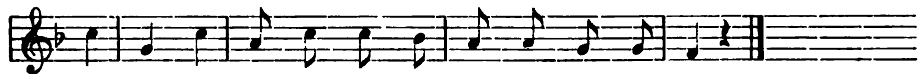
Voor de talrijke varianten van het liedje van den „Meiboom", zie A. de Cock en Is. Teirlinck, *Kinderspel en kinderlust*, II (1903), bl. 247 vlg., waar men niet minder dan zeven-en-twintig verschillende lezingen vindt, en waar ook aanverwante Fransche lezingen worden aangeduid. De schrijvers brengen dit liedje onder de „Rondedansen met alleenstaande danseres, die éene of verscheidene medespeelsters uit den kring uitkiest". Het spel, zooals het zich voordoet in C, wordt door hen beschreven: „Een meisje staat in 't midden van den dansenden kring met een of ander „meiboom" (masten- of dennetakje, palmtwijgje of iets dergelijks) in de hand. Achter het eerste orgelpunt vóor den tweeden alleenzang, moet dat meisje eene van hare meedansende vriendinnen uitkiezen; daarom blijft de zang daar een kort poosje stil, tot de keuze gedaan is. — De uitverkorene neemt den meiboom over en vervangt het eerste middelmeisje als *meigravin*." — Dit kinderliedje is in verband te brengen met de vroegere meigebruiken, en namelijk met het recht van den jongeling het tot „Meilief" gekozen meisje met bloemen te vereeren.

J. E. Delafaille, *Gesch. van Mechelen*, Mech. z. j. [1903], bl. 48—9, die insgelijks eene variante van ons liedje mededeelt, teekent daarbij aan, dat bij besluit van den Magistraat, van 15 Juni 1472, werd geboden, gedurende den tijd dat hertog Karel den Stoute den oorlog zou voeren, de dans- en meispelen te staken.
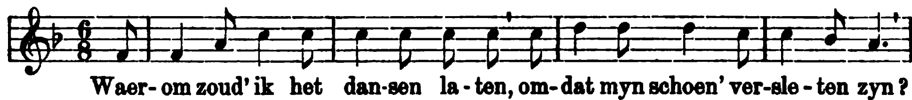
Melodie. LOOTENS et FEYS, t. a. p., voor tekst B; POL DE MONT, t. a. p., voor tekst D.
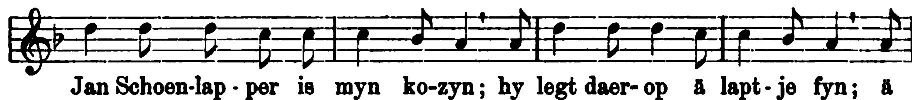
Vgl. de teksten hierboven het volgende liedje te vinden in *Wallonia*, Luik VI (1898), bl. 106:
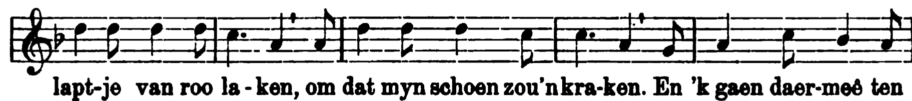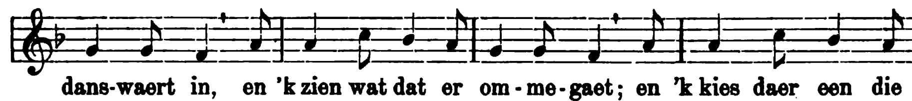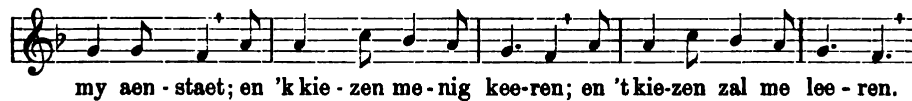

388. Waerom zoud' ik het dansen laten.
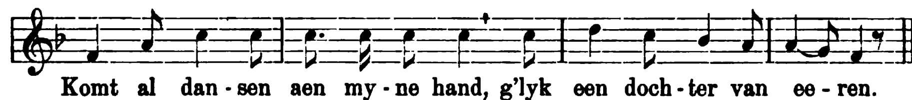

Waerom zoud' ik het dansen laten,
omdat myn schoen' versleten zyn?
Jan Schoenlapper is myn kozyn;
hy legt daerop ă laptje fyn;
ă laptje van roo laken,
omdat myn schoen zou'n kraken.

En 'k gaen daermeë ten danswaert in,
en 'k zien wat dat er ommegaet;
en 'k kies daer een die my aenstaet;
en 'k kiezen menig keeren;
en 't kiezen zal me leeren.
Komt al dansen aen myne hand,
g'lyk een dochter van eeren.

Tekst en melodie. De Coussemaker, *Chants pop. des Flamands de France*, 1856, nr. 113, bl. 339: „De keus". — Dit lied, zegt d. C., schijnt tot de rondedansen met gebaren te behooren. Nochtans gaat het te Belle, waar het vooral wordt gezongen, met geen spel gepaard. In de Inleiding van zijn werk, bl. XIII, brengt d. C. het lied ook onder de gezongen dansen van den „Roozenhoed".

De zangwijs, die in verband staat met ons „Reuzeliedje" en de daarmee verwante melodieën (zie bl. 1276 hiervoren), herinnert ook aan de Fransche wijs: „La faridondaine", mede bekend als: „A la façon de Barbari, mon ami", beide aanduidingen ontleend aan hetzelfde refrein. Dit refrein vindt men reeds in 1700, voor een lied: „A la fin la mort a mordu // le morne roi Guillaume", ontstaan bij de voorbarige tijding van den dood van Willem III (1650—1702), den geduchten vijand van Lodewijk XIV, lied voorkomend in *Le nouveau siècle de Louis XIV*, Paris 1857, bl. 199. — Men heeft het refrein „La faridondaine" willen afleiden van de muzieknoten: „la fa", en van de woorden „ris, dondaine", voor: „ris (lach) la grosse dondon"; Littré ziet er niets anders in dan een refrein (Larousse, *Grand dictionnaire*). Zie ook Prof. J. Vercoullie, *Etym. wdb.*: Lariefari (zottepraat) verwant met Hgd. *Larifari*; vergel. bij Fichard: „Da sungen sie la re fa re ut in excelsis".

In *Volk en taal*, jaarg. III, bl. 3, aangehaald door A. de Cock en Is. Teirlinck, *Kinderspel en kinderlust*, II, bl. 248, komt eene variante voor van het liedje „van den Meiboom" (zie het onmiddellijk voorgaande lied), variante waarvan de tweede strophe op hare beurt eene variante uitmaakt van de Coussemaker's lied nr. 113, zoodat dit laatste zelf wel tot eene lezing van hetzelfde liedje „van den Meiboom" zou kunnen behooren. Ziehier den tekst van *Volk en taal*, dat geene melodie heeft:
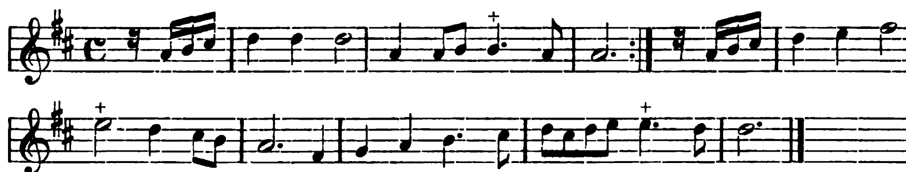
1. Alhier ne meiboom in mijn hand,
aan wie zal ik hem geven?
aan een jonk vau neffens mij
zal ik hem prezenteeren.
Dansen en springen,
kermis houden en zingen;
al onz' werken zijn gedaan,
wederom in den dans gegaan!
Hoepsa! Falderiere!
Hoepsa! Faldera!

2. Voor wie zou ik mijn dansen laten,
dat mijn schoenen om stukken zijn?
Dansen is geen karretarre karitate.
Pier de Lapper is mijne kozijn;
zet mij daar een lapken fijn,
op den tip van mijne schoen,
waar ik meest op dansen moet (moen(?))!
Hoepsa! Falderiere!
Hoepsa! Faldera!

1, 3. *jonk* = meisje.

J. TER GOUW, *De volksvermaken*, bl. 343, aangeh. door Dr. KALFF, *Het lied in de M. E.*, bl. 535, vermeldt een dans „Schoenlappertje", die in de XVII[de] eeuw op de bruiloft der deftigste lieden werd gedanst.

In de *Oude en nieuwe Hollantse boerenlieties* (2[de] druk), c. 1700, treft men, onder nr. 484, met het opschrift „De Schoenlapper", de volgende melodie aan:

Dr. J. VAN VLOTEN, *Nederl. baker- en kinderrijmen*, 4[de] uitg. 1894, bl. 98—9, nrs. 20 en 21, deelt de volgende kinderliedjes mede:

Schoenlappertje zou uit lappen gaan,
's avonds al in de lichte maan;
zoo stak hij er zijn naaldetje,
zoo trok hij er zijn dradetje,
zoo sloeg hij er de pen, de pen,
denk je dat ik niet lappen en ken?

Schoenlappertje vetleer,
't vet loopt bij je kinnetje neêr,
lap ze maar, lap ze maar, lap ze maar net,
dat ik ze aan mijn voetjes trek.
Zoo steekt hij, enz.

Voor dit laatste liedje vindt men bij J. H. SCHELTEMA, *Nederl. ldr. uit vroegeren tijd*, 1885, nr. 120, bl. 273, eene minder goed bewaarde melodie. Anders is de zangwijze van het „Engelsch schoenlappertje"; zie hierna het lied: „Wie dat sich selfs verheft te met".

389. Al van den droogen haring willen wy zingen.

Al van den droo - gen ha - ring wil - len wy zin - gen; 't Is
ter ee - re van zyn kop - je zul - len wy sprin - gen.

van zyn kop, springt er maer op: 't is van den droo - gen ha - ring.

1. Al van den droogen haring willen wy zingen;
ter eere van zyn kopje zullen wy springen.
't Is van zyn kop,
springt er maer op:
't is van den droogen haring.

2. Al van den droogen haring willen wy zingen;
ter eere van zyn oogje zullen wy springen.
't Is van zyn oog,
springt er maer hoog:
't is van den droogen haring.

3. Al van den droogen haring willen wy zingen;
ter eere van zyn balgje zullen wy springen.
't Is van zyn balg,
springt er maer half:
't is van den droogen haring.

4. Al van den droogen haring willen wy zingen;
ter eere van zyn stertje zullen wy springen.
't Is van zyn stert,
springt er met hert:
't is van den droogen haring.

Tekst en **melodie.** DE COUSSEMAKER, *Chants pop. des Flamands de France*, 1856, nr. 108, bl. 333, rondedans uit Duinkerke. — „Le sujet de cette ronde", zegt d. C., „indique suffisamment qu'elle appartient à Dunkerque. Elle n'est accompagnée d'aucun jeu." — Fransche navolging: „C'est en l'honneur du hareng-saur", in *Chansons pop. des provinces de France*, door CHAMPFLEURY en J. B. WECKERLIN, z. j., IV, bl. 14.

Een 17de-eeuwsch met het bovenstaande stuk gansch verschillend „*Drinck*-liedt op de pekelharingh", met aanvang: „Haaringh is soo bon, bon, bon", en wijsaanduiding: „Qu'il est bon, bon, bon, bon, bon", werd herdrukt door J. H. SCHELTEMA, *Nederl. ldr. uit vroegeren tijd*, 1885, nr. 96, bl. 219.

390. Daer is een ezelinne.

A[1].

Daer is een e - ze - lin - ne; haer oo - ren zyn zoo lang, haer oo - ren zyn zoo

lang. Wat zal m' ze ge - ven t' e - ten den hee - len win - ter lang, den

hee - len win - ter lang? Hooy en strooy en per - la - ryn, en dat zal

uw tra - vail - le zyn.

Daer is een ezelinne;
haer ooren zyn zoo lang.
Wat zal m' ze geven t' eten
den heelen winter lang?
Hooy en strooy en perlaryn,
en dat zal uw travaille zyn.

'k Heb eenen ezel aen myn hand.

A[2].

'k Heb eenen ezel aen myn hand,
zyn ooren zyn lang.
Wat zal ik hem te eten geven?
de winter is te lang.

Dry keeren beschummelt brood,
gelyk eenen ezel toebehoort.
O gy ezel, o gy kwezel,
zoekt uw brood.

Ouden, ouden ezele.

B.

Ou-den, ou-den e-ze-le, uw oo-ren zijn zoo lang! Wat gaan w'hem ge-ven

t' e-te-ne de g'hee-le we-ke lang? Hooi en strooi, peer-de ma fooi.

't Doch-ter-tje moet af-gaan, de kar en kan niet voort-gaan. Hu! gaat mijn

kar-re voort, hu! gaat mijn kar-re voort, hu! gaat mijn kar-re voort.

Ouden, ouden ezele,
uw ooren zijn zoo lang!
Wat gaan w' hem geven t' etene
de g'heele weke lang?
Hooi en strooi,
peerde ma fooi.
't Dochtertje moet afgaan,
de kar en kan niet voortgaan.
Hu! gaat mijn karre voort.

Tekst en melodie. A[1]. De Coussemaker, *Chants pop. des Flamands de France*, 1856, nr. 109, bl. 334, rondedans uit Belle, behoort tot de liederen van den Rozenhoed; zie d. C., Inleiding, bl. XIII.

Tekst. A[2]. Id., variante uit Brussel, mededeeling van J. M. Dautzenberg, voorkomende in Wolf's *Zeitschr. f. Myth.*, I, bl. 176.

Te Brussel, op den laatsten kermisdag, werd die variante mede onder de kroon

gezongen, voorafgegaan van deze regelen door de jongens voorgedragen onder 't inzamelen voor 't vreugdevuur dat zij, ook onder de kroon, aanstaken:

Roebe doebe doep,
haelt den mutsaerd uit den hoek!
Hier ewat en daer ewat,
En 't naeste jaer noch wat.

Voor de laatste twee regelen vgl. nr. 374, A. str. 3 en 4.

Bij het aansteken van het vuur danste men onder de kroon, al zingend: „Ik heb een ezel aen myn hand," enz.

Onder 't zingen van de laatste woorden der strophe stootte men een paar dansers in het midden van den kring, die de vroegere twee „verlosten".

B. LOOTENS et FEYS, *Chants pop. flam.*, 1879, nr. 145, bl. 237, met verwijzing naar HOFFMANN v. F. *H. B.*, *Niederl. Volksldr.*, bl. XXXVIII, waar Dautzenberg's lezing te vinden is, lezing die men ook aantreft in BÖHME's *Deutsches Kinderlied u. Kinderspiel*, 1897, nr. 1675, bl. 365.

In *Volkskunde*, Gent XII (1899—1900), bl. 58 vlg., vindt men eene tekstvariante uit Meenen: „Houten, houten ezelke", waar het luidt: „Hooi en strooi, en peerdelavooi", medegedeeld door Dr. M. SABBE, en drie andere lezingen medegedeeld door A. DE COCK: de eerste, uit Beverloo, naar *'t Daghet*, VI (1890), 175; de tweede, uit Maldegem, naar *Ons Volksleven*, XI (1899), 172; de derde met hare zangwijs aangeteekend te Denderbelle. Deze zangwijs is de gewone kindermelodie berustend op *g a g e*. Dr. Sabbe ziet het „peerde ma fooi" in B, voor eene verbastering aan van het Fransche „par ma foi", doch waaraan het volk, nog heden met het lied bekend, hier den zin van paardenvoeder geeft. Deze uitlegging zal wel de juiste zijn, en het verbasterde „peerde ma fooi" zal te dezer plaats wel ter wille van het lieve rijm staan, evenals in het door Dr. Sabbe aangehaalde versje uit R. Visscher's *Brabbelingh:*

Want daer men in de somer eet gras, *par ma foy*,
daer moet men in den winter ook eten hoy.

Ook in *Een Duitsch musyck boeck*, Antw. 1572, zie *Tijdschr. voor N.-N. mzgsch.*, III (1891), bl. 144, vindt men het verbasterde „par ma foi":

Een bier, een bier, een bierenbroyken,
en drincket schier, maer bringhet altijd loyken;
ic segt u, parmafoyken,
lappet in u coyken:
wildit my eens bringhen,
ick sal ons een lieken singhen.

Het woord *bierenbroyken* beteekent bier en brood, biersoep, bij de Franschen *birambrot*; *loyken* is: lauwtjes; *coyken*, wil zeggen: kooitje, keel; *wildit* staat voor:

wilt gij het; *bringhen* is: toedrinken, zie *Wdb. der Ndl. taal,* III, 1286, en aanvangsregel van nr. 308, bl. 1094 hiervoren.

In *Volkskunde,* t. a. p., bl. 142, stelt O. VAN DEN DAELE de vraag of „perlarijn" in A[1], niet eene verbastering is van het Fransche „par la reine". Het woord dat zeker niet in verband te brengen is met „perlorin" of „perlorijn", in den zin van *pilori,* schandpaal (zie nrs. 357 en 358 hiervoren), kan hier ook wel alleen voor het lieve rijm gebruikt zijn.

Voor verdere varianten van het lied, zie A. DE COCK en IS. TEIRLINCK, *Kinderspel en kinderlust,* II (1903) nr. 76, bl. 272 vlg.

391. Een oud mannekie wilde vryen.

Een oud man-ne-kie wil-de vry-en; nooyt en keek hy neê-re-waert. Als wy

langst den bo-gaert ry-en, nooyt en keek hy neê-re-waert, ry-pe

ker-sen wil-len wy pluk-ken en de groe-ne la-ten wy staen; moo-ye

meis-jes wil-len wy kus-sen en de leel'-ke la-ten wy gaen.

Een oud mannekie wilde vryen;
nooyt en keek hy neêrewaert.
Als wy langst den bogaert ryen,
nooyt en keek hy neerewaert,
rype kersen willen wy plukken
en de groene laten wy staen;
mooye meisjes willen wy kussen
en de leel'ke laten wy gaen.

Tekst en **melodie.** De Coussemaker, *Chansons pop. des Flamands de France,* 1856, nr. 114, bl. 341, „Rype kersen", rondedans van Belle. D. C. doet de melodie op den eersten slag aanvangen. Vgl. hiervoren nr. 388, de zangwijs: „Waerom zou ik het dansen laten". Firmenich, *Germaniens Völkerstimmen,* Berlin, z. j., I, bl. 55, aanverwante „Holsteinische" tekst:

Riepen Gassen wöl wi meien,
Stoppeln wöl wi laten staan;
junge Jumfern wöl wi freen,
oole Wiever laten gaan.
Ik bün en Keerl un de wat leert hett,
de ook noch wat över'n Steert hett.
Nananana, nananana,
spreekt dat Jawoord ook man to!

1 = Rijpe garst willen wij maaien (plukken). — 3. *freen* = vrijen. — 5, 6 = Ik ben een kerel die wat geleerd heeft en die geen lompen draagt.

392. Langst een groen meuletje.

A.

Langst een groen meu - le-tje kwam ik ge - tre - den, langst een groen meu-le-tje

kwam ik ge - gaen; en wy von - den daer een paer hee-ren, ja hee-ren, ja

hee - ren; en wy von-den daer een paer hee-ren op on - zen wegaert staen. En zy

de - ên nu van zul - ke, van zul - ke, van zul - ke; en zy de - ên nu van

zul - ke, op on - zen we - gaert staen. En ä zoo, en ä

zoo, dat zyn hul - der ma - nie - - ren.

1. Langst een groen meuletje
kwam ik getreden,
langst een groen meuletje
kwam ik gegaen;
en wy vonden daer een paer heeren,
ja heeren, ja heeren;
en wy vonden daer een paer heeren
op onzen wegaert staen.

En zy deên nu van zulke,
van zulke, van zulke;
en zy deên nu van zulke,
op onzen wegaert staen.
En ă zoo, en ă zoo,
dat zyn hulder manieren.

2. Langst een groen meuletje, enz.
en wy vonden daer een paer boeren, enz.

3. Langst een groen meuletje, enz.
en wy vonden daer een paer nonnen, enz.

4. Langst een groen meuletje, enz.
en wy vonden daer een paer paters, enz.

1, 8. *wegaert* = smalle weg, nog gebruikt in West-Vlaanderen.

Langs een groen heidetje.

B.

Langs een groen hei - de - tje kwam ik ge - tre - den, langs een groen
hei - de - tje kwam ik ge - gaan. 'k Was in mijn hem - de - tje, van tik tak,
tik tak, hem - de - tje; 'k was in mijn hem - de - tje, van tik tak tak.

Langs een groen heidetje kwam ik getreden,
langs een groen heidetje kwam ik gegaan.
'k Was in mijn hemdetje,
van tik tak, tik tak, hemdetje;
'k was in mijn hemdetje,
van tik tak tak.

Tekst en melodie. A. De Coussemaker, *Chants pop. des Flamands de France*, 1856, nr. 115, bl. 342, „'t Groen meuletje", rondedans uit Belle, met gebaren,

die bestaan in het namaken van de manieren, waardoor de personen van de verschillende standen die men nadoet, van elkander zijn te onderscheiden. Een deel van de melodie is ontleend aan het Fransche liedje: „Malbrough s'en va-t-en guerre", uit den aanvang der XVIII^de^ eeuw (zie Weckerlin, *Chansons pop. du pays de France*, Paris 1903, II, bl. 118 vlg.). — Aangeh. door Dr. Kalff, *Het lied in de M. E.*, bl. 535 en daar vergeleken met het liedje „Tusschen Keulen en Parijs", zie nr. 398 hierna; — B. Lootens et Feys, *Chants pop. flamands*, 1879, nr. 156, bl. 248, fragment van een pandspel.

393. 'k En etwat in my koffertje.

A.

'k En et-wat in my kof-fer-tje, een nieuw i-voo-ren kla-ter-spaen; 't eerste kind-je da moe-der gae koo-pen wy gaen het hee-ten A-dri-aen. En zoo speelt A-dri-aen met zyn i-voo-ren kla-ter-spaen.

1. 'k En etwat in my koffertje,
een nieuw ivooren klaterspaen;
't eerste kindje da moeder gae koopen
wy gaen het heeten Adriaen.
En zoo speelt Adriaen
met zyn ivooren klaterspaen.

2. 'k En etwat in my koffertje,
een nieuw ivooren klaterspaen;
't eerste kindje da moeder gae koopen
wy gaen het heeten Roeltje.
En zoo loopt Roeltje
met zyn ivooren stoeltje.

3. 'k En etwat in my koffertje,
een nieuw ivooren klaterspaen;
't eerste kindje da moeder gae koopen
wy gaen het heeten Tistje.
En zoo slaet Tistje
met zyn ivooren wisje.

1. *'k En etwat* = 'k Heb ietwat.

Ik heb op myn slaepkamerken.

B.

1. Ik heb op myn slaepkamerken
nog een yvoore lierken,
het eerste kindje, dat ik koop,
en dat zal heeten Pierken:
alzoo [speelt] Pierken
op zyn yvooren lierken.

2. Ik heb op myn slaepkamerken
nog een yvooren klooterspan,
het eerste kindje, dat ik koop,
en dat zal heeten Adriaen:
alzoo speelt Adriaen
op zyn yvooren klooterspan.

3. Ik heb op myn slaepkamerken
nog een yvooren beezeken,
het eerste kindje, dat ik koop,
en dat zal heeten Threseken:
alzoo knabbelt Threseken
op haer ivooren beezeken.

4. Ik heb op myn slaepkamerken
nog een yvoren dooskon,
het eerste kindje, dat ik koop,
en dat zal heeten Soosken:
alzoo snuift Soosken
uit haer yvooren doosken.

5. Ik heb op myn slaepkamerken
nog een yvooren kapelleken,
het eerste kindje, dat ik koop,
en dat zal heeten Nelleken:
alzoo leest Nelleken
voor haer ivooren kapelleken.

Tekst en **melodie. A.** De Coussemaker, *Chansons pop. des Flamands de France*, 1856, nr. 116, bl. 343, „'t Koffertje", door meisjes gezongen rondedans met gebaren, aangeteekend te Burburg; mede te Belle bekend.

Tekst. B. J. W. Wolf, *Wodana*, Gent, 1843, bl. 82. Pr. van Duyse vestigde de Coussemaker's aandacht op dezen tekst en leerde hem dat de tekst A vroeger ook te Dendermonde bekend was.

394. Den krepelaer ging wandelen.

Den kre - pe - laer ging wan - de - len, en hy nam er Bal - lo - tje

meê; hy koch - ter ä pond a - man - de - len, en hy deel - de Bal - lo - tje

meê. Bal - lo - tje van de ba - le, Bal - lo-tje van de scha -le, Bal - lo-tje van de

steê, bom-bard deê, en ze loeg er meê.

Den krepelaer ging wandelen,
en hy nam er Ballotje meê;
hy kochter ä pond amandelen,
en hy deelde Ballotje meê.
Ballotje van de bale,
Ballotje van de schale,
Ballotje van de steê,
bombard deê,
en ze loeg er meê.

1. *Krepelaer* = kreupele.

Tekst en melodie. De Coussemaker, *Chants pop. des Flamands de France*, 1856, nr. 117, bl. 345. Soort van rondedans met gebaren, die men echter aan d. C. te Belle, waar hij het liedje vond, niet kon aanduiden.

De zangwijs is ontleend aan eene melodie „La Savoyarde", volgens Weckerlin,

La chanson populaire, 1886, bl. 151, door den tooneelschrijver Ch.-S. Favart (1710—1792) zelf gecomponeerd voor zijn tooneelstuk *Les Savoyards:*

Dans un bois so - li - tai - re, Où Vé - nus in - ven-ta, di - ri - da, Les

plai - sirs de Cy-thè - re, A Pier - rot qu'il trou - va, Eh, cou - si cou-

sa, stou - rou la, L'a-mour dit: que fais tu là?

De gansche tekst (12 str.) met de melodie, onder den titel „Parodie nouvelle de la Savoyarde, dansée aux Italiens", is te vinden in *Amusement des compagnies*, la Haye, 1761, I, bl. 219. Larousse, *Grand dict.*, op het woord „Savoisienne (la)", geeft dezelfde zangwijs met eenige varianten, en met woorden van E. de Lonlay, als een „air populaire Savoisien, transformé en chant national", voor het lied: „La Savoie, unie à la France", geschreven toen Savoye door Sardinië aan Frankrijk werd afgestaan (1869).

395. Agter de meijers huyseken.

(De boom)

A.

Matig

Ag - ter de meij-ers huy - se-ken staet ee-nen boom, ag - ter de meij-ers

huy - se-ken staet ee - nen boom, en dien boom staet in de aer - de, in de

aer - de bloeit hy schoon. En op dien boom staet ee - nen tak, en op dien

zeer vlug *langzaam*

boom staet ee - nen tak, en dien tak staet op den boom, en dien boom staet in de

aer - de, in de aer - de bloeit hy schoon.

1. Agter de meijers huyseken staet eenen boom,
   en dien boom staet in de aerde,
   in de aerde bloeit hy schoon.

2. En op dien boom staet eenen tak,
   en dien tak staet op den boom,
   en dien boom staet, enz.

3. En op dien tak daer staet een rijs,
   en het rijs staet op den tak,
   en dien tak, enz.

4. En op dat rijs daer staet een blad,
en het blad staet op het rijs,
en het rijs, enz.

5. En op dat blad staet eenen nest,
en de nest staet op het blad,
en het blad, enz.

6. En in dien nest daer ligt een ey,
en het ey ligt in den nest,
en den nest, enz.

7. En in dat ey daer zit het jonk,
en het jonk zit in het ey,
en het ey ligt, enz.

8. En op dat jonk daer staet een pluym,
en die pluym staet op het jonk,
en het jonk zit in het ey,
en het ey ligt in den nest,
en de nest staet op het blad,
en het blad staet op het rijs,
en het rijs staet op den tak,
en dien tak staet op den boom,
en dien boom staet in de aerde,
in de aerde bloeit hy schoon.

Den boom groeyt in den zavel.

B.

Den boom groeyt in den za - vel, en bloeyt er mooy. Op den boom daer was een brank; 't was een al - ler-schoon-ste brank, 't was een al - ler - schoon-ste brank, den

2de strophe

tak van de brank, den brank van den boom, den

1. Den boom groeyt in den zavel,
en bloeyt er mooy.
Op den boom daer was een brank;
't was een allerschoonste brank.

2. Op de brank daer was een tak;
't was een allerschoonste tak.

3. Op dien tak daer was een nest;
't was een allerschoonste nest.

4. In dat nest daer was een ey;
't was een allerschoonste ey.

5. Van dat ey daer kwam een duyf;
't was een allerschoonste duyf.
De duyf van het ey,
het ey van het nest,
het nest van den tak,
den tak van de brank,
de brank van den boom.
Den boom groeyt in den zavel,
en bloeyt er mooy.

En de boom, en de boom.

C[1].

En de boom, en de boom, en de god - de - lij - ke boom, en de
boom die staat in d'eer - de, en er rijdt een man-ne - tje te peer-de. En de

En de boom, en de goddelijke boom,
en de boom die staat in d' eerde,
en er rijdt een mannetje te peerde.

C².

1. Den boom, den boom,
den goddelijken boom,
den boom, die staet in de eerde,
en hij groeit,
en hij bloeit
zoo schoone.
En op dien boom, die staet er eenen tak,
een goddelijken tak,
den tak staat op den boom, enz.

2. En op dien tak, die staat er eenen nest, enz.

3. En in dien nest, daer lag er een ei, enz.

4. En in dat ei, daer zat er een kind
een goddelijk kind,
een kind, dat ons verlossen zal,
dat ons verlossen zal.

Daer was een boom.

D.

Daar was een boom, de schoon-ste boom, de lie - fe - lijk - ste boom, de

(1)

lie - fe - lijk - ste boom! De boom stond in der

(2)

aer - de, en hij groeit (en hij bloeit) zoo schoon.

(1) Op de door ┌───┐ aangeduide noten worden in de volgende strophen al de ingeschoven verzen gezongen.

(2) ┌───┐ = wordt door sommigen weggelaten.

1. Daar was een boom,
de schoonste boom,
de liefelijkste boom!
De boom stond in der aerde,
en hij groeit (en hij bloeit) zoo schoon.

2. En op dien boom, daar stond een tak,
de schoonste tak,
de liefelijkste tak!
Die tak stond op den boom, enz.

3. En op die tak, daar stond een blad, enz.

4. En op dat blad, daar stond een nest, enz.

5. En in dat nest, daar lag een ei, enz.

6. En uit dat ei, daar kwam een jong, enz.

7. En op dat jong, daar kwam een' pluim, enz.

8. De schoone pluim kwam op den hoed,
den schoonen hoed,
den liefelijken hoed.
Die pluim kwam van dat jong,
het jong kwam uit dat ei,
het ei lag in dat nest,
het nest stond op dat blad,
het blad stond op dien tak,
de tak stond op dien boom,
de boom stond in der aerde,
en hij groeit (en hij bloeit) zoo schoon.

In mijnen hof, daar staat een boom.

E[1].

In mij - nen hof, daar staat een boom, een schoo - ne boom, een
lie - fe - lij-ke boom. De boom komt uit de aer - de, en hij groeit zoo schoon.

1. In mijnen hof, daar staat een boom,
een schoone boom,
een liefelijke boom.
De boom komt uit de aerde, en hij groeit zoo schoon.

2. En van dien boom daar komt een stam,
een schoone stam,
een liefelijke stam.
De stam komt van den boom,
de boom komt uit de aerde en hij groeit zoo schoon.

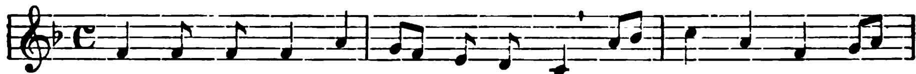
3. En van die stam daar komt een tak,
een schoone tak,
een liefelijke tak.
De tak komt van den stam,
de stam komt van den boom,
de boom komt uit de aerde en hij groeit zoo schoon.

4. En van dien tak daar komt een blad,
een heel schoon blad,
een liefelijke blad.
Het blad komt van den tak, enz.
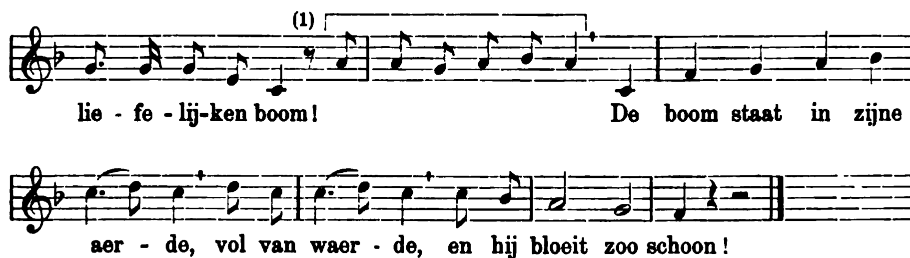
5. En van het blad daar komt een knop,
een schoone knop,
een liefelijke knop.
De knop komt van het blad,
het blad komt van de tak, enz.

6. En van den knop daar komt een' bloem,
een' schoone bloem,
een' liefelijke bloem.
De bloem komt uit den knop,
de knop komt van het blad, enz.

E[2].

In mij - nen hof daar staat er een boom, zoo'n schoo nen boom, zoo'n

(1) Zie de melodie D, aant. 1.

1. In mijnen hof daar staat er een boom,
zoo 'n schoonen boom, zoo 'n liefelijken boom!
De boom staat in zijne aerde,
vol van waerde,
en hij bloeit zoo schoon!

2. Aan dezen boom daar komt er eenen tak,
zoo 'n schoonen tak, zoo 'n liefelijken tak.
De tak komt van den boom,
de boom staat, enz.

3. Aan dezen tak daar komt er dan een blad,
zoo 'n schoonen blad, zoo 'n liefelijken blad.
Het blad komt van den tak,
de tak komt van den boom,
de boom staat, enz,

4. En van dat blad daar komt er dan een' bloem,
zoo 'n schoone bloem, zoo 'n liefelijke bloem.
De bloem komt van het blad,
het blad komt van den tak,
de tak komt van den boom,
de boom staat, enz.

5. En aan die bloem daar komt er eene vrucht,
zoo 'n schoone vrucht, zoo 'n liefelijke vrucht.
De vrucht komt van de bloem,
de bloem komt van het blad,
het blad komt van den tak,
de tak komt van den boom,
de boom staat, enz.

In de aerde bloeit er eenen boom.

F.

In de aer - de bloeit er ee - nen boom, ee - nen lie - fe - lij - ken

boom, ee - nen schoo-nen boom. (1) De boom groeit in de

aerde, en hij bloeit zoo schoon, en hij bloeit zoo schoon.

(1) Zie de melodie D, aant. 1.

1. In de aerde bloeit er eenen boom,
   eenen liefelijken boom,
   eenen schoonen boom..
   De boom groeit in de aerde,
   en hij bloeit zoo schoon.

2. Van dien boom, daar kwam er eenen tak,
   eenen liefelijken tak,
   eenen schoonen tak.
   De tak kwam van den boom, enz.

3. Van dien tak, daar kwam er eene blad. —

4. Van dit blad, zoo kwam er eene bloem. —

5. Van die bloem, zoo kwam er eene vrucht.. —

6. Van die vrucht, zoo kwam er eene pluim. —

7. Van die pluim, zoo kwam er eenen nest. —

8. Van die nest, zoo kwam er eenen vogel. —

9. Van die vogel, kwam er al een ei. —

10. Van dat ei, zoo kwam er al een jonk, enz.

De boom, die stond in 't aerdrijk.

G.

De boom, die stond in 't aerd-rijk, en hij groei-de so skoan. En aen die boom, daer kwam een tak, tak, en het was so een lie-fe-lij-ke tak. De tak fan de boom, en de boom die stond in 't aerd-rijk, en hij groei-de so skoan.

1. De boom, die stond in 't aerdrijk,
   en hij groeide so skoan.

2. En aen die boom daer kwam een tak,
   tak, en het was so een liefelijke tak.
   De tak fan de boom,
   en de boom die stond in 't aerdrijk,
   en hij groeide so skoan.

3. En aen die tak daer kwam een blad,
   blad, en het was so een liefelijke blad.
   Het blad fan de tak,
   en de tak fan de boom,
   en de boom die stond in 't aerdrijk,
   en hij groeide so skoan.

4. En aen dat blad daer kwam een nest,
   nest, en het was so een liefelijke nest.
   Het nest fan het blad,
   en het blad fan de tak,
   en de tak fan de boom, enz.

5. En in dat nest daer kwam een ei,
   ei, en het was so een liefelijke ei.
   Het ei fan het nest,
   en het nest fan het blad, enz.

6. En fan dat ei daer kwam een jong,
jong, en het was so een liefelijke jong.
Het jong fan het ei,
en het ei fan het nest, enz.

7. En fan dat jong daer kwam een feer,
feer, en het was so een liefelijke feer. —

8. En fan die feer daer kwam een bed,
bed, en het was so een liefelijke bed. —

9. En op dat bed daer kwam een frou,
frou, en het was so een liefelijke frou.
De frou fan het bed,
en het bed fan de feer, enz.

Tekst en **melodie. A.** WILLEMS, *Oude Vl. ldr.*, 1848, nr. 251, bl. 522, „Meilied", zonder bronaanduiding. Het stuk behoort tot de liederen met herhalingen, bij de Franschen *randonnées* genoemd. In A hebben die herhalingen plaats op de noten *c f a c a bes bes a.* Van Willems' notatie behouden wij alleen de notenwaarde. — **B.** DE COUSSEMAKER, *Chants pop. des Flamands de France*, 1856, nr. 110, bl. 335, „Den boom", onder de „Rei- en dansliedjes"; — **C¹.** LOOTENS et FEYS, *Chants pop. flam.*, 1879, nr. 144, bl. 236, „De goddelijke boom", onder de kinderliedjes. De uitgevers teekenen daarbij aan: „Dit fragment wordt, onder het dansen rond een boom of een ander voorwerp, naar goeddunken herhaald".

Tekst. C². A. DUCLOS, *Rond den heerd*, Brugge, X (1875), bl. 27; herdrukt door POL DE MONT, *Het lied van den boom*, enz., in *Nederlandsch Museum*, Gent, 1889, tweede deel, bl. 218 vlg.; zie bl. 227.

Tekst en **melodie. D, E¹, E², F.** POL DE MONT, t. a. p., bl. 221, 223, 224, 225, lezingen uit Wambeke, Antwerpen, Heyst-op-den-Berg en Denderleeuw. D en E¹ voeren tot titel „Het boomken Jesse" en „De boom van Jesse".

Zooals wij zagen wordt Willems' lezing door hem met den naam van „Meilied" gedoopt. D. C. en met dezen laatste L. en F. noemen het lied een rei- of danslied. Nog heden is dit lied in Holland bekend, maar zoover Dr. KALFF weet (*Het lied in de M. E.*, bl. 540), danst men er niet meer bij.

G. POL DE MONT, t. a. p., tekst naar WALING DYKSTRA en T. G. VAN DER MEULEN, *In doaze fol alde snypsnaren*, 1882, bl. 115, een werk dat geen melodieën bevat. — Zie verder A. de COCK en IS. TEIRLINCK, *Kinderspel en kinderlust*, Gent 1903, II, bl. 82 vlg.

De Friesche lezing is de meest uitgebreide. Bij deze sluiten zich de twee lezingen aan, die voorkomen zonder melodie, in *Nederl. baker- en kinderrijmen* door Dr. J. VAN VLOTEN en M. A. BRANDTS BUYS, 4de druk, Leiden (1894), bl. 149 en 150. De eerste dezer lezingen heeft nog daarenboven het volgende slot:

En van die vrouw daar kwam een kind,
en van dat kind kwam een student,
en daarmeê is het lied ten end.

Van twee andere varianten, insgelijks zonder melodie, te vinden in *'t Daghet*, Hasselt, III (1889), bl. 10, „De boom staat op die aarde", en bl. 11, „Ik weet eenen boom", stemt de eerste, buiten den aanvang, nagenoeg overeen met A. De tweede bepaalt zich bij een *boom* — in den *bosch* — op de *eerde* — dragende een *tak*. De tekst F, waarin de *vrucht* tot *pluim* gedijt, is zooals P. d. M. doet bemerken een zeer ongelukkige versmelting van E^1 en E^2. De *pluim* doet zich mede voor in A en in D; doch niet in de lezing van *'t Daghet*, bl. 10, terwijl in G en in de varianten uit *Nederl. baker- en kinderrijmen*, spraak is van *feer*, *veer* en *kuif*. Slechts in D wordt de *hoed* met de *pluim* gevonden. Misschien is D eene ingetoomde variante *ad usum Delphini* van G en van de beide varianten volgens Dr. van Vloten, waarin *bed*, *vrouw* (of *paar*) en *kind* zich opvolgen. Deze laatste drie lezingen, die met de hierna te noemen Fransche teksten in verband staan, zullen wij dan ook als de volledigste beschouwen.

Volgens A. Duclos, had de droge boom of braambosch van Mozes, *Exodus* 3, 2—4, zijne plaats in de kunst der middeleeuwen, en men gaf dien als het beeld van de goddelijke moederschap der maagd Maria. Gelijk hij „bernde en niet verbernde", zoo was en bleef zij maagd, al werd zij moeder. Daaruit ontstond, volgens denzelfden schrijver, de devotie van den „drogen boom", het zinnebeeld van Maria. „Andere zinnebeelden en legenden zijn daar rond komen wenden", waarvan men in deze lezing den weerklank vindt. P. d. M., t. a. p., meent „niet zonder eenigen schijn van waarheid" te mogen aannemen, dat het „Boomken van Jesse", titel, waarmede D en E^1 prijken, „oorspronkelijk niets anders zal geweest zijn, dan de aloude voorgermaansche *Waereld-esch Ygdrasil* of *Boom des levens*" uit de *Voluspá*, de lijdende en steeds aangevallen boom, de goddelijke boom, op welks top de Phoenix der wedergeboorte rijst.

Ongetwijfeld werd aan de boomen, niet alleen in de Oudheid en bij de Germanen, maar ook in de middeleeuwen een eeredienst bewezen, zoodat zij als heilig werden beschouwd (GÖTZINGER, *Reallexicon*, s. v. „Heilige Bäume"; — Dr. KALFF, *Het lied in de M. E.*, bl. 347); doch het komt ons voor, dat in C^2, zooals het lied in *Rond den heerd* is uitgegeven — de „goddelijke boom" wordt ook in het Brugsch fragment (C^1) gevonden — niets anders is dan een vergeestelijking van het vroegere wereldlijk lied „van den boom", en waarin thans de spruit van Jesse's stam, het „goddelijk kind" optreedt. Aldus zal men er ook zijn toegekomen om de wereldlijke lezingen D en E^1 met het latere geestelijke pastiche te verwarren en hun den geestelijken titel „Het boomken van Jesse" te geven. Eene vergeestelijking van denzelfden aard onderging het Duitsche lied: „Ach Tannebaum, ach Tannebaum". (BÖHME, *Altd. Lb.*, nrs. 491 en 656; ERK u. BÖHME, *Deutscher Liederhort*, I, nr. 175 en III, nr. 2143). Dienvolgens meenen wij ons te mogen aansluiten bij de meening uitgedrukt door S. P. in het *Belfort*, Gent, V, 1ste deel (1890), bl. 198: „Het lied „van den boom", is een lied zonder eenige beteekenis, en het heeft geen een van de kenmerken, die in de beschrijving van den oudgermaanschen esch te voorschijn komen."

Overigens was eene Fransche lezing van ons lied, lezing waarin niets aan geestelijke zaken doet denken, reeds bekend in de eerste helft der XVIde eeuw; zie J. TIERSOT,

Versions anciennes de la chanson „Le joli bois", in *Revue des traditions populaires*, Paris, VIII (1893), bl. 523 vlg.:

Au bois, au bois ma dame,
au joly bois m'en vois.

En celuy bois, ma dame
sçaves vo' qu'il y a?
Un nid d'oyseau, ma dame,
un nid d'oyseau y a.

En celuy nid, ma dame,
sçavés vo' qu'il y a?
Trois vifz, trois vifz, ma dame,
trois vifz oyseaux y a.

De meerstemmig bewerkte melodie welke dit lied vergezelt, dagteekent waarschijnlijk uit de XV^{de} eeuw.

In laatstgenoemde verzameling, bl. 519—522, vindt men, telkens met verschillende zangwijze, eene meer moderne „version de Haute Bretagne", eene andere „de la Bresse", en eene derde „de la Franche-Comté", waarin slag op slag *bosch, boom, tak, nest, ei, vogel, bed* en *vrouw* worden vermeld. Andere Fransche lezingen met de hun eigen zangwijze, treft men aan in *Recueil d'airs de cramignons*, enz., Luik, 1889, nr. 76, bl. 152 vlg. (zie aldaar de aant. bl. 490—4), en in *Wallonia*, Luik, III (1895), bl. 126—7.

Over een Duitsch aanverwant lied: „Droben auf grüner Waldhaid" („Der Birnbaum. — Zählgeschichte"), zie Erk u. Böhme, *Deutscher Liederhort*, III, nr. 1746, bl. 531.

De aanvang van Willems' tekst (A) verschilt met den aanhef van al de tot hiertoe vermelde lezingen. Echter treft men, bl. 104, der *Nederl. baker- en kinderrijmen*, een lied aan van zelfden aard, voor den aanvang eenigszins met A verwant, in dien zin, dat in de eerste strophe insgelijks van een huis wordt gesproken:
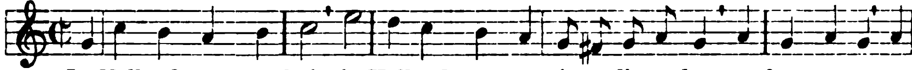
1. In Hol - land staat een huis, in een lin - de - laan, van ja-
2. Wie woont daar in dat huis, in die lin - de - laan, van ja-
3. Daar woont een rij - ke heer, in die lin - de - laan, van ja-

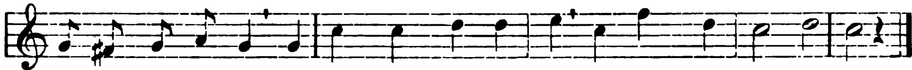
hop - sa - sa, in Hol - land staat een huis.
hop - sa - sa, wie woont daar in dat huis?
hop - sa - sa, daar woont een rij - ke heer.

De heer krijgt eene vrouw; de vrouw, een kind; de heer krijgt een knecht; de vrouw, eene meid, enz. — Volgens eene andere lezing, t. z. p., woont in „dat huis", een boer, enz.

De melodie is eene bedorven lezing van de fraaie zangwijs van het Fransche kinderliedje: „Il était un' bergère", o. a. te vinden in WECKERLIN's *Chansons pop. du pays de France,* Paris 1903, II, bl. 208.

LOOTENS et FEYS, t. a. p., nr. 114, bl. 209, geven deze lezing:

De verdere strophen luiden: In dat huis woont er een man, enz.; — En die man heeft een kind, enz.; — En hij doet dat kind naar school, enz.

Een tiental varianten uit Vlaanderen zijn te vinden bij A. DE COCK en IS. TEIRLINCK, t. a. p., bl. 102 vlg.

J. LEWALTER, *Deutsche Volksldr.* (in Niederhessen verzameld), Hamb. V (1894), nr. 7, bl. 11, heeft een lied: „Da oben auf dem Berg", waarin „Berg, Haus, Hex, Kind, Kuh, Milch", enz., elkander opvolgen.

„In Holland", enz. wordt aangezien door MAX FRIEDLAENDER, *Commersbuch,* Leipzig (1892), bl. 162, als nauw verwant met het studentenlied „beim Fuchsritt zu singen", met aanvang: „Was kommt dort von der Höh'", dat in vroegeren vorm, volgens een Hs. van 1808, aldus begon:

Zu Nürnberg war ein Mann,
zu Nürnberg war ein lederner Mann,
sassa, lederner Mann,
zu Nürnberg war ein Mann.

Der hatte einen Sohn, enz.

Al de lezingen van het lied „In Holland", enz., hebben inderdaad denzelfden strophenbouw met refrein als derden regel. — Vgl. bij A. DE COCK en IS. TEIRLINCK, t. a. p., het lied „van den mosselman": „Mijn vader werkt op zee", enz.

Een dergelijk lied vindt men ook bij FR. RODR. MARIN, *Cantos populares Españoles,* Sevilla 1882, t. I, p. 88:

Esta es la llave de Roma, y toma.
En Roma hay una calle.
En la calle hay una casa.
En la casa hay un patio, etc.

Hierbij wordt tevens een ander lied opgegeven, p. 148:

Esta es la bota
Que buen vino porta
De Cadiz à Rota.
Aqui està el tapon
Que tiene la bota
Que buen vino porta
De Cadiz à Rota, etc.

---

396. Klein, klein kleuterken.

A.

Klein, klein kleu - ter - ken, wat doe - de - gy in my - nen hof? Gy
plukt er al de bloem - kens af, gy maekt het al te grof. Ma-
ma - ken die zal ky - ven, pa - pa - ken die zal slaen; klein, klein
kleu - ter - ken, maek u maer gaeuw van daen.

Klein, klein kleuterken,
wat doedegy in mynen hof?
Gy plukt er al de bloemkens af,
gy maekt het al te grof.
Mamaken die zal kyven,
papaken die zal slaen;
klein, klein kleuterken,
maek u maer gaeuw van daen.

1. Men zong ook: *kleutergat* en *kloterspaan*. *Kleuter* = vroolijk kindje, wordt afgeleid van *kleuteren* = ratelaar, geraasmaker (J. Vercoullie, *Etym. Wdb.*). Willems, *Belg. Mus.*, 1837, bl. 230, herinnert aan de spreekwijs: „zyn tijd verkleuteren", voor: „verspelen", en haalt Hooft's *Ware-nar* aan (vijfde bedrijf, derde tooneel), hier weergegeven naar de uitgave van 1617:

Heer, 'tis sucken dochter, en 'tsel jou sucken snaer wesen,
Se kan alle ding verbe'tren watter in huys ghesciet.
Ick hebse op mijn arm edragen, en anme hangt eliet,
Dat het dusschen kleuter was . . .

Kleen, kleen kreukelzetje.

B.

Kleen, kleen kreu-kel - ze - tje, wat doet gy in dat hof? Gij plukt pa-pa-tjes

bloem-tjes af, en ma - ma-tjes staen-der nog. Ma-ma-tje die zal ky - ven, pa-

pa - tje die zal slaen; kleen, kleen kreu-kel-gat, wat hebt gy al ge - daen?

Kleen, kleen kreukelzetje,
wat doet gy in dat hof?
Gy plukt papatjes bloempjes af,
en mamatjes staender nog.
Mamatje die zal kyven,
papatje die zal slaen;
kleen, kleen kreukelgat,
wat hebt gy al gedaen?

Kleen, kleen kloterspaan.

C.

Kleen, kleen klo-ter-spaan, wat doet j'hier in mijn hof? Gij trekt al mijn schoo-ne

bloe - me-tjes of, en dat is veel te grof. Ma - ma - tje die zal kij - ven, pa-

pa - tje die zal slaan; kleen, kleen klo-ter-spaan, laat al die bloe-me-tjes staan.

Kleen, kleen kloterspaan,
wat doet j' hier in mijn hof?
Gij trekt al mijn schoone bloemetjes of,
en dat is veel te grof.
Mamatje die zal kijven,
papatje die zal slaan;
kleen, kleen kloterspaan,
laat al die bloemetjes staan.

Klein, klein kleutertje.

D.

Klein, klein kleu - ter - tje, wat doe jij in mijn hof? Je plukt er al de

bloem-pjes af, en maakt het veel te grof. Ma - mâ - tje die zal kij - ven, pa-

pâ - tje die zal slaan; klein, klein kleu - ter - tje, wil uit mijn hof-jen gaan.

Klein, klein kleutertje,
wat doet jij in mijn hof?
Je plukt er al de bloempjes af,
en maakt het veel te grof.
Mamâtje die zal kijven,
papâtje die zal slaan;
klein, klein kleutertje,
wil uit mijn hofjen gaan.

Tekst A. Willems, *Belgisch Museum*, I (1837), bl. 229, waar dit kinderlied, dat „men in Braband en elders hoort zingen", vergeleken wordt met eene Westfaalsche lezing voorkomende bij Mone, *Anzeiger für Kunde der teutschen Vorzeit*, 1837, bl. 168, waarvan Willems eene Nederlandsche navolging levert:

Puthöneken! Puthöneken!
wat deist'u in usen Goren?
Du plückst us alle de Blömkes af,
und lest de Stilkens stohn.

Grotmama wert kiwen,
Grotpapa wert slohn,
o du kleine klüterken,
wo wert et di ergahn!

Waterhoenken, waterhoenken,
wat deed gy in onzen tuin?
Gy plukt al de bloemkens af,
en laet de steelkens staen!

Grootmama zal kyven,
grootpapa zal slaen,
o gy klein kleuterken,
wat zal 't u slecht vergaen.

„Puthöneken" is samengesteld met het tusschenwerpsel „put", waarmede men de hoenderen roept, zooals bij ons „kokkenhaantje", en dus niet te vertalen door „waterhoenken".
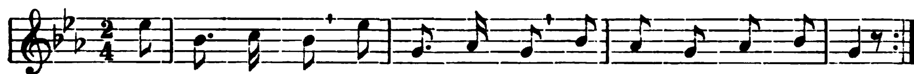
„Het heugt my," zegt Willems, sprekende van de Brabantsche lezing, „dit lied door myne moeder, en door vele andere moeders, te hebben hooren zingen. De overeenstemming van beide gezangen strekt ten bewyze van hetgene wat ik hiervoren, bladz. 12 (waar gehandeld wordt „over den oorsprong, den aert, en de natuerlyke vorming der Nederduitsche tael"), wegens de gemeenschappelyke afkomst van al de Nederduitsch sprekende volken, heb aangevoerd."
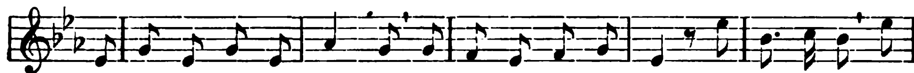
In hetzelfde tijdschrift, VII (1843), bl. 78, vergelijkt Willems andermaal het liedje met eene lezing „gezongen in de streek van Hameln, aen de Wezer", insgelijks voorkomende bij MONE, t. a. p., 1838, kol. 243:

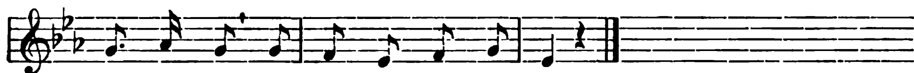
Tuck, tuck, tuck, mien Hänneken,
wat deist in mienen Hoff?
Du plückst meck alle Blaümeken,
du mackst öt gar tau groff.

De Vader will deck kieben,
de Mutter will deck slan!
Tuck, tuck, tuck, mien Hänneken,
wo werd öt deck noch gahn.

Nederduitsche lezingen, met hunne melodie, zijn ook te vinden in BÖHME's *Kinderlied und Kinderspiel*, 1897, bl. 138, nrs. 637—8, onder de afdeeling „Das Kind im Verkehr mit der Natur". De eerste komt reeds voor bij BÜSCHING u. VON DER HAGEN, *Samml. deutscher Volksldr.*, 1807, nr. 114, aldus:

Deze bij de Brabantsche lezing niet passende melodie werd er nochtans op gewrongen in Willems' *Oude Vl. ldr.*, nr. 254, bl. 526.

P. Lebrocquy, *Analogies linguistiques*, Brux. 1845, bl. 124, deelt eene lezing mede, gezongen in Lithauen.

J. W. Wolf, *Wodana*, Gent 1843, bl. 197, geeft, zonder bronaanduiding, de Brabantsche lezing volgens Willems, daarbij deze variante, medegedeeld door C. Stroobant:

Klein, klein kleutergat,
wat doet gy in den hof?
Gy plukt papakens bloempjes af,
gy maekt het veel te grof.
Mamaken, die zal kyven,
papaken, die zal slaen;
klein, klein kleutergat,
laet al de bloempjens staen.

Dezelfde tekst is te vinden bij F. E. Delafaille, *Gesch. van Mechelen*, Mech. z. j. [1903], II, bl. 69.

Meer uitgebreid is de lezing uitgegeven door T... in de *Gazette van Gent* van 7 November 1841:

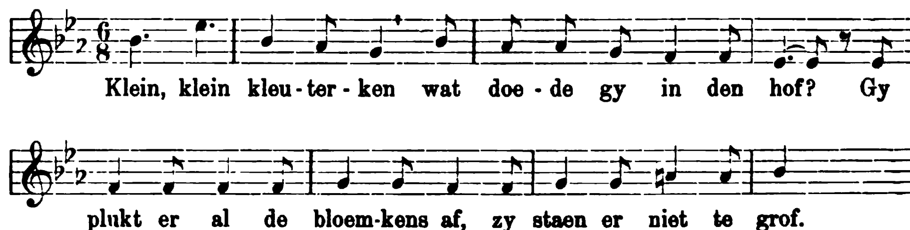
1. Kleen, kleen kleuter-gat,
wat doet gy hier in huys?
Gy speelt 'er op het trommelken,
gy maekt te veel gedruys.
Uw' moeder zal gaen kyven,
uw' vader zal u slaen;
kleen, kleen kleuter-gat
wilt gauw maer henen gaen.

2. Kleen, kleen kleuter-gat,
wat doet gy nu op straet?
'Er blyven spelen moogt gy niet,
het is al veel te laet.
Uw' moeder, enz.
wilt gauw naer huys toe gaen.

3. Kleen, kleen kleuter-gat,
wat doet gy in den hof?
Gy trekt 'er al de bloemkens af,
gy maekt het al te grof.
Uw' moeder, enz.
laet gauw die bloemkens staen.

SNELLAERT, *Oude en nieuwe liedjes*, Gent, 1852, nr. 71, bl. 42, en 2[de] uitg. 1864, nr. 95, bl. 103, tekst zooals hierboven onder A, buiten den tweeden versregel, waar men leest: „wat doede gy in den hof?"; — *Nederlandsch lb.*, uitgegeven door het Willems-Fonds, II (1892), nr. 84, bl. 177, tekst naar Snellaert.

Melodie. SNELLAERT, t. a. p., hierboven weergegeven; — *Ndl. lb.* van het Willems-Fonds, t. a. p., zooals mijn vader het zong:

Het overige zooals hierboven, buiten den laatsten versregel die klonk, zooals in de Brugsche lezing hierna: „laet al die bloemekens staen".

Tekst en melodie. B. DE COUSSEMAKER, *Chants pop. des Flamands de France*, 1856, nr. 140, bl. 398, lezing uit Quadypre; — ID., *Quelques recherches sur le dialecte flamand de France*, Annales du Comité flamand de France, IV (1859), bl. 105, nr. 31, lezing (zonder melodie) uit Rexpoede; de vierde regel is achterwege gebleven; — **C.** LOOTENS et FEYS, *Chants pop. flamands*, 1879, nr. 125, bl. 219; — **D.** Dr. J. VAN VLOTEN en M. A. BRANDTS BUYS, *Nederl. baker- en kinderrijmen*, 4de uitg. (1894), bl. 40, die daarbij het antwoord van het kind doen kennen:

Och mijn lieve mamaatje,
en zeg het niet aan papaatje!
Ik zal zoet naar school toe gaan
en laten al de bloemetjes staan.

Zie ook verdere varianten bij A. DE COCK en IS. TEIRLINCK, *Kinderspel en kinderlust*, II (1903), bl. 79 vlg., die het stuk brengen onder de „eenvoudige rondedansen".

De zangwijs uit Denderleeuw, medegedeeld door deze schrijvers, is een nagalm van de oudere melodie A, waarin de zang gedeeltelijk is overgegaan tot het gewone kinder*nomos* (zie bl. 1386 hiervoren, F, op het lied: „Roozebloemen op mijnen hoed!").

In *Volkskunde*, Gent XV (1903), bl. 97, deelt Dr. M. Sabbe van dat liedje een geestelijk pastiche uit Herdersem (Oost-Vlaanderen) mede, „als staaltje van lieve, vrome kinderpoëzie":

Klein, klein Jeezeken,
  heje (hebt ge) zulke kou?
Komt in mijn herteken wonen
  en maakt u daar een schouw.
We zullen een vierke stoken,
  we zullen een pappeke koken;
en brengt u liefste moederke mee,
  dan zullen we zijn tevree.

---

397. Mol, mol, waar zit-je?

A.

„Mol, mol, waar zit-je?"
— „De mol zit in zijn hol."
— „Wel molleken, hedde geen strooi van doen?"
— „Wel neen ik," zei de mol.
— „Mol, mol, waar zit-je?"
— „De mol zit in zijn hol."

B.

„Mol, mol, waar zit-je?"
— „De mol zit in zijn pitje."
— „Mol, mol, waar loopt je?"
— „De mol loopt in zijn hoopje."
— „Wel molletje, hebt gij geen strooi van doen?"
— „Ba neen ik," zei de mol.
— „Mol, mol, mol!"
— „En de mol zit in zijn hol."
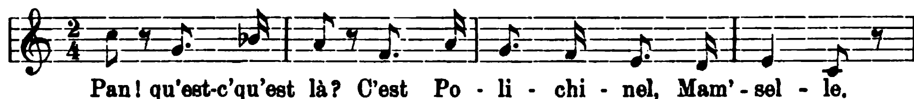
C.
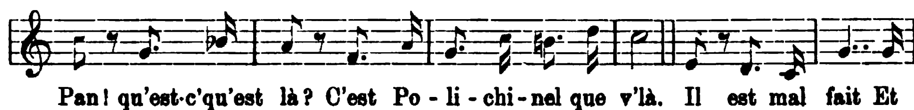
„Mol, mol, waar is de mol?"
— „Naar Amsterdam."
— „Wat doet hij daar?"
— „Hij kamt zijn haar."
„Laat hem van avond thuis komen,
dan zal hij wat hooren:
de beddestok om zijn ooren."
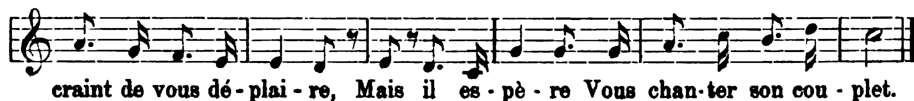
Tekst. A. Dit lied, thans nog te Gent bekend, wordt voorgedragen op dezelfde wijs als het voorgaande: „Klein, klein kleuterken" (melodie A).

B. Lootens et Feys, *Chants pop. flamands*, 1856, nr. 219, bl. 222, „Air de *Midas*". — Als aan deze wijs beantwoordend, had de heer Feys de goedheid mij eene melodie

aan te duiden, welke geene andere is dan degene van het Fransche kinderliedje bekend onder den naam van „la Polichinelle". Zij berust echter op eenigszins anderen versbouw. Wij laten ze hier volgen naar *Vieilles chansons pour les petits enfants*, Paris, E. Plon, Nourrit et Cie., z. j., bl. 8, zooals ze overigens werd gebruikt in AD. ADAM's jongste werk: *Les pantins de Violette* (Parijs 1856):

Over dit lied en de geboorte-akte van „Polichinelle" kan men verder raadplegen ERNEST MAINDRON, *Marionnettes et guignols*, Paris, z. j., c. 1900, bl. 106 vlg.

C. DR. J. VAN VLOTEN en M. A. BRANDTS BUYS, *Nederlandsche baker- en kinderrijmen*, 4de uitg., 1894, bl. 123, onder de „verdere speelrijmen", zonder zang, met deze aanteekening: „Een kind, dat voor de mol speelt, gaat weg, de anderen geven elkaâr de hand en beginnen te zingen: „Mol, mol, waar is", enz. — De mol komt dan voor den dag, en de kinderen gaan op de hurken zitten; weet hij er een te raken voor ze zitten, dan moet hem dit, als mol, vervangen. Voor verdere varianten zie A. DE COCK en IS. TEIRLINCK, *Kinderspel en kinderlust*, II (1903), bl. 133 vlg., onder de „Rondedansen met plotseling neerhurken".

---

398. Maar tusschen Thourout en Parijs.
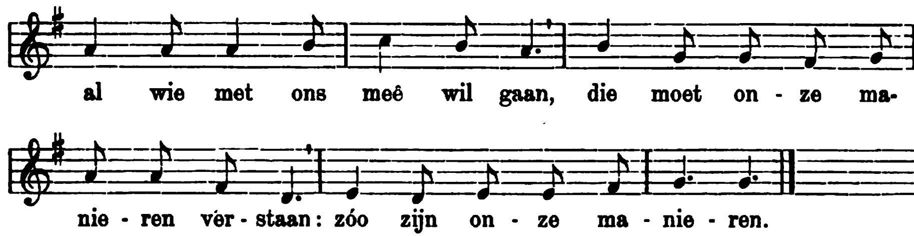
A.

Maar tusschen Thourout en Parijs,
daar woont er eene,
gij weet wel wie ik meene,
daar woont er eene mijnheere.
Hij had drie dochtertjes fiere,
alzoo zijn hunne manieren.
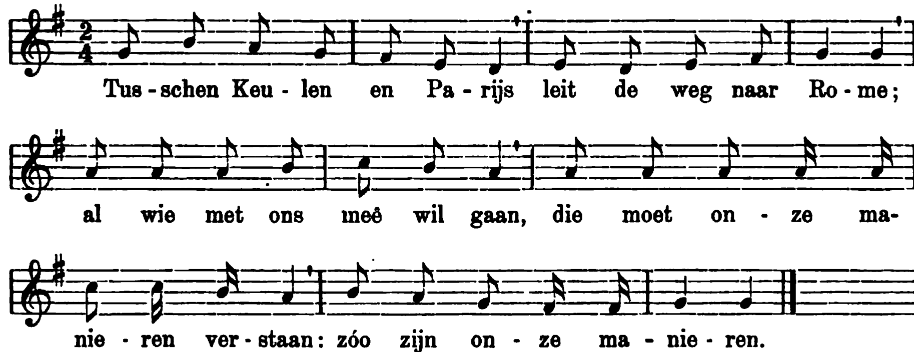
Tusschen Keulen en Parijs.

B.
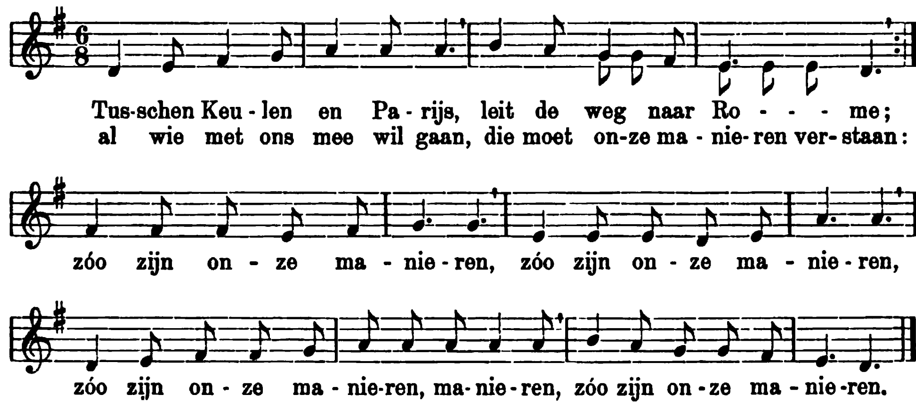
EERSTE MELODIE.

TWEEDE MELODIE (Variante).

DERDE MELODIE.
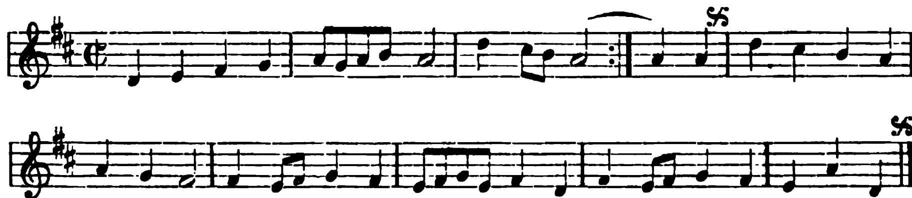

Tusschen Keulen en Parijs,
leit de weg naar Rome;
al wie met ons mee wil gaan,
die moet onze manieren verstaan:
zóo zijn onze manieren.

Tekst en melodie. A. Lootens et Feys, *Chants pop. flamands*, 1879, nr. 155, bl. 247, pandspel. De kinderen zingen, een hunner midden in den ring geplaatst maakt een teeken, dat de andere moeten nadoen. Wie zich vergist, moet pand geven. — Dezelfde tekst was reeds verschenen in *Rond den heerd*, Brugge, IX (1874), bl. 258, met aanvang: „Tusschen Thourout en Parijs".

Tekst. B. Dr. J. van Vloten en M. A. Brandts Buys, *Nederl. baker- en kinderrijmen*, 4de uitg. [1894], bl. 98; — *Nederl. volksldr.*, uitgegeven door 't Nut van 't algemeen, 1896, nr. 134, bl. 175. — Naar eene welwillende mededeeling van Dr. Kalff, werd dit lied ook voorgedragen op de melodie door ons gegeven, bl. 1304 hiervoren, onder A, voor het lied: „Hedde niet gehoord van den zeuven". Dr. K. denkt, dat deze door kinderen veel gezongen *ronde* waarschijnlijk werd gedicht naar aanleiding en ter bespotting van pelgrimstochten. De kinderen gaan, op de maat van het lied, hand aan hand in een kring rond; een der ouderen, bij de woorden: „zoo zijn onze manieren", maakt telkens een of ander gebaar met hoofd, arm, been of hand, waarin de anderen hem moeten navolgen, daarna begint men van voren af en gaat voort zoolang men lust heeft. — Vgl. Böhme, *Deutsches Kinderlied und Kinderspiel*, bl. 497, nr. 241: „Zwischen Köln und Paris // wo die neue Mode ist", en zie nog A. de Cock en Is. Teirlinck, *Kinderspel en kinderlust*, II (1903), nr. 56, bl. 184, die het liedje brengen onder de „rondedansen met naäpende gebaren".

Melodie. I. Dr. J. v. Vloten en M. A. Brandts Buys, t. a. p. Deze zangwijs is verwant met de melodie van het „Patertje"; — **II.** (Variante) Haagsche lezing, mededeeling van den heer J. H. Scheltema; — **III.** *Nederl. volksldr.*, t. a. p.

Of nu de melodie met opschrift „Tussen den Haagh", te vinden onder nr. 363 van het vijfde deel der *Oude en nieuwe Hollantse boeren lietjes*, Amst., Pieter Mortier, z. j., met het liedje „Tusschen Keulen", enz. gemeenschap heeft, is bij gebrek aan verderen tekst niet uit te maken. Ziehier deze laatste zangwijze:

---

399. Laat ons te samen vroolijk zijn.

(De hemel is de onze)

A.

Laat ons te sa - men vroo - lijk zijn, de he - mel zal de

on - ze zijn. De he - mel is de on - ze, de

he - mel is de on - ze! En wa - ren wij dan zoo

vroo - lijk niet, de he - mel en wa - re de on - ze niet, maar

nu is hij de on - ze, maar nu is hij de on - ze!

Laat ons te samen vroolijk zijn,
de hemel zal de onze zijn.
De hemel is de onze!
En waren wij dan zoo vroolijk niet,
de hemel en ware de onze niet,
maar nu is hij de onze!

Laet ons eeten en drinken, en vroelyk zyn.

B.

Laet ons eeten en drinken, en vroelyk zyn,
't is toch zoo lan'he dood te zyn.
En den duivel is dood;
en den hemel is den onzen.
En ware den hemel den onzen niet,
wy en waren zo vroeylyk niet.
En den duivel is dood;
en den hemel is den onzen.

Den hemel is den onzen!

C.

Den hemel is den onzen!
En waer den hemel den onzen niet,
wy en waeren zo vroeylyk niet.
Kyrie eleyson;
Christe eleyson;
Kyrie eleyson.
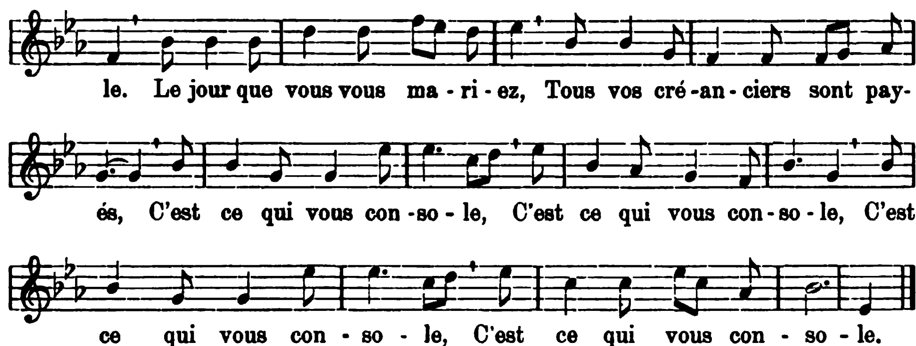
2. t.: *Al waer*, enz.

Tekst en melodie. A. Lootens et Feys, *Chants pop. flamands*, 1879, nr. 154, bl. 246, „Ronde". Het laatste vers, zeggen de uitgevers, wordt verschillende malen herhaald, terwijl de kinderen zich aan allerlei vreugdegebaarden overleveren.

De melodie is eene variante van de vroeger zeer populaire zangwijs: „On doit soixante mille francs", ook bekend als: „C'est ce qui vous console" (of „désole"), ontleend aan het tooneelstuk: *Les dettes, comédie en 2 actes, mêlée d'ariettes*, van N. J. Forgeot (1758—1789), muziek van St. Champein (1753—1830), vertoond te Parijs op het *Théâtre Italien*, den 8 Januari 1787. De melodie komt voor onder nr. 428 van *La clé du caveau*, 1ste uitg., Parijs 1811:

On doit soi-xan-te mil-le francs, On prend fem-me de soi-xante

ans, C'est ce qui vous dé-so-le, C'est ce qui vous dé-so-

Deze melodie diende tijdens de Brabantsche omwenteling, voor het beruchte antipatriottenlied: „Een boer, een paep, een edelman // dronken te saemen lest een kan", met refrein: „den boer zal 't al betaelen", dat op zijne beurt voor tal van liederen werd gebruikt en nog heden bij de Vlamingen niet gansch vergeten is.

Tekst. B. De Coussemaker, *Quelques recherches sur le dialecte flamand de France,* in Annales du Comité flamand de France, Dunkerque, IV (1859), nr. 29, bl. 104, aangeteekend te Millam; — Firmenich, *Germaniens Völkerstimmen,* III, bl. 693, naar d. C.

Tekst. C. De Coussemaker, t. a. p., aangeteekend te Ste-Marie Capelle; — Firmenich, t. a. p. — In zijne „recherches" deelt d. C., nr. 54 vlg., verschillende „Chants et cris des moissonneurs" mede, die wij laten volgen, en waarin de telkens voorkomende uitroep „Kyrie eleison", ofschoon ook verbasterd, op den hoogen ouderdom dier zangen en kreten wijst.

Kyreleise, kyreleise!
Os de boerinne wafers bakt,
de duvel houd de keisse.
Kyreleise, kyreleise!
(Belle)

2. *Os* = als; *wafers* = wafels. — 3. *keisse* = kaars. Over de spreuk: de duivel houdt de kaars, zie Pr. van Duyse, *Belg. Museum,* Gent, V (1841), bl. 232.

Kriole, kriole! al in, kriole!
Viva den akkerman
die 't al betaelen kan!
Geluk boer en boerinn',
't laeste voer komt in!
Kriole, kriole! al in, kriole!
Als de boerinne geen wafers en bakt,
't en is maar eene ioole;

en als de boer geen bier en tapt,
't en is maer een hons vat.
Kriole, kriole! al in, kriole!
(Ghyvelde)
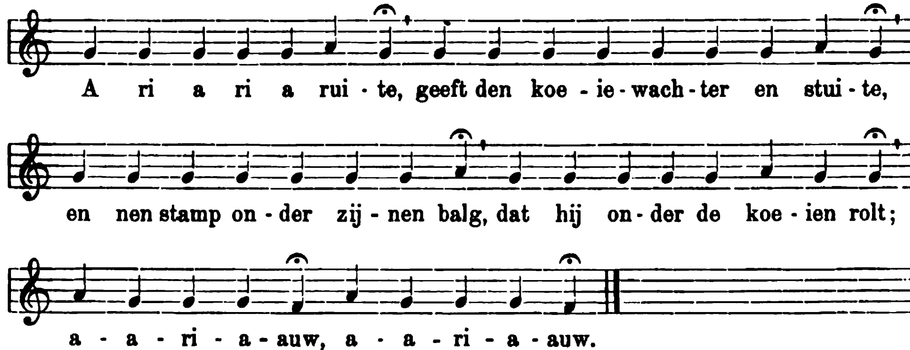
1. *Kriole* = oogstfooi. — 8. *ioole*, bij De Bo *djoole*, bonasse, imbécile. — 10. *hons vát* = *hondsvod.*

Kouriole, kouriole, ow!
Kouriole, kouriole, ow!
(Oudezeele)

Kariole, kariole!
Viva den akkerman,
die wel beschinken kan!
Geluk boer en boerinne!
't Laeste voer komt in (l.: inne),
Kariole, kariole!
(Quadypre)

Keriole, keriole, al in!
't Loaste voer gaot in.
Keriole, keriole, al in!
(Wormhoudt)

Ongetwijfeld klonken die maaierskreten in den trant van de koeierskreten en zangen, bij d. C., t. a. p., nr. 40 vlg., en van den „ariauw" van Geluwe (West-Vlaanderen), te vinden in *'t Daghet*, Hasselt, II (1887—88), bl. 149, die iastisch aanvangend, zoo fraai lydisch sluit:

Balg klinkt *bolg* en maakt assonantie uit met *rolt.*

Hoffmann v. F., *Geschichte des deutschen Kirchenliedes*, 3de uitg. 1861, bl. 8, leert, hoe van de eerste tijden van het Christendom de roep: „Kyrie eleison" bij het

volk in gebruik trad: „Der religiöse Volks- oder Kirchengesang der Deutschen", zegt H. v. F., „in den ersten Jahrhunderten der christlichen Zeit bis zum zehnten beschränkte sich lediglich auf das Rufen der Worte Kyrie eleison, Herr erbarme dich. Diesen uralten, einfachen, bedeutungsvollen Ruf hatten römische Mönche aus Italien, wohin er durch griechische Christen verpflanzt worden war, nach Deutschland mitgebracht; sie wussten den heidnischen Deutschen und den unter ihnen ansässigen Slaven nichts Beziehungsreicheres, Bedeutungsvolleres für ihre heidnischen Lieder und bei dem Widerwillen und Abscheu dieser Völker gegen die lateinische Sprache nichts Einfacheres zu geben".

Hetzelfde gebeurde met den roep „Alleluia".

„Wie das Kyrie", zegt op zijne beurt FERD. WOLF, *Ueber die Lais, Sequenzen und Leiche*, 1841, bl. 29, war nämlich auch das „Halleluja" schon frühzeitig ein unter dem Volke allgemein verbreiteter Freudenruf, und daher ein ächt volksmässiger Refrain geworden; denn schon in den ersten Jahrhunderten des Christenthums kommt es, ausser in den eigentlichen Kirchenliedern, auch als Freudengesang der Kinder, Landleute, Hirten und Schiffer, und als Feldgeschrei oder Schlachtruf vor...."

Echter treffen wij ten onzent het „Alleluia" alleen in geestelijke volksliederen aan. In het lied: „In den hemel is eenen dans" (zie hierna) vindt men het refrein „Alleluia", voorafgegaan door de woorden „Benedicamus domino", die er de vertaling van uitmaken. In een ander: „Het was een maghet wtverkoren" (zie hierna) luidt het: „O o o, benedicamus domino". Vgl., mede hierna, het lied (Ps. 116): „Loeft God den Heer" — „nae die wise: Benedicamus domino / alleluya / alleluya / alleluya".

Het oude Paaschlied „Christ ist erstanden" (E. u. B., III, nr. 1970, bl. 676, sluit met het dubbel refrein: „Alleluja, Kyrieleis! Kyrieleyson!", terwijl eene andere lezing „Christ der ist erstanden" (E. u. B., nr. 1974, bl. 681) alleen met het woord „Halleluja" sluit en de Nederlandsche lezing: „Christus is op ghestanden" (zie hierna) daarentegen geen ander refrein dan „Kyrieleison" kent.

Aan een anderen kant hebben Duitsche kerstliederen tot refrein nu eens: „Kyrie eleyson" (E. u. B., t. a. p., bl. 625, 626, 627, 632, enz.) dan weer: „Halleluja" of „Alleluya" (E. u. B., t. a. p., bl. 639, 640); terwijl in het 15de-eeuwsche kerstlied: „God groet u edel maechdekijn" (HOFFMANN v. F., *Niederl. geistl. Ldr.*, 1854, nr. 3, bl. 20) al de strophen aanvangen met „Alleluia".

Ook in het kerstlied: „Nu sijt willecome" (zie hierna) treft men het refrein „Kyrieleys" aan, terwijl in het lied: „Kyrie, God is ghecomen", de verschillende strophen aanvangen met het woord „Kyrie" en sluiten met het woord „eleyson" (zie mede onder de geestelijke liederen onzer verzameling). De twee uitdrukkingen of roepen: „Alleluia" en „Kyrie eleyson", werden dus in het volkslied onverschillig gebruikt. Over den oorsprong en het gebruik van beide binnen en ook buiten de Kerk kan men nog raadplegen MIGNE (l'Abbé), *Dictionnaire liturgique*, Paris 1853, kol. 105 vlg., 734 vlg.

De hierboven medegedeelde „ariauw" behoort tot de gereciteerde liederen; vgl. hierboven I, nr. 7, bl. 48: „Mi Adel en hir Alewijn", alsmede nr. 377, bl. 1378 hiervoren: „Schaapwachter, schaapwachter, waarom".

400. Daar komt een kanonneken aan.

A.

Daar komt een ka - non - ne - ken aan ho - ge, jo - ge, jis!

Met u - we gou - en ton - ne - kes, sib - be - le - sab - be - le-

son-ne - kes, mos - terd o - ver den visch! Ho - ge, jo - ge, ja - ge, jis!

Daar komt een kanonneken aan
hoge, joge, jis!
Met uwe gouen tonnekes,
sibbele-sabbele-sonnekes,
mosterd over den visch!
Hoge, joge, jage, jis!

A^{2}.

Daar komt al één kanonneke aan
van hooge jooge jis,
al met een gouden tonnetje.
Sippele, sappele, sonnetje;
boter bij de visch;
hooge, jooge, jare, jis.

Wat komt dat één kanonneke doen?
Van hooge jooge jis? enz.

Het komt al éene dochter halen.
Welke dochter zal dat wezen?
Dat zal . . . . . . wezen.

Wat zult gij haar dan geven?
Wij zullen haar 't steertje van 't verken geven.
Pak ze bij de hand
en leit ze naar den waterkant.

Het refrein: „Van hooge", enz. wordt bij dezen, de vier volgende in de twee laatste regels herhaald. Zoo ook bij de volgende rijmen.

B.

1. Daar komt al een kanoniken aan;
 van ielefie, van alefa,
 kanonike.
2. — Wat komt dat kanoniken hier doen? Van ielefie, enz.
3. — Ik kom uw schoonste jong' dochter al halen, enz.
4. — Mijn schoonste jong' dochter zult ge niet krijgen, enz.
5. — Ik zal ze doen op Steepot zetten, enz.
6. — Op Steepot zetten dat doen we niet, enz.
7. — Ik neem uw schoonste jong' dochter al bij de hand.
 Van Engeland,
 van Spanje,
 appelkes van Oranje,
 peren van de boomen,
 Christus met de krone,
 bedanke Djeezeke.

5 en 6. *Steepot*, l.: *Steenpoort*, het gevang boven de poort van het Steen, zooals vroeger in 't Gentsche *Gravensteen;* zie A. van Werveke, *Bulletijn der maatsch. van geschied- en oudheidkunde*, Gent, X (1902) bl. 73. Vgl. hiervoren I, bl. 689, str. 4.

B².

Daar komt al één kanonniken aan,
 van elepha, van elepha,
 kanonneke.
Wat komt dat één kanonneke doen?
Het komt al ééne dochter halen.
Welke dochter zal dat wezen?
Dat zal Marieke wezen.
Marieken en zult ge nie krijgen.
We zullen u op steenpot zetten.

4. Het refrein: „van elepha", enz. wordt na elken regel herhaald. — 7. Of een andere naam. — 9. Steenpoort.

C.

Daar kwam eens een kanonnikje aan,
van ei-frank, van oliefrank, van oliefrank-kanonnikje.
Wat wou dat kanonnikje halen? Van ei-frank, enz.
Ik wou jou dochter (1) Jantje (2) wel halen. Van ei-frank, van oliefrank,
van juffrouw Diene Frankien, Spaansche drankien, Spaansche noot.
Wat wou je met mijn dochter Jantje doen? Van ei-frank, enz.
Ik wou haer een fikschen vrijer (3) geven. Van ei-frank, enz.
Wat voor een vrijer zou dat wezen? Van ei-frank, enz.
Kom, laat dat onze Piet Smul maar zijn. Van ei-frank, enz.
Die vrijer is toch al te min. Van ei-frank, enz.
Kom, laat het dan Klaas Plak maar zijn. Van ei-frank, enz.
Die vrijer, enz.
Dan zal het onze Willem zijn. Van ei-frank, enz.
Daar heb je mijn dochter met eeren,
zij mag er meê verkeeren.
Kom, laat ons dan maar henengaan, van ei-frank, van oliefrank,
van juffrouw Diene Frankien, Spaansche drankien, Spaansche noot.

(1) Of: zoon. — (2) Of een andere naam, zoo ook hieronder. — (3) Of: vrijster.

D.

Daar komen al twee kanonnekens aan.
Savits savits savats!
Wat komen die twee kanonnekens doen?
Savits savits savats!
Die komen eene jonge dochter halen.
Savits savits savats!
En die konnen ze niet krijgen.
Savits savits savats!
Dan zullen wij ze maar stelen,
Savits....
Dan kis ik u den hond.
Savits....
Dan geef ik den hond een stuksken brood.
Savits....
De hond die lust geen brood.
Savits....
Dan slaan ik hem met eenen kluppel dood.
Savits....

Dan zullen we haar maar geven.
Savits....
Wij rijden al weer naar ons kasteel
en komen in zeven jaren niet weer.
De zeven jaren zijn al om,
juffrouw draai u eens om!

Tekst. A. *'t Daghet*, Hasselt, II (1887—88), bl. 18 en 151 (Limburg); — **A².** Dr. J. VAN VLOTEN en M. A. BRANDTS BUYS, *Nederl. baker- en kinderrijmen*, 4de uitg., [1894] bl. 118, nr. 3 (Hament in Limburg) met deze aanteekening: „De kinderen staan op eene rei, één staat alleen tegenover de rei en gaat eerst voor- en dan achteruit, terwijl het 1ste couplet wordt gezongen. Bij het 2de couplet doet de rei hetzelfde. Zoo gaat het voort tot het 8ste couplet; dan kiest het eerste kind er één uit de rei en allen dansen in het rond. Het spel begint dan opnieuw met: „Daar komen al twee kanonnekens aan", enz.; — **B.** AUG. GITTÉE, *Volkskunde*, Gent, III (1890), bl. 39 (Limburg); — **B².** Dr. J. VAN VLOTEN en M. A. BRANDTS BUYS, t. a. p, bl. 117, nr. 2 (Hasselt); — **C.** Dr. v. VL. en BR. B., t. a. p., bl. 117, nr. 1, zonder aanduiding van plaats; — **D.** *'t Daghet*, t. a. p., bl. 126. — F. E. DELAFAILLE, *Gesch. van Mechelen*, z. j., [1903], II, bl. 31, met aanvang:

Daar komt al een klein nonneken af,
van Adam, van Eva,
klein nonneke.
Wat komt hier dat klein nonneken doen?
van Adam, van Eva,
klein nonneke.
Om een schoon meiske te bestelen,
van Adam, van Eva,
klein nonneke.

Hebt gij schoone dochters? zwaluwké, zwaluwké? enz.

Voor verdere varianten, zie A. DE COCK en Is. TEIRLINCK, *Kinderspel en kinderlust*, II (1903), bl. 295 vlg. onder de *ronde*dansen, in engeren zin, d. i. *rei*dansen, „waar één of meer meisjes (gemeenlijk slechts één) tegenover een heelen rei staan, en beide partijen beurtelings tot elkander naderen en dan weer achteruit gaan." — Aangeh. door Dr. KALFF, *Het lied in de M. E.*, bl. 534, waar men leert, dat het spel van „het Kanonnike" nog in het midden der verleden eeuw in de omstreken van Elburg was bekend, en wordt beschreven in den *Gelderschen Volksalmanak* voor 1842, bl. 90 vlg. — Volgens J. TER GOUW, *De volksvermaken*, bl. 303, dagteekent dit lied zeker uit de XVIde eeuw; maar 't is een bruilofts- en geen kinderdans, als 't geheele beloop van 't lied bewijst.

Dr. BOLTE, *Das Kinderlied von Hernn von Ninive* (Zeitschrift des Vereins für Volkskunde, 1894, bl. 180 vlg., 1896, bl. 98—9), leert, dat dit met ons lied „van

't Kanonike" overeenstemmend kinderlied en -spel, een Paters- en Nonnenspel tot grond heeft en wel om de volgende redenen. In het Zweedsch bestaat een gezongen danslied met spel (te vinden bij Arwidsson, *Svenska Fornsänger*, vertaald door Böhme, *Deutsches Kinderlied*, bl. 519):

1. Här komma de stolta Nunnor, Herr Domine,
   Från de gröna Lunder. Cito, cito, citissime, Herr Domine.

2. Hvad vilja de stolta Nunnor?

3. De vilja med Biskopen tala.

4. Biskopen är ej hemma.

5. Hvar månde han då vara?

6. Han är i sin Skrifkammar.

7. Hur lyder det han skrifver?

8. Detta Brefvet lyder så,
   Att Ungersven skall Jungfrun få.
   [of]: Munken skall till Nunnan gå.

Hier kommen die stolzen Nonnen, Herr Domine,
Von den grünen Linden. (?) Cito, etc.
Was wollen die stolzen Nonnen?
Sie wollen mit dem Bischof sprechen.
Bischof ist nicht daheim.
Wo wollte er denn hinfahren?
Er ist in seine Schreibkammer.
Wie lautet das, was er geschrieben?
Der Brief lautet so:
Jeder Bursch soll eine Jungfrau nehmen.
[of]: Mönche sollen zu Nonnen geh'n!

In eene in 1709 en 1718 met haar halfzuster gevoerde briefwisseling, wordt Charlotte van Orleans (geb. 1652) door Hertogin Elisabeth herinnerd aan een lied met spel uit hare jeugd, dat met het voorgaande overeenkomt:

Da kommen wir gecken und nonnen her,
herr domine, herr domine!
Und wass nicht is, mag werden war,
Cede, cede, sancte, quit, nostre domine!

Nog spreekt de Hamburger Conrad von Hövel, ook bekend onder den naam van Candorin, in zijne Eren-, Danz-, Singe-Schauspile-Entwurf (1663) van het spel:

„Hi kommen wir käkken Nonnen her, Herr Domine". Daarenboven vindt men in een o. 1750 te Hamburg en Leipzig verschenen werkje: „Alle Arten von Schertz- und Pfänderspielen . . . von Bruder Lustigen" de beschrijving van een spel: „Das sogenannte Kloster-, Münck- und Nonnen-Spiel". De nonnen vangen aan:

Hier kommen die kecken Nonnen daher,
Sera, sera, sancti nostri Domine!

De paters zingen:

Was ist der Nonnen ihr Begehr:
Sera, sera, sancti nostri Domine!

De nonnen vragen waar de „wijze man" zich bevindt, die een brief kan lezen. De „wijze man" treedt vooruit en leest den brief waarin geschreven staat: „Ein jeder soll sein Nönngen lieben", waarop elke pater zijn nonnetje kust, tot den „wijzen man" brengt en zingt:

Wir wünschen der Braut ein neues Jahr.
Was wir wünschen, das werde wahr.
Sera, sera, sancti nostri Domine!
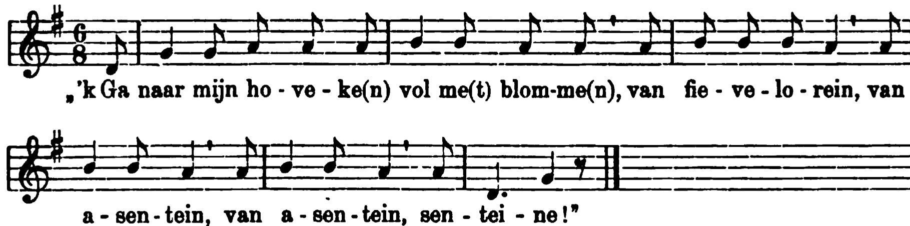
Böhme, t. a. p., en *Gesch. des Tanzes*, I, bl. 153, meent, dat de oorsprong van het „Paters- en nonnenlied" en daardoor de oorsprong van het liedje „von Hernn von Ninive" hooger opklimt en wel in het aloude gebruik der „Brautwerbung", bruidwerving, moet worden gezocht. Dit gebruik, dat in alle Germaansche landen in zwang was en voornamelijk in Frankrijk en in Engeland, dat reeds ten tijde van de ridders als „Knappenehe und Sommerbuhlen" was bekend, wordt van de XIV^de^ eeuw af gevonden op het platte land aan den Rijn, onder den naam van „Mailehen". Op Paasch-Maandag of Meivooravond vergaderden knapen en meisjes van het oord: de meisjes werden „besteigert", eene soort van veiling had plaats. Aan den meestbiedenden jongeling werd de „Mailiene" voor het gansche jaar tot dansgezellin toegekend. Het bestede geld diende om de dansmuziek en het onthalen der meisjes te betalen. In de liederen nu die op het „Mailehen" betrekking hebben, vindt men den uitroep „Wem soll ich diese geben?", die zich ook in het bedoelde kinderspel voordoet en geen twijfel overlaat nopens den oorsprong van dit laatste.

Aug. Gittée, *Volkskunde*, IV (1891), bl. 123 vlg., in eene uitvoerige studie aan „Het spel van Kanonike" gewijd, stelt een onderzoek in naar de Duitsche en Engelsche varianten; naar het IJslandsche spel van „Hof en Alf" en een daarmede verwant spel uit Schotland; naar de Romaansche (Italiaansche en Spaansche) vormen, die aan de Hollandsche bij Van Vloten herinneren, en waarin de optredende persoon een *gezant* en niet de vrijer zelf is, en eindelijk naar eene Waalsche variante: „In ons lied (zie tekst D) wordt de bruid eenvoudig toegestaan. Zóo niet in de vreemde varianten . . . . Immers bijna overal verkrijgt de vrijerij het karakter van een koop". De schrijver komt tot een nagenoeg met Böhme's zienswijze overeenstemmend besluit:

„In dit spel schuilt eene herinnering aan den tijd, toen de man zijne vrouw nog door een formeelen koop verkrijgen moest". — Die formeele koop zal zeker zelf wel tot het „Mailehen" aanleiding hebben gegeven.

Melodie. *'t Daghet*, t. a. p., bl. 151. Dat de zangwijze bij tekst A gevoegd, herinnert aan de melodie van het „Patersliedje", mag misschien insgelijks tot bewijs gelden, dat Dr. Bolte terecht den Nederlandschen tekst van 't „Kanonikke", in verband brengt met het vroegere „Paters- en nonnenspel", echter zelf uit een vroeger lied of spel ontstaan en dat, zooals Gittée zegt: zijn oorsprong vond in de zucht om na te bootsen, welke, op menschelijke handelingen gericht, steeds bleek een machtig faktor in het verzinnen der kinderspelen te zijn."

Het liedje dat volgt, is eene Gentsche variante, die wij verschuldigd zijn aan den heer organist Desideer van Reysschoot.

1. „'k Ga naar mijn hoveke(n) vol me(t) blomme(n),
van fievelorein, van asentein, senteine!"
2. „Waarom gade naar mijn hoveken vol met blomme?", enz.
3. — „Om een van u(w) beste dochters t' hen (hebben)," enz.
4. — „Ik zal der e' muurke(n) veure zette(n)," enz.
5. — „Ik zal da(t) muurken overklemme(n)," enz.
6. — „Ik zalder e' waterke(n) veure legge(n)," enz.
7. — „Ik zal da(t) waterke(n) over zwemme(n)," enz.

Het verband met het „Kanonneke" wordt eerst duidelijk wanneer men deze variante vergelijkt met de lezing van St. Maartens-Laathem (Oost-Vlaanderen), te vinden bij A. de Cock en Is. Teirlinck, t. a. p., bl. 307:

M. Daar komt een arme Clare gevaren,
van fioreine, van hare fonteine, o reine.
R. Waarom komt die arme Clare gevaren? enz.
M. Om een van uw beste dochters te hebben, enz.
R. Gy zult er mijn beste dochter niet hebben, enz.
M. . . . .
R. Ik zal er een muurken voren zetten, enz.

401. Van waar komt gij getreden, Massouffel?

A.

„Van waar komt gij ge - tre - den, Mas - souf - fel, Mas - souf - fel, van waar komt gij ge - tre - den, Mas - souf - fe - le?"

1. „Van waar komt gij getreden,
Massouffel, Massouffel,
van waar komt gij getreden,
Massouffele?"

2. — „Ik kome van onder de aarde," enz.

3. — „Wat hebt gij daar gelaten," enz.

4. — „Een mandetje met taarten," enz.

5. — „Aan wien zult gij dat geven," enz.

6. — „Aan een van mijn naaste gebeurtjes," enz.

7. — „Waar wonen uwe naaste gebeurtjes," enz.

8. — „Zij wonen rechtover mijn deurtje,
Massouffel, Massouffel,
zij wonen rechtover mijn deurtje,
Massouffele."

Van waar komt gij gedreven, machichel?

B.

„Van waar komt gij ge - dre - ven, ma - chi - chel, ma - chi - chel, ma- cho - chel - ke, van waar komt gij ge - dre - ven, ma - cho - chel - ke?"

1. „Van waar komt gij gedreven,
machichel, machochelke,
van waar komt gij gedreven,
machochelke?"

2. — „Ik kom al uit die aarde," enz.

3. — „Wat zijt gij daar 'weest halen?" enz.

4. — „Een korfken met vlaaien," enz.

5. — „Aan wien zult gij dat geven?" enz.

6. — „Gij schuurt u aan uw huisken," enz.

7. — „Een vlooiken en een luisken," enz.

Van waar komt gij getreden, Brunelle gezelle.

C.

1. „Van waar komt gij getreden,
Brunelle gezelle, Brunelle gezelle,
van waar komt gij getreden,
Brunelleken?"

2. — „Ik kome van onder de eerde," enz.

3. — „Wat hebt gij vandaar al meëgebracht," enz.

4. — „Een paanderke met frinzen (aardbeziën)," enz.

5. — „Aan wiene ga je ze geven," enz.

Tekst. A. LOOTENS et FEYS, *Chants pop. flamands*, 1879, nr. 158, bl. 250, die het spel met het lied gepaard, aldus beschrijven:

Een geblinddoekt kind staat te midden van den kring. Na de laatste strophe heeft tusschen een ander kind en het eerstgenoemde deze samenspraak plaats:

„Zoek naalden."
— „'k En vinde geene."
— „Zoek spelden."
— „'k En vinde geene."
— „Waar is 't bier?"
— „In 't vat."
— „Keer u driemaal om end' om
en geef elk wat!"

Het geblinddoekte kind, dat gedaan heeft alsof het naalden en spelden zocht, keert zich om en tracht een ander kind te pakken, dat er op zijne beurt aan is en geblinddoekt in den kring gaat staan.

B. *'t Daghet*, Hasselt, II (1887—88), bl. 151, „rondedans", met varianten uit Geluwe en Kortrijk, en deze aanteekening: „Alzoo zong men oulings in Beeringen. Nu zegt men „roozen" in plaats van „vlaaien", en de twee leste regels worden vervangen door 't volgende vers:

Wie zal uw huis geburen?

„Deze hier!" zegt de speelster en kiest er eene. En dan zingt men verder:

Die is niet goed van lezen en schrijven,
machichel machochelke,
die is niet goed van lezen en schrijven,
machichelke.
— Dan zal ik er eene andere nemen
machochelke....

„En dan gaat het gezang voort zonder „machichelke", op de verhalende wijs: *g g a a g g e* enz.:
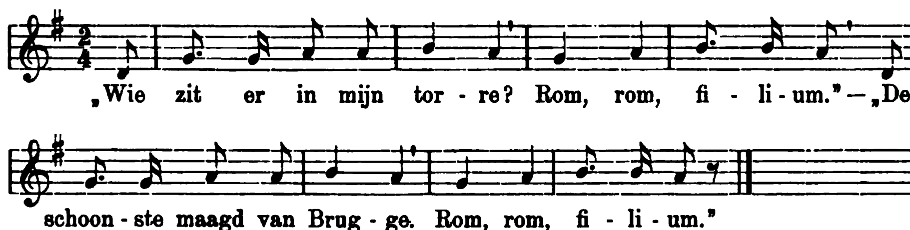
Pak ze dan maar bij de hand,
en rijdt er meê naar Engeland,
van Engeland nae Spânje;
appele van Orânje,
peren van den hoogen boom.
Al wie kans in 't spelleken heeft,
die heeft de gouden kroon,
de gouden kroon van Wieren.

In den winter zal het vrieren;
in den zomer zal het zonneke schijnen;
dan loopen de boeren met klonken.
Zotte Dries gij'n weet het nie:
Janneken is verdronken."

C. *Rond den heerd,* Brugge, IV (1869), bl. 47, ook te vinden, met eene variante „Wijk-Maastricht", bl. 119 van Dr. J. van Vloten's en M. A. Brandts Buys, *Baker- en kinderrijmen,* 4de druk, [1894]. — De aanvang van C stemt overeen met eene lezing uit St. Elooi's-Vijve, te vinden bij A. de Cock en Is. Teirlinck, *Kinderspel en kinderlust,* II (1903), bl. 315, die van „Masjoffelken" (bl. 282 vlg.) en van „Brunelle-gezelle" (bl. 313 vlg.) talrijke varianten doen kennen. — Nog wordt onder den titel „Blinde Magchoeggel" eene variante uit Mechelen medegedeeld door F. E. Delafaille, *Gesch. van Mechelen,* z. j. [1903] II, bl. 32.

Melodie. A. Lootens et Feys, t. a. p.; — **B.** *'t Daghet,* II, t. a. p.

402. Wie zit er in mijn torre?

1. „Wie zit er in mijn torre?
   Rom, rom, filium."
2. — „De schoonste maagd van Brugge," enz.
3. — „Zou 'k ze niet mogen aanschouwen," enz.
4. — „Al de muurtjes zijn toegenageld," enz.
5. — „Zou 'k niet mogen een muurtje afzagen?
   Rom, rom, filium."

Tekst en melodie. Lootens et Feys, *Chants pop. flamands,* 1879, nr. 160, bl. 252. — Bij dezen tekst sluit zich aan de variante uit St. Maartens-Laathem, medegedeeld door A. de Cock en Is. Teirlinck, *Kinderspel en kinderlust in Zuid-Nederland,* Gent, I, 1902, bl. 166.

„Wie zit in dien diepen toren?
    Ro-ro-figaro?"
— „'t Is de schoonste maagd van Brugge!
    Ring-ring-bellering!"
— „Mag ik daar nen steen af weren?
    Ro-ro-figaro!"
— „Eénen steen kan mij niet deren.
    Ring-ring-bellering!"
— „Mag ik daar twee steenen af weren?
    Ro-ro-figaro."
— „Twee steenen," enz.

Deze variante staat in verband, wat het „steenen afweren" of „aftrekken" betreft, met de lezing voorkomende bij J. W. WOLF, *Wodana*, Gent 1843, bl. 218: „Een meisje gaet op hare knien tegen eenen muer zitten, en heft den bovenrok met beide handen tot over het hoofd. Dan roepen de anderen:

	Ons lieve vrouwken van boven.
Het meisje vraagt:	Wie staet er hier aen mynen toren?
Een van de anderen:	Mag ik er eenen steen aftrekken?
Het meisje:	Eene steen kan my niet letten.
De andere:	Mag ik er dan wel twee aftrekken?
Het meisje:	Twee is te veel; rydt er al met eenen door.

Dit wordt zoo lang herhaeld tot dat het meisje toestemt."

Dezelfde tekst doet zich voor bij F. E. DELAFAILLE, *Gesch. van Mechelen*, Mech. z. j. [1903], II, bl. 29, doch met de door de gezellinnen van het geknielde meisje gestelde aanvangsvraag:

Wie zit er onder den toren?

waarop het geknielde meisje antwoordt:

Onze lieve Vrouw van boven.

Deze teksten zijn varianten van het „Spel van de koningsdochter", waarvan een twaalftal lezingen uit Vlaamsch-België te vinden zijn bij A. D. C. en Is. T., t. a. p., bl. 160 vlg. Deze schrijvers leeren, dat dit spel mede bekend is in Noord-Nederland, in Duitschland, in Zwitserland en in Frankrijk. A. DE COCK, *Volkskunde*, Gent, XV (1903), bl. 1 vlg., wijdt daarenboven aan dit onderwerp eene bijzondere studie. Volgens dezen geleerden folklorist komt dit spel hierop neer:

Al de meespelende kinderen, gewoonlijk meisjes, vormen een kring, waarbinnen een meisje zit neergeknield of neergehurkt, wier rokje zij met beide handen omhoogheffen om haar onzichtbaar te maken; buiten den kring is een kind, soms een jongen, althans een jongen verbeeldend, die steeds rondgaat. De kring stelt den toren voor, waarin het middelmeisje, de koningsdochter, opgesloten zit; het omgaande kind is een prins, waarschijnlijk een vrijer. Naar 's schrijvers meening, doet eene variante uit Nederl. Limburg, te vinden bij Dr. VAN VLOTEN, *Nederl. baker- en kinderrijmen*, vierde druk [1894], bl. 115—6, het best den gang van het spel uitschijnen. Het geldt eene samenspraak tusschen den rondgaanden minnaar en het middelmeisje (het refrein wordt na elken regel herhaald):

„Wie woont hier onder den toren?
    Ting, tang, tillerom,
    rose, rose, feliom."
— „De schoonste maagd van hierboven. Ting, tang," enz.
— „Zou ik de schoone maagd eens mogen aanschouwen?"

— „De steenen muren zijn te hoog gebouwen."
— „Zou ik dan geen twee steenen mogen trekken?"
— „Twee steenen is te veel, maar eenen kan me niet letten."

Daarop slaat de minnaar op de handen van een der omstaande meisjes, die het rokje der koningsdochter loslaat. De dialoog wordt hernomen, en telkens weer opnieuw, tot dat al de „steenen" zijn afgeslagen en vernieuwd.

Nu wordt door A. de Cock hierop gewezen, hoe in de meeste Nederlandsche lezingen, de „steenen" van den torenmuur, met verdwijning van alle beeldspraak zich vervormd hebben tot . . . kinderen.

Te Lommel bijv. vormen de meisjes een kring (den toren of burcht verbeeldend): te midden zit eene medespeelster, de „moeder"; buiten den kring gaat een meisje (de „minnaar" of „prins") rond. Tusschen dezen laatste en de moeder heeft de volgende samenspraak plaats:

— „Wie zit er in dien hoogen toren?"
— „Twee schoone koningsdochters!"
— „Van wie zijn het de kinders?"
— „Van mij!"
— „Mag ik er eene van nemen?"
— „Neen!"
— „Mag ik er eene van stelen?"
— „Neen!"
— „Dan zal ik driemaal rond den toren gaan,
den dienaar zijnen kop afslaan,
en de juffrouw zal met mij gaan!
Pif, poef, paf!
Den kop af!"

De minnaar slaat nu op den rug van eene speelster en loopt onder de armen der andere meisjes door, achtervolgd door de eerste; dit naloopen duurt totdat deze den minnaar heeft gegrepen of zijn spoor is kwijtgeraakt.

Te Hasselt hoort men:

„Wie zit er in dien toren!"
— „Onze-lieve-Vrouw van Babeloren."
— „Van wie zijn al die kinderen," enz.

Te Denderleeuw houden de „ronde" (het koor) en de „moeder" deze samenspraak:

Koor. **Moeder.**

„Wij zit er on-der dijn hoo-gen to-ren?" — „Ons Lie-ve Vra-ken van
(*Wie*) (*dien*)

Eene enkele maal, te Assche, wordt de toren herschapen in een „troon" van „O.-L.-Vrouw van Barbara".

Het „brouwketel-spelen" is eene variante van het spel van de koningsdochter. Kinderen heffen omhoog het bovenkleed van een te midden van hen zittend kind; aldus vormt het kind eene soort van ketel. Een buiten den kring staand kind gaat rond al zingend:

Op de woorden: „Haas! daas!", slaat het rondgaande kind op de hand van een kind, dat het kleed los laat. Het spel wordt herhaald tot al de „pooten" (handen) los zijn. Het middelste kind loopt dan achter de andere en wie gepakt wordt, is op hare beurt „brouwketel".

Het „muurtje afzagen", „steenen afweren" of „afbreken", „den dienaar zijnen kop afslaan", zijn de geweldige middelen, die gebruikt worden om de koningsdochter te verlossen. Voor de Duitsche en Fransche aanverwante lezingen, zie Böhme, *Deutsches Kinderlied*, bl. 457 vlg. en *Vieilles chansons pour les petits enfants*, Paris, E. Plon, Nourrit et Cie., z. j., bl. 22: „La Tour, prends garde"; zie mede Weckerlin, *Chansons pop. du pays de France*, Paris 1903, II, bl. 236.

In de ingemuurde koningsdochter heeft men beurtelings willen zien eene gedurende den winter gevangen en met de aankomende lente verloste godin Holda, en eene herinnering aan „ein Märchen von Jungfer Maleen und einer vermauerten Prinzessin"; zie Böhme t. a. p. — G. J. Boekenoogen, *Onze rijmen*, bl. 20, is de eerste meening toegedaan. A. de Cock is echter van gevoelen, dat men in het hier besproken spel eenvoudig een met geweld gepleegden vrouwenroof heeft te zien; eene schaking met goedkeuring van het meisje en met een huwelijk gevolgd. Hij herinnert aan de van ouds bekende sprookjes (zooals het verhaal van Floris en Blancefleur, zie hiervoren nr. 45, bl. 249: „Een stuk van liefde moet ik u verhalen"), waarin een vorst zijne dochter in een burcht of toren opsluit, om haar aan een gehaten minnaar of aan allen omgang met mannen te onttrekken. De schrijver komt tot de slotsom, dat — evenals het spel van „Kanonneke" (zie nr. 400, bl. 1484, hiervoren) — het spel „van de koningsdochter", ook genoemd: „van de schoone maagd van Brugge" of „het O.-L.-Vrouwken van Barbara" of „van Babyloren", deel uitmaakt van de reeks kinderspelen, ronde- en reidansen behoorend tot hetgeen de Duitschers noemen de „Brautwerbung", de bruidwerving.

---

403. Ich aen ghegheven hertze ende zin.

Ich aen ghe - ghe - ven hert-ze en - de zin an ee - ne vrou - we
goet; hoe ver - re dat ic van haer bin soe es mi in den
moet. Ten vruechden an - ich crancken spoet of ic en zie haer lie - ve - lic
scijn; dan mach mir nicht ver - ghes - sen zijn.

1. Ich aen ghegheven hertze ende zin
an eene vrouwe goet;
hoe verre dat ic van haer bin
soe es mi in den moet.
Ten vruechden anich cranken spoet
of ic en zie haer lievelic scijn;
dan mach mir nicht verghessen zijn.

2. Liever boel ic nie ghewan,
no nemmermeer en sal;
eist dat soe mi der dueghet jan,
sone claghic gheen mesval.
Mijn hertkin es in vruechden al,
alsic aenzie de vrouwe mijn;
dan mach mi nicht vergessen zijn.

3. Hoe soudic dat ghelaten connen,
soe es so dueghdelijc;
met gansen wille willic haer jonnen,
soe maect mi vruechden rijc.
Nie en vandic haers ghelijc,
so goetlic es de vrouwe mijn;
dan mach mi nicht vergessen zijn.

4. Al haddic allen weinsch ghewolde,
sone gherdic nemmer bas,
dan ich haer eewich dienen solde;
want ich das nie vergas.
Vooral dat es of ye ghewas,
blivic in trauwen haer eighijn;
dan mach mi nicht verghessen zijn.

1, 7. *mir;* in de drie andere str. *mi.* — 4, 1—3. = Indien ik had alle macht om te wenschen, zoo begeerde ik niets beters dan haar eeuwig te dienen. — 4, 5. *of ye* = van sedert altijd.

Tekst en **melodie.** *Oudvlaemsche ldr.*, uitgegeven door C. Carton (Vlaemsche Bibliophilen), Gent, z. j., (1849), nr. 3, bl. 58.

405. Isabelle, mijn dochterken.

„I - sa - bel - le, mijn doch - ter - ken, waer heb - de gy lee - ren naei - jen?" — „Te Gent al by mijn moei - je. Hoe leed, hoe leed, hoe lei - der is 't my!"

1. „Isabelle, mijn dochterken,
waer hebde gy leeren naeijen?"
— „Te Gent al by mijn moeije.
Hoe leed, hoe leed, hoe leider is 't my!"

2. — „Isabelle, mijn dochterken,
wat hebde gy daer g'eten?"
— Visch meê geluwe strepen.
Hoe leed", enz.

3. — „Isabelle, mijn dochterken,
waer hên-ze dat vischje gevangen?"
— „In een kelderken met een tange.
Hoe leed", enz.

4. — „Isabelle, mijn dochterken,
waer hên-ze dat sopken gegoten?"
— „Op de strate voor d' honden.
Ze borsten waer ze stonden.
Hoe leed", enz.

5. — „Isabelle, mijn dochterken,
wat jonde gy aen uwe moeije?"
— „Eenen oven om in te gloeijen.
Hoe leed", enz.

6. — „Isabelle, mijn dochterken,
wat jonde gy aen u zelven?"
— „Een spaêdjen om my te delven.
Hoe leed", enz.

7. — „Isabelle, mijn dochterken,
wat jonde gy aen uw broeder?"
— „Een vrouwe gelijk zijn moeder!
Hoe leed", enz.

Tekst en melodie. Snellaert, *Oude en nieuwe liedjes*, 2de uitg., Gent, 1864, nr. 67, bl. 73, met deze aanduiding: „Nevele" (Oost-Vlaanderen).

In eene telling: „Daar zou der eenen jager uit het jagen gaan", fragmenten van *De jager uit Grieken* (zie hiervoren I, nr. 6, bl. 44), met fragmenten van andere liederen ineengeloopen, en te vinden bij A. Blyau en M. Tasseel, *Iepersch oud-lb.*, nr. 46, bl. 142, leest men:

„Aan 't spit waar dat Isabella mijn dochtertje is,
die hier laastmaal is ingekomen,
die hier laastmaal gestorven is,
en onder dezen lindeboom begraven is."

De volgende strophe mij te Gent, door eene vrouw van Leupegem (Oudenaarde), voorgezongen, hier weergegeven zooals ik ze hoorde, staat wellicht in verband met het bovenstaande lied:

„Waer hed - de gij zoo - lang ge - ble - ven, I - sa - bel - le, mijn
doch - ter ken?" — „Al bij mijn moe - ier, mijn moe - ier, vrij mij, dat
ik de dood moet ster - ven, in het lij - den van zij."

406. Hoe ligh ick hier in dees ellende.

Hoe ligh ick hier in dees el - len - de, van mijn vijf sin - nen gants be - rooft!
Komt, siet my aen, ghy aert - sche ben - de, die van die we - relt wert ver - dooft;
ghy die al - tijt in y - del sa - ken soeckt u - wen gheest soo te ver - ma - ken.

1. Hoe ligh ick hier in dees ellende,
van mijn vijf sinnen gants berooft!
Komt, siet my aen, ghy aertsche bende,
die van die werelt wert verdooft;
ghy die altijt in ydel saken
soeckt uwen gheest soo te vermaken.

2. Die Zee-syrene met soet singhen
verdooft den stuyrman in het meer,
dat hy zijn seyl niet kan bedwinghen,
maer moet vergaen door storm onweer;
soo doen sy die in ydelheden
verliesen haer verstant en reden.

Tekst. *Een gheestelijck lusthoofken*, Emmerick 1632 (?) (exemp. zonder titelblad), bl. 157, „noch een ander" (lied „vande Doot") wt de persoon van een jongher dochter overleden. Op de wijse: „Hy is my onbekent, etc."; elf strophen, alle even onbeduidend; — zelfde tekst, buiten een str. meer, in *Haerlems oudt lb.*, Amst. 1716, bl. 32, „*Klaegh-liedeken.* Stem: Hoe is den men[sch] helaes verbolgen."

Melodie. *Evangelische leeuwerck*, Antw. 1682, II, bl. 139, voor: „Komt, Christe menschen, wilt aenmercken". De zangwijs: „Hoe ligh ick hier", enz., die zeer populair moet geweest zijn, wordt aangehaald, als stem, bij KEUL, *Pampiere wereld*, 1644, IV, bl. 55, voor: „Eylaes! wat is de zoete minne", verder in vele 17de- en 18de-eeuwsche liederverzamelingen en nog in de losse bladen in den aanvang der XIXde eeuw gedrukt te Gent door VAN PAEMEL: nr. 7, „Komt vrienden die hier staen in 't ronde" („Liedeken van de blauwe Zwaene"); — nr. 20, „Aenhoort God-minnende zielen t'saemen" („Liedeken of Bediedenisse van het heylig Sacrificie der Misse"); — nr. 69, „Ach vrienden die hier staen in 't ronde" („Wonderbaer historie lied en rechtveerdige Justitie van vyf moordenaren, geschied te Oudenaerde, den 28 Maert 1759, hunne belydenis bestond in 23 moorden"); — ook voor: „Ey wie sal onsen trooster wesen" („Een treur-liedt over het verlies van de Hollantsche vloote"), lied op den driedaagschen zeeslag tusschen Tromp en Blake, 26 Februari 1653 en volgende dagen bij Portland, voorkomend op een 17de-eeuwsch los blaadje in ons bezit.

---

407. Wat is de werelt doch.

Wat is de we - relt doch dan een Pan - do - ras doos,
vol wreet-heyt en be - droch? De men - schen quaet en boos,

ia, de Hee - ren des lans, vol on - ee - ren te hans, le - ven god - de-loos.

1. Wat is de werelt doch
dan een Pandoras doos,
vol wreetheyt en bedroch?
De menschen quaet en boos,
ia, de Heeren des lans,
vol on-eeren te hans,
leven goddeloos.

2. Mocht u onkuysheyt heet
niet worden wt gheblust,
dan dat ghy, Prince wreet,
my nemen moest mijn rust?
Moest ghy schenden mijn ȷeucht
om te enden mijn vreucht?
O wat booser lust.

3. Ghy hebt tot dit misdaet
tyrannich noch verwoet,
als Polyphemus wreet
ghedorst naer menschen-bloet,
heel Toscanen ont'eert;
en in tranen verkeert
mijn ghenuchte soet.

4. O Cesar, ghy sult wis
u stooren, als ghy hoort
wat my ervaren is,
daer by dees growsaem moort;
ick weet seker, dat ghy
den wet-breker hier by
haest sult helpen voort.

Tekst en **melodie.** YSERMANS, *Triumphus Cupidinis*, Antw. 1628, bl. 126, met het opschrift: „Liedeken" en deze regelen:

„Grisella songh dees droeve clacht
als Lucius haer had vercracht,
die haeren Tyter inder nacht
bloet-dorstich noch had om ghebracht.

„Op de wijse: „Nu ick de werelt ken". — Op den rand van bl. 127: „Ghesonghen in het spel van Grisella gespelt op de Camer van den Olijftack". Op bl. 38 vindt men nog eens dezelfde melodie, met dit opschrift:

„Coridon beclaeght hem seer
dat men t' goet nu kiest voor d' eer.

Op de wijse: „Wat is de werelt doch", voor het volgende lied:

1. Nu ick de werelt ken
beclaegh ick my te recht,
dat ick gheboren ben
van stam en af-comst slecht,
midts men meere om t' goet
dan om d'eere nu doet;
wee mijns, ermen knecht!

2. Op deucht oft trouwicheyt
wordt nu niet meer gheacht,
een maeght wordt nu verleyt
gout-suchtich, door den pracht;
die niet rijck'lijck en gaet,
wordt, t' is blijck'lijck, versmaet;
want naer staet elck tracht.

3. O eeuw, ô snooden tijt,
die s' menschen boosheyt deckt
met gout vermalendijt,
dat eer en deucht bevleckt,

draeght dan rouwe, t' is noot,
want de trouwe is doot
endt' bedroch verweckt.

4. Ist moordenaer oft dief,
heeft hy maer goet en gelt,
elck eert en heeft hem lief;
d' welck my ont'rust en quelt,
ja beswijcker om dick,
van een rijcker als ick
lijt mijn lief ghewelt.

5. Denckt, lief, denckt dat een man
die t' sijn wel gaede slaet
aen goet licht raken can.
En wat is rijckdom quaet?
Een, die t' sijne verquist,
ghelijck schijne oft mist
sijnen schadt vergaet.

6. Siet, lief, siet dan mijn trouw';
voor 't goet, kiest deucht en eer,
soo ghy wilt sijn mijn vrouw';
ick sal u achten meer
dan een coninck de sijn;
mijn soet honinck aenschijn,
neemt tot my den keer.

Onder den titel *De wereld*, brengt Willems, *Oude Vl. ldr.*, nr. 246, bl. 509, str. 1 van het eerste dezer liederen en str. 1, 2, 3 van het tweede, tot één enkel lied.

De melodie hierboven geeft de oorspronkelijke notatie, buiten de bijgevoegde maatstrepen, terug.

408. Tsa laet ons koopen.

(Nieuwjaarslied)

Tsa laet ons koo - - pen „ nieu lo - gen - boeck, het jaer ver - loo - - pen „

raeckt in een hoeck; nu moet men que - len „ en we - sen sot, al sou-men

spe - - len „ slecht op een schot; want hier en daer „ singht men voor-

waer het nieu - we jaer „ op me - nich rom - mel - pot.

1. Tsa laet ons koopen „ nieu logenboeck,
   het jaer verloopen „ raeckt in een hoeck;
   nu moet men quelen „ en wesen sot,
   al soumen spelen „ slecht op een schot;
   want hier en daer „ singht men voorwaer
   het nieuwe jaer „ op menich rommelpot.

2. Men speelt den koning „ gelijck men plag,
   elck in zijn wooningh „ op dertien dagh,
   en op de tafels „ schaft men dan vry
   leckere wafels „ en rijsenbry,
   oock al te met „ pankoecken vet,
   suycker banket „ en ander leckerny.

3. Op andere plaetsen „ in tijt van ijs,
rijt men op schaetsen „ om eer en prijs;
rijers en rijsters „ zijn by den back,
vrijers en vrijsters int beste pack;
daer komen dan sien „ veel kijkers na dien
om te verspien „ of daer oock yet gebrack.

4. De kopperdaghen „ volghen daer aen
om tot sijn maghen „ te gast te gaen;
som loopen mommen „ met grijnsen veur,
speelen de stommen „ na d' oude sleur;
al zijnse wat mal „ dan hevet een val;
't gaet doch al „ met de Vastelavont deur.

5. Prinsen en heeren „ weest vry verheucht,
men mag met eeren „ wel maecken vreugt,
en oock oorbooren „ een soete klap,
maer niet versmooren „ in dronckenschap;
want die boven reen „ na Tiribus treen,
wens ick met een „ int nieuwe-jaer een kap.

1, 1. *logen-boeck* = almanak. — 1, 4. *al* = als; *slecht op een schot* = eenvoudig in één worp. — 1, 6. Zie hiervoren bl. 1327. — 2, 3. *en* bijgev. — 2, 6. *suycker banket* = suikergebak. — 3, 3. *zijn by den back* = zijn waar men koeken bakt, n. op het ijs (zie J. TER GOUW, *De volksvermaken*, bl. 587). — 4, 1. *De kopperdaghen. Kopperen* is een oud woord dat de drievoudige beteekenis van smullen, drinken en pret maken in zich vereenigt (J. TER GOUW, t. a. p., bl. 120). — 4, 5. *dan hevet een val* = het valt uit of het valt mee; zie OUDEMANS in i. v. *val.* — 5, 5. *Tiribus* . *Tieribus*, Un follastre, c. Un peu fol, m. (*Het groote Woorden-boek* van J. L. D'ARSY, Amst. 1699); dus eene schertsende vorming van *tieren.* Zie mede C. TUINMAN, *Fakkel der Nederl. taale,* Leiden 1722, i. v. *Tirebus.*

Tekst. *Haerlems oudt lb.*, Haerlem, Vincent Casteleyn, z. j., bl. 69, „Nieuwjaers-liedt. Stem: Vrolijcke gheesten die, etc.", hiérboven weergegeven; — WILLEMS, *Oude Vl. ldr.*, nr. 248, bl. 516, met deze aanteekening van Snellaert: „*Haerlemsch oudt lb.*, bl. 68. Dit belangrijk lied voor de kennis van de zeden der XV[de] (l.: XVI[de]) en XVII[de] eeuwen, werd gezongen op de wyze: „Lief wtvercoren, lief triumphant". Het lied komt in *Haerlems oudt lb.*, Amst. 1716, niet voor.

Melodie. De tekst „Lieff wtvercoren", enz. *(van Paris tot Helena)*, zonder wijsaanduiding, is te vinden bl. 51*b* van *Aemstelr. amor. lb.*, 1589, beschreven door J. BOLTE, *Tijdschr. v. Ndl. taal- en letterk.*, 1891, bl. 175 vlg. en in *Nieu Amst. lb.*, 1591, bl. 87. De wijs wordt aangehaald voor: „Van achtentachtig // het nieuwe iaer", een lied dat men in beide laatstgenoemde verzamelingen aantreft; — in BREDERO's

Groote bron der minnen (1622), uitg. Amst. 1890, bl. 501, voor: „'t Vertoont sich vrouwe „ in alder ootmoet"; — in STALPAERT's *Gulde-iaers feestdagen*, 1635, bl. 455, zonder de melodie, voor: „Den hoogh geleerden // theologant", en in verschillende verzamelingen opgegeven door Dr. LAND, *Luitb. van Thysius*, nr. 42, die nog eene lezing van den tekst vermeldt te vinden in „Amour, 68" (*Druyven-tros der amoureusheyt*, 1602), en de melodie, hierboven teruggegeven, mededeelt „uit de bewerking door Mr. David".

Anders is de zangwijs: „Lief uyt verkoore", nr. 31 der *O. en n. Hollantse boeren lieties*, 2de uitg., Amst. c. 1700 (in de tafel van dit werk luidt het: „Lief uytverkoren"), insgelijks, t. a. p., medegedeeld door Dr. Land.

---

409. Als wy den handel wel doorzien.

Als wy den han-del wel door-zien, zoo wel van jong als van ge-
trouw-de lien, ik en vin - de niet een, on - der groot of
kleen, vry zon-der ge-bre-ken; noch-tans klapt men dik-wils ag - ter 't gat van
d' een en d'an - der, ik weet niet wat; maer daer wordt meest ge-
zeyd on - der de jong-heyd, waer dat men mind of vreyd.

1. Als wy den handel wel doorzien,
zoo wel van jong als van getrouwde lien,
ik en vinde niet een,
onder groot of kleen,
vry zonder gebreken;
nochtans klapt men dikwils agter 't gat
van d' een en d' ander, ik weet niet wat;
maer daer word meest gezeyd
onder de jongheyd,
waer dat men mind of vreyd.

2. Ten eersten, vind men een jongman,
die hem zoo stil houd als hy kan,
en die zyn geld bespaert
en byeen vergaert
zonder te drinken,
men zegt alom: het is een pry,
zoo hy sterft wat heeft hy meer als wy;
het is een zotten kwant,
ja, een misverstand,
die houd het voor een schand.

3. Vind men nog ergens eene maegd,
die haer wat stil en eerbaer draegd,
men hoort zoo dikwils aen:
de waters die staen,
zyn zoo diep van gronden;
is een dochter geestig of plaisant,
men zegt: het is een lichte dant;
blyft zy lang zonder man,
wat zegt men daer van?
Dat zy geen krygen kan.

4. Spreekt er een jongman tegen een meyd,
daer word ook genoeg van hem gezeyd;
men spaert geen faem of eer,
ik heb het menig keer
g'hoort en ondervonden,
principael als het op trouwen gaet;
Momus snuyter vliegt dan langs de straet,
en spouwd daer veel fenyn;
een ieder weet het zyn,
zoo wel by groot als kleyn.

5. Den jongman is te groots, te pront,
te zwart, te rost, te blont,
hy is te stil, te zot,
te dwaes of te bot,
te ryk of te arm;
het zelve word ook van de bruyd gezeyd
en g'heel haer familie uytgeleyd;
den handel en gedrag
komt dan al voor den dag,
meer als men weten mag.

6. Als men dan ook eenen man vind,
die zyn vrouw volgens plicht bemind,
hy word begekt, bespot,
men zegt: 't is een zot,
't is een vrouwenstreelder;
vind men dan ergens een goede vrouw,
die haren man bewyst eer in de trouw,
dan komt er een deel van zin,
die zegt: 't is een zottin
zy volgt hem te zeer in.

7. Geen knecht, geen meyd, geen vrouw of man,
die ieder een zynen zin doen kan;
maer die hier vroeg en laet
van een ieder praet
heeft de meeste fauten;
daerom al die hier bezyden staen,
leert dit lied waer in ik u vermaen;
dat ieder zynen hof
reynigt van vuyl en stof;
dan verdiend hy den lof.

7, 8—9. Vgl. hiervoren bl. 1006, r. 3, en A. Bijns: „Uws selfs hof wilt wien", I, 11*e*.

Tekst. Van Paemel, Gent, los blad, nr. 26, „Liedeken van den Handel. Hoe 't heden dags gaet. Stemme: eene aangename wijs"; tekst hierboven; — Pol de Mont, *Volkskunde*, VIII, (1895—96), bl. 112, die denzelfden tekst, behoudens enkele varianten, mededeelt, meent, dat dit lied wel een meesterstuk van Joseph Sadones zou kunnen wezen. Deze liedjeszanger in 1755 te Opbrakel geboren, en in 1816 te Geeraardsbergen overleden, heeft, naar men verzekert, niet minder dan drieduizend liederen gedicht.

De wijs „van den Handel" wordt aangehaald: bij Van Paemel, los blad, nr. 16, voor: „Wel Luxembourg, gy schoone stad" („Over de kapitulatie en het overgaan der stad Luxembourg, op den 7 Mey 1795"); — nr. 38, voor: „Komt hier lieden van goed gedagt" („Rouwklagt van den Dolfyn, zoontjen des konings van Vrankryk, verdrukt zynde en doende zyn beklag, in de gevangenisse den Toren des Tempels, binnen Parys"); — nr. 75, voor: „God toont zyn werken wonderbaer" („Wonderbare geschiedenis van eenen voerman, die door de hulp van eenen armen mensch op de baen van Uytrecht uyt zyn verdriet is verlost geweest"); zelfde tekst bij De Coussemaker, *Chants pop. des Flamands de France*, 1856, nr. 61, bl. 221, „*De voerman;* — nr. 77, voor: „Het Heylig schrift die toont ons aen" („Geschiedenis van 't nieuw geboren sprekend kind" (1828); — J. Thys, Antw., los blad, nr. 32, „Kom luystert

wat ik u verkon" („Liedeken op de dood van Napoleon", 1621). Het lied „Wel Luxembourg" (Van Paemel, blad 16), heeft daarenboven als wijs: „Catharina Lomaers"; — *Het Brabands nachtegaelken*, Van Paemel, Gent, z. j., bl. 59, voor: „Menschen bemerkt hier kleyn en groot" („Gezang op het overkomen van de dood").

Melodie. De Coussemaker, t. a. p. — In het tijdschrift *Maerlant*, Thielt, 1853, waarvan alleen de 98 eerste bladz. verschenen, deelt A. A. A. [A. Angz. Angillis], bl. 92, een *Lied van de Bien* mede, van P. J. De Ryckere, een pottenbakker-rederijker, o. 1734 te Isegem geboren, in 1802 te Roeselare overleden. In eene aanteekening zegt Angillis: „mijn vriend P. Bouteas heeft de goedheid gehad deze verzen voor den druk te overzien". Ziehier het lied:

1. 'k Kwam laestmael in een hof gegaen,
daer zag ik vele korven staen
met biekens zuiv'r en puer,
van God, en de natuer
wonderlyk gezegend;
van dierkens die met bloemekens zich voên,
en honing zuigen, zonder schaê te doen;
een alderdierbaerst stof,
waervan men tot Gods lof,
het licht brandt in zyn hof.

2. 't Was in het midden van den dag,
wanneer ik al die bietjes zag
die 't saem, in vrede en min,
vry vlogen uit en in,
buit halend en brengend;
ik nam intentie op hun neerstigheid;
ik zag den koning, die met zorg en vlyt
bestierde gansch het werk,
hetgeen hem maekte sterk,
en ik ging voord'r in 't perk.

3. Ik zag daer al die korven rond,
waarin dat ik een ledig vond,
geroofd en uitgejaegd;
waerom ik heb gevraegd
aen den biënhouder:
welk d' oorzaek was van hun bederfenis?
Hij zeide: een korf, die zonder koning is
om alles gâe te slaen,
vergaet en moet vergaen,
zoo als gy hier ziet staen.
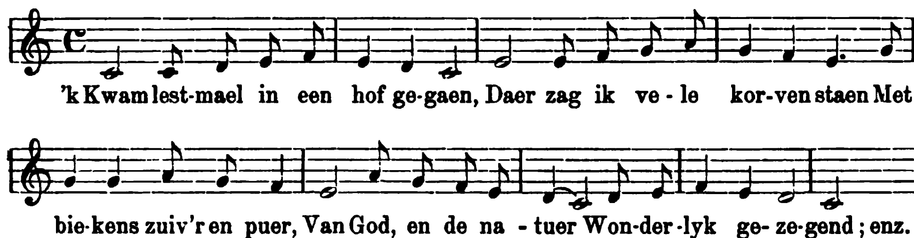
4. Dan dacht ik met myn klein verstand:
dat gaet alzoo met ryk en land,
daer prins noch koning is!
Het is maer al te wis,
dat het gauw zal vallen;
want eene stad of land van prins ontbloot,
dat valt in onmagt en welhaast in nood,
vol haet, nyd en verschil;
de koophandel staet stil,
elk volgt er zynen wil.

5. Een huis is haest geruïneerd,
waer 't recht en het ontzag manqueert.
Zoo gaet het in een land;
't ontzag en het verstand
houden het in vrede.
Voorwaer, my dunkt dat is een hemelsch straf,
als God een land neemt zyn regeerders af;
het komt ook tot ruïen
zoo als wy aen de bien
de klare preuve zion.

6. En wilt men zien gerusten tyd,
laet ons dan bannen haet en nyd,
en ook gehoorzaem zyn
aen Paus en Souverein,
en die ons regeeren;
op dat wy mogen zien ons vaderland
beklyven tot een' alderbesten stand,
door Gods voorzienigheid,
en door het wys beleid
van zyne majesteit.

7. Hoe menigmael in dezen tyd
en wordt God niet vermaledyd?
o Droevig kristendom
eertyds zoo vol rom,
hoe zyt gy verduisterd?
Niet van een Turk of Jode kwaed van faem,
maer van die voeren eenen kristen naem;
ja kristen in den schyn,
maer die van binnen zyn
het herte vol venyn.

Naar ons door Angillis wordt verzekerd, verwierf De Ryckere, geholpen door zijn vriend Pieter Caytan, die zijne liedjes in muziek bracht, een aanzienlijken naam te Roeselare, waar hij zich gevestigd had. In zijne *Kronijk der Rousselaersche Rederijkkamer* „De Zebaer herten", Tielt 1854, bl. 31, herdrukte Angillis het lied van De Ryckere en voegde er de melodie bij (de tekst werd opnieuw gedrukt in de tweede uitgave dezer „Kronijk", opgenomen in *Rumbeeksche avondstonden*, Rousselaere-Gent, 1856, bl. 140 vlg.):

Hoe slecht genoteerd, is deze melodie geene andere dan degene „van den Handel", eene zangwijze die wij reeds in 1683 op den Gentschen beiaard aantreffen (zie de liederen: „Liefste Roselinde" en „Schoone maegd, ik heb u nu zoo lang gevrijd", I, bl. 314—318 hiervoren).

Naar hetgeen ik vernam van mijn vriend F. A. Gevaert, werd deze zangwijs omstreeks het jaar 1830 te Oudenaarde (Oost-Vlaanderen) vooral gebruikt door de liedjeszangers, voor de liederen, die zij tijdens rechterlijke uitvoeringen, onmiddellijk na de terechtstelling zongen, ter plaats zelf. Dit treurig gebruik bleef in ons land bestaan, tot aan de feitelijke afschaffing van de doodstraf, tot omstreeks 1861. — Onder de losse bladen van Van Paemel vindt men, bl. 72, een „*Klachtliedeken* van een joffrouw tot Brussel gejustitieert den 15 January 1777. Stemme: van het droevig nonneken", aanvang: „Grooten God, waertoe ben ik gekomen". Het bij dit lied gevoegde prentje dagteekent stellig van de XVI^de eeuw, en heeft zeer waarschijnlijk voor een 16de-eeuwsch lied van denzelfden aard gediend. Ten allen tijde waren moorden en andere gruwelen voor de liedzangers eene onuitputbare stof. „Geen enkele geruchtmakende misdaad", zegt Dr. Kalff, *Het lied in de M. E.*, bl. 742, „of men hoort haar kort daarop in een lied verhalen. Over het algemeen bestaat er bij het volk een sterke trek tot het ijselijke, het somber romantische, het zwaarmoedige en het sentimenteele."

---

410. Ziet de arme peerdebeesten.

Ziet de ar - me peer - de - bee - sten, die daer langs de stra - te gaen;

zy en heb - ben schier geen stee - nen om naer Cas - sel toe te gaen.

Zoe - te Ma - ri - ton, Ma - ri - ton, Ma - ri - tai - ne, zoe - te Ma - ri-

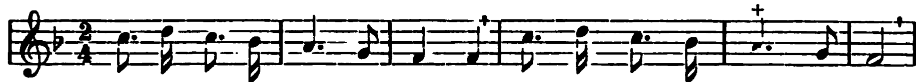
ton, ton ton, zoe - te Ma - ri - ton, ton ton.
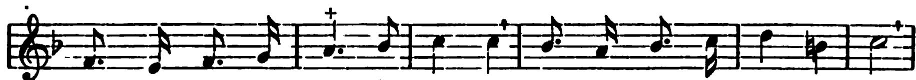
Ziet de arme peerdebeesten,
die daer langs de strate gaen;
zy en hebben schier geen steenen
om naer Cassel toe te gaen.
Zoete Mariton, Mariton, Maritaine,
zoete Mariton, ton ton.
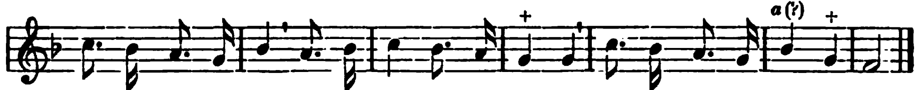
3. *steenen* = steen- of grintweg, dus de paarden moeten meest den aardeweg beloopen.

Tekst en melodie. De Coussemaker, *Chants pop. des Flamands de France*, 1856, nr. 84, bl. 284, uit Belle. Zooals door d. C. wordt vastgesteld, is de tekst onvolledig. De uitgever brengt dit lied onder de „Klugtliedjes"; voor zooveel het overgebleven fragment toelaat hierover uitspraak te doen, schijnt het niet bewezen, dat het werkelijk tot dit slag behoort. Het ware niet onmogelijk, dat die strophe van een voermanslied had deel uitgemaakt.

In den aanvang der XVIII^de^ eeuw, zegt WECKERLIN, *La chanson populaire*, Paris 1886, bl. 152, zong men te Parijs een liedje op de coiffure met gaas, genaamd „Mirliton", die toen mode was. Vandaar het „air du Mirliton", en de wijsaanduiding „Le Mirliton" die men meermaals aantreft o. a. in *Les parodies du nouveau théâtre italien*, Paris 1738. In het tweede deel van dit werk, onder nr. 50 der muziekbijlagen, vindt men de zangwijs waarvan de tekst voorkomt bl. 238, met deze aanteekening: „Ce sont là les premiers couplets qu'on ait fait après la chanson du Pont-Neuf", het liedje op den „Mirliton". De laatste vier regelen maken waarschijnlijk het refrein van het oorspronkelijke lied uit. Ziehier deze zangwijs, waarvan de bovenstaande eene variante is:

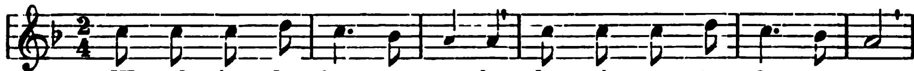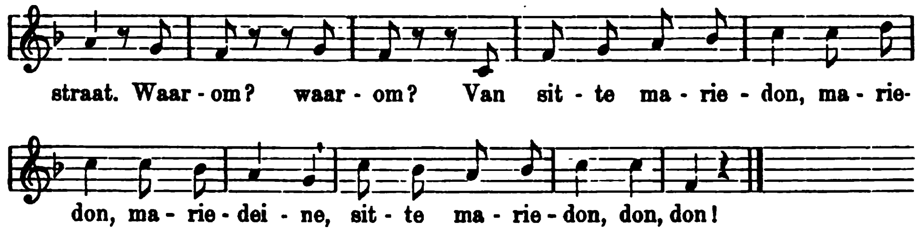

Dezelfde melodie diende reeds voor coupletten met aanvang: „Reine, je tiens ma promesse", voorkomende in eene parodie van DE LA MOTTE's tragedie *Inès*, 1723 (WECKERLIN, t. a. p.). Eene andere variante van dezelfde zangwijs komt voor in *La clef du caveau*, 4me édit. Brux., nr. 991 voor: „Moi qui jadis eus la gloire" (air du Mirliton").

De wijsaanduiding „Mirliton" wordt ook aangehaald in *Recueil de chansons patriotiques* „sur les principaux événements qui se sont passés depuis la révolution", z. j., noch pl. v. dr. (1798, Brussel), bl. 61, voor een liedje: „Sur le général D'Alton", uit den Patriottentijd, met aanvang: „Je vais chanter le courage". Béranger gebruikte deze wijs voor zijn lied: *Le jour des morts:* „Amis entendez les cloches".

De heer Alb. Blyau was zoo goed mij den volgenden door hem te Ieperen gevonden tekst mede te deelen. De melodie is eene verloopen lezing van de Fransche zangwijs; „sitte mariedon", vervangt de Coussemaker's „zoete Mariton":

1. 't Was al in de feesteweke,
dat wie mosten bovengaan,
om de Heeren te gaan spreken,
de Heeren van het magistraat.
Waarom, waarom?
Van sitte mariedon, mariedon, mariedeine,
sitte mariedon, don, don!
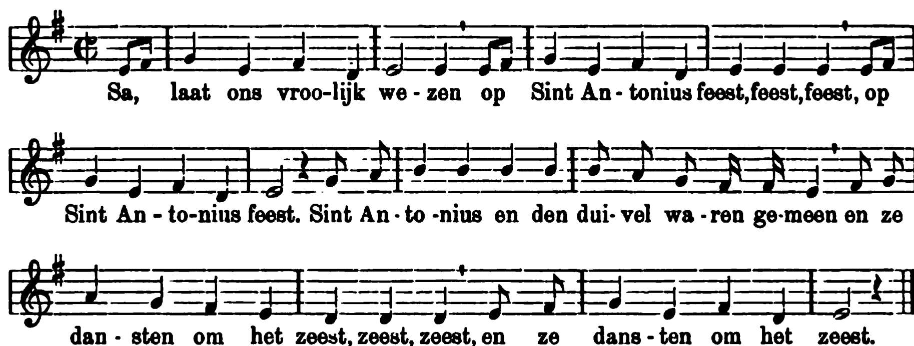
2. Meisje me' je witte billen
en je schoon gekreukeld haar,
zoe je nie' en jongman willen,
die met de klasjoore slaat?
Waarom, enz.

1, 1.: *de feesteweke* = de kermisweek. — 1, 2. *Dat ik moste* var. — 2, 2. *gekreukeld* = gekruld. — 2, 3. *zoe* = zoudt. — 2, 4. *klasjoore*, Fr. *clachoire* = zweep.

---

411. Sa, laat ons vroolijk wezen.

(St. Antonius)

1. Sa, laat ons vroolijk wezen
   op Sint Antonius feest, feest, feest,
   op Sint Antonius feest.
   Sint Antonius en den duivel waren gemeen
   en ze dansten om het zeest, zeest, zeest,
   en ze dansten om het zeest.

2. Een van Lucifers posturen
   die wilde vroolijk zijn;
   hij droeg een ijzer braadpan op zijn hoofd
   en een vaatje met brandewijn.

3. *A vouss!* zeid' hij, Sint Antoneke,
   't is een glazeken tegen de vaak;
   St. Antonius riep: „'k en mag geen brandewijn!"
   en hij goot het tegen zijn kaak.

4. Dat was om hem te kwellen
   door 't nemen van den drank;
   St. Antonius greep den duivel bij den steert
   en hij schreeuwde wel zes uren lang.

5. Dan kwam er nog een tweede,
die droeg een blauw kleed nat,
maar hij ging hem aan en 't vaandel schoot in tween
en de duivel viel op zijn gat.

6. Daar kwam er nog een derde,
die greep hem bij zijne kap;
St. Antonius riep: „Jesus, Maria, Joseph!"
en de duivel gaf hem eenen lap.

7. Daar kwam er nog een vierde,
die deed alleen muziek,
en het eerste was Hebreeuwsch en het tweede was Latijn
en het derde dat was Grieksch.

8. Daar kwam dan nog een haantje,
het welke kraaide fel,
St. Antonius riep: „'k versta dit haantje niet!"
en hij sloot zich in zijn cel.

1, 5. zeest = zeerst.

Tekst en melodie. Welwillende mededeeling van mijn vriend den dichter G. Th. Antheunis (Februari 1904), die daarbij deze aanteekening voegde: „De woorden heeft een vriend uit Deinze (Oost-Vlaanderen) mij vóór veertig of vijf en veertig jaar bezorgd. Men zong die eertijds aldaar, op het tooneel der Rhetorika, in de „Tentatie van St. Antonius". De wijze heb ik aangeteekend zooals men ze mij gezongen heeft; ze is aardig en oud." — Het refrein duiden wij alleen aan in de eerste strophe.

St. Antonius werd in 251 in Egypte geboren. Nadat hij als kluizenaar vijf-en-dertig jaar in de woestijn had doorgebracht, waar hij geweldig en op allerlei manieren door de booze geesten werd bekoord en getergd, stichtte hij een klooster in de wildernis van Theben. Hij stierf in 356, honderd en vijf jaar oud. Gewoonlijk wordt de heilige Antonius afgebeeld vergezeld van een varken, „tot gedachtenisse", leest men in *Rond den heerd*, Brugge, II (1867), bl. 52, „van een eeuwenoud gebruik, waarbij men in kloostergemeenten, daar men den regel van St. Antonius volgde, vele zwijns hield, die bestemd waren tot voedsel van den armen, en tot geneesmiddel van de zieken die door Sint Antonius' vier (*ignis sucer*) aangerand waren." Zie over hetzelfde onderwerp Baron de Reinsberg-Düringsfeld, *Calendrier belge*, 1860, I, bl. 54 en R. Alexandre, *Le musée de la conversation*, Paris 1897, 3de druk, bl. 102. *La tentation de St. Antoine*, overblijfsel van eenig mysteriespel, werd vóór eenige jaren op onze foren, en wordt nog in Frankrijk op de foren vertoond; zie *Revue des traditions populaires*, Paris VIII (1893), bl. 463.

---

412. Het was op eenen maendag.

(Dood van Jacob van Artevelde, 1345)

A.

Het was op eenen maendag,
eenen maendag al soo vroeg,
dat mijnheere ser-Jacob
tot sijne gesellen cloeg.
Hy seide: „mijn lieve gesellen,
wy moeten gaen uit het land,
ende trekken op naer Brugge
of naer Brussel in Braband."
Doe sy naer Brussel wouden
ende de heeren quamen uit,
sy vonden mijnheere ser-Jacob
geschoten al door sijn huid.

3. *Ser* is genitief (des heeren), zooals Mej. C. C. van de Graft, ter hierna a. p., doet opmerken, en dus moet *mijnheer ser Jakob* beteekenen: mijnheer de zoon van den heer Jakob of mijnheer (die heet) Serjakob, een nog heden bekende eigennaam. Nochtans is *ser* reeds vroeg een versteende vorm geworden, die in alle naamvallen kon gebruikt worden, zooals blijkt uit aanteekeningen van den heer A. van Werveke, archivaris-adjunct bij het stedelijk archief te Gent, mij door hem welwillend medegedeeld (b. v.: „met mijn ser Heinric van Vlaenderen". *Oorkondenboek*, I, 112, r. 21). Derhalve kon *Ser Jacob* door het volk beschouwd worden als de naam van een persoon die Jakob heette, en voorafgegaan worden van den titel „mijnheer". Ofschoon die vereeniging van twee titels, zooals de heer A. van Werveke ons ook doet opmerken, in de stukken van den tijd niet voorkomt en dus modern moet zijn, is zij nochtans geen volstrekt bewijs tegen de authenticiteit van het lied, daar het bij de mondelinge overlevering kan gemoderniseerd zijn. Maar we hebben op andere punten te wijzen, welke dienaangaande twijfel veroorloven.

A. Tekst. Willems, *Oude Vl. ldr.*, 1848, nr. 20, bl. 41, „De dood van Jacob van Artevelde" (1345), met deze aanteekening: „Tot in onze dagen zong men dit lied, als afkomstig uit de tyden van Jacob van Artevelde, in het nonnenklooster

ten „Groenenbriele" binnen Gent. 't Kwam my ter hand door eene zuster uit dit gesticht (nicht van myn' vriend den wel eerw. heer kanonik De Smet). die 't vroeger had medegezongen; doch ik deed vergeefsche moeite om er de zangwyze van te hooren. In haer afschrift stond:

> Wy moeten gaen uit het land
> naer Gent (?) of naer Brugge,

en verder:

> Toen zy uit Brussel quamen, enz.

wat blykbaar misstellingen of door den tyd aengebrachte vervalschingen zyn."

Dr. J. van Vloten, *Nederlandsche geschiedzangen*, 1852, I, bl. 44. In den zevenden regel schrijft de uitgever:

> Ende trekken op naer Brussel,

en teekent daarbij aan: „Dit, waarschijnlijk veel verminkte en verknoeide, volksrijmpjen . . . schijnt Artevelde voor te stellen na het verwerpen van zijn voorslag om Engeland te huldigen en den prins van Wales graaf van Vlaanderen te maken, als restte hem toen niet anders dan het land uit te wijken. Wij hebben daarom *Brugge* in den 7den regel, wat niets kan beteekenen, in *Brussel* veranderd, zooals reeds Willems er de lezing *Gent* in verworpen had..." — Dr. P. Fredericq, *Onze historische volksldr.*, 1894, nr. 9, bl. 18, Willems' tekst, in vierregelige strophen gebracht; — Cornelia Cath. van de Graft, *Middelndl. historieldr.*, 1904, nr. 6, bl. 69, Willems' tekst insgelijks met vierregelige strophe, echter zonder de door Willems aan den tekst gebrachte veranderingen en met aanduiding van historische bronnen betrekkelijk Jacob van Artevelde.

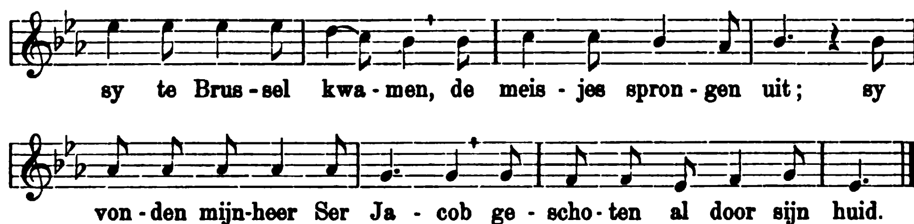
B.

Het was op ee - nen maen - dag, op ee - nen maen · dag vroeg, als

dat mijn - heer Ser Ja - cob naer al sijn knech - tjes vroeg. Hy

sei - de: „mijn lie - ve knech-tjes, wy moe - ten va - ren uit 't land, o - ver

hier uit Gent naer Brug - ge, naer Brus · sel, in Bra - band." Als
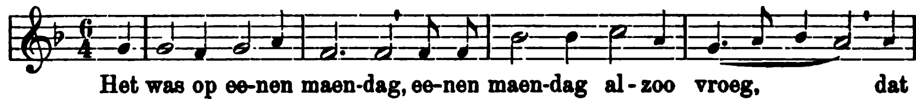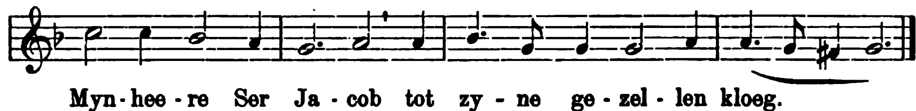

Het was op eenen maendag,
op eenen maendag vroeg,
als dat mijnheer Ser Jacob
naer al sijn knechtjes vroeg.
Hy seide: „mijn lieve knechtjes,
wy moeten varen uit 't land,
over hier uit Gent naer Brugge,
naer Brussel, in Braband."
Als sy te Brussel kwamen,
de meisjes sprongen uit;
sy vonden mijnheer Ser Jacob
geschoten al door sijn huid.

B. Tekst en **melodie.** Snellaert, *Oude en nieuwe liedjes*, 2de uitg., Gent 1864, nr. 20, bl. 28, aan Sn. medegedeeld door Mevr. Heremans; zelfde tekst als bij Willems zonder de veranderingen door deze er aan toegebracht en tot een kinderlied vervormd. — Dr. P. Fredericq, t. a. p., bl. 23, teekent hierop aan: „Mevrouw Heremans vertelde mij dezer dagen, dat zij dat liedje in haar geboortedorp Kaprijk (Oost-Vlaanderen) als kind meegezongen had in den vorm van dansliedeken. Men danste hand aan hand eenen rondedans rondom een kind, dat in 't midden stond en „mijnheere Ser-Jacob" moest voorstellen. Wanneer Ser-Jacob zijn „lieve knechtjes" opriep, sprongen eenige kinderen naast hem in de ronde en vormden rondom hem eenen tweeden engeren kring, die ook zingende ronddanste, terwijl de breedere kring zich weer aaneensloot en tegelijker tijd ook ronddanste. Na zijne „lieve knechtjes" riep Mijnheere Ser-Jacob zijne „lieve meisjes" tot hem, en omgekeerd, herhaalde malen achtereen."

De melodie is eene in $\frac{6}{8}$-maat gebrachte variante van het welbekende Fransche liedje uit het einde der XVIIIde eeuw: „Ah, vous dirai-je maman", die men ook vindt bij Lootens et Feys, *Chants pop. flam.*, 1879, nr. 89, bl. 175, voor: „Een ongelukkig kind, dat zijn ouders vroeg verliest" („De keizerlijke soldaat"), en in Böhme's *Kinderlied und Kinderspiel*, bl. 138, voor eene Westfaalsche variante van het, bl 1470 hiervoren, vermelde kinderlied: „Tuck, tuck, tuck, mien Hänneken". De Fransche bedoelde zangwijs is nog heden bekend, te Gent o. a. voor een liedje: „Hedde nie' gezien Baes Kimpe meê zij' peerd", aangehaald in *De dulle Griete* van P[ieter] L[ebrocquy], Gent z. j. [1839].

C.

1. Het was op eenen maendag,
eenen maendag alzoo vroeg,
dat Mynheere Ser Jacob
tot zyne gezellen kloeg.

2. Hy zeide: „myn lieve gezellen,
ik moet gaen uit het land
en trekken naer vreemde gewesten,
myn Gent heeft my verband.

3. „Myn Gent, dat my geboren,
myn Vlaenderen waer voor ik streed
en dat ik heb verlossen
van vyand kwaad en sneed.

4. „Gezellen, wel lieve gezellen,
ik voege my in de wet:
de Leeuw zal boven blyven,
de Lelie wordt verplet.

5. „Den tyd zal wederkomen
waer dat wy, weder vereend,
voor Gent zullen bestryden
den vyand kwaad en vreemd.

6. „Daerom wil ik vertrekken
by vrienden naer Braband,
of verre over de heide
by vrienden naer Duitschland."

7. Het was op eenen maendag,
eenen maendag voor den noene,
als t' Gent in bloede rood
verslagen veel mannen scoene.

8. Ser Jacob, helpt ons toch
uit zulken zwaeren nood;
de Lelie triompheert,
Klauwaerts sterven de dood."

9. De klok klepte zoo droeve,
het broedermoorden was volbragt;
vyf honderd liggen verslagen,
twee duiz'd doorwond met wraek.

10. „Ik trek wel uit den lande:
vaert wel, getrouwe gezellen,
vaert wel, myn vrouw en kinde:
'k wil my niet langer kwellen.

11. „O Vlaenderen, Gent en volk,
vaert wel op wederziene;
God geeft u genad' en vred',
wat ik zoo zeer bemine."

12. Het was op eenen maendag,
eenen maendag op den avond,
daer kwam het volk met storm
Ser Jacob te vermoorden.

13. De heeren kwamen buiten
om 't volk tot rust te bringen,
verraders drongen in 't huis
om alles te bedwingen.

14. Als d' heeren binnen kwamen,
was d'aerd' van bloed zoo rood.
Ser Jacob stierf voor Vlaendren,
zyn ziele steeg toe God.

6, 4. De benoeming „Duitschland" was, naar de meening van den heer A. van Werveke, in de XIV^de^ eeuw te Gent niet in gebruik; „Allemaengen" — „Overbergh" — „Oeswaerts" — „Over de Mase", waren integendeel de benamingen waarmede deze streek te Gent werd aangeduid. — 7—9. Deze strophen moeten het verhaal zijn van den „Kwaden Maendag", waarop vijfhonderd volders door de wevers werden gedood. Het gold hier noch Leliaards noch Klauwaards, maar wel het dagloon van de volders (aant. van den heer A. van Werveke).

C. Tekst en melodie. F. W. ARNOLD, *Deutsche Volksl.*, Elberfeld, z. j. (o. 1864), aflev. II, bl. 14, hierboven weergegeven; — R. VON LILIENCRON, *Die historischen Volksldr. der Deutschen*, I, 1865, bl. 57, met enkele varianten, en *Nachtrag enthaltend die Töne*, 1869, nr. 47, bl. 59, met deze aanteekening: „Der Text dieses Liedes fand sich unter den Papieren des im vorigen Jahrhundert aufgehobenen Genter Frauenklosters ten Groenenbriele. Eine Nonne dieses Klosters, Schwester Ursula, wusste das Lied aber auch noch zu singen; auf diesem Wege gelangte es zu den jetzt in Elberfeld lebenden Geschwistern Westendorp, deren Vater jenes Kloster kaufte und in eine Fabrik umwandelte. Nach dem Gesang der Westendorps zeichnete Arnold die Melodie auf und veröffentlichte sie in der hier als Beilage 4 mitgetheilten Gestalt"; — F. CHRYSANDER, *Jahrbücher für musikalische Wissenschaft*, II, 1867, bl. 327 vlg., het eerste deel van von Liliencron's uitgave (1865) besprekend, toont op zijne beurt aan, hoe Dr. Arnold met deze zangwijs bekend geraakte: „Die Melodie ist dennoch erhalten. Der sel. Arnold zu Elberfeld hörte sie nebst anderen daselbst in der Familie Westendorp, nahm sie zu Buch, versah sie mit einer Clavierbegleitung und bereitete sie auf diese Weise zum Drucke vor; sie erschien mit dem vollständigen, von Liliencron's Version wenig abweichenden Liede erst nach seinem Tode in dem 2. Hefte der „deutschen Volkslieder von F. W Arnold", Seite 14—15. Die Melodie ist offenbar uralt, sie besteht nur aus acht Takten"; volgt de melodie, die wij mededeelen onder C; — BÖHME, *Altd. Lb.*, 1877, nr. 364*c*, bl. 439, eerste str. en melodie met $\frac{6}{4}$-maat, naar Dr. Arnold.

Vooraleer de melodie in Duitschland het licht zag, was Dr. Arnold dienaangaande in briefwisseling getreden met Dr. Snellaert. In een brief van 6 Aug. 1861, op het Gentsche Stadsarchief berustend, waarop de heer Archivaris V. vander Haeghen welwillend onze aandacht vestigde, schrijft Dr. F. A. Snellaert „Aen Heeren Burgemeester en Schepenen der stad Gent: Een hoogduitsche geleerde, Dr. W. Arnold, te Elberfeld, is in bezit van het verloren geachte lied op Jacob van Artevelde. Hij verzoekt mij, in zijnen naam, dat lied der stad Gent aan te bieden, ten einde het bij de aanstaande onthulling van het standbeeld des grooten mans in koor gezongen worde. Onze stad zal hij daartoe in gelegenheid stellen, indien hem langs officieelen weg verzekerd wordt, dat zijn voorstel aan de bevoegde overheid bevalt... Dr. Arnold verheft het (lied) tot een der schoonste volksliederen welke ergens bestaan: „welche in Dichtung und Melodie von so wunderbarer Schoenheit ist, dass keine Nation der Erde etwas besitzt, was diesem Volksliede an die Seite zu setzen waere." — In eenen tweeden brief aarzelt hij niet de vereenigde krachten van eenen Mozart en Beethoven ontoereikend te oordeelen om iets voort te brengen, dat in tragische uitdrukking de melodie dezer ballade op zijde kan streven . . . Wat de echtheid van het stuk betreft, de omstandigheden der ontdekking zijn in den brief nauwkeurig bepaald. De Ballade komt voort uit het vrouwenklooster ten Groenen-Briel hier ter stede. In het begin onzer eeuw werd het reeds afgeschaft gesticht door den heer Frans de Vos aangekocht en in eene katoenspinnerij herschapen. Toen na eenigen tijd de fabriek vergroot zou worden, viel eene tot nog toe ongebruikte kamer in de nieuwe beperking. In een hoek derzelve lag een hoop kloosterpapieren,

keukenrekeningen en dergelijke, waaronder het bedoelde lied. De afstammelingen van degene die de ontdekking deed, zijn nog binnen Gent en zouden desnoods Dr. Arnolds woorden bevestigen."

Aan dit aanbod werd gelukkiglijk geen gevolg gegeven. Des Ruwaards standbeeld werd te Gent op 14 September 1863 plechtig onthuld, onder het uitvoeren der feestcantate *Jacob van Artevelde*, bij die gelegenheid door Nap. Destanberg gedicht en door F. A. Gevaert gecomponeerd, een werk dat men voor den tekst en nog meer voor de muziek een der fraaiste en krachtigste voortbrengselen der Vlaamsche kunst mag noemen.

Snellaert's brief geeft ons den uitleg van hetgeen door hem wordt gezegd in het *Voorberigt* zijner voormelde *O. en n. liedjes*, bl. III, ter plaatse waar hij, zonder dien te noemen, spreekt van Dr. Arnold, met wien hij, zooals wij daar vernemen, in oneenigheid geraakte. Ziehier hoe Snellaert aan zijn wrevel lucht geeft: „Een hoogduitsche muziikgeleerde, die zich ten aanzien van het nederlandsche lied niet onverdienstelijk maakte, drong zich bij mij op om den geheelen tekst en de melodie van het lied op den dood van Jacob Van Artevelde aan den man te brengen (l.: om het lied te Gent, bij de onthulling van Artevelde's standbeeld te doen uitvoeren). In een schrijven wees hij de plaats te Gent aan (de „tot nog toe ongebruikte kamer"), waar het stuk tusschen oude papieren (kloosterpapieren, keukenrekeningen en andere) zou zijn ontdekt geworden. Deze vernufteling, die blijkbaar eenig bijoogmerk koesterde, vond het niet geraadzaam eenige strofen over te zenden. Intusschen had die poging van verschalking tot gevolg, dat ik op de vermoedelijke melodie (B) kwam van het Artevelde-lied, welke Willems vergeefs gepoogd had op te vangen. Ik ben ze, onder dank, verschuldigd aan de heuschheid van Mevrouw Heremans."

Uit de registers van den Gentschen burgerstand blijkt, dat de in het jaar 1764 te Amsterdam geboren katoendrukker Gilbertus Westendorp — die dus geen vreemdeling in de Nederlandsche taal was — zich in 1790 metter woon te Gent vestigde en van daar in 1825 met zijne familie naar Elberfeld vertrok.

Die omstandigheden worden aangehaald in een brief ons op 21 Februari 1894 door Eugenius Westendorp uit Elberfeld toegericht. De schrijver op 24 Juni 1816 te Gent geboren, meldt ons, „dat zijn vader Gilbertus in 1790 in bediening trad bij den fabrikant De Vos, wiens fabriek kort na de veiling in het voormalige klooster „ten Groenen Briele" gevestigd werd. In het jaar 1823 vond vader Westendorp, *op een zolder* der fabriek, een los blad met onleesbaar geschrift, dat hij medenam naar huis. Omtrent dien tijd ontving de familie nu en dan het bezoek eener verre bloedverwante, eene gewezen non uit het klooster „ten Groenen Briele". De kinderen Westendorp noemden haar tante Ursula. Aan deze zuster liet vader Westendorp het door hem gevonden blad zien, en het geluk wilde, dat zij tekst en muziek — geen andere dan het lied van Jacob van Artevelde — van buiten kende. Op die wijs bleef het stuk onder de leden der familie Westendorp bewaard.

„De reis naar Elberfeld in 1825 gebeurde in uiterst moeilijke omstandigheden. Al de boeken en papieren der familie, ook het handschrift van het lied, bleven in handen van Johan Westendorp, Gilberts oudsten zoon, die de familie niet naar

Duitschland vergezelde. Toen nu Eugenius zijn broeder Johan in 1845 te Gent een bezoek bracht, vernam hij, dat al de papieren, en ongelukkiglijk ook het handschrift, verdwenen waren (sehr wahrscheinlich verbrannt). Met behulp van een anderen broeder en van zijne zuster — deze laatste had gelukkiglijk een wonderbaar geheugen (die, beiläufig gesagt, eine ausserordentliche Behaltungsgabe hatte) — teekende Eugenius, omtrent het jaar 1853, verschillende Vlaamsche liederen aan — tekst en melodie — ten einde die aan de vergetelheid te ontrukken. Daaronder de liederen van *Jacob van Artevelde, Willem Wenemaer, Cort-rozyn, Roland, Jan Borluut, De vier gasten.* Deze werden dan ook aan Dr. Arnold medegedeeld."

Waar de familie Westendorp deze liederen had opgevischt, wordt echter niet gezegd. Het lied „van de vier gasten": „Hoort vrienden, luystert", (zie hierna), is ons in de Westendorpsche lezing niet bekend. Het lied van „Cort-Rozijn": „Wie wil hooren een schoon nieuw lied", mede uitgegeven door F. W. Arnold, t. a. p., is een modern fabrikaat, dat heel en al verschilt met nr. 16, bl. 21, *Antw lb.*, 1547.

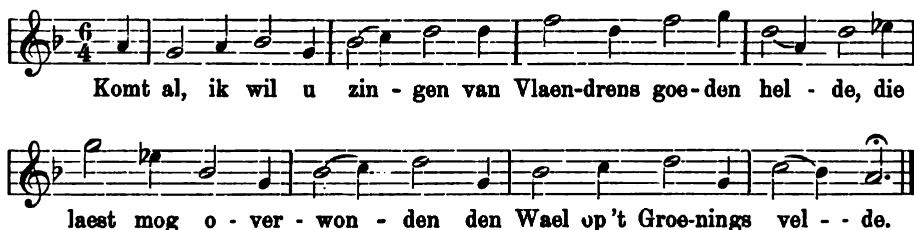
Het S[te] Margareta-, Victorinen- of Nieuwe klooster ten Groenen Briele, waarvan eene bul van Clemens VI in 1343 de stichting bekrachtigde, werd door de wet van 15 Fructidor, in het jaar IV (1 September 1796) geschorst. In uitvoering der wet van 16 Brumaire van het jaar V (6 October 1796) — naar luid van op het provinciaal archief te Gent berustende notarieele koopakten — werd het klooster in hetzelfde jaar verkocht aan Norbert de Schampheleire; eenige maanden later door dezen overgemaakt aan Johannes de Vos en Abraham Voortman, en in eene katoenfabriek herschapen. In 1834 werd deze fabriek de eigendom van Joannes Pieter Rosseel.

De inventaris van de Hss., door de commissarissen der Republiek in 1796 opgemaakt (zie V. van der Haeghen, *Het klooster ten Walle en de abdij van den Groenen Briel*, Gent 1888, bl. XV), zou dus niet belet hebben, dat in eene „tot nog toe ongebruikte kamer, onder kloosterpapieren en keukenrekeningen", zooals Dr. Snellaert schrijft, en zeven-en-twintig jaar na het opstellen van gemelden inventaris, immers in 1823, „op een zolder", zooals Eugenius Westendorp zich uitdrukt, de tekst van het Artevelde-lied teruggevonden werd!

Dr. Kalff, *Het lied in de M. E.*, bl. 116, was de eerste die de onechtheid der door de familie Westendorp geleverde liederen deed uitschijnen, ter plaatse waar door hem wordt besproken het lied van *Roland en Godelinde.* Dit lied, ook al door nonnen uit het klooster „ten Groenen Briele" bewaard, werd mede in het licht gezonden door Dr. Arnold, t. a. p., 5de aflev., bl. 18, opgenomen door Böhme, *Altd. Lb.*, nr. 8, bl. 43, en nogmaals herdrukt door Erk u. Böhme, *Deutscher Liederhort*, nr. 91, bl. 324. Dr. Kalff stelt vast, dat dit stuk in een mengelmoes van Duitsch en vrij nieuwerwetsch Nederlandsch geschreven is, en komt tot de slotsom, dat het tot de namaakletterkunde behoort, waartoe Klaas Kolijn en de schrijver van het Oera-Lindenboek zulke verdienstelijke bijdragen leverden. Hetzelfde moet men zeggen van de liederen van „Roland" en van „Jan Borluut" (Dr. Crecelius, *Zeitschrift der Bergschen Geschichtsvereins*, II, 1865; — J. W. Arnold, t. a. p.; — R. von Liliencron, t. a. p., I, bl. 57; — Böhme, t. a. p., nr. 364*b*, bl. 438, eerste strophe met de

melodie). — Dr. P. FREDERICQ, t. a. p., bl. 21, doet opmerken, dat de historische bestanddeelen dezer liederen aan KERVYN's *Histoire de Flandre* (1847—53) en hun opgeschroefde taal aan CONSCIENCE's *Leeuw van Vlaenderen* (1838) ontleend schijnen.

Met weglating van het verhoogingsteeken, bij de voorlaatste noot gevoegd, kan de vijftonige melodie C als oud aangezien worden, en als behoorend tot den onvolledig-iastischen modus, sluitende met de quint, of tot den aeolischen modus, sluitende met de tonica. Maar zij kan ook al of bij een ander oud lied hebben behoord, of van de familie Westendorp uitgaan. Aan wien toch zal men doen gelooven, dat eene zangwijs zooals degene die ons voor het lied van *Jan Borluut* wordt opgedischt, ooit heeft kunnen populair worden. Onmogelijk droever, stroever zang uit te denken. De lezer oordeele:

Het mocht ons niet gelukken meer inlichtingen te bekomen omtrent de „nicht van kanunnik De Smet," die aan Willems een „afschrift" van den door hem uitgegeven tekst ter hand stelde. Evenmin mochten wij iets naders vernemen aangaande „tante Ursula", de registers inhoudende de namen der zusters van het voormalige klooster „ten Groenen Briele" niet meer voorhanden zijnde. „Nicht" en „tante", nonnen van hetzelfde geschorste klooster, hebben het lied natuurlijk vóor de schorsing, vóor 1796 moeten aanleeren, toen kanunnik De Smet nog geen twee jaar oud was. Immers deze laatste, die zich als geschiedschrijver bekend maakte, doch nooit een woord van het Artevelde-lied repte, werd te Gent den 11 December 1794 geboren. Hij overleed in dezelfde stad den 13 Februari 1877. Engelbert Westendorp „vond" het lied o. 1823. Willems die, om zijne verkleefdheid aan de gevallen Regeering, op 17 Januari 1831, uit Antwerpen, waar hij Ontvanger der registratie was, naar Eekloo, een post van veel mindere opbrengst, werd verzonden en eerst in 1835 te Gent werd benoemd, zal het lied, misschien met de door hemzelf daarop gebrachte muziek, aan zijn vriend Dr. J. F. de Hoon in het naburige Kaprijk hebben medegedeeld, en aldus laat het zich begrijpen, dat ditzelfde lied door de dochter van dezen laatste, Mevr. Heremans, in hare jeugd werd gezongen. De melodie van B, variante, zooals we zagen, van een Fransch zeer bekend liedje, kan ook wel uitgaan van de kinderen zelf die het Artevelde-lied vervormden tot een kinderlied met spel. Zeker is het, dat de acht eerste regelen van A en C uit éene en zelfde „dichterlijke bronader" zijn gevloeid. In A treedt het modern Vlaamsche „cloeg" in de plaats van 't Mnl. „claghede" of „claechde"; „wouden", voor „wouden gaen", en het „geschoten al door zijn huid"

heel en al modern klinken; zoodat zelfs de echtheid van Willems' tekst zeer te betwijfelen valt. Dr. P. Fredericq, t. a. p., bl. 19, ziet C aan voor „een onbeholpen fabricaat, half bestaande uit slecht modern-Vlaamsch, half uit slecht Hoogduitsch, met brokken van Willems' lied aaneengeflanst". A kan ook een eerste product der familie Westendorp zijn, door de „nicht van kanunnik De Smet", *alias* „tante Ursula", aan Willems opgehangen, later door dezelfde familie „volledigd".

---

413. Iper, ô Iper, hoe toont gy u verheugt.

(Liedeken van den Thuyndag, 1383)

A.

1. Iper, ô Iper. hoe toont gy u verheugt,
op uwe Thuyndagh-feeste siet men u in volle vreugt.
Waerom, waerom, vraegh ick, dat gy dit doet?
Gy sult my antwoordt geven: omdat het moet
geschieden tot een danck van weldaedt u gedaen
door Onse-Vrouw van Thuyne, die u in noodt quam bystaen.

2. Die eertydts Iper heeft verlost, 't is klaer,
waer af men heeft geviert 't Jubelee van drie hondert jaer,
doen dese stadt sterckelyck was beleyt
van den Engelsman, het wordt u hier geseyt.
Maria siet het aen, die groot vermogen heeft;
Maria is 't, die troost aen haere Iperlingen geeft.

3. Als Iper was twee maenden sterck beleyt,
soo hebben de vyanden tegen malkander geseyt:
„aensiet de stadt van onder tot de kruyn,
't schynt als besloten in eenen stercken Thuyn."
s' Hebben geretireert. Iper g'abandonneert;
looft Maria van Thuyne, die ons heeft gepreserveert.

4. Tot een dancksegging' van dese gratie,
soo houdt men jaerelyckx noch de commemoratie,
op den eersten sondagh van Ougst, dit wel verstaet,
als binnen Ipre den Thuynschen ommeganck gaet;
wanneer dat daer kommen by duysende lien
om Onse Vrouw' te dienen en den ommeganck te sien.

5. Den lesten Thuyndagh tot ieders groot verblien,
soo sal ick gaen verhaelen al het gonn' men heeft gesien:
alle de ambachten gestaedigh gemaniert,
met al hunne torssen ende keirsen verciert;
alwaer dat naer volgt met eene feestelyckheydt
de vier biddende ordens met alle de geestelyckheydt.

6. De torre van David is dan gekomen aen,
waer op scheen te vertoonen menigh kloecken edel-man
seer cierelyck gekleedt, met sweirden in de handt,
die scheenen te vechten voor het vaderlandt;
maer wat het wesen magh of wat het magh bedien,
laet ick in het jugeren van geleerde en wyze lien.

7. De ghilde van Sinte Michiel die volgde naer,
met harpen en met pluymen en met hun sweirden allegaer;
kostelyk opgesteld van minste tot de meest,
om te vereeren dese Thuyndagh-feest,
en, soo ick meynde, dan so volgde na
de koninclycke ghilde al van Sinte Barbara,

8. Die door hun musquetten maekten soo groot getier,
soo dat men niet en hoorde noch en sagh door roock en vyer;
elck ghilde-broeder scheen als een kloeck soldaet,
die met hun geweire lustigh ommegaet;
men soude geseyt hebben, dit best noteert,
dat sy hun leven dagen den krygh hadden gehanteert.

9. Den ouden Reuse is dan gekommen aen,
die men somtydts sagh dansen ende somtydts stille staen,
en korts daer naer soo quam, met groot gesagh,
den nieuwen Reuse soo deftigh als hy magh,
met eenen panen justacorps seer treffelyck gekleedt,
soo dat hy spant de kroone boven al de reusen vreedt.

10. De ketel-trommels ende trompetters, siet,
waeren met pluymen ende speelden menigh liedt;
twee nieuwe kemels quaemen daer aen-getreen,
met elck twee jongskens die dansten vooren heen;
het was een groote vreugt en oock een melody',
als ick daer maer op peyse dan soo word myn hert noch bly.

11. Eenen grooten walvisch, meerminnen aen syn zy,
met eenen zee-godt Neptunus als hebbende heerschappy
over de baeren en visschen op de zee,
die quaemen daer aen als uyt een nieuwe ree;
en spoogh veel water onder veele lien;
veel wisten niet waer duycken ofte alwaer henen vlien.

12. D'helle met de duyvelen worden daer oock vertoont,
die Godt al aen de quaede ende boose menschen loont;
hierom doet het goedt en laet altydt het quaedt,
op dat gy in de helle niet en gaet;
de Ghilde van Sinte Sebastiaen met glans
quaemen daer op-gestreken, meest gekleedt als edelmans.

13. Een konstich schip heeft men daer oock gesien,
waer verwondert waeren een menigte van de lien;
want men sagh niet hoe het soo kost voorts-gaen,
maer quam gevaeren als op den oceaen,
met kabels en tauwen en met een zee-peirdt groot;
op 't schip sat Onse-Vrouwe als een zee-sterre in den noodt.

14. Aenschauwt de garde van onzen nieuwen Reus,
die aerdigh was gemaeckt zeer konstigh ende zeer pompeus;
tot een beschermingh ende een lyf-wacht
wordt dese garde den Reuse toegebracht;
want hy siet veel vremt volck alwaer hy gaet of staet,
en vreest voor conspirati' ofte wel eenigh verraet.

15. De konincklycke Ghild' van Sint Joris goedt
is dan oock aengekomen prachtigh ende wel gemoedt,
ende een draecke, 't dient hier oock verbreydt,
die van een schoone maghet alhier wierdt geleydt,
en daer volgde naer eenen wagen schoon,
die naer myn best onthouden wort genamt Salomons throon.

16. Den schoonen opvaert een ieder wel beviel,
die aerdigh wierdt gemaeckt, seer konstigh ende oock jentiel,
hoe dat Maria met de engels schoon
uyt 't graf verryst, en klimt naer 's hemels throon;
by duysende menschen hebben dit gesien
en konnen niet begrypen hoe 't soo konstigh kan geschien.

17. Oorlof, ô Ipre, ô wydtvermaerde ste',
hoe sagh men u floreren als gy waert in peys en vre';
't schynt dat de goden en godinnen al
verlieten Parnassus en quaemen in uw dal:
Pallas, Minerva en Rethorica fier
sagh men in u floreren met een oprechten bannier.

18. Die ons dit liedeken eerstmael heeft gedicht,
het isser eenen jongman, boek-drucken is syne plicht;
is 't wel gecomponeert of is 't niet wel gedaen,
'k bidd' u, lief-hebbers, en wilt het niet versmaen;
ter eeren van den Thuyndagh doet dese eer,
en wilt het my eens brengen, want het singen droogt soo seer.

5, 6. De vier in de XIII^{de} eeuw gestichte bedelorden van de Dominicanen, de Franciscanen, de Augustijnen en de Carmelieten. — 7, 2. *sic. Rond den heerd;* Vandeputte: *met Karpen*, enz. — 8, 5. t.: *die best.* — 9, 5. *panen justacorps* (l.: *justaucorps*) = fluweelen sluitjas. — 14, 3. t.: *beschermigh.*

B.

Ie - per, ô Ie - per, hoe toont gy u ver - heugd, op u - we Tuyn - dag-
fees - te ziet men u in vol - le vreugd. Vraegt men waer-
om gy al dien op - stel doet, ant-woord vry - moe-dig, dat het ge - schie - den
moet uyt een dank-bae-re plgt, voor 't wel-daed u ge-daen door On-se Vrouw van
Tuy - ne, die in nood u by kwam staen.

1. Ieper, ô Ieper, hoe toont gy u verheugd,
op uwe Tuyndag-feeste ziet men u in volle vreugd.
Vraegt men waerom gy al dien opstel doet,
antwoord vrymoedig, dat het geschieden moet
uyt een dankbaere pligt, voor 't weldaed u gedaen
door Onse Vrouw van Tuyne, die in nood u by kwam staen.

2. 't Is sy die Ieper verlost héft uyt gevaer,
wiens jubeley wy vieren héden van dry hondert jaer;
dan was de stad rondom seer nauw berend
door d' Engelsmannen en door 't oproerig Gent.
Maria siet het aen, die groot vermogen héft,
Maria troost en hulp aen haer lieve Ieperlingen géft.

3. Ieper twee maenden bevochten sonder vrucht,
de bondgenooten seyden, sich bereydende ter vlucht:
„van heel de stad men siet alleen de kruyn;
sy is besloten in eenen sterken Tuyn!"
Sy trokken schielijk af, bevreesd voor meerd'ren nood;
loft al de Tuynsche Maegd, die ons haren bystand bood.

4. Uyt dankbaer hert, voor soo krachtig gena,
bied men Maria hulde pligtelyk jaer voor en na.
In Oegst daer toe den eersten Sondag staet,
als binnen Ieper het blyde klokspel gaet,
wanneer er toeloop is van duyzende van liën
om Onze Vrouw te dienen en den ommegang te sien.

5. 'k Moet nu verhaelen wat men vol eer en deugd
alhier den laetsten Tuyndag héft gesien tot ieders vreugd:
d'ambachten eerst in pronk-gewaed vergaerd'
met wassen torssen in dobbel rék geschaerd,
waer achter volgden na tot elks gestichtigheyd
de vier bédelend' orders met geheel de geestelykheyd.

6. Seffens de torre van David kwam alsdan,
waer op men sag verschynen menig kloeken édelman,
seer ryk gekleed, met sweerden in de hand,
veirdig te vechten voor 't lieve vaderland
en voor de suyvere telg uyt Davids bloed getéld,
op wie godvruchtig wyst haer omgedregen sinnebéld.

7. Siet, hoe den ouden Reus vol van jongen moed
valt hier en daer aen 't dansen, wyl hy syne ronde doet,
en korts daer na, het wésen vol gesag,
den nieuwen Reuse kwam deftig voor den dag,
in 't edelste fluweel met fynste goud gekant,
soo dat hy spant de kroone boven allen Reus van 't land.

8. Siet nu de lyfwacht van onsen nieuwen Reus,
gekleed in silver harnasch, alle mannen groot en preus,
met spies en helm strydveirdig in der daed
om te beschermen dit pronkstuk voor verraed;
wie wét wat schuylen mag in een soo dikke wolk
van alle slach van sinnen van het toegeloopen volk.

9. 't Manschap van Sint-Michiel bereyd ten slag,
met blinkende slag-sweirden stapte toe tot meer ontsag,
met pluymen op, al kostelyk om 't meest,
om te vereeren de Jubel Tuyndag-feest;
van eener vorm gekleed, hun volgde seffens na
de koninglyke gilde van de Maegd Barbara.

10. Siet hun optrekken met een soo trotsch gelaet
als immer konings bende naer een swaeren optogt gaet;
rap aen 't geweir, soo rustig en soo koen
als oude krygers in volle woede doen,
en hun musket geschot maekte soo groot getier,
dat niemand meer en hoorde nog en sag als rook en vier.

11. Ketels en trommels, trompetten komend uyt
door ridders in schaer-laken, gaven schallende geluyd;
de Bogeniers van Sint-Sebastiaen
sag men uytmuntende met gulde kokers aen;
tot algemeene vreugd hun volgde van naby
van fluyten en schalmeyen eene soete melody.

12. Jonge meirminnen van schoonen hupschen swier
by eenen grooten walvisch, en den god van 't hoog bestier
vaert op 't gewoel, en dieren van de see
aldaer verscheenen als waerend op de ree;
den visch vél water schoot met vlaegen op de liên;
sy wisten niet waer kruypen om die groetenis t' ontvliên.

13. Duyvels en helle daer wierden ook vertoond,
waer mede God de kwaede volgens hunne werken loont;
te midden vreugd, het schrik-tooneel der hel
déd men versoeten met een behaeglyk spel:
twee kémels kwamen op met een geméten stap;
voor elk twee lieve jongens dansten éven schoon en knap.

14. Wéderom héft men een konstig schip gesien,
waer op verwonderd juychde heel de ménigte van liên:
een see-peird eerst als op de baeren klom,
met blaeuwe seylen het schip daer achter swom,
de vlag was suyver wit, de mast van goude rood,
op 't schip zat Onse Vrouwe, waere see-ster in den nood.

15. Dan kwam het glansig en luysterlyk vertoog
van Sint-Joris gilde, 't géne schemerd' in elks oog,
al snel te peerd, gewapend tot den tand;
een fellen draeke voor hun wierd by der hand
geleyd van eene Maegd, 't was wel verruklyk schoon,
hun volgd' een gulden wagen, die verbeelde Salmons troon.

16. Onse Vrouwe opvaerd was van soo snégen vond,
dat iederen aenschouwer suf en als verwésen stond.
Maria scheen in 't meesterlyk vertoon
hoog op door engelen gevoerd by haeren soon;
van véle duysend liên, dit hebbend' afgespeurd,
geen eenen kon begrypen door wat konst het was gebeurd.

17. Oorlof, ô Ieper, ô wyd vermaerde steê!
Hoe hoog sag men u praelen als gy waert in rust en vreê;
gy kwam naeby in rykdom en verstand
de beste stéden van geheel Néderland;
de laken-wévery, der borgren groot getal
bewysen die beruchtheyd met de kerken en de Hal.

18. Die ons dit liedeke voormaels héft gedicht,
het was er eenen jongman, die boekdrukken had voor plicht;
hy héft seer wel en loffelyk gedaen;
hy hield daer mede d' eer van Maria staen,
en d' eer ook van de stad en haer voorleden gloor;
géft, Ieper, aen de jongheyd lof en dank alle eeuwen door.

5, 4. rék = reek, reeks. — 9, 1. de schermers gilde. — 9, 6. „de Busseniers." — 11, 3. de Hand-Bogeniers, handboogschutters. — 12, 5. Zie hiervoren, nr. 348, bl. 1267: „Den walvisch speelt niet mis".

Tekst. A. Kanunnik VANDEPUTTE, *Ana pour servir à l'histoire des fêtes de la Flandre Occidentale,* in Annales de la Société d' émulation de Bruges, 2de reeks, VI (1848), bl. 165, „stemme: La Vendosme". Dit 17de-eeuwsche lied waarin het beleg van Ieper wordt bezongen, dat plaats greep in 1383, is geteekend: „Meer uyt jonst, als uyt konst", daaronder: „Vidit P. Vandermeersch, L. C. De uitgever achtte het

nuttig, een lied te herdrukken dagteekenend van 1683 en waarvan de exemplaren zeer zeldzaam zijn; — Dr. J. VAN VLOTEN, *Nederl. geschiedzangen*, 1852, I, bl. 61, de eerste vier strophen en de slotstrophe; — L. DE BAECKER, *Chants historiques de la Flandre*, 1855, bl. 189, 5 str. naar v. Vl.; — *Rond den heerd*, Brugge, IV (1869), bl. 282, volledige tekst met verjongde spelling. — VANDENPEEREBOOM, *Ypriana*, Brugge, V (1881), bl. 340, naar Vandeputte.

B. Los blad, nr. 53, gedrukt te Ieperen bij LAMBIN-VERWAERDE, „Tuyndag-liedje gemaekt in de dry honderdjaerige jubiley van 1383, stemme: La Vandôme", hierboven weergegeven; — VANDER STRAETEN, t. a. p., bl. 333; — VANDENPEEREBOOM, t. a. p. bl. 354; — *Nederlandsch lb. uitgegeven door het Willems-Fonds*, I (1891) bl. 144, de eerste vier strophen.

Op hetzelfde los blad komt een tweede lied voor, geteekend „L*** van Ypre": getiteld: „Zang ter gelegenheid van de vyftigjaerige jubelfeest van het ontzet van Ypre, gebeurd den 8en Augustus 1383, na een hardnekkig beleg van negen weken, door de Engelschen en Gendtenaers: deze jubelfeest gevierd den vierden en elfsten Augustus 1833," met aanvang: „Door tweedrag dreunde 't gewelf der roomsche kerk". Op zijne beurt werd dit lied gezongen op de wijs: „Ypre, ô Ypre, hoe toont gy u verheugd". Vandenpeereboom, die dit tweede lied mede herdrukte, leert, dat de tekst B, volgens de kroniek van VEREECKE, in 1812 werd „ververscht" door leden van de letterkundige maatschappij: „Getrouwe herten", en, dat het lied: „Door tweedrag", enz., naar alle waarschijnlijkheid, werd vervaardigd in 1833 door den archivaris J. J. LAMBIN.

Dr. P. FREDERICQ, *Onze historische volksliederen*, 1894, nr. 13, bl. 32, haalt de schrijvers aan die men over het lied en zijne geschiedenis kan raadplegen en leert, dat het Engelsche leger onder het bevel van den bisschop van Norwich was aangeworven om in Vlaanderen tegen de aanhangers van den paus van Avignon eene soort van kruistocht te ondernemen namens den paus van Rome.

In een romantisch verhaal in de Fransche taal, getiteld *Tuindag*, zonder naam van schrijver, Ieper, Lambin 1854, leest men, bl. 4: „Cette fête (de jaarlijksche processie binnen Ieper) fut nommée *Tuindag* des deux mots flamands *tuin*, haie, et *dag*, jour; „cette ville [Ypres] n'était défendue que par de grands fossés, par un mur de gazon et une *haie de pieux*, à peu près comme Strabon rapporte que les Belges avaient coutume de fortifier leurs villes (Dervez, Histoire de la Belgique, tom. III; Lesbroussart, notes sur les Annales [de Flandre] de P. d' Oudegherst"). — Aan een anderen kant leest men in *Rond den heerd*, I (1866), bl. 280: „Het beleg duurde van den negensten Junij tot den achsten Augusti des jaars 1383. Op den elfsten Junij vonden eenige Engelschen, geloopen zijnde tot aen stads vesten buiten de boterpoorte geheeten de Lempe, eene jonge dochter van omtrent de dertien jaar, gelijk Sinte Agnes eertijds was, en die meende naar de stad te vluchten. Ja maar, zij vongen ze en wilden haar geweld aandoen, waarop het kind Maria ter hulpe riep, en uit hunne handen in 't water sprong van stads vesten. Zij dreef alzoo, altijd roepende en biddende, tot op een eilandeken in 't midden van 't water, en wierd eindelijk door Dries Paeldinck, captein van de boterpoorte, in de stad gehaald, tot

groote blijdschap der inwoonders. Daarom en om veel andere redens schrijft men het ontzet van Iper Onze Lieve Vrouwe toe en heet men den verjaardag van 't geval Onzer Lieven Vrouwen Thuyndag: immers omdat Onze Lieve Vrouwe als een Thuyn en staketwerk geweest heeft voor de stad, tegen 't geweld van hare vijanden." Zie nog: *Rond den heerd*, IV (1869), bl. 281. — Zie mede CARLIER. *Le poète Salomon Faber et Notre Dame de Tune a Ypres* (Bulletin du Comité flamand de France, Dunkerque I (1860), bl. 435 vlg. — Een stad ook een land wordt voorgesteld door eene maagd zittende in een „tuin" (cf. de uitdrukking *Hollands tuin*). Het is niet onmogelijk dat de legende van O.-L.-V. van Thuyne, die betrekkelijk jonger is dan de belegering, een „vrome" vervorming is van dit symbool. — Jaarlijks nog, op den eersten Zondag van Augustus, gaat de Iepersche processie uit ter eere van O.-L.-Vrouw van Thuyne.

VANDEN PEEREBOOM kon in de registers der Iepersche Kamers niet zien door wien de spreuk: „Meer uyt jonst, als uyt konst" werd gevoerd. De „jongman die boekdrukken had voor plicht", waarvan in de slotstrophe van beide lezingen van onzen tekst wordt gesproken, zou, volgens VANDER STRAETEN, t. a. p., bl. 336, kunnen zijn de drukker FRANS BELLET, in 1609 van St. Omaars gekomen, die, naar de stadsrekeningen, in 1634 eene geldelijke belooning ontving voor een gedicht „ghemaect ter eeren van myn heeren commissarissen ende myn heeren vander wet". Stellig was Bellet in 1683 geen zeer jonge boekdrukker meer.

Melodie. VANDER STRAETEN, t. a. p., naar eene mededeeling van PH. VAN DEN BERGHE te Meenen, zooals de zangwijs met tekst B nog heden het Iepersch stedelied uitmaakt; — E. DE WAEGENAERE, „organist der St. Jacobskerk te Yper, *Tuyndag-liedje*, voor zang met begeleiding van piano", Gent, K. de Vylder, z. j. — *Nederl. lb.*, uitg. door het Willems-Fonds, t. a. p.; — Dr. P. FREDERICQ, t. a. p. — Deze zangwijs kan ontleend zijn aan een marsch of aan een ballet ter eere van den Hertog César de Vendôme, geb. in 1594, oudsten zoon van Hendrik IV en Gabrielle d'Estrée, die in 1631 na drie dagen het beleg van Brugge moest opbreken. — PAUL LACROIX, *Ballets et mascarades de cour*, I, bl. 237, geeft de beschrijving van een in 1610 opgevoerd *Ballet de Monseigneur le duc de Vendôme*.

414. Met luste willen wi singhen.

(Van de drie Lantsheren, 1450)

EERSTE MELODIE.

Met lus - te wil - len wi sin - ghen, schoon lief, al bi - der hant, van

drie lants - hee - ren din - gen, ge - bo - ren wt ne - der - lant, Cleve,

Hoor - ne ende Ba - ten - borch; haer na - men zijn wel be - cant; met

san - ghe wil - len wij - se prij - sen, gaen wan - de - len al door dat lant.
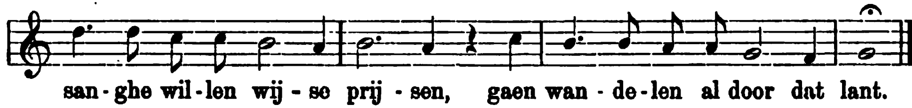
TWEEDE MELODIE.

Met lus - te wil - len wi sin - ghen, schoon lief, al bi der hant, van

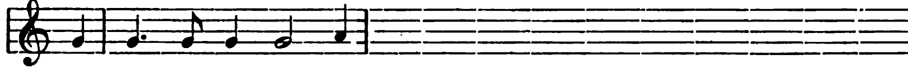
drie lants - hee - ren din - gen, ge - bo - ren wt ne - der - lant, Cleve,

(1) (2)

Hoor - ne ende Ba - ten - borch; haer na - men zijn wel be - cant; met

(1) Tekst:

(2) Vgl. derde maat, *a* op het woord „schoon".

1. Met luste willen wi singhen,
schoon lief, al bider hant,
van drie lantsheeren dingen,
geboren wt nederlant,
Cleve, Hoorne ende Batenborch;
haer namen zijn wel becant;
met sanghe willen wijse prijsen,
gaen wandelen al door dat lant.

2. Die heeren zijn wt ghetogen
al in dat gulden iaer,
si en wouden niet weder keeren
si en waren ridder geslaen.
Te Venegien dat si quamen,
si maecten een verdrach:
si en wouden niet weder keeren,
si en besochten dat heylighe graf.

3. Si namen daer malcander
al bider witser hant:
„wi rijden nu te samen
al door dat gulden lant."
Si saghen int suytwesten
al dat vergulden iaer;
mer si waren vreemde gasten,
te Jerusalem was haer begaer.

4. Die een heere sprack den stierman toe:
„hout uwen ancker al vast,
bewaert u schip met staden,
siet wel tot uwen mast;
ghi hebt drie heeren gheladen,
het en is om gheen ghelt te doen,
bewaer u schip van schaden,
dat ons gheen ghebrec en coem."

5. — „Schip, roer ende provanden,
alle dinck is wel ghestelt."
— „Nu stieret van den landen
al in des Gods gewelt,
voor wint ende oock voor waghe:
dat meyr is onghewelt,
wi willen vrolijck waghen,
het ghelt ons even dier.

6. Si seylden voor den wint
ende ooc al voor die waghen,
te Jerusalem aan dat lant.
Salomons tempel dat si saghen.
Si traden te Jerusalem
al op dat heylich lant.
Si traden op dat heylich graf,
daer Maria so innich op lach.

7. „Ghi heeren, sidy daer om comen
dat ghi ridders wilt gheslaghen zijn?
Hout uwe scharen baren,
ende laet den coopman varen,
ende voert dat sweert met recht,
ende beschermt weduwen ende weesen;
so voert ghi een goet recht.
Nu hebt ghi edelheyt ghecreghen."

1, 2. Volgens een 15de-eeuwsch Hs. vroeger aan Hoffmann v. F. behoord hebbende (*Niederl. geistl. Ldr.*, 1854, nr. 107, bl. 211), heeft Brugman's lied: „Mit vroochden laet ons singhen", tot wijsaanduiding: „Het toghen uut drie lantsheren // al in . . .", aanvang van de tweede strophe hierboven, waarvan ook eene variante wordt aangegeven voor Brugman's pastiche in nr. 2 van het Hs. van Meerman, thans nr. 2631, 2de ser. der K. Brusselsche Bibl.: „drie heren sijn uut ghetoghen in dat gulde jaer". „De eerste strophe (van onzen tekst)", zegt Cornelia Cath. van de Graft, t. hierna a. p., bl. 87, „is verknoeid, en er misschien later geheel bijgedicht." Nochtans wordt de wijs: „Mit vrouden wille wi singhen // schoon boelken bi der hant / van drien . . .", reeds aangehaald in de XVde eeuw, voor een variante van Brugman's lied (zie H. v. F., t. a. p., nr. 108, bl. 214). — 2, 2. Het *gulden iaer* of jubeljaar, dat vergezeld gaat van aflaat, ingesteld door Paus Bonifacius VIII in het jaar 1300. Later bepaalden achtereenvolgens de Pausen, dat ieder 50ste, 33ste en 25ste jaar een jubeljaar zou zijn. — 2, 4. *sic* Willems; t.: *gheslaghen*. — 5, 4. = in Godes macht. — 5, 5. *waghe* = vloed, golven, vgl. 6, 2. — 5, 6. *onghewelt* = rustig. — 5, 8. *even dier* = evenveel. — 7, 1. Alleen de drie voornaamste edelen

worden in het lied genoemd. In de laatste strophe wordt de Heer van Créquy sprekend ingevoerd (Cornelia Cath. van de Graft, t. hierna a. p.). — 7, 3. W.: „Dat is: houdt uwe *vierscharen bare*, houdt altyd uwe gerechtigheid open; ten zy men hier het *Baergerecht* hebbe willen bedoelen, waerover Grimm *Deutsche Rechtsaltherthümer*, bl. 930." Volgens het *Baergerecht* gingen de wonden van den vermoorde aan het bloeden, wanneer de moordenaar in tegenwoordigheid van het lijk werd gesteld. De eerste beteekenis zal wel de juiste zijn.

Tekst. *Antw. lb.*, nr. 109, bl. 165, „een oudt liedeken", hierboven weergegeven; — Willems, *Oude Vl. ldr.*, nr. 26, bl. 56, „Die drie lantsheeren"; — J. A. Alberdingk Thijm, *Gedichten uit de verschillende tijdperken*, 1850, I. bl. 150; — Dr. J. van Vloten, *Nederl. geschiedzangen*, 1852, I, bl. 82; — Aangehaald door Dr. G. Kalff, *Het lied in de M. E.*, 1884, bl. 409, onder de bedevaart- of pelgrimsliederen, met deze aanmerking echter, dat het stuk eer tot de geschiedzangen behoort; — Vermeld door Dr. P. Fredericq, *Onze historische volksldr.*, 1894, nr. 20, bl. 38; — Cornelia Cath. van de Graft, *Middelndl. historieldr.*, 1904, bl. 84 vlg., volledige tekst, met aanduiding van de historische bronnen, naar dewelke de schrijfster ons leert, hoe in het jubeljaar 1450, Hertog Johan I van Kleef zich met gevolg op reis begaf om op het H. Graf den ridderslag te verwerven, en hoe zich verder op de reis bij hem aansloten Frederik van Palandt, Heer van Wittem, en verschillende Nederlandsche edelen, waaronder de Graaf van Hoorn en Dirk van Bronkhorst, Heer van Batenburg. Te Jerusalem troffen zij den Heer van Créquy uit Picardië aan, die reeds ridder van het H. Graf was en nu aan Hertog Johan den ridderslag gaf, die door den nieuwen ridder terstond gegeven werd aan den Graaf van Hoorn en den Heer van Batenburg, en vervolgens aan al de edelen van zijn gezelschap.

Melodie. Het lied „van de drie Lantsheeren" werd reeds in de XV^de^ eeuw gepasticheerd door Joannes Brugman (zie „Met vroechden laet ons singhen // ende loven die triniteit". Volgens *Een dev. eñ prof. boecxken*, 1539, nr. 5 (uitg. D. F. Scheurleer, bl. 24), werd Brugman's lied gezongen „op die selve wijse" als het daar voorkomende, nr. I, bl. 17: „Solaes wil ic hanteren", dat twee verschillende melodieën heeft, beide zonder wijsaanduiding. Die twee zangwijzen behooren thuis ten minste in de XV^de^ eeuw en kunnen beide voor het besproken lied gediend hebben.

De tweede zangwijs, die aan de melodie „Veni creator" herinnert, maakt de eerste helft uit van eene zangwijs mede te vinden in *Een dev. eñ pr. b.*, nr. 135, bl. 166, voor een geestelijk pastiche van het 15de-eeuwsche: „Verlanghen, ghi doet mijnder herten pijn"; zie nr. 93. bl. 397 hiervoren. Nog zeven andere liederen uit laatstgenoemde verzameling werden voorgedragen „op die selve wise": nrs. 2, „Och edel siele wilt mercken"; 3, „Ghenoechte willen wi hanteren"; 4, „Jesus soete minne"; 6, „Nu laet ons vrolijc singen // een liedeken . . ."; 7, „Ic wil mi gaen ontladen" (zie hierna); 8, „Ghi mannen ende vrouwen"; 9, „Met vruechden willen wi singen // in desen bliden tijt // Heer Iesus . . .". Nrs. 5, 6 en 9 komen ook voor in *Dit is een suverlijc boecxken in welcke staen scone leysen*, Antw. 1508, de eerste twee met de wijsaanduiding: „Cleve hoorne en batenborch".

Brugman's lied is mede te vinden met de wijsaanduiding: „van Cleve, Hoorne en Batenborch", in *Het Hofken der geest. liedekens,* Loven 1577, bl. 64. — Dezelfde stemopgave doet zich nog voor in het 16de-eeuwsche Hs. nr. 901^{I} der Gentsche Bibl., bl. 26vo en 28^{rto}, voor de reeds aangeduide, ook door Mone, *Uebersicht,* 1838, bl. 159, aangehaalde liederen: „Ick will my gaen ontlaeden", en „Ghy mannen ende vrouwen".

Over de melodie door Willems op het lied van de „drie Lantsheren" gebracht, zie het onmiddellijk volgende lied „van Keyser Maximiliaen".

415. Met luste willen wi singhen.

(Van Keyser Maximiliaen, 1491)

Met lus - te wil - len wi sin - ghen en - de lo - ven dat room - sche
rijck, van co - ninck Ma - xi - mi - liaen, ghe - bo - - - - ren wt Oos - ten-
rijck; die e - del co - ninck, den e - de - len staet, hoe dat hi zijn - der
vrou - wen wt Bri - ta - - - nien be - schre - ven haet.

1. Met luste willen wi singhen
ende loven dat roomsche rijck
van coninck Maximiliaen,
gheboren wt Oostenrijck;
die edel coninck. den edelen staet,
hoe dat hi zijnder vrouwen
wt Britanien beschreven haet.

2. Die brieven heeft si vernomen,
die edel ioncfrou saert:
„die met mi wil rijden,
die maket hem op die vaert;
ic moet rijden na dat duytsche lant
tot minen edelen heere,
hi is mi onbekant."

3. Die bruyt sadt op met eeren,
si reedt na dat duytsche lant,
met suchten ende met beven,
groot iammer quam daer van;
dat dede die coninc van Vranckrijck:
door zijn lant moeste si rijden,
die ioncfrou was duechdelijc.

4. Doen reedt si een weynich voort;
die coninc quam haer teghen ghegaen,
van tranen werden haer ooghen nat,
si wert seer ongedaen;
hi seyde: „God groete u ioncfrou teer,
u eere wil ic behouden,
den Roomschen coninck te lee."

5. Si sprack: „dat en wil God nemmermeer,
ghi hebt een ander wijf,
ic hebbe eenen coninc tot een heere,
gheboren wt Oostenrijck;
hi is edel ende daer toe fijn,
ter eeren van hem willic draghen
van goude een cranselijn."

6. — „Mijn wijf en was niet oudt genoech,
si en heeft maer neghen iaer;
si was mi teghen minen wil gegheven,
dat segge ic u voorwaer;
het was een ioncfrou op desen dach,
si was mi toe gheschreven,
doen si inder wieghen lach.

7. „Die paeus nam dat ghelt van mi,
hi scheyde mi van minen wive;
hi scheyde ons beyde te samen,
twee sielen ende eenen lijve;
mer dat sal costen so menighen man,
die daerom sullen sterven;
luttel schulden hebben si daer van."

8. Si schreyde nacht ende dach;
si screyde al om haer eer;
van tranen so werden haer oogen nat,
si versuchte so lancx so meer;

si sprac: „dat en wil God nemmermeer,
ic sal mijn eere behouden
den Roomschen coninck ter eer."

9. Die dit liedeken eerstwerf sanck,
dat waren drie ruyters fijn,
si hebbent so lichte gesongen,
te Cuelen op den Rijn;
si trocken al door des conincx lant,
om buyt so souden si gangen,
si en hadden ghelt noch pant.

1, 7. t.: *hae.* — 6, 2. t.: *iaren.*

Tekst. *Antw. lb.*, nr. 115, bl. 174, „van Keyser Maximiliaen". Karel VIII verloofd met Margareta van Oostenrijck, dochter van Maximiliaan, zond deze tot haar vader terug en trouwde met Anna van Bretagne (6 December 1491). Zie Dr. P. Fredericq, *Onze hist. volksldr.*, 1894, bl. 47, aant., en Cornelia Cath. van de Graft, *Middelndl. historieldr.*, 1904, nr. 16, bl. 113 vlg., volledigen tekst, met opgave der historische bronnen en aanduiding der plaatsen waar de wijs „Met lusten", enz., in de 16de, in de 17de en nog in de 18de eeuw wordt aangetroffen. De tekst is mede in het Duitsch bekend. Zie Erk u. Böhme, *Deutscher Liederh.*, II, nr. 251, bl. 42, en de daar aangehaalde bronnen. Alhoewel de oudst bekende Duitsche lezing van het einde der XVIde eeuw dagteekent, is de Nederlandsche tekst eene navolging van den Duitschen.

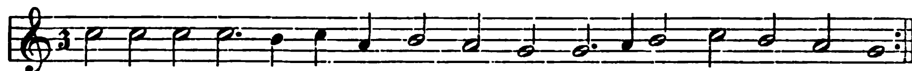
Melodie. A. *Souterl.*, 1540, Ps. 141, „na die wise: Met lusten willen wi singhen // ende loven dat Roomsche rijck":

Oorspronkelijk in *f*.

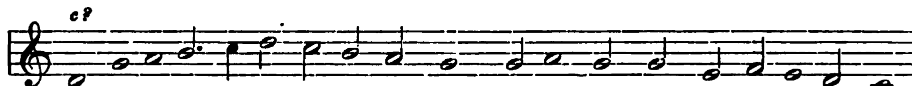
Ick riep tot mi - nen Hee - re Met mijn - der stem - men claer
End ick met al - len see - re Heb ghe - be - den mijn Heer voor - waer.
Ic mijn ghe - bet voor hem wt ghiet Mijn druc en mi - - nen
see - re Hem ver - tel ick soot is ghe - sciet.

Erk u. Böhme, t. a. p., geven deze melodie naar een 16de-eeuwsch „Wolfenbüttel Hs.".

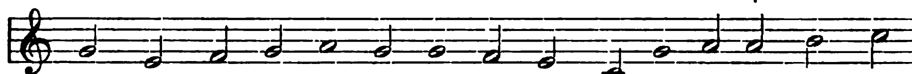
B. Fruytiers, *Ecclesiasticus*, Antw. 1565, nr. 16, bl. 40 (zie in D. F. Scheurleer's uitg., Amst. 1898, de aant. bl. LII, nr. 16), met wijsaanduiding: „Hoort toe ghy menschen op des (der) aerden", minder goede lezing:

Al met ge-wel-di-ge seer crach-tich / en twist niet hebt ghy ver-stant
Noch rij-cke hier van goe-de mach-tich / so valt ghy niet in heur hant

Want ve-le wor - ter hier in dit landt // Be-dro-ghen deur sil-ver en-de gout //

tbe-weecht oock wel co - nin-gen vail-lant // Daer-om sy u twist niet

me - nich - fout / en draecht tot heu-ren vie-re geen hout.

De tekst: „Hoort toe ghy menschen op der aerden", is te vinden in *Veelderhande liedekens* (Leyden) 1599, bl. 116, met wijsaanduiding: „Met vreuchden willen wy singhen // end' loven dat Roomsche rijck", en ook in de vroegere uitgaven, Amst. 1582 en 1589; zie overigens Dr. F. C. Wieder, *De Schriftuurlijke liedekens*, 1900, *Regist.*, nrs. 381—383. — Zooals Böhme, *Altd. Lb.*, nr. 379, bl. 466, reeds deed opmerken, bracht Willems, *Oude Vl. ldr.*, nr. 26, bl. 56, ten onrechte deze op zevenregelige strophe berustende melodie, op het lied met zelfden aanvangsregel „van de drie Lantsheren", onmiddellijk hiervoren, dat op achtregeligen strophenbouw steunt. Daartoe was W. verplicht een deel der zangwijze te herhalen. — De wijs „van Keyser Maximiliaen" wordt ook aangehaald voor het lied: „Verheucht u ghy Nederlanden" (Een liedeken vande Cornel van Groeningen, Caspar Robles, Heer van Billy, 1576), waarvoor zie Van Lummel, *Nieuw Geuzenlied-boek*, bl. 269.

---

416. Wie wil hooren singhen.

(Van den Coninck van Castilien, 1506)

A.

1. Wie wil hooren singhen
een druckelijc nieu liet,
van die coninc van Castilien,
hoe dat hi wten lande schiet.

2. Trompetten ende claroenen
dede hi so seere slaen,
dat si alle souden comen
die met hem wilden gaen.

3. Als si opt water quamen,
daer geschieden iammer groot;
die scepen vlogen van malcander,
si waren alle in grooter noot.

4. Die coninc sprac: „Joanna,
wel edel vrouwe mijn,
dit is bi uwen schulden,
dat wi in desen noode zijn."

5. Die coninc totten stierman sprac:
„wel edel stierman fijn,
nu brenget mi weder te lande;
mi en roect niet waer wij zijn."

6. Die stierman fyn totten coninc sprac:
„wel edel heere mijn,
ic en can u niet te lande gebrenghen,
ic en weet niet waer wi zyn."

7. Die coninc viel ootmoedelijc
op beyde zijne knien:
hi badt gode van hemelrijck,
dat hem gracie mocht geschien.

8. Die stierman totten coninc sprac:
„wel edel here mijn,
mi dunct ic hoore die vogelen singhen,
ic hope het sal wel zijn."

9. Doen si in Engelant quamen,
men hiet hem willecoem zijn;
men scanc hem daer te drincken
den alderbesten wijn.

10. Van daer so gingen si seylen
al na dat Spaensche lant,
met zijnder edelder vrouwen,
al in behoudender hant.

1, 2. *druckelijc* = treurig. — 7, 2. tekst: *zijn.* — 10, 3. *sic* Willems; t.: *tot zijnder*, enz. Filips gemalin vergezelde hem op den tocht, zooals overigens blijkt uit str. 4.

Och, wie wilt hoeren zynghen.

B.

1. Och, wie wilt hoeren zynghen
een droeflic nuwe lied,
al vanden coninc van Castille,
hoe dat hy in Spanghe reet.

2. Ze deden zyn claroenen,
die trompetten slaen,
om dat zy zouden comen
die met hem te water souden ghaen.

3. Als zy te water quamen
doe ghesciede dat iammer groet;
die scepen vloghen van cante,
och, zy waren in groeter noet.

4. „Och, stuerman", seit hy, „stuerman,
och lieve stuerman fyn,
och, helpt ons weder te lande,
ic en weyet niet waer wy zyn."

5. — „Och, coninc van Castilie,
ghenaedighe heere myn,
ic en can u niet te lande gebrynghen,
ic en weet niet waer dat wy zyn.

6. „Och heere," sprac zyn stuerman,
„ic ben in groeten druc,
dat ic myn edel heere
hebbe gebracht int ongeluck."

7. Die coninc viel oetmoedelic
op beide zyne knien;
hy bat God ende Maria,
dat hem zyn ghenaede mocht gescien.

8. Die stuerman sprac totten coninc:
„nu hebbe ic goeden moet,
ic hore die voghel zynghen,
ic hope tsal al zyn goet."

9. Daer na quam hy in Spanghe,
al in dat verre lant;
och, wy zullen alle beweinen,
dat hy oyt in Spanghe quam.

10. Och Hollant, Brabant, Zeelant,
och Vlaendre boven al,
wy sullen langhe beweinen,
dat hy oyt in Spanghe quam.

1, 1. t.: *wild.* — 1, 2. *ruwe leed.* — 1, 3. *van des.* — *Castile.* — 1, 4. *Spaghe,* voor Spāghe = Spanghe. — 2, 1. *clarone.* — 2, 2. *troepette sclaen.* — 2, 3. *zoude.* — 2, 4. *te wale sande ghaen.* — 3, 1. *te wale.* — 3, 2. *doe ghesciet dat rama.* — 3, 3. *cate.* — 3, 4. *groete.* — 4, 1—2. *sturman.* — 4, 2. *fin.* — 4, 3. *weder,* bijgev. — 4, 4. *weyet,* bijvorm van *weet.* — 5, 2. *ghenaede.* — 5, 3. *ic en kan her,* kan ook zijn *haar,* d. i. het schip. — 5, 4. *warde wy zyn.* — 6, 1. *heere,* bijgev. — *sturman.* — 6, 2. *groete.* — 6, 4. *gebrach in ongeluch.* — 7, 2. *ob beide zyn knien.* — 7, 3. *en Marie.* — 8, 1. *totten,* bijgev. — 8, 2. *goede.* — 8, 3. *voghele.* — 8, 4. *het tsal.* — 9, 1. *Spaghe.* — 9, 2. *verre,* bijgev. — 9, 3. *beweine.* — 9, 4. *noyt in Spaghe.* — 10, 3. *beweine.* — 10, 4. *noyet in Spaghe.*

Tekst. A. *Antw. lb.*, 1544, nr. 167, bl. 252, „van den Coninck van Castilien"; — daarna UHLAND, *Volksldr.*, 1844, nr. 175; — WILLEMS, *Oude Vl. ldr.*, nr. 27, bl. 59; — Dr. J. VAN VLOTEN, *Nederl. geschiedzangen*, 1852, I, 163; — L. DE BAECKER, *Chants hist. de la Flandre*, 1855, bl. 245. — Aangeh. door Dr. P. FREDERICQ, *Onze historische volksldr.*, nr. 43, bl. 53. — CORNELIA CATH. VAN DE GRAFT, *Middelndl. historieldr.*, 1904, nr. 19, bl. 126; volledige tekst, met aant. en opgave van de historische bronnen. Filips de Schoone, zoon van Maximiliaan I en Maria van Bourgondië, in 1496 in het huwelijk getreden met Johanna, dochter van Ferdinand den Katholieke en Isabella van Castilië, aanvaardde na den dood van deze laatste (1504) het wapen en den titel van Koning van Castilië. In 1506 vertrok hij met zijne gemalin naar Spanje, ten einde bezit te nemen van het hem toegevallen rijk; maar op zee door een zwaren storm overvallen, zag hij zich verplicht eene Engelsche haven binnen te loopen en werd gedurende drie maanden door Hendrik VII in Engeland opgehouden.
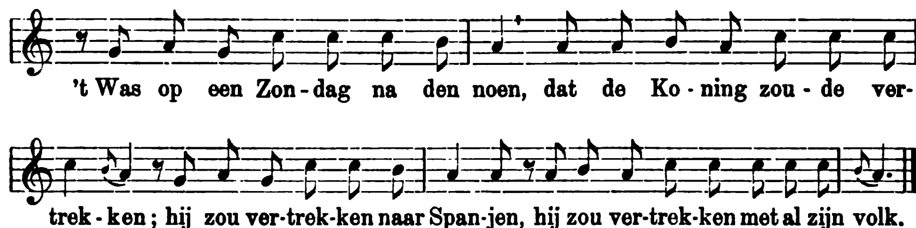
B. A. RICOUR, *Bulletin du Comité flamand de France*, Dunkerque, I (1856), bl. 177, naar een 16de-eeuwsch Hs. van de Bibliotheek te Dowaai, dat echter niet terug te vinden is.

Het lied „van den timmerman" (zie hiervoren I, nr. 40, bl. 217) heeft denzelfden aanvang en denzelfden strophenbouw; de zangwijs van dit laatste zou hier dus kunnen toegepast worden.

---

417. 't Was op een Zondag na den noen.

(Dood van Filips den Schoone, 1506)

1. 't Was op een Zondag na den noen,
dat de Koning zoude vertrekken;
hij zou vertrekken naar Spanjen,
hij zou vertrekken met al zijn volk.

2. Als zij al verre gevaren waren:
„stuurmannen," zei hij, „stuurmannen van mij,
klimt eens op uw mastje,
en steekt uw hoofd geheel diep in zee,
en kijkt als wij haast in Spanje reên."

3. Hij klom eens op zijn mastje,
hij stak zijn hoofd zeer diep in zee,
hij keek als wij haast in Spanje reên,
hij voelde een windje waaien,
en hij hoorde een haantje kraaien,
't was teeken dat wij haast in Spanje waren.

4. Als wij tot Spanje binnen kwamen,
jufvrouw Tsanne schonk ons den koelen wijn
uit een kroes van goude fijn,
uit een kroes van goude;
maar op den grond 't was al venijn.

5. „Jufvrouw Tsanne," zei hij, „jufvrouw Tsanne van mijn,
'k voel het aan mijn hertje,
dat gij mij vergeven hebt met vuil venijn."

6. „Jufvrouw Tsanne," zei hij, „jufvrouw Tsanne van mijn,
draag zorg voor al mijn kinderen fijn,
dat zij te Rome schole zijn,
dat zij te Rome schole gaan,
want bij vier-en-twintig uren zal ik al in bare staan."

7. 's Avonds de heeren waren gezeten,
zij hoorden wel zoo een groot gedruis,
er waren twee sneeuwwitte duivetjes in huis,
die onder den konings bedde kreesschen;
om zijn zieltje was 't allermeeste,
zij vlogen met den konings zieltje te vensteren uit.

8. Hollands heeren en Brabands,
het zal Brugge nog wel rouwen,
Vlaanderen nog al veel meer,
van als de koning laatst in Spanje reed.
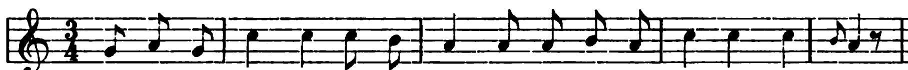
4, 2. *Tsanne* = Johanna. — 8, 1. door L. en F., naar aanleiding van str. 10, bl. 1555 hierboven, veranderd in „Holland, Zeeland en Brabant".

Tekst en melodie. Lootens et Feys, *Chants pop. flam.*, Bruges 1879, nr. 40, bl. 74. — Aangeh. door Dr. P. Fredericq, *Onze historische volksldr.*, 1894, nr. 44, bl. 54; — Cornelia Cath. van de Graft, *Middelndl. historieldr.*, nr. 20, bl. 130, volledige tekst met aanteekeningen en opgave van de historische bronnen. De schrijfster leert hoe Filips de Schoone, na zijne aankomst in Spanje door Castilië als vorst erkend en plechtig te Burgos ingehuldigd, zijn intrek nam in de nabijheid dier stad in het klooster Miraflores, bij eene feestelijkheid aldaar ziek werd door het drinken van koud water, nadat hij zich verhit had bij het kaatsspel, en kort daarop den 25sten September 1506 stierf. De beschuldiging in str. 5 door den koning tegen zijne gemalin Johanna van Aragon uitgebracht (er kan hier alleen spraak zijn van haar), acht juffr. van de G. ongerijmd, „want Johanna had haar gemaal hartstochtelijk lief." — De schrijfster doet ook het verband van gemelde str. 5 opmerken met str. 2 van het lied „van Tjanneke", te vinden bij Blyau en Tasseel, *Ieperschoud-lb.*, 2de aflev., Gent 1902, nr. 38, bl. 110:

Dat schuitje kwam op de kaaie,
juffrouw Barbara die schonk den wijn
al uit een kroezetje van goud en van zilver,
maar van binnen 't was al fenijn.

Het lied „van Tjanneke" is eene variante van „Ach, Tjanne", zeyde hy, „Tjanne" (zie hiervoren I, nr. 42, bl. 226), variante waarvan de eerste twee strophen behooren tot eene verminkte lezing van: „Ick stont op hooghe berghen" (zie hiervoren nr. 21, bl. 131), vgl. str. 2 van dit laatste lied. De door juffr. van de G. vastgestelde overeenkomst bestaat niettemin.

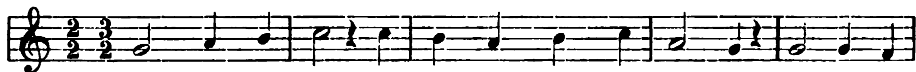
Voor de melodie geven L. en F. deze formule:
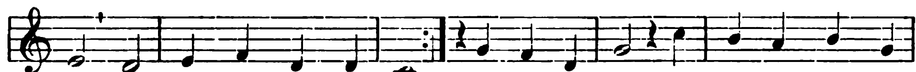

Volgens deze schrijvers werd het lied: „Er was een heer en hij had eenen zoon" (zie hiervoren I, nr. 34, bl. 196) voorgedragen op dezelfde wijs als de gepsalmodieerde liederen op den dood van Filips den Schoone en van: „Mi Adel ende hir Alewijn"; er bestaat nochtans eenig verschil tusschen de door hen genoteerde formules voor beide laatste liederen (vgl. de notatie bovenaan bl. 55 hiervoren).
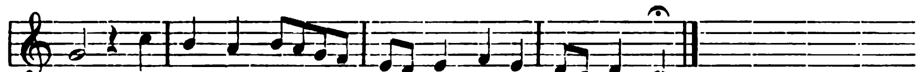
418. Const gaet voor cracht.

(Krijgslied tegen Frankrijk, 1522)

1. Const gaet voor cracht,
   lijc d' ouders ons scholieren;
   steld u nu op, die ryden noyt began;
   toogt vroom dijn vacht
   ende opent tsLeeus bannieren,
   let op tvirtuyt, ons welvaert hangter an.
   Elck edel man
   int vechten valt zeer coene;
   int groene recht dijn tenten gent.
   Maect u bekent int Vrancs convent,
   daer is profijt te doene.

2. Marchierd gheras,
verbeidt noch tijt noch huere:
Godt gheeft u weder puer naer weynschen kies.
Tis nu rechts pas,
de vruchten zijn in schuere,
gheen landman crijght by u als nu verlies:
Gods vriend Andries
staet u wel te bevroene,
te spoene pooght, hoept goeden hent.
Maeckt u bekent int Vrancs convent,
daer is profijt te doene.

3. Spijt ende orgueil
laet op de Lely commen:
den Inghelsman steket al omme in tvier
boven Monstrueil,
voort al dees zye der Sommen,
mids Terowaen, t' roofhuys voor ons onghier,
blijft int dangier,
als nu zijnd' in seysoene,
te goene dy ketst ende rent.
Maeckt u bekent int Vrancs convent,
daer is profijt te doene.

4. Sluert niet hier op,
die zijt van sKeysers soorte,
trect altijt voort als vindy wederstoot;
biedt fray den crop
tot Parijs voor die poorte,
met eeren blijfdy voor den Keyser doot:
vreest gheenen noot,
maer wacht veur Ghuweloene,
voor noene, is tfaict meest excellent.
Maeckt u bekent int Vrancs convent,
daer is profijt te doene.

5. D' hooghste van al,
als Prince boven princen,
diet al regiert, en weet al goet en quaet,
kent elcs gheval
in steden en provincen:
dies zal hy u, mits goet recht, gheven raet.

Sonder verlaet
is goet recht wel te doene,
te bemoene, pijnt zulck accident.
Maeckt u bekent int Vrancs convent,
daer is conquest te doene.
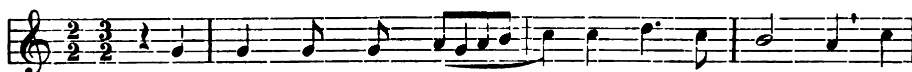
1, 2. *scholieren* = leeren. — 1, 3. *Steld* enz., de zin is: „Ga nu aan den gang; begin nu", en in den samenhang: „Stijg nu te paard, die nooit gereden hebt." — 1, 6. *let op tvirtuyt*, tracht flink, dapper te zijn. — 1, 10. *convent*, troep, leger. — 2, 3. God geeft u goed weer, naar de keus van uwe wenschen, zooals ge zelf zoudt wenschen het te mogen kiezen. — 2, 7—9. Het staat u wel te bevroeden Gods vriend Andries, d. i. het past u Gods vriend Andries (den patroon der Bourgondiërs) te gedenken; voorts, maakt spoed en hoopt op een goeden uitslag. — Misschien slaat het woord „Andries" op het in November van het voorgaande jaar (in de St. Andriesmaand, zooals ze nog in West-Vlaanderen genoemd wordt) geteekende verdrag. — 3, 1. *orgueil*, Oudfransch = action, parole outrecuidante, outrageante; dus hier: spijt en smaad. — 3, 3. den Inghelsman = onze bondgenoot. — 3. 5. en verder door het land deze zijde van de Somme. — 3, 6. en midden door het voor ons woeste roofhuis. — 3, 7. houdt stand in 't gevaar. — 3, 9. om aan uw voordeel te komen, jaagt en loopt. — 4, 8. Juffr. C. C. van de Graft giste te recht, dat *Ghuweloene* hier staat voor Ganelon = verrader; dus hoed u voor verraad; zie Ern. Langlois, *Table des noms propres... dans les chansons de geste imprimées*, Paris 1904, bl. 252. — 4, 9. = 's morgens is het werk het best. — 5, 6. *mits goet recht*, mits te handelen zooals behoort, als ge rechtvaardig handelt. — 5, 9. ik geef 't u te bedenken, geeft u moeite voor zoo'n voorval, geeft u moeite opdat zulks gebeure.

Tekst en **melodie.** Matthijs de Casteleyn, *Diversche liedekins*, Ghendt, 1574, nr. 6, bl. 13 vlg., Krijgslied tegen Frankrijk. — Aang. door Dr. P. Fredericq, *Onze historische volksldr.*, Gent 1894, nr. 53, bl. 61—2. — Cornelia Cath. van de Graft, *Middelndl. historieldr.*, 1904, nr. 23, bl. 141, volledige tekst, aant. en opgave van de historische bronnen. Door het verdrag van Kales (November 1521) verplichtte Hendrik VIII zich Keizer Karel V te steunen in den oorlog tegen Frans I. Het lied wordt het Nederlandsche leger in den mond gelegd tijdens den veldtocht met het Engelsche leger op de Fransche grens (1522).
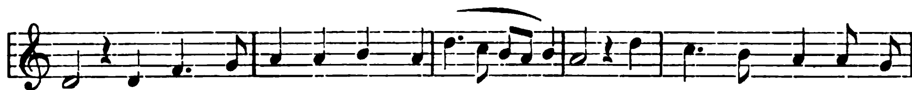
Zooals het uit meer liederen van Casteleyn blijkt (zie o. a. het onmiddellijk volgende lied: „Wt vreughden werdt hier een liedt ghesonghen"), zijn de bij de *Diversche liedekins* gevoegde melodieën aan destijds populaire zangwijzen ontleend. De muziek op de woorden: „Maeckt u bekent int Vrancs convent", in de eerste strophe van het bovenstaande lied, wordt teruggevonden in de Casteleyn's „Ghepeys, ghepeys, vol van envyen", namelijk op de woorden: „God gheve haer vreucht", enz. Zie hiervoren I, nr. 149, bl. 563. — Vgl. nog Ps. 103 der Gereformeerden: „Loof, loof den Heer", en zie onze verhandeling: *De melodie van het Nederl. lied*, 1902, bl. 131—2.
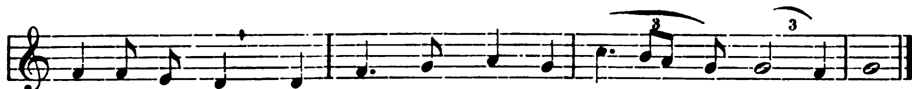
419. Wt vreughden werdt hier een liedt ghesonghen.

(Van den slag van Pavia, 1525)

1. Wt vreughden werdt hier een liedt ghesonghen,
den Keyser t' eeren, dat edel bloet,
die nu zynen vyandt heeft ghedwonghen,
en plat gheworpen onder den voet;
die Lely zoet
verliest den moet,
Borbon vaillant
bewaert ons zyde;
den Vrancschen Coninck is in ons behoet;
noyt quam nieu mare int landt zoo blyde.

2. Bourgoignen en vreest nu gheen verstranghen,
ghy Vlaenders Leeu schuwet swaer gheclach;
den Vranckschen Coninck die is ghevanghen:
veur ons en quam noyt gheen blyder dach;
daert menich zach
ghewieldt, o wach,
ontrent Pavyen binnen stryde
was hy ghegrepen inden slach;
noyt quam nieu mare int landt zoo blyde.

3. Als hem dus Fortune was besintich,
en bleef ghevanghen aen onsen cant,
schreefmen duyst vijfhondert vierentwintich;
La Motte vingh hem daer metter hant.
Princen playsant
veertich vaillant
blever ghevanghen, wiet benyde,
ende acht versleghen inden brant:
noyt quam nieu mare int landt zoo blyde.

4. Ghy Vlaminghen, weest tot vreughd gheneghen,
niemandt ter weerelt en macht verbien;
al tpeupel bleef meest daer doot versleghen,
nauwe mochter eenich man ontvlien.
Lof Godt van dien,
diet liet gheschien;
wy hopen nu van goeden tyde;
lof hem, die ons dus can versien;
noyt quam nieu mare int landt zoo blyde.

5. Prince Godt Vader, vol alder deughden,
nu dancken wy u in elck conroot,
dat ghy onslieden gaeft dus veel vreughden;
victorieus in ons exploot.
In elcken stoot
den Keyser groot
bewaert altoos en zijn ghesmyde,
ghelijck ghy ons nu helpt inden noot;
noyt quam nieu mare int landt zoo blyde.

2, 1. *verstranghen* = verworgen. — 2. 6. *ghewieldt.* wielen = wentelen, dus *gewield* = omwenteld. — 2, 7. *binnen* = gedurende. — 3, 1 = als het lot aldus voor hem was gezind, hem tegenviel. — 3, 4. Frans I, ofschoon zijn paard onder hem was

doodgeschoten en hijzelf op verscheidene plaatsen gewond, bleef heldhaftig te voet doorstrijden tegen de aandringende Duitschers en strijders. In dezen toestand werd de koning herkend door de la Motte, den hofmeester van den overgeloopen Karel van Bourbon, die aanstonds zijn heer waarschuwde. De la Motte keerde terug, gevolgd door Lannoy, den Onderkoning van Napels, die zich volstrekt niet onderscheiden had, en aan hem gaf de Koning zijn degen over (Juffr. CATH. C. VAN DE GRAFT, t. hierna a. p.). — 4, 2. *verbien* = beletten. — 5, 2. *conroot* = menigte, samenloop van volk, gevaarlijke toestand. — 5, 7. *ghesmyde* = uitrusting, wapenen.

Tekst. MATTHIJS DE CASTELEYN, *Diversche liedekins*, Ghendt, 1574, nr. 16, bl. 37, lied op de overwinning behaald te Pavia (24 Februari 1525) door Karel V op Frans I. — Aang. door Dr. P. FREDERICQ, *Onze hist. volksldr.*, 1894, nr. 53, bl. 61; — CORNELIA CATH. VAN DE GRAFT, *Middelndl. historieldr.*, nr. 24, bl. 145, volledige tekst, met aant. en opgave van de historische bronnen.

WILLEMS, *Oude Vl. ldr.*, 1848, nr. 28, bl. 61, naar een „los blad der XVIde eeuw", met wijzigingen in de spelling, str. 1, 2. 4—5 van bovenstaanden tekst; — daarna Dr. J. VAN VLOTEN, *Nederl. geschiedzangen*, 1852, I, bl. 179; — L. DE BAECKER, *Chants hist. de la Flandre*, 1855, bl. 255; — R. VON LILIENCRON, *Die hist. Volksldr. der Deutschen*, III (1867), bl. 439.

Bij het overlijden van Keizer Maximiliaan dong Frans I, door eerzucht gedreven, met Karel V, reeds Koning van Spanje, naar de keizerskroon, doch moest voor dezen laatste de vlag strijken. Vandaar de oorlog die tusschen hen in 1521 uitbrak, en waaraan slechts een voorloopig einde werd gesteld door de gevangenneming van den Koning in den slag van Pavia.

Voor Duitsche en Fransche liederen op den slag van Pavia, zie R. VON LILIENCRON, t. a. p., nrs. 370—373, bl. 425 vlg. ERK u. BÖHME, *Deutscher Liederhort*, II, nrs. 270, 271, 295, 302 en III, bl. 720; — LE ROUX DE LINCY, *Recueil de chants hist. français*, II, nrs. 18—22, bl. 86 vlg.; — *Recueil de chansons, poèmes et pièces en vers français relatifs aux Pays-bas, publiés par les soins de la Société des bibliophiles de Belgique*, III (1878), bl. 85—120, tien stukken. — EM. PICOT, *Chants hist. français du XVIme siècle*, in Revue d' hist. littéraire, Paris, I (1894), nrs. 38—40, bl. 306 vlg.; II (1895), nrs. 42—44, bl. 36 vlg.

Melodie. M. DE CASTELEYN, t. a. p. Deze zangwijs heeft niets gemeen met den Duitschen *Pavierton*, maar is verwant met de tijdens de XVIde eeuw zeer verspreide melodie: „Den lustelijcken mey is nu inden tijt" (zie hiervoren I, nr. 79, bl. 356).

De zangwijze van de Casteleyn's nr. 7: „O slingher minne // seer wild van sinne", is in den grond dezelfde als die van „Wt vreughden", enz. De melodieën die in zijn bundel voorkomen onder nr. 10: „Venus eerdsche goddinne", nr. 14: „Fortune wien maect my vol zorghen", nr. 15: „Schoon Vlaender-lant" en nr. 30: „Verblijt u Vlaender-landt", hebben insgelijks verwantschap met de melodie van: „Den lustelijcken mey". Waarschijnlijk schreef de dichter-rederijker deze liedekens op de door hem nu meer dan minder hertoetste wijze van het oude meilied, en dit volgens den door hemzelf opgegeven regel in *De conste van rhetorijcken*, uitg. 1573, § 174:

Een clause zonder meer moet ghi eerstwaerf dichten,
ende als ghi die hebt om dijns zins verlichten,
maect den voys daer op terstont metten ganghe,
dan maect d' ander clausen met dien zanghe.

Terecht mocht de dichter dan ook zeggen:

„Leest mijn liedekin boucxkin vele ende langhe
of muzijcke en woorden en sullen accorderen niet."

Men moet bekennen, dat in het bovenstaande lied, zoowel als in andere liederen van de Casteleyn — men zie bijv.: „Verblijt u Vlaender-landt" — muziek en woorden tamelijk goed „accorderen". Overigens schijnt de Gentsche uitgave van 1574 de oorspronkelijke melodieën van de Casteleyn's liederen weer te geven. Immers leest men daar: „Den drucker tot den goetwillighen zangher saluyt. Lustighen zangher die ghenouchte schept int zinghen / hier hebdy Casteleyns Liedekins met de voysen oft wysen daer by ghevought / die ick met groote moeyte / cost ende arbeyt / deur langhe ende veel zouckens vercreghen hebbe van zommighe liefhebbers binnen ende buyten Audenaerde / ende daer naer op musijck noten ghestelt, opdat / die de voysen niet en weten / te beter moghen daer aen gheraken."

„Een nieuw liedeken, op de wijse van Pavien", voor: „Den geest is gewillich, maer t'vleesch is cranck", te vinden in *Veelderhande Schrifturelijcke leysenen,* Antw., z. j., geest. appr, 1587, sign. H r., berust op anderen strophenbouw.

420. Schoon Vlaender-landt, edel Gravinne.
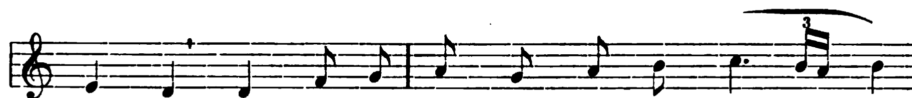
(Vrede van Madrid, 1526)
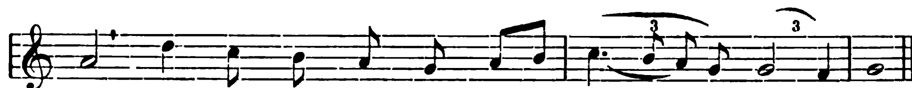

Schoon Vlaen - der - landt, e - del Gra - vin - ne, ver-vroeyt u
ghy hebt ver - wor - ven paeys en min - ne, noyt ma - re ver-

nu al buy - ten kee - re,
maect dy dus see - re; dijn lof end' ee - re wast lanck zoo

bree - re, ver - blijdt u rasch met - ten ver - heugh - - - -

den; paeys is den oor-spronck van al - - - le vreugh - den.

1. Schoon Vlaender-landt, edel Gravinne,
   vervroeyt u nu al buyten keere,
   ghy hebt verworven paeys en minne,
   noyt mare vermaect dy dus seere;
   dijn lof end' eere
   wast lanck zoo breere,
   verblijdt u rasch metten verheughden;
   paeys is den oorspronck van alle vreughden.

2. Den Vlamingh mach nu zeer wel lusten,
   wat mocht hy meer aen Godt begheeren?
   Met paeys zal elck op syn bedd' rusten,
   met paeyse zal hem elck gheneeren;

paeys zal beweeren
des vyandts deeren;
paeys sal ons houwen vul van deughden;
paeys is den oorspronck van alle vreughden.

3. Veur niemandt durven wy ons veynsen,
niemandt en zal ons nu vercleenen;
paeys heeft beweert ons achter peynsen,
paeys heeft gheblucht ons druckich weenen;
paeys sal verleenen
meer dan wy meenen;
paeys is tvoedtsel van alle ieughden;
paeys is den oorspronck van alle vreughden.

4. Almachtich Prince, Godt hier boven,
wy dancken u met goe bescheede;
anders en meugh wy niemandt loven,
ghy zijt regent int sweerelts weede;
dees Princen beede
bewaerdt van leede,
niet meer werden wy van d'ontvreughden;
paeys is den oorspronck van alle vreughden.

1, 2. Verheugt u nu boven mate. — 1, 6. groeit hoe langer hoe meer aan. — 2, 4. gheneeren, „tolerare vitam" (Kil.), genoegen hebben. — 2, 5. beweeren = afweren. 3, 1. durven = moeten, behoeven. — 3, 3. *achter peynsen*, Fr.: *arrières pensées*, zorgen. — 4, 4. *weede* = weide. — 4, 7. t.: *ontweughden*.

Tekst en **melodie.** Matthijs de Casteleyn, *Diversche liedekins*, Ghendt 1574, nr. 15, bl. 36. Lied op den vrede van Madrid den 14 Januari 1526 gesloten tusschen Karel V en Frans I. Bij dit verdrag liet de laatste zijne aanspraken op Napels, Milaan, Genua, Asti en de opperheerschappij over Vlaanderen en Artois varen, stond Bourgondië af, beloofde Eleonore, de zuster van den Keizer te huwen en leverde tot aan de uitvoering dier bepalingen zijne twee jongste zonen als gijzelaars. — Aangeh. door Dr. P. Fredericq, *Onze historische volksldr.*, 1894, nr. 55, bl. 64; — Cornelia Cath. van de Graft, *Middelndl. historieldr.*, nr. 25, bl. 149, tekst met aant. en opgave van de historische bronnen.

De melodie, hierboven met vermindering van de helft der notenwaarde teruggegeven, werd voorgedragen „op der zelver wijs" als de Casteleyn's „Fortuna, wien maeckt my vol zorghen?" (nr. 14), en heeft zoowel als de onmiddellijk voorgaande: „Wt vreughden werdt hier", enz., verwantschap met de zangwijs van: „Den lustelijcken mei". Vgl. nog het slot van de bovenstaande wijs, met het slot van de melodie: „Verblijt u Vlaenderlant", te vinden hierna. — De hinderlijke scansie in str. I: „edél Gravínne", mag in de Casteleyn's liederen eene uitzondering heeten.

421. O radt van avontueren.

(Van die coninghinne van Denemercken, 1526)

EERSTE MELODIE.

O radt van a - von - tue - ren, hoe won - der - lijck draeyt u spil - le; den

ee - nen moet on - ge - luc ge - bue - ren, die an - der heeft so wel si - nen

wil - le; van die co - nin - ghin - ne van De - ne - mer - cke, Y - sa -
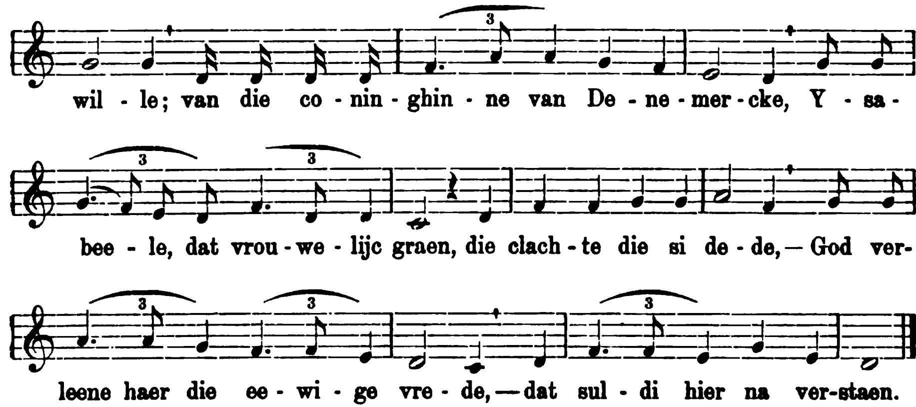
bee - le, dat vrou - we - lijc graen, die clach - te die si de - de, — God ver-

lee - ne haer die ee - wi - ge vre - de, — dat sul - di hier na ver - staen.

TWEEDE MELODIE (variante).

O radt van a - von - tue - ren, hoe won - der-lijck draeyt u spil - le; den

ee - nen moet on - ge - luc ge - bue - ren, die an - der heeft so wel si - nen

1. O radt van avontueren,
hoe wonderlijck draeyt u spille;
den eenen moet ongeluc gebueren,
die ander heeft so wel sinen wille;
van die coninghinne van Denemercke,
Ysabeele, dat vrouwelijc graen,
die clachte die si dede,
— God verleene haer die eewige vrede, —
dat suldi hier na verstaen.

2. „O coninck van Denemercken,
mijn man, mijn here reyn,
God wil u in duechden stercken
ende alle mijn kinderkens cleyn;
nu moet ic van u scheyden
ende laten u in eenen soberen staet;
God willet hem vergheven
die ons dus hebben verdreven,
oft daer toe gaf den eersten raet.

3. Mijn broeders zijn verheven
ende mijn susters in staten groot;
eylaes, wi zijn verdreven
ende liggen hier in groote noot;
o heeren ende prelaten,
diemen hier al met ooghen aensiet,
coemt doch alle mijn kinderkens te baten;
dat icse nu moet laten,
dat is mi een groot verdriet."

4. Die Coninc sprac met weenenden ooghen:
„och edel vrouwe en zijt niet versaecht,
hoe salt mijn herte ghedoghen,
dat ghi dus deerlijc claecht;
die kinderen sullen wel op gheraken,
den Keyser wort haer onderstant,
ic hope ic salt so maken,
Gods gracie sal met mi waken
dat ick sal comen in mijn lant."

5. — „Adieu vrou Janne, lieve moeder,
God behoede u voor teghenspoet!
ende u, Kaerle, lieve broeder,
dat edel keyserlijc bloet;
hadde ic tegen u moghen spreken —
mer ic moet sterven die doot —
ende claghen u mijnen ghebreken,
dat mijn kinderen niet en worden versteken,
so en ware mi gheen stervens noot.

6. „Adieu hertoghe van Oostenrijcke,
Don Fernandus, broeder goet,
ende Leonora dier ghelijcke,
God behoede u voor teghenspoet!
ende Katherijne, suster reyne,
die ic noyt en hebbe gesien,
adieu myn kinderkens cleine,
adieu mijn vrienden alle ghemeyne,
adieu mijn man, coninclijck engyen."

7. Dit heeft die coninghinne ghesproken,
te Swijnaerde, alst is bekent,
daer haer herte is ghebroken,
den Coninck daer zijnde present,
den XIX. Januario tghewaghen,
CCCCC . XXV . beleven;
hi machse wel beclaghen
ende in zijn herte draghen,
also langhe als hi mach leven.

7, 5—6. *tgewaghen* = *te gewaghen*, om te zeggen; voor het zesde vers heeft het *Aemst. amor. lb.*, in plaats van *beleven: besneven*. Misschien voor *beneven*, zooals juffr. C. C. van de Graft gist. — CCCCC . XXV staat voor: M . CCCCC . XXV. Het jaartal 1525 is opgegeven in o. st.; vgl. den onmiddellijk volgenden Franschen tekst, waar het in de slotstrophe heet: 1526, n. st.

Tekst. *Antw. lb.*, 1544, nr. 125, bl. 189, „van die coninghinne van Denemercken" (1526). — *Een Aemst. amoreus lb.*, 1589, bl. 132*a*, beschreven door Dr. J. Bolte, *Tijdschr. voor Ndl. taal en letterk.*, 1891, bl. 175 vlg. „op de wijse: Hoort, hoe Jesus na Galileen", zie hierna; — Dr. P. Fredericq, *Onze historische volksldr.*, nr. 58, bl. 67, aant.; — Cornelia Cath. van de Graft, *Middelndl. historieliederen*, 1904, nr. 27, bl. 153, volledige tekst, met opgave van de historische bronnen. Isabella, de zuster van Keizer Karel, in 1501 te Brussel geboren, trad in 1514, op haar vijftiende jaar, in den echt met Christiaan II, koning van Denemarken, bijgenaamd *den Booze*. In 1523 door zijn volk verdreven, vluchtte de koning met Isabella en hunne kinderen naar de Nederlanden in de hoop, dat Karel V hem zijn troon zou doen herwinnen. De koningin, wier gezondheid door de gebeurtenissen gekrenkt was, ging zich op het einde van 1525 vestigen in het kasteel van den abt van St. Pieters, te Zwijnaarde bij Gent, waar zij den 19den Januari 1526 overleed. — In dit zielroerend lied neemt de koningin afscheid van haar man, van hare bloedverwanten en de bij haar sterfbed aanwezige personen. — Zie C. P. Serrure, *Vaderlandsch museum*, Gent, I (1855), bl. 270, „Christiaen, Koning van Denemarken in Belgie", waar een brief van den Koning te vinden is, gedagteekend van 19 Februari 1525 (o. st.), toegericht aan den hofmeester des Keizers, waarin hij klaagt, dat, niettegenstaande de beloften te Zwijnaarde gedaan, zijne dienaars en die van de ontslapen koningin, „les filles, officiers, serviteurs et servantes, tant de nous comme de feu la Royne, notre bonne compaigne, que Dieu absolve", nog geen rouwgewaad bezitten, „ne sont encore vestu en doeul, dont nous nous esmerveillons, car il nous avait esté dit à Zwynaerde que chascun d'iceulx seroyent rabilliés seloing leur estat . . ."

Eene Fransche vertaling van ons lied, medegedeeld door Emile Picot, in de *Revue d'histoire littéraire de la France*, II (1895), bl. 48, is te vinden in *Recueil de chansons, poèmes et pièces en vers français relatifs aux Pays-Bas, publiés par les soins de la Société des bibliophiles de Belgique*, III (Brux. 1878), bl. 150. Die vertaling voert tot titel: „Chanson nouvelle de la complainte de la royne de Dinemarche, sur la voix: J'ay veu le temps que je soloie":

1. Perverse roue d'aventure,
comment peulx tu ainsi tourné?
Car l'un traveille oultre mesure,
l'autre a du tout sa voulenté,
comme par pitoyal record
ouir porés tout a present
que la royne de Dinemarche
fit a son dernier partement.

2. „O noble roy de Dinemarche,
mon chier mari, mon bon seigneur,
Dieu vous vueille donner sa grace
et nos enfants paix et honneur!

Or me convient de vous partir
et vous laisser en sobre estat,
en la glore puist parvenir,
qui nous a causé tel barat!

3. „Mes deux freres sont eslevés,
aussi mes sœurs pareillement.
Helas! nous sommes deprimés
et nous fault vivre sobrement.
O vous, prelatz et chiers seigneurs,
escoutés par compassion;
des enfants soiés adjuteurs
que laisse en tribulation."

4. Le roy respondit larmoyant:
„Dame, cesses te lamenter;
comment pourra mon cœur souffrant
telles complaintes escouter?
Nos enfants seront de l'empereur
assistés, sans doubtance avoir;
aussi j'espere sans malheur
mon royaulme bien tost revoir."

5. — „A Dieu, dame Jeanne, ma mere;
Dieu vous soit garant de tout mal!
A Dieu, Charle, mon treschier frere.
O noble sang imperial,
sy j'eusse peult a vous parler
devant ma mort qui me surprent,
pour mes enfans recommander,
j'en mourroye plus lyement.

6. „A Dieu, dom Fernand, duc d'Autriche,
mon bon frere que j'ayme bien;
a Dieu, chiere soeur Katherine,
qu'onques me veis: „Dieu vous doint bien!
A Dieu, mes chiers enfans petitz,
a Dieu, tous les amis que j'ay,
a Dieu, noble roy, chier mary;
morir me convient sans delay!"

7. Ceste pitoyable complainte
a Zwinaerde fut en doleur
par la dame quy est fort plainte
quant fut a l'extreme langueur,

de Janvier le dix et neuf,
l'an vingt et six et quinze cent.
Le bon roy grant douleur en eult
et fut tout impourveu de sens.

Zooals Emile Picot het t. a. p. doet opmerken, is de Fransche tekst eene bijna letterlijke vertaling van den Nederlandschen. Of echter de Fransche stemopgave met de Nederlandsche overeenstemt en beide teksten aldus op dezelfde melodie voorgedragen werden, is te betwijfelen, te meer daar het Fransche lied uit achtregelige, het Nederlandsche uit negenregelige strophen bestaat.

Het „Radt van avonturen" komt in verschillende andere liederen voor: *Antw. lb.*, nr. 101, bl. 152, 5de (achtregelige) str. van het lied: „Ick wil mi gaen verhuegen", zie hiervoren I, nr. 118, bl. 467, en *Antw. lb.*, nr. 139, bl. 207, 2de (negenregelige) str. van het lied: „Rijck God wie sal ick claghen", waarvan de eerste str. alleen achtregelig is; — *ib.*, nr. 93, bl. 140, 2de (zevenregelige) str. van het lied: „Ick arm schaepken aender heyden", zie hiervoren I, bl. 393, en vgl. nr. 27 (achtregelige str.) van *Het ierste musyck boexken* van Tielman Susato, Antw. 1551, teksten uitgegeven door J. C. M. van Riemsdijk, *Tijdschr. der Vereenig. voor N.-N. mzgsch.*, III (1891), bl. 82; — H. J. van Lummel, *Nieuw geuzen-lb.*, nr. 75, bl. 173: „O radt van avontueren // wilt ghy schier omme slaen" (Samenspraak tusschen Amsterdam en Enchuysen, 1578) achtregelige str., „op de wijze: van den ouden Hillebrant", aanvang: „Ick wil te lande rijden", zie hiervoren I, nr. 5, bl. 37 en 43.

In 1506 had te Dordrecht eene groote processie plaats, waarin nevens tooneelmatige voorstellen uit den bijbel, in 't Legendenboek geput, de Reus en de Reuzin, 't Ros Beyaert der Aymons kinderen (zie hiervoren II, nr. 346, bl. 1252) en „'t Rad van avonturen" werden verbeeld (Pr. van Duyse, *Verhandeling over de Rederijkkameren.* T. XI, *Mémoires couronnés de l'Académie de Belgique*, 1861, bl. 141, en Id., *De Rederijkkamers in Nederland*, II, bl. 164). Nog ten huidigen dage is „'t Radt van avonturen" in de ommegangen van Dendermonde en Mechelen te zien.

Te Dendermonde zit het stevig met ijzer beslagen rad of wiel, van drie meters breedte, schuins op eene spil, op hare beurt vastgemaakt in een zwaar houten blok. Het wiel sleept langs een kant op den grond; door paarden voortgetrokken verkrijgt het eene snel draaiende beweging. Op het rad staan wiemen poppen, die gekleed worden en verbeelden een boer, eene boerin, een soldaat en een procureur.

Kl. Wijtsman, *Anciens airs et chansons pop. de Termonde*, 1868, nr. 8, deelt een liedje mede van „'t Radt van avonture" met aanvang: „Die 't ellendig radt van avontuer aanziet", doch waarvan tekst en melodie even onverstaanbaar zijn. — J. ter Gouw, *De volksvermaken*, 1871, bl. 488, sprekende over den jaarlijkschen „optogt" van Douai, vermeldt „het rad van avontuur op een wagen".

Hoffmann v. F., *Loverkens*, Altniederländische Ldr., *Hor. Belg.*, VIII, bl. 19, op zijn eigen lied: „Ic ghinc mi eens vermeiden", str. 3: „O rad van Aventuren // wat hebbic u ghedaen?" teekent aan: „*Aventure*" ist die Fortuna bei den Deutschen Dichtern des 13. Jahrh. *diu sælde*, das Glück. Die Vorstellung des Glücks auf einem

sich wälzenden Rade ward aus dem classischen Alterthume entlehnt. Sie findet sich bereits in 12. Jahrh.. Lamprecht in Alexander sagt:

Fortuna diu ist sô getân,
ir schîbe lâzet si umbe gân,
umbe loufet ir rat,
dicke vellet der dâ vaste saz.

S. GRIMM's *deutsche Mythologie*, S. 505: „Eine alte Abbildung des Glücksrades, früher in meinem Besitz (Bibl. Hoffmanni Fallersl., p. 51.) ist jetzt in der kön. Bibliothek zu Berlin. Vgl. die Abhandlung WILH. WACKERNAGEL's: *Das Glücksrad und die Kugel des Glücks*, in HAUPT's *Zeitschrift*, VI, 134—161."

Aan deze monographie ontleende Dr. E. GÖTZINGER, *Reallexicon*, 2de uitg. Leipzig, 1885, bl. 300, het artikel: *Glücksrad* und *Kugel des Glücks*, waaruit men leert, dat het rad of de kogel, door de poëzie en de kunst der Oudheid aan de Fortuin als symbolum toegekend, tot de middeleeuwen overging. In middeleeuwsche handschriften en houtsneden vindt men de om en weer geslingerde stervelingen afgebeeld als koningen, of als menschen uit de zes levenstijden, of als narren met ezelskoppen. In een Hs. van Ulr. v. Hutten, den voorlooper en bevorderaar der Hervorming (1488—1523), ziet men de Fortuin, onder de gedaante eener geblinddoekte vrouw, een rad ronddraaien waarop vier figuren verbeelden den Paus, den Franschen Haan, den Venetiaanschen Leeuw en den Rijksadelaar. En hierin bestaat het verschil tusschen de middeleeuwsche opvatting van „'t Rad der fortuin", en de manier waarop men het in de oudheid begreep. In de oudheid staat de verpersoonlijkte Fortuin met een voet op een rollenden bol of wiel; in de middeleeuwen draait het wiel om eene spil en worden de aan het wiel gekliste of daarop staande verschillende standen rondgeslingerd.

L. CLOQUET, *Eléments d'iconographie chrétienne*, Lille, z. j., bl. 288, „La Fortune", vermeldt een fragment van muurschildering in de hoofdkerk van Rochester (IXde eeuw), en beeldhouwwerken in de hoofdkerk van Amiens (XVde eeuw) en de St.-Stephanuskerk te Beauvais (XVIde eeuw), die het rad der Fortuin symbolisch voorstellen. Over hetzelfde onderwerp zie mede: Mr. X. BARBIER DE MONTAULT, *Traité d'iconographie chrétienne*, Paris, I (1890), bl. 161—4, en J. BOLTE, *Bilderbogen des 16. Jahrhunderts*, in Tijdschr. voor Nederl. Taal- en letterk., XIV (1895), bl. 135 vlg. „Der Tod und die vier Lebensalter" en „Der Lauf der Welt", waar aangehaald wordt: K. WEINHOLD, *Glücksrad und Lebensrad* (Abhandlungen der Berliner Akademie, 1892).

Aangeh. als wijs: *Een dev. eñ prof. boecxken*, Antw. 1539, nrs. 124—132, uitg. D. F. SCHEURLEER, bl. 154—163, voor: „Sijn vriendelijc oogen schinen"; — „Ick wil mijn herte keeren"; — „Maria, maghet schoone"; — „Sanck, lof ende alle spelen"; — „O lacy, ic mach wel claghen"; — „Als ic beghin te dencken"; — „O Heere God leert ons heden"; — „Mine herte dwingt my om singhen"; — „Rijck God wien sal ic clagen". Dit laatste lied (zie hiervoren I, nr. 184, bl. 681) draagt ook tot stemaanduiding: „oft op die wise alsoot beghint"; — *Het Paradiis der*

gheest. vreuchden, Antw. 1617, bl. 3, 51, 71, 111, 113, 209, voor: „Heere Godt, leert ons heden" (voornoemd); — „Laet ons gaen mediteren"; — „O vat vol swaerder sonden"; — „Hoort toe ghy kersten sinnen"; — „Hoort hoe Christus na Galileen" (als wijs aangegeven door *Een Aemst. am. lb.*, t. a. p.); — „Menschen ghierich van aerde"; dit laatste ook te vinden in *Het prieel der geest. melodie* hierna aangeduid; — *Veelderhande liedekens*, 1569, bl. 46, voor het lied: „Alsmen schreeft duyst vijfhondert en daertoe noch vijftich jaer" (Lied van de vier martelaren binnen Lier): „na de wijse, vant liet vanden Coninc van Denemerck. O Rat van avonturen", herdrukt door Ph. Wackernagel, *Lieder der Niederl. Ref.*, bl. 126. Zie Dr. F. C. Wieder, *De Schriftuurlijke liedekens*, 1900, bl. 94 vlg. — J. H. van Lummel, t. a. p., bl. 151, voor: „Eylaes wy moghen wel claghen" (een claech-liedt van de paepsche soldaten, 1573), ook genoemd, volgens Dr. H. Loman, *Register der geuzeliedjes*, nr. 34, wijs „van Job".

In *Veelderhande liedekens*, Amst. 1599, bl. 109 ro., vindt men voor een lied met vijfregelige strophe, de wijsaanduiding: „van den Coninck van Denemerck *oft* den Lindensmit". De aanvangsstrophe luidt:

Ghy Christen / hoort dit cleyn vermaen /
en wilt dit liedt in danck ontfaen /
die Schrift doet het ons oorboren /
dus wilt dit wel te recht verstaen /
den arbeyt is anders verloren.

De strophenbouw is gansch verschillend met dien van nr. 125, *Antw. lb.*; de bovenstaande melodie past hier dus niet. Integendeel gaat die strophe zeer goed op de melodie van het Duitsche lied van den „Lindenschmid", dat zeer waarschijnlijk vroeger ook ten onzent bekend was (zie Dr. Kalff, *Het lied in de M. E.*, bl. 247—8). Deze melodie is te vinden in de *Souterl.*, Antw. 1540, Ps. 45, „na die wise: Het voer een cnaepken over ryn"; zie hierna: „God is ons toevlucht inder noot".

Een lied: „Hoe draeyt het radt van avontueren", met stemaanduiding: „O Kersnacht schoonder dan de daghen" (zie dit laatste hierna) komt nog voor in: *Haerlemsche winterbloempjes*, 1645. De wijs: „Hoe draait" enz. dient voor 't lied: „Och dwaze mensche wilt doch aenmerken" (De doode tot gast genood), te vinden in *De nieuwe Overtoomsche markt-schipper*, Amst. 1793, bl. 89, en uitg. 1805, bl. 75: „Ach dwaze", enz.. Deze laatste tekst, met eene thans nog gezongen melodie, werd herdrukt door Dr. G. J. Boekenoogen, in *Volkskunde*, Gent, XV (1903), bl. 237.

Melodie. I. *Een dev. eñ prof. boecxken*, Antw. 1539, nr. 124, uitg. D. F. Scheurleer, bl. 154, „dit is die wise van O radt van avontueren", voor het vermelde: „Syn vriendelijc oogen schinen" (zie dit lied onder de geestelijke liederen onzer verzameling). Wij brengen hierboven den tekst van het *Antw. lb.* op de melodie zonder voor de zekerheid der lezing te durven instaan, gezien de onduidelijkheid van den druk. — **II.** I. Fruytiers, *Ecclesiasticus*, Antw. 1565, nr. 20, bl. 48, „op de wijse: O rat van avontueren", hierboven weergegeven; — **III.** *Het prieel der gheest.*

melodie, Brugghe, 1609, bl. 163, zonder wijsaanduiding; in de uitgave van 1620 echter wordt dezelfde melodie, bl. 149, aangeduid: „O radt van avonturen":

Men - schen gie - rich van aer - de Die ver - gaert schat en goet /

Merct dat oudt / jonck / ghe - jaer - de Al tsa - men ster - ven moet /

Elcx sterf - dach die sal com - men / Leeft soo ghi ster - ven wilt:

Wat baet dan t'gelt by som - men Als u naect t'helsch ver - dom-men /

De dood en vreest gheen schilt.

Dezelfde lezing is te vinden bij Stalpaert, *Gulde-iaers feest-dagen*, Antw. 1635, bl. 403, voor: „Vreed' zy u Marce", en bl. 962, voor: „Den heyligh van Assijsen".

De zangwijs van Ps. 130 der Fransche Reformeerden: „Du fonds de ma pensée", een tekst die na het hier besproken lied ontstond, is niet zonder overeenkomst met de hier medegedeelde melodie; zie onze verhandeling: *De melodie van het Nederl. lied*, 1902, bl. 107—8 en 141.

Eitner, *Bibliographie der Musik-Sammelwerke*, bl. 500, vermeldt een lied van Crecquillon: „Jai veu le temps que javoye", waarvan de aanhef eenige overeenkomst heeft met de wijs van de gemelde Fransche vertaling, en dat voorkomt in *Quatriesme livre des chansons à quatre parties*, Louvain, P. Phalese, 1555.

422. Springht alle zeer wijfs ende mans.

(Geboorte van Philips II, 1527)

Springht al - le zeer wijfs en - de mans, knecht - kins en meys - kins
laet ons ver - heu - ghen de - sen dans, twerdt t'on - ser al - der

tsa - men;
vra - men; de ma - re is hier int Vlaemsch ver-gier, 't be-scheyt mach elck wel

ho-ren; lof hooghst' Prin-cier van dit be-stier, een Prin-ce is ons ghe - bo -ren!

1. Springht alle zeer wijfs ende mans,
knechtkins en meyskins tsamen;
laet ons verheughen desen dans,
twerdt t' onser alder vramen;
de mare is hier
int Vlaemsch vergier,
t' bescheyt mach elck wel horen;
lof hooghst' Princier
van dit bestier,
een Prince is ons gheboren!

2. Den Vlamingh is vreese ende ducht
gheweerdt met veel calaignen;
gheboren was dees edel vrucht
nu cortelinghe in Spaignen;
dien Godt bemindt
dwaelt niet een twindt,
laet ons hem niet verstoren;
deur dit bewindt,
weest vro ghesindt,
een Prince is ons gheboren!

3. Danst alle zeer deur dit bedrijf,
ons blijft nu paeys en minne;
God wil vertroosten 't reyne wijf,
ons edel Keyserinne;
noyt zulck een pant
veur onderstant
quam ons van haer te voren.
Schoon Vlaender-lant
weest nu playsant;
een Prince is ons gheboren!

4. Prince, hooghste Godt t' ons liberael,
lof u deur dit ghevaren;
wy bidden, ghy desen vassael
ons langhe wilt bewaren,
en sparen doet
veur teghenspoet
wy hebben wtverkoren.
Lof, hooghste goet,
met sin en moet;
een Prince is ons gheboren!

1, 6. *vergier*; Fr. verger = boomgaard, lusthof. — 1, 8. *hoogst' Princier* = de Prins der Prinsen, God. — 2, 2. *calaignen* = twisten. — 2, 6. *niet een twindt,* niet het minst. — 3, 1. *bedrijf* = gebeurtenis. — 3, 6. t.: *onderstrant.* — 4, 2. *deur dit ghevaren*, om deze gebeurtenis. — 4, 3. *vassael,* moedig, dapper man.

Tekst. Matthys de Casteleyn, *Diversche liedekins,* Ghendt, 1574, nr. 19, bl. 43, „op den voys: „Ick vrijdde een vroukin", feestlied bij de geboorte van Philips II (21 Mei 1527). — Aangeh. door Prof. P. Fredericq, *Onze hist. volksldr.*, 1894, nr. 60, bl. 69; Cornelia Cath. van de Graft, *Middelndl. historieldr.*, 1904, nr. 29, bl. 163, volledige tekst en aanteekeningen.

Mr. J. C. W. le Jeune, *Letterkundig overzigt, enz.*, 1828, nr. 7, bl. 105, gemoderniseerde tekst. Aangehaald door denzelfden, in *De navorscher*, III (1853), Bijblad, bl. CVI, waar de schrijver zijn voornoemd werk tegen de critiek verdedigend, onderzoekt wat men door volkslied moet verstaan, herinnert aan hetgeen door hem bl. 83 van ditzelfde werk wordt gezegd: „verandert de smaak des volks en de geest des tijds, dan vlugt het lied van de lippen", en er bijvoegt: „Was b.v. de rondedans op de geboorte van Philips II, van Mathijs de Castelein, geen volkslied? hoe jammerlijk ook, in volgenden tijd, die toegejuichte den volkszin logenstrafte en wreedaardig miskende".

Melodie. M. de C., t. a. p., nr. 9, bl. 21; zie hiervoren: I, nr. 108, bl. 436: „Ick vrydd' een vraukin alsoo fijn", en II, bl. 982: „Tsavents sprack hy tot der maecht".

423. Eyn nye ledt wy heven an.

(Landsknechten-lied, 1531)

Eyn ny - e ledt wy he - ven an, dat best dat wy ge - le - ret han, eyn ni - ës ledt to sin - - - - - - - - - gen; junc-ker Balt-zer nam eyn hu - pen landsknecht an, den gra - ven wold he dwin - - gen.

1. Eyn nye ledt wy heven an,
dat best dat wy geleret han,
eyn niës ledt to singen;
juncker Baltzer nam eyn hupen landsknecht an,
den graven wold he dwingen.

2. Wy toegen dem graven yn sijn landt,
dar hebben wy gerovet und dapper gebrant,
vor dem graven was uns nicht leide,
he doerfft unser nicht vorbeiden.

3. Des wart de koeninck van Dennemarck gewar,
he mackde den frëde, dat ys war,
al twischen den beiden landsheren.
He sprack: „gy framen lantdsknecht gudt,
wilt gy my eyn eedt toswëren?"

4. De hoevetlud gingen bald tho radt,
se mackden eynen anslach, kort und drad,
her koening, vël gnedigster here,
spit trotz wol wilt uns wëren.

5. Wy buerden eynen guelden op de handt,
yn Holland maeckden wy uns wol bekant,
mit pipen und mit trummen,
de Hollanders moesten da dantzen eynen dantz,
se heddent wol bëter genamen.

6. De Hollanders weren yn groter nodt,
se maeckden eyne klacht an den keyser groth:
„herr keyser, vël gnëdigste here,
de koeninck van Dennemarck licht uns ym landt,
wy koennen uns nicht gewëren."

7. De keyser antwerd und sprack,
„gy Hollanders, wëset darto vordacht,
und helpt minen swager to lande,
das Ricks radt hefft ën dar uth gebracht,
des schal he liden grote schande."

8. De Hollanders hebben ër beste gedaen,
to Mëdenblick synt wy to schëpe gan,
yn Norwëgen angekamen,
und hedd uns Godts wëder und wind gedan,
tho Kopenhagen weeren wy gekamen.

9. Jëgen Godts wëder und windt koennen wy nicht don,
Norwëgen hebben wy yngenamen,
yn de Wieck synt wy gekamen,
Katzborch, dat vellen wy dapper an,
mit stormender handt gewunnen.

10. Al wat dar was, dat bleff dar dodt,
de lantzknecht weren yn groter nodt,
grote kranckheyt hadden ze vorwunnen
de hagel und sne, de ded uns we,
darto de bitter hunger.

11. Up eynen soendach dat geschach,
dat men de landtzknechte trecken sach,
vor Nicloes up dem ise,
der quemen de Sweden mit gantzer macht,
se meinden de lantzknechte te vordriven.

12. Des andren dages dat geschach,
dat men de Sweden trecken sach,
wol gëgen de framen landtsknechte,
wy meynden se scholden uns levern eyne slacht,
se doerfften unser nicht vorbeiden.

13. Die uns dit nie ledtlin sanck,
Meinrt van Hamme is he genant,
he hefft gar wol gesungen,
he drinckt vel lever den rynschen kolden win,
alst water uth der brunnen.

Tekst. Dr. J. VAN VLOTEN, *Nederl. geschiedzangen*, I, bl. 202, overgenomen uit GOEDEKE'S *Coninc Ermentrikes Dot*, Hannover 1851, blz. 8, naar een los blad van 1531. Zie mede VON LILIENCRON, *Hist. Volksldr.*, no. 435; — ERK u. BÖHME, II, no. 248, blz. 40; — Dr. P. FREDERICQ, *Onze hist. volksldr.*, no. 65, blz. 72. — De eerste twee strophen van dit lied in Gelderschen tongval, waarvan de tweede en de vierde onvolledig zijn, hebben betrekking op Jonkheer Balthasar von Esens, een Friesch vrijbuiter-opperhoofd voor 1531 gevangen genomen.

In de volgende strophen, gedicht, zooals uit de slotstrophe blijkt, door Meinaert van Ham, die onder Karel V diende, wordt bezongen de laatste ongelukkige poging van Christian I, den verdreven koning van Denemarken, om zich in het bezit zijner Staten te herstellen. Christian zag zich den 31 Juli 1532 genoodzaakt zich over te geven en bracht de overige zeventien jaren van zijn leven in gevangenschap door.

Meinaert van Ham, Maarten van Rossum's luitenant, en zijn mislukte aanslag tegen Heinsberg (1543) worden herdacht in *Antw. lb.* 1544, nr. 186, bl. 284, „een nyeu liedeken", met aanvang: „Ghi chrijslieden alle te samen", 8 str. en nr. 182, bl. 278, zelfden tekst, zonder de aanvangsstrophe. Over dit lied en de wijsaanduidingen waartoe het aanleiding gaf zie CORNELIA CATH. VAN DE GRAFT, *Middelndl. historieldr.*, 1904, no. 43, bl. 212 vlg.

Melodie. Naar het voorbeeld van Erk en Böhme brengen wij op den tekst de melodie van Ps. 46 *Souterl.*, 1540, die gelijken strophenbouw heeft en tot opschrift voert: „Een nieu liet wij heffen aan." — J. FRUYTIERS, *Ecclesiasticus*, 1565, nr. 83, bl. 158, zelfde melodie, „wijsaanduiding: Een nieuwe liet", enz., voor: „Ick heb noch veel meer te spreken".

424. Wie was die ghene die die looverkens brac.

(Van den storm van Munster, 1534)

Wie was die ghe - ne die die loo - ver-kens brac en - de diese in - der

nar - ren cap-pen stack? Het wil hem o - - - pen-ba - ren. Wi rie-pen dat

cruyce al van-den he - mel an, wi vro - me lants-knech - - ten al - le.

1. Wie was die ghene die die looverkens brac,
ende diese inder narren cappen stack?
Het wil hem openbaren.
Wi riepen dat cruyce al vanden hemel an,
wi vrome lantsknechten alle.

2. Het was op eenen maendach,
datmen den storm voor Munster sach
ontrent den seven uren;
daer bleef so menich lantsknecht doot,
te Munster onder die mueren.

3. Die storm die duerde een corte tijt
tot dat die metten waren bereyt;
die metten waren ghesonghen;
doen schoten wi daer drie bussen los,
alarm so sloeghen die trommelen.

4. Wi vielen Munster dapperlijck an,
wi leden schade so menighen man,
men sach daer menich bloet verghieten,
men sach daer menigen vromen lantsknecht,
het bloet liep over haer voeten.

5. Die lantsknechten waren in grooter noot,
daer bleeffer wel drie duysent doot
in onderhalver uren;
was dat niet een groote schare van volc?
noch en sal geen lantsknecht trueren.

6. Wi weecken in een wilde velt,
in die scanssen hebben wi gevuert ons gelt,
eenen raet souden si ons gheven;
wi riepen Maria Gods moeder aen:
„beschermt ons lijf ende leven!"

7. Knipperdollinc tot sinen knechten sprack:
„ghi borghers coemt hier op die wacht,
laet ons den hoop aenschouwen;
al waren si noch drie duysent sterc,
den prijs willen wi behouden!"

8. Een busseschieter, die daer was,
hi schoot drie cortouwen al op dat pas,
veel snelder dan een duyve:
„wistent mijn vader ende moeder thuys,
si souden mi helpen trueren."

9. Die dit liedeken eerstmael sanck,
een vroom lantsknecht is hi ghenaemt;
hi hevet seer wel ghesonghen;
hi heeft te Munster aen dans gheweest,
den rey is hi ontspronghen.

1, 1—2. = Wie was degene die lauweren plukte en ze op zijn zotskap stak; zooals men thans nog zegt: „wie is degeen die dat pluimken op zijn hoedje steekt", d. i. die zoo vermetel is, die dat durft aangaan? Uit die regelen verneemt men de klacht van de „vrome lantsknechten" tegen hunne aanvoerders, die hen ter slachtbank hebben geleid. — 1, 3. = wij zullen het gaan zien. — 6, 2. *gevuert* = gevoerd. — 8, 1. t.: *busschieter*. — 9, 5. *den rey* = den dans, den doodendans.

Tekst. *Antw. lb.*, 1544, nr. 168, bl. 253, „vanden storm van Munster"; — Uhland, *Volksldr.*, nr. 200; — Dr. J. van Vloten, *Nederl. geschiedz.*, I, bl. 205; — R. von Liliencron, *Die historischen Volksldr. der Deutschen*, IV (1869), nr. 456, bl. 114.

Munster was in handen gevallen van Bernard Knipperdolling, aanvoerder der Wederdoopers, die er met zijne aanhangers, waaronder Jan Matthijsen, de bakker uit Haarlem, Jan Beukelsz., de kleermaker uit Leiden, en Gerrit Kippenbroek uit Amsterdam enz. het koninkrijk van Sion stichtte, waarin veelwijverij en gemeenschap van goederen werden ingevoerd, terwijl het gezag op bloedige wijze werd gehandhaafd. Een eerste beleg van de stad door het leger onder het bevel van den bisschop van Munster, Frans graaf von Waldeck, mislukte. Na de verovering van de stad door den bisschop, ondersteund door eenige Protestantsche Vorsten (24 Juni 1535), werd Knipperdolling terechtgesteld.

Reeds den Vrijdag vóor Pinksteren, 22 Mei van hetzelfde jaar, zegt von Liliencron, t. a. p., liet de bisschop de stad beschieten; de storm zou aanvangen den Dinsdag in den vroegen morgen. Doch reeds den Maandag avond wierp eene Geldersche ordelooze schaar zich op de stad; te laat snelde het overige leger toe. Met zwaar verlies werden de aanvallers van de muren afgeslagen.

Dr. P. Fredericq, *Onze historische volksldr.*, 1894, nr. 67, bl. 73, doet opmerken, dat, terwijl Dr. van Vloten het lied in verband brengt met de inneming van Munster, von Liliencron terecht de eerste bestorming van die stad als onderwerp van ditzelfde lied opgeeft.

Böhme, *Altd. Lb.*, nr. 201, bl. 284—6, en Erk u. Böhme, *Deutscher Liederhort*, II, nr. 280, bl. 88, brengen den aanvang van ons lied in verband met den aanvang van een lied „auf die Einnahme Mailands (1521), tegen de Fransche Lelie gericht:

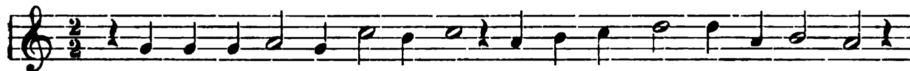
Godt weet wol wer uns de Lilien brickt
und wer sik na dem adel richt,
so gar mit rykem schalle!
To Meiland aver der werdigen stat
dar sach men de lanzknecht alle.

E. u. B., t. a. p., deelen ook den tekst van het *Antw. lb.* mede, benevens eene vertaling van de eerste strophe in het Duitsch.

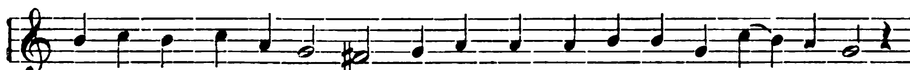
Melodie. Zie hiervoren, nr. 275, bl. 988: „Ic rede eenmael in een bossche dal", naar aanleiding van den eersten versregel der tweede strophe: „Te Bruynswijck staet een hooge huys", gebracht op de melodie van Ps. 83 *Souterl.*, 1540: „Te Munster staet een steynen huys", zangwijs die ook wel voor het lied op den Storm van Munster zal gediend hebben.

E. u. B., t. a. p., noemen deze zangwijs identiek met den „Wisbeckenton" of „Schweizerton", die gebruikt werd voor het lied: „Es geht ein frischer Sommer daher", en die zij, t. a. p., nr. 269, bl. 67, in driedubbele lezing mededeelen. Met hen, bl. 69, zijn wij van meening dat de oudste lezing, Ps. 10 der *Souterl.*: „nae die
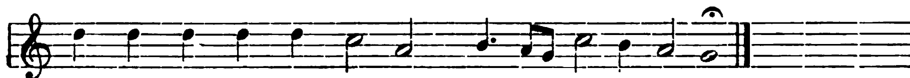
wise: Ick hoorde die spiessen (lansen) craken" [seer], wat den toonaard betreft, juist genoteerd is. Doch of zij geheel de bovenstaande melodie teruggeeft, is wel te betwijfelen; de aanvang is in beide zangwijzen dezelfde, maar het vervolg, zoowel als de cadensen, verschillen. Ter gemakkelijker vergelijking laten we de melodie van Ps. 10 volgen, eene quint hooger getransponeerd, met den tekst der *Souterl.:*

In God is al mijn toe-ver-laet En mijn be - trou-wen in hem staet.

Waer om wilt ghi my ter - ghen? En seg-ghen mijn sie - le met woor-den quaet

Wilt vlie-ghen tot die ber-ghen // ber - - - - - ghen.

De wijs „van Munster" wordt aangehaald voor de liederen: „Doe den Spaenschen Senacherib hoort", (Beleg van Alckmaer, 1573) en „Wie wil hooren een nieu liet" (Slag bij Moock, 1574); zie H. J. van Lummel, *Nieuw Geuzenlied-boek,* bl. 147 en 206, terwijl de wijs „van Munster / oft van Haerlinghen", wordt voorgeschreven in *Een nieu Geusen-lb.*, 1581, bl. 30 v°, voor: „Hollant / Zeelant / ghy edel prieel".

---

425. Verblijdt u, Vlaenderlant, schoon blomme.

(Van den vrede van „Aeyghersmoorte", 1538)

Ver - blijdt u, Vlaen - der - lant. schoon blom - me, mach - tich pri-
den paeys is nu be - kendt al om - me, dinct vry dat

eel op de - sen tijt; de mees - te twee der wee - relt wijt heb - ben van
ghy ge - luc - kich zijt;

zelfs den paeys ghe - zwo - ren: dies zy den Hee - re ghe - be - ne-

dijt, dat hy ons heeft dus wt - ver - co - ren; Mars is ghe-stremt en tsvi-audts

to - ren, druc is ghe - weert wt ons for - eest. Lof

Va - de - re, lof So - ne, lof he - lich Gheest.

1. Verblijdt u, Vlaender-lant, schoon blomme,
machtich prieel op desen tijt;
den paeys is nu bekendt al omme,
dinct vry dat ghy geluckich zijt;

de meeste twee der weerelt wijt
hebben van zelfs den paeys ghezworen:
dies zy den Heere ghebenedijt,
dat hy ons heeft dus wtvercoren;
Mars is ghestremt en tsviandts toren,
druc is gheweert wt ons foreest.
Lof Vadere, lof Sone, lof helich Gheest!

2. Ons is ontdaen der vreuchden poorte,
de Lelie aen den Arend sant,
ons Keyser track naer Aeyghersmoorte,
daer hy den Vrancxken Coninck vant;
sy confirmeerden daer d' bestant
ende eeuwich paeys voor ons bequame:
elk ander gaefzy sulcken pant,
dats d' land sal hebben groote vrame.
Wy zijn bevrijdt voor druck en blame,
men wert ghetrocken noch gheteest.
Lof Vadere, lof Sone, lof helich Gheest!

3. Janus den tempel is ghesloten,
dien Tullus voortijds heeft ontdaen;
met heunich wordt al d' land deurgoten,
op doornen sullen druyven staen:
de schueren werden vul van 'tgraen,
tsuyvel sal al omme overvloeyen,
de weerelt sal vul vreuchden baen,
elck boom die zal nu twee werf bloeyen,
wies onslien faelt, sal dobbel groeyen,
voor faute en zy niemant bevreest.
Lof Vadere, lof Sone, lof helich Gheest!

4. Nu sullen rusten voor alle andre,
by dat ghetuychd' Ozeas fier,
den Arend en den Salamandre,
prophetie is volcommen hier;
den Arend vlieghd als thoochste dier,
gheen onrecht hoordtmen hem te biene;
den Salamandre woend int vier;
dus zijn zy alle bee t' ontsiene:
haer felheyt staet ons niet te vliene,
ons is ghebluscht alsulck tempeest.
Lof Vadere, lof Sone, lof helich Gheest!

5. Prince, hoechste God, wy zijn wel taeyse,
u danck' wy als hier af regent;
wy zijn versien met goeden paeyse,
maeckt dien gheduerich zonder ent;
ghy hebt ghebluscht al ons torment,
lof zy u eeuwich tallen stonden,
lof dy, als Vader excellent,
lof zy dy, altoos niet om gronden,
lof wese dy, van allen monden,
lof, die ons bystaet minst en meest.
Lof Vadere, lof Sone, lof helich Gheest!

1, 5. Karel V en Frans I. — 1, 9, t.: *ghestrent.* — 2, 7. Zij gaven elkander de verzekering, dat het land zal hebben vrede. — 3, 1. De tempel door Romulus ter eere van Janus gesticht, die gedurende den oorlog open bleef en alleen bij den vrede werd gesloten. — 3, 2. Tempel dien Tullus Hostilius, de derde koning van Rome, heeft ontsloten. — Voor heel de 3de str. cf. Numeri XIII. — 4, 2. De profeet Hosea, die echter niets van dien aard profeteert. — 4, 3. De arend verbeeldt moed, de salamander kracht. De salamander heeft een zeer taai leven; immers werd hij, volgens vroeger volksgeloof, in het vuur geboren en wederstond er aan. Het wapen van Frans I voerde een salamander te midden der vlammen met de kenspreuk: „Nutrisco et extinguo", ik voed en doof uit. — 5, 1. *taeyse,* Fr. *à l'aise* = tevreden, voldaan.

Tekst en melodie. MATTHYS DE CASTELEYN, *Diversche liedekins,* Gent 1574, nr. 30, bl. 75; juichlied bij 't sluiten van den vrede met Frankrijk tusschen Karel V en Frans I, te Aeyghersmoorte" (Aigues-Mortes, 1538). — Aangeh. door Dr. P. FREDERICQ, *Onze hist. ldr.,* 1894, nr. 69, bl. 74. — CORNELIA CATH. VAN DE GRAFT, *Middelndl. historieldr.,* 1904, nr. 35, bl. 183, volledige tekst met aant. en aanduiding der historische bronnen.

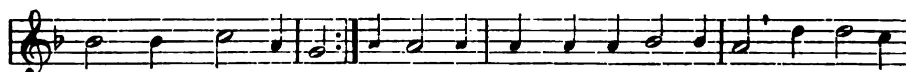
Vgl. de melodie met de zangwijs: „Wt vreughden werdt hier een liedt ghesonghen", nr. 419, bl. 1563 hiervoren.

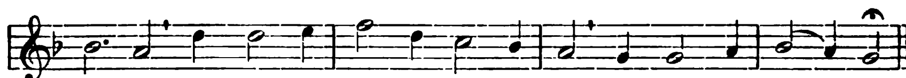
---

426. Rijst wt den slape, die sijt beswaert.

(Vrede van Cateau-Cambresis, 1559)

1. Rijst wt den slape, die sijt beswaert,
verblijt u in desen gulden tijt.
Mars is verjaegt met sine standaert,
verstroyt u nu strijt, twist, haet en nijt.
Lof God, int hoochste ghebenedijt,
tot elken keere;
den peys playsant is nu int lant,
loeft God den Heere.

2. Ghy Heeren en Wet der Stadt eerbaer,
alle cooplieden en schutters me,
wilt triumpheren en vieren claer,
voor twist ist nu al peys en vre;
wilt locht op springhen en rueren u le,
gheeft God de eere;
den peys playsant is nu int lant,
loeft God den Heere.

3. Alle ambachten en consten jent
en die met sorghen sijt bevaen,
al heeft ons benauden tijt gheschent,
ick hope het wordt seer haest ghedaen;
wilt vroolyck sijn en druck afstaen,
alsoo ick leere;
den peys playsant is nu int lant,
loeft God den Heere.

4. Ghy gulden der rhetorijcken soet,
met blyden schijn wilt vrolijck sijn,
druck van u doet, maect eenen moet,
doer Gods ghenade twordt noch al sijn;
wilt fray hoveren en drincken den wijn,
vrij van verseere;
den peys playsant is nu int lant,
loeft God den Heere.

5. Wilt danckelijk nemen alsoot betaemt,
ghy Edel Heeren, ons slecht voorstel
van Tviolierken *wt jonsten versaemt*,
die tuwen dienst niet en syn rebel;
verjaecht is nu snel doorloghe fel,
dies vruecht vermeere;
den peys playsant is nu int lant,
loeft God den Heere.

2, 5. *uwe leden.*

Tekst en melodie. Los blad, z. n. v. dr., met het jaartal 1559 en het opschrift: „Wt ionsten versaemt", zinspreuk van de Antwerpsche Kamer *De violieren.* — Tekst en melodie werden mij medegedeeld door den heer A. van Werveke, archivaris-adjunct bij het stedelijk archief te Gent, die beide te Ieperen, op eene tentoonstelling, naar het oorspronkelijk stuk had gecopiëerd. Het lied slaat op den vrede van Cateau-Cambresis (of Chateau-Cambresis), eene kleine stad in het Fransche Département du Nord, waar op 2 en 3 April 1559 tusschen Frankrijk, Engeland en Spanje de overeenkomst gesloten werd, waarbij elk dier rijken afstand deed van de veroverde gewesten (zie John Lothrop Motley, *De opkomst van de Nederl. Republiek*, vertaald onder toezigt van Dr. R. C. Bakhuizen van den Brink, 2den dr., 's Grav. 1860, I, bl. 101). — Een rondeel op hetzelfde onderwerp, met aanvang: „Deur peys en vré", uit H. I. vander Noot's *Bosken* (sic) *inhoudende verscheyden poëtixe wercken;* herdrukt door Dr. J. van Vloten, *Nederl. geschiedzangen*, 1852, I, bl. 261, wordt aangeh. door Dr. P. Fredericq, *Onze historische volksldr.*, 1894, nr. 104, bl. 99.

---

427. Ick hope, dat den tijt noch comen sal.

(1566)

Ick ho-pe, dat den tijt noch co-men sal, dat-men sal roe-pen o-ver
al, een-drach-tich voor een leus, als Bree-ro-de met blij-de ghe-
schal: Vi-ve, vi-ve le Geus!

1. Ick hope, dat den tijt noch comen sal,
datmen sal roepen over al,
eendrachtich voor een leus,
als Breerode met blijde gheschal:
Vive, vive le Geus!

2. Die edele Heere van Breeroe soet,
metten Graef van Nassou, dat edel bloet
seer ingenieus,
den Grave van Culenburch metter spoet:
Vive, vive le Geus!

3. Dese hebben ons verlost vanden Cardinael
en van de Kettermeesters int generael,
vanden Bisschop seer pompeus;
dus roepen wy met blyschap altemael:
Vive, vive le Geus!

4. Sy hadden ons ghepast te brenghen inden noot,
als slachtschaepkens, diemen doot
met tyrannije beus:
dus roepen wy, want Godt verdroot:
Vive, vive le Geus!

5. Sy hadden na ons bloedt ghevast,
ons goet te nemen hadden sy ghepast,
want sy maken ons fameus
voor den Coninck; maer roept ontlast:
Vive, vive le Geus!

6. Hertoch Eerick heeft hem sterck gheset
teghen die waerheyt reyn en net
met lancen ende speer;
hierom gheeft God, diet heeft belet,
lof, glory, prijs, end eer!

7. Die Prins van Orangien triumphant,
met andere Baroenen hier int lant,
sy waren damboreus;
Godt maeckte haer synen wille bekant:
Vive, vive le Geus!

8. De Deken van Ronsen om Gods woort bloot,
hij heeft ghebracht menich Christen ter doot
met moede preus;
daerom roepen wy cleyn en groot:
Vive, vive le Geus!

9. De Marcgraef van Antwerpen is een wreet tyrant,
hij heeft de Christenen verdroncken en verbrant
met nijde dangereus;
dus roepen wy, tot zijnder schandt:
Vive, vive le Geus!

10. Bisschoppen en Prelaten achtmen nu niet meer,
noch den Paus met syne valsche leer,
want sy zijn venineus;
dus roepen wy teghen haer eer:
Vive, vive le Geus!

11. Verblijt u allegader met groot iolijt,
die den Cardinalen draghen de trouw te spijt,
als sy vraghen na de leus;
dus segt altijt en weest verblijt:
Vive, vive le Geus!

12. Danckt Godt, den Prins van Hemelrijck,
ghy, die de waerheyt soeckt ghelijck,
hoe langher hoe meer:
betert u, gheeft Godt autentijck
lof, glory, prijs end eer!

3, 1. Granvelle, die, na herhaalden aandrang van Oranje, Egmont en Hoorn, op geheimen last des konings, in Maart 1564 vertrokken was (Dr. v. Vl.). — 6, 1. Hertog Erik van Brunswijk, die van Lutheraan Roomsch was geworden (Dr. v. Vl.). — 7, 3. *damboreus* = eergierig, ijverig (H. J. v. L.). — 8, 1. De kettermeester Pieter Titelman (Dr. v. Vl.). — 9, 1. Jan van Immerzeel, sedert 24 Dec. 1554 markgraaf van Rijen en schout van Antwerpen (Dr. v. Vl.).

Tekst. *Een nieu Geusen lb.*, 1581, bl. 5ro, „Hier beginnen de Liedekens van Paepken wt / ende gaet op de wijse / Broeders en susters en / etc.", tekst hierboven weergegeven; — Wackernagel, *Lieder der niederl. Reform.*, 1867, nr. 86, bl. 164, naar de uitg. van 1588, zelfde wijsaanduiding; — Dr. van Vloten, *Nederl. geschiedz.*, I, bl. 271; — H. J. van Lummel, *Nieuw Geuzenlied-boek*, nr. 10, bl. 15, waar men leest: „Dit vers is hoogstwaarschijnlijk gemaakt naar aanleiding van het gezegde van Barlaimont tot de Landvoogdes: Vrees niet, het zijn maar Geuzen! d. i.: bedelaars. Hij zeide dit in de fransche taal, vandaar dat deze spotnaam ook altijd door de gereformeerden in die taal gebruikt is en zij zelfs penningen droegen, die het aandenken aan dien eeretitel moesten levendig houden (5 April 1566)." — Pontus Payen, II, MS., aangehaald door John Lothrop Motley, *De opkomst van de Nederlandsche Republiek* (vertaald onder toezigt van Dr. R. C. Bakhuizen van den Brink), 2de druk, 's-Grav. 1860, II, bl. 81, aant. 3, verhaalt: „Le Sr. de Berlaymont — prononça par grande colère les parolles mémorables qui firent changer de nom aux gentilshommes confédérez. Et comment, Madame, Votre Alteze at elle crainte de ces gueux? — Par le Dieu vivant, qui croirait mon conseil leur Requeste seroit appostillée à belles bastonnades, et les ferions descendre les degrés de la cour plus vistement, qu'ils les ont montés".

Marcus van Vaernewijck, *Van die beroerlicke tijden in die Nederlanden en voornamelijk in Ghendt*, 1566—1568 (uitg. Ferd. Van der Haeghen, Maatsch. der Vlaamsche bibliophilen, 4de reeks, Gent, 1872, I, 66 vlg.), ter plaatse waar hij leert, „hoe tvolck hem zeer becommerde met psalmen te sijnghen", zegt o. a., bl. 68: „zoo werden ooc up de maerct van jongheluers (goochelaars) liedekins ghezonghen die menich zeer onstichtende waren, ende al meest in spotte vande gheestelicke persoonen, ende was

van sommighe liedekins altijts dlaeste ('t refrein): *Vijve le gues*, als oft de gues nu de overhandt ghehadt hadden". Op eene andere plaats van zijn dagboek (II, bl. 291), schrijft van Vaernewijck: „Ontrent dees tijt wart zeer smeltende, als de snee voor theet zonneschijn, den name vande ghues, zoo dat men met haer wel alven (spotten) ende ghecken mochte .... Nu en zout ons niet qualic dijncken voughende, dat wij hier ooc een refereijn stelden, dat hemlien ooc beghect .... Aldus hebbic ditte metter aest ghedicht:

„Eylacen! hier voortijts was ic zeer prues;
ic *vijve le ghues*, alomme te beene.
Men zanck van mij liedekins puer amoreus;
vele hadden mij in den mont, zeer pompues;" enz.

terwijl de schrijver sluit met deze woorden:
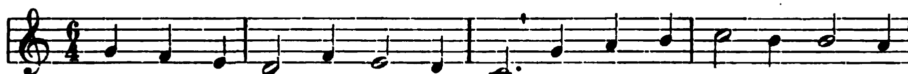
„Die voortijts ghues waren werden nu papiste.
Dit doet mij nu scrijven met bloedighe pennen:
O ghues, vijve le ghues, licht in de kiste!
In noode zoo leert men de vrienden best kennen."

Melodie. De wijs: „Broeders en susters, en vreest doch niet", is de aanvangsregel van een lied met zelfden strophenbouw, voorkomende o. a. in de *Veelderhande liedekens*, 1569, bl. 39, herdrukt door Wackernagel, t. a. p., nr. 53, bl. 125 (zie mede Dr. F. C. Wieder, *De Schriftuurlyke liedekens*, 's-Grav. 1900, *Regist.*, nr. 96), lied dat werd gezongen „nae de wijse: Ick heb ghedragen wel seven jaer". Zie hiervoren II, nr. 266, bl. 956.

Dezelfde melodie diende voor een schimplied op de Pardonisten: „Waer blijft ghy nu, ghy boos geslacht" (1567), „na de voyse van Vive le Geus", tekst te vinden bij Dr. J. van Vloten, *Nederl. geschiedzangen*, I, bl. 336, en H. J. van Lummel, *Nieuw geuzen-lb.*, bl. 101.

428. Waerom zijt ghy soo langhen tijdt.

(De Beeldenstorm, 1566)

1. Waerom zijt ghy soo langhen tijdt
van ons absent, och lieven Heer,
en dat u schaepkens onbevrijdt
u heete gramschap vuelen seer?

2. Denckt op u Catholijcke kerk,
door u ghesticht en ghefondeert,
u vry verlost en eyghen werck,
daer ghy soo lang in zijt ghe-eert.

3. Ghedenckt toch op u oudt gheslacht,
u eyghen erfdeel en u schadt,
denckt op u Sion seer gheacht,
daer ghy u wooning hebt ghehadt.

4. Heft op u voet, en metter daet,
vertreet u vianden tot niet,
door wie ghecomen is het quaet,
dat u ghewijdt plaets is gheschiet.

5. U teghen-strijders met gheschal,
in t' midden van u kerck seer coen,
haer vlagghen stellen over al,
te toonen wat sy dorven doen.

6. Men sach eertijts tot kercken bouw
men steen en houdtwerck heeft ghesneden,
soo excellent als wesen souw,
ter eeren Godts met ghoede reden.

7. Maer nu een deel veracht onvromen,
door boosheyt sijnde heel onstelt,
sijn in u tempels hier ghecomen,
om daer te toonen hun ghewelt.

8. Daermen soo groot devotie sach,
en Godt soo loflijck was ghe-eert,
daer hij ghedient was nacht en dach,
daer sachmen menschen heel verkeert,

9. Met hamers, bylen en gheweer,
als vanden boosen gheest bezeeten,
het schoon ciraet, met groot on-eer,
hoe sy dat al in stucken smeeten.

10. De plaetsen tot Godts dienst ghewijdt,
die hebben sy in brandt ghesteken,
„wy willen", seyden sy wt spijt,
„dit altemael in stucken breken."

11. Sy seyden in hunne boosen moet:
„laet ons gheheel gaen destrueren,
en rooven al het kercken goet,
wy sullent noemen reformeren."

12. Dit hebben sy alsoo ghedaen,
soo met af breecken soo met branden,
daer erghens sy gheraeckten aen,
de templen Godts in dese landen.

13. En tot noch toe is geen ghewach,
noch profesy noch geen propheet
die vanden tijdt dit dueren mach,
can onsen hope doen eenich weet.

14. Maer salt o Heer noch langher sijn,
dat u u vyant sal ont-eeren?
Is ooc oneynd-lijck den termijn,
dat sy u blijven blasphemeren?

15. Waerom en toont ghy niet u cracht,
te consumeeren heel te niet
elck een die uwen eer veracht,
want alles is in u ghebiet.

16. Och houdt u handt niet langher stil,
te straffen dese geus-ghesellen,
ghy hebt de macht, hebt oock de wil,
het sijn vyanden en rebellen.

17. Ghy sijt ons Coninck en ons Heer;
ghy doet de deught dat wordt ghedaen,
laet kercken-schenders nimmermeer,
onghecastijdt dus hennen gaen.
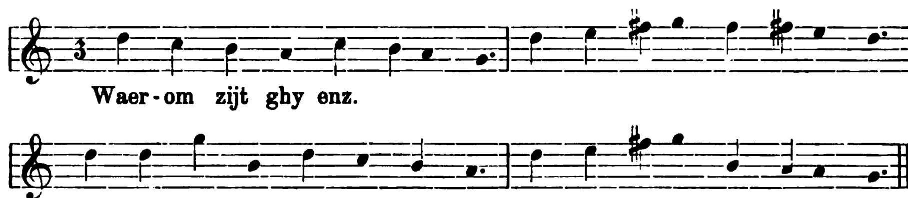
17, 2. Gij doet het goede dat gebeurt.

Tekst en melodie. Nr. 77, bl. 25—28, van de *Nieuwe tijdinghen*, Iunius 1622, „ghedruct In een Aentworpingsche (Antwerpsche) straet daer de menschen in gaen / en de Sonne stil staet. Met approbatie", bij Abraham Verhoeven, Lombaerdstraet, in de gulde zon." Zie over de gazet, uitgegeven door Verhoeven, het artikel van Th. J. Arnold in *Bibliotheca belgica*, Gent, aflev. 129—130, alsmede eene bijdrage van Emm. de Bom, in *Tijdschr. voor boek- en bibliotheekwezen*, Antw., I (1903), bl. 27 vlg.

De tekst hierboven weergegeven naar het exemplaar der K. Brusselsche Biblioth., dat insgelijks de melodie bevat, is eene navolging van Ps. 74: „O God! waarom verstoot Gij in eeuwigheid?" — De initialen onder de laatste strophe, beteekenen: „Vidit Cornelius de Witte, Canonicus Antverpiensis et Archidiaconus". — Willems, *Oude Vl. ldr.*, 1848, nr. 31, bl. 68, „De Beeldenstorm (a° 1566, etc.)", elf strophen, met weglating der str. 5, 6, 7, 10, 13, 15 hierboven, met menigvuldige veranderingen en zonder de melodie, naar „een los blad der XVI^de^ eeuw, ook herdrukt achter een satyriek opstel van het jaer 1622" (het aangeduide nr. van de *Nieuwe tijdinghen*); — Dr. J. van Vloten, *Nederl. geschiedzangen*, I, bl. 286, naar Willems.

Zie John Lothrop Motley, *De opkomst van de Nederl. Republiek* vertaald onder toezigt van Dr. R. C. Bakhuizen van den Brink, 's-Grav. 1860, II, bl. 116 vlg.: „De kerkelijke bouwkunst in de Nederlanden. — De beeldstormers", enz. (1566).

Wij laten de oorspronkelijke notatie volgen:

429. Slaet op den trommele.

(o. 1566)

EERSTE MELODIE.

Slaet op den trom - me - le van dir - re - dom dei - ne, slaet op den trom-me - le van dir - re-dom - does, slaet op den trom - me - le van dir - re dom- dei - ne, Vi - ve le Geus, is nu de loes.

TWEEDE MELODIE.

Slaet op den trom-me - le van dir - re - dom-dei - ne, slaet op den trom me - le van dir - re - dom-does, slaet op den trom - me - le van dir - re-dom- dei - ne, Vi - ve le Geus, is nu de loes.

1. Slaet op den trommele van dirredomdeine,
slaet op den trommele van dirredomdoes,
slaet op den trommele van dirredomdeine,
Vive le Geus is nu de loes.

2. De Spaensche pocken, licht als sneeuw vlocken,
de Spaensche pocken, loos ende boos,
de Spaensche pocken, onder sPaus rocken,
de Spaensche pocken groeyen altoos.

3. De Spaensche Inquisitie, voor Godt malitie,
de Spaensche Inquisitie, als draecx bloet fel,
de Spaensche Inquisitie ghevoelt punitie,
de Spaensche Inquisitie ontvalt haer spel.

4. Vive le Geus! wilt christelick leven,
Vive le Geus! houdt fraye moet;
Vive le Geus! Godt behoed u voor sneven,
Vive le Geus! edel christen bloet.

5. De Paus en Papisten, Godts handt doet beven,
de Paus en Papisten, zijn teynden haer raet;
de Paus en Papisten, wreet boven schreven,
ghy Paus en Papisten soect nu oflaet.

6. Oflaet in tijts noch, Godts woort te krencken,
oflaet in tijts noch, u godtloos spel;
oflaet in tijts, och wilt u bedencken
oflaet in tijts, en valt Godt niet rebel.

7. Tswaert is getrocken, certeyn Godts wraec naect,
tswaert is ghetrocken, daer Joannes aff schrijft;
tswaert is ghetrocken, dat Apocalipsis maect naect,
tswaert is ghetrocken, ghy wert nu ontlijft.

8. Tonschuldich bloet, dat ghy hebt verghoten,
tonschuldich bloet roept over u wraeck;
tonschuldich bloet te storten heeft u niet verdrooten,
tonschuldich bloet, dat dronct ghy met den Draeck.

GRANVELLE.

9. U vleyschen arm, daer ghy op betroude,
u vleyschen arm beswijckt u nou;
u vleyschen arm, die u huys boude,
u vleyschen arm wijckt van u schou.

PRINCE.
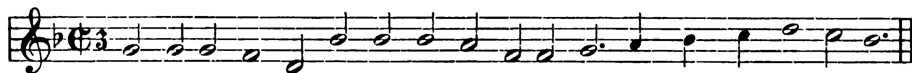
10. Princen der princelijcker Geusen Prince,
princelick met u gheest haer doch regeert;
princelick drijvense u eer, aldus bemintse,
princelick wert u rijck alsdan vermeert.
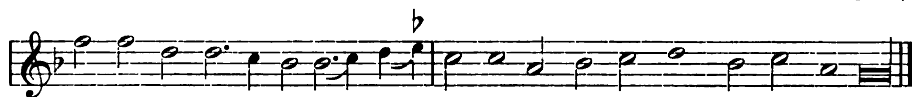
Tekst. *Een nieu Geusen lb.*, 1581, bl. 96 r°, met opschrift: „Tghene hier nae volghet en is noyt in eenighe Liedtboecken ghedruckt gheweest. — Een Liedeken gemaect by M. Arent Dircxz. Vos / in zijn leven Pastoor inde Lier / ende soude wel voor in desen boeck behooren ghestelt gheweest te hebben: Op de wijse / Bedructe hertekens / etc.", tekst hierboven; — Dr. J. VAN VLOTEN, *Nederl. geschiedzangen*, I, bl. 356; — WACKERNAGEL, *Lieder der niederl. Reform.*, 1867, nr. 81, bl. 161, naar de uitg. van 1588, „op de wijse, Bedructe hertekens, etc."; — H. J. VAN LUMMEL, *Nieuw Geuzen-lb.*, nr. 3, bl. 5, „op de wyse: Bedruckte harteken"; de uitgever leert, hoe de dichter van dit lied een der vier priesters was, die in 1570 te 's-Gravenhage werden verbrand. Volgens zijne sententie had hij o. a. de beelden in zijne kerk afgeworpen en met een hamer het zilveren harnas van het beeld van St. Joris in de kerk van [De] Lier, dat met veel nagelen en schroeven in het hout was vastgehecht, losgemaakt, en de zilveren platen in een zak gedaan en naar zijn huis gebracht; verder, had hij met zijn eigen hand geschreven en bij zich gehad een „oproerich referein of rondeel", denkelijk het hier bedoelde liedje, waarschijnlijk in 1566 vervaardigd. Van Lummel geeft geene bron op. Volgens P. BOR, *De Nederl. historiën*, Amst. 1679, I, bl. 312—3, werd Arent Dirkszoon, Pastoor in de Liere bij Delft, oud zeventig jaren, met drie andere pastoors in 1567 in den Haag gevangen gebracht, „ter sake van dat sy beschuldigt waren van ketterie / en dat sy de Roomse Kerke verlaten en de Gereformeerde aengehangen hadden". Den 30sten Mei 1570, dus na bijna drie jaren gevangenschap, werden zij „d' een voor en d' ander na eerst geworgt aen een pael / en daer na voorts verbrand . . .".

Melodie. I. Zie hiervoren I, nr. 124, bl. 483: „*Bedroefde* herteken, wat moet ghy lijden", en vgl. t. a. p., nr. 112, bl. 445: „Mijn oogkens weenen".

Aangeh. *Het Paradiis der gheest. vreuchden*, Antw. 1617, bl. 68: „Bedruckte hertekens", voor: „Mijn hert moet suchten // mijn oogen leken"; — K. VAN MANDER, *De gulden harpe*, Haerlem, 1627, bl. 86, „Bedruckte herteken / etc.", voor: „Den tijdt van gratien / is in saysoene", en bl. 307, voor: „Het jaer van gratien is nu voorhanden"; — VONDELS *Poëzy*, Amst. 1650, bl. 574, „Bedruckte harteke", voor: „Nu gun, o Godt, op zijne bede" (Simeons lofzangk); — *'t Geestelijck Kruydt-hofken*, Alckmaer 1664, bl. 27, „Bedructe herteken, etc.", voor: „O christen menschen bedenckt dat ende".

II. *Den boeck der gheest. sanghen* (Bliiden requiem), Antw. 1631, bl. 291, lied „op de wijse: „Bedruckte hertekens":

Op de woorden „In den afgrondt", enz., wordt de rhythmus gebroken, zooals

genoegzaam blijkt uit het tweede gedeelte der melodie en uit de volgende zangwijs, waar die rhythmus niet gestoord wordt; wij hebben hierboven getracht de kleine leemte aan te vullen.

Bologнino, *Den gheest. leeuwercker,* Antw. 1645, bl. 412, „op de wijse: „De blyde zielen // die daer verwielen", geeft deze melodie:

Ghe - looft aen - dach - tich / ghe-voelt waer-ach-tich Dat Godt recht-veer-dich is

en goedt In al-le tijden // dat hy het lij-den Uyt lief-de op ons comen doet.

De volgende lezing, die zich bij de Duitschers eerst voordoet in een liederboek van 1656, treft men aan bij Bäumker, *Das katholische deutsche Kirchenlied,* II, nr. 217, bl. 229:

Als nun voll - en - det, Und sich ge - en - det, Desz Her - ren Tisch
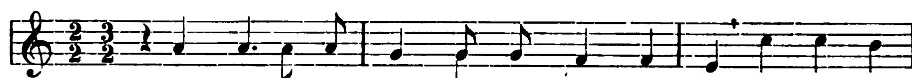
und A - bend - mahl, Gieng er in Gar - ten, Hiesz ab - seits war-ten,

Sein lie - be Jün - ger, die ge - tre - we Zahl.

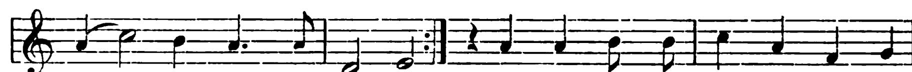
Een ander lied: „Speelt op den trommel en maeckt gerommel" (1618), te vinden bij H. J. van Lummel, t. a. p., nr. 177, bl. 436, op het metrum van het bovenstaande gedicht, werd gezongen „op de wyse: Wilder dan wilt, wie sal myn temmen" (zie I, nr. 146, bl. 550 hiervoren).

430. Als men een duysent vijfhondert jaer.
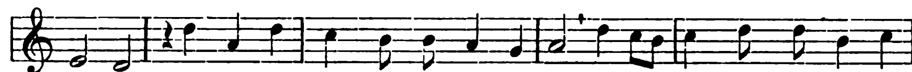
(Handel der Nederlanden, 1566—1584)
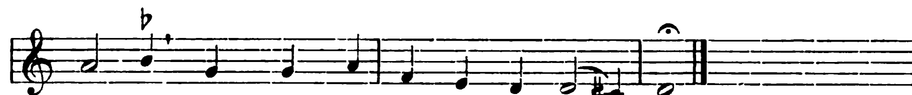

Als men een duy - sent vijf - hon - dert jaer en ses - sen-
ver - socht slandts a - del al - le gaer, om dat - mer

tses - - tich heeft ghe-schre-ven, vant straf - fe ghe - bodt [daer] wt - ghe-
ve - - le brocht om 't le - ven,

ghe-ven [al] bin-nen Bruys-sel, te zijn be-vrijt; en in Hoy-maent be-gost-men

e - ven Godts woort te pre - di - cken met vlijt.

1566. 5. April. 1. Als men een duysent vijfhondert jaer
en sessentsestich heeft gheschreven,
versocht slandts adel alle gaer,
om datmer vele brocht om tleven,
vant straffe ghebodt [daer] wtghegheven .
[al] binnen Bruyssel, te zijn bevrijt;
4. Julij. en in Hoymaent begostmen even
Godts woort te predicken met vlijt.
Int openbaer „ begost men daer
20. Augu. die beelden algemeyn „ seer reyn,
van steen en hout „ silver en gout,
te breken groot en cleyn.

1567. 21. April. 2. Wt Antwerpen tooch op dat pas
den edelen Prins van Orangien;
Duck Dalf binnen Bruyssel was;
16. Augu. Graeff Lodewijck quam wt Almangen;
dus den Hertoch al van Albangen
1568. 5. Junij. Egmont en Hoorn heeft onthalst,
20. Sept. des Princen soon ghevoert na Spangen,
en 's lants vryheden alsoo vervalst.
1569. Tlandt was verneert „ hy heeft begheert
27. [20. Mart.] van als den penning thien „ te sien;
maer sijn opset „ worde belet,
twelck menich dede vlien.

1572. 3. In Aprilis, den eersten dach,
sachmen Lume inden Briel comen;
9. April. den neghenden den Spaenschen slach
wert binnen Rotterdam vernomen.
Daer na werden vele vromen
1573. 13. Julij. binnen Haerlem deerlick vermoort;
maer den vijant most weer met schromen
11. Octob. van Alcmaer met schanden voort.
Den Grave nu „ al van Bossu
12. Octob. werde ter selver stee „ op zee,
doort langhe slaen „ lustich ghevaen,
ghebrocht tot Hoorn mee.

1574. 4. Als den tyran na Spangen tooch,
sach men den slach voor Bergen schieden,
24. Januarius. daer menich Spangiaert heenen vlooch,
cruys-heeren en veel edel-lieden.
Doen moest Dragon daer oock bieden
9. Februa. die stadt Middelburch den Prins;
dwelck corts daer na tontset bedieden
3. October. van Leyden door veel storm en wints.
Maer eer niet lang „ wert door bedwang
1575. 8. Augu. Ouwater heel int sant „ verbrant;
maer int Bolwerck „ te Krimperkerck,
haelden sy weder schant.

1576. 21. Febru. 5. Antwerpen den maer wel vernam
4. Novem. door moort, roof, branden, vrouwen schoffieren;
1577. daer na Don Jan tot Bruyssel quam,
2. Meye. thoonde corts zijn quae manieren.

1578—1582. Die lieden slants int regieren
4. Janua. namen tot hulp den Franschen Heer.
Daer nae werdt den Prins goedertieren
18. Mart. int hooft gheschoten, thgenas weer.
Doen werde Lier „ door sweert en vier,
28. Septem. gewonnen met verraet „ seer quaet;
daer teghen oeck „ Lochem seer cloock
ontset tot onser baet.

1583. 17. Janua. 6. Daer den Prins op hadde ghestelt
sijn hoop en, na Godt, zijn betrouwen,
Vilvoort. meende Antwerpen met ghewelt
Dermont. tovervallen en te benouwen.
Duynkercken. Maer veel quamen daer door in rouwen,
Dixmuyden. die wel meenden te zijn verblijt;
Duck d'Alenson. den Hertoch, somen mocht aenschouwen,
maeckte ons doen veel steden quijt.
Den Prince eel „ werde gheheel
1584. 10 Julij. tot Delff door een schoot „ ghedoot
van een godloos „ verrader boos,
twelck menich mensch verdroot.

1, 4. t.: *veel.* — 1, 5. t. *want.* — 5, 11. *oock.*
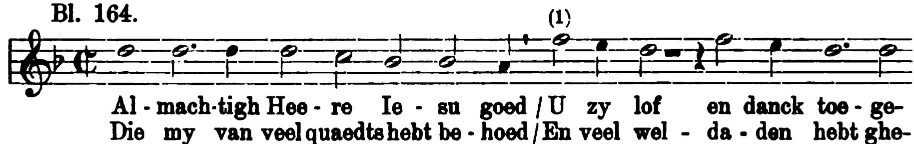
Tekst. *Een nieu Geusen lb.*, 1588, bl. 79 r°. „Een nieu liedeken / vervatende int corte den handel der Nederlanden / Op de wijse: Schenckt my te drincken nae mijnen dorst" (1566—1584), hierboven weergegeven; — H. J. VAN LUMMEL, *Nieuw Geuzen lb.*, bl. 313, „op de wyse: Geeft my", enz.
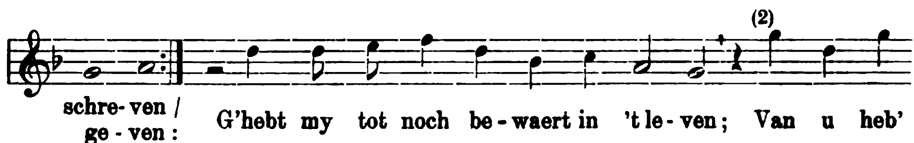
„Schenckt my te drincken" (ook „Geeft my", enz., zie LOMAN's lijst, *Bouwsteenen*, II, bl. 222), waarvan de tekst ons onbekend bleef, wordt aangehaald als wijs o. a.: *Nieu Amst. lb.* 1591, bl. 149 (daarbij de wijs: „De Fransoysen met wapenen aen"), voor: „Ghy onbedochte jeucht seer slecht"; — *Veelderhande schriftuerlike nieuwe liedekens*, Utrecht, 1593, bl. 204 en 407, voor: „Gheloeft zijdt gy, o Heere Zebaoth", en „Matheus schrijft int seste claer"; — N. JANSSENS, *Een nieu dev. geest. lb.*, Antw., geest. goedk. 1594, bl. 59, voor: „Aenhoort mijn lief, mijn vriendinne reyn", mede te vinden in *De gheestelycke vryagie*, Brussel, 1624, I, bl. 67; — K. VAN MANDER, *De gulden harpe*, 1627, bl. 17, 52, 150, 548, 588, voor: „Al die om strijden hebben lust"; — „Al laghen wy ons leven lanck; — „Daer was een man in den lande Hus"; — „Tot Leeuwaerden op eenen dagh"; — „Veel boecken maken en heeft geen endt"; en nog in *Het nieuwe vermakelyke Thirsis minnewit*, Amst. 1731, II, bl. 137, voor: „O maghet schoon, myn lief bemint".
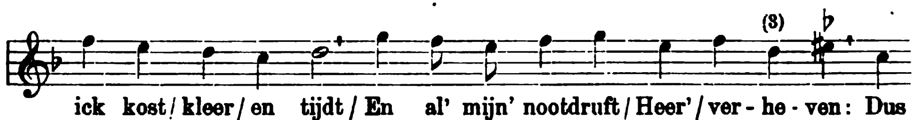
Melodie. *Den lust-hof der christelycke leeringhe*, Antw. 1622, bl. 164, tweestemmige bewerking, „op de wijse: Gheeft my te drincken naer mijn' dorst"; —
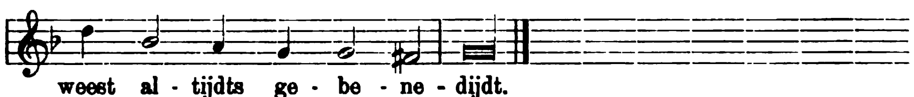
„Malheureux monde je vous ay"; bl. 204, zelfde bewerking met enkele varianten, alleen met de Fransche wijsaanduiding, en verzending naar: „Almachtigh' Heere", enz.:

Bl. 164.
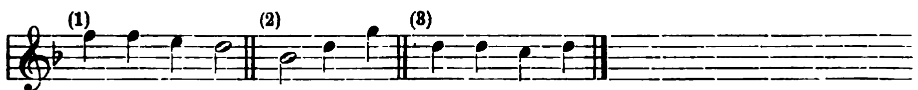

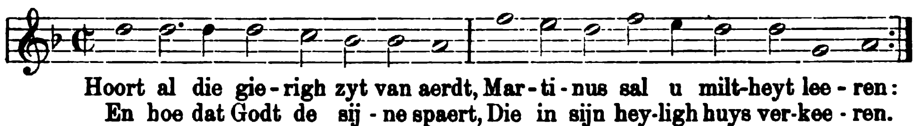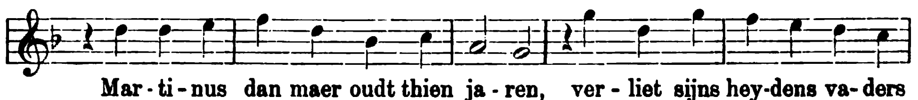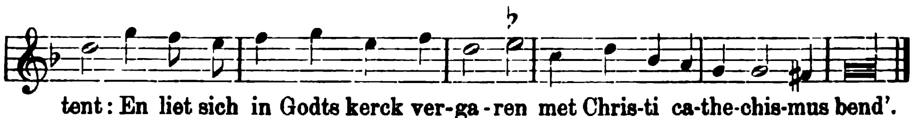

Bl. 204.

Evangelische leeuwerck, Antw. 1682, II, bl. 165 „Gheeft myn", enz.:

Het refrein van onzen tekst ontbreekt in beide lezingen der melodie.
Anders is de insgelijks op achtregeligen strophenbouw berustende zangwijs:

„Malheureux monde je vous ay". Men treft deze aan met haren tekst in: *Les rossignols spirituels*, Valencienne 1616, bl. 88; — *Het prieel der gheest. melodiie*, Antw. 1617, bl. 253; — *La pieuse alouette*, Valencienne, I. 1619, bl. 166, met verschillende wijsaanduidingen, waarvan de eerste: Amour, a toy longtans je fus, etc.", wellicht de oorspronkelijke doet kennen; daarenboven vindt men ze, gebracht op het lied: „Verblijd u Eyland vander Goes", in STALPAERT's *Gulde-iaers feest-dagen*, Antw. 1635, bl. 973. — In *Den boeck der gheest. sanghen* (Den bliiden requiem) Ghent 1674, vindt men ook, bl. 15, voor het lied: „Naer een gheberght' trock die siel' voort", de stemopgaven: „O valschen werelt, ydel schijn, (*oft*) Malereux monde ie vous ai".

431. Hoe groot, ô Heer, en hoe vervaerlic.

(Alva's komst, 1567)

Hoe groot, ô Heer, en hoe ver - vaer - lic staet nu ons
Ons ha - ters poo - gen t'saem een - paer - lic te dem - pen

le - - ven vol ver - driet?
al, ghe - lijck men siet,
het volck te saem, dat u - wen

naem, het volck te saem, dat u - wen naem be - lijt; o Heer, in

de - sen noot, ons doch be - vrijt.

1. Hoe groot, ô Heer, en hoe vervaerlic
staet nu ons leven vol verdriet?
Ons haters poogen t'saem eenpaerlic
te dempen al, ghelijck men siet,
het volck te saem, dat uwen naem,
het volck te saem, dat uwen naem belijt;
o Heer, in desen noot, ons doch bevrijt.
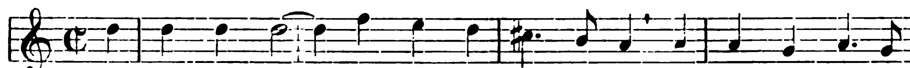
2. 'sLants sleutels en haer stale grendels
smijt nu den Speck, met groot ghewelt,
aen tween, en met soldaet en vendels
sy 'tland schier maken dattet helt
tot ondergangh, in Spanjaert's dwangh,
tot ondergangh, soo daer niet haest verschijnt
een hemels heyr, dat haer te saem verdwijnt.

3. Ghy zijt ons schilt, en hebt dijn ooghe,
Heer, tot dijns naems eer, prijs en lof,
op dijne schapen, die gh'om hooghe
noch sult verheffen uyt den stof;
daerom wil ick, vry sonder schrick,
daerom wil ick, op u steets mijne sorgh
vast setten, ô mijn heil, mijn sterckt, mijn borgh!
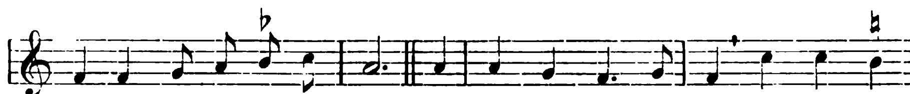
2, 2. *den Speck.* „Het lijdt geen twijfel", zegt Dr. LOMAN, t. a. p., uitg. 1871, bl. 21, „of dit woord was, even als het Spaansche „Maraen", 't welk, ook bij Valerius, telkens voorkomt en *spek* beteekent, een schimpnaam op de Spanjaarden, destijds hier te lande in gebruik. De oorsprong dier benaming echter is niet volkomen zeker". — „'t Is bekend", leest men verder, „dat de Mooren en Joden in Spanje, gedurende de vervolging waaraan zij bloot stonden sinds het eind der 15de eeuw, bij duizenden hun geloof afzwoeren en o. a. ook het verbod, dat ten aanzien van varkensvleesch voor beiden gold, niet langer in acht namen." — *Maraen* (zie LITTRÉ i. v. *marrane*) is een scheldnaam van de Spanjaarden tegen Arabieren en Joden. Het = zwijn, zwijnenvleesch. *Spek* is dus de vertaling. De vijanden der Spanjaarden pasten op dezen dezelfde scheldwoorden toe.

Tekst. VALERIUS, *Neder-landtsche gedenck-clank*, 1626, bl. 16, „op de stem: Sal ick noch langher met heete tranen, etc." De melodie wordt door Valerius, in de tafel van zijn boek, onder de „Nederlandsche stemmen" gerangschikt. De schrijver verhaalt hoe „*Madama de Parma* in Spanjen geoordeelt is geweest niet strenghe genoech tot straffe der Nederlanders gehandelt te hebben," en hoe de Koning het besluit neemt „na de selve Landen aff te senden / in plaetse van die eenige versachtinge aen te doen / den wreeden / lang bekenden bloet-hond *Duc d'Alva*, den selven bevel gevende / sich met veel crygsch-volck naer 't Nederlant te vervoegen; ende *Madame*, dat sy hare commissie ende staet soude aff leggen (1567)"; — Dr. A. LOMAN, *Oud-Ndl. ldr. uit den Ndl. gedenck-clanck*, Utrecht 1871, bijlagen, nr. I, aant. bl. 19, en tweede uitg. met J. C. M. VAN RIEMSDIJK, 's-Grav.-Leipzig, 1893, nr. I, bl. 2.
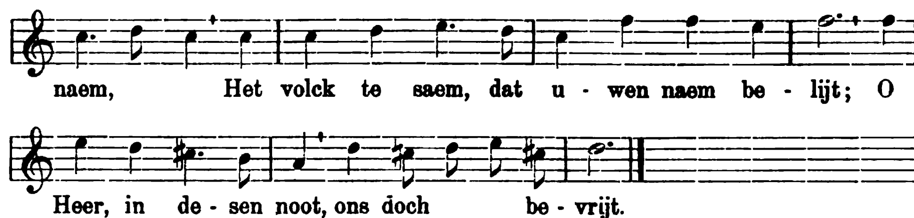
Melodie I. VALERIUS, t. a. p.:

Hoe groot (ô Heer) en hoe ver-vaer- - lic Staet nu ons le-
Ons ha-ters poo-gen t'saem een-paer- - lic te dem-pen al,

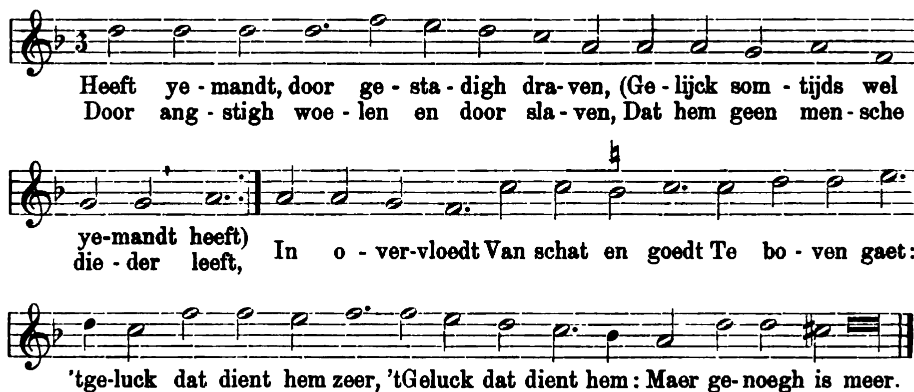

ven vol ver-driet? Het volck te saem, Dat u-wen
ghe-lijck men siet,

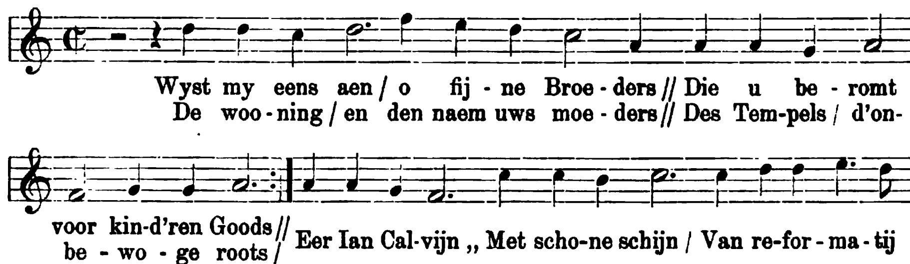
Dr. Loman, 1ste en 2de uitg., t. a. p., gebracht in $\frac{3}{2}$-maat, zooals hierboven vooraan den tekst.
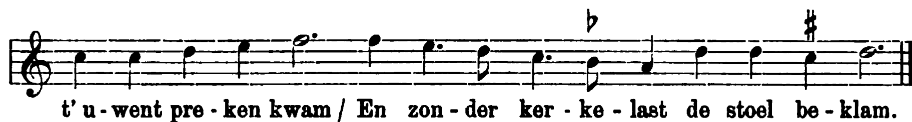
II. Camphuysen, *Stichtelyke rymen*, 1624, bl. 5, „zang: Zal ick noch langh in heete tranen"; tekst en melodie herdrukt door J. H. Scheltema, *Nederl. ldr. uit vroegeren tijd*, Leiden, 1885, nr. 24, bl. 53, die, bl. 54, insgelijks de melodie volgens Valerius mededeelt:

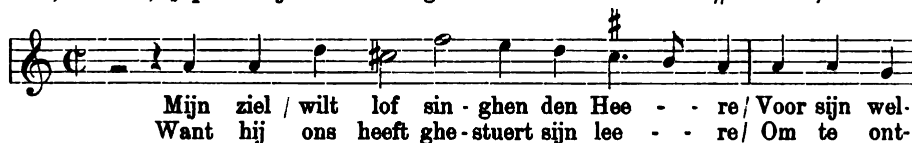
Zelfde melodie in Jan van Elsland's *Gezangen*, 4den druk, Haarlem, 1738, bl. 78, „stem: Heeft iemand enz.", voor: „Wanneer zal ik die vreugde ontvangen".

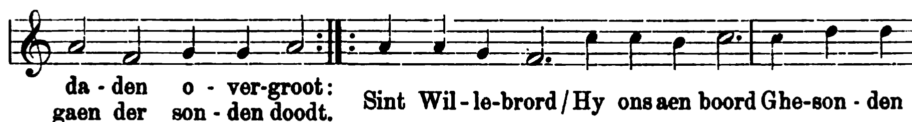
III. Stalpaert, *Extractum catholicum*, 1631, bl. 100, voor: „Wijst my eens aen, o fijne broeders"; — Id. *Gulden-iaers feest-dagen*, 1635, bl. 118, voor: „Syonsche Musa! die de kercken", en bl. 731: „stem: De winter waeyt met", voor: „Treckt weer naer uw' verborghen holen", nagenoeg de lezing van Camphuysen, doch telkens in ₵-maat:

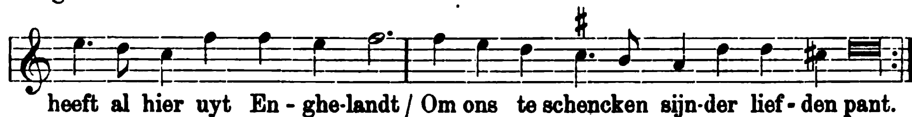

IV. THEODOTUS, *Paradys der geest. en kerckelycke lofsangen* (1621), Antw. 1627, bl. 487, „op de wijse: Een eenigh een heb ick verkooren // daerom, etc.":
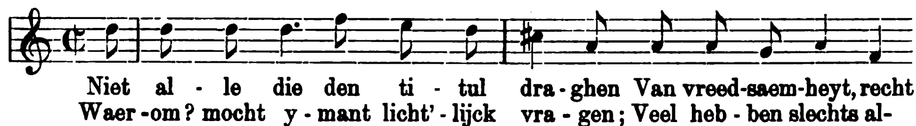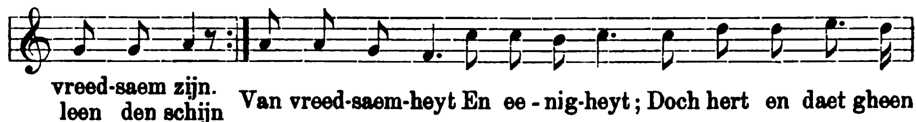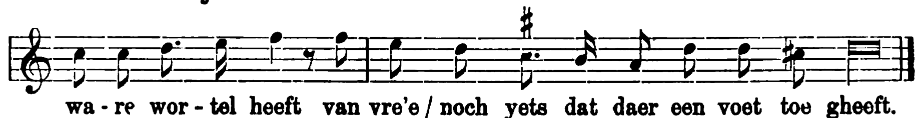

Bl. 630 van hetzelfde werk vindt men daarentegen den tekst: „Een eenigh een", met wijsaanduiding: „Mijn ziel, wilt lof singen den Heere (met verzending naar bl. 434, waar men dezen laatsten tekst aantreft). *Ofte:* Als ick u eerst begon te minnen". — Zelfde melodie in *Evangelische leeuwerck*, Antw. 1682, II, bl. 186, en, met bijvoeging der maatstrepen, in *Den singende zwaan*, Leyden 1728, bl. 242 en 291. In deze laatste verzameling (zie mede bl. 381) vindt men bij onze melodie de volgende wijsaanduidingen: „Een eenig een heb ik verkooren"; — „Sal ic nog langer in heete traenen"; — „Wanneer de Heeren musicanten"; — „Sing nu van vreugden, gy Batavieren"; — „Og of ik waerdig kon beschryven".
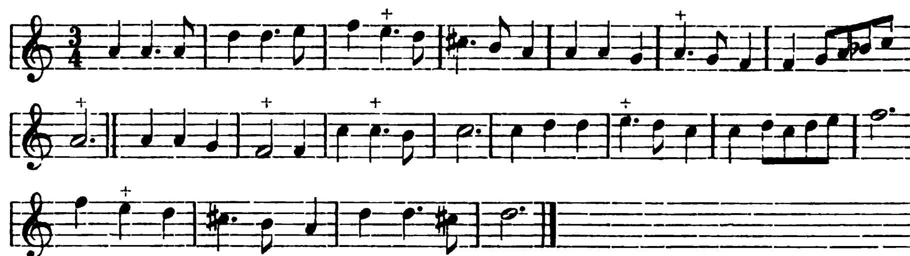
V. CORN. DE LEEUW, *Christelycke plicht-rymen*, Amst. 1649, bl. 287, „zangh: Sal ick noch langh in heete tranen":

VI. *Oude en nieuwe hollantse boeren lieties*, Amst, 2de uitg. o. 1700, nr. 544, met wijsaanduiding: „Wie sal ick dan":

Aangeh. door Dr. J. P. N. Land, *Het luitboek van Thysius*, nr. 59, als zijnde „in dezelfde maat" als de daar medegedeelde „Gaillarde", met opschrift: „Wie sal mij troetelen".

De tekst, waarvan de aanvangsregel door Camphuysen als wijs wordt opgegeven, doet zich voor, met de aanduiding: „La Volte", in het Hs. nr. 986[I], uit den aanvang der XVII^de^ eeuw, berustende in de Biblioth. der Universiteit te Gent:

1. Sal ick [noch] langhe in heete tranen
getuyghen van myns herts verdriet,
myn jeuchdich aenschijn moeten baenen
sonder dat ghy my hulpe biedt?
    zal myn jonck hert
    smooren in smert?
Zal mijn ionck hert in zijnen brant vergaen,
eer dat myn tonge zyn lyden doet verstaen?

2. Twee jaren sijn nu overstreken,
dat ick om u verteer myn bloet;
ick heb u altyt vergeleken
bij een welriekend roosken zoet,
    dat met wat pyn
    gepluckt moet zijn,
dat in den eerst zijn scherpen dooren toont,
maer dat daer naer te lieffelijcker loont.

3. Als ick u eerst begonst te minnen,
waert ghij noch maer een cnopken groen,
dat voor de zonne zoude beginnen
zijn purper blaijkens op te doen,
    dat naer ons loopt
    meer groen als root.
Twas my een vreucht, als ick u somwylen aansach,
dat een ryp hert in u groen boesem lach.

4. Nu is u roosken meest ontsloten
des weerelts pleyn tot een cieraet,
den hemel milt heeft het begoten
met deucht en schoonheyt volle maet;
het is ontluijckt
recht tijd gepluckt,
maer 't baet my niet dat ghij in schoonheyt bloeyt;
met u, schoon lief, is u wreet hert gegroeyt.

1, 1. t.: *Sal ick langhe int heete tranen.* — 1, 3. *baenen* in de beteekenis van het Fr. *sillonner*, *creuser*; zie *Woord. der Ndl. taal:* „*Banen,* bij vergelijking van tranen gezegd die over de wangen vloeien".

Böhme, *Gesch. des Tanzes,* 1886, I, bl. 140, noemt de „volte" eene soort van „galliarde": „Die Volte gehörte zur Gattung der Galliarden (daher auch Galliardische Volte genannt) und hatte wie diese immer Trippeltakt". Zie bij denzelfden II, bl. 55, de voorbeelden van „volte", nr. 123, met $\frac{3}{1}$-maat; nr. 124, met $\frac{3}{2}$-maat; nr. 125, met $\frac{6}{4}$-maat; zie mede hiervoren I, bl. 447, de aanteekeningen op: „Mijn oogkens weenen".

De lezingen II en VI geven dus de oorspronkelijke maat terug, terwijl eene vergelijking van III met II, bewijst, dat de oorspronkelijk driedeelige maat in III, zooals ook bij Valerius, in tweedeelige maat werd vervormd. Terecht poogde Dr. Loman, wiens voorbeeld wij volgen, Valerius' notatie te verbeteren door ze in $\frac{3}{2}$-maat te brengen. — Eene aanverwante melodie is de zangwijs van een „noël de Cour" of „vaudeville satirique", te vinden bij Weckerlin, *La chanson pop.*, Paris 1886, bl. 44.

Veux tu sa-voir la dif-fé-ren-ce, Qu'il y a de son E-mi-nen-ce
A-vec le def-funct Car-di-nal? La ré-ponse en est tou-te pres-te
L'un con-dui-soit son a-ni-mal, Et l'au-tre mon-toit sur sa bes-te.

Dezelfde melodie met opschrift: „L'air Marianne etoit coquette", voor het lied: „Je ne suis né ny roy ny prince", komt ook voor, met varianten, in de verzameling uitgegeven door Ballard en getiteld: *La clef des chansonniers,* Paris, 1717, I, bl. 40.

Het lijdt geen twijfel, of de door Valerius gebruikte melodie is van Franschen oorsprong en zal oorspronkelijk in $\frac{3}{4}$-maat hebben geklonken.

De wijs: „Sal ick noch lang" of „Sal ick langher", enz. vindt men aangehaald

voor verschillende Geuzenliederen; zie H. J. VAN LUMMEL, *Nieuw Geuzenlied-boek*, bl. 420, 461, 540: „Mayken, mijn lief, wat sullen wy maken" (Klaaglied over het maken van „'t Bestant", 1609); — „Het veldt en sal niet langer branden" (Van den advocaet Barneveldt); — „O hoogh beroemde Nederlanden" (Begrafenis van Fred. Hendr. van Nassouwe, 1647); — BREDERO, *Boertigh lb.*, 1622, uitg. Amst. 1890, bl. 277, 308, voor: „Laetst als de Goden bancketeerden" en „Ghy wack're Nimphjens en Dryaden"; — ID. *Aendachtigh lb.*, 1622, uitg. 1890, bl. 537, 541, voor: „Ghy moet de feest met vreught ver-eeren" en „Waen-wyse lieden, valsch van oordeel"; — KRUL, *Pampiere wereld*, 1644, I, 166; IV, 58, 61, voor: „De menschen zijn zoo vaek genegen"; — „Myn geest, ô Heer! zoekt u te loven"; — „Hoe zalig is de zoete minne"; — J. WESTERBAEN, *Minnedichten*, Amst. 1644, bl. 129, voor: „Goddin, die voor veel hondert jaren"; — J. C. MAY-VOGEL, *Vermakelycke bruylofts-kroon*, Amst. [1649], bl. 39, 118, 140, 196; — „Hoe langh mijn lief, mijn velt-godinne"; — „O eeuwigh licht in duysterheden"; — „Ick heb bemindt, gevleydt, gebeden"; „Almachtigh Godt, vol heyl en zegen"; — *'t Geestelijck kruydt-hofken*, Alckmaer, 1664, bl. 189, voor: „O edel wesen uyt Godt gevloten"; — *Het tweede deel der gheestelijcke sanghen*, Ghendt 1674, bl. 85, „op de wijse: „La volte (oft) Sal ick lange in 't herte [in heete (?)] tranen (oft) Ontwaect mijn bruyt myn wel-beminde (oft) Req. 13" (*Bliiden requiem*, Ghendt 1674, bl. 13)", waar als wijsaanduiding voorkomen: „La volte" en „Ontwaeckt myn bruyt", enz. In de Antwerpsche uitgave, 1631, van dit laatste werk, vindt men bl. 20: „Op de wijse: „La volte", eene andere melodie met ¢ 3 $= \frac{6}{2} = \frac{6}{4}$. Gewoonlijk verschillen de zangwijzen van deze verzameling met degenen, welke men onder dezelfde benamingen in andere liederbundels ontmoet; — *'t Groot hoorns lb.*, Amst., J. Kannewet, z. j. bl. 28, voor: „Wel op mijn harp, wilt vrolijk wesen"; — *Het nieuwe vermakelyke Thirsis minnewit*, Amst. (c. 1731), III, bl. 136, voor: „Gantsch slapperloot 'k moet weer uit vryen".

---

432. Als men schreef duysent vijfhondert.

(Dood van Egmont en Hoorn, 1568)

Als men schreef duy- sent vijf - hon-dert in dat acht - ent - ses - tich - ste

jaer, was me - nich mensch ver - won-dert te Bruys- sel int o - pen-baar: vier

Gra - ven e - del van bloe - de, [die] doo - de men in cor - - ten

stont, daer toe seer rijck van goe-de; ick wil - - se u doen condt,

1. Alsmen schreef duysent vijf hondert
in dat achtentsestichste jaer,
was menich mensch verwondert
te Bruyssel int openbaer:
vier Graven edel van bloede,
[die] doode men in corten stont,
daer toe seer rijck van goede;
ick wilse u doen condt.

2. Een heer van grooter machten
en Grave van Egmont,
als een schaep ginck hy ter slachten,
want ghecomen was ure en stont.
Men sach daer weenen en trueren
so menich man en wyf
te Bruyssel binnen der mueren
al om dit wreet bedrijf.

3. Cloeck ginck hy na der stede,
daer hy moste sterven desolaet,
en sprack: „ghy heeren en burghers mede,
och isser nu gheen ghenaedt,
soo ben ick een arme Grave
daer toe gheen edelman."
Niemant hem antwoort gave;
dies sprack den Grave: „nu wel an."

4. De Grave nam sonder trueren
een cussen, hoort dit bedien,
daer op hy den doot wilde besueren,
en booch daer op zijn knien;
te samen leyde hy zijn handen,
ten hemel siende seer soet,
Godt doende zijn offerhande,
die edel Grave goet.

5. Als zijn knien waren gheboghen
en zijn handen waren ghevoecht,
een heeft dat sweert wtghetoghen,
daermen hem zijn hooft af sloech;
sijn bloet sachmen daer stralen,
edel van ordens verbont;
Godt sal die wrake verhalen
van die Grave van Egmondt.

6. Terstont daer na quam vooren,
edel van stam en bloet,
die edele Graef van Horen
liefhebbende Gods woort soet.
Lieflijck sachmen hem daer treden
als een slachtschaep in noot,
comende ter selver steden
daer hij moste sterven den doot.

7. Egmont, die daer lach eenpare
ghedeckt met een cleet dicht,
wert hy aen zijn voeten geware,
dies hy tcleet heeft opghelicht,
en sprack met cloecke reden:
„sijt ghy daer Egmondt?
sijt ghy my voor ghetreden,
so wil ick u volghen terstont."

8. Baals priester met zijne cluchten
tradt tot den Grave groot:
„gaet van my," sprack hy met suchten,
„want ghy doet my nu aen den doot;"
hy wist wiese waren al voren,
des duyvels en sPaus ghebroet
van Antechristus gheboren,
die daer dorsten na donnoosel bloet.

9. Een cussen heeft hy ghevonden,
daer hy op booch zijn knien
al om te zijn verslonden;
tot den hemel sachmen hem sien.
Hy voer wt dese warande,
sprekende seer onbevreest:
„o Heer, in dees offrande,
bevel ick u mijnen gheest."

10. Als hy zijn knien had gheboghen,
en zijn handen had ghevoecht,
een heeft dat sweert wtghetoghen,
die den Grave zijn hooft af sloech.
Aldus sachmen crincken
den edele Grave minoot;
o Godt, wilt toch ghedincken
den tyran, die hem bracht in noot.

11. Twee broeders in goede zeden,
van Batenburch twee heeren groot,
bervoets sachmense treden
en bloots hoofts al na den doot,
singhende wt helder kelen
wt David den sesten psalm:
„straft my niet, Heer, in velen."
Tot Godt quam haerlieder galm.

12. Vrijmoedich int openbare
aenriepen sy haren Schepper groot;
de trommelen ginghen allegare
en sloeghen daer al accoort;
de jongste begost te treuren,
hy liet soo menighen traen,
om dat het niet mochte ghebeuren,
dat die lieden hem conden verstaen.

13. Op den Savel zyn sy ghecomen
dees twee ionghe heeren soet,
al waer sy met onvervromen
moesten storten haer edel bloet;
want men sach haer thooft afsmijten
met noch thien edel mannen schoon;
o Godt, mijn hert wilt splijten,
als ick daer op denck ydoon.

14. Groot suchten ende claghen
en weenen ghebrack daer niet;
men hoorde mans en vrouwen ghewaghen:
„o Godt, wat grooter verdriet
van dees Nederlandtsche heeren,
diemen daer doot en brant,
met so menich man, dwelck tsijnen vermeeren,
door Duckdalve, den wreeden tyrant."

15. O Duckdalf met u ghenooten,
sijt ghy niet sadt van tbloet
dat ghy in Napels hebt vergoten
en voor Mets soo menich man goet?
Waren dat niet schelmsche wracken,
dat ghy den onghelesten kalck
int broot hebt doen backen?
o Nero, verrader end schalck!

16. Al met u bloedighe tanden,
als Pharao en Jesabel,
coemt ghy in dees Nederlanden,
als Herodes quaet en fel,
hanghen, moorden en branden,
ontlijven al metter spoet;
dus coemt ghy met Babel ter schanden,
al om tonschuldighe bloet.

7, 3. t. *wert hyt*. — 10, 6. t. = *minoot*, zeer zeldzaam gebruikt voor *minioot*. — 14, 7--8. Zelfde lezing bij Wackernagel. Van Vloten heeft hier: „'t welck al doet, tsijnen vermeeren // Ducdalf, den wreeden tyrant, terwijl het slot der strophe bij Van Lummel nagenoeg luidt, zooals in het *Geuse lb*. Amst. 1656, bl. 21, waar men leest:

van de heeren der Nederlanden,
diemen daer doodt en brandt,
en soo menigh man komt te schanden,
door Duc d'Alve den wreeden tyran.
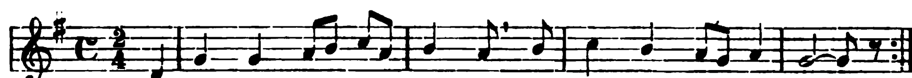
Tekst. *Een nieu Geusen lb.* 1581, bl. 22 r°, met opschrift: „Als nu dit moetwillichste ende die fleur van Ducdalbens Krijchsvolck / die so lange binnen Malte ende elders gheleghen hadden / verslaghen was / Duckdalbe met zijn overghebleven Spaeniaerden / daerom seer verbittert zijnde / heeft de Graven van Egmondt ende van Hoorn / met de Batenburghers ende ander ghevanghen Edelen doen onthalsen. Op de wijse: Waect op ghy Christen al" (5 Juni 1568), tekst hierboven weergegeven; — Wackernagel, *Lieder der niederl. Reform.*, nr. 75, bl. 153, naar de uitg. van 1588, zelfde stemopgave; — Dr. J. van Vloten, *Nederl. geschiedzangen*, I, bl. 348; — H. J. van Lummel, *Nieuw Geuzenlied-boek*, nr. 29, bl. 57, „op de wyze: Ontwaect ghy Christenen alle". — Willems, *Oude Vl. ldr.*, nr. 32, bl. 70, ingekorte tekst, negen vierregelige strophen; — Luise von Ploennies, *Reise-Erinnerungen aus Belgien*, 1845, bl. 181, Duitsche navolging, 17 str.; — Uhland, *Deutsche Volksldr.* I, nr. 356, „Als men schref vöffteinhundert // und acht und söstich jar", Nederduitsche navolging aan een 17de-eeuwsch los blad ontleend, zeventien str., die, volgens Böhme, *Altd. Lb.*, bl. 42, gezongen werden „im Ton des Grafen von Rom"; zie hiervoren I, nr. 8, bl. 56, het lied: „Hoort toe gy arm en ryk", tweede melodie A. — Een tweede Nederduitsch lied op Egmond en Hoorn: „Des van Egmunden trûw gemal", 1568, naar een vliegend blad, dat met het jaartal 1569 insgelijks in het Duitsch bestaat, wordt door Uhland medegedeeld onder nr. 355.
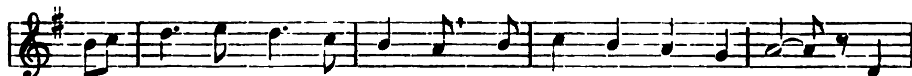
Een lied op Egmond: „Och, hoe bedroeft is nu het Nederlant" — op de wijze des 16. Psalms (van Dathenus): „Bewaert [my Heer, weest doch mijn toeverlaet"], komt voor onder de Geuzenliederen, en werd herdrukt door Van Vloten, t. a. p. I, bl. 352, en door Van Lummel, bl. 60. — Nog een ander lied over denzelfde: „Ghy, leeuwen jonck en teere", ontleend aan een 17de-eeuwsch Hs. wordt aangehaald door Dr. Paul Fredericq, *Onze historische volksliederen*, 1894, bl. 99. — Zie mede John Lothrop Motley, *De opkomst van de Nederl. Republiek*, vertaald onder toezigt van D. R. Bakhuizen van den Brink, 2de druk, 's-Grav. 1860, II, bl. 336 vlg.
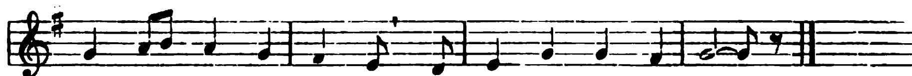
Melodie. De oudste bron voor den tekst „Waect op", enz. hierboven aangeduid als wijs, is een folioblad ter K. Bibliotheek van Berlijn (Wackernagel, t. a. p., nr. 14, bl. 12; — Dr. F. C. Wieder, t. a. p., bl. 134, nr. XXV, en *Regist.* nr. 855). Eene Nederduitsche lezing: „Waket up, gy Christen alle // waket up mit gantzen flyth", komt voor in *Lübecker Enchiridion*, 1556; terwijl ook eene Duitsche lezing van dit lied bestaat. Men weet echter niet, wanneer deze laatste voor het eerst werd gedrukt (Böhme, *Altd. Lb.* nr. 397, bl. 497; — Erk u. Böhme, *Deutscher liederhort*, II, nr. 287, bl. 97). De latere Duitsche zangwijs met den Duitschen tekst door B. en E. u. B. herdrukt, zangwijs hierboven weergegeven, is eene variante van Ps. 68, *Souterl.* 1540: „Waer is mijn alder liefste" = „Ic had", enz.. Zie I, nr. 70, bl. 335 hiervoren, en J. Zahn, *Die Melodien der deutschen evangelischen Kirchenldr.*, III (1890), nr. 5372*a*—5372*e*, bl. 392; zie ook hierna het Schriftuurlijk lied: „Het blijct nu alle dagen".

433. Wilhelmus van Nassouwe.

(O. het einde van 1568)

A.

1. **W**ilhelmus van Nassouwe
ben ick van Duytschen bloet,
den vaderlant ghetrouwe
blijf ick tot inden doot;
een Prince van Oraengien
ben ick vrij onverveert,
den Coninck van Hispaengien
heb ick altijt gheeert.

2. **I**n Godes vrees te leven
heb ick altijt betracht,
daerom ben ick verdreven,
om landt, om luyd gebracht;
maer God sal mij regeren
als een goet instrument,
dat ick sal wederkeeren
in mijnen regiment.

3. **L**ijdt u, mijn ondersaten,
die oprecht zijn van aert,
Godt sal u niet verlaten,
al zijt ghy nu beswaert;
die vroom begheert te leven,
bidt Godt nacht ende dach,
dat hy my cracht wil gheven,
dat ick u helpen mach.

4. **L**ijf en goet al te samen
heb ick u niet verschoont,
mijn broeders hooch van namen
hebbent u oock vertoont;
Graef Adolff is ghebleven
in Vrieslandt inden slach,
sijn siel int eewich leven
verwacht den jongsten dach.

5. **E**del en hooch gheboren,
van keyserlicken stam,
een vorst des rijcks vercoren,
als een vroom Christen man,
voor Godes woort ghepresen
heb ick vrij onversaecht,
als een helt sonder vreesen,
mijn edel bloet ghewaecht.

6. **M**ijn schilt ende betrouwen
sijt ghy, o Godt myn Heer,
op u soo wil ick bouwen,
verlaet mij nemmermeer;
dat ick doch vroom mach blijven
u dienaer taller stondt,
die tyranny verdrijven
die my mijn hert doorwondt.

7. **V**an al die my beswaren,
end mijn vervolghers zijn,
mijn Godt wilt doch bewaren
den trouwen dienaer dijn;
dat sy my niet verrasschen
in haren boosen moet,
haer handen niet en wasschen
in mijn onschuldich bloet.

8. **A**ls David moeste vluchten
voor Saul den tyran,
soo heb ick moeten suchten
met menich edelman;
maer Godt heeft hem verheven,
verlost wt alder noot,
een coninckrijck ghegheven
in Israel, seer groot.

9. **N**a tsuer sal ick ontfanghen
van Godt mijn Heer dat soet,
daer na so doet verlanghen
mijn vorstelick ghemoet;
dat is, dat ick mach sterven
met eeren in dat velt,
een eewich rijck verwerven
als een ghetrouwe helt.

10. **N**iet doet my meer erbarmen
in mijnen wederspoet,
dan datmen siet verarmen
des Conincks landen goet;
dat u de Spaengiaerts crencken,
o edel Neerlandt soet,
als ick daer aen ghedencke,
mijn edel hert dat bloet.

11. **A**ls een Prins opgheseten
met mijner heyres cracht,
vanden tyran vermeten
heb ick den slach verwacht;
die, by Maestricht begraven,
bevreesde mijn ghewelt;
mijn ruyters sachmen draven
seer moedich door dat velt.

12. **S**oo het den wille des Heeren
op die tijt had gheweest,
had ick gheern willen keeren
van u dit swaer tempeest;
maer de Heer van hier boven,
die alle dinck regeert,
diemen altijt moet loven,
en heeftet niet begheert.

13. **S**eer prinslick was ghedreven
mijn princelick ghemoet;
stantvastich is ghebleven
mijn hert in teghenspoet;
den Heer heb ick ghebeden,
van mijnes herten gront,
dat hy mijn saeck wil reden,
mijn onschult doen bekant.

14. **O**orlof, mijn arme schapen,
die zijt in grooten noot,
u herder sal niet slapen
al zijt ghy nu verstroyt;
tot Godt wilt u begheven,
sijn heylsaem woort neemt aen,
als vrome Christen leven,
tsal hier haest zijn ghedaen.

15. **V**oor Godt wil ick belijden
end zijner grooter macht,
dat ick tot gheenen tijden
den Coninck heb veracht,
dan dat ick Godt den Heere,
der hoochster Maiesteyt,
heb moeten obedieren
inder gherechticheyt.

B.

1. **W**ilhelmus von Nassawe
bin ich von teutschem blut.
dem vaterland getrawe
bleib ich bis in den todt;
ein printze von Uranien
bin ich frey unerfehrt,
den könig von Hispanien
hab ich allzeit geehrt.

2. **I**n Gottes forcht zu leben
hab ich alzeit betracht,
darumb bin ich vertrieben,
umb land, und leut gebracht;
aber Got sol mich regieren
als ein gut instrument,
das ich mag widerkehren
wol in mein regiment.

3. **L**eid euch, mein untersassen,
die auffrecht sein von art,
Gott wird euch nicht verlassen,
all seit jhr nun beschwert;
wer from begert zu leben,
der bitt Gott nacht und tag,
das er mir krafft wöll geben,
das ich euch helffen mag.

4. **L**eib und gut als zusammen
habe ich nit gespart,
mein brüder hoch mit namen
haben euch auch verwart;
Graff Adolff ist geblieben
in Friesland in der schlacht,
sein seel im ewigen leben
erwardt den jüngsten tag.

5. **E**del und hochgeboren,
von keyserlichem stamm,
ein fürst des reichs erkoren,
als ein from christenman,
für Gottes wort geprisen
hab ich frey unverzagt,
als ein held sonder fo[r]chten,
mein edel blut gewagt.

6. **M**ein schild und mein vertrawen
bistu, o Gott mein herr,
auff dich so will ich bawen,
verlas mich nimmer mehr;
das ich doch from mag bleiben,
dir dienen zu aller stund,
die tyranney vertreiben
die mir mein hertz durchwund.

7. **V**on allen, die mich beschweren,
und mein verfolger sein,
mein Gott, wölst doch bewaren
den trewen diener dein;
das sie mich nit verraschen
in jhrem bösen mut,
jr hende nit thun waschen
in meim unschüldigen blut.

8. **A**ls David muste fliehen
vor Saulo dem tyrann,
so hab ich müssen weichen
mit manchem edelman;
aber Gott thet jhn erheben,
erlösen aus aller not,
ein königreich gegeben
in Israel, sehr gros.

9. **N**och sawr werd ich empfangen
von Gott meim herren das süsz,
darnach so thut verlangen
mein fürstelich gemüt;
das ich doch möge sterben
mit ehren in dem feld,
ein ewigs reich erwerben
als ein getrewer heldt.

10. **N**ichts thut mich mehr erbarmen
in meinem widersput,
denn das man sicht verarmen
des königs landen gut;
das euch die Spanier krencken,
o edel Niderland gut,
wenn ich daran gedencken,
mein edel hertz das blut.

11. **A**ls ein printz auffgesessen
mit meiner heereskrafft,
wol von dem feind vermessen
hab ich die schlacht verwacht;
der, bey Mastrich lag vergraben,
beförchtet mein gewalt;
mein reuter sach man traben
sehr mutig durch das feld.

12. **S**o es der wil des herren
auf die zeit wer gewest,
het ich gern wöllen kehren
von euch dis schwere tempest;
aber der herr dort oben,
der alle ding regiert,
den man alzeit mus loben,
der hat es nit begert.

13. **S**ehr christlich war getrieben
mein fürstelich gemüt;
standhafftig ist geblieben
mein hertz in widerspüt:
den herrn hab ich gebeten,
aus meines hertzen grundt,
das er mein sach wöll richten,
mein unschuld machen kundt.

14. **U**rlaub, mein armen schaffen,
die sein in grosser not,
ewer hirt der sol nit schlaffen;
und, seid jhr nun verstrewt,
zu Gott wölt euch begeben,
sein heilsam wort nempt an,
als fromme christen leben,
sol hie bald sein gethan.

15. **V**or Gott wil ich bekennen
und seiner grossen macht,
das ich zu keinen zeiten
den könig hab veracht,
denn das ich Gott den herren,
der höchsten maiestet,
hab müssen obedieren
in der gerechtigkeit.

9, 1. *Noch, sic.* — 9, 4. t.: *fürstlich;* vgl. 13, 2. — 9, 8. t.: tweemaal *ein.* — 11, 1. t.: *eim.* — 15, 3. t.: *zu seinen.*

C.

1. **W**ilhelmus von Nassawe
bin ich von deutschem Blut,
dem Vaterland getrewe
bleib ich bisz in den Todt;
ein Printze von Uranien
bin ich frey unvermehrt,
den König von Hispanien
hab ich allzeit geehrt.

2. **I**n Gottes furcht zu leben
hab ich allzeit betracht,
darumb bin ich vertrieben,
umb Land und Leut gebracht;
abr Gott sol mich regirn
als ein gut Instrument,
dasz ich mag widerkehren
zu meinem Regiment.

3. **L**eidt euch, mein Untersassen,
die auffrecht sind von Ort,
Gott wird euch nit verlassen
all die jhr seyd beschwert;
wer from̃ begert zu leben,
der bitt Gott tag und nacht,
dasz er mir krafft mag geben,
dasz ich euch helffen mag.

4. **E**del und hochgeboren,
von Keyserlichem stam̃,
ein Fürst desz Reichs erkoren,
als ein from̃ Christen Mann,
fürs heylig Gottes wort
hab ich frey unverzagt,
als ein Held ohne forchte,
mein Edel Blut gewagt.

D.

1. **W**ilhelmus von Nassawe
bin ich von deutschem blut,
dem Vatterlandt getrawe
bleib Ich bis in den doot;
ein Printze von Uranien
bin ich gantz unverfehrt,
den Konig von Hispanien
hab ich allzeit geehrt.

2. **I**n Gottes fried zu leben
hab Ich allzeit getracht,
darumb bin Ich vertrieben,
umb Landt und Leuth gebracht;
abr Got wirdt mich regieren
als ein gut Instrument,
das Ich einst wider keren
werd in mein Regiment.

3. **L**eidt Ewch, mein undersaessen,
die aufrecht sindt von art,
Got wirdt Euch nit verlaessen,
al seidt ihr nun beschwart;
wer frümb begert zu leben,
der bitt Got nacht und tag,
das er mir kraft wöl geben,
das ich Ewch helffen mag.

4. **L**eib und gut all zusamen
hab ich Ewch nit verschoont,
mein Brüder hoch von namen
die haben solchs bethoont;
Graef Adolf ist geblieben
in Frieslant in der Schlacht,
sein Seel im Ewigen leben
erwart den jungsten tag.

5. **E**del und hoch geboren,
von Kaiserlichem stam,
ein Furst des Reichs erkoren,
als ein frum Christen man,
fur Gottes Wort gepriesen
hab Ich frey unverzagt,
als ein Heldt ohne vresen,
mein edel bluht gewagt.

6. **M**ein schilt und mein vertrawen
bist du, ô Got mein Herr,
auf dich so wil ich bawen,
verlaes mich nimmermehr;
auf das ich frum mög bleiben
dein diener zu aller stundt,
die tyranney vertreiben
die mir mein herz durchwundt.

7. **V**or alln die mich beschwaren,
und mein verfolger sein,
o Got, wollst doch bewaren
den trewen Diener dein,
das sie mich nit verhaschen
in ihrem grammen muet,
ihr hende nicht thun waschen
in meim unschuldigen bluet.

8. **O**rlaub, ihr arme schaeffen,
die seidt in grosser noot,
ewr Hirt der sol nicht schlaeffen
seidt Ihr schon jetzt zerstrowt;
zu Got wölt Ewch begeben,
sein heilsam Wort nembt an,
als frumme Christen leben,
wirdt hie bald sein gethan.

9. **N**ix thut mich mehr erbarmen
in meinem gegensputh,
dan das man sieht verarmen
des Konigs Länder gut;
das Ewch die Spanier krencken,
o edel Nidrlandt gut,
wan Ich daeran thu dencken
mein edel hertz das blutt.

10. **N**ach sawr sol ich entfangen
von Got meim Herrn das suss,
darnach hat gross verlangen
mein Printzelich gemuth;
das ist das ich mög sterben
mit ehren auff dem veld,
ein ewig Reich erwerben
als ein getrewer Heldt.

11. **A**ls ein Printz aufgesessen
mit meiner Hehres Krafft,
von dem Feinde vermessen
hab ich die Schlacht erwart;
die, bey Maestriecht vergraben,
beforchten meinen gwalt;
mein reuter sah man traben
sehr muhtig durch das velt.

12. **S**o es der will des Herren
uff der Zeit weer gewest,
hatt Ich gern wöllen keren
von Ewch den schwern tempest;
aber der höchst dort oben,
der alle ding regiert,
den man allzeit muss loben,
der hatt solchs nicht begert.

13. **S**ehr Christlich was getrieben
mein Printzelich gemuth;
standhafftig ist geblieben
mein hertz in gegensputh;
den Hernn hab ich gebetten,
von meines hertzen grunt,
das er mein sach wol retten,
mein unschult machen kunt.

14. **A**ls David muste fluchten
vor Saulo dem Tyran,
so hab Ich mussen suchten
mit manchem Edelman;
abr Got that ihn erheben,
erloest aus aller noot,
ein Konigreich gegeben
in Israhel, seer groos.

15. **V**or Got kan ich bezeugen
und seiner grossen Macht,
das Ich zu keinen zeiten
den Konig hab veracht,
nur das ich Got dem Herren,
der höchsten Majesteit,
hab mussen obedieren
in der Gerechtigkeit.

16. **W**erd Ich durch Gottes schickung
von Ewch genommen hin,
sein Wort bleib Ewr erquickung,
bewahr Ewch hertz und sin,
das Ihr zu keinen zeiten
den Pfaffen kompt ins netz;
Gotts Gnad wöl Ewch geleiten,
das laes jch Ewch zur letz.

1, 2. t.: *Deutschen*. — 6, 8. t.: *die nur(n)*. — 10, 2. t.: *mein*.

E.

1. **G**uillelmus lon m'appelle
de Nassau sans remord;
la patrie fidelle
seray iusqu'à la mort;
ie suis Prince d'Orange
francq et sans nulle peur,
i'ay faict au Roy d'Espaigne
toute ma vie honneur.

2. **V**ivant en bonne crainte,
Dieu suivre fay debvoir;
pourtant faut par contrainte
hors mon pays me voir;
mais Dieu par me conduire
comme un bon instrument,
me fera tout reduire
en mon gouvernement.

3. **I**nstamment en souffrance
ne serez peuples miens;
ayez donc esperance
en Dieu gardant les siens;
et qui à luy s'adonne,
le prie nuict et iours,
que sa force il me donne
pour estre leur secours.

4. **L**'Eternel peult cognoistre
si de mon bien et corps
ne vous ay faict paroistre
iusqu'à mes freres forts:
le Conte Adolf en Frise
mourut en combatant,
son ame és cieux transmise
le dernier jour attent.

5. **A**yant ma progenie
des grands nobles empereurs,
suis de la Germanie
un des esleu seigneurs;
parquoy sans crainte ou doute
de Dieu tiendray la loy,
voire tant qu'auray goute
de noble sang en moy.

6. **M**on bouclier et defence
c'est toy, mon Seigneur Dieu,
sur toy i'ay esperance,
conduis moy en ce lieu,
a fin qu'en ton service
ie demeure constant,
et dechasse le vice
du cruel inconstant.

7. **E**nten moy et me garde,
mon Dieu, encontre tous
qui apres moy font garde,
car ie suis ton serf dous;
garde moy de l'outrage
des tirants inhumains,
et qu'en mon sang leur rage
ne lavent, et leur mains.

8. **D**avid fut mis en fuite
par Saul le tirant;
aussi ay-je eu poursuite,
du danger me tirant
avec maint gentil-homme;
mais Dieu l'a relevé,
luy donnant le royaume
d'Israel eslevé.

9. **E**stant d'angoisses quitte,
recevray la vigueur
de mon Dieu, qui m'aquite
de misere et langueur;
voila pourquoy desire,
comme un bon campion,
de mon corps au camp gire
pour regner en Sion.

10. **N**'estoit que ie vous aime
o noble Pays bas,
pas ne feroy d'estime
de vous voir mis au bas;
mais l'Espagnol vous gaste
o bon pays du Roy,
o nations ingratte,
mon cœur pleure d'esmoy.

11. **A**ttendant la bataille
comme un prince romain,
mes gents en plain camp baille
pres Mastrecht, ou soudain
le tirant, par grand crainte,
son camp a remparez,
ou mes reytres emprainte
trotter en plain terrez.

12. **S**'il eust esté à l'heure
de Dieu la volonté,
sans plus longue demeure
du joug vous eusse osté;
mais le Dieu debonnaire
qui tout à ordonné,
ne vous voulut complaire;
gloire luy soit donné.

13. **S**i comme un noble Prince
tousiours estois poussez,
or qu'angoisse m'advince
nen futz oncq repoussez;
mais prenant patience
i'ay prié l'Éternel,
faire innocence,
cognoistre que suis tel.

14. **A**dieu mes brebiettes,
ne vueilles sommeiller;
combien qu'esparses estes
le pasteur veut veiller;
vueilles donc tout ensuivre
Iesus Christ le parfaict;
des paines d'icy vivre
tantost serons deffaict.

15. **U**n jour devant la face
de Dieu feray paroir
que ie n'ay par audace
rien faict de mon voloir;
mais mon Dieu me commande
d'executer sa loy,
voila pourquoy me bande,
ne mesprisant le Roy.

4, 8. t.: *attendant.* — 5, 2. *grands*, hier voor het metrum te veel. — 5, 5. *crainte on doute.* — 6, 1. *bouclier*, twee silben. — 10, 3. t.: *pas ie ne*, enz., *ie* te veel voor het metrum. — 11, 8. *trotter*, waarschijnlijk voor: *trottèrent.* — 13, 7. onvolledig; de zin eischt: *faire voir l'innocence*, of iets dergelijks, voor: *faire luire, faire éclater.* — 15, 1. t.: *Un jou*, enz.

Tekst. A. *Een nieu Geusen lieden boecxken / waerinne begrepen is / den gantschen handel der Nederlantscher geschiedenissen / dees voorleden jaeren tot noch toe ghedragen / eensdeels onderwylen in druck wtghegaen, eensdeels nu nieu by-ghevoecht. Nu nieulick vermeerdert ende verbetert.* Anno 1581, bl. 24 v°. „Een nieuw christelick liedt gemaect ter eeren des Doorluchtichstē Heerē / Heere Wilhelm Prince van Oraengien / Grave van Nassou / Patris Patria[e], mijnē G. Forsten eñ Heerē. Waer van deerste capitael letteren van elck veers / syner F. G. name metbrengē. Na de wijse van Chartres". Tekst herdrukt door Mr. J. Scheltema, *Geschied- en letterkundig mengelwerk*, Utrecht, 1829, III, st. III, bl. 176; — J. H. Scheltema, *Nederlandsch Museum*, Gent, 1895, bl. 372—6, naar het door den uitgever teruggevonden, thans ter K. Bibl. in den Haag berustend eenig bekend exemplaar van den druk van

1581; hierboven weergegeven; — WILLEMS, *Oude Vl. ldr.*, 1848, nr. 33, bl. 72, zelfde tekst buiten enkele varianten en afwijkingen in de spelling, naar het ter K. Brusselsche Bibl. berustend Hs. van WILLEM DE GORTTER. Aan het slot leest men:

D'eynde
1568
Ghecomponeert ende
Ghemaeckt door ionck-
heer philips van
marnicx heere
van sinte Aldegonde
excellent poeet.

„Ghecomponeert ende ghemaeckt" is niets meer dan een pleonasmus, en beteekent: „gedicht, geschreven". Ook op den titel van de hierna vermelde verzameling van Christofle de Bourdeaux, luidt het: „Recueil de plusieurs belles chanson spiritu[e]lles, *faictes et composees* contre les rebelles et perturbateurs du repos et tranquillité de ce royaulme de France", enz. Nog in 1617 werden te Mechelen gedrukt de „Nederduytsche epigrammen .... *ghecomponeert* door Richard Verstegen (zie F. E. DELAFAILLE, *Gesch. van Mechelen*, Mech., z. j. [1903], I, bl. 53).

Verder komt de tekst voor in de jongere uitgaven der Geuzenliederboeken, behoudens de edities van 1645, 1659, 1671, en, met de hierna besproken veranderingen, bij VALERIUS, *Neder-landtsche gedenck-clanck*, Haerlem 1626, bl. 46, waar men ook aantreft de melodie.

In den modernen tijd werd het Wilhelmus in ontelbare verzamelingen herdrukt.

B. J. BERGMANN, *Das Ambraser Lb. vom Jahre 1582*, Stuttgart 1845, nr. 146, bl. 187: „Ein schön Lied, zun ehren gemacht dem Prinzen von Uranien. Im Thon wie der Graff zu Rom". Van dit in 1582 te Francfort gedrukte „Liederbüchlein" zijn nog negen andere uitgaven (z. j., 1578, 1580, 1582, 1584, 1599, 1600) bekend, waarvan het getal der opgenomen liederen verschilt. De oudste druk (beschreven door R. WOLKAN, *Euphorion*, Wien—Leipzig, VI (1899), bl. 649), bevat 110 nrs., ofschoon de titel er slechts 99 opgeeft. Daarin komt het Wilhelmus echter nog niet voor. Andere uitgaven hebben 257, 260, 262 liederen. — Vgl. HOFFMANN v. F., *Findlinge*, Leipzig I (1860), 150, bl. 371; — J. BOLTE, *Zeitschrift für deutsches Altertum*, Berlin, XXXIV (1890), bl. 167; — WOLFRUM, *Siona*, Gütersloh, XXI (1896), bl. 46.

Opmerking verdient het, dat de iastische wijs „van den Graef van Romen", zooals zij voorkomt hiervoren I, nr. 47, bl. 261 (eerste melodie), zoowel als de wijs van Chartres, waarover hierna, op de trompet kon uitgevoerd worden. Zie over dit speeltuig F. A. GEVAERT, *Nouveau traité d'instrumentation*, 1855, bl. 219 vlg.

C. MELCHIOR FRANCK, *Reuterliedlein*, Nürnberg, 1603 (vierstemmig), nr. 26, hierboven weergegeven; reeds herdrukt door J. W. ENSCHEDÉ, *Bulletin des Églises Wallonnes*, VII (1899), bl. 341 vlg.

D. Onder den titel: *Ein christlich Heldenliedt*, „gemacht zu ehren und wolgefallen dem weilant Durchleuchtigen und Hochgebornen Kriegsfürsten Wilhelm von Nassawe",

enz., met de aanteekening: „Und hat sein eigne melodei", verscheen, zonder jaartal, eene andere Hoogduitsche vertaling van het Wilhelmus, te Heidelberg, bij Marcus Christianus zum Lam. Volgens J. J. VAN TOORENENBERGEN, *Philips van Marnix van St. Aldegonde godsdienstige en kerkelijke geschriften*, 's-Gravenhage, 1878, bl. 183. door wien deze vertaling wordt medegedeeld, is het stuk waarschijnlijk van 1608; „althans bij denzelfden uitgever werd met dit jaartal en de daaronder staande spreuk geïncarneerd, een tegenhanger gedrukt, ter eere van Graaf Maurits, geheel op dezelfde wijs en ook met diens portret. Wat deze gissing te waarschijnlijker maakt is, dat de vertaler, om de plaat te vullen (het gedicht is in plano en in drie kolommen in koper gegraveerd), het getal coupletten met één heeft vermeerderd, hetwelk blijkbaar na den dood van den Prins is gedicht". — Bij denzelfden drukker verscheen een in de Wilhelmusstrophe geschreven lied (planodruk voorhanden in de K. Bibl. van den Haag) acrostichum, 16 str., ter eere van Prins Maurits: „Mit einem vesten vertrawen // auff Got das höchste gut".

De heer Dr. J. Bolte te Berlijn, was zoo goed ons opmerkzaam te maken op de hier vermelde navolgingen: *Twe schöne L[e]der*, dat Erste: Van Wilhelmo van Nassouw (15 str.). Dat Ander, Ick rope dy myn hemmelsche Vader an (15 str.), 1613 (Berlin Ye 4016). Opmerking verdient dat de Prins steeds in den onvolmaakt verleden tijd spreekt: Str. 1, 2 *was.* — 4 *bleeff.* — 6 *was ick fry.* — 8. *hebb*, enz.; — *Zwey schöne newe Lieder:* Das erst, Wilhelmus vō Nassawe, etc. (15 str.). Im Thon, wie man den Graffen von Rom singt... Getrůckt bey Johann Schröter [Basel] 1621, 4 Bl. 8° (Berlin Ye 4021); — *Zwei Weltliche Lieder.* Das Erste, Es is nicht lang da es geschah, das man den Lindenschmidt... Das Ander, Wilhelmus von Nassawen, bin ich von Teutschem Blut. Im Jahr 1646. 4 Bl. 8° (Berlin Ye 1644), vermeld bij EM. WELLER, *Annalen der poetischen National-Litteratur*, 1862—64; — *Niederdeutsche Volksldr.* gesammelt und hsg. vom Vereine für niederdeutsche Sprachforschung, Hamburg 1883, nr. 103: „Wilhelmus van Nassouwe" (15 str.), naar twee gedrukte onvolledige liederverzamelingen van het einde der XVI^de^ eeuw. EM. WELLER, t. a. p. (I, bl. 185, 86, 106, II, 519), haalt aan als „Im Thon: Wilhelmus van Nassawe", de liederen: „Wacht auff ihr Cöllschen alle" (1584); — „Ach Gott, wir arme Pfaffen", en de hierna vermelde planodruk van 1607: „Aus Braunsweigischen stammen"; — Joodsch-Duitsch Hs. geschreven c. 1595—1605 te Worms, nr. 54 (ROSENBERG, *Über eine Sammlung dtsch. Volks- u. Gesellschaftldr.*, Diss., Berlin, 1888, bl. 77).

E. *Chanson composee à la loüange et honeur de Monseigneur le Prince d'Orange: Selon le translateur Flameng, dont la lettre capitalle de chacun vers porte le nō de son Excellēce. Et se chante sur la mesme vois. A sçavoir de Chartre;* planodruk z. j. noch pl. v. dr. (c. 1582), thans berustend in de K. Bibliotheek te 's-Gravenhage. — Herdrukt in *Bibliotheca Belgica*, F, 33 (1895), met vijf andere liederen voorkomende op hetzelfde planoblad. Aan het slot, na het zesde lied, eene hevige satire tegen het H. Sacrament des altaars en de mis, leest men: *Ie G. For. M.* (Je Gabriel Fourmennois). *Espere mieux.* — Een tweede planodruk insgelijks herdrukt in *Bibliotheca Belgica*, t. a. p., *Discours touchant le meurtre... de Monseigneur le Prince d'Orange* (c. 1582), bevat zes andere liederen van denzelfden

dichter, die zich „soldat Tournisien" noemt. Deze laatste liederen slaan op gebeurtenissen loopend van 1574 tot 1582; zoodat het Fransche lied ter eere van den Prins, wel van o. 1582 dagteekent. Hetzelfde handteeken *Ie G. For.*, met dezelfde spreuk, doet zich voor in een gedicht: *Le triomphe et entree de Monseigneur le Duc de Brabant et d'Aniou*, enz. (1582), zie *Bibl. Belg.*, t. a. p., en in het bericht *Aux lecteurs* van de *Harangue descripte au livre doré de Marc Aurele Empereur*, verschenen te Utrecht in 1601 (J. W. ENSCHEDÉ, *Les origines du Wilhelmus*, in Bulletin des Églises Wallonnes voormeld).

Fransche vertaling van den Nederlandschen tekst, bij JURIEN DE LA GRAVIÈRE, *Les Gueux de mer*, in *Revue des deux mondes*, 1891, CVIII, bl. 114—116, die de melodie houdt voor „l'air qui accompagna jadis l'hymne de Charles-Quint", en die van ons lied getuigt: „Un peuple à qui on peut tenir un pareil langage est dans un état d'âme, qui défie à l'avance toutes les tyrannies".

De auteur van den Nederlandschen tekst.

WILLEMS, *Belgisch Museum*, I (1837), bl. 370—380, sprekende van het Hs. van W. DE GORTTER, geb. te Mechelen in 1585, zegt: „De bundel zyner werken bestaende uit refereinen, sonnetten, balladen, jaerschriften, retrograden en liedekens, makende te samen 115 bladen in-folio, bevindt zich ter bibliotheek van den Heer Van Hulthem, Cat. Mss. nr. 199 (thans ter Brusselsche bibl., nr. 15662).... De meeste stukken van dien bundel zyn geschreven tusschen de jaren 1603—1618, blykens de dagteekening onder verscheidene geplaetst... de dichter vertoont zich, door al zyne voortbrengsels, als eenen grooten orangist van dien tyd. Vele van zyne sonnetten en balladen zyn opgesteld tot lof van prins Willem, van Maurits en van Marnix van Sint-Aldegonde, en men vindt ook in zyn handschrift het *Wilhelmuslied* van laetstgemelden, by hetwelk De Gortter schreef: „1568 ghecomponeert ende ghemaeckt door jonckheer Philips van Marnix, heere van Sinte-Aldegonde, excellent poëet". „Daer men, nog onlangs, in Holland over den vervaerdiger van dit lied getwist heeft, zoo acht ik eene zoodanige verklaring van De Gortter, nog een tydgenoot diens beroemden burgemeesters van Antwerpen, van geen klein gewicht in deze zaek."

De door Willems bedoelde twist ontstond tusschen de schrijvers van de navolgende werken: *Over het volkslied Wilhelmus v. N.*, door R. H. VAN SOMEREN, met eene bijdrage door Mr. P. A. BRUGMANS, Utrecht, 1834, en: *Gedachten over het oude volkslied Wilhelmus van N.* enz. door G. D. J. SCHOTEL, Leyden, 1834.

In *De(n) navorscher*, III (1853), bl. 338, zegt D. BUDDINGH, in antwoord op de vraag gesteld II (1852), bl. 343, dat men in die twee werken alles vindt wat men omtrent den vervaardiger van het Wilhelmus verlangt te vernemen.

Wij laten hier in het kort de beweegredenen kennen, door elkeen dier schrijvers ten voordeele hunner meening in het midden gebracht.

Van Someren wil „*niet* Marnix maar *veeleer* Coornhert" als dichter van het W. verklaren. De bewijsgronden, die de schrijver voor zijn gevoelen meent te hebben, zijn: „1°. uitwendige, 2°. inwendige."

1°. „BRANDT, *Hist. der Reformatie*, I, 535, steunende op een dagregister van J. UYTENBOGAERT (1557—1644), zegt: „Dirk Volkertsz. Koornhert (1522—1590) uit

sijn ballingschap in 't vaderlant gekeert (1572) en Secretaris der Staeten van Holland geworden (die ontrent desen tijd het bekende liedt *Wilhelmus van Nassouwen* hadt gedicht) kreeg te deser tijdt last, enz." Die bijzonderheid had Uytenbogaert vernomen „uit den eigen mond van zijnen vriend Hugo de Groot" (1583—1645), die ze, op zijne beurt, van „geloofwaardige mannen", als zijn eigen vader Johan de Groot (1554—1640) kon vernomen hebben, zooveel te meer daar deze laatste Coornhert, te Delft, moet gekend hebben. Immers, volgens Kok, *Vaderl. Woordenb.*, 10de Dl., was Coornhert in 1588 te Delft woonachtig. (Volgens F. D. J. Moorrees, *Dirck Volkertszoon Coornhert... Levens- en Karakterschets*, Schoonhoven 1887, vertoefde Coornhert te Delft, kort na zijn terugkeer in het vaderland (1576) en zette zich in 1577 neer te Haarlem. In 1588 nam hij zijn intrek te Delft, bij zijn vriend Corn. Boomgaert Az., doch werd na korten tijd verplicht die stad te verlaten, welke hem door de Burgemeesters ontzegd was. Bij Coornhert's biograaf wordt echter over het Wilhelmus niet gehandeld; wellicht mag men daaruit opmaken, dat er volgens den schrijver, geene reden bestaat om het lied aan Coornhert toe te schrijven).

„De tijdsaanwijzing bij Valerius, *Neder-landtsche gedenck-clanck*, Haerlem, 1626: „In dese tydt (1572) heeft men gesongen dit volgende liedeken (het Wilhelmus); 't welcke groote vrucht onder vele luyden schafte".... pleit nog nader voor Coornhert, die van 1569 tot 1572, als 's Prinsen bijzondere vertrouweling (*intimus amicus*), door hem gebruikt werd tot het opstellen van allerlei geschriften ten nutte der goede zaak....

„Het W. biedt den juisten weerklank aan van Coornhert's schriften en wel inzonderheid van zekere: „Waerschouwinge aan de Inghezetenen van dese Landen", onder den titel: *Pro Lege, Rege et Grege.*

2°. „Marnix in zijn *Psalmboek* en wijders overal, volgens de gewoonte van zijne school en zijnen tijd, gebruikt den *du*, wat Coornhert vermijdt; Marnix spelt *voir* en *doir*, Coornhert schrijft *voor* en *door*. Nu toetse men aan dezen bij *beide* auteuren verschillenden speltrant, alsmede aan hunne onderscheidene wijze van *afkorten* en *insmelten* der woorden het Wilhelmuslied, zoo als het in de oudst bekende drukken voorkomt, en men zal bevinden, dat terwijl er *niets* voor Marnix pleit, *alles* aan Coornhert doet denken.

„Eenige bastaardwoorden die in het W. voorkomen, doen zich ook in de eerste uitgaven van Coornhert voor. Wel is waar is het lied niet te vinden bij de overige gedichten en liedekens van Coornhert, en pleit dezelfde reden ook tegen Marnix, maar Coornherts verzamelde werken werden „eerst veertig jaren na zijnen dood, uitgegeven bij Jacob Aertsz. Colom, te Amsterdam, 1630".

P. A. Brugmans, in zijne „Bijdrage", die op de studie van Van Someren volgt, werpt daartegen op:

a) Dat het lied „Ras, seventhien provincen" tijdens 's Prinsen tweeden optocht (1572) op de wijs van het W. gezongen werd, dat dit laatste dus bekend was vóór Coornherts terugkeer in het vaderland, dat deze het dienvolgens gedurende zijn ballingschap zoude gedicht en „herwaarts" gezonden hebben, waarvan echter niets bewezen is;

b) Dat andere dichters dan Coornhert en Marnix als schrijvers van het W. kunnen aangezien worden; van vele andere liederen, zooals het „Maximilianus de Bossu" en het „Ras, seventhien provincen", kent men de dichters niet.

SCHOTEL is van meening „dat niet Coornhert, maar wel Aldegonde de dichter" van het W. is; en dit om de volgende redenen:

„1°. Het oude volksgezang, Wilhelmus van Nassouwen, is een *Troost- en afscheidslied*. — Hoe meer ik in den geest van dit lied dring en den toestand van ons Vaderland in die dagen in oogenschouw neem, hoe waarschijnlijker het mij voorkomt, dat hetzelve bij of even na het vertrek van den Prins naar *Frankrijk* en *Duitschland* moet vervaardigd zijn geworden. Ik kan mij geen geschikter oogenblik voorstellen tot het uitgeven van dit hartelijk en godsdienstig gezang, waarin de Prins niet slechts van zijne Landgenooten afscheid (oorlof) neemt, maar hen op God wijst, die alleen uitkomst geven kan, dan juist in die laatste noodlottige maanden van het jaar 1568, of het begin van 1569, wanneer door het vertrek van Oranje, op wien aller oog, aller hoop, gevestigd was, de gemoederen bijna tot vertwijfeling gebracht waren, en alleen door den godsdienst nog konden opgebeurd worden.

„De geleerde JACOBUS SCHELTEMA is ook van dit gevoelen, in zijn *Geschied- en letterk. mengelw.* (t. a. p.) ... En niet weinig word ik in mijne gedachten versterkt door het opschrift boven het lied in de Geuze-liedeboeken: „Corts na dat Graef Lodewijc van Groeningen opghebrokē ende van Gemminghen verdreven was (1568), is de Prince van *Oraengien* na de Mase ghetoghen. Een nieuw Christelick Liedt, gemaect ter eeren des Doorluchtigstē Heerē," enz.

„Eer Brandt het lied toeschreef aan Coornhert, werd het door JACOB VERHEIDEN, in zijn werk vooreerst uitgegeven in het Latijn, te 's-Hage in 1602, en het volgend jaar in dezelfde stad in het Nederlandsch, getiteld: „*Afbeeldingen van sommighe in Godts Woort ervarene Mannen, die bestreden hebben den Roomschen Antichrist*" enz., bl. 97, toegekend aan Marnix: „Men acht ook dat van desen man (Aldegonde), dat Liedeken eertijts gesongen ter eere van den Prince Guilielmus van Nassouwen, sy ghemaeckt ende uytghegeven, als den Hertoghe van Alba de Nederlanden was onderdruckende. (De Latijnsche tekst luidt: „Ab hoc viro etiam profecta dicitur decantata illa cantilena composita in laudem Principis Guilielmi Nassauii, ad Belgas Tyrannide Albani oppressos edita)."

„Verheiden was een tijdgenoot van Aldegonde, heeft niet alleen eene levensbeschrijving van hem gegeven, maar ook verscheidene lofdichten op hem vervaardigd.

„Toen Coornhert den 29 Oct. 1590 stierf, was Hugo de Groot, die den 10 April 1583 geb. werd, een kind van zeven jaar oud. De Groot kan van zijn vader vernomen hebben dat Coornhert de schrijver van het W. was, daar Coornhert in 1578 (l. 1588) een jaar lang te Delft woonde, maar dit zeggen zal niet meer gezag hebben dan de opgave van Verheiden, die het van zijn broeder Willem, of van Aldegonde zelf kan vernomen hebben.

„Brandt zegt, t. a. p., Dl. I. bl. 842, 843: Aldegonde, seer bemind en hooggeacht van Prins Willem, die door hem steden en volken regeerde. „Dat Coornhert na zijne eerste ballingschap een bijzondere gunsteling van Oranje werd, is onbetwist-

baar, maar dat hij, gelijk Aldegonde een *intimus amicus*, een boezemvriend van denzelven, en wel vóor zijne ballingschap geweest zou zijn, kan ik derhalve niet aannemen.

„Wij zien Oranje en Aldegonde een en dezelfde zaak behartigen; door dezelfde zucht gedreven om Nederlands godsdienstige en burgerlijke vrijheid te vestigen; gelijksoortige rampen ondervinden; op een en denzelfden tijd gedagvaard (1567), veroordeeld en het land verlaten. Ook in hunne ballingschap stonden zij elkander met raad en daad bij en toonden door hunne vriendschappelijke briefwisseling hoe zeer zij elkander behoefden, om aan dat groote werk, Nederlands verlossing, met goed gevolg te kunnen arbeiden.

„Bij eene nauwkeurige en aandachtige lezing van het *Wilhelmus* zullen wij opmerken, dat de dichter er van bijzonder met de godsdienstige en staatkundige gevoelens van den Prins vertrouwd, ja, meer dan een gewoon vriend, een boezemvriend van hem geweest moet zijn; en dat zulks Marnix geweest is, zal niemand betwijfelen, die de geschiedenis dezer rampzalige tijden gelezen heeft.

„2°. Eerst in 1580 (*Psalmen*) heeft Marnix stelselmatig *Du* voor *Gij*, *Dij* voor *U*, *Dijne* voor *Uwe* gebruikt, in 1574 (*Bijencorf*) en ook in 1569 volgde Aldegonde nog dikwijls de schrijfwijze, welke hij in 1580 afkeurde.

„In Marnix' Psalmboek uitg. 1591, lezen wij meestal *oi* voor *oo*, doch in den eersten druk, 1580, lezen wij altijd *oo* en nooit *oi*.

„Aldegonde was een groot liefhebber van het gebruik der *c*, als in *cracht*, *cruis*, *coninck*, *vercoren*, waar Coornhert *k* zou gebruikt hebben."

Maar Schotel wil deze opmerking voor eene betere geven, daar bij gebrek aan den eersten druk, denkelijk van het jaar 1568 of 1569, uit de spelling der woorden van het Wilhelmus, spelling die toen reeds vrij willekeurig was, de vervaardiger moeielijk kan opgemaakt worden.

„De bastaardwoorden, welke men in het lied ontmoet, geven meer aanleiding om tot Aldegonde over te hellen, daar zij bij Coornhert in veel minder getal aangetroffen worden.

„Opmerkelijk is het dat C. Boomgaert, de verzamelaar en uitgever van Coornhert's werken (bij J. A. Colom, Amst. 1630), niet zou geweten hebben, dat Coornhert de vervaardiger van het geliefd volkslied was. Hadde hij dit slechts kunnen vermoeden, dan zou hij, indien hij het bij de *Liedekens* in het *Eerste deel*, wegens het aan de erfgenamen van Adriaen Valerius, uitgevers van den *Gedenckclanck*, in 1626 gegeven privilegie, niet had mogen voegen, deze bijzonderheid zeker wel in het leven van Coornhert of in de Voorrede met een enkel woordje hebben aangestipt."

Men vindt verder in *De(n) navorscher*, t. a. p., opgesomd, grootendeels naar het werk van Schotel, de schrijvers die voor of tegen Marnix, voor of tegen Coornhert partij kiezen.

Onder de aanhangers of voorstanders van Marnix telt men: Jacobus Verheiden, Melchior Adam (1620), P. Bayle (1692), Adriaan Pars (1701), Joannes van Spaan (1766), S. H. van Idsinga, Mr. G. Suikers, Joannes Prins, J. Spex, Mr. Gale Isaac Gales, P. G. Witsen Geysbeek, H. Collot d'Escury, Prof. N. G. van Kampen, John Bowring,

E. Münch, Mr. P. S. Schull, H. Hoffmann von Fallersleben, Dr. G. D. J. Schotel, Prof. U. G. Lauts, Ds. W. Broes, Dr. J. van Vloten, Mr. J. van Lennep, W. J. Hofdijk.

Onder de voorstanders van Coornhert behooren, behalve Hugo de Groot, als zegsman, J. Uytenbogaert, Gerard Brandt (1666), een zich noemende Modestinus Philalethes, H. van Alphen (1766), Jan Wagenaar (1767), J. Kok, J. A. de Chalmot en R. H. van Someren.

Als onzijdig in dit letterkundig geschil mag men beschouwen Franciscus Ridderus (1661), S. van Leeuwen, de Hoogleeraren J. W. te Water en M. Siegenbeek, Mr. J. C. W. le Jeune en Mr. P. A. Brugmans.

Worden nog vermeld: Dr. E. Münch in eene zijner *Aletheia's* ('s-Grav., bij Hartmann), Buddingh's eigen opstel in den *Almanak voor blijgeestigen* (Amst. 1833), benevens eene aankondiging van R. H. van Someren's voornoemd werk, in de Amsterdammer Ephemeride: *Tijdschr. voor Nederl. letterk.* (Amst. bij Van der Vinne, 1835, bl. 156). Buddingh zelf schaart zich bij de voorstanders van Marnix.

Bij dezen laatste kan men nog voegen: Dr. J. J. van Toorenenbergen, *Verscheidenheden uit en over de nalatenschap van Phil. van Marnix*, 1878, bl. 107, Dr. P. Fredericq, *Marnix en zijne Nederl. geschriften*, Gent 1881, Dr. J. ten Brink, *Drie Volksliederen*, Leiden, z. j., Dr. J. Kalff, *Gesch. der Nederl. letterk. in de 16de eeuw*, 1889, II, bl. 123, 272, 292.

„Thans", schrijft Dr. P. Fredericq, t. a. p., bl. 52 aant., „is men het eens om het Wilhelmus aan Marnix toe te schrijven."

In den jongsten tijd echter werd Marnix' auteurschap opnieuw in twijfel getrokken, namelijk door J. Postmus, *Het Wilhelmus*, Kampen, 1900, bl. 81 vlg., die van gevoelen is, dat noch Coornhert „de libertijn in hart en nieren", de zanger van 't Calvinistisch lied, 't „Voor Godes woord gepresen", noch Marnix, die in de laatste maanden van 1568 en in 't begin van 1569 ver van den Prins was verwijderd, en eerst in 1570 voor vast in zijn dienst trad, voor den auteur van het Wilhelmus kunnen gehouden worden." Tot staving zijner meening haalt J. P., bl. 101, een brief aan van Dr. Robert Fruin, gedagteekend van 1898, waarin men leest: „Het Wilhelmus is door een onbekend persoon — zeker niet Marnix en niet Coornhert — omstreeks het einde van het jaar 1568 gedicht. De auteur gevoelde innig met den Prins van Oranje mede en wist dit gevoel kunsteloos, maar aangrijpend onder woorden te brengen. — Aan de woorden paarde zich als van zelf een wijs die toen in het leger van den Prins veel gehoord werd, en die *bleek bijzonder geschikt te zijn* om het gevoel door de woorden uitgedrukt, ingang te doen vinden in het hart van ons volk." Waarop dit alles steunt wordt niet gezegd. Het is vast en zeker, dat de woorden zich, echter niet van zelf, aan de *bestaande* wijs gepaard hebben.

Aan een anderen kant zette J. W. Enschedé, in *Tijdschr. der Vereeniging voor N.—N. mzgsch.*, dl. VII, st. I (1902) bl. 22, de meening vooruit, dat het Wilhelmus niet door Marnix ontworpen, maar vertaald werd, naar een te loor geganen waarschijnlijk Franschen tekst en wel in de eerste helft van 1572, al heel spoedig nadat Marnix zich in 's Prinsen dienst had begeven. De Geuzenliederboeken, zegt de schrijver, kennen alleen liederen op de wijze van het Wilhelmus gezongen, die

gebeurtenissen na 1572 behandelen; — het opschrift „selon le translateur flameng" bewijst, dat Fourmennois' voorbeeld, d. i. het Dietsche Wilhelmus, reeds eene vertaling was; — het door Verheiden gebruikte woord *decantata* is zóó te verstaan, dat het lied door Marnix is af-, is overgegoten, van toon is veranderd, is nagezongen, vertaald is.

Dr. J. J. van Toorenenbergen, *Marnixiana anonyma*, 's-Grav. 1903, bl. 17 vlg., komt tegen deze meening op; zijn pleidooi voor Marnix is tevens een antwoord op hetgene door Postmus en door Fruin wordt gezegd: Uit de „Archives de la Maison d'Orange-Nassau", blijkt, dat Marnix reeds in 1568 aan de hand van den Prins werkzaam was. In 1572, toen de Prins op de bede der Staten en na het uitwerpen van de Spaansche bezetting uit Vlissingen, naar Holland kwam om met hen den krijg tegen Alva te voeren, het jaar toen het heette: „Ras, seventien provinciën", had niemand aan den Prins de slotstrophe van 't Wilhelmus in den mond kunnen leggen. De woorden „selon le translateur flameng" beteekenen, dat Fourmennois, onbekend met het Dietsch, den dienst van een Flamand gebruikte, die Marnix' tekst woordelijk overzette in de Fransche taal. Het woord *decantata*, zal men wel geene andere beteekenis kunnen of mogen aanleunen, dan die welke het heeft in de classieke literatuur, zooals bij Horatius: „decantare elegos", klaagliederen zingen.

Dr. v. T. acht het ten slotte *niet* bewezen, dat Marnix *niet* de dichter van het Wilhelmus-lied is. — In *Caecilia*, 's-Grav., Mart. Nijhoff, nr. van 15 Januari 1904, bl. I, kwam Enschedé op de vraag terug en besloot: „de woorden zijn, naar ik gis, ontstaan door omwerking van een wellicht Fransch vers. Niet onmogelijk is het, dat dit gedaan is door Marnix in 1572."

Zonder met Dr. v. T., t. a. p., bl. 14, te kunnen aannemen, dat de laatste versregel van de voorlaatste strophe van 't Wilhelmus: „tsal hier haest zijn ghedaen", Marnix' leus: „Repos ailleurs" weergeeft en aldus „het cachet van Aldegonde" draagt, meenen wij, dat al moest het woord *decantata* den zin van nagezongen hebben, daaruit nog geen bewijs tegen Marnix zou te trekken zijn, daar het Wilhelmus, op de melodie van het lied van Chartres gedicht, ook kan aangezien worden als zijnde dit laatste nagezongen, en daar „nagezongen" nog betrekking kan hebben op de zangwijs, in plaats van op den tekst.

Toch moet men bekennen, dat er geen rechtstreeksch bewijs van Marnix' auteurschap bestaat. Zoo kon Prudens van Duyse, *De Rederijkkamers in Nederland*, Gent 1902, II, bl. 134, ook den naam van J. P. Houwaert (1533—1599) vooruitzetten. In Houwaert's *Sommare beschrijvinghe vande triumphelijcke incomst vanden ... Aerts-hertoge Mathias binnen die Princelijcke stadt van Brussele in t'iaer ons Heeren 1578 den 18 dach Januarij* ... Antw. Chr. Plantyn, 1579. Bl. 86 leest men ... „so wert op dit tanneel (tooneel) terstont gehoort eenen excellenten sanck met diversche stemmen wel soo harmonieus als oft Parthenopa, Lugia en Leucasta daer jegenwoordich hadden geweest. Den teneur (de *inhoud*, in 't Fransch: *la teneur*) van het liedeken dat sy songhen volgt hier naer, twelck tot love van den incomenden Prince ghecomponeert was." Het lied vangt aen:

1. Ghelijckerwijs vol rouwen
sadt tvolck van Israel
in d' Babiloensch landouwen
deur tyrannije fel,
soo hebben wy gheseten
in 't soete Nederlant,
vol lijdens onghemeten
door Spaingsche iock, en bant.

2. Maar God heeft ons ghesonden
van Nassouen een helt,
welck heeft den bant ontbonden
die ons dus heeft ghequelt;
daer naer is dlot ghevallen
op u Matthias goet,
die voortaen sult voor allen
ons qualen gheven boet.
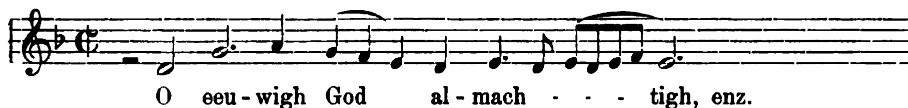
„Dit lied", zegt Pr. v. D., „in denzelfden toon gestemd als 't Wilhelmus van Nassouwen, is waarschijnlijk uit eene en zelfde pen gevloeid." Het lijdt geen twijfel of dit stuk is op de Wilhelmus-melodie gedicht, en misschien, juist om die reden, schijnt het een naklank van 't Wilhelmus zelf, ofschoon het de verhevenheid van dit laatste mist. 't Wilhelmus, als zijnde eene soort van acrostichum, schijnt uit te gaan van een rederijker. Aldegonde was meer den geest der kamers dan den factorsvorm genegen, terwijl Houwaert, volgens de uitdrukking van Dr. Kalff, t. a. p., II, bl. 17. een volbloed-rederijker was. Al stond Houwaert's overtuiging in later tijd niet onwrikbaar vast, toch was hij in de kracht der mannelijke jaren een vurig voorstander van Oranje. Omstreeks 1568 ontmoet men hem in de kerkers van Alva, waar hij over het jaar in hechtenis zit (K. F. Stallaert, *Nederl. Museum*, Gent 1855, 2de reeks, 2de jaarg., I, bl. 352 vlg.). In hetzelfde jaar 1578, waarop hij op last der stad Brussel aartshertog Mathias verwelkomde, gaf hij in het licht zijne hierna, bl. 1651, vermelde „Triumphante incompst" van den Prins van Oranje, insgelijks binnen Brussel.

Het ware dus volstrekt niet onmogelijk Houwaert als den dichter van 't Wilhelmus aan te zien, doch er bestaat al wederom geen bewijs van dit auteurschap.

Melodie. A. OUDE WIJS. *a*) *Oorsprong.* Volgens latere uitgaven der Geuzenliederen, zooals de Amsterdamsche druk van 1683, werd het Wilhelmus voorgedragen op de wijs van „Charles". In die aanduiding wilde Brugmans den naam van den eenen of anderen verdienstelijken dienaar van Oranje zien, naar wien de melodie, welke waarschijnlijk als marsch diende, genoemd werd, terwijl Schotel diezelfde wijsaanduiding aan een bekend Vlaamsch liedje op Karel V toeschreef. Dr. J. van Vloten, *Nederl. geschiedz.*, 1852, I, 365, was ingelijks van meening, dat de melodie van het lied op Karel V: „Jezund so woln wir singen // auss frischem freien mut" (o. a. te vinden bij R. von Liliencron, *Die hist. Volksldr. der Deutschen*, IV, nr. 421, bl. 5)

voor het Wilhelmus had gediend. Maar zooals Dr. A. D. LOMAN, *Twaalf Geuzeliedjes*, 1872, toelichting nr. 4, deed opmerken, kon dit lied zoowel als andere bekende liederen op Karel V, met zelfde metrum, „im Veitenton" geklonken hebben, en was er geen bewijs zoolang men bij geen dezer Duitsche liederen de Wilhelmus-melodie genoteerd vond.

In de „Tafel der liedekens gaende op wereldtsche voysen" van S. THEODOTUS' verzameling: *Het Paradys der gheest. en kerck. lofsanghen*, uitg. 1638 (1ste uitg. Antw. 1621), wordt de melodie (zie hierna het geestelijk lied: „Het viel een hemels douwe):

aangeduid onder den naam „Wilhelmus van Nassouwen". Ten onrechte heeft BÄUMKER, *Das Kath. deutsche Kirchenlied*, I (1886), nr. 100, bl. 358—9, daaruit willen afleiden, dat men hier met de oude Wilhelmus-wijs te doen heeft. In andere uitgaven van *Het Paradijs*, zooals 's-Hert. 1627, bl. 4, en Antw. 1648, bl. 4, vindt men het lied: „O eeuwigh God almachtigh", enz., met de hierboven aangehaalde zangwijs, enkel met de aanduiding: „op de wijse: „Het viel eens hemels douwe, etc. ofte: als het hier op nooten begint".

Dezelfde melodie komt ook voor in *Evangelische leeuwerck*, Antw. 1582, II, 61, met het opschrift: „Wijse: Het viel een hemels douwe. Wilielmus van Nassouwe" voor het lied „Germanus heyl'ge vader"; waaruit volgt, dat dit laatste lied op twee *verschillende* melodieën kon gezongen worden. Dit blijkt nogmaals uit dezelfde verzameling II, 183, waar het lied: „Ghij Beemer-Catholijcken" (zie bl. 1644), tot opschrift draagt: „Wijse: *Wilielmus*. Het viel een, etc.", en waar men de melodie aantreft die wij hierna geven.

Overigens werden dezelfde teksten soms met vijf, zes wijzen aangeduid en konden ze op vijf, zes verschillende melodieën gezongen worden.

Dit was het geval met liederen, die zooals het Wilhelmus een veel gebruikten strophenbouw hadden. Zie *Evang. leeuwerck*, I, bl. 101, 190, II, bl. 35, 114, 119, 140, waar de wijzen „Magne Joseph — Maxime — Wilhelmus — La Coquille — Het viel — O Tyranne" voor een zelfde lied aangegeven worden; zie mede B. VAN HAEFTEN, *Den lusthof der Christelycke leeringhe*, Antw. 1622, bl. 27, waar 't Wilhelmus met zes andere wijzen wordt opgegeven.

„De wijze van Chartres", opgegeven door het *Geuzenlb.* van 1581, is, zooals door ons vroeger werd gezegd, in *Nederl. Museum*, Gent XIIden jaarg. (1891), 34ste deel der verzameling, bl. 177, die van een Fransch lied op het beleg van de stad Chartres, door den Prins van Condé en zijne Hugenoten in den aanvang van 1568. Dit lied, met aanvang: „O la folle entreprise // du Prince de Condé", tot titel voerend: „Autre chanson de la ville de Chartres assiegee par le Prince de Condé, sur un chant nouveau", aangehaald door LEROUX DE LINCY, *Recueil de chants historiques français*, 1842, II, bl. 603, komt voor in: *Recueil de plusieurs belles chansons spiritu[e]lles,*

„faictes et composees contre les rebelles et perturbateurs du repos et transquilité de ce royaume de France... qu'il a pleu a Dieu de donner a nostre tres-chretien Roy Charles, neuvième de ce nom"; par CHRISTOFLE DE BOURDEAUX, Paris, z. j. (c. 1570).

Zooals door ons in het voornoemde tijdschrift mede werd aangetoond, doet de melodie zich voor met wijsaanduiding, „A (voor „Oh" of „O") la folle entreprise / du Prince de Condé", toegepast op een Marialied: „Toujour toute ma vie", in *La pieuse alouette avec son tirelire*, enz., Valencienne 1619, bl. 104 (zie bl. 1640 hierna). Deze zangwijs levert het bewijs, dat de Wilhelmus-melodie werkelijk van de wijs van „Chartres" afstamt en aldus van Franschen oorsprong is.

WECKERLIN, *La chanson populaire*, 1886, bl. 140, haalt van *La pieuse alouette* eene uitgave van 1576 aan, die vervolgens nog eens door hem wordt vermeld in *L'ancienne chanson populaire en France*, 1887, bl. 83. Of die uitgave van 1576 werkelijk bestaat, is zeer te betwijfelen. Overigens dagteekent de geestelijke goedkeuring van het werk eerst van 1619. In de naar tijdsorde gerangschikte bibliographische aanteekeningen, die men vindt in *La chanson populaire*, wordt op bl. XXI *Le recueil des plus belles et excellentes chansons* van JEHAN CHARDAVOINE alleen genoemd onder de in 1576 verschenen liederverzamelingen.

Het Marialied: „Tousiours toute ma vie", komt reeds voor, doch met andere melodie, in *Les rossignols spirituels*, Valencienne, 1616, bl. 176.

De tekst: „O la folle entreprise" werd voor de eerste maal herdrukt door J. W. ENSCHEDÉ, *De melodie van het Wilhelmus*, in de revue *Oud-Holland*, XII (1894), bl. 173, naar het eenig bekende complete exemplaar van het voornoemde *Recueil*, berustend in de bibliotheek van den Duc d'Aumale te Chantilly, en naar een afschrift aan den uitgever bezorgd door den heer ÉMILE PICOT te Parijs. De titel: *Chansons faictes et composees* (vgl. het „ghecomponeert ende ghemaect" van De Gortter's Hs.) zou doen denken, dat al de in het bundeltje voorkomende stukken van Christofle de Bourdeaux zijn. Doch naar hetgeen de heer Picot ons welwillend mededeelde, is dit niet het geval met het lied van Chartres, daar het niet met Chr. de B's naam is geteekend, terwijl al de andere in de verzameling voorkomende en van hem uitgaande liederen integendeel zijn naam dragen.
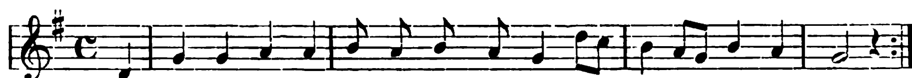
Het beleg van Chartres werd aangevangen in Januari 1568; de vrede werd geteekend den 23sten Maart 1568; zie J. W. ENSCHEDÉ, *Les origines du Wilhelmus van Nassauwe* „chant national néerlandais", in Bulletin des églises wallones, 's-Grav. VII (1899), bl. 341 vlg., die ons tevens leert (vgl. *Oud-Holland*, t. a. p.), hoe, na het sluiten van den vrede, de Paltzgraaf Jan Casimir, die met Condé het beleg van Chartres had medegemaakt, naar Duisburg trok om den Prins van Oranje zijne krijgsbende aan te bieden, en hoe, ofschoon geldgebrek den Prins verhinderde van dit aanbod gebruik te maken, deze of anderen op zijn naam een deel van die krijgers hebben kunnen aannemen, waaronder er zich wellicht bevonden die het lied uit Frankrijk hadden meegebracht.
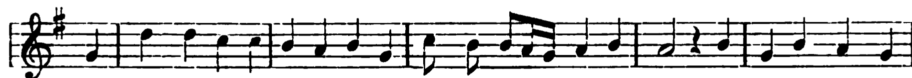
De benaming „Folle entreprise", in den zin van lichtzinnige of dwaze onderneming, was reeds vóor het beleg van Chartres bij de Franschen bekend. LEROUX DE LINCY, t. a. p., II, bl. 74 en 105, deelt eene „Chanson de la folle entreprise des Hennuyers"

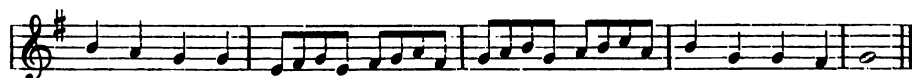
(Beleg van Mézières, 1521) mede, en eene andere: „De la folle entreprise des Flamans et Bourguignons" (Beleg van Saint-Quentin, 1536).

b. Verschillende lezingen:
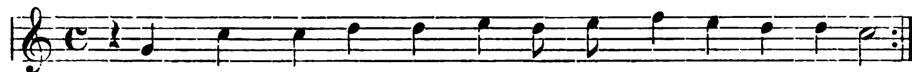
I. *Reuterliedlein* van MELCHIOR FRANCK, Nürnberg 1603, meerstemmige bewerking. — De superius werd uitgegeven door BÖHME, *Altd. Lb.*, 1877, bl. 511, nr. 410. — De vierstemmige gefiorituurde bewerking van Franck werd herdrukt door AUG. REISSMANN, *Geschichte des Deutschen Liedes*, Berlin 1874, nr. 16 der muziekbijlagen, en opnieuw in partituur gebracht, ditmaal met den Nederlandschen tekst, door J. W. ENSCHEDÉ, *De melodie van het Wilhelmus*, Oud-Holland, XII (1894), bij bl. 172 (separaatdruk, 2de stuk, bl. 30):
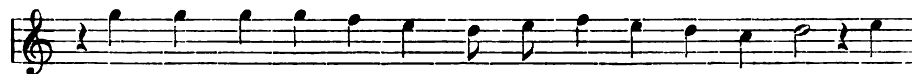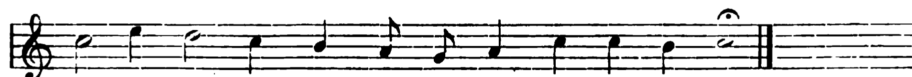

II. Planodruk van 1607, ter K. Bibl. te Berlijn: „Ein Lied von dem Hochwürdigen... Fürsten und Herren Heinrichen Julio postulirten Bisschoffe des Stiffts Halberstadt.... In der Melodey: Wilhelmus van Nassawen bin ich von Teutschem Blut", vierstemmige bewerking; de superius medegedeeld door Böhme, t. a. p., nr. 409*a*; voor de eerste maal in partituur uitgegeven door J. W. ENSCHEDÉ, t. a. p. (separaatdruk, 2de stuk, bl. 32):
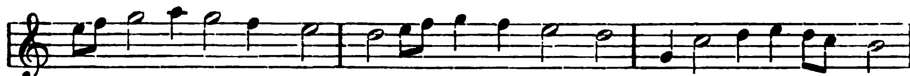

Naar tijdsorde der verzamelingen, volgen:

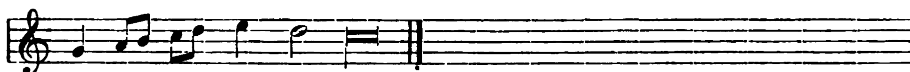
III. *La pieuse alouette*, 1619, t. a. p.:

Tou - jour, tou - te ma vi - e I'au - ray de - dans le cœur
L'a - mour saint de Ma - ri - e, Me - re de mon Sau - veur;

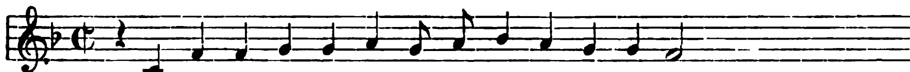

Qui ai - me-ra-t'on mieux Que la Roy - ne des cieux? Qui ai - me-ra-t'on mieux

Que la Roy - ne des cieux?
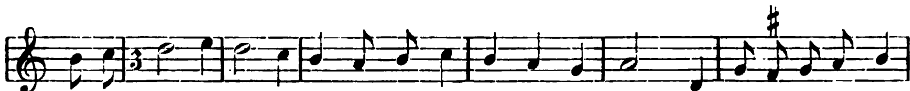
IV. *Gheestelick Paradiisken der wellusticheden*, enz., door den Eerw. H. P. D. P. S. J. (Pater Guillielmus de Pretere, societ. Jesu (1578—1626), Antw. 1619, eerste deel, bl. 35, voor een lied „van den heylighen Willebrordus" met aanvang: „Hollandt waer is ghebleven // u goedertieren aert", „op de wijse: Guilielmus van Nassouwen", en bl. 37, voor een lied „van den H. Guilielmus" met aanvang: „Wilhelmus nu verheven // al in des hemels throon", ditmaal met wijsaanduiding: „Wilhelmus van Nassouwen". — De verzamelaar deelt slechts de eerste maten der melodie mede, maten die volkomen den aanvang teruggeven van II:

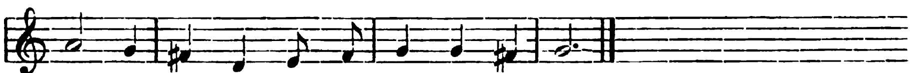
V. Adr. Valerius, *Neder-landtsche gedenck-clanck*, Haerlem 1626, bl. 46, „stemme: alst begint":

Wil - hel-mus van Nas - sou - we, Ben ick van duyt - schen bloet,
Het Va - der-lant ge - trou - we, Blijf ick tot 'sLants be - hoet,

Een Prin-ce van O-ran-jen Ben ick vry on - ver-veert, Den Co - - - ninck

van Hi - span - jen Ick al - tyt hebb' ge - eert.

Uit de wijsaanduiding moet men afleiden, dat ten tijde van Valerius de Fransche oorsprong der melodie niet meer bekend was en dat, voor dezen schrijver, die in de tafel van zijn boek, de Wilhelmus-wijs, overigens met nog andere uitheemsche zangwijzen, onder de Nederlandsche stemmen brengt, het Wilhelmus zijne eigen melodie had.

Valerius brengt willekeurige veranderingen aan den tekst (vgl. in zijne uitgave het vierde en het achtste vers der eerste strophe, met den tekst van 1581): in zijne notatie verliest hij de oorspronkelijke iambische versmaat uit het oog en scandeert:
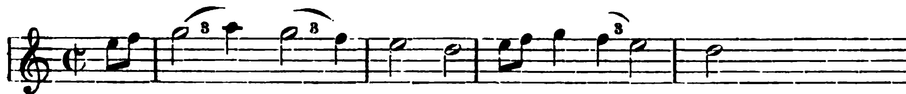
Ĕĕn Prínce ván Oránjĕn
Bĕn ĭck vrý ŏnvĕrvéert,
Dĕn Cónĭnck ván Hĭspánjĕn
Ĭck ălt̆ýt hĕbb' gĕéert.

Op die wijs bekomt men naar Valerius' lezing:

Str. 6. Ŭ dĭenáer t' ăllĕr tý̆t.
Str. 7. Ĭn hărén bŏosĕn móet.
Str. 9. Mĕt eĕrén ĭn hĕt véld.

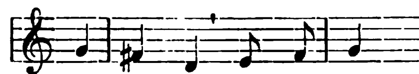
Naar het gebruik der luitenisten brengt Valerius fiorituren aan de melodie toe, en weer andere fiorituren in de begeleiding (voor deze laatste, zie Dr. A. D. Loman, *Oud-Nederl. ldr. uit den Nederl. Gedenck-clanck*, Utrecht 1871, bijlagen, bl. 27).

De notatie van 1619:
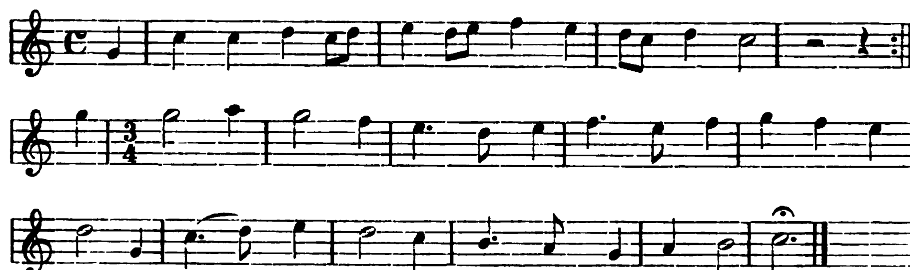

wordt in den *Gedenck-clanck* weergegeven door $\frac{3}{4}$-maat, die met het oog op de ₵-maat van het eerste deel, in moderne notatie weer te geven is door $\frac{6}{4}$. Misschien heeft de uitgever hier, om aan dit tweede deel meer leven bij te zetten, er eene soort van nadans van willen maken, zooals men dien dikwijls ontmoet in de dansliederen van de XV[de] en de XVI[de] eeuw. In elk geval heeft Valerius tekst en versmaat, melodie en notatie willekeurig veranderd. Zijne eigen notatie is onlogisch; hij schrijft beurtelings:

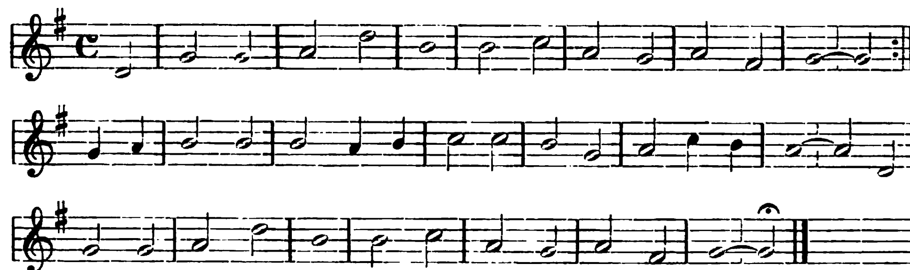
VI. Dr. J. P. N. Land, *Luitboek van Thysius*, van het begin der XVII[de] eeuw, nr. 60. De melodieën, welke men daar aantreft, behooren mede tot de gevarieerde, gefiorituurde, gearrangeerde luitmuziek.

Bij inzage van een dezer lezingen ontwaart men al dadelijk, dat aan het slot de muziek te kort schiet, en wel dermate, dat het onmogelijk is daarop het laatste vers der strophe te brengen:
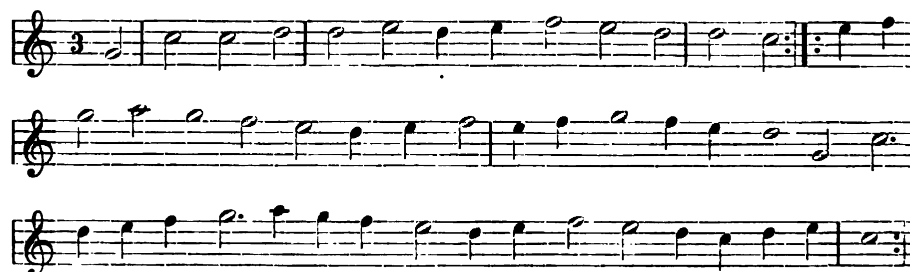

Dr. Land deelt wel is waar naar hetzelfde luitboek andere redactiën van den laatsten regel mede, doch, zooals J. W. ENSCHEDÉ, *De melodie van het W.*, t. a. p. 4de aflev. (separaatdr. 2de stuk, bl. 6), doet opmerken, kunnen die redactiën, juist om hun veelheid, geen leiddraad geven tot eenig gewenscht resultaat.

VII. Dr. LAND, t. a. p. nr. 16, met opschrift: „De winter is ons verganghen" (zie dit laatste lied hiervoren I, nr. 73, bl. 341):

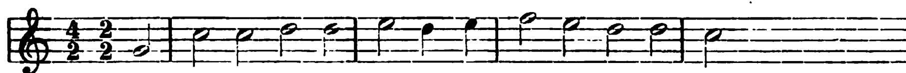
Wij keeren op deze lezing terug, die reeds de nieuwere Wilhelmus-wijs in wording bevat (zie bl. 1658):

VIII. J. J. JACOB VAN EYCK, *Der fluyten lusthof*, I en II, o. 1650 (melodie herdrukt door J. C. M. VAN RIEMSDIJK, *Het Stads-muziekcollegie te Utrecht*, 1881, bl. 79):
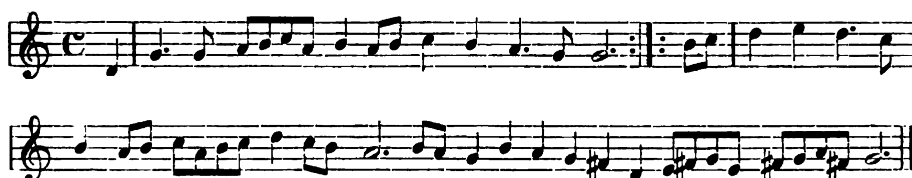

Het in driedeelige maat gebrachte thema is natuurlijk te danken aan de luim van den arrangeur, die het Wilhelmus laat hooren als tweede gedeelte van eene
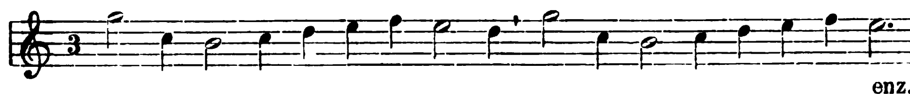
compositie: „Batali". Overigens is de juiste notatie onder het eerste deel van het arrangement, nog heel goed te bespeuren:

IX. *Hs. van G. H. Broekhuijzen*, den vroegeren bezitter, die op een waarschijnlijk zelf geplakten omslag geschreven heeft: „Oude melodien van 1668 en 1669; Wilhelmus van Nassau. Hoe heerlijk straalt de Morgenster en andere liederen", uitgegeven door J. H. Garms Jr., *Weekblad voor muziek*, Utrecht, nrs. van den 3den en 10den Januari 1903, nr. 12 der medegedeelde zangwijzen:
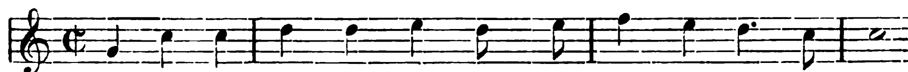

Dat het Hs. waar deze lezing, bovenstem eener klavierbewerking, in voorkomt, wel van 1668—9 dagteekent, bewijst eene andere daar medegedeelde zangwijs met opschrift: „Pijlidnise" (Belijdenis?) aanvangend:

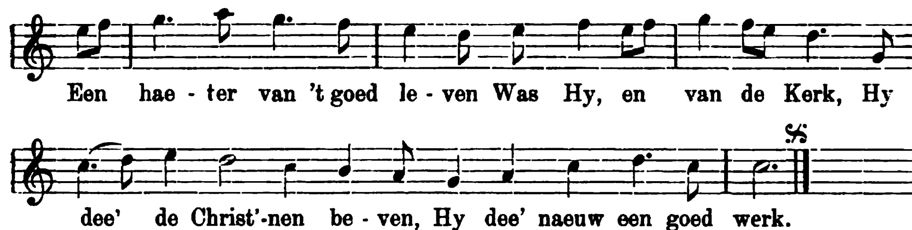

Deze melodie aan Lulli toegeschreven, is geene andere dan degene welke van het begin af diende en thans nog dient in de „Comédie française", voor het liedje: „Qu'ils sont doux // bouteille jolie", van Molière's *Médecin malgré lui*, voor de eerste maal vertoond den 9 Augustus 1666. Men vindt ze onveranderd terug in *Recueil des Noëls* van Nicolas Saboly (1614—1675), opnieuw uitgegeven door Fr. Seguin, Avignon 1856. Zie mede aldaar bl. XIV, en J. Tiersot, *Hist. de la chanson pop.*, 1889, bl. 249—250.
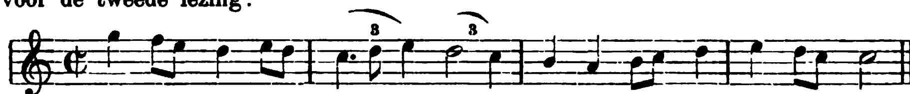
X. G. D. S. (Guilelmus de Swaen) *Den singende zwaen* (Antw. 1655) uitg. Antw. 1664, bl. 76, en Leyden 1728, bl. 76:
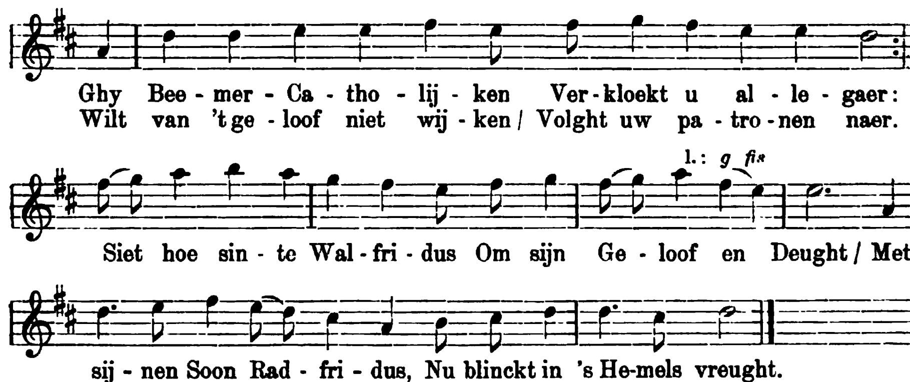

Dezelfde notatie doet zich tweemaal voor in het Hs. van 1740, van E. B. Sneeuw, in de Bibl. van de Maatsch. van Nederl. letterk. te Leiden, buiten eene slotvariante voor de tweede lezing:
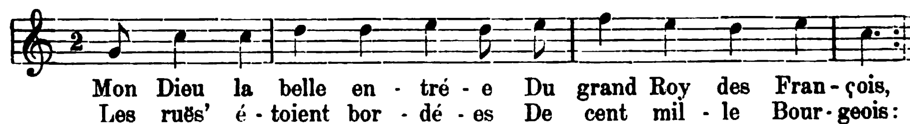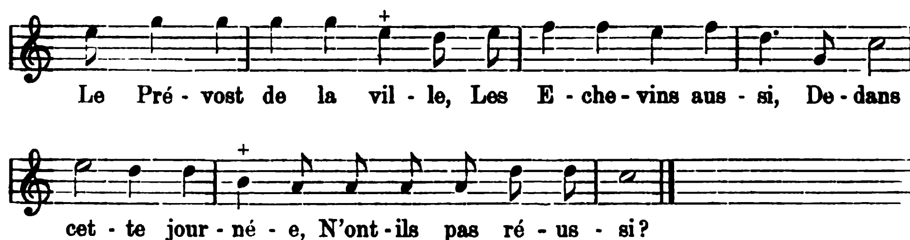

XI. C. D. P. (Christianus de Placker) *Evangelische leeuwerck* (1667), Antw. 1682, II, bl. 183. Zooals door de maatstrepen wordt aangeduid, — enkele zijn door den druk niet weergegeven — is deze melodie in de gewone tweedeelige maat, ₵, geschreven. Het tweede deel vangt op den slag aan, waaruit de volgende scansie ontstaat:

Siet hoe sínte Wálfridús
Om syn Géloof én Déught:

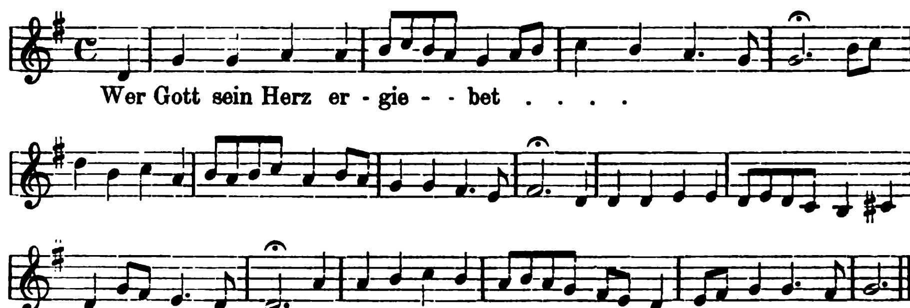

XII. *La clef des chansonniers: ou recueil des vaudevilles depuis cent ans et plus, notez, et recueillis pour la premiere fois par* J.-B.-Christophe Ballard, *seul imprimeur du Roy pour la musique, et noteur de la chapelle de Sa Majesté.* Paris 1717, I, 132, met het opschrift: „L'air, Mon Dieu la belle entrée, etc.":

XIII. J. ZAHN, *Die Melodien der deutschen evangelischen Kirchenlieder*, Gütersloh, III (1890), bl. 417, nr. 5432, naar eene geestelijke verzameling van 1731; de aanvang stemt geheel overeen met Mozart's „Ein Mädchen oder Weibchen", uit *Die Zauberflöte* (Weenen 1791). Nauwelijks tien jaar oud, in 1765—6 tijdens zijn verblijf in Holland, had Mozart (27 Jan. 1756—5 Dec. 1791) variaties op het Wilhelmus geschreven:

XIV. LOOTENS et FEYS, *Chants pop. flamands*, Bruges, 1879, nr, 50, bl. 98; zie hiervoren I, nr. 47, bl. 261, tweede melodie, het lied: „Aenhoort zonder vermijden" („Griselle"). Zoo de wijs met de vorige lezingen van het Wilhelmus tamelijk verschilt, toch schijnt ze daaraan ontleend.

c) 't W. als jachtlied beschouwd.

In zijne *Holländische Volksldr.*, 1833, bl. 100, haalt HOFFMANN V. FALLERSLEBEN de meening aan van VON DER HAGEN (Jen. Litt. Zeit. 1810, I, bl. 284), volgens denwelken: „die gegenwärtig gesungene Melodie sei nur eine kleine Variation von der Weise des deutschen Liedes: „Auf, auf, zum fröhlichen Jagen!", een lied door GOTTF. BENJ. HANCKE, *Weltliche Gedichte*, 1727, bl. 114—117, geschreven, op de wijs van een Fransch jachtliedje:

Pour aller à la chasse,
faut être matineux.

In eene onder zijne handschriften gevonden bijdrage, gedagteekend van 22 Aug. 1828 en getiteld: „Meine Jägerlieder", opgenomen in Hoffmann's *Gesammelte Werke*, Berlin, 1893, VIII, bl. 316—8, spreekt deze insgelijks van Hancke's lied. „Ick kenne",

schrijft hij, „nur ein einziges Lied, das bis jetzt, zwar sehr abgekürzt und geändert, gäng und gebe ist; es ist das bekannte: Frisch auf, zum fröhlichen Jagen! was gewöhnlich dem Hagedorn zugeschrieben wird, aber ganz fälschlich: ein Schlesier von Geburt, der jedoch in Dresden lebte, G. B. Hancke dichtete es im Jahre 1724 für das Hubertusfest, welches der Graf von Sporck auf seinen Gütern in Böhmen dem damaligen Könige August von Polen veranstaltete. Doch auch dies Lied ist nicht einmal originell, Hancke dichtete es, wie er selbst sagt, nach dem französischen . . ."

Ziehier de melodie naar den oudsten druk, BÜSCHING u. VON DER HAGEN, *Melodien zu der Sammlung deutscher Volkslieder*, Berlin, 1807, nr. 74, bl. 20:

Auf, auf zum frö - li - chen Ja - gen! Auf, in die grü - ne Heid!
Es fängt schon an zu ta - gen; es ist die höch - ste Zeit.

Auf bei den fro - hen Stun - den, mein Herz er - mun - tre dich! die

Nacht ist schon ver-schwun-den, und Phö - bus zei - get sich.

In 1810 zong men de nieuwere wijs van het Wilhelmus; doch BÖHME, *Altd. Lb.*, 1877, bl. 554, houdt de melodie van Hancke's lied voor de echte wijs van een 16de-eeuwsch jachtlied, „der neue Jägerston", aanvangend: „Mit Lust vor wenig Tagen", en is overtuigd, dat ze ook de echte wijs is van 't Wilhelmus. In de later verschenen verzameling, *Deutscher Liederhort* (1894), III, nr. 1448, bl. 308, (zie mede II, nr. 298, bl. 106), aangevangen door Erk, brengt Böhme den tekst: „Mit Lust", enz. niet meer op de melodie volgens Büsching u. von der Hagen, maar op die van 't Wilhelmus naar Dr. LAND's *Luitboek van Thysius* en VALERIUS' *Gedenck-clanck*. Niet alleen heeft de melodie van Hancke's tekst op het einde van het eerste halfvers eene andere cadens dan 't Wilhelmus, maar nog daarenboven kon noch de eene noch de andere zangwijs tijdens de XVIde eeuw als jachtfanfare dienst doen, om de goede reden, dat de oude, ook de 16de-eeuwsche jachthoorn, slechts over een gering getal tonen beschikte en die zelden [muzieknoot] te boven ging (zie V. CH. MAHILLON, *Catalogue descriptif et analytique du musée instrumental du Conservatoire de Bruxelles*, Gand, I (1893), bl. 270. Dat de *Waldhorn*, *trompe de chasse*, reeds vóor de XVIde eeuw in gebruik was (zie W. KLEEFELD, *Das Orchester der Hamburger Oper*, in Sammelbände der internationalen Musikgesellschaft, I (1900), bl. 279), neemt niets af van hetgeen door Mahillon van de uitgestrektheid van dit speeltuig wordt gezegd.
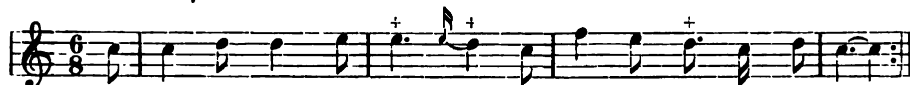
De volle uitgestrektheid van den jachthoorn, eene uitgestrektheid gelijk staande met die welke de trompet sedert eeuwen en eeuwen bezit, dagteekent eerst van den tijd van Lodewijk XIV, die van 1643 tot 1715 regeerde.

In een vóor eenige jaren verschenen mannen-quartet: *Sous la ramée,* woorden van J. Pagnon, muziek van Alfred Dard, Parijs, V. Lory, komen de volgende regelen voor, echter met eigen melodie van den componist:

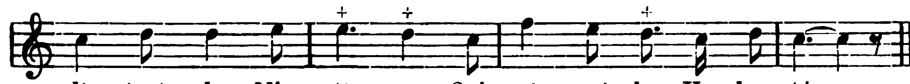
Pour aller à la chasse
Faut être matinal.
Appelle Fribourg,
j'appelle Tambour,
appelle ton chien,
j'appelle le mien.

De heer Dard te St. Etienne, had de goedheid ons te laten weten, dat het hem onmogelijk was eenige inlichting te geven nopens den oorsprong van dezen tekst, en dat zijn medewerker overleden was.

Het overige van den tekst: „Pour aller à la chasse", die op een 18de-eeuwsch lied schijnt te wijzen, werd tot hiertoe niet teruggevonden. In *Nouveau recueil de chansons choisies,* La Haye VI (1732), bl. 100, komt echter eene jachtfanfare voor, die met het „Wilhelmus" veel overeenkomst heeft, en ook wel de eigenlijke melodie van het bedoelde „Pour aller à la chasse" zou kunnen zijn:

Dat het „Wilhelmus" — de eerste twee gedeelten natuurlijk — in de XVIIde eeuw in Nederland als jachtfanfare diende, blijkt uit het versje in Jeroen Jeroenze's (Hier. Sweerts of Zweerts, 1629 ± 1697) verzameling: *Het derde en laatste deel der koddige en ernstige opschriften,* Amst. 1685, bl. 142, v. o., waar men leest, met het opschrift: „Op een Jagt-Hoorn gesneden":

Liefhebbers van de jacht!
Het word u toegebracht
Op ons gevangen Haazen,
Wel drinkt den Horen leêg,
En wil dan eens ter deeg
Fris op Wilhelmus blaazen.

Dat eene hiermede aanverwante melodie nog in den loop der XVIII^de^ eeuw ook in Duitschland bekend was, leert men uit de wijs van een geestelijk lied, herdrukt door W. Bäumker, *Das katholische deutsche Kirchenlied*, III (1891), bl. 201, nr. 69. naar liederverzamelingen van 1777, 1781, 1786:

Er - freut euch lie - be See - len, ein Wun - der ist ge - schehn: von
En-geln zu er - zäh-len im Gei-ste nur zu sehn. In Brod- und Wein-ge-
stal - ten ist Je - su Fleisch und Blut, auf dem Al - tar ent-hal - ten, das
grōss - te See - len gut. Al - le - lu - ja.

De melodie, zegt Bäumker, is van Norbert Hanner (1743—1827); zie B., t. a. p., bl. 352.

Ten bewijze, hoe het thema, het hierna besproken trompetnomos, waaruit de prachtige Wilhelmus-melodie opgroeide, zich aan de componisten bleef opdringen, twee eeuwen na het ontstaan van het lied van „Chartres", moge nog eene melodie strekken door Fr. L. Aem. Kunzen (1761—1817) gecomponeerd op een tekst van J. H. Voss: „Ihr Städter, sucht ihr Freuden". Zij verscheen voor het eerst, met eene Deensche navolging van den tekst van Voss, in Kunzen's *Viser og Lyrische Sange*, Kiöbenhavn, 1786, bl. 60. Zij wordt mede gevonden bij Hoffmann v. F., *Deutsches Volksgesangbuch*, Leipzig, 1848, bl. 28, nr. 29, met een tekst van dezen dichter zelf:

Der Früh-ling ist ge - - kom-men, es grü - net Wald und Feld, frisch

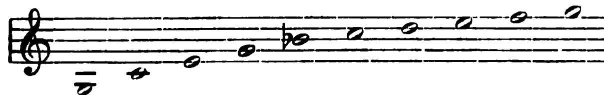
auf, mein Sang, ver - künd' es der gan - zen deut-schen Welt! Zer-

spreng des Schla-fes Ban - de, drin jetzt noch al - les ruht, und weck' in al-len

Her-zen des Früh-lings Lust und Muth!

d) 't Wilhelmus als trompetsignaal beschouwd.

De lezing van Ballard (zie XII) heeft kunnen dienen voor een lied gezongen met begeleiding van instrumenten, tijdens de „entrée", de intrede van den jongen koning Lodewijk XIII, op 30 Oct. 1610. Het woord „entrée" beteekende ook een kort muziekstuk in den vorm *a, b, c*, gewoonlijk met trompetten en keteltrommels uitgevoerd, tijdens de intrede of inhaling van vorsten of groote heeren, bij tornooien, banketten, mommerijen of hofbals. Zulke „entrée" noemde men, naar het Spaansche woord: *entrada*, in het Nederlandsch en in het Duitsch: „intrade"; in het Italiaansch: *entrata*. „Entrées" waren dus eigenlijk trompetsignalen, en daar de trompet slechts over de natuurtonen, dus slechts over een deel der toonladder beschikt — hare gewone uitgestrektheid bepaalt zich bij:

laat het zich gemakkelijk begrijpen, hoe dezelfde noten op dit instrument vaak terugkeeren en hoe het, van de vroegste tijden af, zijne niet zeer menigvuldige formules of thema's had. Aan eene dergelijke formule is de Wilhelmus-melodie ontleend.

Het komt ons voor, dat de wijs van „Chartres", de wijs van het door Christofle de Bourdeaux medegedeelde lied: „O la folle entreprise" met aanduiding: „sur un chant nouveau", tot grondslag een trompetsignaal heeft. Van een ander lied, uit het jaar 1569: „Las que dict on en France // des bons soldats du roy?", voorkomend bij de Bourdeaux, met het opschrift: „sur un chant nouveau", kon Ém. Picot, *Chants hist. français*, in Revue d' hist. litt. de la France, I (1894), bl. 303, aangeh. door J. W. Enschedé, t. a. p., 3de aflev. (separaatdruk 1ste stuk, bl. 12), aanwijzen, dat de aanvang reeds in 1523 had gediend voor een lied: „Que dictes vous en France de monsieur de Bourbon". Het is dus zeer waarschijnlijk, dat de wijs van dit laatste
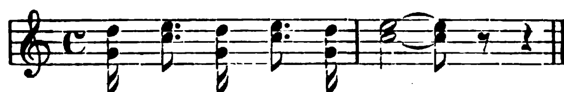
lied, aangegeven als: „Dictes moy qu'il vous semble de l'empereur et du roy", ook voor het lied van 1569 diende.

Op een bekend en eenigszins voor den zang gewijzigd trompetsignaal, zal het lied: „O la folle entreprise" gedicht zijn. Nog heden brengen de soldaten van alle landen, woorden op de voor den dienst gebruikelijke signalen. Een voorbeeld daarvan vinden wij in een couplet opgenomen door Leroux de Lincy, t. a. p., bl. 290, als: „Chanson des Trompettes de l'armée française sur la mort du Prince de Condé" (1568), ontleend aan Brantôme, in wiens *Œuvres complètes*, Paris, V (1876), p. 280, het luidt:

„Les bons trompettes des Françoys et reistres parmy leurs clairons sonnoient souvent ceste chanson et quinte":
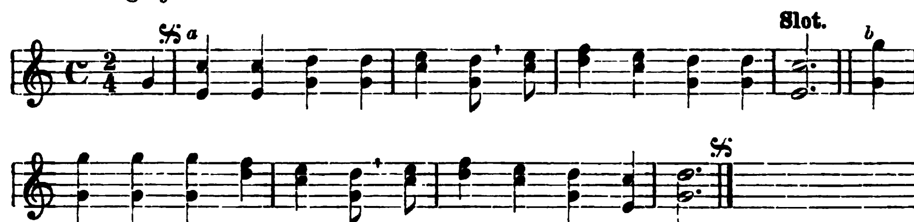
Le prince de Condé
Il a esté tué,
Mais monsieur l'admiral
Est encore à cheval,
Avec La Rochefoucauld,
Pour chasser tous ces papaux,
Papaux, papaux!

De driedubbele herhaling wijst duidelijk op het slot van eene sonnerie, zooals:
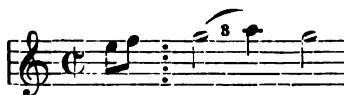

„Clairon et quinte", kunnen geene andere beteekenis hebben dan trompet en *clarino*. Over dit laatste speeltuig, de bovenstem der trompet, zie V. CH. MAHILLON, t. a. p., I, (1893), bl. 278—9.

In de verschillende hierboven medegedeelde lezingen der melodie, buiten VII en de laatste twee (XIII en XIV), zijn de eerste twee deelen (*a*, *b*) samengesteld uit natuurtonen, terwijl in al de lezingen, buiten VIII, het derde deel (*c*) ook andere dan natuurtonen bevat. Onder den invloed van den zang of van instrumenten, die over al de klanken van de toonladder beschikten (zooals de schalmei), zal dit derde deel, en dit is reeds het geval met de lezing I (1603), veranderingen hebben ondergaan, die zich overigens bij eene reprise van het eerste deel lichtelijk laten begrijpen. Oorspronkelijk moet de melodie van het lied van „Chartres" geklonken hebben, staande het deel *c* gelijk met *a*:

Dr. LOMAN, *De melodie van het Wilhelmus*, in Tijdschr. der Vereenig., enz., V (1897), bl. 46 vlg., is van gevoelen — en wij zijn het met hem eens — dat de wijs van 1607 (vgl. de lezing XII) niet van droogheid is vrij te pleiten. Die herhaalde slagen: *g, g, g, g* liggen niet in den aard der menschelijke stem; van daar dat deze vorm, reeds in lezing III (1619), vervangen is door:

In de door J. W. ENSCHEDÉ, *De melodie van 't W.* (Oud-Holland, 1894, 4de aflev., separaatdruk, 2de stuk, bl. 21), aangehaalde beschrijving van HOUWAERT, *Declaratie van die triumphante incompst van den Doorluchtigen en Hoogheboren Prince van Oraingnien*... Antw. Chr. Plantyn, 1579, bl. 19, leest men: „Op 't voorcasteel van den voorschreven schepe, stonden die stadt-spelieden (*sic*) op schalmeyen ende cornetten soo lustich en spelden . . . oock het liedeken van syn Excellentie met vijf partijen." Misschien wel waren die „partijen" ontleend aan de „diversche stemmen" van Houwaert's lied ter eere van aartshertog Matthias (zie bl. 1635), want in de XVIde eeuw dienden dezelfde „partijen" voor de stemmen en voor de instrumenten; „parties tant propices a la voix comme aux instruments" zooals het op de liederboeken te lezen staat.

Wanneer nu in 1587, 1590, 1600, 1610, 1618, 1624, 1626, 1629, enz., zooals vermeld wordt door Enschedé, t. a. p. (separaatdr. 2de stuk, bl. 20—21), en *Tijdschr. der Vereenig.* VII, 1ste stuk, (1901) bl. 36, het Wilhelmus door trompetters werd geblazen, dan kunnen deze alleen hebben aangeslagen eene melodie in den aard dergene die wij onmiddellijk hierboven mededeelen. Ook de lezing VIII en de moderne wijs: de „Prinsenmarsch", waarover hierna, bevatten geene andere dan natuurtonen:

e) Verband tusschen den tekst en de melodie.

Alhoewel achtregelig gedrukt is de strophe van het lied van „Chartres", naar den aard van het oude Fransche populaire vers (zie ALFRED JEANROY, *Les origines de la poésie lyrique en France au moyen age*, Paris, 1889, bl. 362 vlg.) vierregelig: elke versregel heeft namelijk twee drievoetige iambische halfverzen, het eerste halfvers sluitend met eene bijgevoegde slepende syllabe, met of zonder binnenrijm, het tweede met staande rijm:

O lá folle éntrepríse du prínce dé Condé,
a Chártres lá jolíe il á voulú entrér;
c'est á luy gránd folíe, il n'ý entréra pás:
les bóns soldátz de Fránce ne lé souffríront pás.
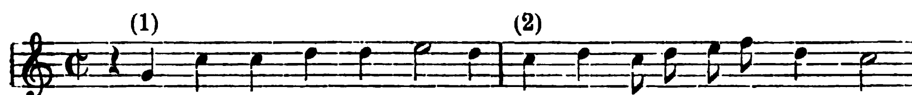
Het beste bewijs voor deze uit haren aard vierregelige strophe wordt door de hierna. bl. 1657, gemelde pastiches op het beleg van Steenwijk gegeven, die beide vierregelig geschreven strophen hebben. Na elk halfvers, dus na de bijgevoegde syllabe, ontstaat

eene korte rust, caesuur of muzikale insnede (*incise*), den lezer of zanger gelegenheid gevend tot ademhaling; op het einde van het tweede halfvers treedt telkens eene langere rust in.

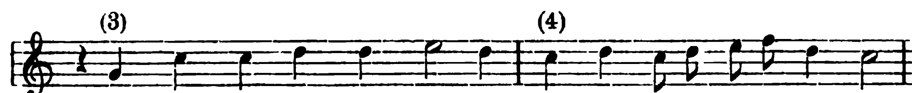
Het Marialied, dat men in *La pieuse alouette* aantreft, waarvan de zesregelige strophe door herhaling der twee laatste verzen, of liever halfverzen, achtregelig wordt, verschilt in het tweede gedeelte, wat den versbouw betreft, met het lied van „Chartres". Het tweede gedeelte bestaat uit eene herhaling van de twee halfverzen:

Qui aímerá-t'on míeux   que lá Royné des cíeux?

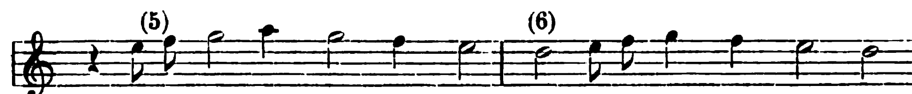
waarvan het eerste staande rijm heeft, terwijl de daarmede overeenstemmende rijmen van het lied van „Chartres" en van het „Wilhelmus" slepend zijn, zoodat het tweede gedeelte van de melodie van *La pieuse alouette* voor deze liederen niet kan gebruikt worden zonder veranderingen te ondergaan, waaruit natuurlijk volgt, dat de „Chartres"-melodie door laatstgenoemde verzameling niet trouw teruggegeven wordt. Ziehier de drie teksten onder elkander gebracht:
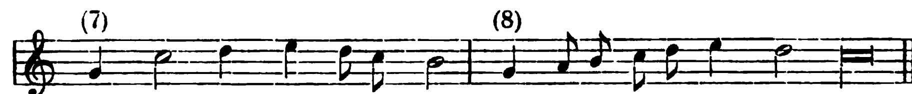

Tou-jour, tou - te ma vi - e I'au - ray de - dans le coeur
O la folle en - tre - pri - se Du prin - ce de Con - dé!
Wil - hel - mus van Nas - sou - we Ben ick van Duyt - schen bloet,

L'a - mour saint de Ma - ri - e, Mè - re de mon Sau - veur;
A Char - tres la jo - li - e, Il a vou - lu en - trer;
Den Va - der - lant ghe - trou - we, Blijf ick tot in - den doot;
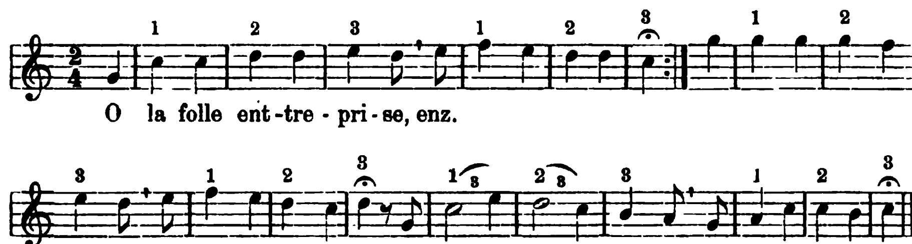

Qui ai - me - ra - t'on mieux Que la Roy - ne des Cieux?
C'est à luy grand fo - li-e, Il n'y en - tre - ra pas:
Een Prin - ce van Oraen - gien Ben ick vrij on - ver - veert,

Qui ai - me - ra - t'on mieux Que la Roy - ne des Cieux?
Les bons sol - datz de France Ne le souf - fri - ront pas.
Den Co - ninck van His - paengien Heb ick al - - tijt ghe - eert.

Uit dien versbouw volgt, met het oog op II en XII, deze ongekunstelde notatie:

Deze primitieve schrijfwijze is in den grond geene andere dan degene, die te recht door Mr. C. Th. van Deventer werd voorgesteld voor *Een nieuw Wilhelmus* „bij eene vereenvoudiging van de oude melodie", 's-Grav. 1898. Doch het valt niet te ontkennen, dat de herhaalde kort op elkander vallende slagen der $\frac{2}{4}$-maat aan den rhythmus eentonigheid bijzetten (zie de *Inleiding*, bl. XXIX). Wil men daarin door het gebruik der samengestelde maat van ₵, zooveel mogelijk voorkomen, zoo wordt, bij achtregelig geschreven Wilhelmus-strophe, op het slot der regels 1, 3, 5, 7, $\frac{2}{4}$-maat vereischt, terwijl het slot der regels 2, 4, 6 en 8 als notatie 𝅗𝅥. of 𝅗𝅥 ⁀ 𝅘𝅥𝅮 𝄾 vraagt, zooals wij schrijven bl. 1620 hierboven.

f) Besluit.

Uit hetgeen voorafgaat besluiten wij:

1°. de notatie van 't Wilhelmus, zooals die van het Nederlandsche volkslied in 't algemeen, voor zooveel het rhythmus of notenwaarde geldt, is op te maken uit den tekst, d. i. uit de natuurlijke taalmetriek, uit den versbouw;

2°. Het Wilhelmus is in de Fransche getelde iambische syllabenmaat geschreven. Alleen het eerste vers der twaalfde strophe, in de uitgave 1581:

Soo het den willĕ dĕs Heeren,

herinnert aan het Dietsche vers; doch *wille* zal daar, bij vergissing, voor *wil* staan, zooals men in latere uitgaven en ook bij Valerius vindt. — De strophe bestaat uit vier verzen, samengesteld elk uit twee halfverzen van zes syllaben, met bijgevoegde syllabe en ademhaling (caesuur, muzikale insnede) na elk eerste halfvers, en met tijdelijke rust op de laatste syllabe van het tweede halfvers;

3°. De Fransche melodie: „Pour aller à la chasse" en andere daarmede in verband staande melodieën van jachtliederen, zijn jonger dan de Wilhelmuswijs;

4°. Naar alle waarschijnlijkheid ontstond de melodie van „Chartres" uit een trompetsignaal (*sonnerie*); het voor de trompet ongeschikte derde gedeelte, eene variatie van het eerste, kan slechts beschouwd worden als een later versiersel uit den volkszang geboren;

5°. De lezingen van Valerius en Thysius staan onder den invloed der luit; in de eerste wordt daarenboven de taalmetriek geweld aangedaan. In zijn voormelden bundel (1871) gaf Dr. Loman Valerius' notatie diplomatisch terug. In een nieuwen

druk (1893) uitgegeven met de medewerking van J. C. M. van Riemsdijk, wordt de $\frac{2}{4}$-maat op het einde van den tweeden en van den vierden regel gebracht, waar ze geen reden van bestaan heeft; het tweede en het derde deel worden genoteerd met 3 aan den sleutel, maar feitelijk — wat eene verbetering is — met $\frac{6}{4}$-maat, aldus in tweedeelige maat. Die $\frac{6}{4}$-maat ligt ook in de bedoeling van Valerius, want ₵ gevolgd door 3 = de moderne $\frac{6}{4}$-maat. In de uitgave van 1893 wordt Valerius' tekst door den tekst van het *Geuzen-lb.* vervangen, maar de verkrachte taalmetriek blijft behouden;

6°. Zooals door J. W. Enschedé, *Caecilia,* t. a. p., wordt gezegd, is „de notatie van 1607 tot nu toe de oudste bekende, practisch bruikbare Wilhelmus-wijs"; stellig laat de oude tekst zich zeer goed op deze melodie brengen, doch die lezing schijnt ons minder geschikt voor de stem;

7°. Ten slotte schijnt geene enkele der tot ons gekomen notaties op zichzelf beschouwd, aan de vereischten eener vloeiende melodie te voldoen. Naar die lezingen metrisch onder elkander gebracht (zie de daartoe opgestelde tabel in *Tijdschr. der Vereeniging voor N.-N. mzgsch.* V, 3de stuk, 1897, gevoegd bij bl. 188), hebben wij de hierboven bl. 1620 voorkomende melodie teruggegeven, zooals wij ze vroeger noteerden in *Nederl. museum,* Gent, 1891. Naar onze meening kan de kleine fiorituur, die zich in den aanvang bij Valerius voordoet, bewaard blijven, omdat de melodie algemeen aldus bekend is, en omdat de aanvang zonder dit versiersel in honderd andere liederen voorkomt.

g) Aanhalingen als wijs.

„Dat het Wilhelmus opgang maakte", schrijft Dr. KALFF, *Gesch. der Ndl. Letterk. in de 16de eeuw,* II, 124, „is wel begrijpelijk. Wij vinden het dan ook gedurig gebruikt om de wijze van andere liederen aan te geven. Ik telde in verschillende liederboeken twintig liederen welke op deze wijze gezongen werden, maar lang niet alle verzamelingen doorzocht ik met dat doel. Zeker moet hier echter rekening worden gehouden met de fiere, oude melodie, welke aan de schetterende, opwekkende tonen der trompet doet denken."

Zoo vindt men o. a. onze wijs meermalen aangehaald onder de Geuzenliederen, en namelijk in de uitgave van VAN LUMMEL, voor de liederen waarvan de aanhef volgt: bl. 114, „Ras seventien provincen" (1572), door Dr. VAN TOORENENBERGEN, *Marnixiana anonyma,* bl. 24, mede aan Aldegonde toegeschreven; — bl. 182, „'t Fy u, ghy afgodisten" („Oorloff-liedeken des hooch-geboren heere ende Grave van der Marc"); — bl. 203, „Met Wilhelmus van Nassouwen" („Vant innemen van Middelburch", 18 Febr. 1574); — bl. 204, „Wilt nu ghy Nederlanden" („Vant overghaen van Middelburch"); — bl. 230, „Aenhoort ghy Nederlanden" („Vant ontset der vromer stadt Leyden", 1574); — bl. 240, „Wilt nu t'saem vreucht bedrijven" (Huwelijk van den prins van Oranje met Charlotte van Bourbon, 1575); — bl. 251, „Ghy Brusselaers met couragie" („Vande couragieuse Brusselaers", 1576); — bl. 264, „Waeckt op ghy Nederlanden" („Claechliet van Antwerpen", Spaansche Furie, 1576); — bl. 284, „Ick heb droefheyt vernomen" (Aftocht der Spanjaarden uit Holland en Utrecht, 1577); — bl. 298, „Al naer een groot verblijden" („Claechliet"

van Don Juan, 1576—78); — bl. 359, „In 't jaer t'negentich zesse" („Vant innemen van Calis Malis", 1596); — bl. 396, „Aenhoort mijn broeders te samen" („Van de groote verraderye in Zeelant, van de stadt Vlissingen etc.", 1600); — bl. 451, „Met recht mach ick wel klagen" („Over de ondanckbaerheyt, ontrouwigheyt van de Arminiaensghesinde"); — bl. 495, „Als men schreef sesthien hondert // en acht-en-twintigh jaer" („Ter eeren van den Generael Pieter Pieterz. Heyn"); — bl. 516, „Roemt nu vive Orangien" („Inneming van Vendelo, Stralen", enz., 1632).

Verder wordt de wijs o. a. aangeduid in:

J. B. HOUWAERT, *Sommare beschrijvinghe*, 1579, (zie hiervoren bl. 1635), voor: „Ghelyckerwijs vol rouwen" en *Declaratie*, 1579, van den zelfden, waarin wordt aangehaald het „Liedeken van syn Excelentie" (zie hiervoren bl. 1651).

Een Aemst. amoreus lb., 1589, bl. 150*b* (beschreven door J. BOLTE, *Tijdschr. voor Nederl. taal- en letterk.*, Leiden 1891, bl. 175 vlg.) voor: „Siet hier, mijn liefste ghepresen // in mijn jonck harte fijn".

„Een liedeken, dancseggende ende biddende voor den staedt der landen, ende den eddelen heerre Maurits van Nassau, wiens naem gemaect wert van de eerste letteren van elc vaersse. Op de voysse „Wilhelmus van Nassauwen", ofte „Rijc Godt, wien zal ic claegen, dat heymelic leyden" (zie hiervoren I, nr. 184, bl. 681), dat es den 67^{en} uutterssen Psalm, ofte „Mijn geest heeft my bedwongen", dat es den 29^{en} uuttersen Psalm van LAURENS JACOBSZOON REAEL", gedagteekend 1592, afgedrukt door Dr. JOH. C. BREEN, in *Bijdragen voor vaderlandsche gesch. en oudheidk.*, 3de reeks, XI^{de} dl. (1899), bl. 113; aangehaald door J. W. ENSCHEDÉ, *Tijdschr. voor N.-N. mzgsch.*, VII, 1ste st. (1901), bl. 27.

Veelderhande Schriftuerlijcke nieuwe liedekens, Utrecht 1593, bl. 189, voor: „Ghy vrye Christus knechten"; — *Veelderhande liedekens*, Amst. 1599, bl. 111, voor: „Godt is een Godt der Goden"; — *Sommighe Schriftuerlijcke liedekens*, Leyden 1597, bl. 127, voor: „Als men aen 'treyn eersame".

Prof. Dr. P. J. BLOK, *Verslag aangaande een voorloopig onderzoek in Engeland naar Archivalia, belangrijk voor de gesch. van Nederland*, 1891, bl. 29, vermeldt een album berustend op de „University library" te Cambridge, behoord hebbende aan „Lyntgen Jacobs dochter, wonende an die Coorenmarct" (1562); het tweede deel, geschreven in 1599, bevat negen amoreuse liedekens en drinkliederen, waarvan nr. 6: „Coompt, Seingnor, en laet u schencken" op de wijze van het Wilhelmus staat.

Een suyverlick boecxken „begrypende alle de gheestelicke liedekens, ghemaeckt eertijdts by de salighe TONIS HARMANSZ. van Warvershoef", Amst., z. j., c. 1600, sign. A2 r°, voor „Een suyverlick gheestelick liedt: Ghy Christ'nen wtvercoren", enz.

K. VAN MANDER (1548—1606), *De gulden harpe*, Haerlem 1627, bl. 22, voor: „Al schijnt menigh verlaten", en bl. 47, voor het hierboven genoemde: „Als men aent reyn eersame".

Het Paradiis der gheestelicker vreuchden, Antw. 1617, bl. 18, voor: „Wilt, Heere, ghebenedijden"; — bl. 19, voor: „Met vreughden laet ons singhen // den Heer"; — bl. 75, voor: „Ick wil my gaen vertroosten // in Jesus lijden soet"; — bl. 233, voor: „Opent mijn lippen, Heere"; — bl. 243, voor: „Aenhoort wat ick u

singhe // o maechdelijck iuweel"; — bl. 245, voor: „Godt die neemt sijn behaghen"; — bl. 249, voor: „O eeuwich Godt almachtich // tot u soo roepen wy".

De schadt-kiste der philosophen ende poëten, Mechelen, 1621, bl. 67, voor: „Lest quam my in het groene", en bl. 141, voor: „Pallas wilt my verlichten".

VONDEL (VAN LENNEP-UNGER, 1621—25, bl. 111) voor: „Frederick van Nassouwe // ben ick vroom Hollandsch bloed" (*Princelied*). — Sprekende van 't Wilhelmus, zegt J. TER GOUW, *De oude tijd*, Haarlem 1872, bl. 337: „Natuurlijk zijn de woorden van dit lied onophoudelijk, naar tijdsomstandigheden, gevarieerd en gemoderniseerd: Vondel zelf borduurde in 1625 een „Frederick van Nassouwe" op 't patroon van „Wilhelmus"; maar al was hij dan ook „'s Lants grootste poëet", toch staat zijn „Prince-Lied" oneindig ver beneden dat van Marnix".

PERS, *Bellerophon*, 1633, bl. 34, voor: „De tijdt heeft hare tijden".

STALPAERT, *Gulde-iaers feest-dagen*, Antw. 1635, bl. 236, voor: „Strijd vromelijck voor't wapen"; — bl. 274, voor: „Maegd', geefm' een droncksken waters"; — bl. 543, voor: „Strick-baldum, die gheheeten // werd Sibrand"; — bl. 669, voor: „Den koninghlijcken Govert"; — bl. 711, voor: „De Zebedeesche moeder"; — bl. 960, voor: „Den grooten naem wilt singhen"; — bl. 1051, voor: „Hollanders ende Zeeuwen".

Bij denzelfde vindt men bl. 544, als stem: „Graef Adolph is gebleven" (vijfde vers der vierde strophe van „'t Wilhelmus"), voor: „Sint Adolph is ghebleven".

Meer dan eene eeuw later vindt men nog onze wijs in *Het nieuwe Nassouze trompetje*, Amst. (1762), 1765, bl. 87, voor: „Wel op, gy vroome Leeuwen" („Van de zee-slag van Kapityn Veltmuys"), en bl. 93, voor het reeds vermelde: „Als men schreef zestien honderd // en agt-en-twintig jaer" („Van de Zilver-Vloot van Piet Hein").

In Duitschland diende onze melodie voor een lied op Willem Tell, gedicht na 1568, verschenen in 1613: „Wilhelm bin ich der Telle // von heldes mut und blut (BÖHME, *Altd. Lb.*, nr. 11, bl. 49, voor een lied „vom Graffen Johan von Tillj und Christiano Quarto dem Könige von Dennemarcken" (1626) met aanvang: „Graff Tillj ein küner Helt // heisst man mich allezeitt" (ENSCHEDÉ, *Bull. des égl. wall.*, t. a. p.).

De wijs van „Chartres" wordt nog aangegeven voor twee andere liederen van Fourmennois, voorkomende op het voornoemde los blad, namelijk: „Tournay tres couragieuse // renommee seras" (Beleg van Doornik, 1581), en: „Pour des bons la querelle // ie maintiendray meleun" (lied ter eere van Pierre de Melun, prins van Espinoy), beide teksten herdrukt door J. W. ENSCHEDÉ, *Les origines du W.*, t. a. p. — Op de wijs: „O la folle entreprise" werden nog voorgedragen: eene „Chanson nouvelle de la deffaicte de l'armée des Huguenots, rebelles et séditieux, par monseigneur le duc d'Anjou, frère du roy, et les princes catholiques" (1569), met aanvang: „Sus, sus, Catholiques", mede te vinden in Christofle de Bourdeaux' verzameling; zie LEROUX DE LINCY, t. a. p. II, bl. 609. Dit lied werd ook gezongen op de wijs: „Quand Bourbon vit Marseille // il a dict à ses gens" (1525), zes vierregelige str., zie denzelfde II, bl. 96, en ÉM. PICOT, t. a. p. (additions et corrections) op nr. 36*c*; — eene „Chanson nouvelle des triomphes et magnificences qui ont été faictes à Paris

au marriage du roy de Navarre [1572] placard in fol., aanvang: „Jesus par sa naissance // a permis aux françois" (welwillende mededeeling van den heer Em. Picot); — en eene „Exhortation à la ville de Saucerre", 1577, aanvang: „Saucerre malheureuse // c'est à ce coup qu'il faut", te vinden in *Le plaisant iardin des belles chansons*, Lyon, 1580 (Catal. Rotschild, Paris 1884, I, bl. 631). — Een lied op het beleg van Steenwijk (1592): „De la folle entreprise // des Comtes de Nassau", dus eene parodie van het lied van Chartres, en eene „responce", beide te vinden achter: „Een historiael ghesangh", enz. 's-Grav., by Aelbrecht Heyndricxz., met vierregelige strophe herdrukt door Dr. J. VAN VLOTEN, *Nederl. geschiedzangen*, II (1852), bl. 324 en vlg., nauwkeuriger met achtregelige strophe weergegeven door J. W. ENSCHEDÉ, *Tijdschr. der Vereenig.* enz., Amst., VII, 1ste stuk (1901), bl. 22 vlg., voert tot stemaanduiding: „Sur la voix de Guillelmus de Nassauwe". Deze twee liederen zijn gevolgd van een derde met opschrift: „Conseil salutaire aulx assieges en Steenwijc, 1592", met aanvang: „Soldats de la villette // de Steenwijc, rendes vous", dat ongetwijfeld op dezelfde wijs werd voorgedragen. Enschedé, die deze drie liederen insgelijks aan Fourmennois wil toekennen, doet opmerken hoezeer hieruit blijkt, dat „de benaming der Chartres-wijs overgegaan was in die van het Wilhelmus."

Geen wonder dus, dat Valerius (zie bl. 1641) de Wilhelmuswijs onder de Nederlandsche stemmen bracht.

In het geestelijke liederboek *Noëls et cantiques nouveaux composez* par P. BINARD, (1621) Troyes, 1741, vindt men, bl. 51, een lied (de in deze verzameling voorkomende stukken zijn echter niet alle van Binard, zie bl. 1290 hiervoren): „Chantons, je vous en prie // Noël joyeusement // pour l'amour de Marie // qui a divinement", enz., dat integendeel weer tot wijsaanduiding heeft: „O la folle entreprise". Verder vindt men in *Den blijden-wegh tot Bethleem*, Antw. 1645, bl. 170, en in *Den geestelycken speel-waghen*, Antw. 1671, bl. 166, voor een Marialied: „Wat sal ic gaen beginnen // Maria Maghet soet", de wijsaanduiding: „Tousiours toute ma vie", terug, waarvan de tekst voorkomt in *La pieuse alouette* en in *Les rossignols spirituels*; zie bl. 1638 hierboven. Zie mede hierna het geestelijk lied: „Adjeu, adjeu, wy scheyden" (O. L. V. van Kevelaer).
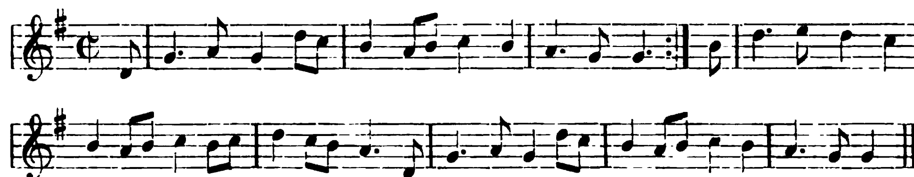
Een lied van Fourmennois: „L'an mil cinq cent octante et un", voorkomende op het gemelde los blad, getiteld: „Le premier abordement du Prince de Parme devant la ville de Tournay, lors qu'il la vint assieger", werd voorgedragen „Sur la vois: Les Bourguignons ont mis le camp (1536)"; zie over deze wijs EM. PICOT, *Chants hist.*, t. a. p., nr. 74.

Een in de Wilhelmusstrophe geschreven lied: „Al 's wereldts ydel wenschen", van K. VAN MANDER, *De gulden harpe*, Leyden 1627, bl. 31, voert tot opschrift: „op de wijse: Ick hoorde een maeghdeken singhen. Oft / Wt den diepten, o Heere. Oft / de Prince van Condé". LEROUX DE LINCY, t. a. p., II, bl. 207, 279, 290, 291, deelt vier liederen mede over den Prins van Condé: „Amour contre amour querelle" (1558); — „Le petit homme a si bien faict" (1563); — het hierboven, bl. 1650, aangehaalde: „Le prince de Condé" (1568); — „Dames, dames, je vous prie à mains jointes" (1569); doch geen dezer stukken is in de Wilhelmusstrophe gedicht.
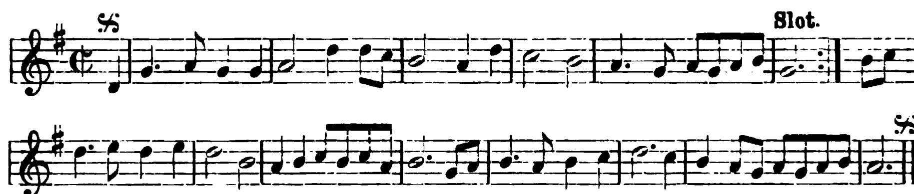
B. NIEUWERE WIJS. **I.** Reeds met den aanvang der XVII^{de} eeuw doet zich een nieuwere vorm van het „Wilhelmus" voor, of ten minste is deze vorm in wording, namelijk in de lezing hierboven, bl. 1642, medegedeeld onder VII, met het opschrift: „De winter is *ons* verganghen". Het lied: „Die winter is verganghen" (zie hiervoren I, nr. 73, bl. 341) werd voorgedragen op dezelfde melodie als: „Het viel een hemels douwe". Dit laatste lied (zie I, bl. 343 en 321 hiervoren, zie mede onder de geestelijke liederen onzer verzameling), werd volgens den *Evangelischen leeuwerck* (1667), zie bl. 1637 hiervoren, ook gezongen op de Wilhelmus-wijs. Aldus kan men reeds in het *Luitb. van Thysius* er toe gekomen zijn, eene variante van de Wilhelmus-wijs te noteeren met het opschrift of wijsaanduiding: „De winter", enz.

Met de XVIII^{de} eeuw neemt de melodie de volgende gedaanten aan:
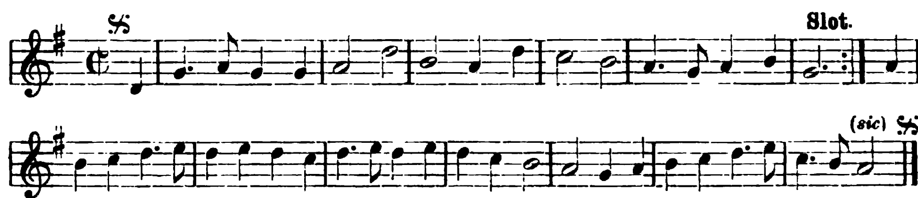
II. Carolus Tuinman, *Mengelstoffe van veelerlei stichtelijke gezangen*, 2de druk. Utrecht, 1709, bl. 208: „Klaaglied, In ziel-drukkend Kruis, stemme Ps. 130. Of: Wilhelmus van Nassouwe. Of: Philis soyez cruelle", voor het lied: „Nu angst en druck my klemmen":

III. *Oude en nieuwe Hollantse boeren-lieties*, Amst. z. j., c. 1700, nr. 323:
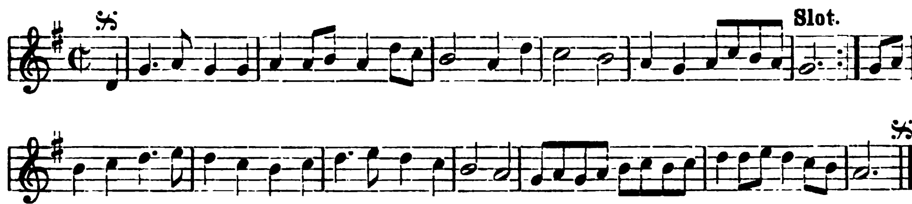

IV. *Oboe-boekje*, Hs., geschreven c. 1730, bl. 11 v°, Bibl. der Maatsch. tot bevordering der toonkunst:
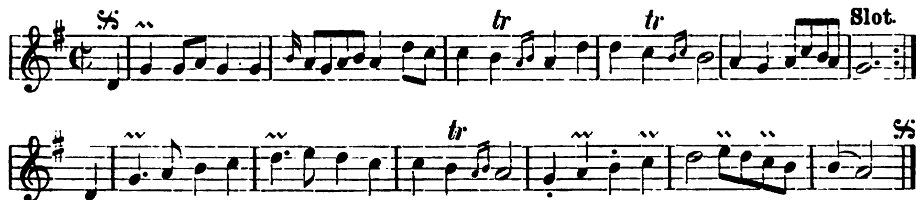

De notatie der zes eerste maten dezer lezing stemt overeen met die van J. W. Lustig, *Muzykale spraakkonst*, Amst. 1754, tafel VIII der bijlagen, fig. 119, door wien, bl. 112, 't Wilhelmus een „bekend airtje" wordt genoemd.
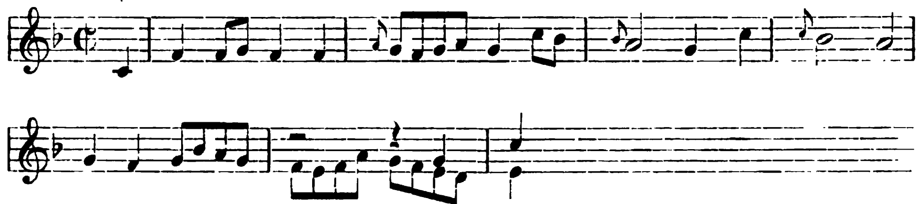
V. *Diverse airtjes*, Hs. geschreven na 1747, nrs. 112 en 189, in de voornoemde Bibliotheek:

VI. Tijdens zijn verblijf in Holland, schreef Mozart, zie hiervoren bl. 1645, zeven variaties op het „Wilhelmus". Deze bewerkingen verschenen onder den titel van: „Air communément dit Willem van Nassau. Varié pour le clavecin, par le fameux J. G. W. Mozart". La Haye. B. Hummel. Een herdruk daarvan onder den titel: „7 Variationen über Wilhelm von Nassau" wordt gevonden in serie XXI, bl. 25 der *Mozart's werke*, uitgegeven bij Breitkopf u. Härtel. Ziehier het „thema":
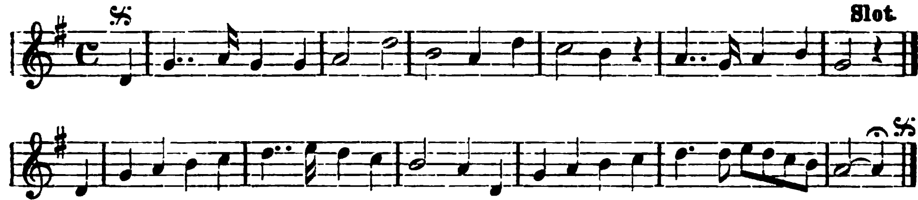

Mozart's *Galimathias musicum*, volgens laatstgenoemde uitgave (Serie XIV, Supplement, nr. 7—18, bl. 107), „aufgeführt im Haag am 11. März 1766", sluit met eene fuga tot thema voerend:

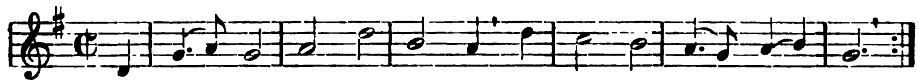
De aanvang dezer fuga in partituur herdrukt, komt ook voor op de bij bl. 130 gevoegde muziek van D. F. Scheurleer's studie: *Mozart's verblijf in Nederland.* enz., 's-Grav. 1883; zie mede aldaar bl. 126.

VII. In eene ter Bibl. van het Kon. Gentsche Conservatorium voor muziek in Hs. berustende compositie, getiteld: *Air national hollandais et varié pour grand orchestre*, van den hoogst verdienstelijken Gentschen componist M. J. Mengal (1784—1851), compositie die dagteekent van o. 1830, wordt het thema door den hoorn voorgedragen aldus:
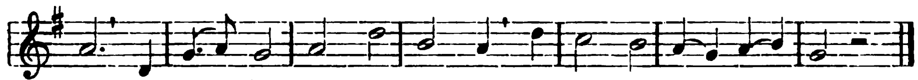

Stellig heeft de meester hier, voor den hoorn, dien hij zelf als virtuoos hanteerde, aan de notatie, ten minste wat de waarde van enkele noten betreft, eenige fantasie bijgezet.

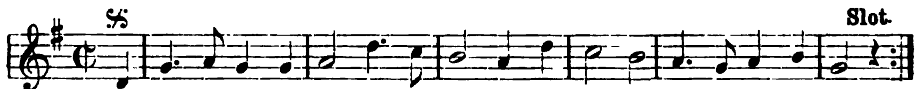
VIII. Het lijdt geen twijfel of WILLEMS, *Oude Vl. ldr.*, Gent 1848, nr. 33, bl. 72, heeft de „nieuwe wyze" eenige veranderingen doen ondergaan, ten einde deze op Valerius' tekst te kunnen wringen:

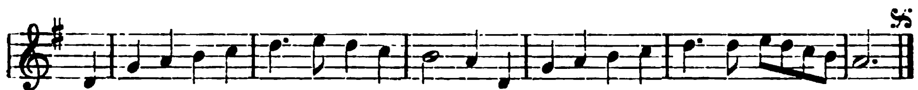

IX. Aldus ontstond de „nieuwere wijze", het modern Wilhelmus, zooals deze, blijkens eene welwillende mededeeling van den heer J. W. Enschedé, in 1814 werd genoteerd door Jacob Rauscher (1771—1834), die, op last van den Commissaris-Generaal van het Departement van Oorlog, een aantal marschen en signalen voor de tamboers en pijpers van het leger vervaardigde. Door Rauscher werd de melodie, de zoogenaamde *Prinsenmarsch*, als het ware gecodificeert tot de officieele. Tot nog toe wordt ze in de marine door pijpers en trommels, in een tamelijk snel tempo, uitgevoerd. In het leger wordt ze voorgedragen in ₵, metr. = 100:

Dit was dan ook de notatie, schreef ons de heer Enschedé, die Wilms, Reinhold en Ruppe vlochten in hunne muzikale schilderingen van den slag bij Waterloo, en die mede in 1842 werd gebruikt door Fr. Dunkler Jun.

De heer Enschedé was ook zoo goed ons te laten weten, dat in de jaren die zich schikken rondom 1845, eene variante *b a b*, in plaats van *b a d*, zich heeft voorgedaan in de derde maat van Rauscher's notatie, en dat deze variante, in den volksmond ontstaan, haren weerklank heeft gevonden in al de niet officieele uitgaven, o. a. in *Gezelschapsliederen*, van Jb. Kwast, 4de druk, Rott. z. j., bl. 6; — dat er wel eens woorden op de nieuwe wijs gezongen worden, maar dan toch nooit meer dan bij de eerste twee regels:

Wilhellemussie vâ-han Nassouwe,
ben ik van Dui hui huitschen bloed,

het overige der melodie wordt zonder woorden uitgebracht.

De lezingen van Willems en van Kwast doen overigens genoeg zien, dat de nieuwe wijs zonder den tekst is geboren en dien niet duldt.

Over de Wilhelmuswijs uit historisch oogpunt, raadplege men verder de hiervoren aangehaalde voortreffelijke studies van J. W. Enschedé: *De melodie van het W.* en *Les origines du W.*, waarbij men voege: *De W.-melodie in de Gedenck-clanck van Valerius* (Tijdschr. der Vereeniging, enz. V (1897), bl. 100—28).

De gefiorituurde lezing der melodie, zonder bronopgave, met de eerste strophe van eene Duitsche vertaling, medegedeeld onder nr. 143, bl. 311, door A. W. von Zuccalmaglio, vervolg op Kretzschmer's *Deutsche Volksldr.*, met het opschrift: „Geusenlied, vom Jahr 1582, wo es nach der Limburger Chronik durch ganz Deutschland gesungen ward", sluit zich mede bij de „nieuwere wijs" aan.

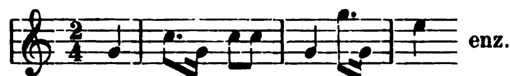
De „van ouds bekende vois Wilhelmus van Nassouwen", waarop in 1747 te Amsterdam werd gedanst (zie D. F. Scheurleer, *Tijdschr. der Vereeniging voor N.-N. mzgsch.*, VII, 1901, 1tse st., bl. 36—7), was natuurlijk de nieuwere wijs. — Zie nog J. ter Gouw, *De oude tijd*, 1871, bl. 108.

'T WILHELMUS ALS NATIONAAL LIED. Hermann Albert, *Eine Nationalhymnen-Sammlung* in Zeitschr. der internationalen Musik-Gesellsch. II (1890), bl. 69, vermeldt het Wilhelmus onder de nationale liederen en ziet het zelfs aan als een der oudste liederen van dien aard. Het is zeer beslist onjuist, zegt J. W. Enschedé, *Caecilia*, t. a. p., het Wilhelmus als nationaal lied te beschouwen, omdat het volkslied als embleem een begrip is, dat zich eerst in de laatste helft der achttiende eeuw heeft ontwikkeld. Volgens denzelfden schrijver is het Wilhelmus (de nieuwere wijs) slechts na den vrede van Aken en te midden der onlusten waartoe het Stadhouderschap aanleiding gaf, nationaal lied geworden. De *Prinsenmarsch*, en vóór veertig jaar kende men geene andere wijs, dagteekent van den Stadhouder Willem V.
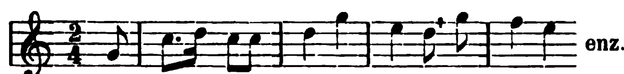
Tot dusverre Enschedé.

Dat de oude wijs in de laatste jaren weer in eere kwam, is te danken aan Loman's uitgave van 1871, die ook aanleiding gaf tot de in 1877 verschenen *Sechs altniederländische Volksldr.* „aus der Sammlung des Adr. Valerius vom Jahre 1626,

übersetzt von Joseph Weyl, für Männerchor und Solo mit Orchesterbegleitung", bewerkt door EDUARD KREMSER, dirigent van 't „Wiener Männergesangverein". In December 1903 drukte de Duitsche Keizer, bij het hooren van die gezangen, den wensch uit, dat ze in Duitschland zouden worden verspreid en in den „Liederschatz des Deutschen Volkes" opgenomen. Verschillende schooluitgaven en andere zijn er sedert in Duitschland van verschenen. Misschien ook, naar hetgeen mij de heer Enschedé schreef, kan het bezoek van Wilhelm II aan Nederland, 1891, hebben bijgedragen tot de verspreiding van de oude wijs. Wat er van zij, de nieuwe wijs is tot hiertoe alleen als de officieele aangenomen. Uit een schrijven van den Minister van Oorlog van 11 Januari 1899, II^{de} Afd., nr. 39, blijkt, dat in 1855 door Koning Willem III werd bepaald, dat bij elke inspectie door Zijne Majesteit of door een der Prinsen van het Koninklijk Huis te houden, de nieuwe wijs zou worden uitgevoerd, en dat, bij het aanvaarden der regeering door H. M. de Koningin, deze bepaling bij K. B. van 5 September 1898, nr. 63, art. 3, opnieuw werd bekrachtigd (zie J. W. ENSCHEDÉ, *De melodie van 't W.*, en het artikel *Ons Wilhelmus deugt niet*, in De Hollandsche Revue van 25 December 1900, separaatdruk, Haarlem 1900, bl. 10). De Minister van Oorlog voegt daarbij: „dat alleen de tijdmaat van *die* muziek (de nieuwe toonzetting) zich eigent om tijdens eene inspectie te kunnen worden gebezigd, terwijl het Wilhelmus, oude toonzetting, hoewel uit een muzikaal oogpunt veel schooner wellicht, veel meer aan koraalmuziek doet denken...." Z. E. herinnert er ook aan, dat in de „Marschen en signalen voor de trom en den hoorn" (cornet), het Wilhelmus onder nr. 9 is opgenomen:

Daaruit volgt, dat de notatie van het moderne Wilhelmus in ₵, een overblijfsel is van de oude notatie alla breve, en de nieuwere wijs, op onzen tijd, best te schrijven is met $\frac{2}{4}$-maat:

zooals ze overigens wordt uitgevoerd.

Gaarne zal men aannemen, dat het oude Wilhelmus niet is op te vatten in den modernen zin van nationaal lied, doch aan de heerlijke zangwijs zooals ze uit de oudste lezingen duidelijk te voorschijn treedt, aan het lied van den grondlegger van Nederlands onafhankelijkheid kan men geen nationaal karakter ontkennen. Was het niet W. J. HOFDIJK, die in zijn: *Lauwerbladen uit Neerlands gloriekrans* van het „Lied des lijdens en der glorie", getuigde: „Elegie van het lijdend, krijgszang van het strijdend, dithyrambe van het triomfeerend Nederland" — „Stabat mater" en „Te Deum laudamus" te gelijk — is het Wilhelmus van Nassouwe een historisch volkslied, zooals geen enkele andere Natie er een bezit.

En de zangwijs moet voor den tekst niet onderdoen. Het zij ons toegelaten hier

te herhalen, wat we vroeger schreven in *Tijdschr. der Vereenig.*, enz., V (1897), bl. 187—8: „Door het met Oranje's geest bezielde Nederlandsche volk, dat hierin zelf de groote componist was, werd het oude lied van „Chartres" tot Wilhelmus-melodie geschapen. Waar wij deze te hooren krijgen, rijst onmiddellijk des grooten Zwijgers beeld voor onze oogen, zooals hij daar leed en streed voor de vrijheid des Vaderlands; en terwijl deze melodie ons — met of zonder woorden — in de ooren bruist, zeggen wij met den dichter (Prudens van Duyse, *Nagelaten gedichten*, I, bl. 165):

Zóó was die Zwijger, Willem van Oranje,
Wiens ziele ons voortleeft in zijn jongste liefdewoord,
Aartsengel tegen 't helsche Spanje,
Held, om een vuig blazoen vermoord.

„Dat de melodie van het Wilhelmus tot krachtigen boom opgegroeid, uit nederige kiem ontstond, doet niets ter zake, zoo ook wordt de ruwe steen tot schitterenden diamant. Het Wilhelmus verpersoonlijkt Oranje en Nederland, en zal steeds, zoowel wat de melodie als de woorden aangaat, een sieraad blijven van onzen ouden liederschat."

434. Helpt nu u self, soo helpt u Godt.

(De thiende penninck, 1570)

Helpt nu u self, so helpt u Godt, wt der ty-ran-nen bant en
slot, be - nau - - - de Ne - - - der - lan - den; ghy draeght den
bast al om u strot, rept flucx u vro - - - me han - den!

1. Helpt nu u self, soo helpt u Godt,
wt der tyrannen bant en slot,
benaude Nederlanden;
ghy draeght den bast al om u strot,
rept flucx u vrome handen!

2. De Spaensche hoochmoet valsch en boos
sant u een beudel goddeloos
om u godloos te maken;
Gods woort rooft hy door menschen gloos,
en wilt u 't gelt ontschaken.

3. Soo neemt hy elck zijn hooghste goet;
die 't woort, der sielen voetsel soet,
om draf niet willen derven,
bekoopent met haer roode bloet,
of moeten naeckt gaen swerven.

4. Maer die zijn hert op Mammon stelt,
moet oock ontberen 't lieve gelt,
sijn god, zijn vleesch betrouwen,
hy eyscht den thienden met gewelt;
die 't geeft sal niet behouwen.

5. Want geeft men dick van thienen een,
daer blijft ten lesten een noch geen;
wol mach een herder stillen;
dees wolf is met wol noch met melck te vreen,
hy wil de schaepkens villen.

6. Sijn buyck is onversadelijck,
bloet en gelt-dorstigh stadelijck,
al die, met wreeden moede,
's lants gelt verquist, verradelijck
aen conincklijcken bloede.

7. Verdient dan sulck u huerlinck fel
den thienden penninck niet seer wel
om 't Nederlandt te schinden?
Geeft ghy hem die, soo maeckt ghy snel
den bant om u te binden.

8. O Nederlandt, ghy zijt belaen,
doodt ende leven voor u staen:
dient den tyran van Spangien,
of volght, om hem te wederstaen,
den Prince van Orangien.

9. Helpt den herder die voor u strijt,
of helpt den wolf die u verbijt;
weest niet meer neutralisten;
vernielt den tyran, 't is meer dan tijdt,
met al zijn tyrannisten.

2, 1. t.: *valsche.* — 2, 2. *beudel,* beul. — 2, 4. *gloos,* verzinsels. — 5, 1. *dick,* dikwijls. — 6, 3. *al die* = als iemand die. — 9, 3. *neutralisten,* onverschilligen. — 9, 5. *tyrannisten,* aanhangers van den tyran.

Tekst. *Geuse liet-boeck,* Amst., z. j., vermoedelijk van 1603, bl. 29 r°, „Na dat Duc Dalbe het zeem door den mondt gestreken hadde metten Pardoen / heeft hy willen de wolle beginnen te plucken door den thienden Penninck / Op de wijse:

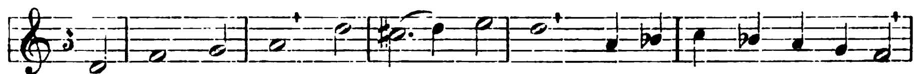
„Rijck God, hoe is mijn boelken dus wilde (1569)", hierboven weergegeven; — Willems, *Oude Vl. ldr.*, nr. 35, bl. 78, met weglating der slotstrophe; — Dr. J. van Vloten, *Nederl. geschiedz.*, 1852, I, 373, naar Bor, I; — Wackernagel, *Lieder der niederl. Reform.*, 1867, nr. 92, bl. 172, naer *Geuseliet-boeck* „um 1602"; — H. J. van Lummel, *Nieuw Geuzenlied-boek*, nr. 34, bl. 68; — Dr. A. Loman, *Twaalf Geuzeliedjes*, 1872, nr. I; — *Nederl. lb.*, uitg. door 't Willems-Fonds, 1891, nr. 2, bl. 5. — Jurien de la Gravière, *Les Gueux de mer*, in Revue des deux mondes, CVIII (1891), bl. 122, Fransche vertaling; — *Nederl. volkslb.*, uitgave van „'t Nut van 't algemeen", 1896, nr. 22, bl. 29, str. 1, 2, 3, 8.

Over Alva's willekeurige belastingen, zie John Lothrop Motley, *De opkomst der Nederl. Republiek*, vertaald onder toezigt van Dr. R. C. Bakhuizen van den Brink, 2de druk, 's-Grav. 1860, II, 419 vlg.; III, bl. 25.

Melodie. *Souterl.*, 1540, Ps. 13, ontdaan van de melismen; zie hiervoren I, nr. 189, bl. 696, het lied: „Rijck God, hoe is myn boelken dus wilt"; — Willems, t. a. p., brengt dezen tekst, ten onrechte, op de zangwijs van het lied: „Die vogelkens inder muten", zie I, nr. 98, bl. 412, hiervoren; — Dr. Loman, *Oud-Nederl. ldr. uit den Nederl. ghedenck-clanck*, 1871, bl. 52, en *Twaalf Geuzeliedjes*, t. a. p., kent aan het lied „van den thienden Penninc" de echte melodie toe van Ps. 13, door hem, in laatstgenoemde uitgave, — men ziet niet waarom — in driedeelige maat gebracht. — Zie ook Böhme, *Altd. Lb.*, 1877, nr. 433, bl. 529; — *Nederl. lb.*, uitgegeven door het W.-F., t. a. p.; — *Nederl. volkslb.*, uitg. van 't Nut van 't algemeen, t. a. p., naar Dr. Lomans laatstgenoemde uitgave.

435. Men brand, men blaeckt.

(1569—1571)
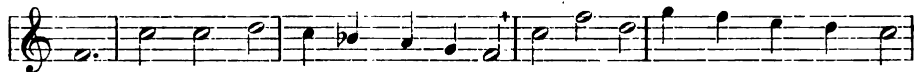

Men brand, men blaeckt, men schend, men moort; 't ar-me volc, laes, rech-te voort

lyd nu groot ge - welt en wort seer ge - quelt. Noyt dack van re - gen so
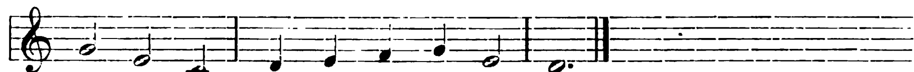

druy - pen men sag, ge - lyck men 'tvolck wee - nen siet al den

dag. Recht-vaer-dig Hee - re! siet ons aen en wil de tra - nen toch ont - faen

in een vat, en thoont, dat Ghy dier - baer hebt de on - noo - sel ziel,
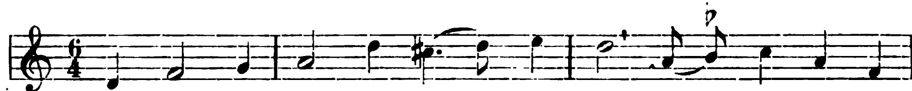

die u steets, such - ten - de, te voet viel.

Men brand, men blaeckt, men schend, men moort;
t' arme volck, laes, rechte voort
lyd nu groot gewelt
en wort seer gequelt.
Noyt dack van regen so druypen men sag,
gelyck men 'tvolck weenen siet al den dag.

Rechtvaerdig Heere! siet ons aen
en wil de tranen toch ontfaen
in een vat,
en thoont, dat
Ghy dierbaer hebt de onnoosel ziel,
die u steedts, suchtende, te voet viel.

Tekst en **melodie.** VALERIUS, *Neder-landtsche gedenck-clanck*, 1626, bl. 30, „stem: Engelsche Daphne". Valerius teekent aan: „Anno 1568 heeft de Prins van Orangien gedaen syn eerste tocht na 't Nederlandt, maer onberichter sake gescheyden", en schrijft verder: „De Spanjaerden (hebbende geweest eerst vol schricx / nu siende haren vyand / sonder slag of stoot verstroyt) bedryven hier over binnen Brussel groote vreucht met tournoyen eñ vieren; latende ondertusschen d' arme Nederlanden vol van oproer ende moord ... In somma de jaren 1569 / 1570 ende 1571 zijn seer uytnemende bedroefde tijden geweest / de gantsche Landen door". — Zie JOHN LOTHROP MOTLEY, *De opkomst der Nederl. Republiek*, vertaald onder toezigt van Dr. R. C. BAKHUIZEN VAN DEN BRINK, 2de druk, 's-Grav. 1860, II, bl. 386 vlg.

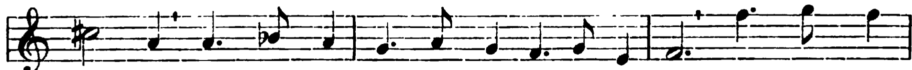
Zelfde melodie I. STARTER, *Friesche lusthof*, Amst. 1627, bl. 155, met stemaanduiding: „When Daphne did from Phœbus fly", aanvang van het door Valerius vermelde en hier door Starter nagevolgde Engelsche lied. Dit laatste is te vinden bij W. CHAPPELL, *The ballad literature*, I, bl. 338. Starter's navolging moet zeer populair geweest zijn; men vindt ze terug o. a. in *Het Brabands nachtegaelken*, Brussel, 1656, bl. 99, — eene eeuw later in *Delfschen Helicon*, Amst. 1720, bl. 93, in *Thirsis minnewit*, Amst. c. 1726, III, bl. 102, en in de XIXde eeuw onder nr. 99 van de losse bladeren gedrukt te Gent door Van Paemel. Ziehier de zangwijs volgens Starter:

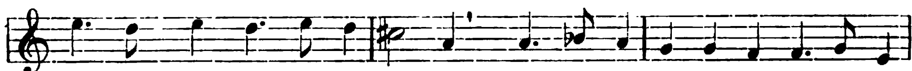
Doen Daph - ne d' o - ver - schoo - ne Maeght Van A - pol - lo haer
En van hem snel werd nae - ge - jaecht, Hij liep en riep
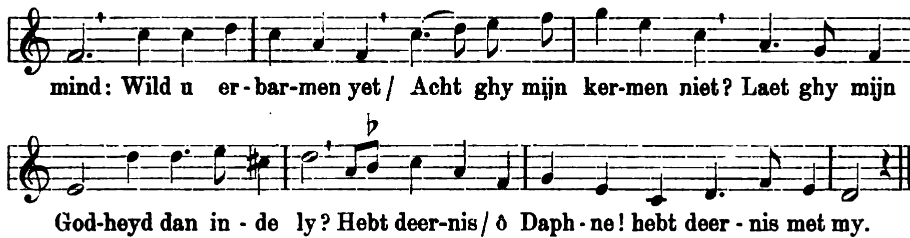

vlucht nam ten Bos - sche-waert in / Toeft wat / toeft wat / weest niet ver-
vast: O schoo - ne God - din !

bol - ghen / Ey waer - om loop - je? iou sel-ven be - sind: Leeu - wen / noch

Bey - ren / noch Ty - gers dy vol-ghen; Maer 't is A - pol - lo die u soo be-

Als stem wordt „Doen Daphne" aangehaald o. a.: *Haerlemsche winter-bloempjes*, 1651, bl. 157, voor: „Ach waerde lief, ach zydy doodt?" ; — ELISABETH VAN WAUWE, *Geestelyck maeghden-tuyltjen*, (1708), Antw. 1722, bl. 48, voor: „Als Jesus sou na Jerusalem gaen" ; — *Kers-nacht en de naervolgende dagen*, Antw. z. j., bl. 63, voor: „Een nieuwen hemel fraey door licht"; — KRUL, *Pampiere wereld*, 1644, IV, bl. 66, stem: „Als Daphne d' overschoone, etc.", voor: „Juffrouw! waerom is 't dat gy vlied".

Op hare beurt gaf Starter's navolging aanleiding tot eene vergeestelijking die bijval genoot en die gevonden wordt, zonder wijsaanduiding, doch met de melodie volgens Starter, in STALPAERT's *Extractum catholicum*, Loven 1631, bl. 567. Wij laten de eerste strophe ter vergelijking volgen:
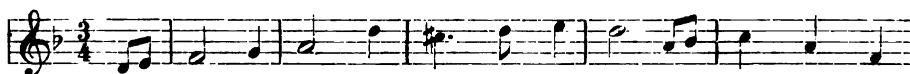
Als Jola d' onberade maegd,
van Iesus haer vlucht nam ter wereld-waerd in,
en van hem snel wierd na-gejaegt
al loopende, roepende: „schoone goddin,
toeft wat, toeft wat, weest niet verbolgen;
ey, waerom loopje dus tegen de wind?
Leeuwen, noch beeren, noch tyg'ren u volgen,
maer het is Iesus die u zoo bemind.
Wilt u erbermen iet;
acht ghy mijn kermen niet?
Laet ghy mijn liefde dan inde ly?
Hebt deernis, o Jola, hebt deernis met mij."

Stalpaert's vergeestelijking werd herdrukt o. a. in *Het Paradys der geest. en kerck. lof-sanghen* van THEODOTUS, uitg. 1648, bl. 662, op de wijse: „Doen Daphne enz. *ofte* U oordeel aenden Koning geeft". — „Als Jola", enz. wordt aangehaald als zangwijs: *Den singende swaan* (Antw. 1655, 1664), Leyden 1728, bl. 165, voor: „Nu is verweckt uyt 't graff den Heer". — In een artikel over Stalpaert spreekt Jos. A. ALBERDINGK THIJM, *Volks-almanak voor Nederlandsche Katholieken*, Amst. 1853, bl. 132, van de tot volksliederen overgegane en „onder de Nederlandsche Katholieke Familie nog zeer wel bekende" schoone zangen: „Sulamite, keert weder", — „Als Jola de onberaden maagd", enz.

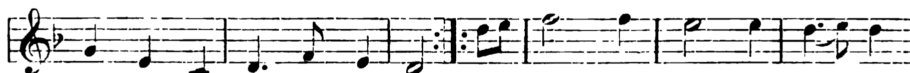
Verder treft men de melodie aan in de volgende verzamelingen: STALPAERT, *Gulde-iaers feest-dagen*, Antw. 1635, bl. 30, „stem: Doen Daphne", enz., voor het

voorzeide lied: „U oordeel aenden Koning geeft"; — THEODOTUS, t. a. p., bl. 113, voor het laatstgenoemde lied: „U oordeel", enz.; — *Evangelische leeuwerck*, Antw. 1682, I, bl. 16, „wijse: Doen Daphne. — Als Jola d'onberade maeght", voor: „Joannes in de vangeniss"; — J. VAN LODENSTEYN, *Uyt-spanningen*, Amst. 1695, bl. 247, „op den trant van Daphne", voor: „Out Alpisch wijdvermaard gebergt"; — *Den singende zwaan*, bl. 48, voor: „Komt hier, komt hier, het is nu tijd"; — H. SWEERTS, *Innerlykke ziel-tochten*, 4de uitg., Amst. 1702, bl. 33, „toon: Dafne", voor: „O mensch die graag ter gastmaal zijt". — Eene bewerking van de zangwijs: „Doen Daphne, etc., ghestelt 13 May 1662", komt voor, bl. 23 van het beiaardboek berustend op het Gentsch archief, terwijl eene fraaie klavierbewerking door GILES FARNABY te vinden is in *The Fitzwilliam virginal book*, Dl. XIX, 1895, bl. 12.

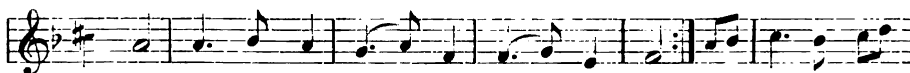
Chappell duidt als bronnen aan voor de melodie: Valerius, Starter en *The dancing-master*, 1650—1690, en geeft de volgende lezing:
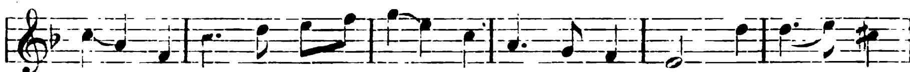

When Daph - ne from fair Phœ - bus did fly, The west wind most
Her silk - en scarf scarce sha - dowd' her eyes, The God cried, O

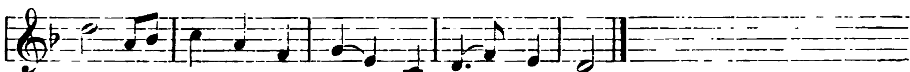
sweet - ly did blow in her face, Stay, Nymph, stay, Nymph, cries A-
pi - ty! and held her in chace. Lion nor ti - ger doth thee

pol - lo, Tar - ry, and turn thee, Sweet Nymph, stay, O turn, o pretty
fol - low Turn thy fair eyes, and look this way.

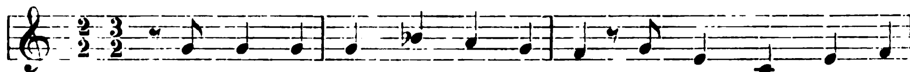
sweet, And let our red lips meet: O pi - ty me, Daph - ne! pi - - ty,
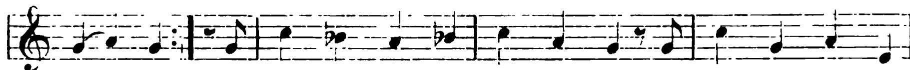

me, O pi - ty me, Daph - ne, pi - - ty me!

436. Mijn siel verblijdt haer inden Heer.
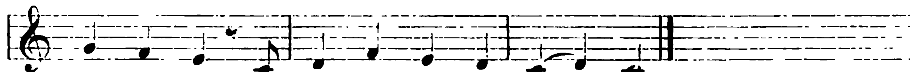
(Slag bij Heiligerlee, 1570)

Mijn siel ver-blijdt haer in den Heer, sijn hulp doet my op-
dus wilt met my tot zijn-der eer een danck-baer liedt nu

sprin-ghen; want won-der wracht zijn ster-cke handt, hy heeft zijn volck ghe-
sin-ghen;

daen by-stant in het landt van Groe-nin--ghen.

1. Mijn siel verblijdt haer inden Heer,
sijn hulp doet my opspringhen;
dus wilt met my tot zijnder eer
een danckbaer liedt nu singhen;
want wonder wracht zijn stercke handt,
hy heeft zijn volck ghedaen bystant
in het landt van Groeninghen.

2. Op den dryentwintichsten Mey,
des avonts na ses uren,
soo wert ghehoort een groot gheschrey
van alle den nabueren,
t Heyligerlee en daer ontrent,
daer Gods ghenade wert bekent
in zijnes strijdts wtvueren.

3. Graef Lodewijck tooch wt den Dam,
na dees voorseyde stede,
sijn broeder Adolf met hem quam,
Graef Joost Schouwenburch mede,
met menich lantsknecht onbeducht;
alst scheen, soo namen sy de vlucht,
het welck haer voordeel dede.

4. Sy sochten een bequaem slachvelt,
en vondent voor Winschoten;
in vijven is tslachoorde ghestelt,
door Gods raet wel besloten;
de ruyters hielen twaghenpadt,
de Walen hebben inghehadt
een sloot, daer sy wt schoten.

5. Tverloren hoopken sachmen staen
ontrent de galgh daer teghen;
de dubbelsolders westwaert aen
waren hoogher gheleghen;
de Duytsche schutten lancx het moer,
elck meest met een nieu lanck Spaensch roer,
vanden vyant ghecreghen.

6. Den Graef van Arenberch seer heet,
sachmen vlijtich aenrijden
met thien vaendlen Spaengiaerden wreet:
sy dansten, en benijden
dat de vijf vaendlen wt Vrieslant,
met hen teghen een cleyn vyant
als nu souden gaen strijden.

7. Met voeten, sprack elk, sullen wy
dit volck wel haest wech stoppen;
duymijsers, ketenen daer by
haddense reedt met stroppen;
haer leuse was: hangh op, slaet doot!
maer buyten tbosch, nu staende bloot,
soo clauden veel haer coppen.

8. Arenberch heeft sich eerst vertoont,
sijn achtiender te paerde;
tgheschut ghestelt, ginck los; tverschoont
Nassous volck, tdoock na daerde,

den ruyteren en treftet niet;
dat dubbelsolders is gheschiet
was oock van cleynder waerde.

9. Veel Spaengiaerts schoten terstont los;
Nassous volck cost bet ramen;
sijn ruyters renden stracks na tbos,
die tgrof gheschut in namen;
die Walen volchden wt haer gracht,
die dubbelsolders oock met macht
met Graef Lodewijck aen quamen.

10. De spiessen druckten in seer hert,
men hoorde sweerden clincken,
menich goet roer ghebroken wert
om tSpaengiaerts cop te crincken;
elc drong dweers door, schoot, smeet en stack,
soo dat der Spaengiaerts oorden brack,
en lieten den moedt sincken.

11. Vijf vaendlen Duytschen vluchten haest,
die dander snel na liepen;
de Spaengiaerts staende seer verbaest,
„misericorde" riepen,
„Sanct Jago, Nostre Dam Loret;"
was van haer op Godt niet ghelet,
deerlicken sy ontsliepen.

12. „Godt zy met ons!" de leuse was
van het volck van Nassouwen;
warachtich wast soo op dat pas,
een yeghelick mocht aenschouwen;
hy maecte hert ende handen sterck,
ende wrocht daer door zijn wonderwerck
met haer die hem betrouwen.

13. Gheen half ure en heeft dit gheduert,
den slach die nam een eynde;
de loopers hebbent meest besuert
al door Nassouwens bende:
opt moer en tbosch, een mijl int rondt,
men Spaengiaerts ende Duytschen vondt
meest doot, waer men sich wende.

14. In den Dollaert wijdt en seer groot,
verdronken se by hoopen;
Arenberchs peert viel in een sloot,
dies moest hijt oock becoopen;
thooft, zijde, hals waren doorwondt,
dies hijt bestorf in corter stondt,
en Groesbeeck ist ontloopen.

15. Van dit volck men begraven sach
over de achtienhondert;
wat men noch vondt na desen dach,
dat sy hier wtghesondert;
Nassous volck, die doot bleven daer,
waren gheen veertich, dit is waer;
in Godts werck u verwondert.

16. Doch Graef Adolff seer onversaeft
is daer oock doot ghebleven;
Graef Loodwijcks cantzler wel begaeft,
die liet daer oock zijn leven;
veel zijn ghewont, die stonden stijf,
doch hebben meest gheen noot vant lijf;
Godt wil haer sterkte gheven.

17. Tweehondert dertich Duytschen cloeck
hier oock ghevanghen laghen;
Arenberch had ghedaen versoeck
om menich monicks waghen
wel vol van cruyt, cloten, broot, wijn;
dese meest al ghebleven zijn,
elck peert wert wtgheslaghen.

18. Tgeschut, ut, re, mi, fa, sol, la,
wt Groeninghen ses stucken,
die volghen nu Graef Loodwijck na;
de Heer laet doch ghelucken,
dat de vyanden van zijn Woort,
als dese corts werden versmoort,
die noch vrome verdrucken.

19. Mensch, dees saeck doch niet toe en schrijft
den mensch, want twaer gheloghen,
want tis Godt die de selfde drijft,
al heeft hijt langh vertoghen;

sulcks was wel onser sonden schult,
en zijn tijt was noch niet vervult;
meer is in zijn vermoghen.

20. O Heer, u zy lof ende danck
van uwe overwinnen;
sterckt ons gemoet noch swack en cranck
met uwen Gheest van binnen;
dat het bid en betrouwe vast:
so sult ghy corts van overlast
helpen, die u beminnen.
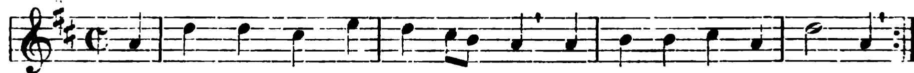
1, 7. *in hét landt van Groeninghen*, misselijke scansie. — 5, 5. *moer*, moeras. — 7, 3. *duymijsers*, duimschroeven, Fr. *poucettes*. — 8, 4. *tdoock*, enz., het was door aardewerk beschut. — 9, 2. *bet ramen*, beter mikken. — 10, 1. De lansen staken diep. — 11, 5. St. Jacob. O. L. Vr. van Lorette. — St. Jacob beschermheilige van Spanje; Loreto, een stadje in de Italiaansche provincie Ancona, waar door veel bedevaarders wordt bezocht het huis, dat, naar men verhaalt, vroeger door Maria werd bewoond en aldaar in 1295 door engelen werd gebracht. — 14, 7. Zeger van Groesbeek, was luitenant van den Graaf Aremberg en broeder van den Luikschen Bisschop. — 16, 1, *onversaeft*, onversaagd. — 16, 3. *cantzler*, kanselier. — 20, 2. t.: *van uwe*, enz.

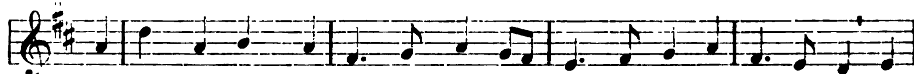
Tekst. *Een nieu Geusen lb.* 1581, bl. 20 r°. „Anno 1570 (22 Mei). Hier beginnen de Geusen haer hert wederom te halen / ende openbaren hen met Graef Lodewijck in Groeningerlant, daer sy eenen victorieusen slach erworven hebben, tusschen Heyligherlee ende Winschoten. Op de wijse des IJ. Psalms Wtenhove". — Onderteekend: „Weest die ghy zijt", zinspreuk van Jan Fruytiers, die gewoonlijk teekende: „Weest *dat* ghy sijt"; — H. J. van Lummel, *Nieuw Geuzenlied-boek*, nr. 26, bl. 47, die daarbij aanteekent: „Graaf Lodewijk van Nassau was door den Prins van Oranje met een leger, sterk 13000 man, naar de Groninger Ommelanden gezonden, en maakte zich bij afwezigheid van den stadhouder, Jean de Ligne, graaf van Aremberg, meester van Appingadam. Arenberg kwam 22 Mei terug en vond graaf Lodewijk te Heiligerlee, nabij Winschoten, in eene goede stelling. De stadhouder, door zijne soldaten gedwongen, vangt vóór de aankomst van den graaf van Megen den strijd aan, die geheel tot zijn nadeel uitliep. Hij verloor er met bijna 1600 Spanjaarden het leven; negen stukken geschut, benevens groote buit, vielen in handen der overwinnaars. Van onze zijde sneuvelde de dappere Adolf van Nassau, zijnde hij de eerste der Nassausche vorsten, die hun bloed voor Neerlands vrijheid stortten...". — Zie verder John Lothrop Motley, *De opkomst der Nederl. Republiek*, vertaald onder toezigt van Dr. R. C. Bakhuizen van den Brink, 2[de] druk, 's-Grav. 1860, II, bl. 328 vlg.

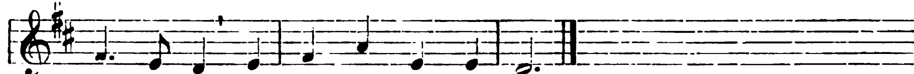
Melodie. Zie hierna het lied: „Maximilianus de Bossu".

437. Wie dat sich selfs verheft te met.

(Alva's standbeeld, 1569)

1. Wie dat sich selfs verheft te met,
wert wel een arme sleter;
Duc d'Alf, u beeld, tot spyt geset,
waer afgebroken beter;
u boose daed ,, die ghy begaet,
by allen toch onlydig is ,, en strydig is
met onser landen staet.

2. Doch 'tschijnt, dat nergens ghy nae vraeght,
ghy wilt het al verscheuren;
maer die daer doet wat God mishaeght,
sal 't eynde noch betreuren,
als hy vol noot ,, sal naeckt en bloot
voor Godes oordeel schuldig staen ,, onduldig gaen,
verwesen totter doot.
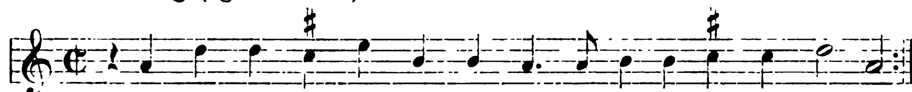
3. De godloos groeyt een wyl seer wel,
doch 'teynde staet te vreesen;
siet, Lucifer quam in de hel
door zijn hoveerdig wesen;

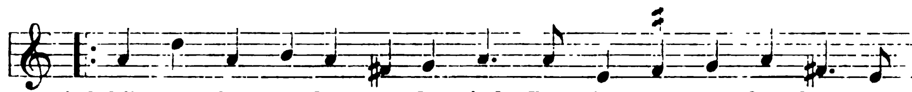
daer 't volck sich al „ aen spieg'len sal,
indiense soecken goeden spoet „ want hogen moet
gaet altydt voor den val.
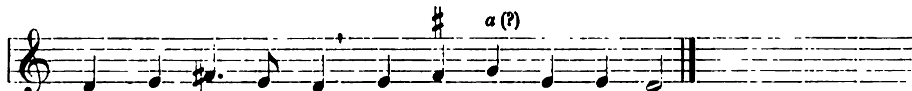
Tekst. Valerius, *Neder-landtsche gedenck-clanck*, Haerlem, 1626, bl. 62, „stem: op 't Engels Lapperken". — Willems, *Oude Vl. ldr.*, 1848. nr. 34, bl. 77; Dr. A. D. Loman, *Oud-Ndl. ldr. uit den Ndl. gedenck-clanck*, 1871, bl. 48 en nr. 17 der muziekbijlagen. Valerius teekent aan, bl. 61: „Duc d'Alf had een seer konstig / doch vermeten beeld / ofte statue van zijn persoon doen in coper gieten / tredende den Adel ende Staten des Lands onder zijne voeten / die de beenen ende armen afgehouden waren / met seer trotsige omschryvingen / tot kleynachtinge des Conings ende der Landen / staende verheven in het casteel van Antwerpen." — „Dit standbeeld", zeggen Mertens en Torfs, *Gesch. van Antwerpen*, 1848, VI, bl. 475, „waervan wy hiernevens de afbeelding geven (naar Bor, *De Nederl. historien*, Amst. 1579), werd den 19[den] Mei 1571 te midden van het binnenplein der Citadelle opgerigt en veroorzaekte groote opspraek onder het volk, zoowel wegens de wyze op welke de Hertog was voorgesteld (in de linker hand een bedelstaf, de rechter ongewapend naer de stad uitgestrekt) als wegens de smadelyke zinnebeeldige figuer aen zyne voeten liggende (een tweehoofdig en vierhandig gedrocht, voorstellend den Adel en het Volk). Wanneer in het jaer 1577 de wallen van het Kasteel langs de stadszyde door het volk werden gesloopt, vond men het standbeeld in eenen hoek van het binnenplein staen; en het woedende volk oefende op hetzelve de wraek uit, welke het hun niet gegeven was geweest op den persoon zelven bot te vieren". — Zie mede John Lothrop Motley, *Opkomst der Nederl. Republiek*, vertaald onder toezigt van Dr. R. C. Bakhuizen van den Brink, 2[de] druk, 's-Grav. 1860, II. bl. 401—2.

Melodie. A. Valerius, t. a. p., hierboven weergegeven. In de tafel van Valerius' werk wordt deze zangwijs onder de Engelsche stemmen aangeduid als: „Cobbeler, of: het Engelsch Lapperken" („cobbeler" of „cobbler" beteekent schoenlapper); — Dr. Loman, t. a. p.
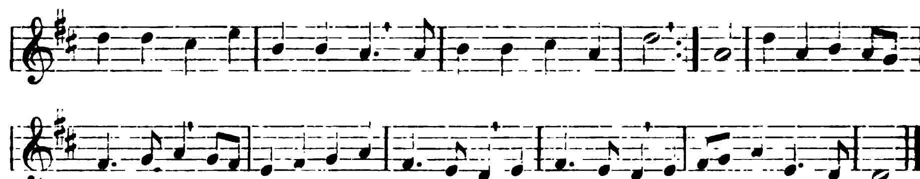
B. Pers, *Bellerophon*, Amst. 1633, bl. 111, „stem: Echo *of* 't Schoenlapperken", heeft deze lezing (vgl. C hierna):
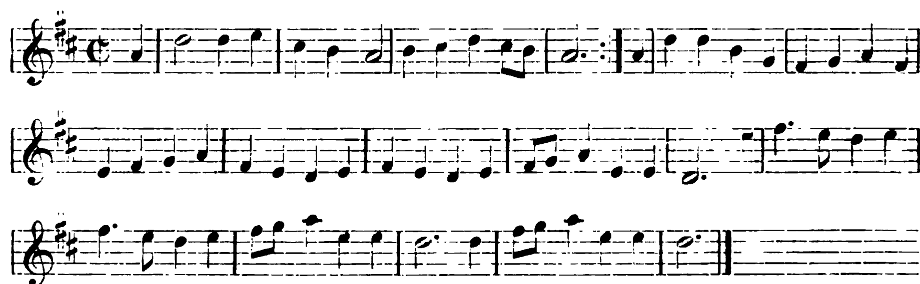

C. Volgens W. CHAPPELL, *The ballad literature*, I, bl. 277, doet deze melodie zich in Engeland het eerst voor in *The dancing-master*, 7[de] uitg. 1686, waar zij wordt genoemd: „The Cobblers Jigg". Ch, wien de Engelsche tekst onbekend bleef, geeft de melodie aldus:
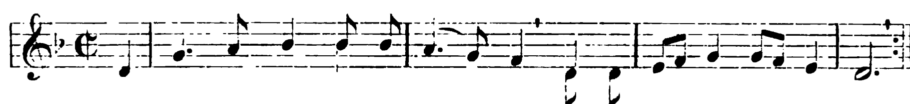

D. Dr. J. P. N. LAND, *Luitboek van Thysius*, nr. 66, deelt de volgende lezing mede met het opschrift: „(Cobbler's Jig). Het was een Engelsch boerken, schoenlappen soud' hy doen":

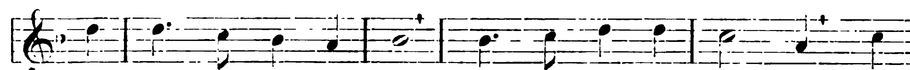
Aangeh. in *Den nieuwen verbeterden lust-hof*, Amst. 1607, bl. 92, „Een Enghelsche voys: Van 'tSchoenlapperken", voor: „Nu Echo die soo menichmael", vandaar bij Pers de wijsaanduiding: „Echo"; -- STARTER, *Boertigheden* (gevoegd bij den *Frieschen lust-hof*, Amst. 1621) sign. [A4], „stemme: 't Engelsch Schoenlapperken, etc.", voor: „O elementen wat ick hoor!"; — BREDERO, *Boertigh lb.* (1622), uitg. Amst. 1890 (zelfde wijsaanduiding als bij Starter), bl. 302, voor: „Waerom sijt ghy, o wreede schaemt!", en *De groote bron der minnen* (1622), uitg. 1900, bl. 493, voor: „Ghy weet mijn lief wie u bemint": — *Cupido's lusthof*, Amst. 1613, bl. 51, en *Apollo* (uitgegeven door Bredero) 1615, bl. 102, de laatste twee aangehaald door Dr. Land; — *Amst. Pegasus*, 1627, bl. 72, „van d' Engelse Schoenlapper", voor: „In 't koutste vande nachten kout". — Zie onder de geest. liederen: „Veel bloemkens ende cruyden groen".

438. Wy Geuskens willen nu singhen.
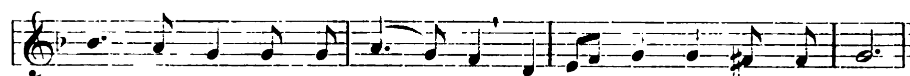
(Den Briel, 1572)

Wy Geus-kens wil - len nu sin - ghen in de - se Mey - es tijt,
en van vreuchden op - - sprin - ghen, dat ons Godt ghe - be - ne - dijt

nu heeft ghe - ghe - ven reyn sij - nen se - ghel mach - tich, daer-

om wy sul - len een - drach - tich den lof Godt ghe - ven cer - teyn.

1. Wy Geuskens willen nu singhen
in dese Meyes tijt,
en van vreuchden opspringhen,
dat ons Godt ghebenedijt
nu heeft ghegheven reyn
sijnen seghel machtich,
daerom wy sullen eendrachtich
den lof Godt gheven certeyn.

2. Den Briele wy inne creghen
in April den eersten dach,
als mannen sachmen ons pleghen,
die Zuydtpoort sonder verdrach
in brandt wy staken aen;
de borghers zijn gheweken,
een yder om hem te versteken;
tghinck al buyten haer waen.

3. Den edelen heer verheven
van Lume, seer wijs,
met crijchshandel weet hy te leven;
dryhondert, sonder ghecrijs,
aen die Noortpoort hy sandt;
over die mueren sy clommen,
die poorte in ghenomen,
daer na quam soo menighe quant.

4. Hoort eens watten cluchten,
doen den gantschen hoop,
niet sonder grooten gheruchten,
in quamen met soeten loop;
terstont moest loopen aen
Baals tempel ghepresen,
Melis moest verlost wesen
al inde halve maen.

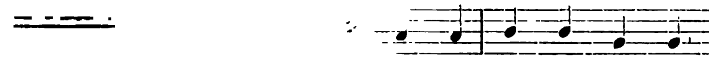
5. Die voerder van Melis bende
die grooten Christoffel waer,
die Geusen als de behende
hem deden duycken daer;
en al dander over hoop
sy daer ginghen legghen,
sonder haer wedersegghen,
met eenen haesten loop.

6. Al op de Mase gheleghen,
den Briele gheheeten wert
een nieu Rotsel te deghen
om, met moet end hert,
te houden voor tghewelt,
voor Duckdalve crachtich;
daeromme sy eendrachtich
die bolwercken hebben voorstelt.

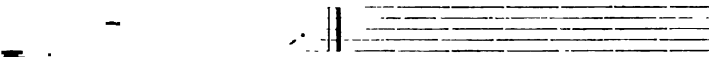
7. Wt Wtrecht die catijven
trocken na den Bril,
om de Geusen te verdrijven,
tghinck niet na haren wil;
te schepe trocken sy ras,
tusschen weghe sy vernamen,
dat der Geusen schepen quamen,
twelck haer gheen blijschap was.

it or al - lu - mer
ous for - ce d'ai - mer;

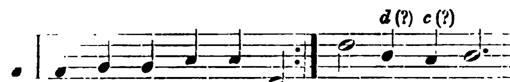

du - re, Al - lons tan - dis que
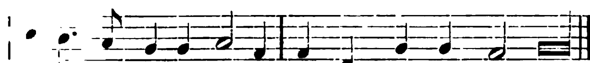

ms.

, 1619, I, bl. 316: „Une jeune fillette, etc." :

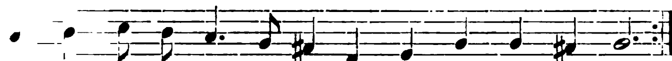
a - me, Où nul vi - ce n'a lieu,
la - me, Que de l'a-mour de Dieu, Et d'un dé-dain,

ce De la cau - te ma - li - ce De tout hom-me mon-dain.

volgt eene lezing met variaties. Deze laatste ging over met
„Bienheureuse", enz., in *Het prieel der gheestelicker melodiie,*

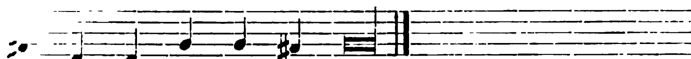
s, *Stichtelyke rymen,* 1624, bl. 111, „sang: Une jeune fillette" :

my of ick zelfs be - leef al wat ick zeg,
zoo nau be - - tre'e als ick 't een an - der leg?

vraegh. Ziet wat u voor - ge - set is: Niet ick, maer

is Het geen dat Godt be - haeght.

js medegedeeld door Dr. Land, *Het luitboek van Thysius,* nr.
une fillette", heeft van de luitbewerking nogal geleden:

hierboven weergegeven; — Dr. Loman, t. a. p.; — **II.** Jehan Chardavoine, *Le recueil des plus belles et excellentes chansons,* Paris 1576, nr. 59:

U - ne jeu - ne fil - let-te de grand' va - leur, plai - sante et jo - li - et - te,

de no - ble coeur, Ou - tre son gre on l'a ren - du non - net - te,

ce - la poinct ne lui haic - te, dont vit en grand dou - leur.

De eerste strophe geeft ons een duidelijk begrip der door Valerius aangehaalde stemmen. De *Allemande* is oorspronkelijk een Duitsche dans met C of $\frac{4}{2}$-maat, en het woord zelf wordt, volgens Böhme, *Geschichte des Tanzes,* I, bl. 122, eerst met het laatste derde van de XVIde-eeuw bij de Franschen gevonden, zooals in Philidore's verzameling, 1580, en in Tabourot's „Orchésographie".

De Fransche tekst, herdrukt naar *Recueil de plusieurs chansons divisé en trois parties,* een liederboek verschenen te Lyon in 1557, is mede te vinden bij Weckerlin, *L'ancienne chanson pop. en France,* Paris, 1887, bl. 464. Tekst en melodie gaven aanleiding tot eene vergeestelijking, een Maria-boodschapslied, dat men aantreft onder de *Noëls ou cantiques nouveaux composez par* P. Binard, Troyes 1741 (er bestaat eene uitgave van 1621) bl. 31, „sur le chant: Une jeune fillette dormoit, etc.", met aanvang:

Une jeune pucelle de noble coeur,
priant en sa chambrette son Créateur,
l'Ange du Ciel descendit sur la terre,
lui conta le mystere
de notre Salvateur.

„Une jeunne fielliette (*sic*) dormant à son jardin", wordt als wijs aangegeven in het Brusselsch 17de-eeuwsch beiaardboek; zie Edm. Vander Straeten, *La musique aux Pays-Bas,* V (1880), bl. 35. — H. Bartsch, *Alte Französische volkslieder,* Heidelberg 1882, bl. 233, bracht het oude Fransche wereldlijk lied in het Duitsch over: „Es war ein junges Mädchen // stolz war ihr Herz", enz.

III. J. B. Besardus, *Thesaurus harmonicus* (luitboek) „Coloniæ Agrippinæ, 1603, bl. 73, „air de Court" (*sic*), voor het lied gedicht door Gilles Durant (1550—1615), twee strophen herdrukt door Weckerlin, *Echos du temps passé,* I, nr. 22, bl. 48; ook uitgegeven met enkele afwijkingen door Erk u. Böhme, *Deutscher Liederhort,* III, bl. 706. Wij geven de eerste strophe volgens Weckerlin:

Ma bel - le si ton â - me Se sent or al - lu - mer
De cet - te dou - ce flam - me Qui nous for - ce d'ai - mer;

Al - lons con - tents, Al-lons sur la ver - du - re, Al - lons tan - dis que

du - re No - tre jeu - ne prin - tems.

IV. *La pieuse alouette*, Valencienne, 1619, I, bl. 316: „Une jeune fillette, etc.":

d (?) c (?)

Bien heu-reus' ét un' a - me, Où nul vi - ce n'a lieu,
Qui ja - mais ne s'en-flâ - me, Que de l'a-mour de Dieu, Et d'un dé-dain,

Re-jet - te l'ar-ti - fi - ce De la cau - te ma - li - ce De tout hom-me mon-dain.

Op deze zangwijs volgt eene lezing met variaties. Deze laatste ging over met den Franschen tekst: „Bienheureuse", enz., in *Het prieel der gheestelicker melodiie*, Antw. 1617, bl. 245.
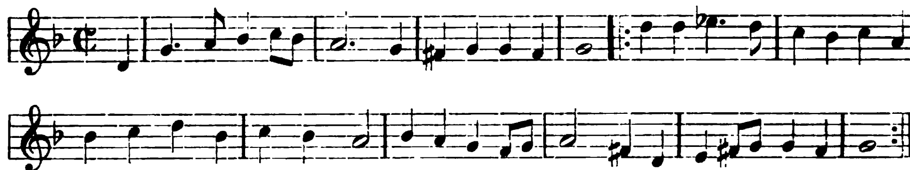
V. R. CAMPHUYSEN, *Stichtelyke rymen*, 1624, bl. 111, „sang: Une jeune fillette":

Gy vraeght my of ick zelfs be - leef al wat ick zeg,
En 't padt zoo nau be - - tre'e als ick 't een an - der leg?

Kindsch is de vraegh. Ziet wat u voor - ge - set is: Niet ick, maer

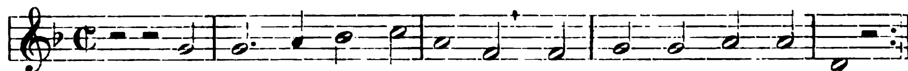
u - we Wet is Het geen dat Godt be - haeght.

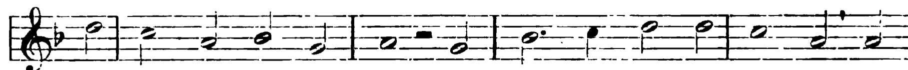
VI. De zangwijs medegedeeld door Dr. LAND, *Het luitboek van Thysius*, nr. 124, bl. 125: „Une jeune fillette", heeft van de luitbewerking nogal geleden:

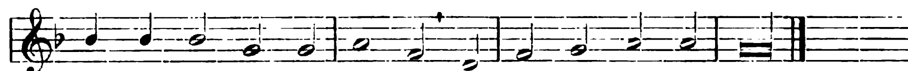

Ook in het luitboek van den Franschen componist NIC. VALLET, Amst. 1615, I, bl. 43, 44 (zie de beschrijving van dit werk door D. F. SCHEURLEER, *Tijdschr. der Vereenig. voor N.-N. mzgsch.* V, 1897, bl. 13 vlg.), vindt men „Une jeune fillette" met 9 „[snaren], daarbij een „Vervolch".

VII. Deze zangwijs diende in Duitschland voor het jachtlied met aanvang: „Einmal thät ich spazieren" (E. u. B., t. a. p., nr. 1446, bl. 307), dat aanleiding gaf tot de vergeestelijking reeds te vinden met de melodie in Dresdener Codex van c. 1560 (E. u. B., t. a. p., nr. 1999, bl. 703):

Op de melodie van deze vergeestelijking, dichtte Ludw. Helmbold in 1563 het lied: „Von Gott will ich nicht lassen", dat in den Evangelischen Kerkzang overging (E. u. B., t. a, p., nr. 2000, bl. 704).

E. u. B. noemen deze zangwijs eene internationale, wijl zij zich voordoet in Frankrijk, in Duitschland en in Nederland. Daar het liedje „Une jeune fillette", reeds in 1557 in den te Lyon verschenen bundel werd opgenomen, kon het toen reeds eenigen tijd populair zijn; niets belet overigens, dat het vóór het ontstaan der benaming „Allemande", zou bekend zijn geweest. Het zal dus wel van Franschen oorsprong zijn en te recht in de tafel van Valerius' boek onder de „Fransche voisen" zijn opgenomen.

Voor de Duitsche varianten kan men raadplegen W. BÄUMKER, *Das kath. deutsche Kirchenl.*, I, nr. 106, bl. 364; II, nr. 285, bl. 275 en J. ZAHN, *Die Melodien der deutschen evang. Kirchenl.*, III, nr. 5264 vlg., bl. 351 vlg.

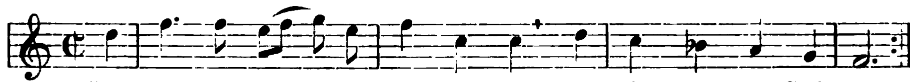
De melodie: „Daer ick eens ging spanceeren". STALPAERT, *Extractum cath.*, Antw. 1631, bl. 427, en ID. *Gulde-iaers feest-daghen*, Antw. 1635, bl. 375 past op

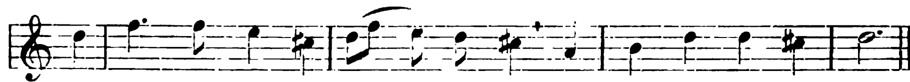
onzen tekst niet. Eene melodie: „Ick ginck een mael spaceren", *Den boeck der gheest. sanghen* (Bliiden requiem), Antw. 1631, bl. 256, past evenmin. „Ick ginck eenmaal spantseren", aangeh. als wijs voor: „Verheugt u boven maten" (Ontset van Steenwijk, 1581), H. J. VAN LUMMEL, *Nieuw Geuzen-liedboek*, nr. 132, bl. 302, een lied met denzelfden strophenbouw als „Wy Geuskens", en voor: „Ghepeyns, ghy doet my trueren // nacht ende dach", bl. 57*a* van *Een Aemst. amor. lb.*, 1589, beschreven door J. BOLTE, *Tijdschr. v. Nederl. taal- en letterk.*, 1891, bl. 175 vlg.

Vgl. hiervoren I, nr. 60, bl. 305, den aanvang der melodie: „Reyn maegdeken met eeren".

439. Laet sang en spel, tambour en fluyt.

(Den Briel, 1572)

1. Laet sang en spel, tambour en fluyt
nu klincken tot Gods eer;
dat orgel, chiter, harp en luyt
oock opgae voor den Heer,
die haest wel van ons keeren kan
Duc d'Alve, den tyran.

2. Gods goetheyt wesen moet vertelt,
die noch so voor ons sorgt,
en ons den Briel en Mase stelt
als tot een vaste borgt,
die haest wel van ons keeren kan
Duc d'Alve, den tyran.

3. De Spanjaert wert nu een gebit
in synen muyl geleyt;
God sy, die daer om hooge sit,
gedanckt in eeuwicheyt,
die haest wel van ons keeren kan
Duc d'Alve, den tyran.

4. Ghy princen, heeren van ons land,
maeckt ons de Spanjaert quijt,
malcand'ren trouw'lyck biet de hand,
in Godes vrees' altyt,
die haest wel van ons keeren kan
Duc d'Alve, den tyran.

Tekst. VALERIUS, *Neder-landtsche gedenck-clanck*, 1626, bl. 33, „stem: Op de Engelsche Foulle. Of: Walsch Wallinneken". Danklied op de inneming van den Briel (1572); — Dr. LOMAN, *Oud-Nederl. ldr. uit den Nederl. gedenck-clanck*, 1871, bl. 54.

Melodie. VALERIUS, t. a. p.; — Dr. LOMAN, t. a. p., en ID., 2de uitg., met de medewerking van J. C. M. VAN RIEMSDIJK, nr. 22, bl. 28; — Dr. J. P. N. LAND, *Het luitb. van Thysius*, nr. 442, Tijdschr. der Vereeniging voor N.-N. mzgsch. III (1891) bl. 51, en 41 waar het woord *foule* wordt afgeleid van het Latijn *fullo* = lakenvolder, -vertreder of -stamper; dus een dans bij de Duitschers bekend als *Stampf*. Zoo hadden wij mede de *stampiën*, door BOENDALE († c. 1212) in zijn *Brabantsche geesten* toegeschreven aan Lodewijc van Vaelbeke. Doch de *estampida* komt in het Provençaalsch reeds in de XIIde eeuw voor (zie onze verhandeling: *De melodie van het Nederl. lied*, 1902, bl. 296). — In de tafel van Valerius' boek wordt deze zang onder de „Engelsche stemmen" gebracht. De melodie werd dan ook benuttigd door W. CHAPPELL, *Popular music of the olden time*, II, 396, voor het lied: „When shaws are sheen, and shrubs full fair" („Robin Hood and Guy of Gisborne"), dat echter achtregelige strophe heeft, zoodat Chappell op het slot de eerste vier maten der melodie herneemt om in *dur* te sluiten.

Den bliiden requiem, Antw, 1631, bl. 108, bevat de volgende melodie, „op de wijse van d'Engelsche fouelle", waarvan het slot herinnert aan de wijs „Ick stondt op hooghe berghen", uit dezelfde verzameling (zie I, bl. 134 hiervoren):

Mijn hert' wenscht op te bre - ken / o Lief - de o - - - ver - soet!

Mijn sie - le wordt ont - ste - ken / met bla - ken - de ge - moet /

Om u - wen lof te spre - ken / fon - teyn van d' eeu-wich goet.

„Op de wijse van d'Enghelsche foule *oft*: Gheen schoonder maghedt gheboren", zong men het lied: „Ick moet mijnen lust wat blussen", te vinden in *Het Paradiis*

der gheest-vreuchden, Antw. 1617, bl. 144. — De tweede door Valerius opgegeven wijs wordt aangehaald als: „T'wals Waelinneken", in *Den bloem-hof der Nederl. ieught*, Amst. 1610, bl. 86, voor: „Eitslent haeghien / melt ick bidt", geteekend „Bemint de waerheyt", kenspreuk van I. Syverts Colm. — G. A. BREDERO, *De groote bron der minnen* (Amst. 1622), uitg. 1890, bl. 490: „k'En kan u niet bedwinghen", „op de voyse: Het vryde een Wals Walinneken", met deze aanteekening: „En moet met het lietje vers om vers ghesongen worden, Wie sou hem niet verblijden. Fol. 405". Dit laatste lied, t. a. p., voert tot opschrift: „Op de voyse: van de Furiliere", en heeft denzelfden strophenbouw als Valerius' lied; — *Venus Minne-gifjens*, Amst. c. 1622, bl. 48, „liedeken op de wyse: „Het was een Wals Wallinnetgen", voor: „Siet hoe het wicht syn sluyertje // mijn voor de ooghen bynt".

440. Wie wil hooren een nieu gesanck.

(Den Briel, 1572)

Wie wil [er] hoo - ren een nieu ge - sanck, wat nieus sal ick aen-

he - ven, hoe dat de Geu - sen na - men ha - ren

ganck wt En - ge - landt met ha - ren danck, en had - den, in haer be-

vanck, ha - ren ad - mi - rael ver - he - - - - ven.

1. Wie wil hooren een nieu gesanck,
   wat nieus sal ick aenheven,
   hoe dat de Geusen namen haren ganck
   wt Engelandt met haren danck,
   en hadden, in haer bevanck,
   haren admirael verheven.

2. Dat was den hoochloffelijcken heer
   van Lume gheheeten,
   met hem dat hy hadde noch meer
   Torlon vernamet veer;
   na de Hollanders haer voeghden seer,
   sy dapper daer nae stieten.

3. Het geschiede op eenen Palmdach,
's morghens ontrent acht uyren,
dat sy aenvielen met groot ghewach
die vloot, al sonder verdrach;
't geschut, als een donder-slach,
men aen beyde zijde mocht hooren.

4. Daer quam uit Spaengien, met de vloot,
een buys, daer zy na loerden,
die sy met menighen schoot
in namen, met harden stoot;
twee kisten met gelde groot,
en specery zy daer uyt voerden.

5. Op eenen Dinghsdagh traden aen 't landt
al de soldaten en capiteynen;
daer sachmen menighen frayen quant,
wten Briel zy schooten te hant;
sy meendense te keeren, want
met vlieghende vaendels zy aen quamen.

6. Met een trompet, al sonder ghetreur,
sachmen Torlon gaen treden,
ende hy quam ten Briele veur;
hy seyde: „doet op de deur,
want alle u vesten ende muer
condt ghy voor ons niet houden."

7. Van weghen den hooch-ghebooren heer
van Oraengien ghepresen,
gaf hy haer beraet een ure of meer;
sy gaven geen antwoort weer;
Lume, die haesten hem seer
met zijn hoopen uyt ghelesen.

8. Twee tonnen met buscruyt ghelaen
voor de poorten ginghen sy legghen,
die sach men hen daer steken aen;
die poorte brande saen;
goedtwilligh de borghers op daen
d' ander poort, sonder weersegghen.

9. Alsmen schreef twee-en-tseventich jaer,
den eersten Aprilis tot desen,
soo namen sy in, en dat is waer,
den Briel alsonder vaer;
terstont sy gingen maken claer
Melis tempel ghepresen.

10. Ghelijck als men leest in Samuel,
door de arcke zijn gebroken
alle de afgoden alsoo snel,
die schaker en zijn gesel,
en metten grooten Bel,
een vuyr gingen sy stoken.

11. Duc d'Alve mocht verdragen niet
den Briel op sijnen neuse,
wt Utrecht hy daerom trecken hiet,
hoort al na mijn bediet,
thien vaendels Spaengiaers, siet,
om te verstooren die Geuse.

12. Niet wel waren die Spaengiaerts gemoet,
en Bossu bloet-gierich bevonden;
sy traden in sommige schepen onsoet,
ende meenden heel verwoet
te wasschen haer handen int bloet,
die sy inden Briel vonden.

13. Seer dapper jaeghden die Geusen haer
aen den gront; die Spaengiaerts setten
haer schepen, dat is openbaer,
door die kley, met grooter vaer,
haer vaendels sy sleypten naer
na Dort, wilt hier op letten.

14. Die Spaengiaerts begaet, met dreck belaen,
voor Dort sy deerlijck stonden,
en meenden in te raken also saen;
maer sy moesten daer buyten staen,
de borgers lietense niet in gaen;
hoort al na mijn vermonden.

15. Die Spaengiaert quam voor Rotterdam,
sy vonden de poorten gesloten
met verraderye alsoo gram;
die Spaengiaert die poort inne nam,
met ghedruys daer inne quam,
dat den borger heeft verdroten.

16. Wel twee hondert daer bleven doot,
die de Spaengiaerts daer doorstaken;
noyt borger was in meerder noot,
gecrijs was daer seer groot,
en de straten van bloede root;
als haringh saghmense kaken.

17. Alle ghy steden, kleyn en groot,
wilt hier doch wel op mercken,
laet u dit wesen inder noot
een exempel end' spiegel bloot,
houdt u vast totter doodt,
voor die sulck boosheyt wercken.

18. Die van Vlissingen gemeyn
en geheel Walcheren machtigh
met haer trocken eenen lijn;
die van der Veere fijn
met de boeren sy eens sijn,
Middelburgh sy dwingen krachtigh.

19. Den Alvens rijcke heeft een endt
in dat Zeelandt verkoren,
syne zeevaert is geschent,
want die Wielinge alzoo jent,
end' de Mase excellent,
die heeft hy nu verlooren.

20. Lof Prince onse God altijt,
wilt verlossen tot desen,
die om de waerheyt zijn benijt,
end' u soecken met herten vlijt;
oock die voor den uwen strijt,
wilt die behulpigh wesen.

1, 4. Dr. v. Vl. en v. L.: *niet t' haeren danck*. — 1, 6. Admirael was eigenlijk de heer van Lumbres, Guislain de Fiennes, 10 Aug. 1570 door den Prins daartoe

aangesteld, en Lumey (Willem, Graaf van der Marck) slechts zijn onderbevelhebber (Dr. v. Vl.). — 2, 4. *sic* Dr. v. Vl.; t.: *vernaemt.* — *Torlon* = Willem van Blois-Treslong (Dr. v. Vl.). — 3, 1. *Palmdach,* uit te spreken: Pallem- of Palmendag. — 9, 6. *Melis,* spotnaam van de H. Hostie, vgl. bl. 1681. — 11, 2. t.: *sijn.* — 12, 4. *heel,* bijgev. naar Dr. v. Vl. en v. L. — 13, 5—6 en 14, 1—2, vgl. hiervoren nr. 438, bl. 1679: „Wy Geuskens willen nu singhen", str. 8. — 14, 1. *begaet,* bijgev. naar Dr. v. Vl. en v. L. — 15, 4. *die poort,* bijgev. naar latere uitgaven. — 20, 3. t.: *zijt benijt.*

Tekst. *Geuse liet-boeck,* Amst., z. j., vermoedelijk van 1603, bl. 32 r°: „een ander liedeken van den Briel / op de wijse: Ick roep u Hemelsche Vader aen / etc." (1572); — Dr. J. van Vloten, *Nederl. geschiedzangen,* 1852, II, bl. 4; — H. J. van Lummel, *Nieuw Geuzenlied-boek,* bl. 106, „op de wyze: Ick roep u o hemelsche Vader aen"; — Dr. Loman, *Twaalf Geuzeliedjes,* 1872, nr. 3.

Twee liederen, vermeld door Dr. F. C. Wieder, *De Schriftuurlijke liedekens,* 's-Grav. 1900, *Regist.,* nrs. 435—6, hebben den hierboven als wijs aangeduiden aanvangsregel. Het eerste, te vinden bij Ioris Wybo, *alias* Sylvanus, *Gheestelijcke liedekens,* 't Hantw. 1582, vangt aan:

Ick roep u, o hemelsche Vader aen,
wilt my ghesontheyt geven,
op dat ick in dynen tempel seer saen
mach wederomme staen,
met de waerheyt aenghedaen,
onder u volck verheven.

Het tweede, waarvan de eerste strophe insgelijks volgt, naar *Veelderhande liedekens,* Amst. 1599, bl. 153 r°, doet zich reeds voor in *Veelderhande liedekens* [Keulen], 1556. In de uitg. van 1599 voert het tot stemaanduiding: „Het licht der werelt is opghestaen" (cf. Dr. Wieder, t. a. p., nr. 306: „Dat licht", enz.):

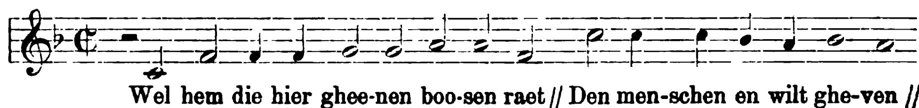
Ik roep u / o hemelsche Vader aen /
wilt mijn gheloove stercken /
op dat ick mach vromelijck blyven staen
met u waerheyt aenghedaen /
al sonder af te gaen / och God wilt in mi wercken.
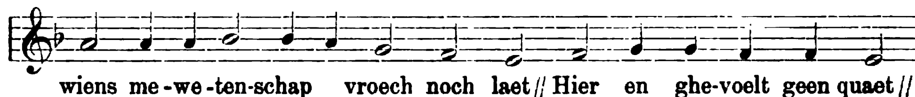
Twee eeuwen later vindt men dit tweede lied terug in *Lusthof des gemoets,* Groningen 1735, bl. 115, ditmael „op de wijse: Ick bidd' u, hemelsche Vader myn". Dit laatste lied, zoowel als het voormelde: „Het licht der werelt", enz. zijn te vinden in *Veelderhande liedekens,* 1599, bl. 181vo en 184 r°, beide „nae de wijse: Ick roep u, o hemelsche Vader aan".
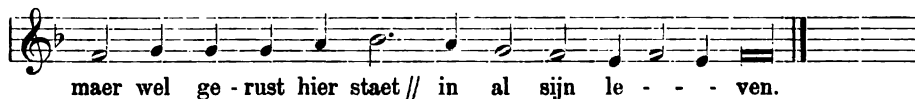
Laatstgenoemde wijs wordt nog aangehaald: H. J. van Lummel, t. a. p., bl. 137, voor: „Wie wil hooren een goet nieu liet // hoort toe", („Vanden storm van

Alckmaer", 1573); — *Sommighe nieuwe Schriftuerlijcke liedekens,* Leyden 1599, bl. 97, voor: „Paulus doet ons een goet vermaen"; — K. van Mander, *De gulden harpe,* 1627, bl. 274, 426, 504, voor: „Heyligh, oprecht, ghestadigh, vroet"; — „Nebucadnesar triumphant"; — „Paulus doet ons een goet vermaen", voormeld; — Stalpaert, *Gulde-iaers feest-dagen,* 1635, bl. 247, voor: „Sint Iuliaen kon gaen noch staen"; — Mone, *Uebersicht,* 1838, bl. 242, § 336, naar een „Hs. zu Lüttich, betitelt Sacrar. Trudonopol." (St. Truiden), bl. 323, voor: „Ghy dwaese menschen, wat-s u opset".

Melodie. I. Fruytiers, *Ecclesiasticus,* 1565, nr. 25, bl. 59, „op de wyse: Ick roep u o hemelsche Vader aen etc."; — Dr. Loman, t. a. p. — Fruytiers geeft de melodie aldus:

441. O Heer, wat hebben wy nu hier al ongevals?

(Moord te Rotterdam, 1572)

O Heer, wat heb-ben wy nu hier al on - ge - vals? Het arm on-
Merckt hoe de god-loos raest, en deerlijck brengt om hals; geen maeght of

no - sel volck, siet hoe hy vangt en spand!
vrouw' blyft vry van sy - ne wree - de hand.

1. O Heer, wat hebben wy nu hier al ongevals?
Het arm onnosel volck, siet hoe hy vangt en spand!
Merckt hoe de godloos raest, en deerlyck brengt om hals;
geen maeght of vrouw' blyft vry van syne wreede hand.

2. Help Heer! en op ons u barmhertig' oogen slaet,
dat toch u volck eens kom' uyt dees bedroefden staet,
en dat de tyranny van 't Spaensche loose rot
eens nemen mach een end, genadig goede God!

3. Breeckt, stuyt, betemt, bedwingt, en brengt toch haest ten val
't trouw'loose hert, o God! bestierder al in al.
Laet 't bange droef gesucht en 't ysselyck geween
eens houden op, o Heer: verhoort uw's volcks gebeen!

Tekst en **melodie.** Valerius, *Ned. gedenck-clanck*, 1626, bl. 35, met opschrift „La Morisque", beide hierboven weergegeven. -- Valerius teekent hier aan: ... „ende de Spanjaerden vande stad (Rotterdam) hen meester makende / hebben een groote schrickelijcke moort daer binnen aengerecht / niet nalatende al wat hare wreede Spaensche moetwille hen inden sinne gaf te doen" (9 April 1572). — In zijn aanslag op den Briel teleurgesteld, sloeg Bossu den weg in naar Rotterdam. Hij vond de poorten gesloten. De regeering wees zijn verzoek om bezetting voor den Koning in te nemen, van de hand. Tot onderhandelen gedwongen, nam hij zijne toevlucht tot eene trouwelooze list, en verzocht verlof voor zijne troepen om de stad door

te trekken zonder te rusten. Dit werd toegestaan. Binnen weinige minuten waren vierhonderd burgers vermoord; de vrouwen ondergingen een lot erger dan de dood. De inneming van Rotterdam is geschandvlekt door dezelfde misdaden, die de geschiedenis van elke Spaansche zegepraal in de Nederlanden bezoedelden (JOHN LOTHROP MOTLEY, *Opkomst der Nederl. Republiek* vertaald onder toezigt van Dr. R. C. BAKHUIZEN VAN DEN BRINK, 2de druk, 's-Grav, 1860, III, bl. 40).

Dr. J. VAN VLOTEN, *Nederl. Geschiedzangen*, 1852, II, bl. 10 en H. J. VAN LUMMEL, *Nieuw Geuzenlied-boek*, nr. 49, bl. 104, deelen over hetzelfde feit en uit het *Geuzenlied-boek* een ander lied mede, met aanvang: „O broeders hoort een claeghelijcke sanghe", voorgedragen „op de wijse van den 79sten Psalm: Die heydnen zijn in u erfdeel gevallen".

La pieuse alouette, Valencienne, 1619, I, 176, „La Moresque", heeft de volgende lezing van onze melodie:

Pour-quoy s'a - mu - se l'homm' aux fol - les va - ni - tés,
Se veau - trant mi - se - rabl' en ses i - - ni - qui - tés?

Ce n'ét rien, ce n'ét rien de tous ces vains plai - sirs, C'ét un tres-grand

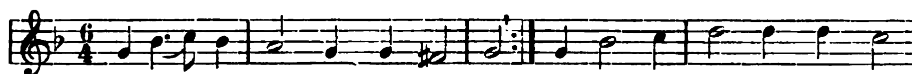
er - reur d'y met - tre ses de - sirs.
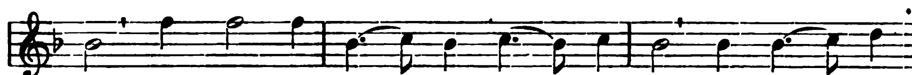
De stemaanduiding: „La Morisque" of „Moresque", bij Valerius, in de tafel, onder de „Fransche voisen" gebracht, wijst op een ballet-dans van den aanvang der XVIIde eeuw. „Morisca" is het Italiaansche woord voor „Moorendans" (in het Duitsch: „Mauren- of Mohrentanz"), in het Fransch „Moresque", in het Engelsch „Morris-dance", een 14de-eeuwsche zwaardendans, van Spaanschen oorsprong (BÖHME, *Gesch. des Tanzes*, 1886, I, 133). — Dezelfde melodie, ontleend aan MERSENNE, *Harmonie universelle*, 1636—37, is ook te vinden bij BÖHME, t. a. p., II, nr. 108, bl. 49, in dezen vorm:
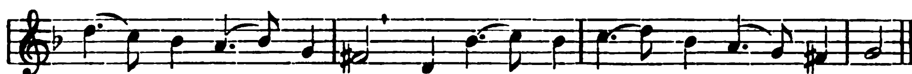
Anders klinken „Moriskas brande", Dr. J. P. N. Land, *Luitb. van Thysius*, nr. 409, en „Mooren-dans", *Den singende zwaan*, 1728, bl. 538. Ook in het *Luitb.* van NIC. VALLET, beschreven door D. F. SCHEURLEER, *Tijdschr. voor N.-N. mzgsch.*, V (1897), bl. 29, wordt „La Moresque" vermeld.

442. De vogel wert gelockt, gefluyt.

(De vergadering te Dordrecht, 1572)

1. De vogel wert gelockt, gefluyt,
des vangers pyp geeft soet geluyt,
tot dat hy 't dierken heeft int net,
'twelck hy dan naer syn handen set,
en brengtet in alsulck bedwang,
dat 't pypen moet naer zynen sang.

2. Duc d'Alf, dien ouden snooden gast,
fluyt mede nu seer soet al vast,
op dat hy 't land soo inne slick,
het volck mocht krygen in syn strick;
maer, vrienden, 'tis een lichte vlieg,
siet toe dat hy u niet bedrieg.

3. Com nestelt hem de broeck eens op,
en smyt hem oock vry op de kop,
slae dat hy pypt, en kirt, en jangt,
syn steert als een hont-rekel hangt;
stryt vroom voor uwe goede saeck,
maeckt dat hy uyt het lant geraeck.

4. Veel liever stelt het alles by
en gord' het sweert aen uwe sy;
slae vry, 'tis nu de rechte tydt,
dat ghy u maeckt den bloet-hont quijt.
Hout goede wacht, vertrout hem niet,
hy soeckt niet meer als u verdriet.

5. Weg! sweept hem met de lange roe,
en dryft de guyt na Spanjen toe,
wilt hem oock so om d'ooren slaen,
gelyck hy and'ren heeft gedaen.
Voor alle werck bid God den Heer,
dat hy hem selver van u keer.

3, 1. iemand de broek opnestelen = iemand scherp doorhalen (J. H. VAN DALE, *Wdb.*); eigenlijk: de broek *open*nestelen, d. i. afdoen om *hem te geeselen.*
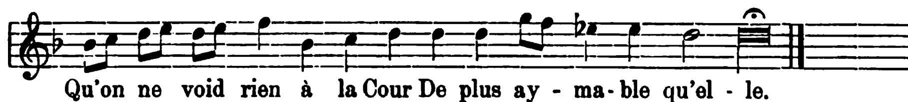
Tekst en **melodie. A.** VALERIUS, *Neder-landtsche gedenck-clanck*, 1626, bl. 40, „stem: La Dolphinée", hierboven weergegeven; — Dr. A. D. LOMAN en J. C. M. VAN RIEMSDIJK, *Oud-Nederl. ldr. uit den Nederl. gedenck-clanck*, 1893, nr. 24, bl. 30. Valerius schrijft, t. a. p., bl. 38: „Duc d'Alve werd door deze byeencompste (de eerste Statenvergadering te Dordrecht, 15 Juli 1572) soo verbaest / uyt vreese dat hem yets quaets daer uyt mochte voortkomen / dat hy zijnen Gouverneur van Hollant, den Graef van Bossu, last gaf uyt zijnen naeme de Heeren van de byeengecomen steden te verthoonen / Dat hy / verstaende het gemeene-qualijck gevoelen der Landen ende Steden / over het invoeren van den thienden / twintichsten / hondersten / ende andere penningen ende belastingen / midtsgaders eenige misbruycken der oorlochs-luyden / volveerdig was / niet alleen d'opgesette schattingen af te schaffen ende alle abuysen te weeren, maar oock der Landen / Steden ende Borgeren vryheden te bevestigen. Doch wanneer 'tselve dese vergaderinge is aengedient geweest, soo heeft een ygelijck geoordeelt dat 'tselve maer en quam / uyt loutere geveynstheydt / ende dat om dese Heeren vruchteloos te doen scheyden . . ." — Zie JOHN LOTHROP MOTLEY, *De opkomst van de Nederl. Republiek* vertaald onder toezigt van Dr. R. C. BAKHUIZEN VAN DEN BRINK, 2[de] druk, III, bl. 60—2.

G. BATAILLE, *Airs de differents autheurs*, Paris, III (1614), bl. 16, „Je rencontray l'autre jour":

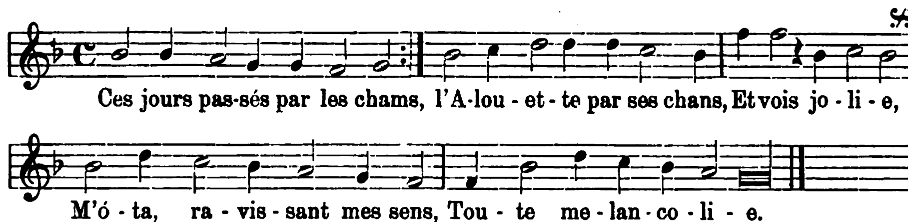
Ie ren - con - tray l'au - tre jour, A - vec des yeux pleins d'a-mour,

(l.: *c.*)
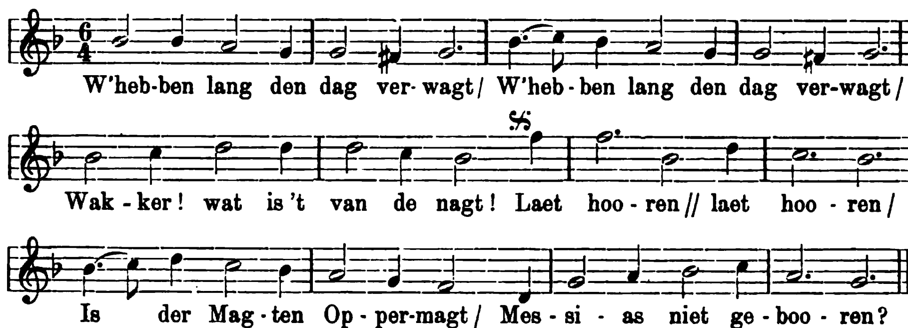
Clo-ris, si bel - le, Qu'on ne void rien à la Cour De plus ay - ma - ble qu'el - le,

La pieuse alouette, Valencienne, 1621, II, bl. 14, „air de la Dauphine: Ie rencontray l'autre jour":
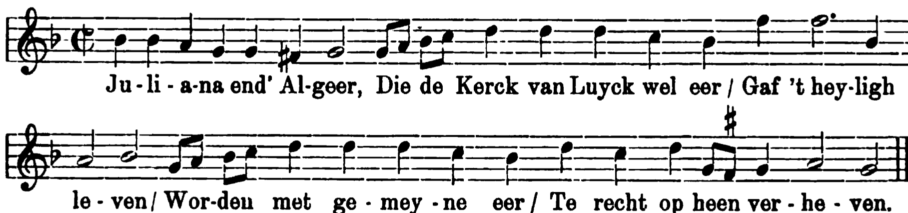

Den singende zwaan (Antw. 1655), Leyden 1728, bl. 349, „stem: La Dolphine. *Ofte:* Hoe komt Ietske, sis het my. *Ofte:* Bethke sou te bruyloft gaen":

Iʙ., bl. 534, wijsaanduidingen voor: „Hoe komt Jesus in een stal". Het lied „Hoe komt Jetske / sis het my", Sᴛᴀʀᴛᴇʀ's „Friesch pastorel", — „stemme: La Dolphine, etc.", is te vinden in *Friesche lust-hof*, Amst. 1621, bl. 90.

Sᴛᴀʟᴘᴀᴇʀᴛ, *Gulde-iaers feest-dagen*, Antw. 1635, bl. 346, „stem: Ie rencontray l'aultre jour, *of:* Lieve kieren (kinderen) wat een deun":

De tekst: „Je recontray (*sic*) l'autre jour" (5 strophen), met opschrift: „Courante Daulphine, op de wijse: „Betteken ginck naer Mariemont", komt ook voor bl. 14 v° van het Hs. 303, 2de serie der K. Brusselsche Bibliotheek.

443. Ghy hoenderen, eenden en duyven.

(Vos en gans, 1572)

1. Ghy hoenderen, eenden en duyven,
wilt u verblijden al,
den vos, die op u placht te cluyven,
die leyt nu in een dal;
op den wegh derf hy 't niet houwen,
dat heeft de gans ghedaen,
die brenght hem int benouwen,
met haer jonghen, sonder waen,
die nu dapper broeden aen.

2. De vos subtijl van listen,
altijt hy practiseert;
't was wonder dat zy niet gisten,
dat de gans dus swemmen leert;

hoe wijt dat zijn de stroomen,
soo weet de gans wel raet
om daer over te comen,
daer den vos voren staet;
daerom heeft hy 't nu soo quaet.

3. Wat mach 't den vos veel baten,
dat hy can loopen snel,
can de gans boven maten
oock vlieghen alsoo wel
over hecken, bosschen en tuynen,
't is haer niet inde weech;
al loopt den vos veel struynen,
sijn hol wordt niet te leech,
met hem ist daerom gheen deech.

4. Den vos die leyt veel laghen,
met den wolf, op dit pas,
om de gansen te verjaghen,
sy loopen daerom soo ras;
maer ten mach niet profiteren,
achter is den wolf lam,
sy connen den gans niet leeren,
dus worden sy soo gram,
om dat de gans het hol in nam.

5. Den vos die heeft soo langhen
ghebruyckt alle zijn macht,
de gansen opghehanghen
al door des wolves cracht,
maer nu comt de gans met hoopen,
die dus langh heeft ghebroet;
nu moet den vos verloopen,
met den wolf seer verwoet,
vande gans al metter spoet.

6. Had de vos moghen ghebruycken
sijn wil ende zijn lust,
de gans had moeten duycken,
want de vos doch niet en rust;
hy meynde onder hem te vercrijghen
alle macht ende ghewelt,
maer nu moet den vos swijghen,
en wijcken uyt dat velt,
want de gans is zeer ontstelt.

7. De gans die heeft vernomen,
met soo menigh cleyn ghedier,
hoe den vos sonder schromen
den wolf wil senden hier
om haer jonghen te berooven,
te nemen den thienden uyt zijn nest,
end' oock van alle schooven,
sy plucken daer aen haer best,
souden sy hebben ghemest.

8. Dese mare is vertoghen
onder menigh vogel kleyn,
by een zijn die nu gevloghen
end' comen al ghemeyn
om desen vos te verdrijven,
te smijten den wolf doodt,
en noch komen zy stijven
met een gantschen vloot;
nu is den vos in grooter noot.

9. Het is doch eene wijse,
dat elck heeft zijne beurt,
als d'een daelt moet d'ander rijsen,
na blijtschap comt lijden voort,
na lijden en bittere tranen
comt blijschap sonder ghetal;
elck die moet ontfanghen
loon na sijn wercken al,
eer dat eynde comen sal.

10. Prince der creatueren,
exempel op dit termijn,
een yegelijck moet besueren
naer blijschap groote pijn;
die daer sat in weelden,
met vreughden onghefaelt,
't was droefheyt dat hy teelden,
als hy zijn vrucht in haelt,
dat wort hem al betaelt.

2, 2. *hy practiseert*, gedurig is hij aan het werk, tuurt hij op buit. — 2, 5. Zinspeling op 's Prinsen overtocht over de Maas in 1568, waarover Alva zoo verwonderd was, dat hij vraagde: of 's Prinsen soldaten vleugels hadden? (H. J. v. L.) —

3, 3. t.: *cans.* — 3, 7. t.: *struynen* = rondsnuffelen. — 3, 9. *deech,* ter dege. — 3, 7—9. De zin is: al loopt de vos veel rond, in zijn hol blijven nog andere vossen, die in de macht van de gans zullen komen als deze het hol inneemt (cf. 4, 9). — 4, 7 en 9. t.: *Geus,* voor *gans.* — 6, 4. t.: *de gans.* — 9, 1. t.: *een.* — 10, 6. *met vreughden onghefaelt,* zonder dat het aan vreugden ontbrak, met vreugden zonder einde. — 10, 8. t.: *vreucht,* latere uitgaven: *vrucht.*

Tekst. *Geuse liet-boeck,* Amst., z. j. [1603], bl. 30 r°, „een ander nieu liedeken / op de wijse: „Laet ons den landt-man loven (1572)", hierboven weergegeven; — Dr. J. van Vloten, *Nederl. geschiedzangen* (1852), II, bl. 1, met deze aanteekening: „In zinnebeeldige voorstelling wordt in dit liedjen de blijde ommekeer van zaken van het jaar 72 bezongen. Met de gans zijn de Geuzen, met vos en wolf schijnen Alva en Bossu bedoeld; — H. J. van Lummel, *Nieuw Geuzenlied-boek,* nr. 40, bl. 87, die vooraan den tekst den aanvang mededeelt van het onmiddellijk volgende lied: „Wie wil hooren", enz.

Melodie. Zie hiervoren I, nr. 224, bl. 815.

---

444. Wie wil hooren een nieuw liedt.

(Amsterdam blijft den Koning getrouw, 1572)

Wie wil hoo-ren een nieuw liedt, wat in 't jaer twee'n-'tse - ven - tigh is ghe-

schiedt, hoort toe ick sal 't u sin-ghen, al van 't graef-schap dat Hol-landt

hiet; Godt lat' - tet sijn noodt ver - win - nen.

1. Wie wil hooren een nieuw liedt,
wat in 't jaer twee'n-'t seventigh is gheschiedt,
hoort toe ick sal 't u singhen,
al van 't graef-schap, dat Hollandt hiet;
Godt lat'tet sijn noodt verwinnen.

2. Seven kleyn, en vijf steden groot
zijn in-ghenomen al sonder stoot,
de Geusen zijnder in-ghelaten;
niemandt 'en heeft gheschooten een loodt
't landt of den Coningh ter baten.

3. Acht hebbender menigh kerck gheschendt,
hoe-wel daer stonden veel ontrent
die 't aen-saghen met hun ooghen;
ghy vromen, hoe waert ghy soo verblendt,
hoe kost ghy dat stuck ghedooghen?

4. Hollandt, vergheefs wordt ghy beklaeght,
ghy hebter soo meenigh priester gheplaeght,
en liet de vromen versuchten;
goudt, silver, kelcken hebt ghy ghejaeght,
dat waren der Geusen vruchten.

5. Priesters ghehanghen, ghebracht ter doodt,
Godts Kerck gheraeckte in swaren noodt,
de gheest'lijckleyt most het becoopen;
den schric in alle cloosters was groot,
't moster al vluchten en loopen.

6. s' Hebben de Sacramenten onteert,
autaren verwoest en om-ghekeert,
wie kan d' ellende verklaren?
Sy hebben Godts maeghden ghevioleert,
die Christus ghehoorsaem waren.

7. Dort, boven andere steden schoon,
ghy spande bykans alleen de kroon;
hoe vielt ghy den Coningh teghen,
verloort, tot uwen rechten loon,
saligheydt, neeringh en zeghen?

8. Gou, ghy waerter soo Catholijck,
nu zijt ghy besmet met ketters slijck;
d' onnooselen moet ick beklaghen;
ghy zijt ghevallen door snoo practijck
en door qua schippers laghen.

9. Haerlem, ghy waert een edele stadt,
nu hebt ghy u soo leelijck bekladt,
Iustitie wegh ghenomen;
Geusen boeleerden u rijckdom en schat,
en zijn daer in ghekomen.

10. Amsterdam, die 't al te boven gaet,
als een lely onder de doornen staet,
is sy onbesmet ghebleven;
al lagh sy in haer vyanden quaedt,
den moedt heeft haer niet begheven.

11. Verdreven priesters heeft sy ontfaen,
haer poorten laet en vroegh opghedaen
om de vromen te logeeren
en haer van kruys en lijden t'ontslaen;
daerom salse bloeyen met eeren.

12. De Coningh moet haer gheven prijs,
ende Godt het hemelsch paradijs,
om 't gheloof dat sy heeft ghehouwen;
eendrachtigh haer burgers, haer raedt was wijs;
dit deed' de Geusen verflouwen.

13. 't Was van Oogst den seventhiensten dagh,
dat graef van Lumee de stadt belagh;
men hoorden daer schieten en graeyen,
de burgers men vroom'lijck vechten sagh,
de Geusen met schande scheyen.

14. Met goedt en bloedt, hoort mijn vermaen,
heeft sy verraderij teghen ghestaen;
daerom sal-se worden verheven;
als andere steden sullen vergaen,
sal Amsterdam noch leven.

15. Schoon-hoven de stadt, al met Edam,
behoort-men te prijsen naer Amsterdam,
sy hebben haer vroom ghedraghen;
Edam van boven gheen hulp vernam,
de goeden sagh-men verjaghen.

16. Delft, hooveerdigh al in't ghemoet,
ghy zijt ghevallen in Koninghs boet:
door weelden sagh-men u dalen,
tot val brocht u dijn groote goedt,
na Geusen sagh-men u talen.

17. Leyden, waert ghy noch niet gheleert,
dat ghy twee-mael zijt omghekeert,
die kercken en cloosters saeght breken;
ghy hebt wtheemschen ghelogeert,
en gheesten, die oproer preken.

18. Twee ghesusters in boosheyt klaer
waren Enchuysen en Alckmaer;
d'een heeft de broeders ghevanghen,
en brochtse t' samen in groot ghevaer;
't Enchuysen zijnse ghehanghen.

19. Den Haegh heeft gheen waerschouwingh gheacht,
al hoorden sy der vromen klacht,
vande wreetheydt der ketterijen;
maer doen 't ghevoelde der Geusen macht,
gheraeckte het mede in lijen.

20. Ick heb gheen andere steden ghemelt,
die onder de Geusen zijn ghetelt,
een anderen prins gheswოren;
sy hebben ons benauwt, ghequelt,
en 's Koninghs landen verlooren.

21. Seght my, Geusen, is dit het doen,
dat ghy gheeft u graef voor sijn pardoen,
privilegien, die hy heeft ghegeven?
Hy is te goedt, dan dat soo koen
ghy hem dus soude begheven.

22. Prins des hemels, wy dancken u seer,
de Geusen betrouwen wy niet weer,
Vranckrijck heeft d'ooghen ontloken;
wy waren verkocht, ghelevert, dats meer,
had 't verraedt niet uyt-ghebroken.

23. Die eerst dit liedeken schreef vol smert,
beminde 't gheloof met al sijn hert,
t' Amsterdam tot lof ghesongen
van een, die anghstigh sat benert,
maer is den dans ontspronghen.

18, 3. *graeyen* = graien, greien, schreeuwen, roepen. — 13, 5. Lumey had Amsterdam in Aug. te vergeefs belegerd (Dr. J. v. V.). — 15, 1. Schoonhoven, door Lumey hevig beschoten, gaf zich 1 Oct. over. — Edam was van Hoorn uit, door Enkhuizer soldaten, in Juny overgebracht (Id.). — 18, 3. Vijf minderbroeders (Id.).

Tekst. *Op-komste der Neder-landtsche beroerten*, „door eenen lief-hebber der waerheydt ende der zielen saligheydt. Derden druck vermeerdert. Tot Ceulen, na de

copije gedruckt tot Munster, 1649" (Achteraan: Gheprint by my Willem Jacobsz, woonende in S. Anna-straet in Enghelenburgh tot Amsterdam), bl. 315, met het opschrift: „Liedt op het jaer 1572, als Hollandt af-viel alleenlijck vande Vorsten van den Coningh ghesonden / uyt-ghenomen Amsterdam alleen. — Ghemaeckt anno 1572, door Broer Hendrick van Biesten, wijlen Orateur in het Couvent van de Minne-broeders binnen Amsterdam. Op de wijs: Vanden Slagh van Munster. *Ofte:* Het voer een buys al uyt Schiedam, *ofte:* Te Maey als alle de vogeltjens singen"; tekst hierboven weergegeven; — ISAAK LE LONG, *Historische beschryvinge van de Reformatie te Amsterdam*, Amst. 1729, bl. 541, waar men leest: „Dese (de Watergeusen) zich in den jaare 1572 van den Briel meester gemaakt hebbende, baarde dit soo veel veranderinge, dat meest alle de andere steeden van Hollandt 't Spaansche juk afschuddeden; behalve alleen Amsterdam. Dies wierdt dese stadt den 17. Augustus door den Graaf van Lumey belegert; doch zich tegen hem verdeedigende, de beleegeringe terstondt wederom opgebrooken .... Hy weet syn deynsen aan de Staaten, als of 't hem aan hulp hadde ontbrooken: Doch andere leyden 't op syn quaet beleydt, slechte Krygstucht en snooden handel; waardoor de Roomschgesinden, en vooral de geestelykheit, in weërspannigheit volhardeden. Wat daar ook van zy, immers dese laatsgemelde waaren daarover louter in haar schik; soo dat zy Amsterdam daar over Hemelshoog verhieven; gelyk onder anderen blykt uyt het volgende Liedeken ...." Volgt de tekst met het opschrift en de wijsaanduidingen hierboven vermeld; — Dr. J. VAN VLOTEN, *Nederl. Geschiedzangen*, 1852, II, bl. 35, „Amsterdams trouw", naar le Long.

Een lied „O radt van avontueren // wilt ghy schier omme slaen", samenspraak tusschen Amsterdam en Enchuysen", en „Een claechliedeken van Amsterdam, op de wyse: van den Graef van Roomen" (zie hiervoren I, nr. 8, bl. 56: „Hoort toe, gy arm en ryk"), lied waarin „wordt gewezen op den teruggang, die met de stad Amsterdam plaats had, alsom haar daardoor tot overgang te brengen", met aanvang: „Wy Amsterdammers zijn gheleghen", zijn te vinden bij H. J. VAN LUMMEL, *Nieuw Geuzenlied-boek*, nr. 75, bl. 173 en nr. 95, bl. 216.

Melodie. Voor de wijs: „vanden Slagh van Munster", zie hiervoren, II, nr. 424, bl. 1583, het lied: „Wie was die ghene die die looverkens brac". De melodie „Het voer een buys", enz., bleef ons onbekend. Voor de wijs: „Te maey, enz., zie II, nr. 287, bl. 1024 hiervoren.

445. 't Geween, 't gehuyl, 't gekryt.

(Mechelen geplunderd, 1572)

't Ge - ween, 't ge - huyl, 't ge - kryt „ op dees tyt „ gaet nu,
Het ar - me volck, o God! „ wert be - spot „ en ge-

Heer, e - ven seer „ we - der aen.
hoont, niet ver-schoont „ van Ma - raen.
Hy slaet en moort „ ver-

nielt, ver-stoort, ver - druct, be - nout „ end' spaert noch jong noch out.

1. 't Geween, 't gehuyl, 't gekryt „ op dees tyt „ gaet nu, Heer,
   even seer „ weder aen.
   Het arme volk, o God! „ wert bespot „ en gehoont,
   niet verschoont „ van Maraen.
   Hy slaet en moort „ vernielt, verstoort,
   verdruct, benout „ end' spaert noch jong noch out.

2. Gelyck een dolle zee „ vande ree „ tiert en baert,
   en vervaert „ alle man,
   soo woed oock desen bul „ die, als dul „ plaegt en druckt,
   ruct en pluct „ waer hy kan,
   en maeckt het land „ vol moort en brand.
   Daer 's niemant vry „ schier van zyn tyranny.

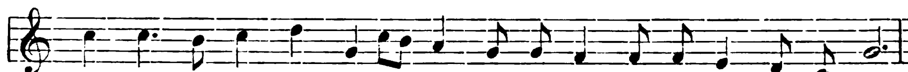
3. Hy grypt en grabt int goet „ en int bloet „ daer hy weet,
   dattet breet „ is, en meest;
   syn balg is nimmer vol „ maer gantsch hol „ ruym en wyt,
   en altyt „ so geweest;
   doch noch op't eynd „ eer dan hy't meynd,
   hy daer van al „ syn loon noch krygen sal.

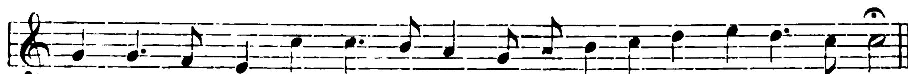
Tekst. VALERIUS, *Neder-landtsche gedenck-clanck*, 1626, bl. 50, „stem: Si ceste malheureuse bande". Valerius schrijft: „De Spanjaerden zijn den 2 October 1572 vyantlijck in de selve stad (Mechelen) gevallen / niemanden verschoonende, geestelijcke noch wereltlijcke / ende [hebben] een grousaeme moort aengerecht / vele dagen lanck de stad geplondert..." — Met het opschrift „Mechelen hernomen en geplonderd", vindt men, in Dr. J. VAN VLOTEN's *Nederl. geschiedzangen*, II, bl. 39, het volgende chronogram overgenomen uit BOR's *Nederl. oorloghen*, I:

MeChLen saL, ten eeVVIghen daghen,
den tVVeeden daCh oCtobrIs beCLaghen.

Daarbij komt deze aanteekening: „Le sac a été tel qu'on peut dire qu'ils n'ont pas laissé un clou aux murailles." Toch meende Alva, dat de stad een nog strenger straf verdiende dan zij gekregen had (*Corr. de Phil. II*, II, p. 263). — Zie JOHN LOTHROP MOTLEY, *De opkomst van de Nederl. Republiek*, vertaald onder toezigt van Dr. R. C. BAKHUIZEN VAN DEN BRINK, 2de druk, 's-Grav. 1860, III, bl. 88 vlg., waar men o. a. leest: „De beeldstormers van 1566 hadden uit dweepzucht millioenen schats vernield, doch zich niets toegeëigend. Bovendien hadden zij naauwelijks een schepsel eenige schade of leed toegebragt, daar hunne woede zich tot schilderijen en beelden bepaalde. Door de Spanjaards werd te Mechelen man noch vrouw gespaard. De gepleegde moord- en schanddaden zouden alle geloof te buiten gaan, werden zij niet door het getuigenis der achtenswaardigste Katholieke schrijvers bekrachtigd. Mannen werden geslagt in huis, op straat, bij de altaren; vrouwen bij honderden in kerken en op kerkhoven onteerd..."

Melodie. A. VALERIUS, t. a. p., hierboven weergegeven; — **B.** G. BATAILLE, *Airs de differents autheurs*, Paris, 1612, I, 44:
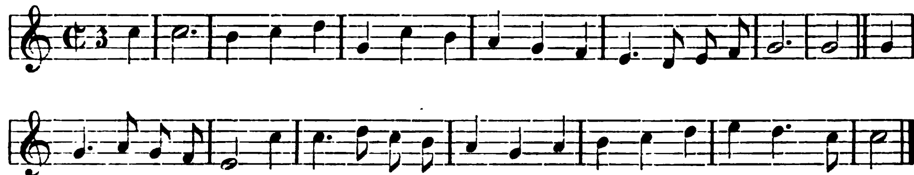

La pieuse alouette, Valencienne, 1619, I, 265, voor: „Quand d'un œil ravy", zelfde stemaanduiding, zelfde lezing.

G. D. P. [GUILLIELMUS DE PRETERE], *Gheesteliick paradiisken der wel-lusticheden*, Antw. 1619, III, bl. 34, voor het lied: „Myn bruyt bemint mij doch // laet varen al swerelts ydele vreught", met stemaanduiding: „Op de wijse alsoo 't begint", alleen het eerste gedeelte der melodie zooals hierboven. — Met het opschrift: „Mijn

bruyt bemint my toch", treft men de volgende zangwijze aan, bl. 12 v°, van het kleine 17de-eeuwsch beiaardboek berustend op het Gentsch archief:
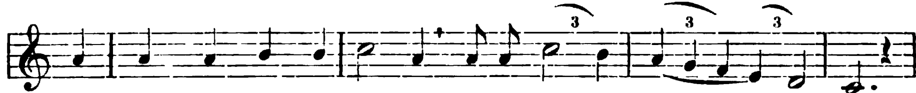

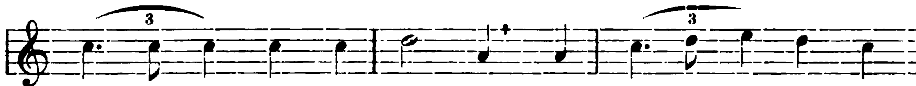
Vgl. hierboven, nr. 313, bl. 1108 vlg., den aanvang van de zangwijs: „Ik drink den nieuwen most".
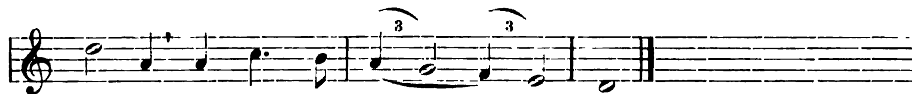
446. Ontwaeckt ghy Christen alle.

(Nieuwjaarslied, 1573)

1. Ontwaeckt, ghy Christen alle,
recht wel in deser tijt;
met vreuchden maeckt geschalle,
dat ghy gebooren zijt,
Gods woort suyver te leeren
en te leven naer Gods wet;
Antechrist wilt dit keeren,
maer sterck is het woort des Heeren,
daer door hy wert verplet.

2. Hy sit seer hoogh gedreven
tusschen twee zeen in;
„een coningin verheven,"
spreeckt hy in sijnen sin,
„sie ick; wie mach my letten?
Mijn oogen en sullen niet sien
eenigh leet my te pletten;
want men hout mijn ghesette,
al wat ick wil gebien."

3. „Daerom," spreeckt God almachtigh,
„sullen hem plagen veel
overkomen seer krachtigh
op eenen dagh te deel:
doodt, droefheyt, honger, smerten,
ende werden met vyer verbrant."
God geeftet haer int herte,
al is seer sterck zijn sterte,
veel stercker is Gods hant.

4. „Het woordt van Godt des Vader
moetmen hier wachten wel:
„bereyt u allegader,"
seyt hy, „vergelt hem fel,
mijn leet wilt aen hem wreken
seven fout in zijnen schoot,
want soo plagh hy te spreken;
God ben ik, sonder gebreken,
hier voor geeft droefheydt groot.

5. „Mijn volck, wilt hem vergelden
al dat hy heeft gedoot
met branden, worgen, schelden,
benoutheyt, hongers-noot;
die onder 't outaer roepen,
die zielen heb ick verhoort,
mijn toorn staet u open,
laet het den Paus bekoopen
met hangen, worgen en moort.

6. „Die zijnen God hier eerden,
Messiam in 't aerdsche prieel,
daer door sy my verneerden,
en kregen 't lant ten deel,
bisschopen, monicken, papen,
ende verkeerden mijnen naem;
hier op treckt aen de wapen,
ghy vorsten, wilt niet slapen,
want het is mijn wil bequaem.

7. „Ghy vorsten, potentaten,
rechters op deser aerdt,
die roode hoer wilt haten
daer van ghy droncken waert,
van haer toverschen wijnen,
daer door sy u bracht ter hel;
weest ghy nu haer ruijne
end' maeckt met haer een fijne,
soo doet ghy Gods bevel.

8. „Ghy leeraers, predikanten,
ontsiet u niet een haer
Godts woordt met vlijt te planten,
te leeren openbaer;
de basuynen wilt blasen
tegen 's Paus valsche leer;
die hier als arme dwasen
int leste gras gaen grasen,
sy moeten vallen ter neer."

9. Ons Christelijcke nacy,
hoe kont ghy lijden hert,
dat Christus t' deser spacy
soo seer vervolget wert;
is hy u capiteyne,
rept handen en voeten recht,
tegen dees hoer onreyne;
uws broeders bloet gemeyne
wreeckt nu als een trou knecht.

10. Daerom komt nu te samen
ghy, die Christum bemint,
den Antechrist beschamen,
datmen hem niet en vint;
wilt hem van u verjagen,
want dit is Gods gebodt:
sijn sonden u mishagen,
ontfangt ook niet zijn plagen
hier, en in duyvels kot.

11. Ghy princelijcke Christen,
wilt dit in danck ontfaen,
Luthrianen, Calvinisten,
wt liefden ist gedaen;
wilt den Heer altijdt beden,
ick geef dit voor een nieu maer,
dat Godt hem wil vertreden,
en schenden al sijn leden,
in desen nieuwen jaer.

1, 5. *Gods woort* enz. = om Gods woord, enz. — 1, 7. *wilt* = wil. — 1, 9. *hy* = Antechrist. — 2, 1—3. *Openbaring*, XVII, toegepast op den Paus; — 2, 5. *sic* H. J. v. L. en Dr. LOMAN; t.: *mach my leeren*. — 2, 8. *ghesette* = wet. — 3, 4. *sic*

Dr. LOMAN; t.: *te veel.* — 3, 8. *sterte* = stercte, overigens zóó in uitg. 1626. — 4, 1. t.: *van Godts des Vader.* — 7, 3. andere uitgaven: *die Roomsche hoer.* Cf. *Openbaring* t. a. p. — 9, 3. *t' deser spacy*, te dezer plaats, te dezer uur. — 10, 8. t.: *ook met*, enz.

Tekst. *Geuse lb.*, Amst. z. j., vermoedelijk van 1603, „een nieu liedeken / op de wijse: In Oost-landt wil ick varen", bl. 9 r°, onderteekend: „Liefd vermacht al, fecit 1573", kenspreuk van LAURENS JACOBS REAEL, gest. 1601; hierboven weergegeven; — H. J. VAN LUMMEL, *Nieuw Geuzenlied-boek*, nr. 42, bl. 92, „op de wijze: Nae Oostlandt wil ick varen"; — Dr. A. LOMAN, *Twaalf Geuzeliedjes*, 1872, nr. 6, „Nieuwjaarslied. Op de wijse: In Oostland wil ic varen". Dr. L., die insgelijks het *Geuse lb.* van 1603 als bron opgeeft, heeft hier enkele varianten in de spelling. Overigens bestaan er van dit lb. drie uitgaven met het jaartal 1603, waarvan twee beschreven door G. W. BEGER, *Kroniek van het historisch genootschap*, gevestigd te Utrecht, 26ste jg. (1870), 6de ser., 1ste dl., bl. 232 vlg., en een derde gedrukt te 's-Grav., berustende ter Kon. Bibl. te 's-Gravenhage.

Melodie. Zie hiervoren I, nr. 53, bl. 290—1. Zooals wij reeds aantoonden slaan de wijzen: „In Oostlandt", enz., Na Oostlandt", enz., „Nae Oostenlandt", enz. op eene zelfde melodie, de wijs van Ps. 82 *Souterl.* 1540, met negenregelige strophe. — Loman, t. a. p., brengt zonder reden deze melodie in driedeelige maat.

Onze melodie doet zich reeds voor in het lb. van J. OTT, 1534, nr. 38, voor een wereldlijk lied: „Ir Christen algeleiche // merckt auff mit sunderm vleis", een „Lied auf den Türkenkrieg" (1529), zie BÖHME, *Altd. Lb.*, 1877, nr. 374, bl. 458, en ERK u. BÖHME, *Deutscher Liederhort*, II, (1893), nr. 245, bl. 35. — R. VON LILIENCRON, *Die hist. Volksldr. der Deutschen* (Nachtrag), 1869, nr. 95, bl. 86, meent dat deze melodie nog hooger opklimt en moet vereenzelvigd worden met de „Toller Weise", de wijs van een lied op de inneming der stad Dole (1479). J. ZAHN, *Die melodien der deutschen evangelischen Kirchenldr.*, IV (1891), nr. 7213, bl. 330, is van hetzelfde gevoelen. Böhme deze meening eerst toegedaan (*Altd. Lb.* t. a. p.), verklaart in *Deutscher Liederh.*, t. a. p., dienaangaande geene zekerheid te hebben. — De wijs: „Waect op ghy Christen al", in *Een nieu Geusen lb.*, 1581, opgegeven voor het lied: „Als men schreef duysent vijfhondert" (Dood van Egmont en Hoorn, 1568), berust op achtregelige strophe; zie hiervoren nr. 432, bl. 1615.

Overigens hadden meer liederen een dergelijken aanvang. Zie Dr. F. C. WIEDER, *De Schriftuurlijke liedekens*, 's-Grav. 1900, *Regist.*, bl. 199, nrs. 732—742, en bl. 202, nrs. 854—861; zie nog VAN LUMMEL, t. a. p., nr. 116, bl. 264: „Waeckt op, ghy Nederlanden // waeckt op, 't is meer dan tijd" (De Spaansche Furie, 1576) „op de wyse: Wilhelmus van Nassouwen".

447. Hoe salich sijn die landen.

(O. 1573)

Hoe sa - lich sijn die lan - den, daer die wijs- heyt re-geert; al - le

cloe - cke van ver - stan - den hout sy on - ghe - cor - rum -peert; daer-

om draecht sy de croo - ne bo - ven den gou - de schoo - ne, al

wt des he - mels troo - ne is sy ghe - des - cen - deert.

1. Hoe salich sijn die landen,
daer die wijsheyt regeert;
alle cloecke van verstanden
hout sy onghecorrumpeert;
daer om draecht sy de croone
boven den goude schoone,
al wt des hemels troone
is sy ghedescendeert.

2. Sy was voor allen tyden
met Godt sonder beghin,
dafgronden om bevryden
ley sy naer haren sin;
wt Godt is sy gheboren,
daerom heeft sy te voren
die waerheyt wtvercoren,
ghebracht ter werelt in.

3. Ghy regeerders op der eerden
van God daer toe ghestelt,
wilt die wijsheyt aenveerden,
schout jonste ende ghewelt,
soo salse u vercloecken;
dus wilt wel ondersoecken
haer goddelijcke boecken,
eer u die waerheyt melt.
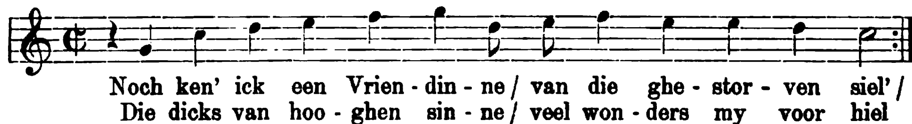
4. Nu dan, ghy ondersaten,
leeft naer des wijsheyts vermaen,
want in quaey willighe vaten
en sal sy niet ingaen;
dus wilt dan obedieren
die u wel gouverneren;
soo suldy prospereren
en trijck sal blyven staen.

5. O Wijsheyt, edel vrouwe,
blijft in ons Princen raet,
dat hy u is ghetrouwe,
gherust blijft sijnen staet;
maer en wilts niet ghelooven
die slants welvaert berooven,
sy souden u verdooven
al om haer eyghen baet.
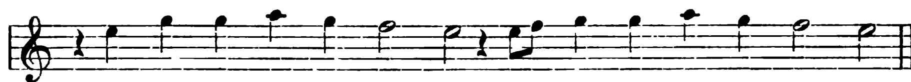
1, 6. De misselijke scansie *bovén*, ware te vermijden door: *al boven goude schoone.* — 1, 7. t.: *al wt wt des*, enz. — 4, 3. *vaten* in de schriftuurlijke beteekenis van *lichamen.*

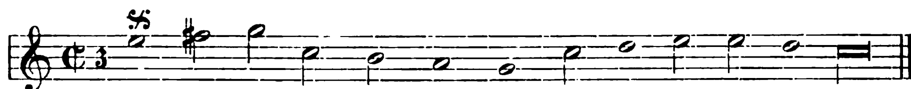
Tekst. *Een nieu Geusen lb.*, 1581, bl. 97 v°, „Noch een liedt ghesonghen by de selve cameristen der Violieren", zonder wijsaanduiding; geteekend: „Per Haecht". — *Nieu Amst. lb.*, 1591, bl. 149, zelfden tekst met opschrift: „Een nieu liedt", zonder wijsaanduiding. — De schrijver van dit lied, Willem van Haecht, was Factor van de Antwerpsche Kamer *De violieren.* — H. J. van Lummel, *Nieuw Geuzenlied-boek*, nr. 43, bl. 93. „Het liedje", zegt V. L., „dringt op uitnemende wijze aan op het vrije onderzoek van Gods Woord, dat hierin als de ware wijsheid wordt voorgesteld".

Melodie. *Den boeck der gheest. sanghen* (Bliiden requiem), Antw. 1631, bl. 143, „op die wijse: Hoe salich zijn die landen":

1717

„Hoe salich", enz. aangeh. als wijs: H. J. VAN LUMMEL, t. a. p., nr. 137, bl. 315, voor: „Geluckich zijn de steden" (Overgave van Antwerpen, 1585); — *Const-thoonende iuweel*, Zwol 1607, bl. Sss v°, voor: „Siet menschen al te samen"; — *Den nieuwen verbeterden lust-hof*, Amst. 1607, bl. 47, voor: „Ghy jonghmans die nu vryen"; — *Het Paradiis der gheest. vreuchden*, Antw. 1617, bl. 39, voor: „Ontwaeckt ghy mans en vrouwen".

---

448. Eylacen, ick mach wel claghen.

(Klaaglied van Don Frederico, 1573)

„Ey - la - cen, ick mach wel cla-ghen tot u, o mijn ou - de vaer, hoe

sal ick mo - ghen ver - dra - ghen dit bit - - ter lij - den swaer! Met

be - ven en - de schro - men claghe ick u mijn ver - driet, dat

ick in Hol - lant ben ghe - co - men, Godt ver - derf hem, diet my riet!

1. „Eylacen, ick mach wel claghen
tot u, o mijn oude vaer,
hoe sal ick moghen verdraghen
dit bitter lijden swaer!
Met beven ende schromen
claghe ick u mijn verdriet,
dat ick in Hollant ben ghecomen,
Godt verderf hem, diet my riet!

2. „Dit derf ick niemandt wijten
dan u, stede van Amsterdam,
ghy dedet niet dan roepen ende crijten,
tot dat ick in Hollant quam;
daer op soo quam ick loeren,
op u belofte certeyn,
ten was niet dan der Geusen voeren,
soo ghy seyt, haer macht was cleyn.

3. „Ick betroude dat door raet der papen;
dat is my nu misluckt;
dat bedde daer ick meende te slapen,
dat is my nu ontruckt;
van Rammekens moest ick ruymen,
dat maect my therte seer bang,
Termuyen meenden wy te sluymen,
maer waren daer oock veel te lang.

4. „Mijn beloften achten sy cleyn van waerden,
mijn boosheyt een yeghelick ruyckt,
die ick al binnen Naerden,
en te Haerlem heb ghebruyckt;
daerom sy malcander sweeren,
en doen my wederstoot,
sy spreken: laet ons dapperlick weeren,
wy en moghen niet quader als doot.

5. „Ist dat ick wt Hollant moet wijcken,
en Zeelant met schanden verlaet,
soo sullen my de lieden na kijcken,
waer ick gae byder straet;
een yeghelijck sal segghen:
daer gaet Duckdalven soon,
die Hollant moeste laten legghen;
sulck schempen ben ick niet ghewoon.

6. „O stadt, ghy moecht wel beven,
die daer leyt aen de watercant,
wanneer ick Hollant moet begheven,
soo coem ick u ter handt,
ick sal u plonderen ende rooven
u kisten ende cantooren schoon,
ghy mocht my wel ghelooven,
want het is u verdienden loon."

7. De landen te verderven,
daer toe zijt ghy ghesint,
dat soude moeten besterven,
dat alder iongste kint;
maer Godt sal niet ghelijden
soo grouwelicken moort,
sy sullen haer noch verblijden,
als ghy sult wesen verstoort.

8. Ghy steden onghewonnen,
blijft vroom tot deser tijt,
diet quaet aen u begonnen,
die zijn haer macht meest quijt;
dus wilt Godt dancken en loven,
hy maeckt u cloeck en stout,
die cracht coemt u van boven,
dat ghy u soo vromelick houdt.

9. Oorlof, ghy borghers allen,
u steden doch wel bewaert,
ghelooft nu gheen schoon kallen,
al van den Spaenschen aert;
die wreede macht wt Spaengien,
wilt stellen achter de handt,
dat de loffelicke Prins van Oraengien
mach regeren zijn eyghen vaders landt.

2, 6. rekenend op uw belofte. — 3, 5. In Augustus 1573 werd Rammekens beschoten door Karel van Boisot, een Watergeus en werden de daarin zijnde Spaanschen tot overgave gedwongen. — 3, 7. t.: *Termuyen*, enz.; de zin is: te Arnemuiden dachten wij te smullen. — 8, 3. t.: *dit quaet*.
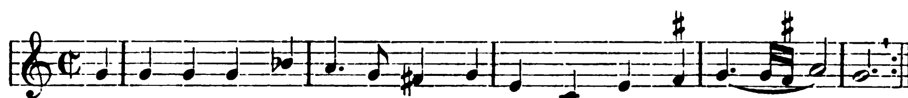
Tekst. *Een nieu Geuzen lb.*, 1581, bl. 48 r°, onder de „Oorlof liedekens van Duckdalve", met opschrift: „van Don Frederico synen soon. Op de wijse Rijck Godt wie sal ick claghen / etc.", hierboven weergegeven; — Dr. J. van Vloten, *Nederl. Geschiedzangen*, 1852, II, bl. 69; — H. J. van Lummel, *Nieuw Geuzenlied-boek*, nr. 65, bl. 154; — Dr. A. D. Loman, *Twaalf Geuzeliedjes*, 1872, nr. 9.
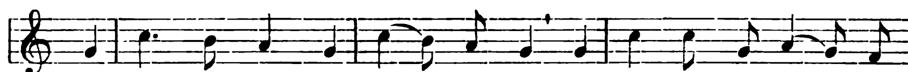
John Lothrop Motley, *De opkomst der Nederl. Republiek*, vertaald onder toezigt van Dr. R. C. Bakhuizen van den Brink, 2de druk, 's-Grav. 1860, III, bl. 117, leert, hoe Don Frederik, tijdens het beleg van Haarlem (dat duurde van 11 December 1572 tot 12 Juli 1573) aan zijn vader verlof deed vragen tot het opbreken van het beleg, en hoe deze den afgevaardigden bode Don Bernardino de Mendoza terugzond, met dit antwoord: „Zeg Don Frederik, zoo hij niet besloten is het beleg voort te zetten tot dat de stad ingenomen is, dat ik hem niet langer voor mijn' zoon erkennen wil, wat ook vroeger mijne meening mag geweest zijn. Komt hij in het beleg te vallen, dan wil ik zelf het komen voortzetten, en mogten wij beide omkomen, dan zal de Hertogin uit Spanje daartoe overkomen."
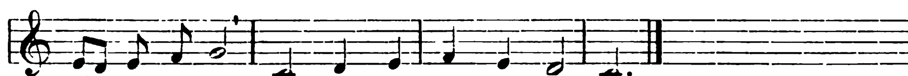
Melodie. Zie hiervoren I, nr. 184, bl. 681: „Rijc God, wie sal ic clagen". Don Frederik's klacht is aldus een pastiche van dezen laatsten tekst.

449. Maximilianus de Bossu.

(Een claegh-liedeken van den Grave van Bossu, 1573)

1. Maximilianus de Bossu
   ben ick een Graef geheeten,
   Duc d'Alba diend' ick seer getrou,
   die heeft my nu vergeten;
   ick heb geweest sijn admirael,
   de Geusen te dooden principael,
   dit had ick my vermeten.

2. Mijn vast betrouwen was mijn schip,
   God had ick gantsch verlaten,
   my docht het was een harde klip,
   daer moghten geen pompen op vaten;
   maer daer quamen vande pompen inde vloot,
   die Hendrick van Trier van klocken goot,
   die maeckten groote gaten.

3. Ick meynde te wesen der Geusen dwanck,
die kans die liep verlooren,
ick wert gevangen tegen mijnen danck,
sy brachten my te Hooren;
aldaer ben ick in een clooster geraeckt,
en hebben een pater van my gemaeckt,
mijn cruyn niet eens geschooren.

4. Hoe 't is, ick ben in tegenspoet,
maer het moet zijn geleden,
ick moetet reeckenen voor goet,
dat ick ben hier ter steden,
veel liever hier als te Rotterdam;
want daer is de borger op my soo gram,
om de moort dien ick daer dede.

5. Waer is de Paus, de heylige man?
Kond' ick by hem geraecken,
ick lietse hem doen al in de ban,
die my dit schip deden maken;
de hel roep ick tot deser uur,
met Sinte Patricius vagevyer,
al over haer ter wraken.

6. Sy hebben my dit schip geschenckt,
ick soud' den krijgh beginnen,
dit heeft my aldermeest gekrenckt,
nu icket gae versinnen;
wat schippers of stuer-luy dat ick vraegd',
sy spraken, also het my behaegd':
u schip kan niemant winnen.

7. Maer doen ick quam voor 't Hoorner Hop,
worde ick wel anders gewaren,
dat sal my steken in mijn krop,
al leefd' ick noch vijftigh jaren;
want Geus leerde my op 't selfde pas,
wat schoonder geneuchte dat het was
op Zuyder zee te varen.

8. Jan Symonsen Rol, ghy lichte quant,
waer zijn u schoone woorden,
die ghy my loofde aen mijn handt,
't welck menigh man aenhoorden:

ghy soudt my inder noodt bystaen;
maer ghy zijt my haest'lijck afgegaen,
het welck my meest verstoorden.

9. Schoone woorden vullen geen sack,
dat heb ick wel bevonden;
hulp en bystant my gebrack,
als ick dreef aen de gronden,
elck een voer daer zijner vaert,
en lieten my aldaer beswaert,
bedroeft ter selver stonden.

10. Och, daer ick plagh een heer te zijn,
daer ligh ick nu gevangen;
na Amsterdam, op dit termijn,
waer beter mijn verlangen;
ey Geus, laet my doch uyt dit gat,
ick sal u loonen die schoone weldaet,
met moorden en met hangen.

11. Oorlof, Bossu, wreedt ende fel,
met al u Spaensche knapen,
ghy maeckt des Conings landen rebel,
ter liefden monnicken en papen,
die altijt zijn verdorst na bloet,
gelijck een visch na 't water doet,
na 't Christen bloet sy gapen.

2, 4. *vaten*, voor vatten. De Watergeusen lieten hun geschut, dat door de Spanjaards voor pompen gescholden werd (zie het onmiddellijk volgende lied), van de klokken uit kerken en kloosters gieten (H. J. v. L.). — 5, 6. Volgens de legende bekwam de H. Patrick of Patricius, apostel en patroon van Ierland (464), door zijne gebeden van God, dat het lijden der zielen in het Vagevuur zou zichtbaar zijn, en dit tot bekeering der zondaren. — 7, 1. *Hoorner Hop*, inham der Zuiderzee. — 8, 1. Jan Symonssen Rol, admiraal van Alva, vroeger Burgemeester van Hoorn (H. J. v. L.). — 9, 3—6. In 't gevecht verlieten de Spaansche schepen Bossu, die acht en twintig uren lang den strijd volhield, maar 't eindelijk moest opgeven (Id.).

Tekst. *Geuse lb.*, z. j. [1603], bl. 48 r°: „Een claegh-liedeken van den Grave van Bossu / ende voornemelijck doen hy met sijn schip de Inquisity gevangen was / ende binnen Hoorn gebrocht werdt / daer hun beter genade gheschiede als hy binnen Rotterdam hadde gedaen. Ende gaet op de wijse alsoo 't begint", hierboven weergegeven (11 October 1573); — Dr. J. van Vloten, *Nederl. Geschiedzangen*, 1852, II, bl. 82; — H. J. van Lummel, *Nieuw Geuzenlied-boek*, nr. 74, bl. 170,

met dese aanteekening: „Maximiliaan de Hennin, Graaf van Bossu, was, om den moord te Rotterdam en te Delftshaven gepleegd, zeer gehaat. In den slag op de Zuiderzee, werd hij gevangen genomen en te Hoorn in een klooster, dat tot weeshuis diende, geplaatst, waar men hem goed behandelde. Na de Gentsche bevrediging van 1576 ontslagen, koos hij de zijde van den Prins. Hij werd daarop tot Gouverneur van Utrecht aangesteld en was daarbij getrouw in het verdrijven der Spanjaarden uit het kasteel. Hij stierf den 21en December 1578." Zie verder JOHN LOTHROP MOTLEY, *De opkomst van de Nederl. Republiek*, vertaald onder toezigt van Dr. R. C. BAKHUIZEN VAN DEN BRINK, 2de druk, 's-Grav. 1860, III, bl. 164 vlg. — VALERIUS, *Neder-landtsche gedenck-clanck*, Haerlem 1626, bl. 58. „Te deser tijdt", zegt V., „werd een liedeken gesongen / behelsende de klachte vanden gevangen Grave van Bossu, ende alsoo het alsdoe seer vermaert was / hebbe 't selve hier willen in voegen / luydende als volgt." Waar het pas geeft herstelt V. het rijm. Zoo luidt het bij hem in de eerste strophe:

Maximiljanus de Bossu
ben ick een Graef geheeten,
Duc d'Alf, dien ic trou diend', heeft nu
my schoon en gansch vergeten, enz.

Daarbij wordt het Dietsche vers uitgeroeid en door de getelde syllabenmaat vervangen; in de tweede strophe luidt het:

daer mocht geen pomp op vaten;
maer siet daer quamder in de vloot,
die Hendrick Trier van klocken goot,
die maeckten groten gaten.

En zoo verder het heele lied door.

Valerius' lezing werd herdrukt door Dr. A. D. LOMAN, *Oude Nederl. liederen uit den Ndl. Gedenck-clanck*, Utrecht 1871, nr. 4 en bl. 29—30; — ID. met J. C. M. VAN RIEMSDIJK, 2de uitg. 1893, nr. 4, bl. 6 (str. 1, 7, 10); — Dr. LOMAN, *Twaalf Geuzeliedjes*, Amst. 1872, nr. 5.

Zooals Dr. Loman het doet opmerken, moet de zangwijs van dit lied zeer populair geweest zijn. Zij wordt namelijk aangehaald: *Geuzenliederen:* „Aenhoort een lied ghy Christenschaer" („Belegh van Zierickzee", 1576); — „Als ick al mijnen tegenspoet" („Een clacht onsoet, die Albartus doet", c. 1597); — „Ick Jan van Oldenbarneveldt" („Van de gevangenisse van J. v. O., 1618"); — „Philippus coninck van Spaengien goet" („Beleg van den Bosch", 1629); zie VAN LUMMEL, t. a. p., bl. 247, 365, 438, 498; — „Mijn siel verblijdt haer in den Heer", zie nr. 436, bl. 1671, hiervoren; — NIC. JANSSENS VAN ROSENDAEL, *Een nieuw devoot lb.*, Antw. (Kerk. goedkeuring 1594), bl. 112 voor: „Geluckig en salig zijn-se Heere"; — *Het prieel der gheest. melodiie*, Brugghe 1609, bl. 99 voor: „Christe waerachtig pellicaen" (zie hierna); — *De schadt-kiste der philosophen*, Mechelen 1621, bl. 162, voor: „Ghy jeucht u spoet tot liefd bereet", lied gezongen door de „Ionge lauwerieren tot

's Hertoghen Bosch"; — *'t Geestlyck kruydt-hofken*, Alckmaar 1664, bl. 3, voor: „Ghy die den Heere Christo dient".

Melodie. I. Valerius, t. a. p., hierboven weergegeven; — Loman, 1ste en 2de uitg., t. a. p.; — Id. *Geuzeliedjes*, t. a. p. Deze zangwijs wordt in de tafel van Valerius' werk onder de „Nederlandsche stemmen" genoemd.

II. I. Fruytiers, *Ecclesiasticus*, Antw. 1565, nr. 71, bl. 137, op de wijs: „Waerom is tvolck oproerich. Ps. II":

Of-fert ghy on-recht-vaer-di-ghe goet // u-wen of-fer
Dit werck der godt-loo-sen heel on-vroet // dat mis-haecht Godt /

die is seer spot-lijck //
ghy doet seer sot-lijck // Den godt-lo-sen die met gaef be-taelt //

acht hy niets niet / hebt ghy ghe-dwaelt / en loopt niet meer soo bot-lijck.

Wijsaanduiding en melodie zijn door Fruytiers ontleend aan Jan Wtenhove's berijming van Ps. II (zie D. F. Scheurleer's uitgave van Fruytier's *Ecclesiasticus*, 1898, bl. LXIII). Het metrum is hetzelfde. Ziehier den aanvang van Wtenhove's berijming volgens zijne *25 Psalmen en andere gezangen*, Embden (1577):

Waerom is t' volck oproerich eenpaer /
overdenckende ydel dynghen.
De princen en koningen allegaer
overeen haeren raedtslach bringhen /
om te stryden teghen 's Heeren handt /
en Christum dien hy heeft ghesant /
om aller menschen hulpe.

Ook de melodie, buiten een gering verschil in de rustteekens en in den voorlaatsten versregel, is dezelfde. Bij Wtenhove, luidt het slot:

en Chris-tum dien hy heeft ghe-sant om al-ler, enz.

Op hare beurt is deze lezing van Duitsche gezangboeken afgekeken. Vgl. den tenor in de bewerking van J. Walther (1496—1570), *Wittembergisch geistlich Gesangbuch*, 1524, herdrukt door Otto Kade, „Gesellschaft für Musikforschung", Berlin, VII (1878), nr. 36, bl. 78, en de melodie uit Wolff's *Gesangbuch*, 1570, medegedeeld

door PH. WOLFRAM, *Die Entstehung . . . des deutschen evangelischen Kirchenliedes*, Leipzig, 1890, bl. 155.

III. BÄUMKER, *Das katholische deutsche Kirchenlied*, I (1886), nr. 287, bl. 544 en vlg., deelt acht verschillende lezingen mede, uit de XV[de], XVI[de] en XVII[de] eeuw, waarvan de oudste, die volgt, aan eene Processionale van het einde der XV[de] eeuw uit het Miltenbergsch klooster is ontleend:

Fraud uch al - le chri - sten - heidt, got hayd ub - ber - won - den,

dy grois - se mar - tel dy er leidt, dy hait unss ent - bun - den,

dy grois - se sor - ge wass be - reidt, dy ist zu - mail da - haen ge-leydt,

ent - stan - den ist uns groiss se - le - keydt.

Zooals Bäumker doet opmerken, behoorde deze zangwijs oorspronkelijk tot den iastischen modus. Vreemd mag het heeten, dat die modus in de onmiddellijk voorgaande lezing, bij het slot zoo erg gemoderniseerd, daarentegen in de hierboven aangehaalde 16de-eeuwsche lezingen goed bewaard bleef. Zooals de melodie, overeenstemmend met den tenor van Walther's bewerking, ons in moderne schrijfwijze, met den tekst van PAUL SPERATUS, naar een druk van 1524, wordt medegedeeld door JOH. ZAHN, *Die Melodien der deutschen evangelischen Kirchenlieder*, III (1890), nr. 4430, bl. 70, klinkt zij rein iastisch:

IV.
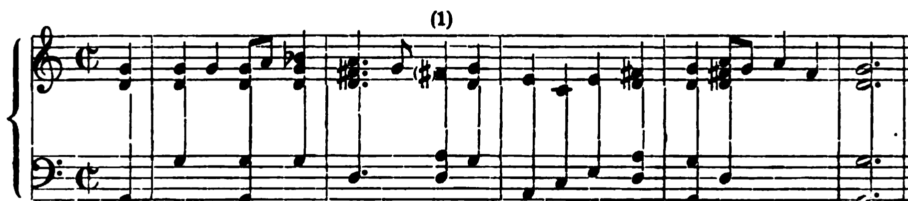
Es ist das Heil uns kom-men her von Gnad und lau - ter Gü - te;
die Werk die hel - fen nim - mer-mehr, sie mö - gen nicht be - hü - ten.

Der Glaub sieht Je - sum Chri-stum an, der hat gnug für uns al ge-than;

g (?)
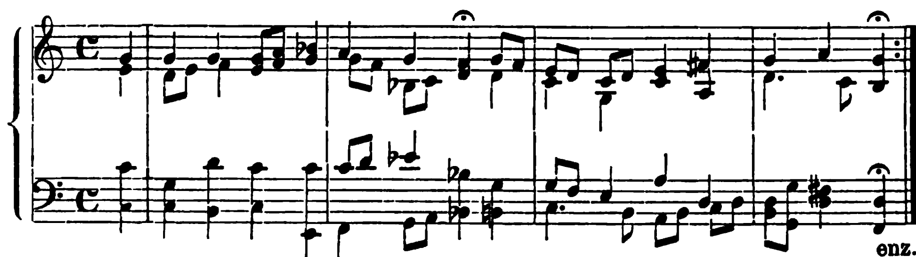
er ist der mitt - ler wor - den.

Bij Valerius klinkt de aanvang der luitbegeleiding:

(1) In plaats van zooals de tekst heeft.

J. S. Bach (1685—1750) in zijne cantate „Es ist das Heil", schrijft:

450. Hoort mannen ende vrouwen.

(Alkmaar belegerd en heldhaftig verdedigd, 1573)

Hoort man-nen en - de vrou - wen, jonck, oudt, arm en - de rijck,
wilt op den Hee-re be - trou - wen, zijn woort is au - ten - tijck;

hier - om so neemt van hem gheen wijck, zijn won-der mocht men aen-

schou - wen voor Alck-maer cla - re - lijck.

1. Hoort mannen ende vrouwen,
jonck, oudt, arm ende rijck,
wilt op den Heere betrouwen,
zijn woort is autentijck;
hierom so neemt van hem gheen wijck,
zijn wonder mocht men aenschouwen
voor Alckmaer clarelijck.

2. De stadt die was beleghen,
tis elck man openbaer,
maer Godt door synen seghen
die namse in zijn bewaer,
alsoot daer is ghebleken claer,
al door zijn grooten reghen
ende vloet so vroech int jaer.

3. Sy meynden de stadt te vernieten
als sy daer quamen ontrent,
met stormen ende schieten,
te bringhen in torment;

maer Godt, die alle herten kent,
begon dit te verdrieten,
heeft de vyanden afghewent.

4. Sy meynden de zee te verwerven,
te bringhen in haer ghewelt;
Noorthollant te verderven,
daer waren sy op gestelt;
sy hadden de Geusen so gheern ghequelt,
van hongher te doen sterven,
te versmachten, tzy u vertelt.

5. Sy ginghen malcander toeschrijven,
de zee die waer ons nut,
de Geus can niet bedrijven,
houten pompen is zijn gheschut,
haer volck is weynich, haer macht is rut,
wy sullense haest ontlijven;
maer haer meyning die is misluct.

6. Si quamen door de wraken
op Zuyderzee met voorspoet,
hoochmoedich dat sy spraken:
ons saken die staen seer goet;
doe quamen haer sulcke pompen te moet,
die gingen haer dapperlick raken;
ten smaecten haer gants niet soet.

7. Papouwen, liet ghy u mompen,
of bruycte ghy een quaet advijs,
dat ghy van houten pompen
liet nemen so schoonen prijs,
een schip ghelijck een paradijs?
U spotten ende schompen
maecten u die pompen wel wijs.

8. Waer is u Inquisicy,
u aldermeeste betrou,
ghemaeckt op die condicy,
die Geusen te bringhen in rou?
Waer is die grave van Bossu?
U heer, groot van officy,
sitt te Hoorn inde kou.

9. Sijn sy niet vroom van daden,
die ghy noemt Lutriaen?
Sy doen u beter ghenaden
als ghy Rotterdam hebt ghedaen,
Zutphen en Naerden, hoort mijn vermaen,
oock Haerlem swaer beladen,
meyneedich ende valsch verraen.

10. Oorlof, ghy Christen nacy,
weest vroom in woorden en daet,
de Spaengiaert is, eylacy,
meyneedich en obstinaet;
dus wilt niet volghen haren raet,
maer bidt den Heer om gracy,
dat hy ons beschermt voor tquaet.

3, 6. t.: *begon die*, enz. — 5, 5. *rut* = te niet, zie SCHUERMANS, *Idioticon*; — *De Bo:* die al zijn geld afgespeeld is, *mis au blanc*. — 6, 1. *wraken* voor: wrakken; schepen die men in 't Hoornsche Hop, bij Hoorn, zie hiervoren nr. 449, bl. 1721, str. 7, had laten zinken. — 7, 1. *mompen* = bedotten, bedriegen. — 8, 7. *kou* = kouw, kooi, gevangenis. — 9, 3. t.: *so doen*, enz.

Tekst. *Een nieu Geusen lb.*, Amst. 1581, bl. 45 v°: „Van de houten Pompen / een nieu liedt / op de wyse: Sy lieten my daer alleene staen" (1573); — H. J. VAN LUMMEL, *Nieuw Geuzenlied-boek*, nr. 71, bl. 165, met deze aanteekening: „Om de kleine schepen, waarover de Watergeuzen te beschikken hadden, te bespotten, zeiden de Spanjaarden er ook van, dat zij, in plaats van kanonnen, houten pompen aan boord hadden. Dit liedje doelt op dien spot en toont aan wat er met die houten pompen gedaan is." — Zie JOHN LOTHROP MOTLEY, *De opkomst van de Nederl. Republiek*, vertaald onder toezigt van Dr. R. C. BAKHUIZEN VAN DEN BRINK, 2de druk, 1860, III, bl. 139—48. Op den 21. Augustus 1573 verscheen Don Frederik voor de vest en begon Alkmaar geregeld in te sluiten. Op den 8. October werd het beleg, dat zeven weken geduurd had, opgebroken en begaf Don Frederik zich naar zijn vader te Amsterdam.

Melodie. De aangegeven wijs: „Sy lieten mi daer alleene staen", is waarschijnlijk ontleend aan str. 2, v. 5 van nr. 94 *Antw. lb.*, 1544: „Ick ghinc noch ghister avont // so heymelijck eenen ganck"; zie hiervoren II, nr. 278, bl. 996.

451. Wie wil hooren een nieu liet.

(Alva's vertrek, 1573)

A.

1. Wie wil hooren een nieu liet,
en dat sal ick u singhen,
van den ouden man die Ducdalve hiet;
tzijn also vreemde dinghen.

2. Hy heeft begonnen in ons lant
van sconincks weghen te comen;
maer zijn rancken en blancken zijn al bekant,
het zijn al blaeuwe blomen.

3. Die privilegien cleyn noch groot
wil hy gheen steden laten;
die vroomste des landts heeft hy ghedoot,
versmaedt raedt ende staten.

4. Papen en papisten allegaer
hadden na hem verlanghen,
nu dancken sy Melis, der papen vaer,
dat hy is wech gheganghen.

5. Hy is met processy inghehaelt,
men ginck daer al slampampen;
nu vaert hy wech, heeft niemant betaelt,
by nacht soo gaet hy schampen.

6. Den ouden man is alsoo beus,
sy willen voor hem niet nijghen;
sy roepen veel liever: Vive le Geus!
dan hy den thienden sou crijghen.

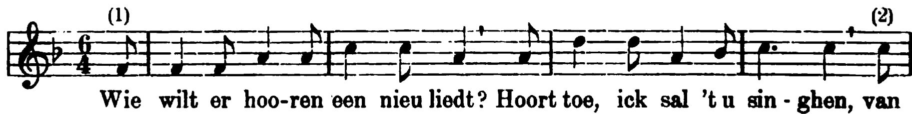
7. Hy wilde wel maken eenen soen,
maer ons gaet daer af walghen;
wy mercken wel aen het valsch pardoen,
het zijn al radt en galghen.
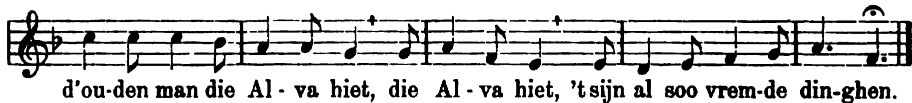
8. Zijn conterfeytsel van metael,
dat mach hy wel weer breken;
de herten ontloopen hem altemael
al inder geusen preken.

9. Die Prins oprecht, dat edele bloet,
hadd hy soo gheerne verraden;
maer Godt heeft door den Prins seer goet
den tyran seer beladen.

5, 2. t.: *slampempen*, voor slampampen = brassen. — 2, 3. In Wdb. der Ndl. taal, II, 1784, wordt de vraag gesteld of *blancken* hier de beteekenis heeft „van" een stuk in blanco, waarin niet alles is ingevuld, maar dat wel onderteekend is. *Blanck* = *blanketsel* (Kil.); *rancken*, *blancken* en *blauwe bloemen*, zijn drie synon. = verzinsels. — 4, 3. *Meis*, cf. bl. 1681 en 1693. — 8, 1. Het standbeeld, dat Alva zichzelf liet oprichten te Antwerpen, zie hiervoren III, nr. 437, bl. 1677.

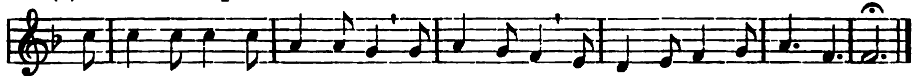
B.

(1) Uitg. 1564:

(2) Clemens n. p.:

1. Wie wilt er hooren een nieu liedt?
Hoort toe, ick sal 't u singhen,
van d'ouden man die Alva hiet,
die Alva hiet;
't sijn al soo vremde dinghen.

2. Hy is ghecomen in ons landt,
als gouverneur ghecomen;
al sijne rancken sijn becant,
ja sijn becant,
het sijn al blauwe bloemen.

3. Gheen privilegie, cleyn of groot,
wilt hy den steden laten;
hy brengt de vroomsten tot de dood,
ja tot de dood,
versmadend raedt en staten.

4. Papen, papisten, alleghaer
hadden naer hem verlanghen;
nu dancken sijt den papenvaêr,
den papenvaêr,
dat hy is wech ghegangen.

5. Hy 's met processie inghehaelt,
men ginc met hem slampampen;
hy laet sijn schulden onbetaeld,
ja onbetaeld;
by nacht soo gaet hy schampen.

6. Dien ouden man was al te beus,
men wou voor hem niet nijghen;
noch liever riep men: Vive le Geus!
Vive le Geus!
Hy kon gheen tienden crijghen.

7. Hy wou wel maken eenen soen,
maer ons gaet daeraf walghen;
wy merckten wel aent vals pardoen,
aent vals pardoen,
sijn raderen en galghen.

8. Sijn conterfeytsel van metael
dat mach hy nu wel breken;
de herten ontliepen hem al te mael,
ja al te mael,
al door der Geusen preken.

9. Den prins oprecht, dat edel bloedt,
had hy wel willen verraden;
maer God quam door den prins seer goed,
den prins seer goed,
den Spangiaert seer beladen.

Tekst. A. *Een nieu Geusen lb.*, 1581, bl. 51 r°, „een nieu liedeken van Duckdalba. Op de wijse: Den ouden man by de vyere satt, etc.", hierboven weergegeven; — Dr. VAN VLOTEN, *Nederl. geschiedzangen*, 1852, II, bl. 93; — H. J. VAN LUMMEL, *Nieuw Geuzenlied-boek*, nr. 79, bl. 181, „op de voyse: Den ouden", enz. — Dr. LOMAN, *Twaalf Geuzeliedjes*, 1872, nr. 8. — „Den 18[den] December [1573] vertrok de Hertog van Alva voor altijd uit de Nederlanden.... Hij gaf zijne bezorgdheid te kennen om door Frankrijk huiswaarts te keeren, op grond dat men, als hij doortrok, zeer waarschijnlijk uit een venster op hem schieten zou. Hij klaagde hartstogtelijk, dat hij, na al zijn' arbeid, 's Konings goedkeuring niet had mogen verwerven, terwijl hij aan den anderen kant zich „de kwaadwilligheid en algemeenen haat der landzaten" op den hals geladen had. Mondoucet, tegen wien hij die opmerking maakte, was van hetzelfde gevoelen, en meldde zijnen meester „dat de Hertog zulk een' buitengewonen haat in de gemoederen der landzaten had gewekt, dat zij, zoo zij dorsten, vreugdevuren zouden ontsteken bij zijn vertrek" (JOHN LOTHROP MOTLEY, *De opkomst van de Nederl. Republiek*, vertaald onder toezicht van Dr. R. C. BAKHUIZEN VAN DEN BRINK, 2[de] druk, 's-Grav. 1860, III, bl. 169).

B. WILLEMS, *Oude Vl. ldr.*, 1848, nr. 36, bl. 80, met deze aant.: „Los blad onder de *Analecta* van VAN WINGHE (ter K. Bibl. te Brussel), uit welke ik de brieven van 1581—84 heb medegedeeld in mijne *Mengelingen*, bl. 87. Eenigszins anders in het *Geuse-lietboeck*. De melodie in de *Souterliedekens*, 1540, Ps. 132." — Dit los blad is ter K. Brusselsche Bibl. onbekend.

Bedoelde *Analecta* bestaan uit twee deelen. Het eerste, Hs. nr. 14963, bevat oorkonden met betrekking tot het jaar 1572, loopende van Februari tot December; het tweede, Hs. 14964, bevat stukken die slaan op de jaren 1581—1584. In dit tweede deel zou Willems een stuk gevonden hebben waarin een feit wordt besproken voorgevallen in het jaar 1573.

Melodie. Men mag voor zeker houden, dat Willems den tekst heeft gewijzigd om dien te kunnen brengen op de melodie van Ps. 132 *Souterl.*, 1540: „Nu siet hoe goet / met vruechden soet" — „nae een dansliedeken: Ic quam aldaer / ic weet wel waer / met heymelijc ghescalle", daar met ¢ genoteerd, als danslied te recht in $\frac{6}{8}$-maat overgebracht.

452. Ick wil te lande wt rijden.

(Alva's afscheidsgroet, 1573)

„Ick wil te lan-de wt rij - den," sprack daer den Ou - den Grijs, „wie
sal my nu ten tij - den die pa - den ma - ken wijs? Die
wech valt my soo swa - ren, die ick sal moe - ten gaen; het
is by na ses ja - ren, doe quam ick daer van daen."

1. „Ick wil te lande wt rijden,"
sprack daer den Ouden Grijs,
„wie sal my nu ten tijden
die paden maken wijs?
Die wech valt my soo swaren,
die ick sal moeten gaen;
het is by na ses jaren,
doe quam ick daer van daen."

2. — „Wilt ghy nu weder na Spaengien,"
sprack daer een cardinael,
„soo coemt die Prins van Oraengien
en maect ons papen cael;
is nu die cruyne gheschoren,
men scheert ons dan theel hooft;
laet ghy ons nu verloren?
Dat had ick noyt ghelooft.

3. — „Wilt ghy u noch verschoonen
en dencken ghy hebt al recht?
Daelders en gouden croonen
die waren my toe ghesecht,
ducaten root van golden,
en angelotten schoon,
om mijn knechten te besolden,
het Neerlandt sou zijn mijn loon."

4. — „Hoe souden wyt anders maken?
Wy betaelden u Spangiaerts met munt,
ons Duytschen met grof laken,
of wat haer wort ghegunt,
en dat op die condicy,
dat ghy soudt hebben ghebracht
die Spaensche Inquysicy
in hare volle cracht."

5. — „Wat soude ick die in voeren,
dat spel dat liep te hooch,
de spraeck quam onder die boeren,
dat u dinghen niet en dooch;
het vaghevier sy wt pissen,
sy houdent voor een ranck,
bedevaert en sielmissen
werpen sy achter de banck."

6. — „Om dat wy sulcks wel wisten,
daerom en spaerden wy gheenen cost,
ons renten wy daghelicks misten,
wy sonden na u eenen post;
al waert ghy thuys ghebleven
daer waer niet veel versuymt,
wy sullen doch worden verdreven;
och, hadden wy tghelt versluymt."

7. — „Verdrijft u de Prins van Oraengien,
veriaecht hy u op dit pas,
soo treckt met my na Spaengien,
ick schenck u elck een kas:
de eene van sinte Cornelis,
de ander van sinte Krijn,
de derde loopt met Melis,
de vierde met Valentijn."

8. — „Tis best dat ghy noch iocket
ende houdt met ons uwen spot,
nu ghy ons tghelt ontlocket
ende slepet in uwen pot,
daer mede ghy soudt verstercken
het heylighe Roomsche Rijck,
den dienst der heyligher Kercken,
ons missen alle ghelijck."

9. — „Een doctor quam my verrassen
op alder sielen nacht,
mijn cruyden waren ghewassen
sy quamen in haer cracht;
wie gheen pardoen woude coopen,
die meynde ick te vertreen;
dat water quam met hoopen,
mijne cruyden dreven heen."

3, 5. *root van golden* is de oude stereotype uitdrukking: „van roden goude"; zie hiervoren I, bl. 183, str. 6. — 3, 6. *angelotten*, m. van *angelot*, van fr. *angelot*, verkleinwoord van *ange*, engel. Een gouden munt aldus genoemd naar het beeld van den Aartsengel Michaël, die den draak verslaat (Wdb. der Nedl. taal). — 5, 4. *dooch* = deugt. — 5, 5. Vgl. het lied „Wy monnicken ende papen", slotstrophe (H. J. van Lummel, nr. 55, bl. 120). — 5, 6. *ranck* = list; zie bl. 1732 hiervoren. — 6, 8. *versluymt* = verteerd, verdronken. — 7, 4. *kas* = reliquieënkast. — 7, 6. *Sinte Krijn* = St. Quirinus. — 7, 7. *Melis* = zie bl. 1732. — 9, 7. Toespeling op den grooten watervloed van Allerzielen 1570 (Dr. v. Vl.).

Tekst. *Een nieu Geusen lb.*, 1581, bl. 46 v°, „een liedeken van Duckdalve. Op de wijse vanden ouden Hillebrant", hierboven weergegeven; — Wackernagel, *Lieder der niederl. Reform.*, 1876, bl. 172; — Dr. van Vloten, *Nederlandsche geschiedzangen*, 1852, II, bl. 91; — Dr. A. D. Loman, *Twaalf Geuzeliedjes*, nr. 7; — H. J. van Lummel, *Nieu Geuzenlied-boek*, nr. 78, bl. 179. — In dit lied, pastiche van het lied met nagenoeg zelfden aanvang (zie hiervoren I, nr. 5, bl. 37 vlg.), neemt Alva afscheid van de Nederlanden, in den vorm van een gesprek met een Cardinaal.

Melodie. Zie hiervoren t. a. p. — „Vanden ouden Hillebrant", is het opschrift van het lied: „Ick wil te lande rijden", voorkomend onder nr. 83 van *Antw. lb.*; zie hiervoren t. a. p.

— — —

453. Hoort alle gaer, int openbaer.

(Van den slach voor Berghen op Zoom, 1574)

Hoort al - le gaer int o - pen - baer, hoe dat - men claer sach co - men

daer, int vier-ent - se - ven-tich -ste jaer, Duck Dal - ves groot ar - mey-en met trom-

pet - - - ten en schal-mey - en, seer co - - - ra - gieus voor-

waer, seer co - - - - - - - - - - - ra - gieus voor - waer.

1. Hoort alle gaer int openbaer,
hoe datmen claer sach comen daer,
int vierentseventichste jaer,
Duck Dalves groot armeyen
met trompetten en schalmeyen,
seer coragieus voorwaer.

2. Seer triumphant voeren sy vant lant
van Berghen, want, met een cloeck verstant,
elck schip seer vroom ghemant,
met Spaengiaerts en Walen,
meenden sy prijs te halen;
maer deus aes viel op de hant.

3. Als sy nu reen, groot ende cleen,
quamen bij een om haer te verbreen,
voor Remmerswael hielden sy ghemeen,
by haren eedt gheswooren;
den admirael moest vooren,
hem moeste beswijcken gheen.

4. Capiteyn Juliaen de Romero saen
deed een vermaen, willet wel verstaen:
„lieve chrijchsluy, wilt ontfaen
den wijn die ick u hier schincken;
daer by sult ghy ghedincken,
dat ghy ketters sult verslaen.

5. „Al in ootmoet valt nu te voet,
als christen bloet u ghebedt nu doet
voor dit heylich cruyce soet;
van onser Liever Vrouwen
dit beelt, dit wilt aenschouwen,
die neem ons in haer behoet."

6. Met dit ghebedt, naer haer opset,
meenden sy net, sonder belet,
te comen deurt perket;
maer het was al qualijck ghebeden,
sy mosten leeren smeden
op Sinte Stevens wet.

7. Hoveerdich stout riepen sy bout,
draghende hout: „de Geus die schout
ons ghewelt seer menichfout.
Vene vous, canaille,
Lutranen ende rappaille,
dit is den dach die u berout."

8. Als leeuwen vrij, die Geusen bly
quamen haer by clampen onder de ly:
„Papou, waer sijde ghy?"
Seer vreeslick sachmen schieten;
de Spaengiaerts haer schepen verlieten,
schampado speelden sy.

9. Een vrijmoedich accoort de Geusen voort
quamen aen boort den Admirael verstoort;
groot geschrey was daer ghehoort:
„Papou, tmoet u verdrieten
tonnoosel bloet te verghieten
dat binnen Haerlem is versmoort."

10. Een vlietsche boot, seer vreeslijck schoot,
soo dat elck vloot zijn ghewelt seer groot;
Jan van Spaengien viel seer bloot;
men hoorde roepen en kermen:
„misericordie, wilt ons ontfarmen!"
maer de loose was: „slaet doot!"

11. Sonder verdrach, ghelijck voor den slach,
op een vrijdach, twelck men heughen mach
al die dit spel aensach,
veel edelen Cruysheeren
mosten daer sterven leeren,
met gheschrey en groot gheclach.

12. Dees tijding mal, met blijd gheschal,
quam over al, met groot gheral,
te Berghen op den wal;
ons schepen niet en wijcken,
sy doen de Geusen strijcken
tot ses al int ghetal.

13. Mijn Heeroom verblijt, met groot iolijt,
bootschapte dijt sonder respijt,
den Gouverneur verblijdt;
hy is op zijn peert ghetreden,
al na sijn volck gereden:
maer seer cort was daer sijn tijt.

14. Als hy daer quam, vier ende vlam,
tgeschut vernam, sijn volck dat clam
over den dijck, creupel en lam;
ellendich quamense hem teghen
sijn ghesellen seer versleghen,
en riepen met luyder stem:

15. „O grand Seigneur le Gouverneur,
adieu bonneur, hier gaen wy deur,
verlooren ist partuer;"
men sach hem wederom rijden,
van lachen wel vermijden,
ghestelt was hy te leur.

16. Mijn Heeroom voorseyt, siende dit leyt,
sijn vrolickheyt is in druck verspreyt,
over de gantsche stadt verbreyt:
mijn Heeroom onverduldich,
met tranen menichfuldich,
heeft de Spaengiaerts doot beschreyt.

17. Als de Philisteen voor Israel deen,
haer hoochmoedighe seen daelden beneen,
alsoot hier claerlijck scheen;
met claghen ende suchten
seer dapperlick sachmense vluchten,
die Spaengiaerts voeren heen.

18. Als Pharao versaecht, int Roo Meyr geplaecht,
soo ist hier gheslaecht, twordt u bedaecht
al die dit spel behaecht;
soo zijn oock dees Papisten
dees wreede Antechristen
in haer selfs strick gheiaecht.

19. Oorlof admirael, officieren reael,
capiteynen verbael, bootsluyden altemael,
soldaten int generael,
wilt Godt de eere gheven
van dat hier is bedreven,
als David doet verhael.

1, 4. t.: *Duck Dalfs*; — uitg. 1588: *des conincks groot*, enz. — 1, 5. t.: *scharmeyen*. — 2, 6. van 't Fr. *deux as* = goed spel (W.). — 4, 1. t.: *Romerosaen*. — 4, 2. t.: *crijsluy*. — 6, 5—6. = moesten zich laten steenigen. — 8, 3. *Papou* = papist. — 9, 2. Admiraal Boisot. — 10. 1. *Vlieboot*, eene zeeschuit die de wateren van 't Vlie bevoer, (later) naam van de vaartuigen der Watergeuzen, die niet veel beter of grooter waren (J. H. van Dale, *Wdb.*). — 13, 1. t.: Heerom. — 13, 3. Requesens. — 15, 3. *partuer* = partuur, deel, partij, spel.

Tekst. *Een nieu Geusen lb.*, 1581, bl. 52 v°, „een nieu liedeken vanden slach voor Berghen" (29 Januari 1574), zonder wijsaanduiding, hierboven weergegeven; — Dr. VAN VLOTEN, *Nederl. geschiedzangen*, II, 110; — H. J. VAN LUMMEL, *Nieuw Geuzenlied-boek*, nr. 87, bl. 199; — Hs. van B. BOECKX, nr. 14275 der K. Brusselsche Biblioth. Boeckx, Prins van de *Rederijkerskamer* „de Ongeleerden" te Lier (zie WILLEMS, *Belgisch Museum*, IX (1845), bl. 196—212, schijnt geleefd te hebben tusschen de jaren 1570—1620. Naar dit Hs. en naar „twee oude kopyen en vier drukken", die hem ter hand kwamen, ook naar 't „Geuse-Lietboeck", deed Willems, *Oude Vl. ldr.*, nr. 37, bl. 82, eene „kritische keuze". Ofschoon dit lied onderteekend is door Boeckx, wordt door den uitgever der *Oude Vl. ldr.* te recht, betwijfeld of die rederijker er wel de dichter van is; — Hs. van WILLEM DE GORTTER, nr. 15662 van de voormelde Biblioth., bl. 98 v°, met de aanduiding: „die wyse moochdy soecken alzooze begint". Over W. d. G., geboren in 1585, lid, wellicht factor van de Mechelsche *Pioene*, zie WILLEMS, *Belgisch Museum*, I (1837), bl. 370—378; — VALERIUS, *Neder-landtsche gedenck-clanck*, 1626, bl. 65, zonder wijsaanduiding. „Ende over de heerlijcke victorie te water", zegt V., „is in dese tydt een fraey liedeken gemaeckt / ende over al gesongen / het welcke daer om hier mede ingesloten wert". Evenals voor 't „Wilhelmus", en het lied van „Maximilianus de Bossu", wijkt Valerius' tekst af van den tekst van het *Geusen lb.*, en wordt hier insgelijks de oude Dietsche, de populaire maat, door de getelde syllabenmaat vervangen. — Dr. A. D. LOMAN, *Oud-Nederl. ldr. uit den Nederl. gedenck-clanck*, 1ste uitg. 1871, nr. 5, bl. 7 der muziekbijlagen, bl. 31 aant., en 2de uitg. met J. C. M. VAN RIEMSDIJK, 1893, nr. 5, bl. 7, telkens de eerste twee strophen.

Zie JOHN LOTHROP MOTLEY, *De opkomst van de Nederl. Republiek*, vertaald onder toezigt van Dr. R. C. BAKHUIZEN VAN DEN BRINK, 2de druk, 's-Grav. 1860, III, bl. 190: „Scheepstrijd en overwinning der Watergeuzen".

Onder de Geuzenliederen vindt men nog twee andere liederen op hetzelfde onderwerp: „Wilt met processy nu al te samen", en „Hoort toe alleghemeyne" (Dr. J. VAN VLOTEN, bl. 106, vlg.; — H. J. VAN LUMMEL, bl. 195 vlg.); het eerste lied: „op de wijse: Jonck dom harteken wat condt ghy maken, etc.", zie hiervoren I, nr. 124, bl. 483: „Bedroefde herteken", enz.; het tweede „op de wijze van Dueren", volgens Dr. LOMAN, *Bouwsteenen*, II (1872—74), bl. 222, aant., mogelijk de wijs: „Wohlauf ihr Landsknecht alle = Wohlauf ihr Kriegsleut alle = Ach Gott thu dich erbarmen", te vinden bij R. VON LILIENCRON, *Die hist. Volksldr. der Deutschen* 1869, „Nachtrag", nr. 112, bl. 96, ook bij BÖHME, *Altd. Lb.*, nr. 417, bl. 521, en ERK u. BÖHME, *Deutscher Liederhort*, III, nr. 1289, bl. 175. — Zie mede CORNELIA CATH. VAN DE GRAFFT, *Middelndl. historieliederen*, 1904, bl. 22.

Melodie. VALERIUS, t. a. p., zonder wijsaanduiding, hierboven weergegeven; in de tafel vindt men „Hoort", enz. onder de „Nederlandsche stemmen"; — Dr. LOMAN, 1ste en 2de uitg., t. a. p.

In *Veelderhande liedekens*, Amst. 1599, bl. 115 v°, vindt men een lied „na de wijse: Adieu schoon Janneken", waarvan de aanvang aan het bovenstaande herinnert, doch dat op anderen strophenbouw berust:

1743

Hoort allegaer in 't openbaer
nae Christus woort / en volgt hem naer /
elck dat bewaer // gheseyt in 't claer /
strijdt vromelijck al sonder vaer /
want Christus spreeckt int openbaer /
ick ben de deure die open staet /
by mijnen Vaer // een Middelaer /
comt al tot desen Advocaet.

---

454. Den dertichsten Mey, op Pinxterdach.

(1574)

Den der - tich - sten Mey op Pinx - ter - dach cre - ghen die

Vlis - sin-ghers wat te doe - - ne te-ghen die van Ant-wer-pen met ghe-

wach, on - trent Saef - tin - ghen na de noe - - - - ne; sy

wa-ren we - der ghe - co - men wt, maer haer cruy-den wa - ren van geen vir-

tuyt, dat moch - ten - se wel be - cla - - - - - - ghen, Godt

wou - de - se ten les - te - mael pla - - - ghen.

1. Den dertichsten Mey op Pinxterdach
creghen die Vlissinghers wat te doene
teghen die van Antwerpen met ghewach,
ontrent Saeftinghen na de noene;
sy waren weder ghecomen wt,
maer haer cruyden waren van geen virtuyt,
dat mochtense wel beclaghen,
Godt woudese ten lestemael plaghen.

2. Op de Scheld voorby Rommerswael
quamen die van Zierickzee aensetten;
die van Antwerpen saghense altemael,
riepen: 'tzijn vrienden om ons te ontsetten;
daer mede waren sy in een val,
want die van Vlissinghen, met groot ghetal,
den Hont quamen opdringhen,
sy conden na Antwerpen niet weder springhen.

3. Papou, wel vierendertich int ghetal,
wel ghemonteerde schepen,
met die te Lilloo laghen al,
sy waren daer metten anderen benepen;
tgrof gheschut gaf soo grooten gheluyt,
die Vlissinghers riepen: dit is onsen buyt,
clamp aen, clamp aen als mannen!
Papou stont of bescheten waren de handen.

4. Op Pinxterdag, eert doncker wert,
creghen sy, met vrome daden,
elf schepen, met vroom ghemoet en hert;
voor de vyant was gheen ghenaden:
tzy Duyts, Spaeniaert ofte Wael,
sy spoelden haer de voeten altemael,
de reste ghinghen sy besetten
om des morghens haer tanden aen te wetten.

5. Pinxter Maendach smorghens vroech,
waren de vyanden meest al verloopen;
neghen maecten haer coers recht als een ooch,
Thantwerpen was al haer hoopen,
de ander lieten sy inde pan;
maer sy warender meest al daer van
met haer bootkens daer wt ghevaren,
op deylanden sachmen se paren.

6. De Schaepstallen gheheeten sijn
de eylanden, daer sy op sworven;
wel achthondert daer op quamen fijn,
meest van hongher sy daer op storven;
de ander, die daer worden ghevaen,
inde Schelde sy moesten te water gaen,
met de vloet sy tot Antwerpen dreven;
grooten rou inde stadt worde bedreven.

7. Vijf inde gront, dry inden lichten brant,
met vijftien prijsen quamen sy aensetten
voor Vlissinghen seer triumphant;
de heere van Heemstee, sonder letten,
Vijsammirael van de Papisten vloot,
wert ghesonden na de prince minioot;
hondert twee metalen stucken
sachmen van de Papen schepen rucken.

8. Oorlof, zijt allegader onversaecht,
al wil Pierre de Valentes comen
wt Spaengien, Godt het seker niet behaecht
sijn snorcken end hooch beromen,
sulcks als hy in Indien heeft ghedaen,
ende meynt ons oock soo te verraen,
om Hollant en Zeelant te doen sterven
ende gants inden gront te bederven.

9. Ons opperste Prins, in shemels firmament,
sal onse Nederlant wel bescharmen;
ons tot slaven te maken sonder ent,
daer toe sy ons willen bringhen, och armen!
Daerom, laet ons met hert end moet
by malcanderen opsetten lijf en goet;
daer sy zijn, sy doch voor ons beven,
want Godt zijn handt over haer heeft gheheven.

1, 4. Gedeelte van Staats-Vlaanderen aan de Schelde, in 1574 en 1583 onder water geloopen. (H. J. v. L.). — 1, 6. *virtuyt*, kracht. — 3, 3. *Lilloo*, fort aan de Schelde. Deze plaats is thans weer versterkt. — 4, 6. Zij verdronken hen allen. (H. J. v. L.). — 5, 3. t.: *als als oogh;* latere uitgaven: *als een oogh;* namen de vlucht zonder omzien. — 5, 5. *pan*, steek. — 5, 8. *paren*, vergaderen. — 7, 4—5. De Vice-Admiraal Haemstede. — 7, 6. De Melenda, die na de uitrusting der Spaansche vloot aan eene besmettelijke ziekte stierf (H. J. v. L.).

Tekst. *Een nieu Geusen lb.* 1581, bl. 57 r°, „Corts daer na is een aenslach gebleken op den Pinxterdach / soo wel op Hollant als op Zeelant (1574). Een nieu liedeken op de wijse: Den lustelicken Mey, Christus playsant"; hierboven weergegeven; — Dr. J. van Vloten, *Nederl. geschiedzangen*, II, bl. 124; — H. J. van Lummel, *Nieuw Geuzenlied-boek*, nr. 94, bl. 214; — Dr. A. D. Loman, *Twaalf Geuzeliedjes*, nr. 10. In dit lied wordt bezongen den gelukkigen aanval der Zeeuwen op de Spaansche vloot. Deze was uit vrees voor de muitende soldaten op een

kleinen afstand van de stad Antwerpen gaan liggen. De Zeeuwen namen drie schepen en staken de andere in brand. Zie JOHN LOTHROP MOTLEY, *De opkomst van de Nederl. Republiek,* vertaald onder toezigt van Dr. R. C. BAKHUIZEN VAN DEN BRINK, 2de druk, 's-Grav. 1860, III, bl. 209.

Melodie. Zie hiervoren I, nr. 79, bl. 356: „Den lustelijcken mey is nu in den tijt"; nr. 158, bl. 588: „De sin verblijdt", en hierna onder de geestelijke liederen: „Den lusteliken mey, Christus playsant". — Dr. LOMAN, t. a. p., brengt den aanvang en het slot in $\frac{3}{4}$-maat. — De versbouw van het hier besproken lied verschilt met den versbouw van „Den lustelijcken mey is nu, enz,", doch, dank zij de verdeeling der notenwaarden en enkele melismen, heeft men beide teksten op dezelfde melodie kunnen zingen.

---

455. Hollant, Zeelant weest nu verblijt.

(Vredehandel van Breda, 1575)

1. Hollant, Zeelant, weest nu verblijt,
verheucht u nu in desen tijt,
aenbidt den Heer der Heeren,
dat hy ons wil gheven synen pays subijt,
dat wy eendrachtich moghen leven.

2. Maer niet gelijck in Vranckrijc, zijt dies wel vroet,
daer sy hebben vergoten het Christen bloet,
ende haren eedt hebben ghebroken;
sy waren als leewen ende beeren verwoet,
maer het sal noch werden gewroken.

3. Hadt ghy ghecreghen die overhant,
ghy socht gheen vrede aen elcken cant
met al u Babels knechten;
nu is de Roomsche kercke ghevallen int sant,
wie salse weder oprechten?

4. Ten baet moorden noch branden, al zijt ghy fel,
al valt ghy Gods kinderen seer rebel
met al u valsche partije;
sy is gevallen die groote stadt Babel,
met alle haer afgoderije.

5. Ghy, die coninghen en princen hebt verleyt,
den beker der oncuysheyt met wreetheyt
hebt ghijse vol boosheyt geschoncken,
van tbloet der onnooselen, hoort mijn bescheyt,
sijn sy geworden droncken.

6. Den Turck, die coemt al met ghewelt,
met dry hondert duysent man is hy te velt,
te voet end oock te peerden,
hy heeft gewonnen, tzy u vertelt,
twee steden van grooter weerden.

7. Lagoulette ende Thoenis sijn die steden genaemt,
daer binnen was so menigen Italiaen,
bisschoppen, cardinalen, Spaensche gesellen,
die zijn daer gebleven, wilt dit verstaen,
die en sullen ons hier niet meer quellen.

8. Als den Spaenschen raet dit heeft vernomen,
ras zijnder posten in Brabant gecomen,
dat sy doch souden accordeeren,
dat den Prince van Oraengien tot zijnder vromen,
den Turck soude helpen keeren.

9. Den Prince van Oraengien triumphant,
Godt sal hem gheven wijsheyt en verstant,
op dat Gods woort tot desen stonden
mach gepreect worden aen elcken cant,
liever Turcks dan Paus bevonden.

10. Al is den Turck gheen Christen genaemt,
hy en heeft niemant om tgeloove gebrant,
als die Papisten doen alle dage;
Herodes en was noyt sulcken tyrant,
noch was het niet naer Gods behagen.

11. Prince! die ons nu dit eerstmael sanck,
sijn herte was vrij ende vranck,
maer jonckheyt doet hem dolen;
den gheest is willich, dat vleysch is cranck,
hy hopet noch te onderhouden.

2, 1. Op den S^t^. Bartholomeus-nacht. — 7, 1. In de maanden Junij en Julij 1575 verloren de Spanjaarden hunne bezittingen in Afrika. Geheel Tunis werd door Amurath III ingenomen en gehouden. De twee sterkste plaatsen waren La Goletta en de stad Tunis. Sedert 1535 waren deze plaatsen in 't bezit van Spanje geweest; nu moest de Koning vrede verzoeken van den Turkschen Sultan (v. L.).

Tekst. *Een nieu Geusen lb.*, 1581, bl. 63 v°: „Als sy nu mercten / datmen op haer pardoen niet en achtede / isser eenen listighen vredehandel voortghestelt: Een nieu liedeken, op de wijse van Weenen" (1575), hierboven weergegeven; — Dr. J. VAN VLOTEN, *Nederl. geschiedzangen*, 1852 II, 147; „een lied waarin zich krachtig de onspaansche en onroomsche geest uit, die, ten heil des lands, ook alle verdere onderhandelingen vruchteloos deed afloopen"; — J. H. VAN LUMMEL, *Nieuw Geuzenliedboek*, nr. 102, bl. 233; „Op den 3den Maart 1575 werd te Breda een vredehandel geopend, waarbij van Spaansche zijde aangeboden werd alle bezwaren, die er mochten bestaan, uit den weg te ruimen; maar omtrent het stuk van godsdienst waren zij vast besloten de ketterij niet toe te laten. Hierdoor sprong deze zaak af. Den 13den Julij zonden de gevolmachtigden van Holland en Zeeland bericht, dat zij de onderhandelingen om die reden niet konden voortzetten en dat alle onheil hieruit voortspruitende, voor rekening des konings kwam". — Zie verder JOHN LOTHROP MOTLEY, *De opkomst van de Nederl. Republiek*, vertaald onder toezigt van Dr. R. C. BAKHUIZEN VAN DEN BRINK, 2de druk, 's-Grav. 1860, III, bl. 251 vlg.

Melodie. R. VON LILIENCRON, *Die historischen Volksldr. der Deutschen*, IV (1869), nr. 441, bl. 55, deelt een lied mede: „Vernembt, ir werden Christenleut", op de nederlaag der Turken voor Weenen (1532), „in des Wiszpecken (ook „Wisbecken" of „Weisbecken") ton, oder: Es geht ein frischer summer". Volgens dezen schrijver: „Nachtrag enthaltend die Töne", bl. 93 en 47 (zie mede ERK u. BÖHME, *Deutscher Liederhort*, II, nr. 269, bl. 67), duiden de twee wijzen op één zelfde melodie. Deze is geen andere dan de zangwijs van Ps. 10, *Souterl.* 1540: „Ick hoor die spiessen craken" (zie hiervoren II, nr. 424, bl. 1583: „Wie was die ghene" enz.), welke wij hierboven weergeven.

A. D. LOMAN, *Bouwsteenen*, II (1872—4), „Register der Geuzeliedjes", bl. 228—9, nr. 98, had reeds de „wys van Weenen" gelijk gesteld met den „Weisbecken Ton" of „Es geht ein frischer Sommer".
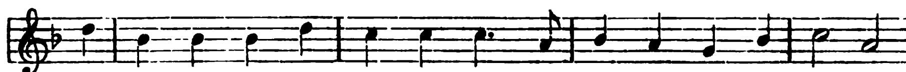
De wijs „van Weenen" wordt ook aangehaald voor een geestelijk lied: „O menschen hoe zijt ghy van herten dus wilt", te vinden in *Een suyverlick boecxken / begrypende alle de gheestelicke liedekens / ghemaeckt eertijds by de salige Tonis Harmansz. van Warvers-hoef*, uitg. Amst. Jansz. Muller, z. j., 12de blad. Het slot van het lied, zooals het daar gedrukt is, loopt echter ineen met een ander lied.

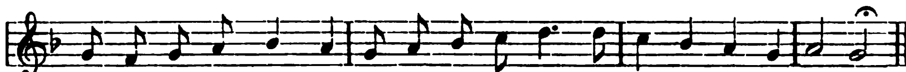
Een lied, waarin een overzicht wordt gegeven van de geschiedenis van Nederland onder Alva, dat eenigszins denzelfden aanvang heeft als het voorgaande: „Hollant, Zeelant, ghy edel prieel", werd, volgens het *Geusen lb.* van 1581, bl. 30 v°, voorgedragen op de wijs „van Munster / oft van Haerlinghen". Voor de wijs „van Munster", zie mede hiervoren nr. 424.

456. O Nederland, let op u saeck.

(1576)

1. O Nederland, let op u saeck,
de tyt en stont is daer,
op dat nu inden hoeck niet raeck
u vryheyt, die, voorwaer,
u ouders hebben dier gecocht
met goet en bloet en leven;
want sy werd nu gantsch en t'eenemael gesocht
tot niet te zyn verdreven.

2. Neemt acht op uwer landen staet,
u volck end' steden meest
syn sterck, end' daer is raet en daet
van outs altyt geweest;
u adel is manhaftich, vroom,
men vind niet haers gelijcken;
houd den Spanjaert doch, ik bid u, inden thoom,
dat hy van ons mach wycken.

3. Beschut, beschermt, bewaerd u land,
let op het Spaensch bedrog;
ey, laet niet nemen uyt u hant
u previlegien toch;
maer thoont u elck een man vol moet
in 't houden van u wetten,
boven al dient God, en valt hem steets te voet,
dat hy op u mach letten.

Tekst. VALERIUS, *Neder-landtsche gedenck-clanck*, Haerlem 1626, bl. 90, „stem, 's Nachts doen een blauw gestarde kleet, etc"; — Dr. A. D. LOMAN, *Oud Nederl. ldr. uit den Nederl. gedenck-clanck*, 1ste uitg. bl. 34, aant. en nr. 7, bl. 9 der muziekbijlagen, en 2de uitg. met J. C. M. VAN RIEMSDIJK, nr. 7, bl. 9. — Dr. Loman doet ons de tijdsomstandigheden kennen waarop het lied slaat. Bij de komst van Don Juan van Oostenrijk (1576) werd, op raad van Oranje, door de Staten-Generaal besloten ambassadeurs te zenden naar Frankrijk, Engeland en Duitschland om van die Mogendheden hulp tegen Spanje in te roepen. De moraal van Valerius' gedicht is: „let o Nederland! op uw zaak: bewaar, bescherm uw rechten en privilegiën: betoon u krachtig en moedig in dien strijd; doch bovenal eer en dien God!"

Melodie. VALERIUS, t. a. p.; — LOMAN, t. a. p.; zie het lied: „Snachts doen een blauw gestarde kleed", I, nr. 175, bl. 658 hiervoren.

457. Prijst God, ons aller Heer.

(Zeeland verlost, 1576)

Prijst God, ons al - ler Heer, die 't die - pe meyr ver-droogt, die daer tot

sy - ner eer het wa - ter weer ver-hoogt, end' ley - den doet, na

sy - nen wensch, door ebb' en vloet, dat me - nich mensch van sulc - ken

daet meer als ver - won -dert staet.

1. Prijst God, ons aller Heer, die 't diepe meyr verdroogt,
   die daer tot syner eer het water weer verhoogt,
   end' leyden doet, na synen wensch,
   door ebb' en vloet, dat menich mensch
   van sulcken daet meer als verwondert staet.

2. Die 't land met moort en brand so seer vervullet heeft,
   met 't volk aen elcken kant so schendig heeft geleeft,
   dat heeft gepluckt en onderdruckt,
   sal self gebuckt, om vard' geruckt
   nu gaen, ende oock verdwijnen als de roock.

3. Singt Gode lof en danck, Zeelanders! en dees deucht
   u aerdsche leven lanck ter eeren Gods geheugt;
   syt vrolyck t'saem en u verblyt
   in 's Heeren naem, dat ghy syt quyt
   het Spaensch gebroet, met haren trotsen moet.

Tekst. Valerius, *Neder-landtsche gedenck-clanck*, Haerlem 1626, bl. 83, „stem: Soet, soet Robbertgen". „Tot verichtinge der Nederlantsche saken", zegt Valerius, „heeft den Coning macht gegeven den Raet van State (Juli 1576). In dese vergaderinge hebben haer geweldig ingedrongen Ieronimus Roda, Alonso Vergas, ende andere Spaensche boeven. Wanneer de gemutineerde voort gingen in alle ongeregeltheden so ten platten lande / als in de steden... soo heeft den Raed van State... verklaerd ende doen afkondigen / dat sy waren vyanden des Konings / ende der landen / een ygelick lastende die te mogen vryelijck bespringen ende te krencken waer men konde. Hier tegens stercken haer de selve / ende werden gestijft vande Spanjaerden die tot Zierick-zee lagen / die haer lieten vinden in Brabant ende veroverden Aelst. Sijn oock / door middel van het casteel / binnen de stad Antwerpen geraeckt / hebben 'tselve geplondert ende vele schaden aengerecht / vele huysen / als het Stadt-huys verbrand / vele menschen vermoort ende alle moetwillicheydt bedreven. De walen ende duytschen die binnen Zierickzee eñ ter Tholen lagen (op hope van goeden buyt te bekomen) zijn haere cameraden gevolgt ende is alsoo / door Gods wonderbaer beleyt 'tgeheel Zeelandt ontledicht ende vry gemaeckt van de Spanjaerden ende hare metgesellen". Zie verder John Lothrop Motley, *De opkomst der Nederl. Republiek*, vertaald onder toezigt van Dr. R. C. Bakhuizen van den Brink, 2de druk, 's-Grav. 1860, III, bl. 303.

Melodie. Zie hiervoren II, nr. 320, bl. 1149: „Soet, soet Robbertjen".

458. Weest nu verblyt te deser tyt.

(Pacificatie van Gent, 1576)

Weest nu ver - blyt „ te de - ser tyt, wie dat ghy syt; o - ver is

nu 'snachts droev' duys - te - ren schyn; al on - se pla - gen „ in bly - de

da - gen ver - an - dert syn.

1. Weest nu verblyt „ te deser tyt,
wie dat ghy syt;
over is nu 'snachts droev' duysteren schyn;
al onse plagen „ in blyde dagen
verandert syn.

2. 't Weer vriend'lick blickt „ elck is verquickt,
dat 't God soo schickt,
en ons de sonne der vrede dus geeft
tot een bevryding „ en tot verblyding
van al wat leeft.

3. Als alles haest „ was op syn quaest,
was God ons naest,
syn hulp, syn heyl, syn schut hy tot ons send;
laet ons hem loven „ die daer van boven
de saeck dus wend.

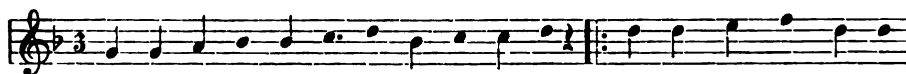
Tekst. Valerius, *Neder-landtsche gedenck-clanck*, Haerlem 1626, bl. 86. Lied op de Gentsche Pacificatie, met stemaanduiding: „Quand la bergere". Vgl. onder de

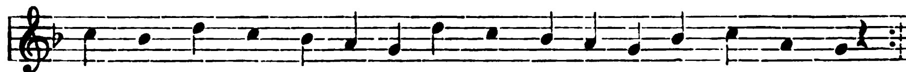
Geuzenliederen: „Verblijt u Neerlant met jolijt", een lied op hetzelfde onderwerp, „op de wyse vanden 68 Psalm, Staet op Heer, etc." (Dr. J. VAN VLOTEN, *Nederl. geschiedzangen*, 1852, II, bl. 182; — H. J. VAN LUMMEL, *Nieuw Geuzenlied-boek*, nr. 117, bl. 266).

„Deze gedenkwaardige oorkonde werd op den 8sten November 1576 te Gent onderteekend door St. Aldegonde met acht andere gemagtigden van wege den Prins van Oranje en de Staten van Holland en Zeeland aan de eene zijde, en door Elbertus Leoninus en andere afgevaardigden van wege Braband, Vlaanderen, Artois, Henegouwen, Valencyn, Rijssel, Douay, Orchies, Namen, Doornik, Utrecht, Mechelen aan de andere zijde. De overeenkomst was een meesterstuk van staatkunde aan den kant van den Prins; want er werd daarin voor de veiligheid van de Hervormde godsdienst zoo krachtig gezorgd als men onder de omstandigheden verwachten kon..." (JOHN LOTHROP MOTLEY, *De opkomst van de Nederl. Republiek*, vertaald onder toezigt van Dr. R. C. BAKHUIZEN VAN DEN BRINK, 2de druk, 's-Grav. 1860, III, 351 vlg.).

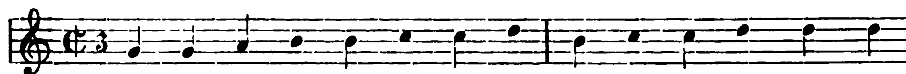
Melodie. I. VALERIUS, t. a. p.; met 3-maat, hierboven met $\frac{6}{4}$-maat weergegeven.

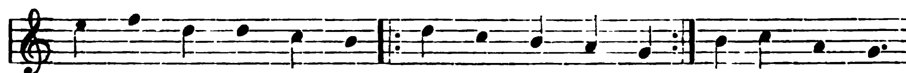
II. *Les rossignols spirituels*, Valencienne I, (1619), bl. 110:

III. *La pieuse alouette*, Valencienne, I (1619), bl. 114, „sur l'air mondain: „Quand le berger revient des chams // toujour bon tans, etc." (vgl. *Het prieel der gheest. mel.*, Antw. 1617, bl. 263):

IV. PERS, *Bellerophon*, 1633, bl. 77, „stemme: Quand la bergère":

U gey - le Liefd' o Ve - nus kind / en is maer wind /

U py - len / ko - ker en ge - weer / U fel - le schich - ten /

En snel - le lich - ten / Die leg - ghen neer.

V. STALPAERT, *Gulde-iaers feest-dagen*, Antw. 1635, bl. 1084, stem: „Ghy herders die wel licht'lijck siet":

Doet nae de Schrift u on - der - wijst / Noch laeckt / noch prijst /

Een man in sijn ghe - daen - te niet / Als ghy den de - sen /

Van hoo - gher we - sen / Als ghee - nen siet.

VI. LE SAGE et D'ORNEVAL, *Le Theatre de la Foire*, I, Paris, 1721, „Le temple du destin, pièce d'un acte, par M. le S**, representée à la Foire de Saint Laurent, 1715"; bl. 353, gedialogeerd couplet tusschen Columbine en Pierrot, nr. 41 der muziekbijlagen:

C.

Ah! c'est toi, Pier - rot mon pou - let, Mon da - douil - let, Mon gras-souil-

P.

let? J'al - lois chez toi, mon doux sou - ci, Pour te re - met - tre Cer-

tai - ne let - tre... Tien. La voi - ci.

VII. *Brunettes ou petits airs tendres*, Paris, Chr. Ballard, III (1711), bl. 157:

Quand la Ber - ge - re vient des champs, Toû-jours chan - tant, Toû-
jours dan - sant: Sa que-nouil - let - te va fi - lant, Toû - jours ber-
ge - re, Toû - jours le - ge - re, Toû - jours bon temps.

Herdrukt met eenige afwijkingen in WECKERLIN's *Échos du temps passé*, II, nr. 24, bl. 52.

WECKERLIN, *L'ancienne chanson populaire en France*, 1887, bl. 417, naar *Premier livre de chansons composées en musique à 4 parties par* M. PIERRE CERTON, Paris 1552, deelt den tekst van een lied uit 7 str. mede, waarvan de eerste luidt:

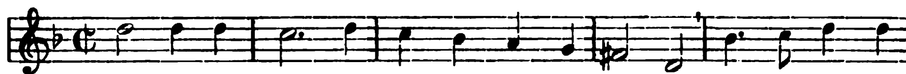
Quand la bergère va aux champs,
sa quenoillette va filant,
o ve, o ve, o ve laquy,
o ve la lay,
la bergère au champ dou roay.
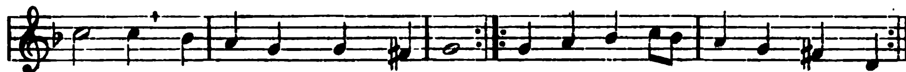
EITNER, *Bibliogr. der Musik-Sammelwerke* 1877, bl. 832, vermeldt eene in 1569 gedrukte meerstemmige bewerking: „Quand la bergere va aux hams (*sic*)" van PIERRE SANSERRE, SENSERRE of SANTERRE. De naam van dezen componist komt reeds voor in de Parijsche uitgaven van Attaignant in 1539.

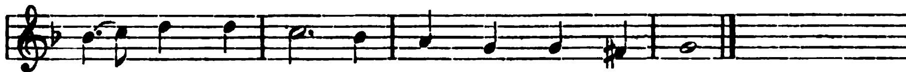
Deze zangwijs was ook sedert 1623 in Duitschland bekend; o. a. voor een lied op „St. Michael", met aanvang: „O unüberwindlicher Held, Sanct Michael!"; zie ERK u. BÖHME, *Deutscher Liederhort*, III, nr. 2089, bl. 776; zie mede aldaar nr. 2093, bl. 786.

459. Hoogmoedig geest, wilt op u doen eens letten.

(Philips vervallen verklaard, 1581)

1. Hoogmoedig geest „ wilt op u doen eens letten,
   die daer onse wetten „ verbroken hebt tot niet;
   's lants adel meest „ tyrannig ginct verpletten,
   alles wout versetten „ na 'tjockig Spaensch gebiet.
   Met geen smeken kond' m'u leyden,
   stopt het oor voor die daer schreyden;
   u Spaensch geboeft
   heeft menig mensch bedroeft.
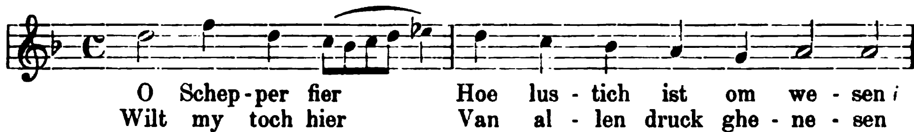
2. Als alles werd „ geproeft om u te stillen,
   hebt ghy geensins willen „ u wreetheyt laten staen;
   maer even hard „ doen dooden, braen en villen,
   end' ons door geschillen „ gesocht oock te verraen.
   Daerom kond' men u niet dulden,
   maer 't was tydt om u t' onthulden,
   op dat m' eens vry
   waer van u tiranny.
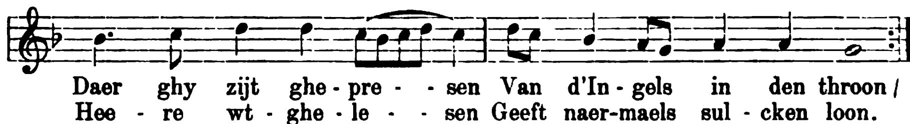
3. U ydel eer „ tot d'hemel hoog verheven,
heeft u soo gedreven „ tot desen bosen haet,
dat g' oock niet seer „ past op der luyden leven,
end' het al doet beven „ door uwe wreede daet.
't Volck heeft deurgaens t' allen tyden
's princen dolheyt moeten lyden,
wanneer men 't quaet
in tyts niet tegenstaet.
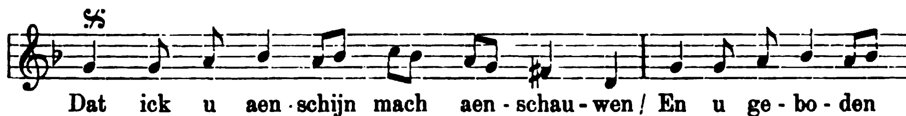
Tekst en **melodie.** VALERIUS, *Neder-landtsche gedenck-clanck*, Haerlem, 1626, bl. 122, „stem: Paszemeze d'Anvers". — „De Heeren Staten Generael", zegt Valerius, „in Julio (26sten) 1581 in s'Gravenhage vergadert zijnde .... eendrachtelijck hebben verklaerd haer ontslegen te vinden vanden eed der getrouwicheyd aen zijne Majesteyt gedaen: zijnde van een Prins een tyran geworden; daer over hy *ipso jure* vervallen was van 'trecht dat hy eenichsins aende Nederlanden hebben mochte." Zie verder: JOHN LOTHROP MOTLEY, *De opkomst van de Nederl. Republiek*, vertaald onder toezigt van Dr. R. C. BAKHUIZEN VAN DEN BRINK, 2de druk, 's-Grav. 1860, IV, bl. 301.
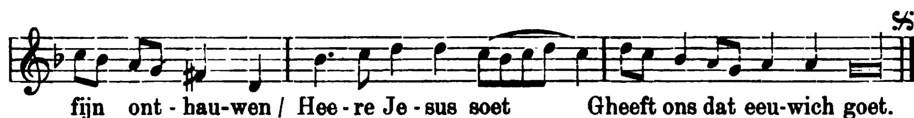
Eenigezins door de luitbewerking verstoorde lezingen doen zich voor in Dr. J. P. N. LAND's, *Luitboek van Thysius*, nr. 335 en 337, met het opschrift: „Passomezo d'amours", en „Passomezo d'Anvers". — Laatstgenoemde wijsaanduiding wordt aangeh.: *Den nieuwen verbeterden lust-hof*, Amst. 1607, bl. 56, voor: „In mijn verdriet, doet sorghe 'thert beswaren"; — Los blad van den tijd, in ons bezit, voor: „Rijst uyt den slaep // ghy vroome Batavieren" („Een nieu liedeken / vant Bestant / Hoemen van Peys trackteert in Hollandt"), 1609, onderteekend: „Hoope faillieert wel"; — P. G. D. P. (Pater GUILL. DE PRETERE), *Gheesteliick Paradiisken der trellusticheden*, Antw. 1619, I, bl. 39, voor: „O Schepper fier".

Deze laatste stemopgave diende op hare beurt om onze melodie aan te duiden. In *Het prieel der gheestelijke melodie*, Brugghe, 1609, bl. 189, vindt men, „op de wijze alsoot beghint", dezen zang:

Dezelfde melodie komt voor: THEODOTUS, *Paradys der geest. en kerck. lof-sanghen* (1621), Antw. 1648, bl. 583, en in *Den gheest. nachtegael*, Antw. 1634, III, bl. 236, telkens zonder wijsaanduiding, voor: „O Schepper fier"; — *Evangelische leeuwerck*, Antw. 1682, I, bl. 236, met stemopgave: „O Schepper fier", voor: „Ick ben het licht"; — *De singende zwaan*, 1728, bl. 340, „stem: Passement (*sic*) d'Anvers, *ofte* O Schepper fier, *ofte* Als 't firmament", voor: „O Augusteyn, in wetenschap ervaeren!". — „O Schepper fier" wordt aangehaald als wijs: *Evangelische leeuwerck*, I, bl. 59, stem voor: „Wee u, o vyer", bl. 132, voor: „O edel mensch"; — H. J. VAN LUMMEL, *Nieuw Geuzenlied-boek*, bl. 400, voor: „Een nyeu mey-liedeken" met aanvang „Gedankt zij Godt", dat, volgens den uitgever, waarschijnlijk in 1601 voor Prins Maurits werd gedicht; — *Bruylofts bancket*, Amst. 1607, bl. 5 en 7, voor: „Hoe wel de tongh", en „Oft yemandt groot"; — *De schadt-kiste der philosophen*, Mechelen, 1621, bl. 213, voor: „Saturnus tirant"; — BREDERO, *De groote bron der minnen*, (Amst. 1622), uitg. 1890, bl. 432, voor: „Granida schoon"; — K. VAN MANDER, *De gulden harpe*, 1627, bl. 253, voor: „Godt is een Godt in goedtheydt boven maten"; — B. VAN HAEFTEN, *Den lust-hof der christelycke leeringhe*, Antw. 1622, bl. 281, voor: „Tot u, o Heer"; — STALPAERT, *Gulde-iaers feest-dagen*, 1635, bl. 250, voor: „Wilboords ghesel".

De *Passemezzo* of *Passamezzo* is een oude Italiaansche dans van een zacht en rustig karakter. In de XVI^de^ eeuw, zegt BÖHME, *Gesch. des Tanzes*, 1886, I, bl. 136, wordt reeds melding gemaakt van een „Pass'e mezzo antiquo". Zie ook Dr. LAND, t. a. p., *Tijdschr. voor N.-N. mzgsch.* II (1887), bl. 301; separaatdruk, bl. 292. De bovenstaande zangwijs is een fraai 16de-eeuwsch voorbeeld van dien dans.

460. O Heer, die daer des Hemels tente spreyt.

(1585)

O Heer, die daer des He - mels ten - te spreyt, end' wat op

aerd' is heb al - leen be - reyt, het schuy-mig woe - dig meyr kond ma - ken

stil - le, end' al - les doet naer u - wen lie - ven wil - le, wy

slaen het oog „ tot u om - hoog, die ons in ancxst en noot ver-
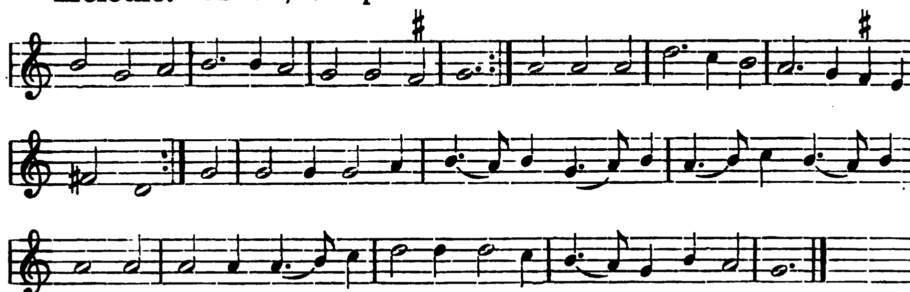
los - sen kont „ tot al - ler stont, jae selfs oock van de doot.

1. O Heer, die daer des Hemels tente spreyt,
end' wat op aerd' is heb alleen bereyt,
het schuymig woedig meyr kond maken stille,
end' alles doet naer uwen lieven wille,
wy slaen het oog „ tot u omhoog,
die ons in ancxst en noot
verlossen kont „ tot aller stont,
jae selfs oock van de doot.

2. Als ghy, o vrome! dickwils hebt gesmaeckt,
vermaeckt u nu vry dat 't u herte raeckt.
Looft God den Heer met singen ende spelen,
end' roept vry uyt te saem met luyder kelen:
hadd' ons de Heer „ — Hem sy de eer! —
alsoo niet bygestaen,
wy waren lang „ — ons was soo bang —
al in den druck vergaen.
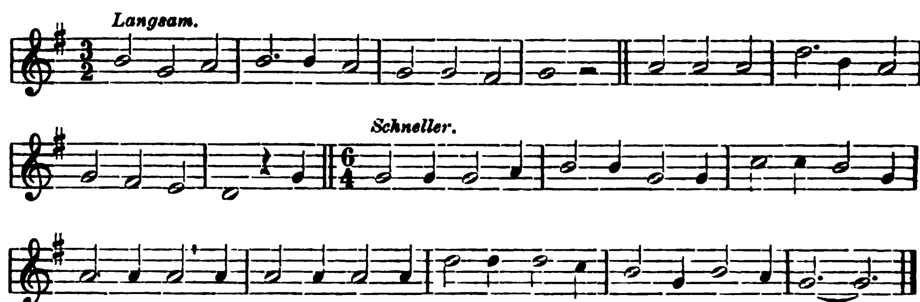
Tekst. VALERIUS, *Neder-landtsche gedenck-clanck*, Haerlem 1626, bl. 142, „stem: Gallarde suit (sweet) Margriet"; in de tafel onder d' „Engelsche stemmen" als „Gallirt suit Margrit". — Dr. A. D. LOMAN, *Oud-Nedl. ldr. uit den Nedl. gedenck-clanck*, nr. 19, bl. 49, noemt dit lied van Valerius „een roerend eenvoudig, kinderlijk vroom gedicht, ingegeven door de gunstige wending, welke onze zaken in 1585 kregen, toen op vereerende wijze door Elisabeth van Engeland hulp werd aangeboden", geschreven „onder den indruk, dien de eerste verschijning van Leicester hier te lande maakte." — Zie verder JOHN LOTHROP MOTLEY, *Geschiedenis van de Vereenigde Nederlanden*, vertaald onder toezigt van Dr. R. C. BAKHUIZEN VAN DEN BRINK, 's-Grav. 1861, I, bl. 186 vlg., II, bl. 1 vlg.

Melodie. VALERIUS, t. a. p.:

Daarna Dr. Loman, t. a. p. De in de zesde maat door Loman verhoogde *c* is uit de luit- noch uit de cither-begeleiding op te maken; — W. CHAPPELL, *The ballad literature*, enz. I, bl. 153 vlg., „Gailliard, Sweet Margaret" zonder de vermelde verhooging. — „De wijs", zegt Dr. J. P. N. LAND, *Tijdschr. der Vereeniging voor N.-N. mzgsch.* I (1882), bl. 22, „uit Engelsche bronnen niet bekend, komt echter voor in Vallet's Tablature, Amst. 1615 (beschreven door D. F. SCHEURLEER, zelfde tijdschr., V (1897), bl. 13 vlg.) als „Gaillarde Angloise"; het schijnt een „cushion dance" te zijn, blijkens de verwantschap met een melodie onder dien titel in 1686 uitgegeven". — Deze laatste melodie, herdrukt door Chappell, bl. 156, heeft denzelfden rhythmus en is te vinden in *The dancing master* van 1686, waar ze den naam draagt van „Joan Sanderson or the Cushion dance, an old Round Dance".
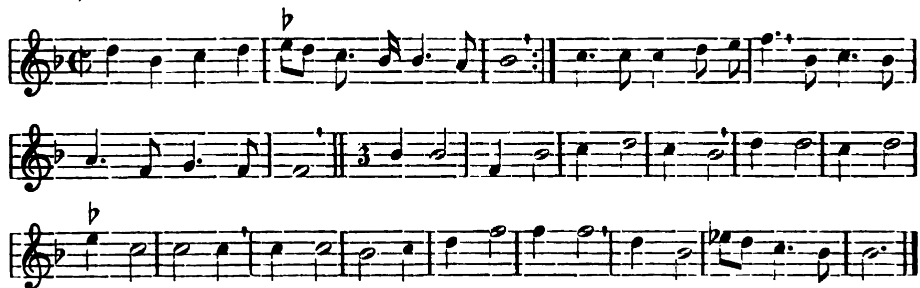
BÖHME, *Geschichte des Tanzes*, II, nr. 98, bl. 46, geeft deze variante, met opschrift: „Englische Gagliarde (Gaillarde fortuyn), 1624", zonder bronaanduiding:

Volgens M. PRAETORIUS, *Syntagma musicum*, 1619, III, 24, aangehaald door Böhme, t. a. p., I, bl. 129, noemen de Italianen dezen dans: „Saltarello", wanneer deze, bij maskerades, met gezongen liefdeliederen gepaard gaat. Die meening is, volgens Böhme, alleen aan te nemen voor zooveel de „Saltarello" overeenstemt met den Duitschen 16de-eeuwschen springdans, waarvan het eerste gedeelte een ernstigen, rustigen dans uitmaakt, in tegenoverstelling met het tweede, den eigenlijk gesprongen.
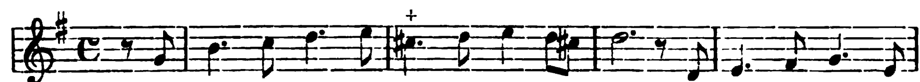
De „gaillarde", de ietwat tragere „volte" en de „courante" klonken in driedeelige maat. Nochtans leert TABOUROT, *Orchésographie*, 1588, bl. 65 v° (ook aangehaald door Böhme, t. a. p., I, bl. 128 en door Dr. Land, t. a. p., III (1891), bl, 26—7), dat de courante, in zijn tijd, gedanst werd in lichte tweedeelige maat: „et se dance par une mesure binaire legiere". G. GROVE, *A dictionary of music*, London 1879, I, bl. 578, getuigt mede van de „galliard", dat ze soms in tweedeelige maat werd gedanst: „it was generally in 3—4, but sometimes in common time".
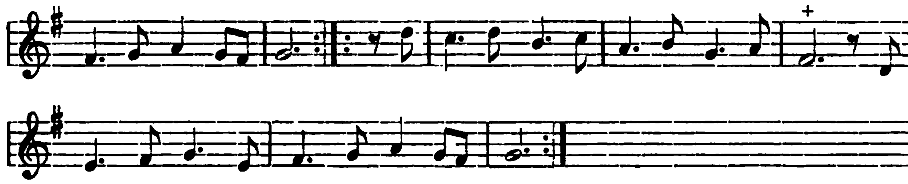
In *Evangelische leeuwerck*, Antw. 1682, I, bl. 42, vindt men, met het opschrift: „Galiard anglois" -- „Courante Mansfelt", deze melodie, voor het lied: „O Adams kinders, hier in 't aertsche dal":

Hoezeer veranderd, stamt deze zangwijs af van de bovenstaande melodie.

In *O. en N. Hollantse boeren lieties*, Amst. 2de druk, c. 1700, nr. 762, komt voor, als „Engelsche Gaillarde":

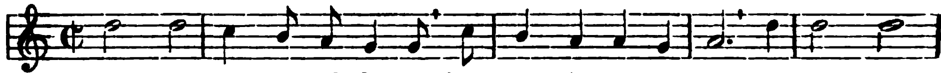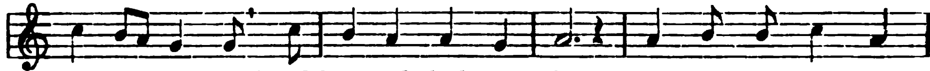

De melodie aangehaald door STARTER, *Friesche lust-hof*, 1621, bl. 73, voor een „Bruydt-lofs-gesangh", met aanvang: „Ghy vrienden van dit paer", en „stemme: Galjarde Anglois, *ofte:* Trou min ick draegh, etc.", zal wel de door Valerius medegedeelde wijs zijn. Of de twee wijsaanduidingen van Starter op eene zelfde melodie slaan, zooals Dr. Loman, t. a. p., bl. 49, aant. I, meent, is niet uit te maken. Anderen strophenbouw dan „O Heer, die daer", enz., heeft het lied: „Heyligh Godt / ghy die ons soo menighmael behoedt // en onse sielen met u gunste voedt" — „toon: Engelsche Galiaerde", te vinden in *'t Groot achter-hofken*, Alckmaer, 1664, bl. 84.

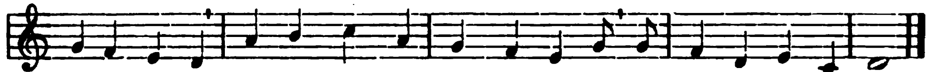
---

461. Seght, ghy Bergsche soldaten.

(De Bergverkoopers, 1589)

1. Seght, ghy Bergsche soldaten,
   hoe waert ghy so gesint,
   dat ghy hebt gaen verlaten
   't welck u wel had gedient?
   Moet ghy nu niet met my bekinnen,
   dat ghy waert berooft van sinnen
   end' oock al siende blindt?

2. Had ghy niet bet ghebleven
   vereenicht met Hollant,
   want het was u vergeven
   al u groot onverstant;
   ghy moet nu bet u cragen wagen,
   en daer toe meer slaghen dragen,
   nu ghy diendt den vyant.

3. U weelde gaet verkeeren,
   ghy meucht wel wesen gram,
   ten Bergh waert ghy als heeren,
   elck hoer scheen een madam;

Neus en Leckerbeet vileyne,
'langhen Floor en magher Heyne
was daer den hoogen stam.

4. Dit waren d' Edelmannen
die daer hadden bevel;
Jan van Maestricht gebannen,
ook Spillebeen kent men wel,
oock Lenaert Spronck en Houte Pen,
alsulcken volck vreesde men;
wat docht u van dat spel?

5. Mager Heyn, wilt hooren,
was edel van persoon,
een papen kint geboren,
daer toe een hoeren soon;
alsulck ghespuys was daer den adel,
saten als graven inden sadel,
blinckten van goude schoon.

6. Vyerslot had oock besteken
een Judas spel seer vals,
te Bergen ist gebleken,
daer van is veel geschals;
dits oock een boer van zijnen vader,
en daer toe een lant-verrader,
hy can Spaens ende Wals.

7. Eerst waerdy als Romeynen
geacht en oock befaemt,
maer nu zydy vileynen
van alle man genaemt,
om dat ghy ginckt den Bergh vercoopen
ende zijt daer uyt gheloopen
als schelmen onbeschaemt.

8. Daer toe oock al u daden,
die ghy daer hebt ghedaen,
gaet ghy nu selfs versmaden,
den Spaengiaert hangen aen;
ghy moet nu nae haer pijpen danssen,
't sy voor steden oft voor schanssen;
u loon suldy ontfaen.

9. Moetwilligh waerdy seere
tegen reden en recht,
ghy woudt selfs blijven heere,
nochtans waerdy maer knecht;
den heere die ghy hadt gheswоren,
die en woudy geensins hooren,
u saecken stonden slecht.

10. Die u mosten betalen,
stont ghy ten dienste niet,
dus zydy sonder falen
wel weert wat u geschiet;
God en wil dat niet gehingen
dat den knecht zijn heer sal dwingen;
dus naeckt u swaer verdriet.

11. Waerom woudy niet hooren
nae de heeren valjant
van Dordrecht uytvercooren,
die daer stelden te pant
haer lijf en goet tot een verstijven,
dat ghy soudt daer binnen blijven,
betalen u contant.

12. Cornels en capiteynen
hebben getekent daer,
die 't metter herten meynen
als dat ghy sout voorwaer
tot alder tijt de stadt bewaren,
soo ghy deedt voorleden jaren;
maer ghy zijt nu onclaer.

13. Den Spangiaert sal u trouwen
met woorden wel bedocht,
denct oft u is berouwen,
dat ghyse hebt aengesocht;
u hoogen moet en mach niet baten;
nu ghy hebt de stadt verlaten,
sydy oock al verkocht.

14. Ghy kreeght wel uwen wille,
beloften schoon van als,
maer swegen al stille,
haer hert docht binnen vals;

ghy hebt aen haer veel trots bedreven,
dat en sullen sy niet vergeven,
maer brengen u om den hals

15. Sy sullen daer op toeleggen
om te corten uwen steert;
men salt 't noch hooren segghen,
want ghy zijt straffens weert;
ten Bergh en waerdy niet om dwinghen,
sy sullen u hier en daer voortbringhen
te voet en oock te peert.

16. Ghy sult nu singhen hooren,
in een Latijns beduyt,
van eenen Paep geschooren
sijn snorcken overluyt;
ghy sult nu leeren nijgen en stuypen,
smorgens vroegh een misken suypen
al eer ghy rijt om buyt.

17. Ghy hebt veel quaets bedreven
aen man, vrou ende kint,
die ghy brocht om haer leven,
't was vyant ofte vrient;
u leven dat ginck Godt verdrieten,
ghy sult comen al te nieten,
u straffe die begint.

18. Ghy zijt nu wel bedegen
met den duyvel van Dort,
nu ghy hem hebt gecreghen
die zijn leven vercort;
men sach hem binden ende smijten,
hy moet zijnen doot stront schijten
als hy gevangen wort.

19. Oorlof int concluderen,
dit dient oock wel verhaelt,
dat sy nu vast mineren
die ten Bergh zijn betaelt;
hier of daer wort d'een ghevanghen,
en de rest mach worden ghehangen,
verdienste niet en faelt.

20. Ick bid u, trou soldaten,
betracht altijt u eer,
en wilt oock niet verlaten
den dienst van uwen heer;
al quam u schoon den vyant terghen,
't sy voor Heusden of voor Bergen,
end' ander steden meer.

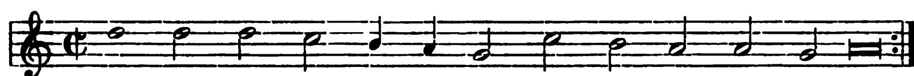
21. Hout u cloeck als Romeynen,
getrou tot inder doot;
en slacht niet de vileynen,
en vreest geenen aenstoot;
fy hen! alle die overloopers
ende oock die stee vercoopers,
haer schanden die is groot.

22. Prince, Heer en Godt almachtich,
eeuwich ghebenedijt.
u stercke hant seer crachtigh
voert voor ons uyt den strijdt;
al 't voornemen van ons vyanden
wilt dat maken heel ter schanden,
want ghy ons heylant zijt. Bisdom.

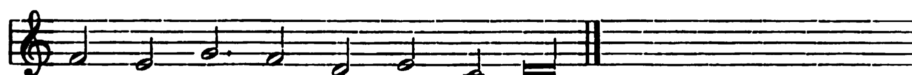
3, 3. Geertruidenberg. — 3, 5. Hendrik van de Kieboom, luitenant, bijgenaamd Neus, en Gerard Abrahams Cornet, bijgenaamd Lekkerbeetje. — 3, 6. Floris van Doorn, wachtmeester, en Magerheijn, soldaat. — 18, 1—4. „Een viertal niet zeer duidelijke regels" (Dr. v. Vl.). — 19, 3. *mineren*, in getal verminderen, gedund worden. — 20, 4. t.: *van u heer;* staat in verband met str. 11 en bedoelt den protestantschen staf.

Tekst. *Geuse lietboeck* van 1603, bl. 82 r°. „een nieu liedeken van de Berghsche soldaten / doen sy de stad aen den vyant vercocht hadden. Op de wijse: Bruynsmedelijn / Bruynsmedelijn / ghy zijt seer hups / etc.", hierboven weergegeven; — Dr. J. van Vloten, *Nederl. geschiedzangen*, 1852, II, bl. 306; — H. J. van Lummel, *Nieuw Geuzenlied-boek*, nr. 141, bl. 336, met deze aanteekening: „Men noemde de vreemde soldaten, die Geertruidenberg, den 10 April 1589 op eene verraderlijke wijze aan Parma in handen speelden, Bergverkoopers". — Zie verder John Lothrop Motley, *Gesch. van de Vereenigde Nederlanden*, vertaald onder toezigt van Dr. R. C. Bakhuizen van den Brink, 's-Grav. 1861, III, bl. 372.

Melodie. I. I. Fruytiers, *Ecclesiasticus*, Antw. 1565, nr. 46, bl. 97, „op de wyse van Frisch meechdelijng, oft etc.":

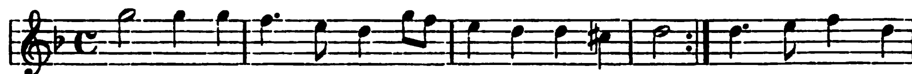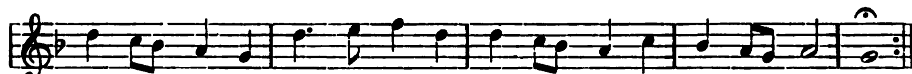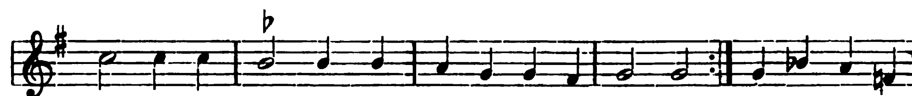

In zijne uitgave van Fruytiers' werk, Amst. 1898, bl. 51, teekent D. F. SCHEURLEER aan: „Frisch Meechdelijng", Superiuspartij van *Danseries*, Fol. 9[r]. (*Premier livre de Danseries, contenant plusieurs Pavanes, Passomezo, Almandes, Gailliardes, Branles, etc.*... Louvain, 1571). — Deze superiuspartij, met opschrift: „Almande Smedelyn", buiten het slot: *g f e* | *e d d c (cis)* | *d*, dezelfde melodie als de bovenstaande, is te vinden in *Ndl. dansen der 16*[de] *eeuw*, voor vierhandig klavier bewerkt door J. RÖNTGEN, met eene inleiding van D. F. SCHEURLEER, II (1905), nr. 5, bl. 13.
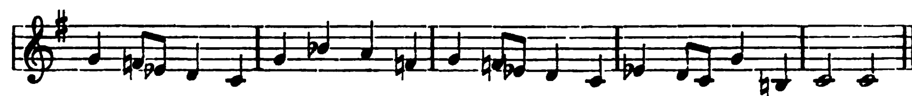
II. Dr. J. P. N. LAND, *Luitboek van Thysius*, nr. 7, „Bruynsmedelyn" (Allemande):

Blijkbaar van Duitschen oorsprong, zegt Dr. Land, ofschoon hij de melodie bij de Duitschers niet aantrof. Daarentegen, voegt hij er bij, vinden wij onze wijs terug in ons duitsche luitboek f. 71 r. „das Meidlein das ist hübsch und fein", zonder verderen tekst. Het door Dr. Land bedoelde luitboek is van de tweede helft der XVI[de] eeuw en berust in de bibliotheek van de *Vereenig. voor N.-N. mzgsch.*, Catalogus, 1884, bl. 134. De melodie, zonder maataanduiding, klinkt in *c* mol; de *fis* is, door vergissing, bij den sleutel gevoegd.

Over de „Allemande", zie hierna, nr. 463, bl. 1775—6, het lied: „Maraen, hoe moogt gy spies en lans verheffen".

Andere melodieën hebben de Duitsche liederen: „Mir ist ein schöns braun Meydelin"; — „Ick weisz mir ein Meidlin hübsch und fein", te vinden bij Böhme, *Altd. Lb.*, nr. 196 en 197, bl. 280—1, en Erk u. Böhme, *Deutscher Liederhort*, II, nr. 450*a*, bl. 270 en nr. 445, bl. 263.

„Seght ghy Berghsche soldaten, etc." wordt op zijne beurt aangeh. als wijs voor: „Seght nu ghy nieuw soldaten" („Afdancken van de Waertgelders", 1618), zie H. J. van Lummel, *Nieuw Geuzen-lb.*, bl. 433.

462. De Geusen zijn in Bomler Weerdt ghevallen.

(1600)

De Geu-sen zijn in Bom-ler Weerdt ghe-val-len, sy heb-ben
mijn ont-no-men, met haer al-len, een hup-se schans en daer toe sterck van
mue-ren; 't is een quaey kans voor my, diet moet be-sue-ren; want met dees schans seer
fel meend' ick te win-nen 't spel, sulck was oock al mijn
mee-ning; maer 't is nu al krac-keel, want nul-lo is mijn
deel, 't welck my brenght in ver-klee-ningh.

1. De Geusen zijn
in Bomler Weerdt ghevallen,
sy hebben mijn
ontnomen, met haer allen,
een hupse schans
en daer toe sterck van mueren;
't is een quaey kans
voor my, diet moet besueren;
want met dees schans seer fel
meend' ick te winnen 't spel,
sulck was oock al mijn meening;
maer 't is nu al krackeel,
want nullo is mijn deel,
't welck my brenght in verkleeningh.

2. Om dat Nassou,
als een stout helt bevonden,
Hollandt getrou
wil zijn tot allen stonden,
die met gewelt
mijn volck daer quam bestrijden,
't welck my seer quelt;
nochtans moet ick het lijden.
Ick wilde wel voorwaer,
dat dese schans aldaer
noyt en waer begonnen;
want 't spel heb ick gerockt,
maer den Geus seer verstockt,
die heeftet af-gesponnen.

3. Gantsch seer ontstelt
sijn nu al mijn Papisten,
dat zy haer gelt
daer aen ginghen verquisten;
maer 't meeste spijt,
het welck my seer gaet stooren,
dat ickt verwijt
van alle man moet hooren,
ist burgher ofte boer,
elck een maeckt groot rumoer;
ick en weet schier wat maken;
mijn krijghsvolck ongefaelt
dat wil oock zijn betaelt,
den krijgh mach ick wel staken.

4. Och, nu is al
mijnen moet gants verlooren,
ick ben ter pal,
och, was ick noyt gebooren!
Al mijn betrou
dat is mijn af gheweken,
drie schanssen bou
in Vlaenderlandt ghestreken:
d' een schans heet Philippijn,
d' ander Patiency fijn;
mijn fortres, sterk van muren,
Vlaenderen is nu gheschent;
Nieupoort, Brugh ende Gent
moghen dat wel besueren.

5. Mijn vreucht verdwijnt,
couragie loopt verlooren,
maer siet, het schijnt
ick bender toe ghebooren;
ick heb den strick
voor een ander ghehanghen,
maer nu ben ick
daer selver in ghevangen;
och, wat sal ick gaen doen,
't hert swelt my inden schoen,
door anghst ben ick verslagen,
elck roept met vollen crop,
de clapmus moet haesop!
wie duyvel sout verdraghen?
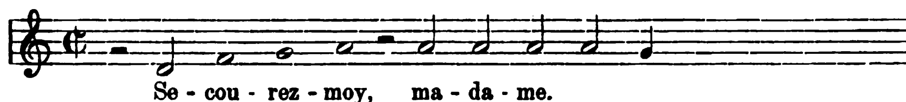
6. Mijn leven dach
gheen meer verdriet mach spooren,
ick heb den slach
in Vlaenderlant verlooren;
mijn macht [al] saen
die is my nu ontnomen,
ick mach wel gaen
al na de Paus van Roomen;
mijn heere menichfout
verslaghen, jonck en oudt,
dat mach ick wel beclagen;
somma, op dit termijn
isser wel drie dosijn
gevanghen en verslaghen.

7. O gulden jaer,
sijn dit u schoone vruchten,
dat ick dus swaer
in groot verdriet moet suchten?
Moet ick alleyn
dit cruys noch langh be-erven?
Ick ducht certeyn,
dat ickt noch sal besterven;
helpt my, o Paus propijs,
helpt, Cardinalen wijs,
helpt oock Bisschoppen mede,
helpt Abten al ghelijck,
helpt ghy Prelaten rijck,
helpt my in elcke steden!

8. Helpt Jacobijns,
helpt oock ghy Jesuijten,
helpt Augustijns,
helpt al ghy Carmelijten,
helpt oock ghy prioors,
helpt paters hooch verheven,
helpt mede pastoors,
helpt nichten ende neven,
helpt Minnebroers seer groot,
helpt oock Cathuyser bloot,
helpt nonnen, wilt u rasschen,
helpt paep en coster fijn,
helpt monnick ende bagijn,
of 't verloopt al in d' asschen!

Tekst. *Geuse lb.* van 1603, bl. 94 r°, „Beklach vanden Cardinael Albertus gedaen over het groot verlies van de schans S. Andries tot Rossumsaen (l.: Rossum saen) / op de voys van den 79. Psalm (van Dathenus): De Heydenen zijn in u erfdeel / etc. (De Heydnen zijn in u erfdeel gevallen)", hierboven weergegeven; — Dr. van Vloten, *Nederl. geschiedzangen*, II, bl. 351; — H. J. van Lummel, *Nieuw Geuzenlied-boek*, nr. 157, bl. 384, met deze aanteekening: „Gedurende eene afwezigheid van Albertus, was aan Andreas van Oostenrijk het opperbevel over 't leger opgedragen. Deze liet bij 's-Hertogenbosch de schans St. Andries bouwen, welke door Maurits na een beleg van drie dagen, den 24 Maart 1600, genomen werd"; — Dr. Loman, *Twaalf Geuzeliedjes*, 1872, nr. 12.
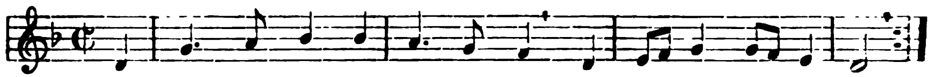
Melodie. Ps. 79, „Les gens entrés sont en ton héritage", van Marot; — Dr. Loman, t. a. p. — Volgens O. Douen, *Clément Marot et le Psautier Hugenot*, 1878, I, bl. 726, is de aanvang der melodie ontleend aan het wereldsche lied:

Dit lied, insgelijks door Marot gedicht, dat meermalen door de oude componisten werd bewerkt (zie Eitner, *Bibliogr.*, bl. 490, 603, 729, 884) en dus zeer bekend moest zijn, heeft nochtans niets gemeens met Ps. 79; niet alleen verschillen beide melodieën van modus, maar daarenboven zijn de bij den aanvang der zangwijs doorloopen toonafstanden hoegenaamd niet dezelfde. De wijs van Ps. 79 kan wel, zooals Dr. Loman zegt, aan een Fransch liedje van den tijd ontleend zijn, doch zeker komt ze niet voort uit de door Douen aangeduide melodie.

463. Maraen, hoe moogt gy spies en lans verheffen tegen God?

(Slag bij Nieuwpoort, 1600)

Ma - raen, hoe moogt gy spies en lans ver - hef-fen te - gen God?
Merckt hoe ghy, met u ster - cke schans, ge - wor-den syt ten spot.

Ghy, door u moor-ders' spel, wilt al de we - relt druc - ken end'

al - les slaen in stuc - ken; maer God die siet het wel.

1. Maraen, hoe moogt gy spies en lans
verheffen tegen God?
Merckt hoe ghy, met u stercke schans,
geworden syt ten spot.
Ghy, door u moorders' spel,
wilt al de werelt drucken
end' alles slaen in stucken;
maer God die siet het wel.

2. Hy heeft de winden in zyn hand
end' stuertse waer hy wil,
de wat'ren en het vaste land,
'tonweder en het still',
de nacht, en oock den dag,
mensch, vee, oock waer sy vlieden:
't staet onder zyn gebieden
al watter wesen mach.

3. Wie pochter dan op macht en kracht,
om alles te verdoen
wat dat hem schiet in zyn gedacht?
wie isser toch soo koen
die tegen God sal staen?
daer niemant, wie 't mach wesen,
kan voor hem, sonder vreesen,
een oogenblik bestaen?

1, 1. *Maraen*; zie hiervoren II, bl. 1609.

Tekst en melodie. VALERIUS, *Neder-landtsche gedenck-clanck*, Haerlem 1626, bl. 180, „stem: Almande Nonette, of: Une ieusne fillette", hierboven weergegeven. In dit lied bezingt Valerius den gewichtigen slag door Prins Maurits den 2den Juli 1600 bij Niepoort geleverd, waarbij, na een hevigen strijd van vier uur, de Spanjaarden de vlucht namen, 5300 gesneuvelden achterlatende. Hetzelfde onderwerp wordt behandeld in twee andere liederen van den tijd: „'t Gulde jaer sestienhondert, // July den tweeden dach" — „op de wijse: Het nachtegaelken kleyne" en: „Wie wil hooren een nieu liet // wat in Julius is geschiet" — „op de wyse: Wy willen niet meer van Aelighen (l.: Aeltghen) singhen" (Dr. VAN VLOTEN, *Nederl. geschiedzangen*, II, 1852, bl. 353, 355, en H. J. VAN LUMMEL, *Nieuw Geuzen-liedboek*, bl. 386, 388). De slag bij Niepoort werd in den modernen tijd bezongen door ISAAC DA COSTA, *Kompleete dichtwerken*, 's-Grav.—Leyden, 3de druk, 1876, bl. 688, en door PRUDENS VAN DUYSE, *Nagelaten gedichten*, 1882, I, bl. 128.

De tekst van „Het nachtegaeltje kleyne", met wijsaanduiding: „Den hemel uytgespannen", is te vinden in: *Haerlems oudt lb.*, 27en druk, 1716, bl. 35, de melodie komt voor bij VALERIUS, t. a. p., bl. 114, „stem: Almande Prins de Parma"; — STALPAERT, *Gulden-iaers feest-dagen*, Antw. 1635, bl. 504, „stem: „Piacer gioia e diletto"; — *Den singende zwaan* (Antw. 1655), Leyden 1728, bl. 333, „stem: Almande Parma — Het nagtegaeltje kleyne". — In PERS' *Bellerophon*, Amst. 1633, bl. 150, voert het lied: „Voor-danster van de reyen", tot opschrift „stem: Il contento. Piacer gioja e diletto. Balet. a 5. Of, Het nachtegaelken kleyne, etc."

Over het vroeger bekende oude lied: „Wy willen niet meer van Aeltghen singen", met toespeling op *Aal*, bier, voor „drinkgelag houden", zie Dr. J. P. N. LAND, *Het luitboek van Thysius*, nr. 63. — *Aal* voor *Alida*, is echter een vrouwennaam (*Wdb. der Ndl. taal*, I, kol. 17).

Volgens BÖHME, *Geschichte des Tanzes*, I, bl. 122, ontmoet men eerst in het laatste derde der XVIde eeuw, de Fransche uitdrukking: „Allemande", voor muziekstukken in C- of $\frac{4}{2}$-maat, en wel in Philidor's verzameling (1580) en in Tabourot's *Orchésographie* (1588). In de luitboeken van Hainhoffer (1603) vindt men teksten bij de Duitsche dansen, terwijl in Frankrijk bij de „Allemande" nooit gezongen werd. Ook in later tijd, wanneer deze zuiver instrumentaal werd, vielen in Duitschland de teksten weg. Wij zagen hiervoren, bl. 1771, de „Allemande" vermeld in *Premier livre de Danseries*, Louvain, 1571.

Erk u. Böhme, *Deutscher Liederhort*, III, nr. 2000, bl. 704, leiden bovenstaande melodie af van een jachtlied: „Ich ging einmal spazieren", dat zich, te beginnen met 1560, in „Dresdner Codex" voordoet, melodie waarop Dr. L. Heimbold in 1563 zijn lied: „Von Gott will ich nicht lassen", dichtte, en die (vgl. Joh. Zahn, *Die melodien der deutschen evangelischen Kirchenlieder*, III, 1890, nr. 5264*b*, bl. 704) reeds gedrukt voorkomt in 1571. — E. u. B. noemen ze eene „internationale" zangwijs, daar ze te gelijkertijd in Duitschland, in de Nederlanden en in Frankrijk bekend was, wijzen op Valerius, *Neder-landtschen gedenck-clanck*, op J. B. Besardus, *Thesaurus harmonicus*, Coloniae Agrippinae 1603, bl. 73, waar deze melodie te vinden is als „air de court" (cour) met den Franschen tekst: „Ma belle si ton âme", en op het *Prieel der gheest. melodie*, Antw. 1614, waar ze wordt toegepast op de liederen: „Bienheureuse est une âme" (parodie van: „Ma belle", enz.), en „Hemelsche Koninghinne".

Bij die bronnen kan men voegen: Jehan Chardavoine, *Le recueil des plus belles et excellentes chansons*, Paris 1576 (eene verzameling die volgens M. Joseph Denais, *Un musicien du XVI*^me^ *siècle, Jean Chardavoine*, Paris, v^e^ L. Techener, 1889, bl. 18, naar alle waarschijnlijkheid in druk verscheen in 1576, ofschoon misschien aangevangen in 1573), waar men onder nr. 59 het lied vindt, waarvan de eerste strophe volgt:

U - ne jeu - ne fil - let - te De no - ble cœur, Plai - san - te et

jo - li - et - te, De grand va - leur, Ou - tre son gre On l'a ren-du

non - net - te, Ce - la point ne luy haic - te, Dont vit en grand dou-leur.

Deze strophe leert ons, hoe het woord „nonnette" bij het woord „allemande" als wijsaanduiding werd gevoegd.

Weckerlin, *L'ancienne chanson populaire en France*, Paris 1887, bl. 464, geeft den volledigen tekst naar *Recueil de plusieurs chansons*, Lyon, 1557. Dit lied kon dus in 1557 reeds eenigen tijd populair zijn. De gepasticheerde tekst: „Une jeune pucelle // de noble coeur", zonder bronaanduiding aangehaald door J. Tiersot, *Hist. de la chanson pop.*, Paris 1889, bl. 247, komt voor onder de *Noëls ou cantiques nouveaux*, „composez par P. Binard, Parisien", Troyes 1741, bl. 31. Er bestaat eene vroegere uitgave van 1621, zie bl. 1142 hiervoren. Eene andere vergeestelijking: „Une vierge féconde // de grand beauté", vindt men nog, met eene variante der melodie, herdrukt in *Noëls anciens* par le R. P. Dom Georges Legeay, Paris—Brux. z. j., I (1875), nr. 5, bl. 10.—K. Bartsch, *Alte Französische Volksldr.* Heidelberg 1882, bl. 233, Duitsche vertaling: „Es war ein junges Mädchen / stolz war ihr Herz".

De door E. u. B. naar *Het prieel der gheest. mel.*, 1614, genoemde liederen, doen zich reeds voor in de uitgave van Brugge 1609. — *La pieuse alouette*, Valencienne, I, 1619, bl. 316, bevat, met de wijsaanduidingen: „Une jeune fillette etc., ou Dedans quatre chambrettes, ou Ma belle, si ton âme", het geestelijke lied: „Bienheureus' e't un' ame", tekst en melodie, daarbij, nogmaals bl. 316, de melodie gevarieerd. Ziehier de eerste van die zangwijzen:

Bien - heu - reus' ét un' a - me, Où nul vi - ce n'a lieu,
Qui ja - mais ne s'en - flâ - me, Que de l'a - mour de Dieu,

Et d'un dé - dain, Re - jet - te l'ar - ti - fi - ce De la cau - te

ma - li - ce De tout hom - me mon-dain.

De volgende variatie uit STALPAERT's *Extractum cath.*, 1631, bl. 308, „stem: Bienheureuse est une ame", ook te vinden in STALPAERT's *Gulde-iaers feest-dagen*, 1635, bl. 663, voor: „Vyerdt, Brussel, vyerdt met rede", doet zich reeds voor met den Franschen tekst: „Bienheureuse", enz. in *Het prieel* 1609, bl. 260. — E. u. B., t. a. p., geven dezelfde lezing naar *Het prieel*, 1614.
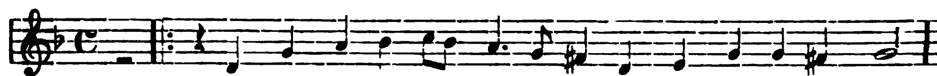
Wat mo - gen zich de Pa - pen „ Be - rom - men van Au - taer?
Na - dien all' Chri-stus kna - pen By - zon - der en te gaer „

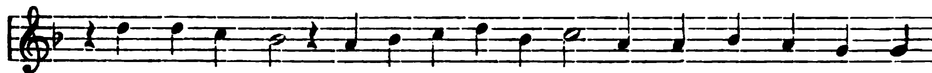
Door Go - des hand, Zoo hoog nu zijn ver - he - - ven „ Dat zy

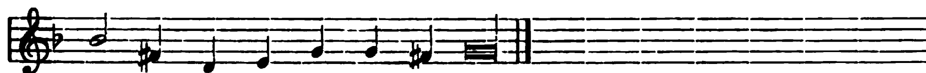
hem mo - gen ge - - ven „ Een dienst van of - fe - rand.

„Une jeune fillette", luitbewerking, komt ook voor in NIC. VALLET's luitboek: *Het geheymenisse der zang-godinnen*, Amst. 1615, beschreven door D. F. SCHEURLEER in *Tijdschr. voor N.-N. mzgsch.*, V (1897), bl. 13 vlg.

CAMPHUYSEN, *Stichtelycke rymen*, uitg. Amst. 1647, bl. 140, „sang: Une ieune fillette":

WECKERLIN, *Échos du temps passé*, z. j., I, nr. 22, bl. 48, geeft naar Besardus' voornoemden *Thesaurus* het lied: „Ma belle si ton âme", gedicht door GILLES DURANT (1550—1615).

Anders is de melodie met wijsaanduiding: „Une jeune fillette, etc.", te vinden in *La clef des chansonniers* van Ballard, Paris 1717, II, p. 194, voor: „L'amant le plus fidelle // de nos cantons".

464. 't Spaensche gedrocht, met haer gespuys.

(Beleg van Oostende, 1601—1604)

't Spaen-sche ge-drocht, met haer ge-spuys, qua-men met een groot ge-

druys voor Oost - en - de, met haer ben - de, die daer ren - de om de

stad, scho - ten de wal - len by naer plat;

1. 't Spaensche gedrocht, met haer gespuys,
   quamen met een groot gedruys
   voor Oostende, met haer bende,
   die daer rende om de stad,
   schoten de wallen by naer plat;

2. Mynden en stormden gantsch verwoet,
   spaerden oock geen menschen bloet,
   om te dwingen en te bringen
   sonderlingen na haer sin,
   dese daer uyt, en zy daer in.

3. Maer die van binnen pasten oock
   wat te raken int gesmoock,
   en sy schoten onverdroten,
   dat de kloten treften wel
   menig jong, kloeck en fraey gesel.

4. Trommel en' fluyt en oock trompet
hoorde men seer soet te met;
't vroylyck wesen werd gepresen,
al wast vreesen noch so groot,
in blydschap werd' verwacht de doot.

5. 't Is waer, de stad werd Spanjaerts prooy;
laet hem wesen daer met mooy;
ons, op heden, syn vier steden
weer met vreden aen ons land,
daer voor gebracht tot synder schand.
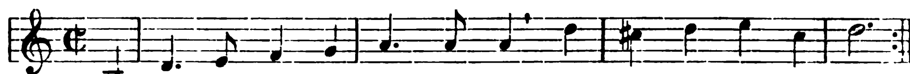
Tekst en **melodie.** VALERIUS, *Neder-landtsche gedenck-clanck*, Haerlem 1626, bl. 191, „stem: Windeken daer het bosch van drilt"; — Dr. A. LOMAN, *Oud-Nederl. ldr. uit den Neder-landtschen gedenck-clanck*, eerste uitg. 1871, nr. 12, bl. 42 en nr. 12 der muziekbijlagen; tweede uitg. met J. C. M. VAN RIEMSDIJK, 1893, nr. 12, bl. 14. — In dit lied wordt bezongen het Beleg van Oostende, dat duurde van 5 Juli 1601 tot 20 September 1604, toen de stad zich gedwongen zag, zich aan de Spanjaarden onder Spinola over te geven. „Noyt", zegt Valerius, „isser stad beter beschermt geweest dan dese. Men rekende datter wel 100000 menschen in dese belegeringe syn doot gebleven."
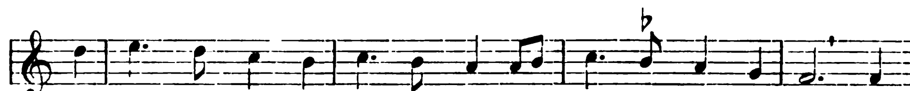
Zie bij H. J. VAN LUMMEL, *Nieuw Geuzenlied-boek*, nr. 165, bl. 402: „Een nieu liet van de groote victorie die God gegeven heeft over de stadt Oostent, waer op den vyand drie stormen gedaen heeft, 's maenendaegs na drie coningen 1602. „Op de wijze: Van Bommelken bom"; „een liedje gemaakt in de gedachte", schrijft v. L., „dat men er in slagen zou om Oostende te behouden, dat evenwel niet gelukt is."
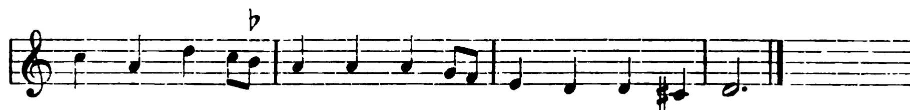
Voor de melodie, zie hiervoren I, nr. 161, bl. 597.

465. Waer datmen sich al keerd of wend.

(Vertrek der Engelsche garnizoenen, 1616)

1. Waer datmen sich al keerd of wend,
 end' waermen loopt of staet,
 waer datmen reyst, of rotst, of rend,
 end' waermen henen gaet,
 daer vintmen, 'tsy oock op wat ree,
 d' Hollander end' de Zeeuw';
 sy loopen door de woeste zee,
 als door het bosch de leeuw'.

2. In koud' en heete landen al,
 gelegen Zuyd' of Noord,
 of Oost, of West, op berg' en dal,
 men van haer spreecken hoord;
 sy krygen menig schip en boot
 wt 't Indiaensche ryck;
 daer zyn geen volcken, oock hoe groot,
 in veelen haers gelyck.

3. **Het dryft haer alles op de hand;
hoe menig schip en schuyt
beseylter wel dit soete land,
of tyd' van hier oock uyt?
Wat vaerter menig of en an?
Wat komt haer niet al voor?
daer met s'haer handel dryven dan
de heele werelt door.**

4. 't Vereenigd' vry-gevochten volck
maeckt Spanjen d' oorlog' moe,
sulcx dat hy zynen vreden tolck
dit land moet senden toe;
wie soud' oyt hebben dit gedacht,
dat d' hoogmoet van Papou,
dat soo een groote, trotse macht
so buygsaem worden sou?

5. Venetiaen en Savoyard,
met and're volck'ren veel,
hadd' Spanjen oock al me verward
en sat haer op de keel;
hy meynd', hy soud'se slocken op,
gantsch dempen en verslaen:
maer 't Staten volck op Spanjaerts kop
daer self haest heeft gegaen.

6. O Neerland! so ghy maer en bout
op God den Heer altydt,
u pylen vast gebonden hout
end' t'saem eendrachtig zyt:
so kan u duyvel, hel, noch doot,
niet krencken noch vertreen,
al waer oock Spanjen noch so groot,
ia, 'swerelts machten een.

Tekst en melodie. „VALERIUS, *Neder-landtsche gedenck-clanck*, Haerlem, 1626, bl. 222, „stem: Pots hondert duysent slapperment". — V. teekent daarbij aen: „In Junio 1616 zyn de steden Briel, ende Vlissingen, als mede 't Casteel Rammekens ontlast vande Engelsche Guarnisoenen / die 'tsedert den Jare 1585 daer in hadden gelegen / als verpand zynde geweest aende kroone van Engelant / voor sodanige penningen als hare Majesteyt alsdoe verstreckt hadde om d' oorlog te voeren tegens den wreeden Spanjaerden / alsoo alle de achterstellen by hare Hoog Mog. aen de-

selve kroone volkomentlyck nu betaelt ende voldaen waren; het welcke geen kleyne oorsaecke van blydschap ende vreuchde gaf aen allen getrouwen Patriotten, haren staet nu vry en onbelast vindende van uytlantsche Princen." De vaderlandsche dichter, zooals Dr. Loman terecht Valerius noemt, zingt nu opgetogen:

Wat worter meer gelieft? Wat isser meer te roemen
dan Vryheyt, en te zyn van slaverny verlost?
Ons vyand most ons selfs Vry' Nederlanders noemen,
eer dat hy zyn begeer en wenschen krygen kost.

Vry syn wy, end' dat blyckt te klaerder noch in desen,
dat wy de steden, die daer waren dier verpand,
nu hebben vry gemaeckt. God moet gepresen wesen,
die soo gesegent heeft ons lieve Vader-land!

Dr. A. D. Loman *Oud-Ndl. ldr. uit den Ndl. gedenck-clanck*, 1871, bl. 44, nr. 13, volledige tekst; nr. 12 der bijlagen, met de melodie; — 2de uitg. met J. C. M. van Riemsdijk, 1893, nr. 13, bl. 16, str. 1, 4 en 6 met de melodie.

In de tafel van Valerius' werk vindt men, opgegeven onder de „Nederlandsche stemmen", de wijzen: „Pots hondert duysent, of: Almande Pekelharing", en onder de „Almanden" de wijs: „Pekelharing, of Pots hondert". Eene Engelsche gezongen klucht van Robert Cox: *Singing Simpkin*, door J. Bolte, *Die Singspiele der englischen Komödianten* (Theatergeschichtliche Forschungen herausgegeben von Berthold Litzmann, Hamb. u. Leipz., VII, 1893), herdrukt, en in de 16de eeuw thuisgebracht, werd nagevolgd in het Duitsch, onder den titel van *Pickelhering in der kiste* (1620), en in het Nederlandsch door Isaak Vos, onder den titel van *Pekelharing in de kist* (1648). De Duitsche en de Nederlandsche tekst werden mede door Bolte, t. a. p., herdrukt. In den Duitschen tekst komt een couplet voor, dat op onze melodie kan gezongen worden, en dat aanvangt: „Dass ich potz schlapperment! // wo find ich meinen Schatz?", aanvang, dien men in den Nederlandschen tekst terugvindt als: „Das dich pots doesent slapprement // waar vind ik nu mijn hart?", waar hij deel uitmaakt van eene strophe, die zeer goed op de melodie van Valerius past.
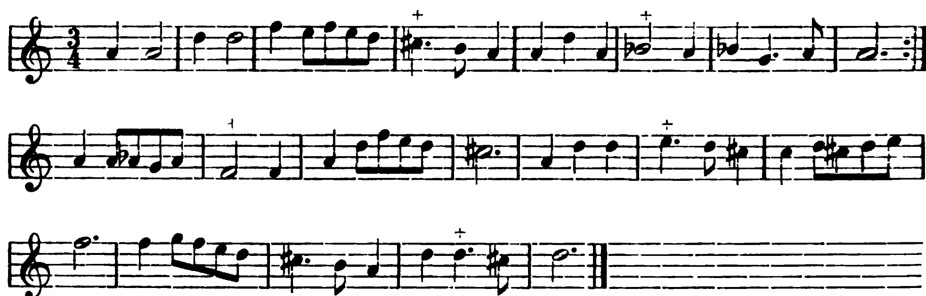
„Slapperment" is een vloek in den aard van het thans nog in Vlaanderen voortlevend „sappermenten", of „sakkermenten", van sacrament; „sakkeren" is vloeken.

De besproken melodie, die gelijken aanvang heeft met de zangwijs: „Snachts doen een blauw gestarde kleed" (zie hiervoren I, nr. 175, bl. 658), zal, zoowel als deze, van Engelschen oorsprong zijn; wellicht zal zij ook aan de Engelsche tooneelspelers, die in 1611—1612 Amsterdam bezochten, hare verspreiding te danken hebben. Zie nog over deze tooneelspelers bl. 1151—2 hierboven.

De wijs „Pekelharings *ofte* Pots hondert tausent Slapferment" komt herhaaldelijk voor bij Starter, *Friesche lust-hof*, Amst. 1621, „Boertigheden". — „Kluchtigh t' samen-gesang", enz., Sign. B 2 v° vlg. In ditzelfde stuk wordt door Starter ook aangehaald als wijs: „D' Engelsche fa fa fa, la la la, etc.", die men mede aantreft in den aanvang van *Singing Simpkin* en in de vermelde navolgingen.

Verder wordt „Pots hondert", enz., nog aangehaald: Bredero, *Boertigh lb.* (1622), uitg. Amst. 1890, bl. 229 en 230, voor: „O Jannetje, mijn soete beck!", en „Nu Heereman, nu jong-gesel"; — *Zeeusche nachtegael*, Bijvoegsel: Tafereel van Sinnemal, Middelb., 1623, bl. 81, voor: „Ghy Zeeusen-slyper, baes en knecht". — Dr. Loman, t. a. p., vermeldt een lied uit de verzameling aangelegd door Mr. J. Scheltema (Bibl. te Leiden) met aanvang: „Hey pots hondert duysent schande", dat echter ander metrum heeft.

In *O. en n. Hollantse boeren-lieties*, 2de uitg., Amst. c. 1700, nr. 932, vindt men, met het opschrift: „Pots hondert duysent", eene gansch verschillende zangwijs, die echter, door verhooging van den zesden trap, eene gemoderniseerde variante uitmaakt van de melodie: „Hoe groot, o Heer"; vgl. nr. 431, bl. 1608 hiervoren, de verschillende lezingen en vooral de lezing VI:

---

466. Merck toch hoe sterck nu int werck sich al steld.

(Berg op Zoom, 1622)

Merck toch hoe sterck nu int werck sich al steld, die t'al-len ty soo ons
Siet hoe hy slaeft, graeft en draeft met ge-weld, om on-se goet, en ons

vry-heyt heeft be-stre-den;
bloet, en on--se ste-den! Hoor de Spaen-sche trom-mels slaen!

Hoor Ma-raens trom-pet---ten! Siet hoe komt hy trec-ken aen,

Ber-gen te be-set--ten. Berg op Zoom, hout u vroom, stut de Spaensche

scha-ren; laet 's Lands boom end' syn stroom trouw'-lyck toch be--wa-ren.

1. Merck toch hoe sterck nu int werck sich al steld,
die 'tallen ty soo ons vryheyt heeft bestreden;
siet hoe hy slaeft, graeft en draeft met geweld,
om onse goet, en ons bloet, en onse steden!
Hoor de Spaensche trommels slaen!
Hoor Maraens trompetten!
Siet hoe komt hy trecken aen,
Bergen te besetten.
Berg op Zoom, hout u vroom,
stut de Spaensche scharen;
laet 's Lands boom end' syn stroom
trouw'lyck toch bewaren.

2. 't Moedige, bloedige, woedige swaerd
blonck en het klonck, dat de voncken daer uyt vlogen.
Beving en leving, opgeving der aerd,
wonder gedonder, nu onder was, nu boven,
door al 't mijnen en 't geschut
dat men daeg'lycx hoorde;
menig Spanjaert in syn hut,
in syn bloet versmoorde.
Berg op Zoom, hout sich vroom
't stut de Spaensche scharen;
't heeft 's Lands boom, en syn stroom,
trouw'lyck doen bewaren.

3. Die van Oranjen, quam Spanjen aen boord,
om uyt het velt, als een helt, 't gewelt te weeren;
maer also dra, Spinola 't heeft gehoord,
treckt hy flocx heen op de been met al zyn heeren.
Cordua kruyd spoedig voort,
sach daer niet te winnen,
Don Velasco liep gestoort,
't vlas was niet te spinnen.
Berg op Zoom, hout sich vroom
't stut de Spaensche scharen;
't heeft 's Lands boom, en syn stroom,
trouw'lyck doen bewaren.

1, 6. *Maraens trompetten;* over het woord *Maraen*, zie hiervoren II, bl. 1609. — 3, 3 vlg. *Spinola*, *Cordua* en *Velasco* moeten hunne namen leenen uit een woordspel met *spinnen*, *kruid* en *vlas* (Dr. Loman).

Tekst. Valerius, *Neder-landtsche gedenck-clanck*, Haerlem 1626, bl. 247, „stem: Comedianten dans"; — Dr. A. D. Loman, *Oud-Ndl. ldr. uit den Nederl. gedenck-clanck*, 1ste uitg. 1871, bl. 46, nr. 15, 2de uitg. met J. C. M. van Riemsdijk, bl. 18, nr. 15.

Een lied op hetzelfde onderwerp komt voor onder de Geuzenliederen; zie H. J. van Lummel, *Nieuw Geuzen-lb.*, nr. 189, bl. 469, met aanvang: „Aenhoort doch allegare // al na dees nieuwe mare", en opschrift: „Een nieu liedeken van 't belegh van Bergen op Zoom, ende wat daer voren gepasseert is, als oock van de komste van den Grave van Mansveldt, ende den hertogh van Bruijnswijck. Op de wyse: Gelijck 't begint." De uitgever teekent daarbij aan: „Don Louis de Velasco belegerde Bergen op Zoom van den 10 Juli tot den 3 Oct. 1622, maar de stad werd dapper verdedigd en eindelijk door Maurits ontzet, terwijl Spinola meer dan 10000 man voor de stad had verloren en de bezetting met geen 1200 man verminderd was." Zie mede een schimplied op Spinola: „Ghy bay-verkoopers hoort mijn sprake", op de wijs „alst begint", bij v. L., t. a. p., nr. 190, bl. 471.

Dr. J. TEN BRINK, *Elseviers geïllustreerd maandschrift*, Dl. IX (Jan.—Juni 1895), bl. 685, is van meening, dat het lied: „Merck toch, hoe sterck", niet van Valerius, maar wel van Starter is gedicht. Deze meening steunt:

1°. Op de taal en eigenaardige wijze van zeggen van Starter. Deze heeft ook in 1622 een tweede gedicht op Bergen-op-Zoom gemaakt, waarin het woord „Maraan" herhaaldelijk voorkomt;

2°. Op het metrum. Het lied onderscheidt zich door een geestig herhaald middelrijm;

3°. Op de melodie, welke van Engelschen oorsprong is. Starter kwam op zijn dertiende jaar uit Engeland naar Amsterdam;

4°. Op Starter's levensomstandigheden. Starter's tweede gedicht op Bergen-op-Zoom is in den derden druk van den *Frieschen lust-hof*, 1624, geplaatst. Starter is zeer waarschijnlijk bij het ontzet tegenwoordig geweest, als zijnde in dienst van Graaf Ernst van Mansfeld, die in October 1622 naast Prins Maurits Bergen-op-Zoom binnentrok. Dr. J. t. Br. houdt het er voor, dat Starter toen reeds in dienst van Mansfeld was, en met hem binnen de ontzette stad trok. Van daar het gedicht, het uitstekend lied door Valerius bewaard en Starter's liederen op de Prinsen (Prins Maurits, Prins Hendrik, den Koning van Bohemen en Graaf Ernst van Mansfeld).

Dr. F. C. WIEDER is integendeel van gevoelen, dat al de liederen, voorkomende in Valerius' *Nederl. gedenck-clanck*, door Valerius zelf zijn gemaakt, met uitzondering echter van de drie, die in het Geuzenliedboek staan („Wilhelmus" — „Maximilianus de Bossu" — „Hoort allegaer, in 't openbaer"). Dr. W. was zoo goed ons de redenen te doen kennen waardoor zijne meening wordt gestaafd.

„De liederen van den *Gedenck-clanck*, met uitzondering der bekende drie, zijn niet onmiddellijk door het bezongen feit ingegeven, ter nagedachtenis daarvan gezongen, ze zijn dus geene historische volksliederen. In plaats van een diep gevoelig gedicht, iets als het lied op de terechtstelling der Batenborgers of van Egmont en Hoorn in het Geuzenliedboek voorkomend, is het lied op den dood van Willem den Zwijger een uiterst gemaniereerd gedicht. Vele der liederen van Valerius ademen een zelfden geest en niet zelden vindt men in verschillende liederen denzelfden gedachtengang en zinwendingen. Uit den titel: „de liedekens (meest alle nieuw zijnde)" kan men reeds opmaken, dat Valerius de schrijver is van de niet van elders bekende liederen. Geen der liederen, buiten de vermelde drie, zijn in vroegere bundels terug te vinden. De wijzen zijn uit de dagen van Valerius zelf. — Legt men naast het lied van Valerius, het lied uit het Geuzenliedboek, dan springt het verschil in het oog. Het Geuzenliedboek verhaalt het feit, het lied van Valerius is bespiegelend, het is de dichter die terugziet, niet hij die het feit heeft bijgewoond.

„Dit is zeer opmerkelijk in het lied op den tocht van Gibraltar (1607), een feit, dat Valerius toch zelf beleefd heeft. Vgl. VALERIUS, bl. 202: „Heemskerck, noyt u kloecke daet // uyt ons gedachten gaet", en *Nieuw Geuzenlied-boek* van H. J. VAN LUMMEL, bl. 409: „Vervroolyckt u t' saem in den Heer". — Daar heeft men ook het bewijs, dat Valerius de liederen achter elkaar gemaakt heeft, kort voor zijn dood, in elk geval ongeveer na 1623.

„In den toen verschenen *Zeeusche(n) nachtegael*, Middelburg 1623, III, bl. 58, komt een vers voor van Valerius, met sommige zinsneden, welke men evenzoo in de liederen van den *Gedenck-clanck* terugvindt, waarin de dichter vertelt, hoe hij des morgens uit wandelen gaat en opmerkt, hoe alle de vogels en dieren, enz. God loven. Eindelijk komt hij bij een gezelschap dat muziek maakt; nu zegt hij: laat ik thans ook iets bijdragen tot Gods lof. Wellicht deelt Valerius ons in dit gedicht mede, hoe de gedachte van het maken van den *Gedenck-clanck* bij hem is opgekomen.

„Waarom zou nu Starter „Merck toch hoe sterck", gedicht hebben? Woonde Valerius (te Veere) niet dicht genoeg bij Bergen-op-Zoom, dat belegerd werd terwijl hij aan zijn *Gedenck-clanck* bezig was, om er een grooten indruk van te hebben ontvangen? Het gaat toch niet aan willekeurig uit een bundel van iemands gedichten één uit te lichten en aan een ander toe te schrijven, alleen „omdat het wel wat te mooi voor hem is!"

Wij zijn van het gevoelen van Dr. Wieder.

Wanneer men de zeer middelmatige strophe, die bij Valerius het lied op den dood van Willem den Zwijger voorafgaat, en het lied zelf vergelijkt met het waarlijk fraaie gedicht uit den *Zeeusche(n) nachtegael*, moet men bekennen, dat Valerius zeer ongelijk met zichzelf is. Als deken van de Kamer van Veere: „In reynder jonsten groeyende", behoorde hij tot het Rederijkersgild, waarvan de leden niet zelden het dichterlijk gevoel opofferden aan de kunst om met het rijm te spelen. Wij zagen hoe Valerius — hierin een rederijker van den echten stempel — aan 't Wilhelmus en aan het lied op Bossu willekeurige veranderingen toebracht, bloot om der minne van het rijm, of om het populaire accentvers (zie hiervoren bl. 1724, de tweede str. van 't lied op de Bossu) ten voordeele der getelde syllabenmaat te keer te gaan. Als een echte rederijker vond Valerius meer nog dan Starter behagen in het binnenrijm. Echt rhetorikale bombast is de aanvang van de aangehaalde strophe op den dood van den Zwijger (bl. 131):

Och! waer van wert dit volck so ancxstig toch gedreven?
Ick kryg een schrick op 't lijf! myn beenen my begeven!
Ick val in onmacht weg! Ick kan niet langer voort!
Och, och! daer leyt ons Prins gantsch jammerlyck vermoort!

Wanneer Valerius ons echter zijn eigen gewaarwordingen doet kennen, wordt door hem een gansch andere toon aangeslagen. Men luistere een oogenblik naar den aanvang van het gedicht uit den *Zeeusche(n) nachtegael*:

Wanneer den nacht began te schuven en te scheyen,
en dat de sonne-cracht de sterren deed' verspreyen,
wanneer den morghen-root de sil'vre douw, van dorst,
oplicte van het lant, die claer lach onbemorst:
soo rocht ick uyt mijn slaep, en door het soete rusten
was ick verfrist en gauw, te wand'len my gantsch luste, enz.

Uit het voorgaande meenen wij, in tegenstelling met Dr. J. ten Brink, in overeenstemming met Dr. Wieder, te mogen besluiten:

1°. Het lied: „Merck toch, hoe sterck", wijkt niet af van de taal of gewone wijs van Valerius; men kan alleenlijk zeggen, dat dit lied een zijner fraaiste gedichten, zoo niet zijn fraaiste is. Dat Valerius, zoowel als Starter, den schimpnaam Maraan gebruikt, werd reeds vastgesteld door Dr. Loman, t. a. p., bl. 21 aant. (zie de gemelde bl. 1609 hiervoren), wat overigens door Dr. t. B. erkend wordt;

2°. Het lied is geschreven op dezelfde melodie als Starter's „Suyvere, schoone, vermaecklijke maegd"; het metrum in beide liederen is noodzakelijk hetzelfde;

3°. Het „geestige binnenrijm", het stokpaardje der Rederijkers, wordt door Valerius op elke bladzijde gebruikt; zoo vindt men bij hem de hiervoren, bl. 1709, aangehaalde regels:
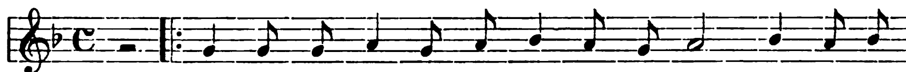
't Geween, 't gehuyl, 't gekryt „ Op dees tyt „ Gaet nu (Heer!) Even seer „ weder aen,
Het arme volck, o God! Wert bespot „ En gehoont „ Niet verschoont „ van Maraen.

4°. De melodie kan evengoed in den aanvang der XVII^de^ eeuw door de Engelsche comedianten (zie bl. 1785 hiervoren) in Nederland zijn bekend gemaakt. Starter, die een Engelschman was, duidt de wijs aan onder haren Engelschen naam: „Wat if a daye", enz. Bij Valerius wordt ze „Comedianten dans" genoemd en, in de „Tafel van de stemmen", onder de „Nederlandsche stemmen" gebracht:

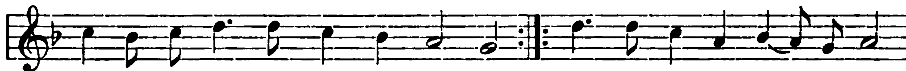
5°. Starter is in 1625 naar Duitschland vertrokken en nimmer teruggekeerd (Dr. J. t. Br., t. a. p.). Men ziet niet in, waarom het lied: „Merck toch, hoe sterck" indien het van Starter is, niet evengoed is opgenomen in de derde uitgave van den *Frieschen lust-hof*, waar het werkelijk van Starter uitgaande gedicht op Bergen-op-Zoom voorkomt. Er bestaat dus geen bewijs, dat Starter een tweede gedicht op Bergen-op-Zoom heeft geschreven, evenmin, dat het in den *Neder-landtschen gedenck-clanck* opgenomen gedicht niet van Valerius zou zijn.

Melodie. I. Valerius, t. a. p., hierboven weergegeven; — Dr. A Loman, t. a. p., bijlagen, nr. 15.
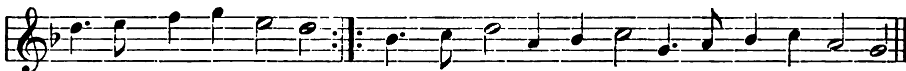
II. Starter, *Friesche lust-hof*, Amst. 1621, bl. 77, „stemme: What if a daye, or a moneth, or a yeare":

Suy - ve - re / schoo-ne / ver-maeck-lijc - ke Maegd / Van de Na-
Segt doch waer-om myn e - lend' u be - haegd? En dat ghy

tu - ra be-gaeft met hoo - ge ga - ven / Sult ghy u niet mij - en van
my dus al - lee - nigh hier doet dra - ven? Die niet lan-ger ly - en kan /

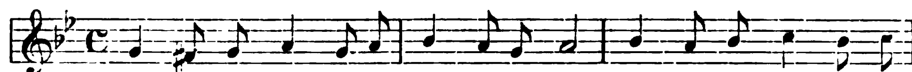

U Die - naer te pla-gen / 't Wreed ge-laet / dat ghy slaet op hem t' al-len ty-den /
Noch in 't hart ver-dra-gen / Sal de doot uyt syn nood end'lick hem be-vry-den.

Dezelfde lezing is te vinden in CAMPHUYSEN's *Stichtelyke rymen*, 1624, bl. 115, „zang: Essex Lamentatie. *Off* What if a daye, etc." voor: „Onbestendigh droef gemoedt"; — in PERS' *Bellerophon*, 1633, bl. 144, „stem: Suyvere, schoone, vermakelijcke maeghd", voor: „Woelende mensche, wat swerft ghy dus om?"; — verder: in CORN. DE LEEUW's *Christelycke plichtrymen*, Amst. 1649, bl. 34, met stemopgave: „Onbestendigh droef ghemoet", voor: „Menschen, die recht nedrich zijn."

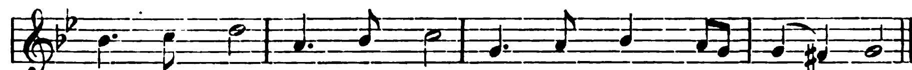
„What if a daye", enz., wordt aangeh. als stem in *Amsterdamsche Pegasus*, 1627, onder M. CAMPANUS' *Veld-deuntjes*, bl. 42, voor: „Men gruwt de hel".

Zooals Dr. LAND, *Tijdschr. voor N.-N. mzgsch.*, I (1885), bl. 21, reeds deed opmerken, op het gezag van W. CHAPPELL, *The ballad literature*, I, bl. 310, is de melodie in Engeland bekend, als volgt:

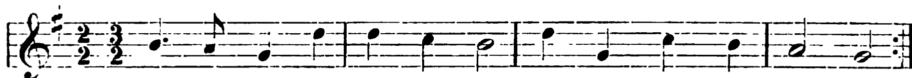

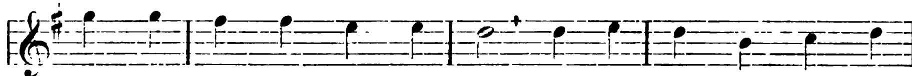
Deze tekst schijnt eene omwerking van een 15de-eeuwsch lied: „What yf a daye, or nyghte, or howre // crown my desyres wythe every delyghte". Deze omwerking wordt toegeschreven aan THOMAS CAMPIAN of CAMPION, en misschien, zegt Chappell, gaat de muziek (de bovenstaande melodie) uit van denzelfde. Die melodie vindt men in Engeland eerst in 1619 gedrukt. Campion overleed in datzelfde jaar.

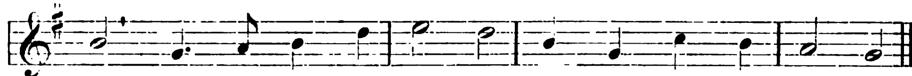
Bij CAMPHUYSEN, *Stichtelyke rymen*, Amst. 1647, bl. 66, vindt men den „sang: Galliarde Essex", voor: „Wanneer de groote dag, die eens moet zijn". Deze galliarde wordt aangehaald door Chappell, t. a. p., bl. 176 en 310.

467. Fred'rick Hendrick van Nassou.

(Verovering van Grol, 1627)

1. Fred'rick Hendrick van Nassou,
prince van Orangien,
dien' mijn vader-land getrou
tegen 't machtigh Spangien;
dies ick 't Bataviers ghemoed
wil betuyghen door mijn bloed,
en mijn frissche leven
voor haer vryheyd geven.

2. Die my altijd in het veld
en in sware tochten
hebb' voor in de spits gestelt,
ridderlijck ghevochten;
of ick schoon was, jongh en teer,
'k socht mijn vromigheyd en eer
in u dienst te leeren,
't vaderlant ter eeren.

3. Als ick eerst reed in den slagh
aen mijn broeders zijde,
daer betoond' ick als de dagh,
dat ick socht te strijden,
en dat ick, met bus en swaerdt,
onverschrickt en onvervaert,
wou mijn leven waghen
in mijn jonghe daghen.

4. Krijghsluy, ghy sult tuygen zijn
van mijn vrome daden,
hoe dat swarigheydt noch pijn
my kon overladen;
hoe dat donder noch geschut
heeft mijn dapperheyd ghestut,
en hoe vorst noch regen
kon mijn siel bewegen.

5. Voor de vryheyd en Gods woord,
voor de rust der vromen,
ben ick een metale poort,
niemand hoeft te schromen;
wie sich voor de wetten stelt,
dien ben ick een trouwer helt,
en ick sal hem kroonen
en met deughd' beloonen.

6. Noch de vyand, noch de nijd
my het hert benouwen,
want ick, midden in den strijd,
met een vast betrouwen,
sie, hoe God my uyt gevaer
heeft verlost soo menigh jaer,
die my in dees tyden
noch wel sal bevryden.

7. Wildy dat ick voor u tree?
volght dan oock mijn gangen;
want tot onderlinge vree,
streckt al mijn verlangen;
burgers, drijft wech twist en haet,
die ons land soo dapper schaet,
en vlecht al u sinnen
met den band van minnen.

8. Ick ben een recht Hollands hert
in u siel geboren,
och! wat waert my groote smert,
als gij ginght verloren;
mijn Heer Vaders wyse raed
en mijns broeders vrome daed
suldy in mijn wercken
trouwelijck bemercken.

9. Vaert doch wel vereenight Land,
en ghy Heeren Staten!
strengelt vast des eendrachts band
en wilt d' ondersaten
stieren, dat ons driftigh schip
mag door menigh banck en klip,
door u wijse peylen,
al 't gevaer ontseylen.

10. Dan so sal Godts zegen staen
als een hof te bloeyen,
en sal blincken als de maen
en in voorspoet groeyen:
heb' ick dan by u verdient,
dat ick ben der Landen vriend,
vlecht dan oock mijn daden
aen u lauwer-bladen.

Tekst. Pers, *Bellerophon*, Amst. 1633, bl. 202, lied op de belegering en verovering van Grol door Prins Frederik Hendrik (1627), met opschrift:

Prince-Lied,
Aen de Edele Batavieren.

Frederick heeft Grol de stadt,
in vier weken af-ghemat,
en, in 't oogh van 's Koninghs macht,
in der Staten Eed ghebracht.
Vlecht dan kranssen van Laurier,
en kroont desen Batavier.

„Stemme: Baise moy ma Ianneton. Of, Galathea geestigh dier, etc."
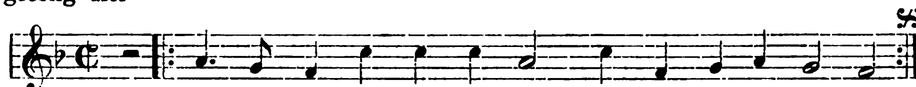
Vgl. H. J. van Lummel, *Nieuw Geuzenlied-boek*, nr. 198, bl. 493, het lied: „'t Is nu gevallen, dapper op den Bol // van dat kleyn nest, 't stercke steetje Grol", met wijsaanduiding: „Ick kwam laest (*sic*) die capellebrugghe ghegaen", waarbij

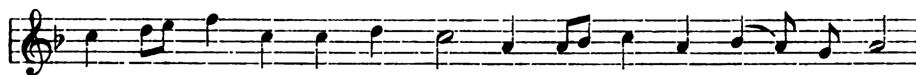
v. L. aanteekent: „Het eerste beleg onder Frederik Hendrik was dat van Grol. Zijn leger telde 20000 man voetvolk en 55 kornetten ruiterij met 15 mortieren en 80 kanonnen. In de vesting, die door Spinola zeer versterkt en van alles ruim voorzien was, voerde M. van Dulcken bevel. In 21 dagen viel de stad, niettegenstaande er een ontzettingsleger onder den Graaf Hendrik van den Berg van 19000 man in de nabijheid was, in handen van den Prins, die alzoo op eene roemvolle wijze zijn' loopbaan opende".
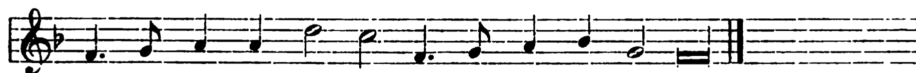
Bij die gelegenheid schreef Vondel zijn heldenzang: „Verovering van Grol door Frederik Henrick, Prince van Oranje", voorafgegaan door het „Klinckdicht" aanvangend:

Philips had korts gedroomt, hy sou heel Holland dwingen,
en Zeeland op een' sprong: maer Henrick veel te gaeu,
en 'tminste niet verschrickt voor Spaensche tigerklaeu,
bestond, met maght en moed, de stad van Grol t'omringen.

Melodie. I. STALPAERT, *Extract. cath.*, Antw. 1631, bl. 111. „stem: Galathea geestig dier":
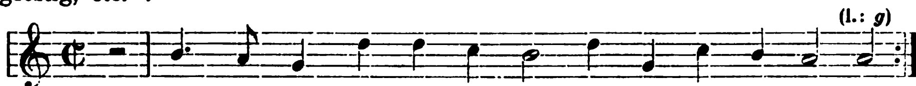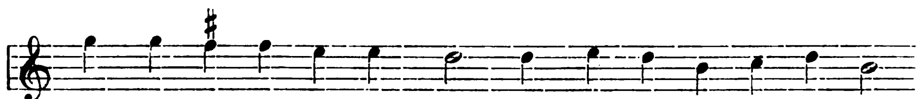

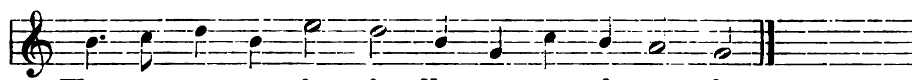

STALPAERT, *Gulde-iaers feest-dagen*, Antw. 1635, bl. 176, „stem: Moeder Gods komt ons te baet", zelfde lezing van de melodie, voor: „Singt met een devocy versch".
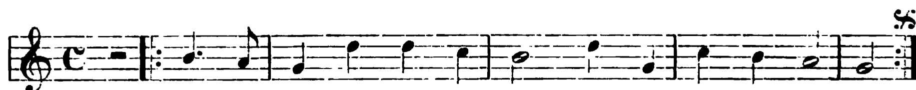
II. PERS, t. a. p., bl. 128, „stem: Baise moy ma Jeanneton *of*, Galathea geestig, etc.":

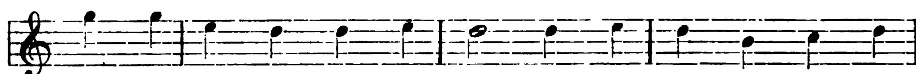

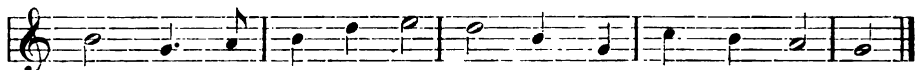

III. *Den singende zwaan*, Leyden, 1728, bl. 95, „stem: Soete nymph, hoe komt het by (van Krul, zie hierna) — *ofte*: Baise moy ma, etc. — *ofte*: Hendrik zou te marrik gaen — *ofte*: Galathea geestig dier":

De melodie: „Bayse moy", wel degelijk van Franschen oorsprong, wordt aangehaald als stem: *Amsterd. Pegasus*, 1627, M. CAMPANUS, *Velddeuntjes*, bl. 23, voor: „Ick wensch / dat tot mijn onbijt"; — STALPAERT, *Gulde-iaers feest-dagen*, bl. 542, stem: „Bayse moy", enz., *of*: Moeder Gods komt ons te baet", voor: „Prijst te samen Rhijn en Maes!"; — KRUL, *Minnelycke sangh-rympies* (in *Eerlycke tytkorting*) Amst. 1634, bl. 41, stemme: „Bayse moy", enz., voor: „Soete nimph, hoe komt het by", herdrukt in *Pampiere wereld*, 1644, IV, bl. 52; — *Den singende zwaan*, 1728, bl. 205: „Baise moy, enz. — *ofte*: Galathea geestig dier — *ofte*: Hendrik zou te marrik gaen — *ofte*: 'k Groet u met ootmoedigheyd", voor: „Patienty is goed kruyd".

468. Onlangs sijnde vol onrusten.

(1635)

On-langs sijn - de vol on - rus - ten, door den seer be - nau - den

tijt, voegd' ick my om wat te rus - ten; in den slaep werd ick ver-

blijt: 'k heb ver - no - men, in het dro - men, dat Ju - pijn was bly ge-

co - men by vrou Bel - gi - ca; hy sagh, dat sy maeck - te groot ge-clagh.

1. Onlangs sijnde vol onrusten,
door den seer benauden tijt,
voegd' ick my om wat te rusten;
in den slaep werd ick verblijt:
'k heb vernomen, in het dromen,
dat Jupijn was bly gecomen
by vrou Belgica; hy sagh,
dat sy maeckte groot geclagh.

2. Dese seer bedruckte vrouwe
claeghde Jovi haren noot,
dat 's haer kinders, soo getrouwe,
zach verkrijgen stoot op stoot,
en veel ringen moest gehingen,
die haer soo ter herte gingen,
dat haer suchten met geluyt
bersten overvloedigh uyt.

3. „Liefste, sprack hy, schoon bepeerelt,
hebt gy niet den besten heer,
machtiger als een ter werelt;
waerom klaegt gy dan soo seer?"
Sy, bekreten, sprack: „wilt weten,
mijnen heer is verre geseten:
hy en hoort niet noch en siet
wat my dagelijckx geschiet."

4. Jupiter wist wat sy meynde,
en hy sprack met woorden soet:
„soo sal hy u eenen seynden
van sijn aldernaesten bloet.
Soete moeder, u de hoeder
dat sal sijn den eygen broeder
van sijn Spaensche Majesteyt;"
daermee namp hy sijn afscheyt.

5. Belgica viel neer ter eerde,
en sy heeft (seer wel bedacht)
hem bedanckt, den heere weerde,
die haer dees vertroostingh bracht.
Na het droogen van haar oogen,
ginck sy haer tot schrijven poogen,
om haer kinders al te gaer
weet te doen dees blijde maer.

6. Eerst aen haere friste kinders
Brussel, Brugh', Antwerpen, Gent,
steden vol van konstbeminders,
heel Europa door bekent,
dat sy staecken souden maecken,
om het peckvier te doen blaecken,
mids nu sou, naer haeren wensch,
comen eenen goeden prins.

7. „'K hoop, dat hy soo sal regeeren,
dat wy vinden ondereen
samen sulcken accordeeren
dat verstooten worde geen,
een Brabander, of Hollander,
Vlaminck, Zeeu of alle d'ander,
en wy samen, kleyn en groot,
winnen vriendelijck ons broodt."

8. Als Antwerpia dat hoorde,
die den handel soo bemint,
vlooch sy op haer moeders woorden,
en terstont men daer begint
met cieraeten in de straeten,
costelijck en boven maten,
en een arcke triumphael
voor den Prinse Kardinael.

9. Sesthien hondert vijf en dertigh,
tien en seven in April,
quam den prinse seer blyhertigh,
yverigh en goet van wil,
om t'aenschouwen de gebouwen
van Antwerpia vol trouwen;
want hy hoorde, dat die stad
al den lof van Belgis had.

10. Buyten stonden die ses gulden,
die soo schoten met geweer,
dat den roock de lucht vervulden:
't scheen te sijn een strijdend heir!
en die wijcken des gelijcken
lieten hun geschiet oock blijcken:
toen den Prins daer binnen quam,
sach men niet dan vier en vlam.

11. Onsen borgemeester Tsucher
reedt al aen des prinsen sij:
't was een kloeken ondersoecker,
en hy wees den prinse bly
al de wercken van die arcken,
waer den prins kon aen bemercken
wat voor costen dat de steė
al tot sijnder eeren deė.

12. Ons lievrouwen-toren spoedigh
van den wijser tot aen 't cruys
scheen des avonts heel geloedigh,
hy gaf licht op menigh huys;
daer somwijlen seer subtijlen
vloghen uyt soo veel vierpijlen,
of er vielen, naer ons docht,
duysent sterren uyt de locht.

13. Onsen prinse sagh men rijden
spadigh, tweemael in den nacht,
en in 't vieren hem verblijden,
soo wert dese vreucht volbracht.
Laet ons raemen al te samen
en Godt bidden, sonder blamen,
dat hy 's prinsen hert soo bint,
dat de reyne liefd verwint!

2, 5. *ringen* = strijden, wringen. — 6, 1. t.: *haer*. — 10, 1. *gulden* = gilden. — 11, 1. Zijn naam was Robert Tucher (Willems).

Tekst. WILLEMS, *Oude Vl. ldr.*, Gent 1848, nr. 43, bl. 98, „Een heerlijck triumphliet (a° 1635), op de wyze: Onlangs sijnde vol onrusten". Lied ter eere van Ferdinand van Spanje, uit een geschreven bundel van oude liederen aan W. medegedeeld door P. F. van Kerckhoven te Antwerpen. — In 1633, toen de Infante Isabella overleed, had Philips IV over de landvoogdij beschikt ten voordeele van zijn eenigen broeder den Infant Don Ferdinand van Oostenrijk, Kardinaal-Aartsbisschop van Toledo, meer bekend onder den naam van Prins-Kardinaal. De inhaling van den nieuwen Landvoogd te Antwerpen had plaats den 15den April 1635. Door de zorgen van Rubens, die overigens de meeste teekeningen had gegeven, waren al de straten, welke de stoet moest doortrekken, met kolonnaden, drapperijen, festoenen en loofwerk versierd. Rubens leverde ook de teekeningen voor de zegebogen en schilderde er zelf eenige van. De beschrijving dier intrede werd op stads last zoo prachtig uitgegeven als de toestel zelf was geweest. Het werk, met een commentaar van Gevartius, verscheen in groot folioformaat, onder den titel: *Pompa introitus honori Serenissimi Principis Ferdinandi Austriaci, Hispaniarum Infantis*, enz.; zie MERTENS en TORFS, *Gesch. van Antwerpen*, V (1849), bl. 433 vlg.
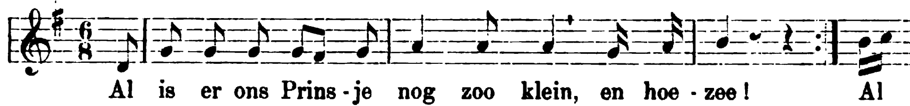
Melodie. LOOTENS et FEYS, *Chants pop. flamands*, Brugge 1879, nr. 71, bl. 137, voor het lied: „Over ettelyke jaren" (BOCCACCIO's verhaal „De ganzen van Broeder Philip"), voorkomende in *Den eerelycken pluck-voghel*, Brussel, z. j. (Kerk. goedk. 1669), stemme: „Onlanghs zynde vol onlusten (oft) De klauw van Brussel". De tekst van dit lied door L. en F. in moderne spelling gebracht, werd met de melodie opnieuw uitgegeven door J. H. SCHELTEMA, *Nederl. ldr. uit vroegeren tijd*, Leiden 1885, nr. 87, bl. 203, naar *Den eerelycken pluck-voghel*, Antw. 1695, in de oude spelling met de melodie als hierboven.
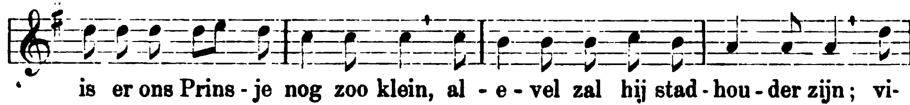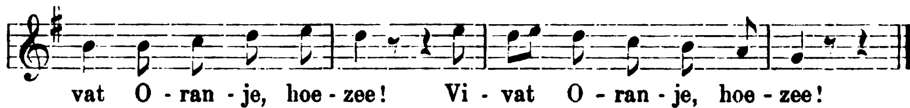
---

469. Al is er ons Prinsje nog zoo klein.

(1650)
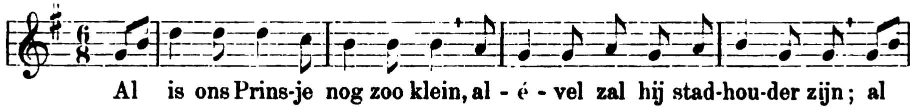
EERSTE MELODIE.
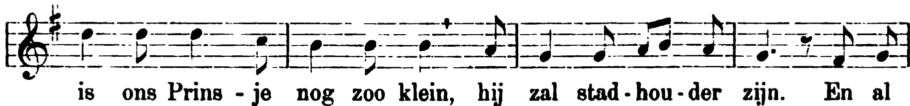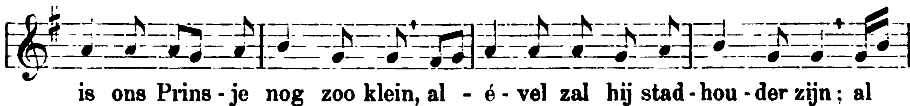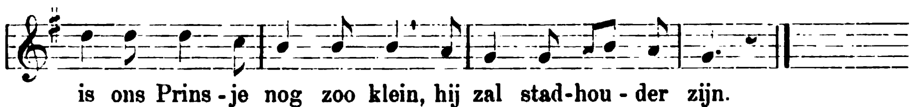

TWEEDE MELODIE.

A.

Al is er ons Prinsje nog zoo klein, } 2 maal
en hoezee! }
alével zal hij stadhouder zijn;
Vivat Oranje, hoezee! *(2 maal)*

B.

Al is ons Prinsje nog zoo klein,
en hoezee!
al ével zal hij stadhouder zijn,
en hoezee!
Al buigt de stam en al kraakt het riet,
al ével treurt Oranje niet;
Vivat Oranje, hoezee! *(2 maal)*

Nu zijn de Franschen van de vloer,
en hoezee!
Onze lieve Prins komt aan het roer,
en hoezee!
Nu dansen wij weer hand aan hand
voor 't oude, lieve vaderland;
Vivat Oranje, hoezee! *(2 maal)*

Zij zeggen, daar is geen Prins in 't land!
Ik zeg: ja!
Zij zeggen, daar is geen Prins in 't land!
Ik zeg: ja!
Zij zeggen daar is geen Prins in 't land,
de vlaggen die waaien aan allen kant;
Vivat Oranje, hoezee! *(2 maal)*

Tekst. A. Jb. Kwast, *Gezelschapsliederen*, Rott., z. j., 4de druk, II, bl. 172; — **B.** *Id.*, t. z. p., als „varianten op dezelfde melodie", de zangwijs hierboven; — *Nederl. Volkslb.* uitgegeven door de M. Tot nut van 't algemeen", Amst. 1896, nr. 31, bl. 41, de eerste twee varianten.

Acht dagen na het overlijden van den Stadhouder Willem II (6 November 1650) werd Willem Hendrik (Willem III) geboren. Men leest bij Prof. L. G. Visscher, *Leiddraad tot de Algemeene Geschiedenis van het Vaderland*, Utrecht 1851, II, bl. 253—55, aangehaald door J. J. Wolfs, in *De(n) navorscher*, III (1853), bl. 381: De goede gemeente meende, dat deze weldra de ambten zijns vaders moest bekleeden, en kon zich zelve niet gelooven, dat men overal scheen te ijveren voor een stadhouderloos

bewind. „Hoe de Loevensteinsche factie den Prins van de regering verwijderd zocht te houden, hoe men er van sprak, dat er geen Prins der *Vereenigde Nederlanden* was, dat een kind in de wieg niet kon voorzitten in den raad, en geen verdediger zijn van het geloof, zooals de eerste plicht van den Stadhouder was: de gemeente liet zich afwijzen, doch bleef dreigend, en zong daar een liedjen van, dat door merg en been ging, en de Loevensteinsche Heeren niet weinig bekommerde. Zij zeggen, riep het volk:

Zij zeggen: er is geen Prins in 't land,
en de vlaggen die waaijen van alle kant,
Vivat! Oranje! Hoezee!

Waarbij dan als de klap op den vuurpijl met geestdrift gezongen werd:

Al is ons Prinsjen nog zoo klein,
Alevel zal hij Stadhouder zijn."

In *De(n) navorscher*, IV (1854) bijblad, bl. XLI, wordt, onder het handteeken C. & A., de meening uitgedrukt, dat Prof. Visscher's lezing niet geheel juist is, en leest men: „of de woorden die ik ken zijn varianten. Toen ik een kind was, in den verboden tijd vóór 1800, toen het zingen van zoodanige liedjes wel eens eene gevangenisstraf, zoo niet erger, ten gevolge kon hebben, leerde het mij onze kindermeid, die ik altijd van *orangisme* heb verdacht, en toen ik het weer in November hoorde, klonk het mij in de ooren als de stem van een ouden vriend." Volgen nu de eerste en de derde van de varianten die wij hierboven mededeelen onder B.

Op de. in *De(n) navorscher*, X (1860), bl. 102, door R. W. M. R. gestelde vraag naar opgave van het vervolg van het „oud Hollandsch liedje:

Al buigt de stam, en al kraakt het riet,
Alevel treurt Oranje niet," enz.

werd geantwoord, zelfden jaarg., bl. 341, door L. J., dat dit liedje, voor zooverre het niet misschien van veel vroeger' tijd dagteekende, in 1787 gezongen werd en niet meer was dan eene soort van refrein, waarbij het 's Gravenhaagsche straatvolkje nog een paar geïmproviseerde regels, somtijds schimpregels op bijzondere personen liet volgen; bijv.:

Al is ons Prinsje nog zoo klein,
al evel zal ie Stadhouder zijn,
al zijn de Keezen nog zoo groot,
al evel moeten zij in de sloot.

Die *Keezen* brachten den correspondent te binnen, dat de Erfprins, na zijne terugkomst te *'s Hage* in 1787, veeltijds alleen ging, vergezeld van een ongemeen mooien witten keeshond.

Op eene nieuwe vraag van S. J. in hetzelfde tijdschrift, XIII (1863), bl. 370, volgt in XIV (1864), bl. 9, het antwoord, onderteekend „9 Januarij": „De vier eerste

regels van gezegd lied, dat zeker ouder is dan 1752, maar vermoedelijk van de kindsheid van Willem III dagteekent, luiden:

„Al is ons prinsje nog zoo klein,
alével zal hij stadhouder zijn.
Al buigt de stam, al kraakt het riet,
alével treurt Oranje niet."

„waarbij men, waarschijnlijk in later tijd, dan liet volgen:

„'t Is Oranje, 't blijft Oranje, toch Oranje boven!"

Hierop wordt, zelfden jaargang, bl. 74, door S. J. aangemerkt, dat bovenstaande vier regels niet strookten met de melodie, dat hem nog geene oudere aanhaling van een liedje voorkwam dan in 1787, ofschoon het toen reeds wie weet hoe lang bekend was. Nu deelt S. J. een „Vlaggeliedje" mede, dat op de melodie past en voegt er bij: „Het daarop dikwerf vooral in en sedert 1788 en 1813 gevolgde: „'t Is Oranje!" enz. behoort er niet toe (tot het „Vlaggeliedje"), evenmin als de even menigvuldig gehoorde kreet van „Hoezee!", die naar schijnt, in den aanvang der vorige eeuw uit Polen naar Engeland en de Nederlanden is overgewaaid en allengs de phasen van Hussa, Huzza, Huzzee, Houzee en Hoezee heeft doorgeloopen." Tot slot van rekening wordt S. J., zelfden jaarg., bl. 172, door J. L. A. I. verwezen naar de jaargangen van *De(n) navorscher*, waarin over het liedje wordt gehandeld.

Volgens J. TER GOUW, *De volksvermaken*, 1871, bl. 103, werden in 1650 alleen de twee versregelen gezongen:

Al is ons Prinsie nog zoo kleyn,
al evel sal 'ie Stadhouder sijn!

en klonk in 1747, toen de aristocraten werkelijk reeds gemeend hadden, dat het volk om geen Prins meer dacht, maar toen de kans gekeerd en overal de Oranjevlag uitgestoken was, dit deuntje:

Ze zeijen daer waster geen Prins in 't land — 'k zei: ja!
En de vlaggen die waaijen an alle kant — ha, ha!

waarna weêr de herhaling en het: „Vivat Oranje, hoezee!" volgden.

„En als de Kattenburger jongens Prinsjesdag zouden vieren, liepen ze niet eerst naar den schoolmeester om een liedje te vragen, maar hadden er zelf een bij de hand, alweêr op de oude wijs:

'n Oranjehoutje kan geen kwaad, hoezee!
Wij branden 't vuurtjen al op de straat, hoezee!
't Oranjehoutje, enz."

Melodie. I. J. B. KWAST, t. a. p. — Deze zangwijs stamt af van het lied „van den koekoek", zie I, nr. 209, bl. 750, hiervoren: „'k Kwam laestmael door

een groene wey". De oudste in Duitschland bekende notatie diende voor het lied: „Gott grüss dich liebes Mädchen mir! Schön Dank!" en dagteekent, volgens ERK u. BÖHME, *Deutscher Liederhort*, II, bl. 561, van 1786. Doch, zooals wij hiervoren, t. a. p., zeiden, was ze reeds in 1774 bekend aan Ant. Eximeno, die ze uitgaf als zijnde de melodie van een Duitsch lied, vier jaar vroeger, door een Duitschen bedelaar langs de straten van Rome gezongen.

Er is geen bewijs, dat die zangwijs reeds in de XVII^{de} eeuw zou hebben bestaan; wel kon ze in 1747 populair zijn, en wellicht werd ze alsdan voor het eerst op de twee versregelen van 1650 toegepast, die terzelfder tijd hun refrein verkregen.

Wat hierboven door ter Gouw wordt gezegd, stemt overeen met hetgeen te lezen staat in een brief door hem gericht aan Dr. J. P. Heije, aangehaald door MARIUS A. BRANDTS BUYS, *Gezelschapsliederen*, Leiden, z. j., z. paginatie [bl. 95]. Deze laatste brengt de bovenstaande melodie op het lied: „Het uur van ons vertrek is daar, hoezee!", de woorden naar een „oud afschrift" met wijsaanduiding: „Gij die thans zijt met mij ter jacht".

II. MARIUS A. BRANDTS BUYS, t. a. p., [bl. 96], zooals de verzamelaar „door bejaarde lieden" hoorde zingen.

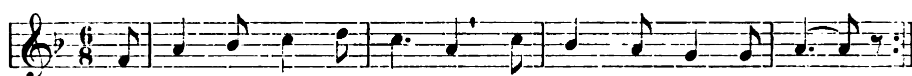
Eene variante van II dient als zangwijs voor het lied van W. Haanstra, waarvan de eerste strophe hier insgelijks wordt medegedeeld, naar *Nederl. lb.* van het Willems-Fonds, 1891, I, nr. 16, bl. 56, overgenomen uit *Vaderlandsch lb.*, twee en driestemmig gezet door R. HOL, Haarlem, uitg. 1889, nr. 7, bl. 16.

Al is ons Land - je nog zoo klein, Toch zal 't ons ei - gen
Hol - land zijn, En al is ons Land - je nog zoo klein, Toch zal 't ons Hol - land
zijn. Geen Pruis zal 't an - nex - ee - ren, Geen sa - bel hier re - gee - ren! O - ran - je is 't die hier
we - zen zal, O - ran - je bo - ven - al.
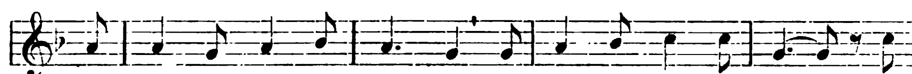
Een fraai Oranje-liedje, getiteld *Waterloo* (Volkslied), van Pr. van Duyse, aanvang: „Heft aan den vaderlandschen kreet — Hoezee!", zes strophen, op dezelfde wijs, komt voor in de *Gazette van Gent*, 18 Juni 1829.

470. De Koning van Frankrijk en de stad Maestricht.
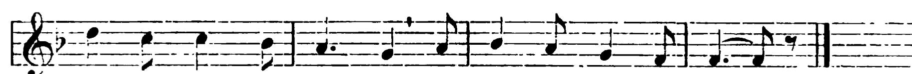
(1673)

„Maes-tricht gy schoo-ne ste - de, gy pei - rel van Bra - band,
aen-hoort toch eens myn re - den, schoon lief, geeft my uw hand;

uw min - ne - lyk aen - schou - wen van me - nig o - pen veld en

al uw schoon lan - dou - wen heb - ben myn hert ont - steld."

1. „Maestricht gy schoone stede,
gy peirel van Braband,
aenhoort toch eens myn reden,
schoon lief, geeft my uw hand;
uw minnelyk aenschouwen
van menig open veld
en al uw schoon landouwen
hebben myn hert ontsteld."

2. — „Wie komt my hier zoo stooren?
mynheer, 'k en ken u niet;
'k en zou nae u niet hooren,
daerom toch van my vlied;
ik ben een kind van Spagnien,
maer daer gescheyden van;
den Prins al van Oragnien
die is nu mynen man."

3. — „Schoon lief, 'k heb u verkoren,
och neemt my liever aen;
gy zyt voor my geboren,
wilt in myn gratie staen;
ik kom' myn jonst u bieden
uyt een oprechte borst,
en wilt van my niet vlieden,
ik ben een christen vorst."

4. — „Mynheer, houd op van praten,
ik ben toch als een geus,
en wilt dat daer vry laeten,
en vaegt vry uwen neus;
gy en zult my niet verassen,
al waert gy nog zoo dul;
want my en sal niet passen
uwen ouden franschen rul."

5. — „Lief, laet u onderrichten,
eer dat gy komt tot val,
gy moet eerst gaen te biechte
eer ik u trouwen zal;
ik wil u gaen bekeeren
gelyk een Christen doet;
gy moet Calvinus leere
vertreden met den voet."

6. — „Hoe zou ik met u trouwen?
daer ik heb eenen man,
en gy hebt ook een vrouwe;
g'en zyt geen jongman dan?
Die Edel Heeren Staeten
nu myne mombaers zyn;
en zullen 't niet toelaeten
al stierf gy van de pyn."

7. — „Maestricht, gy schoone vrouwe,
en weest nog niet zoo prat,
wilt eerst myn magt aenschouwen,
die hier leyd voor uw stad;
ik zal hier aen alle kante,
al ben ik in Braband,
een nieuw fransche courante
doen dansen nae myn hand."

8. — „Vergeeft het my, mynheere,
ik ben te plomp van aerd;
'k en kan geen dansen leeren,
want my den gang bezwaert;
geen koningen der Franschen
en heb ik oyt gezocht;
'k en wou met u niet dansen,
gy zyt my veel te locht."

9. — „Zoo zal 'k u overmachten
en nemen met geweld;
ik heb myn legers machten
al voor uw deur gesteld;
te Luyk wil ik gaen woonen
zoo lang als ik u vry;
dan zal ik u, lief, toonen,
dat gy nog zyt voor my."

10. — „Oorlof, myn trouwe vrienden,
Prins van Oragnien, ziet,
mynen man, mynen beminden,
helpt my uyt dit verdriet;
het zyn de Luyksche Waelen
die brouwen my dit spel,
den drommel moetse haelen!
dat ik ben in 't gekwel."

11. — „Schoon lief, zoekt geen behoeders,
maer geeft my uwe hand;
al kwamen al uw broeders,
gy blyft aen my verpand;
'k zal met vier batteryen
geduerig dag en nacht
zoo vueriglyk u vryen,
tot dat gy zyt versmacht."

12. — „Prins, komt my toch te stade!
aenhoort wat ik u zeg:
met bomben en grenaden
jaegt dezen vryer weg;
het is hier al in roeren,
sa spoed u, ras komt aen!
hy zal my weg gaen voeren,
dan is 't met ons gedaen."

1, 5. De zin is: het aenschouwen van uwe minnelijke open velden, enz. — 4, 6. t.: *alwaer*. — 4, 8. t.: *nul*; Willems stelt *hul*, een woord door hem verklaard als kapsel, hulsel, hoed; *rul* = rel, praat. — 6, 6. *mombaers* = voogden.

Tekst. Los blad, nr. 9, gedrukt te Gent bij L. van Paemel, „Samenspraeke tusschen de koning van Vrankrijk (Lodewijk XIV) en de stad Maestricht". — „Stemme: Antwerpen 'k moet u prijzen". — Willems, *Oude Vl. ldr.*, nr. 45, bl. 103, met
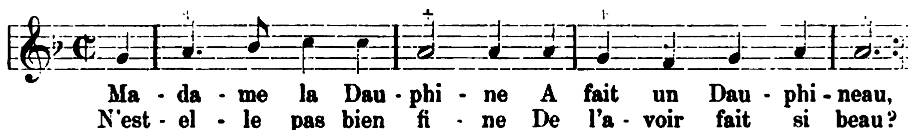
talrijke veranderingen, weglating van v. 5—8 van str. 9, de gansche str. 10 en v. 1—4 van str. 11. — Bij den Vrede van Munster (1648) werd de stad Maastricht aan Nederland toegekend. In 1673 werd zij door Lodewijk XIV veroverd en de Franschen behielden haar tot aan den Vrede van Nijmegen (1678). — Een lied „Antwerpen 'k moet u prysen", met opschrift: „Nieuw' liedeken, tot lof van de wyt-vermaerde coop stadt van Antwerpen, op de wijse van Capiteyn Ian Jacops, oft Mars wilt mijn vois stercken", van JAC. DE RUYTER, komt voor in diens *Nieuw liedt-boeck ghenaemt den vrolijcken speelwaghen*, vijfde uitg. Antw. z. j., bl. 141, en in zijn *Nieuw lb. genaemt den Maegdenkrans*, enz. Duynkerke (appr. 1712), bl. 112. Het is ook te vinden onder nr. 36 der losse bladen van Van Paemel, terwijl bij denzelfden voorkomt, blad 36, het „Liedeken van den kloekmoedigen Kapiteyn Jan Jacobsen, die alleen met zyn volk vegte tegen zeven Hollandsche schepen", aanvang: „Mars wilt mijn stem versterken", — „stemme: Maestricht gy schoone stede". J. N. PASQUINI, *Histoire de la ville d'Ostende*, Brux. 1842, bl. 154, verhaalt hoe, na den dood van hertog Albrecht (1621), de Belgische kusten door de Hollandsche vloot geblokkeerd zijnde, Jan Jacobs, de haven van Oostende uitgeloopen, op 3 October 1622 alleen in aanraking kwam met negen Hollandsche schepen en na het admiraalschip in den grond te hebben geboord, door den vijand overrompeld, zijn schip liet in de lucht springen.
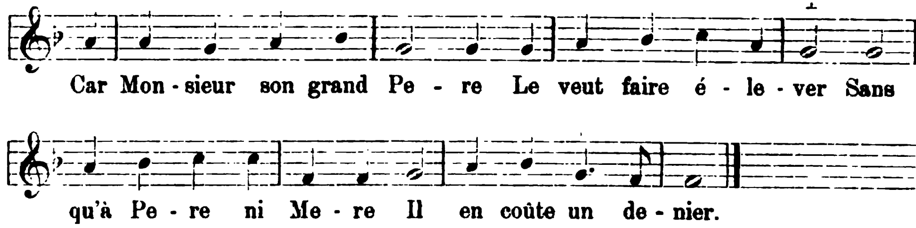
De zuster van Jan Jacobs, Agnes, trad in het huwelijk met Michel Bart. Zij verwekten twee kinderen, Cornil en Herman. Cornil was de vader van den beroemden zeeheld Jan Bart.

Melodie. WILLEMS, t. a. p., met de aanduiding: „wordt nog gezongen". — Vgl. de zangwijzen: „St. Annadag is deure", II, nr. 358, bl. 1287, hiervoren, en „God heeft zyn wonder wercken" („De wandelende Jood"), hierna. De wijs „Maestricht", wordt nog aangehaald in Van Paemel's uitgave, bladen 9, 24, 68, voor de liederen: „Wat komt mij te gebeuren"; — „Aenhoort zonder vermyden" („Griseldis"); — „Aenhoort dit lied (van de vier koopmans); verder in *De nieuwe klein Jan of de vermakelyke tyd-verdryver*, Amst., bij de Erve de Wed. Jac. van Egmont, z. j., bl. 60, voor: „Stad Antwerpen overschoone" („Een zamenspraak tusschen de Generaal Koehoorn en de stad Antwerpen. — Coehoorn [Menno, Baron van], de Nederlandsche vestingbouwkundige [1642—1704], die in 1702 voor Antwerpen lag").

Laatstgenoemde verzameling, bl. 90, bevat ook „Een nieuw lied tot lof voor de stad Mastrigt", met aanvang: „O vrinden blyft een weinig staan" — „stem: als 't begint".

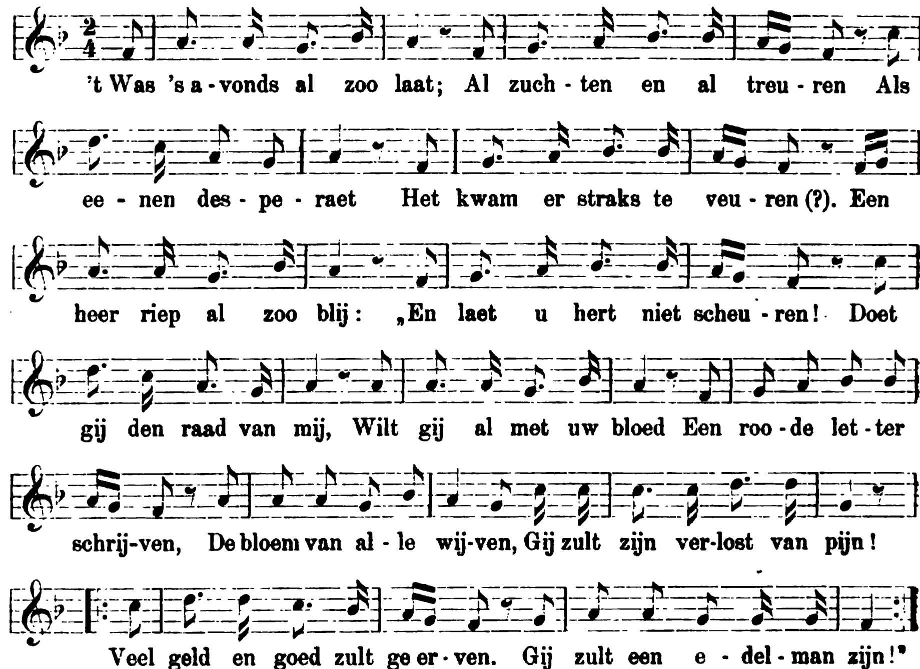
Ongetwijfeld stamt onze zangwijs af van de melodie te vinden in *La clef des chansonniers ou recueil des vaudevilles depuis cent ans et plus*, verzameld en gedrukt door J. B. CHRISTOPHE BALLARD, Paris, I, 1717, bl. 94:

In eene aanteekening op het lied: „Mon Dieu la belle entrée", eene variante van „'t Wilhelmus" (zie hiervoren II, bl. 1644), zegt Ballard, t. a. p., bl. 133: „Ces couplets se chantent aussi sur l'air de „Madame la Dauphine". De bovenstaande Fransche melodie moet insgelijks behoord hebben tot de „entrée's", trompetsignalen, onder dewelke 't Wilhelmus", in zijn oorspronkelijken vorm, naar alle waarschijnlijkheid moet worden gerekend.

Mag de melodie bij Willems eene verbetering van de oude Fransche zangwijs heeten, hetzelfde kan niet gezegd worden van de melodie mede van deze laatste afstammend, welke J. Bols, *Honderd oude Vl. ldr.*, 1897, nr. 56, bl. 134, opteekende te St. Genesius-Rode (Brabant) voor het lied: „Van eenen man die zijne ziel aan den duivel verkocht had".

471. Marquis Prié, wat heb ik u misdaen?

(Anneessens, 1719)

Mar - quis Pri - é, wat heb ik u mis-daen, dat gy my zoo
on - recht doet ster - ven gaen? Uw zin - nen moe - ten wel ge - sto - len
zyn door duy - vels list en sa - tans boos fe - nyn.

1. „Marquis Prié, wat heb ik u misdaen,
dat gy my zoo onrecht doet sterven gaen?
Uw zinnen moeten wel gestolen zyn
door duyvels list en satans boos fenyn.

2. „Door u indringen hebt gy ons gebragt,
waer ik in zes maenden zag dag of nagt,
om dat wy voor de welvaert van ons land
ons lyf en ziel gaeven ten onderpand.

3. „Zy betichten my met veel valschheyd
(den Heere wilt het vergeven hun boosheyd,
gy die voor ons aen 't kruys gestorven zyt);
toen ben ik in justitie handen geleyd.

4. „Zy spraken my: daer is uwen last,
uwe sententie, gy moet sterven, dat is vast.
Zy stelden my op de scherpregters kerr',
want om te gaen den weg was my te verr'.

5. „Men brogt my voor den souvereynen raed,
daer ik uyt liefde kwam, maer niet om kwaed,
zeyden: Anneezes wat begeirt gy nu?
bid om pardon en valt eens op uwen knien.

6. „Waerom zou ik bidden, Marquis Prié,
daer ik myn leven u niet en misdé,
ik voor myn zonden stierf in 't gemeyn,
ik roep u te saemen voor Gods aenschyn."

7. Den bisschop zey: „presenteert uwen eed,
klopt op uwe borst en zegt: het is my leed;"
waer op Anneezes antwoordde: „zeer wel,
zoud gy voor my branden in de hell'?"

8. „Wynans bragt zesthien artikels tot mynen last,
waer van, eylaes, geen een van waer en was;"
waer op Anneezes daer antwoorde toen:
„ik vergeef 't hun, zy weten niet watze doen."

9. Den Canselier nam Wynans by de hand,
uyt vreese van te zyn keyzers vyand;
hy teekende de valsche sententie daer,
de ander Raeds-heeren volgden hem naer.

10. Den Raedsheer Bauwens, mynheer Van der Noodt,
die teekenden den onnoozelen zyn dood;
waer op Anneezes als een waere lam
deze sententie van d'Heeren afnam:

11. Dat hy moest zyn onthoofd als een rebel;
waer op Anneezes antwoorde: „zeer wel,
mynheer de Canselier, gy zyt een man bejaerd,
bid God den Heer, dat hy u bewaerd."

12. Van daer bragt men Anneezes op de merkt,
alwaer dat hem 't leven ontnomen werd;
toen riep hy: „vrienden 't is met my gedaen,
bid God voor my, ik voor u sterven gaen."

13. Van daer bragt men hem op het schavot;
ach mensch, neemt acht op dit droevig lot;
toen riep hy: „vrienden, adieu al gelyk,
blyft maer constant, zoo krygt gy 't hemelryk."

14. Den scherpregter knielt daer met oodmoed,
bid om pardon voor dat onnoozel bloed,
dat hy vergieten moet, o droefheyd groot:
„spaert hem Jesus doch in dezen nood."

15. Anneezes sprak: „ik vergeef het u mynen vriend,
en spaert my niet, u officie wel bediend."
Daer riep hy den biegtvader terstond:
„ik sterf onnoozel, gy dit wel verkond."

16. Den armen man riep om het meest:
„Heer, in uwe handen, beveel ik mynen geest."
Den scherpregter trok hier zyn zweird,
waer mede zyn hoofd afgeslaegen werd.

17. Veel traenen zag men storten met'er spoed
voor het vergieten van het onnoozel bloed,
het schynt te zyn den jongsten dage zal,
gy rechters wagt u van Gods oordeel al.

18. Ontrent zes ueren, in den achternoen,
zag men dat dood lichaem daer afdoen;
het wierd gedraegen van groot en kleyn gezel
naer de prochie van ons lieve vrouw kapel.

19. De Savel-kerk wou hem hebben ras,
om dat hy aldaer kerk-meester was,
Sint Jan op den Poel wou hem hebben, gemerk,
om dat hy daer was koster van die kerk.

20. Als zyn lichaem nu was van het schavot,
de ander dekens gaen af terstond,
zy worden uytgebannen voor altyd,
hun goed geconfisqueert, wat een droefheyd!

21. Den borgemeester en marquis Prié
verbood als dat men geenen dienst en dé;
maer gy zult zien wat voor een groote straf
op u van boosheyd drupt ten hemel af.

22. Marquis Prié en was noch niet voldaen,
hy wilt hem naer zyn dood begraeven gaen,
maer den pastor toonde zyn devoir,
begraefde hem in onse Lieve Vrouwe koor.

23. Zeventhien honderd en negenthien jaer,
den negenthienden van september klaer,
verbeelde hy door zyn lyden ende dood
de passie Christi hier in zynen nood.

24. Hy is van God in s' hemels troon gesteld
en werd nu by martelaeren geteld,
want ziet voor het vergieten van zyn bloed
heeft hy nu het oneyndig eeuwig goed.

25. Oorlof dan, menschen, spiegelt u allegaer,
en wanhoopt niet, al valt uw kruys wat zwaer;
houd toch in uw gedachten altyd wel
de dood, Gods oordeel en de hel.

26. Oorlof, gy dekens, spiegeld u in dit lied,
't geen Franciscus Anneezes is geschied;
hy defendeert hem nu by God den Heer,
bekeert u leven en knikt zoo ligt niet meer.

1, 2. t.: sterve. — 3, 4. *toen* bijg., vgl. B, 3, 4. — 7, 1. Thomas d'Alsace de Boussu, aartsbisschop van Mechelen (*Historischen oogslag*, hieronder vermeld, bl. 15). — 8, 1. t.: *Wymans*, voor Wynans, de gewone uitspraak van den eigenlijken naam Wynants. — 9, 1. *Den Canselier*, W. A. de Gryspere, Heer van St.-Lambert, enz.; — t.: *Wymans*. — 9, 2. *Keyzers vyand*, de vyand van Keizer Karel VI. — 10, 1. t.: *Boeven*. — 10, 2. t.: *die teekende*. — 11, 3. *de* bijgev. — 17, 3—4. vgl. B, 16, 3—4. — 19, 3. t.: *op den hael;* vgl. B, 18, 3. — 21, 1. *Den borgemeesster*, J. B. Aureliaan de Walhorn, bijgenaamd Decker (zie L. Galesloot, hieronder vermeld, I, bl. 18). — 21, 3. *gy* bijgev. — 21, 4. t.: *op u van boosheyt drunt*, enz. — 22, 2. = onmiddellijk begraven zonder kerkelijke plechtigheid; vlg. B, str. 22. Volgens art. 10 van het Belgische strafwetboek van 1867 (ontleend aan het Fransche strafwetboek van 1810) der nog, ondanks feitelijke afschaffing van de doodstraf in België, bestaande wet, wordt het lijk van den gehalsrechte aan zijne familie afgeleverd indien zij zulks vordert, op last voor haar om hetzelve zonder eenigen toestel te doen begraven. Die bepaling sluit nochtans de kerkelijke plechtigheid niet uit. — 26, 4. *knikt*, van knikken, ja zeggen; *knikker* of *jaknikker* = knikkebol, gemeenteraadslid, stom kamerlid (Schuermans, *Idioticon*).

B.

1. „Marquis Prié, wat heb ik u misdaen,
dat gy my ten onregt zoo doet sterven gaen?
U zinnen moeten u ontnomen zyn
door duyvels lust of satans helsch fenyn.

2. „Door u kwaedheyd hebt gy ons gebrogt
alwaer wy nauw zagen dag noch logt,
daer wy, voor het welvaeren van ons vaderland,
ons zielen stelden ten onderpand.

3. „Hy informeerde my met veel valschheyd;
den Heer wilt vergeven hun kwaedheyd:
hy is gestorven voor ons zaligheyd;
toen ben ik in justitie handen geleyd.

4. „Zy sprak: „daer is tot uwen last
een sentencie dat gy sterven moet voor vast."
Men stelde my op de beuls keer,
om dat ik onbekwaem was te gaen zoo veer.

5. „Men bragt my voor den souvereynen raed,
daer ik uyt liefde kwam, maer niet uyt kwaed;
men zey: „Anneesens, wat begeert gy nu?
Vraegt om pardon en valt eens op u knie."

6. „Waerom zoude ik bidden den marquis Prié,
daer ik van myn leven hem niets en misdé?
Ik sterf voor geheel en algemeyn;
gy, regters, ik roep u voor Gods aenschyn."

7. Wynans had zestien artikelen tot zynen last,
waer van niet eenen waer en was,
waer op Anneesens sprak deze woorden toen:
„vergeeft hun, Heere, want zy weten niet wat zy doen."

8. Den cancelier die namp Wynans by der hand,
om dat hy vreesde te zyn Keyzers vyand,
teekende daermede de sentencie klaer,
de andere raeds-heeren volgden ook daer naer:

9. Dat hy onthalst moest zyn als een rebel;
waer op Anneesens antwoorde zeer wel:
„mynheer de cancelier, gy zyt een man bejaerd,
bid God, dat hy uw ziele spaert."

10. O Bisschop, gy verzoekt den nieuwen eed:
„klopt op u borst en zegt: het is my leet;"
waer op Anneessens antwoorde zeer wel:
„wilt gy voor my branden in de hel?"

11. Van daer bragt men Anneesens op de merkt,
waer hy het leven ontnomen werd;
hy riep: „vrienden, het is voor u gedaen;
bid God voor my, als ik voor u sterven gaen."

12. Als den patient nu kwam op het scavot,
o menschen, neemt eens agt op dit droevig lot,
hy riep: „ach menschen al gelyk,
blyft ook constant; zoo krygt gy 't hemelryk."

13. Den scherpregter, die knielde met ootmoed,
bad om pardon voor dit onnoozel bloed,
dat hy vergieten moest in droefheyd groot:
„spaert hem, Heere Jesus, in dezen droeven nood."

14. Aneesens sprak kloek uyt: „ik vergeef u, vriend,
en spaert my niet, u officie wel bediend."
Hy riep den biegt-vader by hem terstond:
„ik sterf onnoozel, gy die het wel verkont."

15. Den weerden man riep (ziet hy niet en vreest):
„Heer, in uwe handen beveel ik mynen geest."
Toen trok den scherpregter uyt zyn zweerd,
waer mede hy 't hooft afgeslaegen werd.

16. Veel traenen zag men leken met 'er spoed
over het storten van het onnoozel bloed;
het scheen, het was den laesten dag van rebel:
o regters, wagt u van Gods oordeel wel!

17. Als het nu was dry ueren naer den noen,
zag men dit dood lichaem afdoen;
hy word gedragen van groot en kleyn zeer wel,
ter prochie van Onze-Lieve-Vrouw ter Capel.

18. De Savel kerk die wou hem hebben daer,
om dat hy aldaer was rent-meester klaer,
Sint Jan op den Poel die wou hem hebben ras
om dat hy aldaer kerk-meester was.

19. Als men het lichaem voorby de gevangenis brogt,
liet men af d' ander dekens, maer voor geenen togt;
maer wierden uytgebannen voor altyd,
hun goed gekonfiskeert, ziet wat een spyt!

20. Veel lieden quamen naer de merkt met spoed,
al om te raepen dit onnoozel bloed;
hy was gestorven voor het publiek aldaer;
God die zal het vergeven, hier oft wel hiernaer.

21. Marquis Prié en was nog niet voldaen,
hy wou hem na zyn dood doen ontgraeven gaen;
maar den pastoor van de Capelle, met groot' devoor,
dé hem begraeven in Onze-Lieve-Vrouw koor.

22. Den borgemeester en marquis Prié
verbood dat men voor hem geenen dienst dé;
maer peyst op Gods oordeel: dat zal zyn zoo straf,
het gene van boven den hemel komt af.

23. Zeventien-hondert negentien jaer,
den negen-tienden van september klaer,
verbeelden zy zyn lyden en zyn dood;
de passie Christi helpt ons uyt ons droeven nood.

24. Hy is nu in den hemel gestelt met vreugd,
door Gods miraekel en door zyn deugd;
hy heeft nu, door het storten van zyn bloed,
bekomen van den Heer het eeuwig goed.

25. Laet ons den Heer zyn dankbaer;
en zyt niet verschroomt al valt u 't kruys wat swaer;
houd, regters, dat in u gedagten wel:
de dood, Gods oordeel en de hel.

26. Oorlof, dekens, spiegelt u aen dit lied,
wat aen Franciscus Anneesens is geschied;
hy triompheert hierboven by God den Heer;
betert u leven, maer en knikt niet meer.

4, 3. *keer* = kar. — 5, 4. t.: *vragt.* — 7, 1. en 8, 1. Zie A, str. 8 en 9. — 9, 3. *mynheer de,* bijgev.; zie A, str. 11. — 9, 4. t.: *ziel.* — 10, 1. t.: *zy verzoekt.* — 10, 2. t.: *'t is my,* enz. — 12, 3. *ach* bijgev. — 12, 4. t.: *het hemelryk.* — 14, 3. t.: *bigt-vader.* — 15, 4. t.: *het hooft.* — 18, 3. *hem* bijgev. — 19, 3. t.: *wirden.* — 20, 2. „Des anderendags vroeg liepen de stedelingen van allen staet naer de Groote-Merkt, om onder het schavot den bebloeyden zavel te verzamelen, die voór veél geld verkogt wierd, en zelfs besloten in zilvere reliquie-kasten, die nog hedendags onder sommige famillien in bewaernis gehouden worden" (*Historischen oogslag,* bl. 70). — 21, 1—4. Na de uitvoering werd het lijk aan den beul en aan

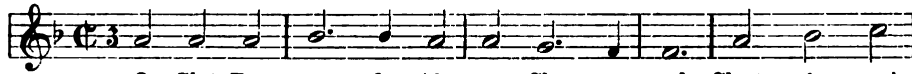
zijne knechten door het volk ontnomen en in de Kapelle-kerk begraven. De markies de Prié wilde het den volgenden dag doen ontgraven, maar de Raad van Braband deed hem van dit voornemen afzien. — 22, 2. Vgl. A, str. 22. — 23, 4. t.: *uyt onzen.*
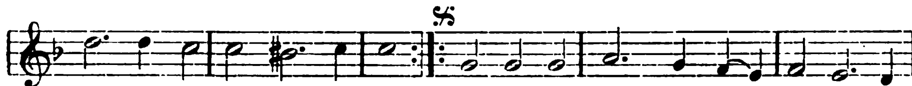
Tekst. A. Los blad, nr. 51, Van Paemel, Gent, „Liedeken van Franciscus Anneeses, onthoofd op den 19 Septemb. 1719. Stemme: ô Weireld vol bedriegelykheyd", hierboven weergegeven; — los blad, nr. 43, Thys, Antwerpen. — Ten tijde der Oostenrijkers was de markies van Prié als oppergouverneur der Belgische provinciën aangesteld. De stoeldraaier Anneessens, geboren te Brussel in 1660, deken van de ambachten dezer stad, verzette zich krachtdadig tegen de belastingen aan de Belgische provinciën opgelegd. Brussel kwam in opstand. Anneessens werd met vier andere dekens, die men met hem voor dien opstand verantwoordelijk stelde, verraderlijk gevangen genomen. Anneessens werd ter dood veroordeeld; de vier andere dekens: Lejeune, Vanderborght, Dehaeze en Coppens, werden gebannen. — De aanvangsregel van ons lied strekte tot motto voor Prudens van Duyse's gedicht: *Anneessens*, opgenomen in *Vaderlandsche poëzy*, Brussel 1840, I, 181. — **B.** P. F. Verhulst, *Précis historique des troubles de Bruxelles en 1718*, Brux. 1832, bl. 68, hierboven weergegeven; — *Historischen oogslag over de oorzaek en omstandigheden der onrechtveerdige lyfstraf van Anneessens*, Brussel 1835. In dit laatste werkje vindt men o. a. eene afbeelding van Anneessens' gedenkteeken, opgericht door de Graven de Mérode-Westerloo en Amedeus de Beaufort, te Brussel, in de kerk O. L. V. ter kapelle. — Zie mede Alph. Wouters, *Anneessens* in *Biographie nationale*, Brux., in I (1866), bl. 300 vlg., de daar opgegeven bronnen en L. Galesloot, *Procès de Anneessens*, uitgave van de „Societé de l'histoire de Belgique", Brux. 1862, II dl.
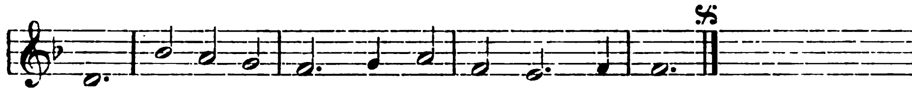
Onder de volksboekjes uitgegeven door het Willems-Fonds te Gent, behoort eene in 1886 verschenen historische studie: *Anneessens*, door D. Sleeckx. De schrijver besluit aldus: „Na Alva, dien hij zich roemde tot voorbeeld te hebben gekozen, heeft wellicht geen vreemd bestuurder in ons land een meer verfoeiden naam gelaten, dan Turinetti, markies de Prié. De nederige stoeldraaier Frans Anneessens daarentegen, door zijne tijdgenooten vereerd en beweend als de vriend, de martelaar des volks, is voor hunne naneven, de voorbeeldige vaderlander, de gemeenteheld gebleven, wiens nagedachtenis onze tijd het zich ten plicht gesteld heeft volle recht te laten wedervaren . . .". Zie mede *Le procès Anneessens*, Discours de Me Ad. Lacomblé, prononcé à la séance solennelle de rentrée du 26 octobre 1889 (Conférence du Jeune barreau de Bruxelles), Brux. 1889, waar talrijke geschiedkundige bronnen worden aangehaald. — Door de stad Brussel werd voor Anneessens een standbeeld opgericht, dat den 18den Aug. 1889 werd onthuld.

Melodie. Het lied van „De booze wereld", met aanvang: „O booze wereld vol bedriegelykheid", waarin wordt verhaald „van eenen ryken koopmans zone, die zyn vaders meyd bevrucht en beloofd had te trouwen en met een ander meynde te trouwen, geschiedt in de stad Metz", is te vinden bij Van Paemel, blad 8. Het voert tot stemaanduiding: „O schoon Cato, wat baet al uw gevleyd *of* Weest vroyelyck herderkens, komt naer den stal". Het doet zich ook voor in *De nieuwe Overtoomsche*

markt-schipper, Amst. 1793, bl. 9, met wijsaanduiding: „O schoon Cato". — In *Den singende zwaan*, (Antw. 1655, bl. 207) Leyden, 1728, bl. 335, vindt men met de stemopgaven: „O schoone Cato, waer is u gevley. — Hoe lang mijn ziel van ongerusten aert", de volgende melodie:

In *Den eerelyken plukvogel*, 8ste uitg. Antw. z. j. (geest. goedk. 1669), bl. 153, vindt men een lied met zelfden strophenbouw als de hierboven aangehaalde teksten: „Reyn wesen, eeuwig Godt die van 't begin", met wijsaanduiding: „Chere Cato". Deze wijsaanduiding wordt mede gevonden in *Den boeck der gheestelycke sanghen* (Blyden requiem), Ghendt 1674, I, bl. 59, 195, en II, bl. 17, en in Daniel Bellemans' *Het Citherken van Jesus*, Antw. 1698, bl. 19 en 102, met andere stemopgaven: „Weest vrolyck herders en zyt nu verblydt" — „Wat eeuw beleven wy in onsen tijdt", voor: „'k Aenbidd' u, Heer, in 't Heyligh Sacrament" en „'t Is tijdt, ô Heer, dat alle vleesch u pryst".

472. Dat Melpomena deze droeve dood beschreyt.

(Pieter Jan en Benjamin Bart, 1759)

EERSTE MELODIE.

Dat Mel-po-me-na de-ze droe-ve dood be-schreyt, de-zer tyd, dat Mel-po-me-na de-ze droe-ve dood beschreyt. Maer Cli-o moet beschryven het kloek en vroom be-drij-ven van d'heer ad-mi-rael Bart vermaerd, zeer vroom van aerd.

TWEEDE MELODIE (Variante).

Dat Mel-po-me-na de-ze droe-ve dood be-schreyt, de-zer tyd, dat Mel-po-me-na de-ze droe-ve dood be-schreyt. Maer Cli-o moet be-schry-ven het kloek en vroom be-dry-ven van d'heer ad-mi-rael Bart ver-maerd, zeer vroom van aerd.

1819

1. Dat Melpomena deze droeve dood beschreyt,
dezer tyd,
dat Melpomena deze droeve dood beschreyt;
maer Clio moet beschryven
het kloek en vroom bedryven
van d'heer admirael Bart vermaerd,
zeer vroom van aerd.

2. In Maert zeventien hondert vyftig negen jaer
maekt Bart klaer,
in Maert zeventien hondert vyftig negen jaer,
de Danaë verheven,
Juweyn Larmon beneven,
om te varen naer 't Eyland, ja,
van Canada.

3. Zoohaest zy waren weggevaren van de ree,
in de zee,
zoohaest zy waren weggevaren van de ree,
twee Engelsche fregatten
kwamen hun aen te vatten,
ieder met tzestig stukken gelaên,
vielen hun aen.

4. Hy en was niet ontstelt, ons Nederlandschen leeuw,
door 't geschreeuw,
hy en was niet ontstelt, ons Nederlandschen leeuw;
hy heeft zyn maet geroopen;
maer hy was weggedroopen
gelyk een vogel in de lucht,
die henen vlugt.

5. Bart sprak dan zyn soldaten met een kloek moed aen:
„laet ons slaen,"
Bart sprak dan zyn soldaten met een kloek moed aen:
„laet ons te samen vechten
als vroome oorlogsknechten;
zoo lang als Bart het leven heeft,
nooit overgeeft."

6. Van wederzyden hoort men ronken 't grof kanon,
dat begon;
van wederzyden hoort men ronken 't grof kanon,

't scheen dat de lucht ging scheuren;
maer 't en kon niet lang duren:
onz' admirael die wierd gedood;
't was al in nood.

7. Zyn zoon, als een tweeden troyschen Eneas,
op het pas,
zyn zoon, als een tweeden troyschen Eneas,
heeft 't zweerd in d' hand genomen
en is op 't dek gekomen;
hy wilt volgen zyn vader naer
in dit gevaer.

8. Maer ziet de Engelschen vielen te dapper aen
in het slaen;
maer ziet de Engelschen vielen te dapper aen;
zoohaest hy was gekomen,
heeft 's vaders plaets genomen;
dan zag men hem vol edelen moed,
versmagt in 't bloed.

9. Het volk en konde dat niet langer wederstaen,
't was gedaen;
het volk en konde dat niet langer wederstaen;
tot behoud van hun leven,
moesten zy overgeven,
schoon het was tegen hunnen dank,
maer door bedwank.

10. Nu hoort men ronken het kanon der Koutermans,
vol van glans,
nu hoort men ronken het kanon der Koutermans,
om dat zy voerden mede,
door d'ander lafhertigheden,
den peirel van Neptunus strand
naer Engeland.

11. Laet ons God bidden allemagtig en zyn naem,
al te saem,
laet ons God bidden allemagtig en zyn naem,
dat hy 't geslacht wilt sparen
van Bart nog menig jaren,
en ook ontfangt ons admirael
in 's hemels zael.

2. 6. Lambin, *sic*. D. C. *'t Eylandia*. — 3. 5. Var. „Zoo men dat kwam te schatten". D. C. geeft deze variante, die ook bij Lambin te vinden is. — 4, 4. *maet* = kameraad, slaat op Larmon. — 10, 1 en 3. LAMBIN, los blad: Kontermans. D. C. vertaalt 10, 1 door: „on entend résonner le canon du triomphe".

Tekst. DE COUSSEMAKER, *Chansons pop. des Flamands de France*, Gent 1856, nr. 70, bl. 261; — Los blad nr. 41, gedrukt bij Lambin te Ieperen, „stemme: Van 't kwezelken van Gent", overgenomen door POL DE MONT, *Volkskunde*, III (1890), bl. 63. — Een lied: „Komt vrienden, wilt te saemen hooren deze klugt", Lambin, blad 28, voert tot stemaanduiding: Capiteyn Bart". — De C. stelt vast en wel terecht, dat de Nederlandsche tekst eene kracht bezit die in de later ontstane en niet minder populair geworden Fransche navolging niet wordt teruggevonden.

De twee koninklijke fregatten de *Harmonie*, onder bevel van Juin, wiens echte naam was Pieter Lefebvre, en die Juin als bijnaam voerde, en de *Danaé*, onder de bevelen van Pieter Jan Bart als kapitein en zijn zoon Benjamin als luitenant — de laatste twee, neef en achterneef van den zeeheld Jan Bart (1650—1702) — verlieten den 26sten Maart 1759 de Duinkerksche haven, met wapenen en krijgsbehoeften in bestemming naar Canada. Reeds den volgenden dag kwamen zij in aanraking met de Engelsche vloot. Verlaten door de *Harmonie*, die het ijlings op de vlucht zette, volgens de legende ten minste, moest de *Danaé* voor de overmacht bezwijken. Pieter Jan Bart werd gedood en Benjamin, nadat zijn schip gezonken was, werd door de Engelschen opgenomen. Zie V. DE RODE, *Histoire de Dunkerque*, Lille 1852, bl. 292 aant. — Deze feiten worden ook beschreven in eene historische gedramatiseerde novelle van G. DE LA LANDELLE, *Musée des familles*, XXVI (1858—1859), bl. 130—6, 167—176. — Dat Juin geen verraad pleegde, wordt bewezen door ÉMILE MANCEL, *Gaspard Bart et ses descendants*, in Bulletin de l'Union Faulconnier, Société hist. et archéologique de Dunkerque et de la Flandre maritime, VII (1904), bl. 15 vlg.
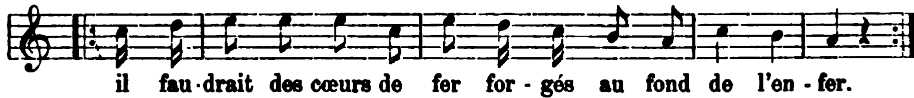
Melodie. I en **II.** DE COUSSEMAKER, t. a. p.

In het voormelde *Musée des familles*, vindt men mede t. a. p., de door d. C. aangehaalde Fransche navolging. Deze was c. 1858 nog bekend onder den verloopen naam van *Complainte du corsaire Barbe*. De melodie is insgelijks eene variante van de bovenstaande zangwijzen:

Chré-tiens et gens de mer, Français, Bre-tons, Normands et vous Flamands, au

triste et glo - ri - eux ré - cit de nos tour-ments pour ne

point trou - ver de char-mes à ver - ser de gros - ses lar - mes,

1. Chrétiens et gens de mer, Français, Bretons, Normands
et vous Flamands,
au triste et glorieux récit de nos tourments,
pour ne point trouver de charmes
à verser de grosses larmes,
il faudrait des cœurs de fer
forgés au fond de l'enfer.

2. C'était le vingt-six mars, messieurs Bart père et fils,
marins finis,
nous commandaient à bord; — mais, malgré leur avis,
notre frégate légère
à peine équipée en guerre,
à tous risques déborda
pour aller en Canada.

3. La Danaé sortit de Dunkerque, le soir,
par un temps noir,
et, dès le point du jour, on cria du bossoir:
„au vent, deux voiles de guerre,
deux frégates . . . d'Angleterre!"
Aussitôt Pierre Jean Bart
monte sur son banc de quart.

4. D'un lâche déserteur, non, non, mille fois non,
jamais le nom
ne salira mes vers pour un vilain renom.
Il fuit avec la réserve
qui naviguait de conserve.
Notre capitaine à part
prend son fils Benjamin Bart:

5. — „Nous avons pour aïeux Jacobsen le Renard,
le grand Jean Bart,
Michel, les trois Cornil . . . je suis fils de Gaspard . . .
mais on nous trahit . . . que faire?"
— Doutez-vous de moi, mon père?
en route et tambour battant!"
— „Bien, mon fils, je suis content.

6. „Hissez le pavillon! . . . . Détapons, démarrons,
pointons, tirons!
Pour l'honneur de la France à l'ennemi courons!"
Une bordée à mitraille
a commencé la bataille:
feu de tribord et bâbord!
feu de bâbord et tribord!

7. „Chacun d'eux est plus fort que nous. Eh bien! amis,
nous avons mis
vingt fois en grand danger chacun des ennemis."
La frégate, armée en flûte,
chaudement soutient la lutte;
l'espoir d'en sortir vainqueur
pénètre enfin dans nos cœurs.

8. „Courage, matelots, faisons notre devoir!"
Il fallait voir
mitrailles et boulets autour de nous pleuvoir,
quand un navire se montre
venant à notre rencontre:
„Ah! si c'était un français!
Non! C'est un troisième anglais!

9. „Seraient-ils cent de plus, Bart n'amène jamais.
Braves Français,
du sang-froid! Abattez leurs mâts et leur agrès!
Mais, hélas! la canonnade,
qui nous prend en enfilade,
blesse à mort le commandant:
„appelez mon lieutenant!

10. „Prends cette vieille épée, enfant, et souviens-toi,
au nom du roi,
qu'à Jacobsen, Cornil et Jean Bart, puis à moi,
à moi, Pierre Bart, ton père,
elle appartint noble et fière.
Je meurs! . . . ne me pleure pas,
mon fils, commande et combats!"

11. Benjamin prend l'épée et le commandement
du bâtiment.
Cette épée à la main, il combat vaillamment;

mais six heures écoulées,
après plus de cent volées,
elle tombe de la main
du cher monsieur Benjamin.

12. „Tout nous manque à la fois, poudres, boulets et bras,
voiles et mâts;
la Danaé n'est plus qu'un ponton coulant bas;
je ne rends pas le navire,
mais il sombre et moi j'expire;
demandez, je le permets,
secours aux canons anglais."

13. Il n'avait pas vingt ans, il était brave et beau,
le lionceau,
droit comme un mât tout neuf, souple comme un roseau.
A voir s'éteindre la flamme,
de ses doux regards de femme,
à le voir qui se mourait,
tout l'équipage pleurait.

14. „Voici ma volonté, vous mettrez sur nos corps,
pour drap des morts,
ce pavillon français qui flotte à nos sabords.
Je vais rejoindre mon père,
tout le deuil reste à ma mère.
Vous-lui direz notre adieu:
pour nos âmes priez Dieu!"

15. Voilà comment sont morts messieurs Bart père et fils.
De profundis!
Matelots, Dieu les ait en son saint paradis!
Voilà quelle est votre histoire,
de sang, de deuil et de gloire,
dignes neveux de Jean Bart,
morts sur votre banc de quart,
en vrais neveux de Jean Bart!

4, 3. Slaat op Larmon; vgl. den Nederl. tekst 2, 5 en 4, 4—6.

Hierop volgt, t. a. p., een tweede Fransch lied, met de melodie, op Jan Bart zelf. Het vangt aan: „A bord tant qu'on fera le quart".

---

473. Wat sollen ons patriotjens êten.

(1787)

Wat sol - len ons pa - tri - o - tjens ê - ten, als sei in 't läe - ger sein? Ge - bräe - den hün - der - kens met pas - te - ten sol - len ons pa - tri - o - tjens ê - ten: Ka - pi - tein, lü - te - nant, fän - de- rick, ser-geant, tam-bour, kor-po-râel, — pa - tri - o - tjens, ka - me - râet-jens.
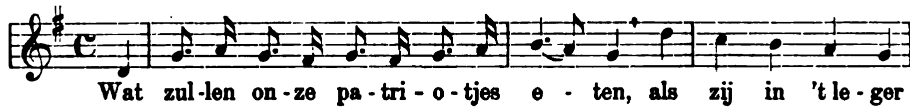
A.
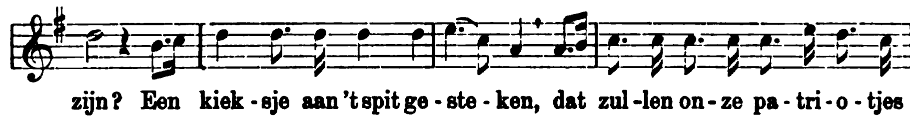
1. Wat sollen ons patriotjens êten,
   als sei in 't lâeger sein?
   Gebrâeden hünderkens met pasteten
   sollen ons patriotjens êten:
   Kapitein, lütenant, fänderick, sergeant,
   tambour, korporâel, — patriotjens, kamerâetjens.
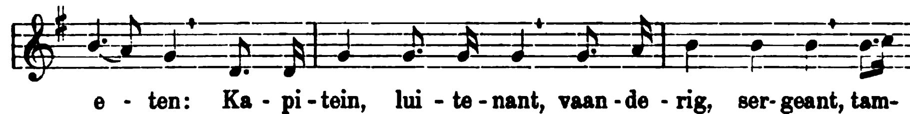
2. Wâerop solln ons patriotjens slaepen,
   als sei in 't lâeger sein?
   Op ien beddeken met skoon lâekens
   sollen ons patriotjens slaepen:
   Kapitein, lütenant, enz.

3. Wâermet solln ons patriotjens spielen,
als sei in 't lâeger sein?
Met kâerten en skoone maeskens
sollen ons patriotjens spâesken:
Kapitein, lûtenant, enz.

B.

1. Wat zullen onze patriotjes eten,
als zij in 't leger zijn?
Een kieksje aan 't spit gesteken,
dat zullen onze patriotjes eten:
Kapitein, luitenant,
vaanderig, sergeant,
tamboer, korporaal, —
patriotjes, altemaal
kameraden, kameraden.

2. Wat zullen onze patriotjes drinken,
als zij in 't leger zijn?
Den wijn uit zilver pinten,
dat zullen onze patriotjes drinken:
Kapitein, luitenant, enz.

3. Waarop zullen onze patriotjes slapen,
als zij in 't leger zijn?
Op een bed met schoone lakens,
daarop zullen onze patriotjes slapen:
Kapitein, luitenant, enz.

4. Waarmee zullen onze patriotjes schieten,
als zij in 't leger zijn?
Met een kanon met vier wieltjes,
daarmee zullen onze patriotjes schieten:
Kapitein, luitenant, enz.

Tekst en melodie. A. Büsching u. von der Hagen, *Sammlung deutscher Volksldr.*, Berlin 1807, bl. 329, nr. 9, bl. 55 der muziekbijlagen, opgeteekend te Brussel uit den mond des volks, hierboven weergegeven; — Hoffmann v. F., *Niederl. Volksldr.*, 1856, nr. 166, bl. 297, zelfde tekst in gezuiverde spelling en taal. H. v. F., en met hem Erk u. Böhme, *Deutscher Liederh.*, III, nr. 1324, bl. 208, noemen het stuk een spotlied op de Hollandsche Patriotten in 1787 door de Pruisische troepen overvleugeld. Het lied is dan ook, volgens dezen schrijver, in 't Pruisische leger ontstaan, want *spâesken* (H. v. F. schrijft „spaasken") is geen Hollandsch, *maeskens* moet „*meisjes*", *pasteten* moet *pasteien* zijn. *Pasteten*, *spâeshen* (*spassen*, schertsen) mogen tot de Duitsche taal behooren, *maeskens* is zuiver Brusselsch. Het lied is overigens aangeteekend door een Duitscher, met de Nederlandsche taal zeer weinig bekend.

B. Lootens et Feys, *Chants pop. flamands*, 1897, nr. 42, bl. 79.

Dat het stuk ook na 1787 in Holland populair bleef, bewijst „Een nieuw lied, op een aangename wys", te vinden in het liederboekje *Hans Michel Goedbloed*, Amst. 1805, bl. 63, met aanvangsstrophe:

Wat zullen onze kannonnieren drinken,
als zy by die zwarte meisjes zyn?
Arak uit zilveren pinten
zullen onze kannonnieren drinken:
Capitein, Luitenant,
Vaandrig, Sergeant,
Tamboer, Corporaal, —
kanonnieren altemaal
soldaten, cameraden,
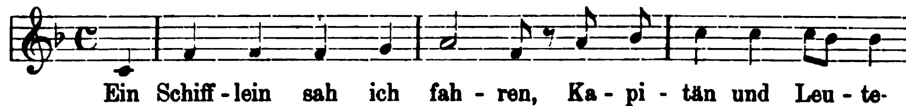
Hoffmann noemt het merkwaardig, dat het lied in de jaren 1813—15 aan de Neder-Elbe weer opkwam, door het Duitsch-Engelsch legioen gezongen. Vandaar de zonderlinge aanvang (vgl. hiervoren I, nr. 21, bl. 131, „Ick stont op hooghe berghen"):
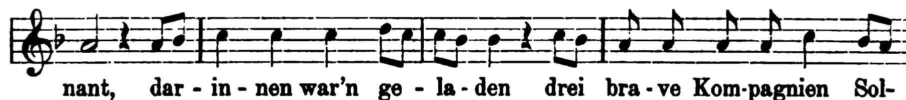
Ein Schifflein sah ich fahren
darinnen waren geladen
drei brave Compagnien Soldaten,
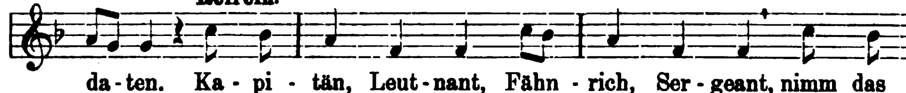
De overige strophen herinneren aan het Patriottenlied:
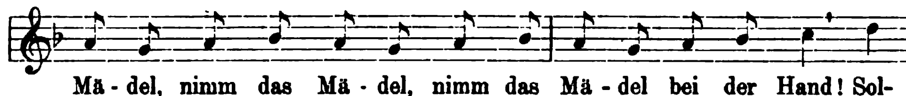
Was sollen die Soldaten essen?
Gebratene Fische mit Kressen, enz.
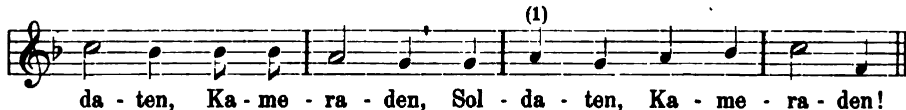
Eenigszins anders luidt de aanvangsstrophe medegedeeld door Erk u Böhme, t. a. p., III, nr. 1326, bl. 209:
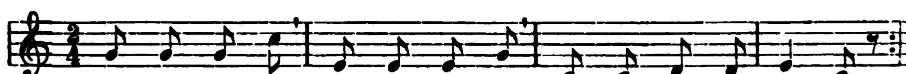

(1) Variante naar Weckerlin, *Chansons populaires de l'Alsace*, Paris 1883, II, p. 245:
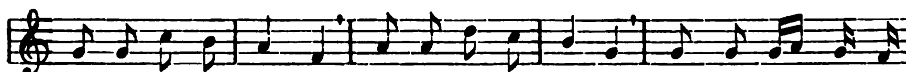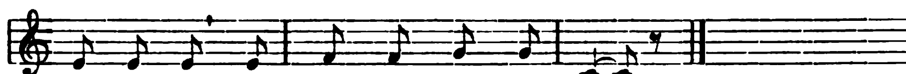

H. v. F. deed reeds opmerken, dat de melodie van Casimir Delavigne's *Parisienne*: „Peuple français, peuple de braves" (1830), aan deze laatste zangwijs ontleend is. Over dit laatste lied zie Weckerlin, *Chansons populaires du pays de France*, Paris 1903, I, bl. 166.

474. Fransche ratten, rold uw' matten.

(1814)

1. Fransche ratten, rold uw' matten,
wilt naer huys nu keeren;
zegt: „dag vrienden, die ons minden,"
of men zal u leeren
op de pypen dansen;
nu hebt gy goê kanssen:
weg gascon, wie de bon, bon, bon,
door 't Keyzers schoon kanon.

2. Wilt nu loopen met g'heel hoopen,
zegt: adieu schoon landen;
pruyssen Koning, g'hebt u looning,
franschen vlugt met schande
van d'Hollandsche paelen;
't land zal u betaelen
met de zon, wie de bon, bon, bon,
door 't pruyssen schoon kanon.

3. Alexander wilt geen ander
als de Potentaten;
roomsche Keyzer, gy zyt wyzer
als ons te verlaeten;
gy zyt onzen Vader;
wy roepen te gaeder:
magtig tron, wie de bon, bon, bon,
jaegt-ze weg door uw schoon kanon.

4. 'T is victorie ende glorie
voor de jonge lieden;
requisitie, contributie
zal niet meer geschieden
hier in deze landen;
franschman, vlugt met schande;
vlugt nation, wie de bon, bon, bon.
voor 't Russens schoon kanon.

5. Laet ons zingen, laet ons klingen
vreugde en victorie,
van die helden, die hun stelden,
die haelden de glorie;
dat hy lang mag leven,
die ons vrede komt geven;
zingt vrydom, wie de bon, bon, bon,
door alle 't schoon kanon.

1, 6. t.: *goede kanssen*; voor het overige en buiten 5, 4, waar men leest: *die haeld*, enz., is de tekst diplomatisch weergegeven. — 1, 8. Snellaert: voor 't russisch goed kanon. — 2, 5. Id.: van de vlaamsche palen. — 2, 8. Id.: van 't pruisisch, enz. — 3, 7—8. Id.: het kanon, wi de boñ, bon, bon, // jaagt weg 't vervloekt nation. — 4, 8. Id.: voor 't vereenigde kanon. — 5, 2. Id.: met vreugde victorie. — 5, 5—6. Id.: dat lang mogen leven // die ons vreugde geven! — 5, 8. Id.: vergund door hun kanon.

Tekst. Vliegend blaadje van den tijd, met opschrift: „Liedeken of lof der Mogentheden die ons verlossen. Stemme: Wigge de bon, bon", Gentsche Bibl., Accr. 1318, hierboven weergegeven; — Snellaert, *Oude en nieuwe liedjes*, 2de uitg., 1864, nr. 23, bl. 30, met eenige varianten, die wij aanduiden met hun verjongde spelling. — Fr. de Potter, *Geschiedenis der stad Kortrijk*, Gent, 1876, IV, bl. 233, t. p. waar door hem de eerste strophe van het lied (naar Snellaert) wordt medegedeeld, zegt dienaangaande: „Reeds in 1814, na den jammervollen aftocht uit Rusland der Fransche legers, samengesteld uit een half millioen soldaten, was er ten onzent een lied gedicht, kunsteloos, maar

duidelijk de gevoelens des volks jegens de vreemde overheersching vertolkende. De Vlamingen konden zich de twee en twintig jaren onderdrukking en geweld herinneren, gelijk mede de eindelooze reeks van roof- en moordgeschiedenissen, die de twee voorgaande eeuwen hadden meegebracht. Wat wonder dan, dat in het juichlied over de neerlaag hunner vijanden zich een toon vermengde van bijtenden scherts, en 't geheele gewest door gezongen werd: „Fransche ratten," enz."

Melodie. I. Hierboven weergegeven zooals ik dezen zang uit vaderlijken mond leerde kennen.

II. SNELLAERT, t. a. p.:

Fran-sche rat-ten, rolt uw mat-ten, wilt naar huis toe kee-ren;
zegt: dag vrien-den, die ons min-den, of men zal u lee-ren

op de pij-pen dan-sen; nu hebt gij goê kan-sen. Weg, Gas-con, wi de

bon, bon, bon, voor 't rus-sisch goed ka-non.

„Men hoorde in dien tijd" (onder het Fransche Keizerrijk), leest men in *Vader Bergmann's gedenkschriften*, Gent, 1895, bl. 37, „van niets anders zingen dan van *troubadour* en *amour*, van *gloire* en *victoire*, van *Grand Napoléon* en *la faridondaine la faridon* en andere schoone Fransche liedekens. Over wat anders zingen was gevaarlijk; want de groote keizer had niet alleenlijk eenen langen arm, maar hij had ook wijdopenstaande ooren en hij luisterde scherp. Van Vlaamsche liederen was er geen spraak meer, die waren buiten de mode. Nochtans herinner ik mij nog een Vlaamsch liedje van dien tijd; het zong van den grooten keizer Napoleon en van de Fransche helden, en het had tot refrein:

Bom! Bom! Bom! Widewi Bom, Bom!
Zoo klinkt het Fransch kanon.

Maar eenige jaren later hoorde ik wederom hetzelfde deuntje, doch dan was het Fransch kanon in een Russisch kanon veranderd en de Fransche helden waren Fransche ratten geworden." Hier deelt Bergmann de eerste strophe mede van bovenstaanden tekst, in jongere spelling gebracht, met den slotregel: „Zoo klinkt het Rusch kanon".

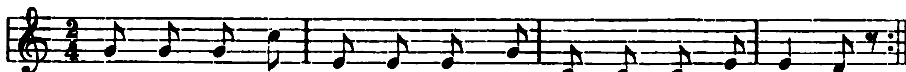
„De Franschen", zegt L. W. SCHUERMANS, *Idioticon* (*Bijvoegsel*), bl. 257, op *Rat, ratten*, „noemen wij ook *de fransche ratten*, omdat zij gedurende de fransche
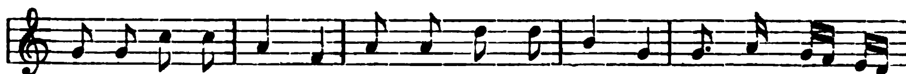
omwenteling in 1794 en later nog onder Napoleon I, ons Vaderland zoo deerlijk verwoest, mishandeld en uitgeplunderd hebben. Het liedje „van pachter Jan" luidde in 1840:

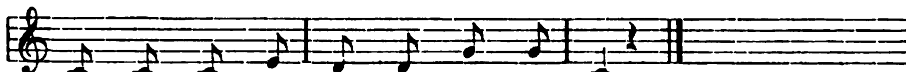
> Fransche ratten,
> rolt uw matten,
> trekt af met spoed
> voor ons goed."

Het liedje van „pachter Jan" was dus slechts een nagalm van het liedje van 1814.

III. In de verzameling getiteld: *Choix de chansons et poésies Wallonnes recueillies par* MM. B*** et D*** (Baillieux et Dejardin), Liége 1844, vindt men, bl. 13, voor een „pasqueye" (paskwil of hekellied) van Jacques-Joseph Velez (1758—1822): *Les Prussiens (1817)*, de stemopgave: „Air: Marche prussienne", terwijl men op bl. 209 van de muziekbijlagen de melodie aantreft:

De zin dezer aanvangsstrophe is de volgende:
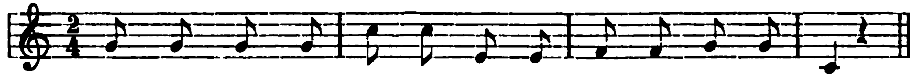
> Weet ge wel wat een Pruis is?
> 't Is een vreter met vier magen,
> die van den eenen dag tot den anderen
> meer dan zes pond zwaarder in de weegschaal weegt,
> en, wanneer het hem niets kost,
> drinkt tot hoestens toe;
> 't is een ontuchtsbroodeter,
> die geen halven stuiver waard is.

De heer O. Colson te Luik, was zoo goed voor ons, aangaande dit lied, eenige inlichtingen bij Joseph Dejardin, een der uitgevers van vermelden Waalschen liederbundel, in te winnen en ons die mede te deelen. In Augustus 1895 schreef de heer Colson ons het volgende: „Jacques Joseph Velez, geboren te Luik in 1758 en

aldaar in 1822 overleden, schrijver van het lied: *Les Prussiens*, was Dejardin's eigen schoonvader (Dejardin, stichter en eere-voorzitter der *Société de littérature Wallonne*, overleed te Brussel op 10 September 1896, in zeven en zeventigjarigen ouderdom).

„Het stuk werd in 1817, ter herinnering van in 1815 voorgevallen feiten, geschreven. De melodie, welke Dejardin van zijne vrouw leerde, werd, naar alle waarschijnlijkheid tijdens den inval, door Duitsche militaire muziekkorpsen in ons land verspreid. Nog heden is deze melodie te Luik bekend, en dient zij voor andere hekelliederen, die, naar het schijnt, niet gedrukt zijn."
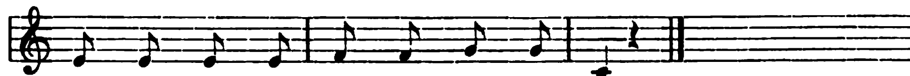
De volgende variante voor de laatste vier maten van den zang, werd ons door den heer Colson medegedeeld:
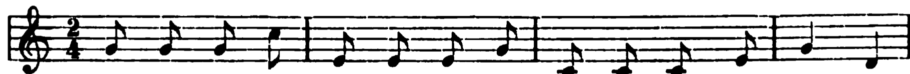

IV. In eene folkloristische bijdrage van Pol de Mont, *Nederlandsch Museum*, Gent, 3de reeks, 3de jaarg., II (1889), bl. 256, vindt men voor „een der meest verspreide leugenliederen" door den dichter „in Klein-Brabant" opgeteekend, eene melodie, die wederom geene andere is dan de zangwijs van „Fransche ratten". Deze lezing toch, welke Pol de Mont, zooals hij ons schreef, „honderdmaal uit moeders mond hoorde", heeft de meeste overeenkomst met degene, welke door Baillieux en Dejardin werd bewaard:
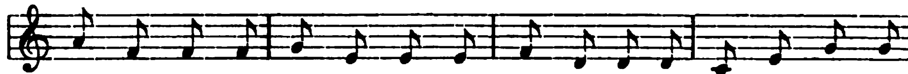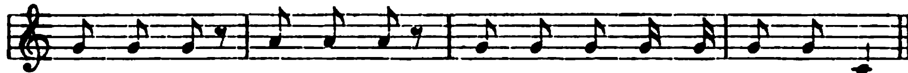

V. Voor een ander leugenlied, medegedeeld door Dr. G. J. Boekenoogen, voorkomend in *Nederl. Volkslb.*, uitgegeven door de Mij tot nut van 't algemeen, Amst. 1896, nr. 125, bl. 166, doet onze zangwijs zich voor aldus:
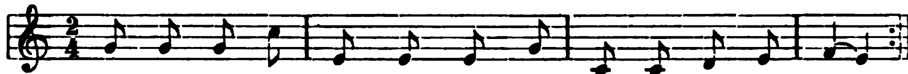

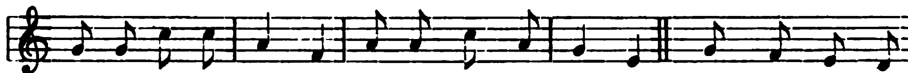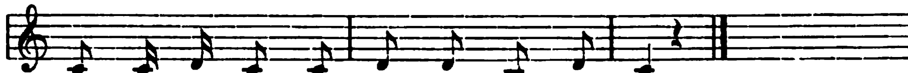

Deze lezing van de zangwijs heeft het meest van al geleden.

VI. Eindelijk treft men bij Erk u. Böhme, *Deutscher Liederhort*, III, nr. 1719, bl. 514, de volgende melodie aan, met opschrift: „Satire aus der Franzosenzeit. Westfälisch. Umg. von Soest 1856", terwijl uit eene daarbijgevoegde aanteekening blijkt, dat het door de uitgevers in drie strophen medegedeelde lied, er bij Erk zeven heeft en dat de wijs ook diende als „Tanzmelodie bis um 1840":

In plaats van „Stabsverwalter", zingt men ook „Stadtverwalter".

Van de populariteit eens door deze melodie genoten, getuigen nog: *a.* een liedje tegen de Kozakken, waarvan slechts de eerste strophe werd uitgegeven door Pol de Mont, in *Volkskunde*, Gent, I (1888), bl. 57:

Ons verlossers
zijn ons prossers,
die ons komen plagen!
Delivrantie
en abondantie
kunnen wij alleen wel dragen.

Ongetwijfeld werd dit lied mede in 1814 vervaardigd. Ofschoon de zangwijs niet wordt aangeduid, laat de gang der strophe nopens de melodie geen den minsten twijfel bestaan. Over die „verlossers" kan men raadplegen Hermann van Duyse, *Miettes de l'histoire de Gand. — Les Cosaques*, 1814, Gand, 1896; — *b.* een *Nieuw*

nederlands liedeken. „Stemme: van den Erf-Prins van Orannie-Nassau", insgelijks door Pol de Mont, t. a. p., III (1890), bl. 130, herdrukt en aanvangend:

Nederlanden, breekt uw banden,
want het is nu vrede;
onsen koning, soet als honing,
sal ons helpen mede
onse pijn genesen, altijd bij ons wesen;
niet als een gascon, — birebon!
door 't schieten van 't kanon.

Met een ander lied, waarvan de aanvang luidt:

T' is aenstonds een jaar geleden,
dat wij soo dapper streden
voor onsen Prins en 't Vaderland.

komt het insgelijks voor op een vliegend blaadje in ons bezit; — *c.* een *Liedeken, Verleyders in den ouden dag betalen dikwils het gelag.* „Stemme van het Fransch Canon", nogmaals te vinden op een vliegend blaadje, z. j., in ons bezit. De strophengang van dit overigens zeer onbeduidend lied, wijst wederom op onze melodie; — *d.* een *Voskenslied,* te vinden onder de *Volksliedjes getrokken uit het weekblad het Gentsch Vosken,* Gent, z. j. [1848], bl. 3, „stemme: Fransche ratten, rolt uw matten", met aanvang:

Fransch gezinden,
  diep verblinden,
die hun tael verguizen,
  maekt uw paksken,
neemt uw zaksken,
want gy moet verhuizen.
't Vlaemsch volk in dees landen
krygt haer op zyn' tanden.
Weg gascon, biribi bon bon,
het land uit, Franskieljon!

Als aanduidingen voor de melodie vinden wij dus: „Wigge de bon, bon", eene stemopgave die op het refrein zelf van „Fransche ratten" wijst en daar staat voor: „wi de bon", d. i.: „oui, de bon", ja, voor goed; — „Van den Erf-Prins van Oranje"; — „Van het Fransch Canon" en eindelijk de aanvangsregel zelf: „Fransche ratten." — Het komt ons mede voor, dat de melodie van Duitschen oorsprong is.

